

Letopis Matice slovenske

1872 in 1873.

Z eno sliko in eno tab. geometričnih podob.

Uredil

E. H. Costa,

nikar matice in javnosti, rilen v. b. Franc Jozefovec, Matičnega Osvetljenja
in Poveljstva reda sv. Gregorja, činu čen. Karlo-Lovčičinske akademije in mnogih
obeah družah, predsednik Matice slovenske, polprofesorik v k. k. kraljeve armije,
delalni poslanec in odboevnik, častni meštan Ljubljanski in Črnomurški I. v. I.

Založila in na svitlo dala

MATICA SLOVENSKA.

Tisk Blasnikos v Ljubljani.

BARON ANTON ZOIS

ustanovnik in odbornik Matice slovenske.

Rojen v Ljubljani 22. julija 1808

Umrli v Ljubljani 9. maja 1873

Letopis

MATICE SLOVENSKE

ZA

1872 in 1873.

Z eno sliko in eno tab. geometričnih podob.

Uredil

dr. E. H. Costa,

doktor modro- in pravoslovja, vitez s. k. Frano-Jozefovega, Mehikanskega Guadeloup-
in Papedovnega reda sv. Gregorija, član čes. Karlo-Leopoldinske akademije in mnogih
učenih društev, predsednik Matice slovenske, podpredsednik s. k. kmetijske družbe,
častni poslanec in odbojnik, častni mešan Ljubljanski in Črnomaljski t. t. d.

Založila in na svetlo dala

MATICA SLOVENSKA.

Tisk Blaznikov v Ljubljani.

D 143/6

E. 5005791

Poročilo in imenik
Matice slovenske

v Ljubljani

za leto

1872 in 1873.

Sestavil

Anton Lézar,

odbernik in tajnik Matice slovenske.

VII. Poročilo

o delovanji slovenske Matice v Ljubljani

od 1. septembra 1871. l. do 1. julija 1873. l.

Po zapisnikih sestavil

Anton Lézar,

odbornik in tajnik.

VII. občni zbor

15. februarija 1872. l.

Vrsta razgovorov.

1. Prvosednikov nagovor.
2. Tajnik prebere odborovo poročilo o njegovem delovanji od 1. decembra 1870. do 2. novembra 1871. l.
3. Račun od 1. julija 1870. l. do 1. julija 1871. l.
4. Volitev treh udov, da pregledajo, presodijo in potrdijo odborov račun valed 9. §. a) Matič. pravil.
5. Proračun od 1. julija 1871. l. do 1. julija 1872. l.
6. Volitev 10 odbornikov in sicer:
  - a) namesto onih 1867. leta izvoljenih; ti so I. izmed ljubljanskih: gg. 1) dr. Costa E. H., 2) Lézar Anton, 3) Maru Jos., 4) Praprotnik Andrej, 5) Šolar Jan., II. izmed vnanjih: gg. 6) Čegnar Fr., 7) Cigale Matej, 8) Einspieler Andr., 9) Grabrijan Jurij, 10) dr. Kečevar Štefan.

Opomba 1. Volilni list je veljaven le tisti, ki ga je družbenik lastnoročno pisal ali saj podpisal.

Opomba 2. Račun za preteklo in proračun za prihodnje društveno leto kakor tudi volilni listi se pred razgovori razdelijo nazočim družbenikom.

Po sv. maši, katero so ob 8. uri služili preč. stolni prošt in Matičin odbornik g. dr. Pogačar v stolni cerkvi, prične se ob pol 10. uri v čitalnični dvorani, v kateri je na steni visela podoba dr. Lovro Tomanova, narejena po domačem slikarju J. Franketu, občni zbor pod vodstvom prvosednika dr. Coste. Pričujoči so bili gg. odborniki ljubljanski: dr. J. Bleiweis, L. Jeran, F. Kandrnal, A. Lézar, Jož. Marn, dr. J. Pogačar, dr. Fr. Papež, Andr. Praprotnik, Fr. Souvan, J. Solar, Iv. Vavrů, Iv. Vilhar, dr. L. Vončina, dr. Jož. Vošnjak, dr. Jer. Zupanec, in vnanji: g. Jož. Gorup. Zbralo se je nad 70 družbenikov ljubljanskih in vnanjih, med vnanjimi: gg. dr. Rapoc, Ripál, Bezenšek, Klavžar, dr. Samec, dr. H. Dolencec, Fr. Hren, Tom. Zupan, Zorec, Jan. Stritar, Jereb in drugi. Mnogo mnogo družih je poslalo volilne liste, katerih se je našle do 837.

Dr. E. H. Costa skupščino prične z ogovorom, v katerem pozdravi zbrane društvenike, in še posebno one, ki so prišli od daleč; potem se opraviči o tem, da ni občnega zbora za 1871. l. po §. 8. Mat. pravil sklical o poletenskem času; prvi razlog bil je tadanji politični položaj: deželni zbori meseca avgusta in septembra, razpust deželnega zbora in delovanje za nove volitve in meseca decembra zopet sesija deželnega zbora; drugi razlog pa tiče društvo samo, ker je hotel počakati dovršenja knjig za 1871. l., in da so te še le zdaj dovršene, tega ste krivi dve sesiji deželnega zbora, za ktera so tiskarnice imele toliko dela, da so Matičine knjige morale čakati. Vendar pa zaradi tega, kakor pokaže tajnikovo poročilo, ni bilo kar nič pretrgano Matičino delovanje, marveč je odbor skrbel za to, da se dve knjigi za 1872. l., ki se tiskate v Pragi zato, ker nismo mogli na posodo dobiti podob, dovršite in z zemljevidi za 1871. l. razpošljete že konec meseca marcija. Zaradi teh razlogov — pravi prvosednik — bode me, tako se naadam, sl. zbor oprostil omenjenega malega prestopka matičinih pravil, zlasti ker društvu ni na nikakoršno kvar. — Dalje se prvosednik spominja ustanovnikov, od poslednjega občnega zbora umrlih, zlasti dveh, ki sta bila delavna tudi na slovstvenem in političnem polju, namreč g. Miroslava Vilharja in g. Matija Preloga. — Velikega pomena za Matico je znameniti dar, ki jej je došel iz rok Njega c. kr. apost. Veličanstva cesarja, še više — pravi — pa je ceniti Njega c. kr. Veličanstva priznanje vspéšnega delovanja Matičnega; zato vas vabim, da z menoj zakličete: „Slava Njega c. k. apost. Veličanstvu!“ (Društveniki vstavši trikrat zakličejo: „Slava!“) — Važen dogodek za Matico je privoljenje, da si sme napraviti svojo tiskarnico. Odbor v tej stvari še ni storil daljne stopinje, ampak jo še resno prevdarja, in danes se še ne dá povedati, ali in kedar se poprime privoljenja, katero že v svojih rokah ima; pa vsaj se temu tudi tako silno ne mudí, ker se knjigi za 1872. leto tiskate v Pragi; važno in koristno pak je to privoljenje za Matico na vsak način.

Izrekai zahvalo A. Lésarju, ki neutrudljivo opravlja mnoga in težavna tajniška opravila, — gosp. dr. Jer. Zupancu za ne mali trud, ki ga ima z Maticno blagajnico od njenega začetka in g. Iv. Vavrô-u za marljivo oskrbovanje društvene knjižnice (vsem trem gospodom občni zbor vstavi pokaže svoje priznanje), veli prvosednik tajniku brati

poročilo o odborovem delovanji,

ktero se glasi do besede do besede tako-le:

„Slavni občni zbor! Stebri na katerih stoji vsako slovatveno, društvo, so: a) društveniki, b) novci, c) pisatelji in d) vodeči odbor s poverjeniki.

Poročilo o Maticnem delovanji v preteklem društvenem letu ali oziroma od 1. decembra 1871. l., to je, od zadnjega (VI.) občnega zbora do današnje občne skupščine, mora toraj govoriti o naštetih glavnih podlagah blagega našega slovatvenega društva.

I. O društvenikih.

Glavne knjige zadnja številka 1. decembra 1871. leta bila je 1864, danes pa jej je 2169. Razviden je toraj prirastek za 305 udov. Med temi je ustanovnikov 19, letnikov pa 286.

Izmed ustanovnikov so pretaklo leto pomrli: 1. dr. Cvajer Ivan, 2. Greselj Josipina, 3. Klemenčič Jožef, 4. Murko Anton, 5. Novak Janez Krst., 6. Pinežič o. Viktorin, 7. Pust France, 8. Rozman Jožef, 9. Rudež Jožef, 10. Škofec Ivan, 11. Vilhar Miroslav, 12. dr. Matija Prelog, 13. „Leseverein“ v Bistrici, ki je k Matici pristopil 1864. leta in plačal 50 gold. ustanovnine, pak se je izbrisal, ker nam je došla vest, da ga več ni.

To kaže toraj prirastek za 7 ustanovnikov.

Izmed letnikov pa jih je doslé toliko pomrlo ali odstopilo, da jih danes štejemo 1474, k temu prištevši ustanovnikov 405, pokaže se vseh sedanjih udov 1879.

Če pogledamo razvrstitev udov po škofijah, po katerih je osnovan imenik, in letošnje številke primerjamo z lanskimi, razvidimo, da se je število maticarjev pomnožilo: a) v ljubljanski škofiji za 79, b) v lavantinski škofiji za 49, c) v Krški škofiji za 13, d) v goriški nadškofiji za 81, e) v tržaški škofiji za 22, f) v sekovski škofiji za 19, g) v drugih škofijah za 19, skupaj 268.

Največi prirastek je toraj v goriški nadškofiji. Za lepí ta prirastek gré hvala gg. poverjenikom, zlasti nekterim.

Če tudi je ta prirastek znaten, vendar si kar nič ne prikrijevajmo, da ne bi mogel biti še znatnejši, ako bi vsi pravi rodoljubi spoznali važnost našega društva in prave omike. Iz trdnega svojega prepričanja govorim, ako rečem, da bi pri Matici mogli biti: vsi duhovni slovenskih škofij, ki so temelj vložili slovenskemu slovatstvu in do najnovejših časov je skoro edini gojili (pač ne bi

bilo častno za sedanjo duhovščino, ako bi iz svojih rok spustila to svoje dete) in vsi uradniki slovenskih okrajev, vsi slovenski grajščaki in trgovci in vsaj polovica učiteljev, obrtnikov, bogoslovcev in učencev srednjih šol, kajti vsi ti zmorejo mali donesek dveh goldinarjev. Upajmo, da se to zgodi v prihodnjem letu!

II. O denarnem stanu.

Ker je natančni račun od 1. julija 1870. leta do 1. julija 1871. leta tiskan v „Letopisu“ in ga imajo gg. društveniki tudi v posebnih editskih v rokah in ker bo de g. blagajnik posebej poročal o njem, zato tukaj omenim le prirastka matičnega premoženja.

Vse društveno premoženje je znašalo l.

julija leta 1871	52.344 gold. 20 kr.
lanski račun je kazal	42.795 „ 2 1/2 „
Od tod je razviden prirastek za	9.549 gold. 17 1/2 kr.

Vendar pa ne smem zamolčati dveh velikodušnih darov, ki sta v preteklem letu došla Matici:

a) Njega c. k. apostolsko Veličanstvo cesar Franc Jožef je o priliki, ko mu je Matica poklonila svoje dosle izdane knjige, priznavši vspešno blago delovanje njeno, iz lastnega zaklada podariti blagovolilo 500 gld.

b) Gospá Lujiza Tomanova je Matica vatrezaje izrečeni želji svojega supruga, izbuditelja in prvega predsednika našega društva, dr. Lovro Tomana, izročila 10 državnih obligacij z obrestmi v srebru za 10.000 gold. imenne vrednosti.

Odbor ni prezrl svoje dolžnosti, ampak je svojo srčno zahvalo za omenjena darova po c. kr. deželnem predsedniku poklonil Njega c. k. apost. Veličanstvu in tudi gospoj Lujizi Tomanovi izrekel svojo zahvalo ter jo vpisal med ustanovnike.

Poročilo o denarnem društvenem stanu sklepam s tem, da gg. društvenikom zlasti priporočam pozornim biti na vse opombe, ki so pridjane tiskanemu računu, zlasti na ono, ki kaže, kako so Matici dohajali letni doneski. In pri tej priliki ne morem zamolčati želje, da bi g. društveniki v redu, to je, v prvi polovici vsakega leta pošiljali doneske, da more Matica tudi v redu, to je, koj po dovršenji tiskanin plačati delalce in knjige. Zlasti letos, ko knjige za 1872. l. pridejo na svetlo že konec meseca marcija, bilo bi želeli, da vsi letniki za 1872. l. in oziroma tudi zaostalo letnino odrajtajo vsaj v začetku meseca aprila.

III. O pisateljih oziroma knjigah.

Rodoljubni pisatelji so tudi to leto bili jako marljivi, kajti nakupičili so toliko slovstvenega blagá, da društvena blagajnica z novci, kolikor jih je smela potrošiti, ni mogla vsega spraviti na svetlo. Naj njihova dela objavim slavnemu zboru:

a) Gosp. Janez Zajec, gimnaz. profesor v Novem mestu, je prevodil Schoedlerjevo mineralogijo in geognozijo; tiskane je 10 $\frac{1}{2}$ pôle.

b) V „Letopis“ za 1871. leto, ki je razdeljen na tri dele in obsega 32 $\frac{1}{2}$ pôle, so pisali

I. del: Poročajoči tajnik „životopis Mat. Debeljaka in Ant. Kosa“, potem „poročilo o odborovem delovanji z imenikoma“;

II. del: znanstvene razprave: J. Parapat „o turških bojih v XV. in XVI. veku; Davorin Trstenjak „raziskavanja na polji staroslovenske zgodovine in mythologije“; L. Gorenc „ciganije v Angleškej“; dr. Maks Samec „črtica o vplivu podnebja na človeški organizem in razvitje njegovih bolezni“ — in „spektralno analizo“; Andrejčkov Jože — Gomiljšak „nekaj iz ruske zgodovine.“

III. del: lepoznavske spise: L. Gorenc „Adamante“; A. Jeglič „pisma o vedah in umetnijah“; A. Podgorjanski „Pesni“; Lujiza Pesjak-ova „Moja zvezdica“ — in „pesni“; Andrejčkov Jože — Gomiljšak „Mačeha in pastorka“; dr. E. H. Costa „bibliografijo slovensko od meseca novembra 1870. leta do konec 1871. leta“.

c) Mat. Cigale je preskrbel imenje za III. snopič slovenskega atlanta (Afrika, Avstralija in evropska Rusija), kterega konec tega meseca dovrši Ferd. Kôke na Dunaji. Gosp. Cigale je dalje pričel sloveniti imenje za IV. snopič.

Omenjeni dve knjigi, ki obsežate 43 tiskanih pôl in se ravno razpošiljate, s „Koseskijevimi deli“ s 43 polami, ki jih udje že imajo v rokah, in III. snopič slovenskega atlanta, ki se razpošlje konec meseca marcija t. l. — to so roji, ki jih Matica svojim udom dá za 1871. l.

d) Iv. Tušek je poslovenil Pokornijevo „rastlinstvo“ s 350 podobami.

e) Fr. Erjavec pa Pokornijevo „živalstvo“ s 490 podobami.

Obé te knjigi namenjeni za naše srednje šole in s svojimi prezalimi podobami gotovo všeč vsem društvenikom, se v Pragi pridno tiskate ter se dovršite do konca meseca marcija t. l., in koj potem razpošljete s III. snopičem atlanta vred.

Ker se te dve knjigi že rabite v kranjskih srednjih šolah, zato se je poskrbelo, da učenci v roke dobé njune posamesne natisnjene pole.

Stroški za obé te knjigi bodo znašali okoli 4000 glđ.

Posledica teh visokih stroškov pa bode ta, da Matica za 1872. leto ne bode mogla nič drugzega dati na svetlo, ako jej ne dojde mnogo zaostalih letnih doneskov ali ako jej ne pristopi mnogo novih uđov.

Pri vsem tem je odbor vendar naročil IV. snopič slovenskega atlanta s tremi zemljevidi (Nemčijo, Italijo in evropsko Turčijo), ker se mu neobhodnje potrebno zdi, da se kmalu dopolni atlant. To pa mu je bilo mogoče, da se je poprijel gosp. Ferd. Kôke-jeve po-

nudbe, vsled ktere se imenovani snopič sicer dovršil 1872. leta, a Koko-ju plača še le 1873. leta.

Kje pa ostane poročilo in imenik za 1872. l., ki ju Matica po pravilih ima podati svojim društvenikom? — Kje je „Letopis“ za znanstvene in zabavne spise?

Temu vprašanju bodi kratki odgovor ta-le:

Odbor bode skušal tudi to spraviti na dan, ker se za trdno nadja, da Matični blagajnici dojde mnogo zaostale letnine in da pristopi mnogo novih udov; kajti kakor je bilo že memogredé omenjeno, mnogo je še rodoljubov, katerih pogreša letošnji imenik.

Odbor bi rad še kaj več storil; on bi za 1872. l. rad na svetlo spravil IV. snopič Schoedlerjeve knjige, za kateri mu je g. Tušek že izročil dovršen rokopis; rad bi dovršil „Slovenski Štajer“, kterege imata iziti še dva snopiča, ako mu dojdejo dotični rokopisi; rad bi društvenikom vstregel s katerim snopičem Stanko Vrazove zapuščine, katero v red deva gosp. dr. Gr. Krek. Tudi Majciger-Sumanovega „narodopisa slovanskega“ nam je v rokopisu došel I. oddelek. — Odbor je sprejel g. Iv. Tuškovo ponudbo, češ, da Matici spiše 6 knjig o človeških delih.

Vse to dovolj jasno priča marljivost naših pisateljev, kateri so Matici v preteklem letu pomagali, da se je popela na isto stopinjo, da ima rokopisov na izbiri.

IV. Delovanje odbora in poverjenikov.

Po VI. občnem zboru je odbor imel pet skupščin, in sicer: a) XIX. 1. decembra 1870. l.; b) XX. 9. februarja 1871. l.; c) XXI. 31. maja 1871. l.; d) XXII. 31. avgusta 1871. l.; in e) XXIII. 2. novembra 1871. l.

Ker so odborove obravnave obširno popisane v poročilu, katero je privezано „Letopisu“, zato mislim, da mi ni treba obširnejše govoriti o njih.

Vendar pa ne bode odveč, omeniti nekterih stvari, in sicer naslednjih:

a) V djansko zvezo književne vzajemnosti je Matica stopila s „slovansko Matico“, ki se je ustanovila v Plznu.

b) Odbor je gotovo društvenikom ustregel s tem, da je tudi preteklo leto mnogim knjižnicam, društvom in učencem podaril nekoliko matičnih knjig, in sicer:

1. idrijskim nedeljskim učencem;
2. „Vendiji“, slovstvenemu društvu jugoslovanskih tehnikov v Gradcu;
3. prečastitemu mil. škofu Ignaciju Mraku in velezaslužnemu misijonarju Fr. Pirceu za Slovence v severni Ameriki biva-joče;
4. političnemu društvu „Napreju“ v Šmariji na Štajarskem;
5. národni bukvarnici v Idriji;

6. šolski bukvarnici na Planino v ipávski dolini;
7. bralnemu društvu v Mali nedelji;
8. knjižnicam kranjskih ljudskih šol 200 odtiskov knjige „Štirje letni časi“ s sklepom, da se ista knjiga hoče po primeri darovati tudi šolam drugih slovenskih dežel, ako se deželni ali okrajni šolski sveti oglase za njo;
9. okrajnima učiteljskima knjižnicama v Kozjem in Brežicah;
10. katoliško-političnemu društvu v Globokem pri Brežicah;
11. ubogim realnim učencem v Ljubljani in revnim gimnazijalnim dijakom v Kranji;
12. prečastitemu škofu F. Paškalu Vuičiću, apostol. namestniku v Bosni;
13. slavni nadsodnji graški za vjetnike v slovenskih deželah;
14. čitalnici v Ribnici.

c) Matica se je s vojimi knjigami in zemljovidi vdeležila izložbe prve občne hrvatske učiteljske skupščine ter je od centralnega odbora prejela „priznanico“, ktera se je v okviru obesila v Matičine sobe.

Matični knjižnici je ali zamenjema z drugimi slovstvenimi društvi ali od rodoljubov podarjenih došlo 191 zvezkov, ktere z naslovi našteva gosp. knjižničar v svojem poročilu (glej „Letopis“ stran 44. 45. 46. 47. in 48).

Konečno imam omeniti še ene stvari, ki je v časnikih napravila nekakov hrup, da slavni zbor izve popolno resnico.

Bilo je pri XX. odborovi skupščini, da je g. predsednik dr. E. H. Costa stavil predlog; Naj odbor vloží prošnjo za privoljenje lastne tiskarnice, ktera bi utegnila Matici jako pomnožiti dohodke. — Odbor je soglasno pritrđil temu predlogu.

Izvrševaje ta sklep je upravništvo 28. februarija 1871. leta, šte. 45, vložilo dotično prošnjo: C. k. deželna vlada je z odpisom od 26. marcija 1871. l, šte. 2071, Matici dala prošeno privoljenje s pristavkom, da jej Matica, predno prične to obrtnijo, vsled 5. §. obrtne postave od 20. decembra 1859. l. v potrjenje imenuje sposobnega opravnika, ki bode v Matičnem imenu vodil tiskarnico. — Pred obravnavo tega privoljenja v XXI. skupščini g. dr. E. H. Costa naznani odboru, da g. Blaznik Matici hoče prodati svojo tiskarnico z vsem blagom, z vsemi svojimi založniškimi pravicami in hišo, ter odboru v pretres stavi tri vprašanja: a) ali je ali ne sedaj ugodni trenutek, da se Matica poprime svoje pridobljene pravice? b) Ali se naj Matica z gosp. Blaznikom spusti v dogovor? in c) ali si naj Matici napravi čisto novo tiskarnico? — Da se važna ta stvar resno prevdari, obveljal je nasvet: „naj se po listkih voli odsek treh odbornikov, ki do prihodnje odborove skupščine pretresa vsa tri vprašanja in temeljito poroča odboru. V ta odsek so bili izvoljeni gg.: dr. Razlag, Vilhar in Lésar.

Pri XXII. skupščini v imenu tega odseka poročal je Ant. Lésar in stavil nasvet: „Naj odbor izmed sebe izvoli odsek treh odbornikov, ki si smejo privzeti izvodencov, da po načelih, izre-

denih v poročilu, izdelala popolen načrt o osnovi nove tiskarnice v Maticiini hiši in vsled tega tudi hišne preuredbe ter poroča prihodnji odborovi skupščini. — Odbor brez vsakega besedovanja soglasno pritrudi nasvetu in v ta odsek zopet voli: dr. Razlaga, Vilharja in Lésarja. V imenu tega odseka je g. dr. Razlag pri XXIII. skupščini poročal, da se odsek še ni odločil za noben nasvèt, ampak da je našel neke formalne pomislíke, ki morajo rešeni biti, predno mu je moč staviti svoje nasvete. Ti pomislíki so: Ali ima Maticin odbor po sedanjih pravilih pravico, en del Maticíne glavnice vložiti v tiskarno obrtnijo, ker 17. §. Maticínih pravil pravi: Glavnica mora imeti tako varnost, kakoríne je po zakonu treba sirotinskemu imetku“. Če odbor nima te pravice, treba bi bilo premeniti pravila. V tem slučaju pa nastane vprašanje: kdo sme v tem obziru preurediti pravila? — Po 8. §. f., ima občni zbor pravico preurediti pravila; — po 19. §. pa imajo samo ustanovniki, ki so složili glavnicu — pravico skleniti, v kakošen za slovenski narod občnokoristen namen se obrne društven imetek, ako bi nehale društvo; odbor pa le tedaj, ako več ne bi bilo mogoče sklicati véliki zbor. — Ti pomislíki so pa v omenjeni skupščini bili naznanjeni samo zato, da jih odborniki premissljajo, da vedó o njih soditi v skupščini, za katero se njihova razprava dene na dnevni red. — To in nič drugiega je odbor obravnaval o osnovi lastne Maticíne tiskarnice.

Konečno naj še vsem gg. poverjenikom in drugim rodoljubom, ki so pripomogli, da je preteklo leto Matici prirastlo toliko novih udov, za njihov ne mali pa z mnogimi sitnostmi sklenjeni trud v odborovem imenu srčno zahvalo izrečem ter pristavim prošnjo, naj tudi v prihodnje neutrudljivo delajo Matici na korist, vsaj vedó, da s svojim trudom koristijo národu, med katerem so zagledali luč sveta in do kterega vse njegove otroke veže sveta dolžnost, neumorno delati, da dohiti, kar je bilo zamujeno — po krivdi onih, ki so mu toliko let dajali neprebavljivo duševno hrano, — hrano, katero vživaje mora ali hirati najzdravejši narod ali pa svoj naravni značaj s cela premeniti, to je, iznaroditi se — poginiti; to pa je gotovo zoper namen in voljo Njega, kateri je hotel, da se človeštvo razdeli na različne národe. — Tukaj se mi zdi prava prilika, kaj malega odgovoriti ugovoru, ki se sem ter tje slihi o maticínih knjigah, češ, da vse niso pisane za „kmeta“. To je res, da branje Maticínih knjig zanima le one, ki so kakor koli dospeli na neko višo stopinjo omike, na kateri pa sploh ne stoji ne samo slovenski, ampak nobenega naroda kmet. — Vendar pa s tem ni dokazano, da Maticíne knjige ne koristijo vsemu národu, tudi kmetu; kajti vsakemu národu sploh, in kmetu posebej je treba voditeljev, učiteljev; sposobnih voditeljev in učiteljev pa nikdar ne bode imel brez potrebnega slovstva. In kdo more trditi, da se je kterega koli naroda slovstvo razvijalo in množilo brez tacihi knjig, kakoríne izdaja Matica? — Kdor zida hišo — in Matica stavi duševno poslopje — mora najprej vložiti podlago, in na-

njo še le kvišku zidati. Prav tako je — zdi se mi — ravnala in mora tudi prevdarno ravnati naša Matica. — Tudi še neka druga prilika zdi se mi primerna. — Matici je ravnati, kakor dela gospodinja, ki peče kruh. Najlepši moki primesi nevžitnega kvasu, dobro vedoč, da brez kvasu ni kruha. Omenjeni ugovor se mi zdi tako piškav, kakor bi kdo rekel: srednjih in viših šol ni treba, ker ne učé kmeta. To je res. Ali pa kmetu nikakoršna korist ne dobaja po srednjih in viših šolah? Navdaja me srčna želja, naj bi se Matici kmalu posročilo dovršiti podlago vsemu slovstvu in vstaviti kvas — potem bode ono gotovo naglo vshajalo, zlasti če se pomnóžé stavitelji, to je, društveniki in pisatelji. V to pa pomozí Bog!¹¹

Po prebranem tajnikovem poročilu g. prvosednik vpraša: ali kdo želi kaj opomniti o poročilu?

Gosp. dr. Jan. Bleiweis poprime besedo in govori blizo tako-le: Nekoliko bi rad omenil o oni točki, ki govori o pripravah za Matično tiskarnico. Gosp. prvosednik dr. Costa je sicer v govoru svojem omenil, da se Matici ravno ne mudí s tiskarnico, za katero si je že pridobila privoljenje, ker se knjigi za 1872. leto iz navedenega razloga tiskate v Pragi; vendar se meni zdi, da ne bi bilo prav, ako bi občni zbor molčal o tej stvari ali da bi se omenjeno privoljenje delo „ad acta“. Dandanašnje geslo v obrtniji je konkurencija. Znano je, da se sicer ustanavlja društvo, ki hoče osnovati novo tiskarnico v Ljubljani. Prav je, da se napravi nova tiskarnica, kajti Ljubljana ima še danes samo 4 tiskarnice, kakor jih je imela pred mnogimi desetletji; da je toliko tiskarnic za Ljubljano premalo, to je pokazal zadnji naš deželni zbor, toraj še enkrat rečem, prav je, da se snuje nova tiskarnica; živela konkurencija! Al prav iz tega razloga naj tudi Matica ne popusti svojega privoljenja. Da je slovstvenim zavodom treba tiskarnice, to je očitno pokazala tudi sv. Mohorja družba v Celovcu. Kar pa treba in koristi Celovcu, isto tudi v Ljubljani. Jaz toraj z veseljem pozdravljam odborovo delovanje na to, da si Matica napravi tiskarnico, in prav rad bi tudi slišal, kakošnega mnenja je občni zbor. Treba je tiskarnice pa ne samo ene, ampak več naj se jih napravi. Nikar pa, gospóda, ne mislite, da zadosti le ena, ako si pridene naslov „národne tiskarnice“. Gospóda moja! nikar ne mislite, da národnost tičí v tiskarnici. Tiskarnica je obrtnija, čisto sama obrtnija, in nič družega; če tudi si nadene naslov „národna“, vendar išče le dela, dobrega zaslužka, in kolikor mogoče visokih obresti od vloženega denarja. Če ni dela in dobrega zaslužka, je naslov „národna“ ne reši pogina. Zarad naslova „narodna“ pa ne tiska niti ličnejše, niti cenejše. Ali želite dokaza? V Zagrebu je tudi „narodna“ tiskarnica; pa narodna jugoslovanska akademija za tega del ni šla k njej, ampak njene knjige tiska Albrechtova tiskarnica. Še celó narodna časnika „Obzor“ in „Súdslav. Zeitg.“ v Zagrebu ne izhajata iz národne tiskarnic. To so menda tehtni dokazi, da pridevek

„narodna tiskarnica“ je le beseda, prazna beseda. Naslov „narodne“ tiskarnice si vsaka lahko prilastuje, ker vsaka tiska za narod, a vendar je vsaka le obrtnija in nič drugega. O imenovani točki tajnikovega poročila o odborovem delovanju stavim tedaj naslednja dva nasveta: a) Občni zbor odboru nalaga, da pozveduje o vapehu Mohorjeve tiskarnice, in b) odbor naj na tanko pretrese pomislke v poročilu navedene in o tej stvari poroča prihodnjemu občnemu zboru.

Za g. Bleiweisom vpraša g. Jož. Gorup: ali ima Matica s čem kupiti ali napraviti si tiskarnico? Zdi se mi — pravi — da je njena glavica, kar je je v obligacijah (35.800 gld.), že premajhena, lotiti se tega obrta.

Gosp. dr. Jan. Bleiweis na to odgovori: Jaz nisem tako daleč segel s svojima predlogoma; a tudi nisem nasvetoval, da si Matica osnuje toliko tiskarnico, da bi va-njo vtaknila vse svoje premoženje. Ravnajmo se po zgledu družbe sv. Mohora, in ne bode treba, da bi prenehalo vse drugo njeno delovanje.

Na to spregovori gosp. dr. Jože Vošnjak blizo tako: Jaz nimam kar nič zoper predloga g. dr. Jan. Bleiweis a; le zoper to sem, da bi občni zbor sprejel „princip“. Osnovano se je društvo, ki si je nakupilo tiskarnico mariborsko, in namerava tudi v Ljubljani napraviti tiskarnico. Ne rečem, da bi ktera tiskarnica sama za se bila narodna, al društveniki so rodoljubi, ki ne nameravajo tiskarnico osnovati zaradi dobička, ampak iz rodoljubja. — Ljubljanske štiri tiskarnice več ne zadostujejo, dokaz temu je, da se pošilja tiskati v Maribor. Med Mohorjevo družbo in Matico je razloček. Fond Mohorjeve družbe ni namenjen za izdavanje knjig, ampak ima druge namene; vse drugače je pri Matici. Letnikov ima še premalo, da bi njihovi zneski zadostovali; pomagati morajo obresti od istine, ki so jo zložili ustanovniki; ti pa necev niso zlagali za obrt. Sicer pa letos (1872. leta) vsled poročila tajnikovega Matica skoro nič več ne dá v natis ker se dve knjigi že tiskate v Pragi. Ako si Matica letos napravi tiskarnico, napravi si jo le zaradi konkurence, to pa bi bilo jako nevarno, zato ne verjamem, da bi pritrdili ustanovniki. Nevarno je toraj že danes sklepati o „principu“: ali naj si Matica napravi tiskarnico.

Gosp. dr. Vošnjaku odgovori g. dr. J. Bleiweis rekoč: Gosp. dr. Vošnjak je pritrdil, da je treba tiskarnice, s tem pa je podpiral moja predloga. Ali bi bila „Matična“ ali tako imenovana „narodna“ bolja, to je še odprto vprašanje. Kar je g. dr. Vošnjak govoril o družbi sv. Mohora, to velja tudi od Matice; saj je Matica za 1870. in 1871. leto izdala, če tudi po številu manj knjig, vendar pa več tiskanih pol, nego Mohorjevo društvo, toraj je bilo tudi več staviti; tiskale se njene knjige pač niso v toliko odtiskih, kakor Mohorjeve. Kar je Mohorjevi družbi na korist, Matici ne bode na škodo. Matična ustanovnica ima isti namen, ki ga je imela Mohorjeva dosmrtnina. Dr. J. Bleiweis vpraša dr. Vošnjaka, naj bi mu povedal, kaj neki se iz Ljubljane po-

silja v Maribor v tisek? (Dr. Vošnjak imenuje „Brenceljna“). O zadevah „Brenceljnovih“ ne bom govoril — nadaljuje dr. Bleiweis in sklepa svoj govor s tem, da reče; „moja predloga nič ne govorita o načelu prihodnjega ravnanja, nič ne prejudicirata, toraj nista nevarna na nobeno stran.

Nikdo se več ne oglasi za besedo.

Na to predsednik dr. Costa opomni, da ne bi mogel dati glasovati o dr. Bleiweisovih predlogih, ko bi kaj odločilnega imela v sebi, ker občni zbor smé odločevati le o stvaréh, ktere mu predlaga odbor; toda ta predloga sta le formalna ter odboru le nalagata dolžnost, to stvar še dalje prevdarjati; zato smé sl. zbor glasovati o njima.

Velika večina potem pritrdi omenjenima predlogoma.

3. Pri 3. točki dnevnega reda „o računu“ gosp. dr. Vošnjak stavi predlog: „naj se ne bere, ker ga ima v rokah vsak družbenik“. Odbor pritrdi.

Gosp. dr. Costa popraša: ali želi kdo govoriti o računu sploh ali o kateri posamesni točki? — Ker se nikdo ne oglasi, prestopi se k točki

4., pri kateri g. Praprotnik stavi predlog: „naj prvosednik imenuje tri družbenike, da pregledajo, presodijo in potrdijo društven račun preteklega leta“. Občni zbor pritrdi nasvetu in predsednik v ta odsek izvoli: gg. A. Kremžarja, Em. Guttmana in H. Hohna.

5. Gosp. blagajnik dr. Zupanec prebere proračun za 1871/72. leta. — Gosp. prvosednik popraša skupščino, ali želi kdo govoriti o dohodkih in stroških? Ker se nikdo ne oglasi, glasuje se o vseh posamnih točkah proračunovih, ki se soglasno sprejmo.

6. Oddadó se volilni listi. Gosp. prvosednik imenuje odsek, kteremu je naloga, prešteti glasove in po časnikih naznaniti odbornike, ki v odbor stopijo namesto onih, ki so bili izvoljeni 1867. l. V ta odsek imenuje: gospode dr. L. Vončino, Fr. Souvana, dr. J. Vošnjaka, Jan. Murnika in J. Flisa.

Gosp. prvosednik se konečno zahvali za obilno vdeležitev občnega zbora in ob 11. uri razide se skupščina.

XXIV. odborova skupščina

7. marcija 1872.

Vrsta razgovorov:

1. Prebere in potrdi se XXIII. odborove skupščine in VII. občnega zbora zapisnik.

2. Poročilo o novo izvoljenih odbornikih, o sprejemu novih udov in drugih važnejših stvaréh.
3. Poročilo odseka za pregledovanje računa o preteklem društvenem letu.
4. Volitev predsednika, njegovih dveh namestnikov, blagajnika, pregledovalca društvenih računov in dveh ključarjev.
5. Volitev odsekov: a) gospodarskega; b) za izdavanje knjig; c) za narodno-slovstveno blago; č) za izdavanje šolskih knjig; d) za „mali naučni slovník“; e) za tiskarnico v smislu sklepa VII. občnega zbora.
6. Volitev vredovalca za „Letopis“ za 1872. leto, ako ga dopusté Matični dohodki.
7. Tajnikova služba za 1871/72. leto.
8. Nasvetje posamnih odbornikov.

V pričo 14 ljubljanskih odbornikov (dr. Jan. Bleiweis, Fr. Kandrnal, A. Léšar, Jož. Marn, Maks. Pleteršnik, Andr. Praprotnik, Fr. Souvan, J. Šolar, Ivan Tušek, Iv. Vávrů, dr. L. Vončina, dr. Jož. Vošnjak, dr. Jern. Zupanec in Mir. Žakelj) g. dr. Costa ob četrť na 6. uro prične skupščino, pozdravi vse in še posebno one odbornike, ki so prvič pričujoči pri skupščini Matičnega odbora ter prebere list, v katerem ga gosp. J. Pajk 15. febr. 1872. l. prosi, odboru naznaniti, da izstopa iz Matičnega odbora.

Na to gosp. dr. J. Bleiweis objavlja, da g. Anton baron Cojz zaradi bolehnosti ni mogel priti k odborovi skupščini ter da je g. Anton Samarsa za Matico izročil knjigo, ki bi morda vredna bila, da se prevede v slovenščino in jo izdá Matica. Ta knjiga — pravi — naj se izroči odseku za izdavanje knjig, da jo vzame v prevdarek.

1. Ker sta bila XXIII. odborove skupščine in VII. občnega zbora zapisnika že razglašena v „Novicah“, zato prvosednik vpraša, ali naj se bereta ali ne? Gosp. Léšar na to opomni, da konec zapisnika o občnem zboru še ni bil razglašen v „Novicah“, zato nasvetuje, naj bi se bral. Odbor pritrdi. Po nekem dostavku se potrdita in podpišeta oba zapisnika.

2. Tajnik bere poročilo o poslih od zadnje odborove skupščine, ki se tako-le glasi:

„Slavni odbor! Zapisnik, ki ga je izročil odsek, voljen pri občnem zboru, da prešteje glasove o dopolnjevalni volitvi 10 odbornikov, kaže, da je bilo 837 oddanih ali poslanih volilnih listov, vsled kterih so v odbor voljeni:

a) med ljubljanske odbornike: 1. Jan. Šolar z 829 glasovi, 2. Maks. Pleteršnik z 829 glasovi, 3. Mirosl. Žakelj z 823 glasovi, 4. dr. E. H. Costa z 712 glasovi, 5. Jožef Marn z 708

glasovi, 6. Ant. Léšar s 707 glasovi, 7. Andr. Praprotnik z 704 glasovi;

b) med vnanje odbornike; 8. Matej Cigale z 830 glasovi, 9. Andrej Einspieler s 725 glasovi, 10. Jurij Grabrijan z 703 glasovi.

Imenovanim izvoljencem se je ta volitev koj 16. februarja naznanila s prošnjo, da vsak v treh dneh potem, ko prejme to naznanilo, gotovo naznani, ako ne bi prevzel te volitve. Ker do danes nikdo izmed izvoljencev ni naznanil, da ne prevzame volitve, zato so se vsi vpisali med odbornike, 1871. leta voljene. — Matični odbor toraj, ker se je gosp. dr. Jož. Vošnjak preselil v Ljubljano, gosp. L. Svetec pa iz Ljubljane v Idrijo, za 1872. l. šteje: 22 ljubljanskih in 18 vnanjih odbornikov.

Od XXIII. odborove skupščine (2. nov. 1871. l.) do danes se jih je oglasilo 68, ki hočejo pristopiti k Matici; ti so: (beró se imena). Ker pri nobenem ne najdem zadržka, zato stavim nasvet: naj sl. odbor vse sprejme med Matične ude. (Odbor pritrdi). Glavne knjige poslednja številka je danes 2185. Izmed omenjenih 68 novih udov je pa njih 40 že tiskanih v Matič. imeniku, pridjanem „Letopisu“; zato se le poslednjih 28 razglasi po „Novicah“.

Iz važnejših dopisov, ki so Matici došli po XXIII. odborovi skupščini do občnega zбора, le mimogredé omenjam, da je Matica naša v zvezo književne vzajemnosti stopila z plzensko novo ustanovljeno Matico slovansko, in da smo učencem kranjske gimnazije, ribniški čitalnici in graški nadsodnji za jetnišnice slovenskih okrajev podarili nekoliko matičnih knjig.

Po občnem zboru nam je izročena bila enaka prošnja ljutomerske čitalnice. Tudi tej prošnji se je že ustreglo.

V gospodarskem obziru imam sl. odboru naznaniti, da g. Cigale za imensko slovenjenje, četrtega že naročenega snopiča slovenskega atlanta (Nemčije, Italije in evropske Turčije) zahteva 200 gold. nagrade, prav toliko, kolikor mu je je bilo privoljeno za 3. snopič, kterega vsaki dan pričakujem. Zato nasvetujem: „naj sl. odbor pritrdi omenjeni nagradi“. (Odbor sprejme ta nasvet.)

O izdavanji knjig gosp. profesor J. Zajec 3. dec. 1871. l. piše to-le: „Ali ostane Matica pri izdavanji knjige „Buch der Erfindungen?“ — Pametno bi bilo, da to za zdaj odloži, ker jej bode treba za šolo delati. Ako pa hoče kaj izvanšolskega izdavat, naj kaj manjšega dá na svetlo, na pr. Rosmässlerjev „der Wald“. — To je izvrstna knjiga, koristnejša nego „Buch der Erfindungen“. — Steje nekaj čez 600 strani. Koristna je ne le učenjaku, ampak posebno kmetovalcu, zlasti slovenskemu“. — Ta nasvet naj se odseku za izdavanje knjig izroči v prevdarek. (Odbor sprejme ta predlog.)

Ker se zapisniki v odborovih sejah in o občnih zborih od besede do besede razglajajo po „Novicah“, dalo bi se poslovanje olajšati s tem, da se dotični listi „Novic“ kupijo in okrajšanemu

zapisniku priložé in v njem le navedejo. — Naj sl. odbor o tem nasvetu izreče svoje mnenje. (Odbor pritrdi.)

„Rastlinstva“ Pokornijevega je tiskanih 13 pól; rokopis je izvzemši „Predgovor“ že ves v tiskarnici; prihodnji teden utegne se dovršiti ta knjiga.

„Živalstva“ Pokornijevega je natisnjenih 9 pól.

3. Tajnik bere poročilo odseka, kateri je bil pri občnem zboru izvoljen, da pregleda, presodi ter potrdi račun preteklega društvenega leta. Glasá se tako-le:

Omenjeni račun smo pregledali, in kakor kaže priložena korektura, konečni imetek za 8 soldov povikšali.

Dobro bi bilo, da bi se v prihodnjič naredil tudi „inventar.“

Konečno g. blagajniku za veliki njegov trud izrekamo prisrčno zahvalo s prošnjo, naj bi se gotovina nalagala v eskomptni banki, kjer nese 5% obresti.

Po resnem pretresovanji poslednjega nasveta sklene odbor, da se bode Matična gotovina odslé na bukvice s „cheques“ s 5–6% vlagala v podružnico štajersko.

4. Prično se volitve.

Za predsednika za 1872. leto bil je po listkih s 14 glasovi izvoljen g. dr. E. H. Costa, ki se odboru zahvati za novo zupanje ter prosi vsestranske podpore pristavlja je, da bode kakor doslé, tudi v prihodnje delal Matici na korist.

Gosp. dr. J. Bleiweis poprime besedo, pozdravlja zopet izvoljenega predsednika, ter nasvetuje: naj sl. odbor, kteremu je bolj nego občnemu zboru znana neutrudljiva delavnost predsednikova, čeravno je zopetna izvolitev očitno priznanje njegovih zaslug, vendar-le g. dr. Costi izreče prisrčno zahvalo za njegovo modro in vspešno vodstvo Matičnega društva v preteklih letih. (Odbor vstavi gosp. dr. E. H. Costi skaže svoje priznanje.)

Za podpredsednika se po listkih izvolita: g. dr. L. Vončina, ki je bil pričujoč, in g. dr. R. Razlag, kteremu se pismeno naznani ta izvolitev.

Za blagajnika se z vsklikom izvoli gosp. dr. Jernej Zupanec, ki prevzame ta posel pod pogojo, ako A. Léasar ostane tajnik.

Za pregledovalca društvenih računov je bil izvoljen gosp. J. Šolar, za ključarja pa g. Jož. Marn in g. Iv. Vilhar.

5. V petere odseke se po dotičnih predlogih izvolijo prejšnji gg. odborniki; pridadó se jim pa še, in sicer:

- a) odseku za izdavanje knjig: gg. Pleteršnik, dr. Vošnjak in Žakelj;
- b) odseku za narodno blago: gg. Pleteršnik in Žakelj;
- c) odseku za izdavanje šolskih knjig: g. Žakelj.

V odsek za Matično tiskarnico v smislu sprejetih dr. J. Bleiweisovih nasvetov pri VII. občnem zboru so bili izvoljeni gg.: Jan. Bleiweis, A. Léasar, dr. R. Razlag, F. Souvan in Iv. Vilhar.

6. Obravnava, ali se za 1872. l. izdá „Letopis“, se dovrši s tem, da se sprejme dr. Costov pred: „Naj al. odbor sklene, da se „Letopis“ dá na svetlo, obseg njegov pa o svojem času odloži odbor po denarnem stanu društvene blagajnice. — Za vredovalca „Letopisu“ se po dr. Vončinovem nasvetu soglasno naproti g. dr. E. H. Costa, ki tudi ta posel prevzame nadjaje se obilne podpore.

7. Zarad tajnikovega posla nasvetuje A. Lésar, naj se vendar enkrat raspiše tajnikova služba. Odbor pa po kratki obravnavi s 14 glasovi zavrže stavljeni predlog, in Lésarja z istimi glasovi naprosi, da pod dosedanjimi pogoji še ostane tajnik Matici. Lésar se, obžalovaje, da njegov nasvet ni dobil potrebne večine, udá soglasni želji.

8. Gosp. prvosednik vpraša: ali želi kateri odbornik staviti kakov natvet? Nikdo se ne oglasi. Gosp. dr. E. H. Costa naposled odboru dva računa predloži z nasvetom, da jim pritrdi odbor. Odbor jima pritrdi, in potem ob $\frac{3}{4}$ na 7. uro predsednik sklene skupščino.

XXV. odborova skupščina

9. julija 1872.

Vrsta razgovorov:

1. Prebere in potrdi se XXIV. odborove skupščine zapisnik.
2. Tajnikovo poročilo v sprejemu novih udov in o važnejših opravkih.
3. Odsék za izdavanje knjig nasvetuje: naj se Matica udeleži vsesvetne dunajske razstave 1873. l.
4. Odsék za tiskarnico nasvetuje: Sedaj, ko je jako ugoden čas, naj se Matica poprime dovoljenja c. k. deželne vlade od 26. marta 1870. l. št. 2071, ter si po izgledu Mohorjevega društva ustanovi lastno, čisto novo tiskarnico zlasti za svoje potrebe — ki pa tudi drugega ponujanega jej dela ne bode zametala, — in to v prifličnih prostorih svoje hiše, ktera se v ta namen preuredi tako, da se vhod naredi iz Salendrovih ulic in vélika veža spremení v sobo.

V ta namen naj se za začetek odloči 10.000 glh. ustanovnine iz volil in daril Matici došlih; osnova in vodstvo tiskarnice naj se kakor pri Mohorjeve družbe tiskarnici izroči odséku treh udov, ki meseca oktobra 1872. l. dá primerno predelati hišo, a tiskarničnim voditeljem samostojno do 1. novembra 1872. l. oskrbí tiskarsko trarino, postavi tiskarnico in dalje oskrbuje tiskarnico, vendar pa tako, da je osir denarnega gospodarstva odgovoren odboru.

Odbor oskrbovalnemu odseku dá opravilni red in konec gospodarskega leta (31. dec.) izreče nagrado iz čistega tiskarničnega dobička t. j. iz ostanka po vseh poplačanih stroških, kakor: 500 gold. za obresti od ustanovnine, 300 glđ. za uporabo tiskarnega blagá, 140 glđ. za najemščino in 2400 glđ. za plačilo voditelju in dnino 6 delalcem.

5. Tajnikova služba za prihodnje društveno leto naj se razpiše, ako je nikdo izmed odbornikov noče opravljati.
6. Nasvetje posamnih odbornikov.

Skoro pično ob 6. uri popoldne se v Matičnih sobah snide 23 odbornihov, in sicer 20 ljubljanskih (gg. dr. J. Bleiweis, dr. Costa, L. Jeran, Fr. Kandrual, P. Kozler, A. Lésar, J. Marn, M. Pletersnik, dr. J. Pogačar, A. Praprotnik, dr. R. Razlag, Fr. Ka. Sovan, J. Šolar. Iv. Tušek, Iv. Vavrú, Iv. Vilhar, dr. Vončina, dr. Vošnjak, dr. Zupanec in M. Žakelj) in pa 3 vnanji (gg. grof Barbo, Bož. Raić in Dav. Trstenjak) in jamejo se potem, ko je g. predsednik dr. Costa pozdravil odbornike zlasti vnanje, obravnavati stvari dnevnega reda.

1. Zapisnih XXIV. odborove skupščine se potrdi.

2. Tajnik (prof. Lésar) o važnejših stvaréh poroča to le:

„Slavni odbor! Od XXIV. skupščine se je zdato pomnožil imenik Matičnih udov, zlasti se je, kar je sl. Rojanska čitalnica prevzela poverjenštvo, mnogo novih udov oglasilo v Trstu.

Pridobila je Matica 4 ustanovnike; ti so: g. Vales Marko, ki je izmed letnikov pristopil med ustanovnike, in knjižnici učiteljski v Kozjem in v Brežicah, kterina je bil odbor lani podaril dosle izdane knjige, in Josip vitez Žvegel, general-konsul v Carigradu. Vrh teh se hoče Matici pridružiti še 99 novih letnikov. Naj slavni zbor vse sprejame! (Odbor pritrdi.) S temi ravno sprejetimi novimi ndi je številka glavne knjige poskočila na 2287. Matica je pa tudi nekoliko udov zgubila. Izmed njih, ki jih je pokosila smrtna kosa, imenujem le nektere, in sicer: Jož. Blaznika, Ant. Čepona, Rajm. Melcerja, dr. Mat. Preloga in Ant. Volfa, ki so bili ustanovniki, in letnika Blaža Potočnika. — Sveti jim večna luč!

26. junija t. l. je Matici od Matice v Novem Sadu došel dopis od 3. junija t. l., ki ga tajnik od besede prebere, v katerem omenjena Matica „na sastanak i dogovor u Osek na dan 3. (15.) avgusta o. G.“ vabi Matico našo.

Naj sl. odbor o tem dopisu izreče svoje mnenje. (O tej stvari se je mnogo govorilo; nekteri odborniki so svetovali, naj se Matica udeleži tega shoda po svojem poslancu; nekteri se bili zoper udeležitev, in obveljal je nasvet: „naj se srbaki Matici odgovori, da se naša Matica ne more udeležiti tega shoda.“)

Gospá Lujiza Tomanova je Matici rokopis ranjcega g. dr. Lovro Tomana, in sicer njegove še nenatisnjene pesmi, izročila s pristavkom, da jih prepusti zastoj in s prošnjo, da se, ako jih Matica sprejame in dá na svetlo, 100-200 odtiskov natisne na lepši papir in pesmim pridene pesnikov životopis. V ta namen hoče gospá nekoliko z denarji pripomoči ter s sestrami Tomanovimi izročiti nekoliko podatkov za življenjepis. Po dovršenem natisu ima se rokopis vrniti gospé Lujizi Tomanovi. — Odsek za izdavanje knjig zbran 25. maja je sklenil, ta rokopis izročiti odseku treh odbornikov, da izrekó svojo razsodbo; v ta odsek je izvolil gosp. J. Marna, gosp. Pleteránika in gosp. Praprotnika.

Okrajno šolsko svetovalstvo Goriške okolice je prosilo nekoliko odtiskov knjige „Štirje letni časi“;

Rojanska čitalnica pa za vse doslé izdane knjige.

Vstreglo se je obema prošnjama.

Ljutomerska čitalnica Matici hvalo izreka za podarjene jej knjige, ravno tako Rojanska čitalnica, ktera pa vrh tega tudi naznanja, da hoče za Trst in njegovo okolico prevzeti poverjenstvo ter marljivo delati na to, da Matici pridobi mnogo udov. Njen dosedanji trud kaže dober vspeh.

Včeraj pa nam je došla prošnja za Matične knjige od Senožške čitalnice, kteri se je tudi že vstreglo in darovalo knjig za 10 gold.

Toda ne samo dajala, ampak tudi prejela je Matica nekoliko darov.

Gosp. Peter Kozler jej je 15. marcija 100 odtiskov svojega zemljovida „slovenskih dežel“ najnovejšega izdanja od 1871. l. podaril v ta namen, da ga vrh Matičnih knjig dá šolskim in občinskim knjižnicam, ki odalé pristopijo k Matici.

28. aprila smo mil. knezoškofoma Krškemu in Lavantinskemu „Schoedlerjeve knjige prirode“ doslé izdane 3 snopiče, „Pokornijevo rastlinstvo“ s podobami, „Koscskijevega dela“ in „Letopis“ za 1871. leta poslali s prošnjo, naj bi blagovolila omenjene knjige sprejeti v svoji knjižnici ter pospeševati blagi namen slovenske Maticе. — Prečastiti knez in škof Krski — dr. Valentin Wiery — so zahvalo izrekli za poslano jim knjige ter svoji zahvali pridjali 20 gold. v dar. — Od preč. knezoškofa Lavantinskega še nismo prejeli odgovora.

Imperatorska universiteta v Varšavi Matici pošilja svoja „izvestja“; zato nasvetujem: „naj Matica s imenovano universiteto stopi v djansko zvezo književne vzajemnosti ter njeni knjižnici pošilja svoje knjige. (Odbor soglasno pritrdi.)

Tretji snopič slovenskega atlanta (Afrika, Avstralija in evropska Rusija) je došel in se razposlal ljubljanskim udom; — vnanjim jame razposiljati se s knjigama „rastlinstvo“ in „živalstvo“, ki ste tudi že dovršeni, a do danes ne še došli v Ljubljano.

Ozír ravno omenjenih knjig naj sl. odbor sprejame vest, da smo po 1 odtisek vsake knjige 26. junija predložili c. kr. deželnemu šolskemu svetu kranjskemu ter prosili, naj bi blagovolil tudi ta natis imenovanih knjig via. c. kr. ministerstvu za uk priporočiti, da ju postavi med iste knjige, ki se smejo rabiti v nižih razredih gimnazij, realnih gimnazij in realk s slovenskim učnim jezikom“.

Po prebranjem tem poročilu predsednik vpraša, ali želi kdo kaj opomniti o tem poročilu? Nikdo se ne oglasi.

Na to gosp. prof. J. Marn izroči prvi spis o „slovanskem narodopisu“ — slovanstvo — ter svoje in prof. Vavrů-a razsodbo o njem z nasvetom, naj se pošlje g. prof. Majciger-ju, in knjiga ne začne tiskati, dokler ne dojdejo vsi spisi prvega dela. (Odbor soglasno pritrdi.) Léšar iz pisateljevega odpisa od 6. t. m. objavi, da je g. Raiću prevzemäemu spis o „Bolgarih“ koj po sprejeti listnici pisal, a ne še prejel odgovora, sicer pa da nikakor ne dvomi, da g. pisatelj dela na prevzetem predmetu. — Gosp. prof. Šuman pa, ki je prevzel „Slovenec“, do sedaj še ni mogel dovršiti spisa, pa obeta do konca meseca dognati ga.

3. O 3. točki: „naj se Matica udeleži vsesvetne dunajske razstave 1873. l. — najprej g. dr. Costa objavi povabilo deželne razstavne komisije, potem da se je odsek za izdavanje knjig razgovarjal o tej stvari in sklenil, odboru priporočati, da se omenjene razstave s svojimi knjigami udeleži Matica, kateri se hoče tudi g. P. Kozler pridružiti z vsemi natisi svojega zemljevida „slovenske dežele“. Po tem razgovoru je Matica že sicer naznanila komisiji svoje udeležstvo, ker je zadnji obrok za taka oglasila stavljen do 3. julija, to oglasilo — pravi — pa nikakor še ne veže, ampak se še lahko prekliče, ako odbor danes drugače sklene.

Razprave o tem predmetu se vdeležujejo: gosp. Trstenjak, rekoč, da se Matica ne more s čem ponašati, ker smo reveži; g. Raić rekoč: nika ne pošiljajmo knjig, ker bodo razsojevalci tujci, ki ne znajo slovenskega jezika, zato si ne pridobimo časti, rajši toraj domá ostanimo. Za vdeležbo pa govorijo: gg. dr. Bleiweis, dr. Pogačar, Pleteršnik, Léšar, Šolar, Marn, in sicer v tem smislu, da se ne gleda, koliko se pošlje, ampak kaj; — da tujci ne bodo presojevalci knjig slovenskih, ampak taki, ki znajo slovenski, in da se Matici ni treba bati nečasti, ker je za čas svojega obstoja že dala mnogo knjig slovatsvene vrednosti na svetlo. (Odbor s 16 glasovi pritrdi odsekovemu predlogu.)

4. Zdaj je prišla na vrsto obravnava o zadevah Maticne tiskarnice. — Odsekov poročevalec A. Léšar je bral sledeče poročilo:

„Slavni odbor! Pri XX. odborovi skupščini 9. februarija 1871. leta je predsednik g. dr. Costa stavlil navét: „Naj Matica vloží prošnjo za privoljenje lastne tiskarnice, ki bi Matici utegnula jako pomnožiti dohodek“. Odbor je soglasno pritrdil temu predlogu.

Izvrševaje ta sklep upravnistvo koj 28. februarija 1871. leta vloží prošnjo za privoljenje tiskarnice.

C. k. deželna vlada z odpisom od 26. marcija 1871. leta, št. 2071, Matici prošlo privoljenje dá s pristavkom, da jej Matica, predno prične tiskati, vsled §. 5. obrtne postave od 20. decembra 1859. leta v potrjenje imenuje opravnika, ki bo vedel vodil tiskarnico.

Pred obravnavo tega privoljenja v XXI. odborovi skupščini 31. maja 1871. l. g. dr. Costa naznani odboru, da g. Blaznik Matici na prodaj ponuja svojo tiskarnico z vsem blagom, z vsemi svojimi založniškimi pravicami in hišo, ter odboru v pretres stavi tri vprašanja: a) ali je ali ne ugoden trenutek, da se Matica poprime svoje pridobljene pravice? — b) Ali se naj Matici z gosp. Blaznikom spusti v dogovor? — in c) ali si naj Matica napravi čisto novo tiskarnico. Da se važna ta stvar resno preudari, obveljal je nasvet: „naj se po listkih voli odsek treh odbornikov, ki do prihodnje odborove seje pretrese vsa tri vprašanja in temeljito poroča odboru“. — Izvoljeni so bili v ta odsek gg. dr. Razlag, Vilhar in Lézar.

Pri XXII. odborovi skupščini 31. avgusta 1871. l. poročal je A. Lézar v imenu odseka, ki je stavil nasvet: „Naj izmed sebe voli odsek treh odbornikov, ki si smejo privzeti izvedencev, da po načelih, izrečenih po poročilu, izdela popolen načrt o osnovi čisto nove tiskarnice v Matici hiši in vsled tega tudi hišne preuredbe, ugodne tiskarnici, ter poroča prihodnji odborovi skupščini“.

Ta nasvet se je opiral na to, a) da je odsek soglasno priznal korist za Matico, ako si osnuje tiskarnico in b) na to, da si Matica ne more kupiti Blaznikove tiskarnice, ker nima toliko premoženja, kolikor je g. Blaznik cenil svojo tiskarnico; dolga pa ne kaže delati Matici.

Odbor brez vsega besedovanja soglasno pritrdi nasvetu in v ta odsek zopet voli gg. dr. Razlaga, Vilharja in Lézarja.

Doslé je vse gladko teklo in sklepalo se soglasno brez vsacega pomislika tako v odseku kakor v odboru. — Odkar je pa odsek pregledal bil Blaznikovo tiskarnico, ali prav za prav njene račune in računске sklepe, ki jih je Blaznik pod pogojo molčečnosti pokazal odseku, pričele so se opovire in rodili pomislili zoper Maticno tiskarnico.

V imenu tega odseka g. dr. Razlag pri XXIII. skupščini 2. novembra 1871. leta najprej poroča, da se odsek še ni odločil za noben nasvet, ampak da je našel neke formalne pomislili, ki morajo rešeni biti, predno mu je moč staviti svoje nasvete. Ti pomislili so: ali ima Maticni odbor po sedanjih pravih pravico, en del Maticne glavnice vložiti v tiskarno obrtnijo, ker 17. §. Maticnih pravil pravi: „Glavnica mora imeti tako varnost, kakorine je po zakonu treba sirotinskemu imetku“. — Če odbor nima te pravice, treba bi bilo premeniti pravila. V tem slučaju pa nastane vprašanje: kdo sme v tem obziru preurediti pravila? — Po 8. §. f) ima občni zbor pravico preurediti pravila; po §. 19.

pa imajo samo ustanovniki, ki so zložili glavnico — pravico skleniti, v kakošen za slovenski narod občnokoristen namen se obrne društven imetek, ako bi nehala društvo; — odbor pa le tedaj, ako več ne bi bilo mogoče sklicati veliki zbor.

Ti pomislili so v skupščini 2. nov. 1871. l. bili naznanjeni samo zato, da jih odborniki premišljajo in vedó soditi v skupščini, v kateri se razprava o tiskarnici dene na dnevni red.

Pri VII. občnem zboru 15. februarija 1872. leta je g. dr. Bleiweis nanašaje se na točko odborovega poročila o „tiskarnici“ stavil dva nasveta: a) občni zbor odboru nalaga, da pozveduje o pospehu Mohorjeve tiskarnice, in b) odbor naj na tanko pretrése pomislíke v poročilu navedene in o tej stvari poroča prihodnjemu občnemu zboru.

Gosp. predsednik dr. Costa opomni, da ne bi mogel dati glasovati o dr. Bleiweisovih predlogih, ko bi kaj odločilnega imela v sebi, ker občni zbor smé odločevati le v stvaréh, ktere mu predlaga odbor; toda ta predloga sta le formalna ter odboru le nalagata dolžnost, to stvar še dalje prevdarjati; zato smé občni zbor glasovati o njima.

Velika večina pritrdi omenjenima predlogama.

Pri XXIV. odborovi skupščini 7. marcija 1872. l. bil je voljen nov odsek 5 odbornikov za Matično tiskarnico, in sicer gg. dr. Bleiweis, dr. Razlag, Fr. Sevan, Iv. Vilhar in A. Lésar.

To so dosedanje bistvene zgodovinske črtice, slavnemu odboru znane iz obravnáv o osnovi Matične tiskarnice.

Naj slavni odbor zdaj še dalje izvé, kaj je ravno imenovani odsek delal, predno je prišel do nasvetov, ki so danes na dnevnem redu.

Najprej je bil g. Klein, voditelj Egerčne tiskarnice, vprašan, s koliko istino bi se dala čisto nova tiskarnica osnovati? Ta izvedenec je stroške za tiskarnico, ki bi delala s 4 stavci in imela črk za 10 pól, preračunal na 12.000 gold.

Dalje smo vsled naročila, ki ga je sl. občni zbor dal odseku, vprašali o osnovi in vspehu tiskarnice Mohorjeve družbe.

Iz prijaznega odgovora smo prejeli veselo poročilo; izvedeli smo, da se je ta tiskarnica, ki dela z 20 delalci, osnovala s 15.700 gold. ter ima: a) črk za 8000 gold., b) mizarskega orodja za 1300 gold., c) strojev za 6400 gold.

Konečni denarni vspeh te tiskarnice se pokaže še le konec leta, ko se sklène račun; vendar je pa toliko že gotovo, da tiskarnica društvu nakloni više obresti, nego mu jih je dosedaj donajala istina; kajti tudi vnanjega dela jej ne manjka.

Po teh pozvedbah se vseh pet udov odseka snide 15. maja t. l. ter se po resnem prevdarjanji zedini o teh-le dveh načelih: a) Odsek soglasno spoznava, da bode Matici na korist, ako osnuje lastno tiskarnico zlasti za svoje tiskanine, in b) odsek soglasno izreče, da ima odbor pravico gospodariti z novci druš-

tvenimi in da toraj za osnovo tiskarnice ni treba niti privoljenja občnega zbora niti ustanovnikov. — Vendar pa gosp. dr. Razlag še ostane pri svojem mnenji, da se, predno se osnuje tiskarnica, morajo premeniti pravila ozir nalaganja denarjev, ker tiskarnica glavnici ne daje sirotinske varnosti. Drugi štirje gosp. odsekovi udje pa so te misli, da se glavnica v tem slučaju ne naloži ali izposodi na nobeno tiskarnico, ampak da se tiskarnica osnuje le zato, ker je koristna in potrebna za glavni namen Matici — ki se imenuje „izdavanje knjig“ — kakor so, na pr., mnogi svinco- in lesorezi, ki si jih je Matica za drage denarje morala kupiti, da je mogla na svetlo spraviti „štiri letne čase“, Foellekerjevo „mineralogijo“, „Schoedlerjevo knjigo prirode“, — kakor so kameni, v ktere so vrezani zemljovidi. Semkaj tudi spada delo, katero je Matica doslé morala plačevati tiskarjem. S tem so, kakor mislijo 4 udje odsekovi, tem bolj rešeni vsi formalni pomisliki, ki jih je navel g. dr. Razlag, ker c. k. deželna vlada, predno je dovoljenje dala Matici za napravo tiskarnice, je gotovo prevdarila: ali je to po pravilih njenih pripustljivo ali ne; po tem je jasno, da prememba pravil ni potrebna.

Na to A. Lésar, prepričan, da bode tiskarnica donášala primerne obresti, odseku ponudi ta nasvèt:

Ako odbor ne bi hotel pritrditi ustanovi Maticne tiskarnice, osnovati jo hoče on na svoj račun pod temi pogoji: a) Matica naj mu dá svojo firmo; b) zagotovi naj mu, da bode pri njem dala tiskati svoje knjige po ceni, po kateri tiskajo druge tiskarnice; c) dá v Maticni hiši pritlične prostore v najem za najemščino, ki jo plačuje gostilničar; ako bi kedaj hotel razširiti tiskarnico, dá mu v najem tudi prostore v prvem nadstropji; d) naj privoli, da sme v tovaršijo vzeti, kogar hoče, in e) da mu ne sme odpovedati niti stanovanja niti firme, niti tiskovnega svojega dela; a on pa da sme Matici odpovedati, kedar hoče; f) Lésar pa Matici zagotovi, izročiti jej ves čisti dobiček, kolikor ga bode nad 10 odstotkov donášala tiskarnica.

Odsek te ponudbe Lésarjeve ni vzel v pretres, ampak dal mu je nalog sestaviti načrt nove tiskarnice in osnovalne stroške ter napraviti izkaz, koliko dela potrebuje tiskarnica, da Matica pri osnovi ne bi imela škode, — koliko dela daje tiskarnici Matica sama, kolik o bi potrebovala vnanjega dela in od kod bi se ga bilo nadjati.

A. Lésar vstreže temu nalogu ter odseku, ki se je sešel 12. junija, podá ta-le izkaz:

Ker se ima tiskarnica v začetku zlasti za lastne potrebe ustanoviti, zadostovalo bode, da se osnuje z 10.000 gold., in sicer kupi:

a)	tiskovnih êrk za	4713 gold.
b)	mizarske oprave za	1000 „
c)	4 tiskovne stroje za	4287 „

Letni stroški pa bi znašali:

a) 5% obresti od 10.000 gold.	500 gold.
b) delavcem, in sicer:	
1. voditelju tiskarnice, ki bode ob enem tudi stavec	700 "
2. družemu stavcu	500 "
3. dvema učencema	200 "
4. enemu strojevodji in ročnemu tiskarju	500 "
5. enemu delalcu	300 "
6. eni deklici	200 "
c) uporaba črk na leto in dan	300 "
d) najemščina hišna	140 "
Skupaj toraj	<u>3340 gold.</u>

Dela bi tiskarnica imela:

- a) Matičnega po dosedanjih večletnih povprečnih skušnjah za . . . . . 2125 "
- toraj toliko gotovega dela, kolikor ga je malo ktera, ki se je ustanovila, imela zagotovljenega, predno se je pričela snovati.
- b) Vnanjega dela treba bi bilo za . . . . . 1215 "
- to je okoli 50 tiskanih pól.

Toliko vnanjega dela gotovo dobi Matična tiskarnica, ker ni ravno predrznost misliti, da ne bi kaj dela dobila od kmetijske družbe, deželnega odbora, škofijskega ordinarijata, nekterih bukvovezov, katol. družbe, narodne čitalnice, drugih oblastnij za konkurenčna dela, narodnih trgovcev in posamnih Matičnih udov. Tudi ni nemogoče, da Matična tiskarnica dobi tiskaš „Novice“ in „Danico“ itd. itd.

Vrh tega vsakdanja skušnja kaže, da se sedanji čas čedalje več tiska; nikakor ni toraj dvomiti, da tudi Matična tiskarnica dobi zadosti tiskarskega dela.

Recimo pa — česar menda nikdo ne verjame — češ, da Matični tiskarnici celó nobeno vnanje delo ne dojde; kaj potem? — V tem primerljeji kaže Matici gotova škoda, ker tako majhna tiskarnica, da bi z njo bilo sklenjenih le 2125 gold. stroškov, se vendar v sedanjih časih ne more osnovati. Toda ta gotova škoda nikakor ne bi bila tolika, kolikoršno kaže ravno kar dani izkaz, namreč 1215 gold.; kajti v takem primerljeji ne bomo potrebovali toliko delalcev, kolikor jih navaja omenjeni izkaz. Tako, na priliko, ne bode treba: a) učencev, toraj tudi ne 200 gold. stroškov, za nju računjenih; b) tudi stanovitnega družega delalca ne bode treba, izhajali bomo z delalcem za tretjino leta, toraj se stroški pri delalcu zopet znižajo za 200 gold., c) ravno tako ne bode treba najemati deklico za celo leto, ampak za tre-

tjino leta; pri tem se prihrani zopet 150 gold., d) za porabo črk in drugega tiskarskega blaga bilo bi 300 gold. previsoko nastavljenih, zadosti bi bilo le 100 gold. računati v ta namen, to bi stroške zopet znižalo za 200 gold.; vsega skupaj bi toraj 750 gold. odpadlo od stroškov; po tem takem bi zmanjševalo le 465 gold., da bi Matica bila brez škode. V tem najneugodnejšem in neverjetnem slučaju bi se reklo, da grede Matici v zgubo obresti od ustanovne istine 10.000 gold. — Vrh tega bi Matica tako malo tiskarnico osnovala lahko z 8000 gold.

Da se tega neugodnega slučaja nikakor ni bati, o tem je odsek tako trdno prepričan, da se izmed njegovih udov gotovo najde kdo, ki Matici poroštvo dá z obljubo, povrniti jej to škodo, se vé da proti temu, da Matica temu poroku nasproti obljubi primerni del od čistega dobička, ki bode Matici dohajal iz tiskarnice, in da se mu izroči vodstvo Maticne tiskarnice.

Po vsem tem razkazovanji je četvorica odseka (dr. Bleiweis, Léšar, Sovan in Vilhar, — dr. Razlaga, ki se vé da je bil tudi povabljen v sejo, ni bilo pri tem shodu, ker je bil zadržan po svojih odvetniških opravkih) resno pretresal svojo nalogo, ter se v prvi vrsti zedinil za nasvèt, ki je danes na dnevnem redu, da slavni odbor sodi o njem.

Naj še omenim dogodka, ki se je pripetil po shodu 12. junija. Umrl je gosp. Blaznik, ki je jako umno vodil svojo tiskarnico. Mogoče, da, celó verjetno je, da ne prestaté Blaznikova tiskarnica; toda vse drugo je Blaznikova tiskarnica brez Blaznika, vse drugo obče znani in skušeni Blaznik voditelj tiskarnici. Odsek je toraj tega prepričanja, da ni bilo in morda mnogo let ne bode za Matico tako ugodnega časa, osnovati si tiskarnico, nego je ravno sedaj.

Iz tega sporočila je toraj razvidno, da je odsek pred očmi imel tri načine, izmed katerih naj bi se po enem ustanovila Maticna tiskarnica: 1. Matica si lahko osnuje lastno, popolnoma neodvisno, samostojno tiskarnico, ki jej bode po prepričanju odsekovem več donášala, nego 1000 novih letnikov; 2. Matica si lahko osnuje tiskarnico s tem, da jej kdo dá poroštvo, da ne bode trpela denarne škode; za to poroštvo bilo bi pa treba poroku obljubiti primerni del od čistega dobička, ki ga bode donášala tiskarnica, in vodstvo prepustiti poroku; 3. Matica si lahko osnuje tiskarnico s tem, da njeno vodstvo prepusti enemu začetniku ali pa društvu, od Maticnega odbora popolnoma neodvisnemu, ki bi nekoliko svojega dobička oddajal Matici.

Odsek pak se je v prvi vrsti odločil za prvi način, namreč, Matica naj si osnuje tiskarnico popolnoma samostojno, neodvisno. In to a) zato, ker je samostojnost in neodvisnost že sama po sebi neprecenljiva korist (tukaj nočem omenjati dogodka letošnjega v Brnu, ampak sl. odboru le v spomin kličem lastne skušnje 1870. l. in 1871., ko se zarad nujnih družih del (vzlasti deželnega odbora) ljubljanski tiskarji niso hoteli zavezati, da bi do

določenega časa dovršili Matične knjige, in da so naše knjige omenjenih dveh let za pol in še celó za 3 četrt leta bile dovršene po preteklem društvenem letu, kar niti odboru niti društvnikom ni bilo všeč; in b) zato, ker neodvisna tiskarnica bi Matici donajala tudi največo denarno korist, ker z nikomur ne bi imela deliti svojega zaslúška.

Ako ne bi sl. odbor pritrdil temu načinu, nasvetuje se drugi in potem tretji način.

Edina korist Matična — in nič drugega — bilo je vodilo odseku. In ker odsek sme misliti, da tudi slavni odbor nima nikakoršnega drugega namena, nego pospeševati Matično korist na vsako stran, zato mu prav živo priporoča svoj nasvèt ter se nadja, da mu pritrdi slavni odbor tako soglasno, kakor je bil soglasno sklenil c. k. deželno vlado prositi privoljenja, da si Matica napravi tiskarnico“.

Po prebranem poročilu naznani tajnik dopise vnanjih odbor-
nikov v tej zadevi. — Odsekovemu nasvetu pritrjujejo: gg. Grabrijan, Cigale, Črne, Winkler; proti njemu pišejo: gg. Svetec, Einspieler in Erjavec, češ, naj se na razsodbo izroči občnemu zboru, g. dr. Krek pa sploh proti osnovi tiskarnice Matične, in če ta misel ne bi obveljala, naj se sklep prepusti občnemu zboru, njegov dopis pa priloži zapisniku.

Prične se potem razprava.

Prvi si v splošni razpravi izprosi besede g. dr. Bleiweis, ter pravi zato, ker „Slov. Nar.“ je v 75. listu prav v tej zadevi, ktera je zdaj na dnevnem redu, ga krivičil perfidije „zakotnega zasedanja“, ki žali njegovo čast, ktere nikomur skruniti ne da; — ker so vai v ono „Narodovo“ „zakotno zasedanje“ povabljeni g. odborniki zdaj pričujoči, naj sami povedó, kako so bili povabljeni, zakaj in kam, da se razvidi hudobna namera onega spiska. G. dr. Bleiweis potem v obširnem govoru našteva rasloge, zakaj da se je on, ki je v poslednjem občnem zboru stavil predloge, da tiskarnica ne zgine iz obravnave Matičnih, upravičenega čutil pred odborovo sejo pozvedeti mnenje nekterih odbornikov, da se za odsekov predlog morebiti dobodo še druge podslombe. Njegovo stališče — je rekel — ni pristransko; on ni akcijonar nobene tiskarnice, tedaj popolnoma neodvisen; njega vodile korist Matic; zato je tudi veliko nevolje obudilo v njem to, da si je upal dopisnik „Slov. Nar.“ po svetu nesti laž, da se je za tako imenovano narodno tiskarnico popred začelo delati kakor za Matično. Da se ta laž odkrije v zapisniku odborove današnje seje, zato prosi gosp. predsednika, naj dá konstatirati, da je Matica imela že privoljenje za tiskarnico, ko o „narodni tiskarnici“ še ni bilo ne duha ne sluha. O drugih točkah si pridrži besedo pozneje.

Gosp. predsednik odgovori, da prioriteto Matic;e dosti jasno spričuje poprej odboru brano odsekovo poročilo, kteremu nikdo

izmed odbornikov ni ugovarjal. — Dr. J. Bleiweis je s tem zadovoljen.

Gosp. Trstenjak omeni, naj se časniški dopisi, ki jih kakov mazač pisari, ne vpletajo v odborove obravnave, ampak zavračajo po časniški poti.

Gosp. dr. Bleiweis odvrne da se je njemu to pred vsem zdelo potrebno zato, da ne bi prav te spletke koga begale v njegovi razsodbi, in še bolj potrebno se mu je zdelo to kar naravnost in brez ovinkov priobčiti v odborovi seji, ker istega članka pisatelj sedi v tem odboru. Obrnivši se do g. dr. Vošnjaka ga vpraša, ali ni on sam rekel: „der Artikel ist von uns“ (ta spisek je naš).

G. dr. Vošnjak odgovori predgovorniku, da te reči ne spadajo v odborove današnje obravnave, in da z besedami „von uns“ (od nas) ni izrečeno, da bi on bil pisal oni članek.

G. dr. Bleiweis odvrne da prav v današnjo obravnavo spada to; vsaj je ravno na adresu odbornikov pred današnjo sejo bil namenjen oni „Narodov“ spisek.

Potem g. dr. Razlag poprime besedo ter pravi, da mora najprej razjasniti neke točke odsekovega poročila, ker se mu zdi, da se popolnoma ne vjema z obravnavami. Po njegovem spominu je prošnji za dovoljenje Matične tiskarnice glavni vzrok bil ta, da bi bilo to privoljenje nekak pritisk na tiskarnice ljubljanske, da Matice ne dražé dela. Obravnave za kup Blaznikove tiskarnice se je razbil nad tem, da se je odseku, kolikor mu jo je cenil Blaznik, zdela predraga. Že takrat pa je on rekel g. dr. Costi, da se mu kot pravoslovcu zdi, da si Matica brez premembe pravil ne sme osnovati tiskarnice, in da je tudi dr. Costa temu mnenju pritrtil. Pri odsekovi seji 15. maja odsek ni storil nepogojnega sklepa, da je Matica tiskarnica koristna in potrebna, ampak on (dr. Razlag) je pristavil pogoj, kedar bo Matica imela dosti svojega dela, in tako je Léšarju in g. Vilharju bila dana le naloga, v prihodnji odsekovi seji predložiti natančni načrt o stroških tiskarnice in o delu, ki ga bode gotovo imela in ki se ga ima nadjeti. Po njegovem mnenju bi se Matična tiskarnica ne mogla državati z lastnimi deli. Sedaj so delalci dragi. Znano mu je, da se voditelji tiskarnic plačujejo po 1500 gold. — §. 17. Matičnih pravil zahteva Matični glavnicí sirotinsko varnost, in ta je po drž. zakoniku pri zemljiščih $\frac{2}{3}$ in pri hišah $\frac{1}{3}$ cenjene vrednosti. Matica se ne sme spuščati v nevarnost, ki je pri obrtnijah zlasti pri sedanjih delavskih strikarijah. — Pa še ona druga reč je, zaradi ktere je zoper odsekov nasvet. Vsa osnova se mu zdi nekako temna. V stroške ni šteta niti pridobnina niti dohodnina, s tema se stroški utegnejo zvišati do 4000 glđ., toraj bode primanjkljaj viši nego 460 gold. On tudi ni za to, da bi se Matica, kakor „Narodov“ članek svetuje, s 5000 glđ. udeležila pri narodni tiskarnici. Vrh tega teh stroškov ni v proračunu Matičnem. On je za načelo, da si Matica osnuje tiskarnico, kedar bode imela dosti svojega

dela; sedaj pa ga še nima, zato nasvetuje, naj odbor o odsekovem predlogu preide na dnevni red.

Gosp. Božidar Raič pripoveduje, da mimogredé se je oglasil v ptujski čitalnici, ondi so se pogovarjali v Matični tiskarnici in soglasno so mu tamošnji Matičarji rekli, naj nikar ne glasuje za njo. Ko bi pa vendar obveljal nasvet, naj pomisli odbor, kako smo se trudili zbirati doneske za Matico; na to so mu dali oblast, odboru povedati, da vsi Ptujski udje odstopijo od Matice.

Gosp. Davorin Trstenjak še enkrat poprime besedo ter pravi, da ustanovniki Celjski so mi naročili, glasovati zoper odsekov nasvet; če pa obvelja razlog „stat pro ratione voluntas“, da bodo iskali sodnijske pomoči.

Predsednik dr. Čosta odgovori g. dr. Razlagu, da enega pomislika, ki mu ga g. dr. Razlag pripisuje, nikdar ni imel in nikdar ni izrekel, sicer ne bi bil prvi nasvetoval, naj bi si Matica osnovala tiskarnico. Ko bi dr. Razlagov pomislik bil utrjen, Matica ne bi bila smela kupiti si hiše, ki tudi ne daje zakonite sirotinske varnosti, in vendar je bila brez pomislikov kupljena s soglasnim sklepom.

Lesar zagovarja poročilo, da se popolnoma vjema z odsekovimi obravnavami ter pravi, da g. dr. Razlag je navel le en razlog, valed kterega smo prosili privoljenja, a zamolčal je glavni vzrok, namreč ta, da je bil govor tudi o stiski, v katero pridemo, ako bi umrl Blaznik, ki se mu je videlo, da je jel zeló pešati. Pri odsekovi seji 15. maja pravi dr. Razlag — ni bil storjen sklep, da je tiskarnica Matiči potrebna in koristna; o takem sklepu pa poročilo tudi ne govori, ampak le pravi, da se je odsek zedinil v načelu, da je tiskarnica koristna in potrebna Matiči; onega pristavka: „kedar bo Matica imela dosti svojega dela“, se ne vé nič spomniti, in tudi drugi gospodje odsekovi menda ne.

Gosp. dr. Bleiweis zagovarja resničnost poročila, da vsi odsekovi udje so povdarjali korist Matične tiskarnice, hoteli smo le, predno stavimo odboru dobro podprt nasvet, vedeti natančni izkaz stroškov in dohodkov njenih. — Reklo se je, da pravila ne pripuščajajo tiskarnice, al g. dr. Razlag koj takrat, ko smo obravnavali nasvet prositi za privoljenje tiskarnice, ni sprožil teh pomislikov. Če bi v pravih bil kakov zadržek, bila bi ga c. k. deželna vlada gotovo našla, in ne bi bila dala privoljenja. — Nekdo predgovornikov je rekel, da z velikim trudom smo nabirali doneske za Matico, in zdaj naj gredó v zgubo? Ko bi Matica — kar ni misliti — res ves denar, ki ga obrne v tiskarnico, zgubila, nič ne pojde v zgubo onih doneskov, ki so jih nabrali Ptujski in drugi ustanovniki, kajti sami volili g. Debeljaka in dr. Tomana zadostujete za tiskarnico. Govorniku ne gré na um, kako da bi ravno Matična tiskarnica tako nesrečna bila, da bi jej bila zguba gotova, ko so se vendar deležniki za tako imenovano „narodno tiskarnico“ tudi s tem vabili, da jim doide do

biček ali vsaj obresti od delnic! Naj bi bilo ono vabilo reklo, da akcionarje čaka zguba, interesantno bi bilo zvedeti, koliko delničnikov bi bila dobila.

Gosp. predsednik dr. Costa: Žugalo se nam je s sodnijo; tega se nam pač ni bati, saj bomo vedeli na tožbo dati primeren odgovor.

Ko nikdo več ne poprime besede, dovršen je razgovor.

Gosp. predsednik misli, da g. dr. Razlagovega nasveta za prehod na dnevni red ni treba dati na glasovanje, ker s glasovanjem o odsekovem nasvetu je ta rešen sam posebi. Vendar pa vpraša g. dr. Razlaga, ali se vjema s tem? Na to g. dr. Razlag reče, da mu je vse eno, ali se glasuje o njegovem predlogu ali ne.

Gosp. prof. Pleterānik vpraša: ali odsekov nasvet, če ga ovrže glasovanje, pride v občni zbor Matičin?

Gosp. predsednik odgovori, da ne, ker tega predloga ni nikdo stavil.

Na to gosp. grof Barbo stavi predlog: naj se odsekov nasvet, ako ga ovrže glasovanje, predloži občnemu zboru.

Na to se prične glasovanje po imenu.

Za odsekov nasvet glasujejo gospodje odborniki: 1. grof Barbo, 2. Bleiweis, 3. Costa, 4. Jeran, 5. Kandrnal, 6. Lésar, 7. Marg, 8. Praprotnik, 9. Souvan, 10. Šolar, 11. Tušek, 12. Vávrá, 13. Vilhar, 14. Vončina, 15. Žakelj. — Zoper glasujejo gospodje odborniki: 1. P. Kozler, 2. Pleterānik, 3. Pogačar, 4. Razlag, 5. Vošnjak, 6. Županec, 7. Raič in 8. Trstenjak.

Gosp. predsednik oznani sklep rekoč: Glasovanje je pokazalo, da je ovržen odsekov nasvet, ker ni dobil dveh tretjin glasov, namreč le 15, namesti 16 nazočih odbornikov.

Predsednik dá glasovati o grof Barbovem nasvetu.

Po kratkih razgovorih se glasuje in tudi ta nasvet se zavrže z istimi glasovi, kakor prejšnji.

Na to Lésar nasvetuje o dveh drugih načinih, osnovati Matično tiskarnico, ki ju omenja odsekovo poročilo.

Po ugovorih, da ta dva predloga nista na dnevnem redu, sprejme ju g. Lésar za svoja ter predlaga: naj se obravnava najprej o drugem, in če ta ne dobi večine, potem o tretjem nasvetu.

Drugi način — bere ga gosp. predsednik — se glasi: „Matica naj si osnuje tiskarnico tako, da jej kdo dá poročstvo, da ne bode trpela denarne škode; za to poročstvo naj se poroku obljubi primerni del od čistega dobička, ki ga bode donášala tiskarnica, vodstvo pa prepusti poroku“.

Gosp. dr. Bleiweis vpraša: ali je kdo, ki bi hotel biti porok v tem smislu?

Oglasi se g. Fr. Ks. Souvan rekoč: Jaz prevzamem poročstvo, da Matica s tiskarnico ne bode trpela škode.

Gosp. dr. Vošnjak ugovarja, da je g. Souvan že star, in če umrje, smo brez poroka.

Gosp. dr. Bleiweis zavrnila ta prečudni izrek priporoča nasvet, rekoč, da so menda s tem poročtvom zdaj rešeni vsi pomislili in ves strah o Matični škodi, ter se nadja, da za-nj glasujejo vsi, katerim je mar za Matično korist.

Gosp. dr. Vošnjak vidi terorizem v poslednjih teh besedah dr. Bleiweisovih.

Gosp. predsednik dá glasovati o tem predlogu, ki pa tudi ne dobi zadostne večine glasov.

Gosp. dr. Razlag reče: Zedini naj se nas več, da ustanovimo Matično tiskarnico brez Matičnega denarja.

Na to g. predsednik reče, da prav to tudi odsek oziroma Lézar predlaga s tretjim nasvetom glasečim se: „Naj Matica osnuje tiskarnico tako, da njeno vodstvo prepusti nemu začetniku ali društvu, od Matičnega odbora popolnoma neodvisnemu, ki bi nekoliko svojega dobička oddajal Matici“.

Glasuje se o njem, a tudi on ne dobi dveh tretjin glasov.

5. O nasvetu: „Tajnikova služba za prihodnje društveno leto naj se razpiše, ako je nikdo izmed odbornikov noče opravljati“, predlaga g. dr. Vončina: „Služba naj se razpiše; o tem pa, pod katerimi pogoji, naj v prihodnji odborovi seji poroča odsek treh odbornikov. Ta predlog obvelja in voljeni so bili s listki v ta odsek: g. dr. Vončina, dr. Costa, dr. Razlag.“

A. Lézar, ki ni bil pričujoč pri obravnavi o tajnikovi službi, po dovršeni volitvi odseka za razpis te službe stopi v sobo ter naznani odboru, da je društveno leto s 30. junijem končano in z njim tudi njegova obljuba, Matici ostati tajnik, ter predlaga, naj odbor skrbi za koga, ki odsle do izvolitve novega tajnika prevzame tajništvo.

Gosp. predsednik prošnje izreče, naj bi Lézar ostal tajnik do izvolitve tajnika, in predlaga, naj odbor pritrdi tej prošnji. Odbor glasuje in soglasno pritrdi nasvetu.

A. Lézar odvrne, da sklep o tej zadevi ne velja, če tudi ga storite dve tretjini in ali še več glasov, ako le eden glasuje zoper nasvet. In ta je on, zato prosi gosp. predsednika določiti, komu in kedaj naj izroči službo in oddá ključe.

Gosp. predsednik prepusti Lézarju na voljo izvoliti si ta čas in njemu izročiti vse.

Ker nikdo izmed odbornikov več ne stavi nobenega nasveta, gosp. predsednik ob 9. uri zvečer sklene odborovo skupščino.

XXVI. odborova skupščina

25. septembra 1872. l.

Vrsta razgovorov:

1. Prebere in potrdi se zapisnik XXV. odborove skupščine.
2. Poročilo o odborovem delovanji od poslednje odborove skupščine.
3. Poročilo odsekov o tajnikovi službi za prihodnje.
4. Prošnja pisatelja nekterih Matičnih knjig za plačilo 137 gl. za tiskarno popraviljanje njegovih spisov.
5. Račun in proračun, ki ju odbor predloži VIII. skupščini.
6. Poročilo o odborovem delovanji sestavljeno za VIII. občno skupščino.
7. O knjigah, ki naj jih Matica na svetlo dá za 1873. l.
8. Posamnih odbornikov nasvetje.

Pri tej skupščini bilo je pričujočih 13 gospodov odbornikov, in sicer ljubljanski: dr. E. H. Costa, prvosednik, dr. J. Bleiweis, A. Lézar, dr. R. Razlag, J. Šolar, Iv. Tušek, Iv. Vilhar, dr. J. Vošnjak, dr. Jer. Zupanec, Mir. Žakelj, in vnanji: gg. Erjavec, dr. Krek in dr. J. Ulaga.

Pričela se je skupščina ob 1/2 5. uri in ravnala tako-le:

1. Zapisnik o XXV. odborovi skupščini se soglasno potrdi.
2. O odborovem delovanji itd. poroča odbornik A. Lézar tako:

„Slavni odbor! Trije zemljevidi (Afrika Avstralija in evropejska Rusija) za 1871. l. in prirodopisni knjigi „živalstva“ in „rastlinstva“ za 1872. l. so razposlani. Misliti je bilo, da bodo vsi gg. Matičarji z veseljem sprejeli najnovejši sad slovenske Matice; toda ni bilo tako, kajti g. France Vošnjak, poverjenik Skalske dekanije na Štajarskem, nam jih je s pretrgano vrvico nazaj poslal na vozni list napisavši besede: „wegen Unpässlichkeit nicht angenommen — Retour“. Ne vedé, zakaj to, vprašalo se je po vzroku, a do danes ni odgovora; toraj družega ne ostaja, kakor ude, kterih je 5 v omenjeni dekaniji, izbrisati iz Matičnega imenika. (Po dr. Ulagovem nasvetu sklene odbor, naj se g. J. Lipold, župnik pri sv. Murtinu, naprosi, da blagovoli popraviti dotične gg. matičarje.)

Vse drugače od omenjenega poverjenika je ravnalo visoko c. k. ministerstvo za uk, ktero je predloženi mu knjigi z odpisom od 3. avgusta 1872. leta, šte. 8186, potrdilo za šolsko rabo.

Matičnih knjig v dar so prosile: a) živinozdravniška šola v Ljubljani, b) Radolška okrajna učiteljska knjižnica, c) šolska knjižnica v Žabnici na Koroškem, d) privatna šola v Motniku, ki si je ob enem naročila 10 odtiskov „Avstrije“. — Vsem željam se je vsled odborovega pooblastila ustreglo in obdarovanke priščno zahvalo izrekajo za dar.

Senožeška čitalnica, zahvalo izrekovaje za podarjene jej knjige pred zadnjo odborovo skupščino, dalje prosi tudi za vse zemljevide, in privatna šola v Motniku želi, da bi jej Matica v dar pošljala knjige, ki v prihodnje izidejo, dokler se ta učilnica sama ne vpiše med letne ude. — Tema dvema prošnjama se pa ni moglo ustreči, in sicer prvi zato ne, ker bi nam zemljevidov utegnulo kmalu zmanjkati, drugi pa zato ne, ker doslé o tem nimamo odborovega sklepa. Naj sl. odbor danes izreče, ali se sme ustreči tema željama? — Po razgovoru, kterega so se udeležili gospodje dr. Ulaga, dr. J. Bleiweis in pa dr. Krek, se je soglasno sklenilo, le šolam naj se darujejo knjige, ako za-nje prosijo, al tudi tem se za prihodnje čase ne zagotavlja darovanje.

7. dne t. m. nam je došel dopis, v kterem nam kr. sodstvo Trnavsko od 8. aprila 1872. l. šte. 1883 naznanja, da je nam neznan gosp. Martin Tomaškovich, umrl v Trnavi na slovaškem Ogerakem 20. febr. 1872. leta, med drugimi zasobnimi osebami in društvi tudi naši Matici zapustil nekaj svojega premoženja. Koj 10. t. m. smo g. Jurija Slotto, izvrševalca oporoke, prosili, do 20. t. m. poslati nam prepis oporoke in popis zapušččenega premoženja ter nam nasvetovati najkrajšo pot, po kteri pridemo do volila. Do danes pa še nismo dobili odgovora o tem.

Gosp. Janez Zalokar, župnik v pokoji, umrl 7. t. m., je Matici volil vso svojo knjižnico in vse rokopise. Bog mu povrni! Slavni odbor naj danes določi, kaj se ima zgoditi s temi knjigami, med kterimi je mnogo homeopatiških knjig in vsi tečaji „Novic“. — Obravnave so se vdeleževali gg. A. Lesar, dr. Razlag, dr. Krek, Šolar in obveljal je sklep: da se izvoli odsek treh odbornikov, ki pregledajo knjige in potem nasvetujejo, ktere se obdržé za Matično knjižnico, ktere pa postavijo na prodaj. V ta odsek so bili izvoljeni g. dr. J. Vošnjak, g. Iv. Tušek in g. M. Žakelj.

Poslednjič imam sl. odboru naznaniti, da se je od poslednje odborove seje 9. junija oglasilo 257 prosilcev, ki želé sprejeti biti med Matične ude, in sicer gosp. dr. Ferd. Pogačnik, odvetnik na Dunaji, in g. Matija Strnad, kaplan v Zalcu, med ustanovnike, vsi drugi pa med letnike. Ako odbor sprejme vse, bode glavni knjigi zadnja številka 2544. (Odbor soglasno sprejme vse.)“

2. Pred obravnavo tretje točke predlaga g. prvosednik, naj se prihodnjemu odboru prepusti uravnati tajnikovo službo.

Gosp. dr. Krek meni, naj bi se to koj odločilo, ter vpraša, kaj je odsek predlagal skleniti. — Gospod dr. Costa v imenu odsekovem pové, da je odsek po predlogu g. dr. Vončine soglasno sklenil nasvèt: gledé na 36. in 37. §. opravnilnega reda naj odbor

Antona Lésarja naprosi, še dalje opravljati tajništvo — s pristavkom dr. Razlagovim: naj se obénemu zboru pri obravnavi proračuna ta stvar predloži v končno določbo. Ker §§. 36. in 37. pravičnega reda ne more premeniti odbor, zato naj prihodnji odbor v prvi skupščini vpraša, ali kdo izmed odbornikov prevzame tajništvo. — Gospod dr. Razlag pravi, da gospod dr. Costa ni na tanko poročal; da je on govoril tudi o tem, da se v prihodnji proračun postavi znesek za posamna upravna opravila; tajnikova opravila, da se imajo na tanko določiti in naštet; še le potem naj se vpraša: ali kdo izmed odbornikov prevzame ta posel. — Gosp. dr. Costa odvrne, da je prav na tanko poročal, kajti on si je brž bil zapisal dr. Razlagov nasvet in gospoda odbornika vprašal, ali ga je prav zapisal ali ne, a ni bilo nobenega ugovora. Tajnikova plača pa je ločena v proračunu. — Gosp. dr. Razlag želi, naj se pové, katera opravila ima opravljati tajnik, in kolikta plača naj se mu odloči. — Gosp. dr. Costa odgovori, da 35. §. pravičnega reda pod črkami a) — b) na drobno našteva vsa tajnikova opravila. — Gosp. dr. Bleiweis izreče svoje začudenje nad tem, da v začetku 9. društvenega leta morejo biti komu tajnikova opravila neznan.

4. Odbor je z dvema tretjinama glasov po dr. Krekovem predlogu sklenil, da se pisateljem za korekturo njihovih spisov ne dá nagrada.

5. Račun in proračun naj se, kakor sta bila sestavljena, predložita VIII. obénemu zboru.

6. Odbornik A. Lésar prebere poročilo, ktero je spisal za obéni zbor. Nikdo izmed odbornikov nič ne ugovarja ter tudi nič ne pristavi.

7. O knjigah, za prihodnje leto predlaga gospod dr. Costa, naj se ta skrb prepusti prihodnjemu odboru. Odbor soglasno pritrdi.

8. Gosp. dr. Krek želi, da bi se knjižnica matična vredila po načelih §. 39. in 40. pravičnega reda, ter predlaga: naj Matica zvezo vzajemne književnosti ponudi: a) občestvu ljubiteljev istorij i drevnostej rusijskih v Moskvi, b) občestvu filolog. v Voroneži in c) Bolgarskemu učenemu društvu v Brajli. (Odbor soglasno pritrdi).

Gosp. prvosednik vpraša: ali ima še kdo kaj opomniti. Ker se nikdar ne oglasi, sklene skupščino ob $\frac{3}{4}$ 8 uri.

VIII. občni zbor

26. septembra 1872. leta.

Vrsta razgovorov:

1. Predsednik nagovori zbrano skupščino.
  2. Poročilo o odborovem delovanju od 15. febr. 1872. l. do 26. sept. 1872. leta.
  3. Račun od 1. julija 1871. l. do 1. julija 1872. l.
  4. Volitev treh udev, da pregledajo, presodijo in potrdijo odborov račun vsled 9. §. a) Matič. pravil.
  5. Proračun od 1. julija 1872. l. do 1. julija 1873. l.
  6. Volitev 11 odborovnikov, in sicer:
    - a) 10 odborovnikov namesto onih 1868. l. voljenih.
    - b) 1 odborovnik namesto samovoljno odstopivšega gosp. J. Pajka, voljenega 1870. l.
- Opomba 1. Volilni list je veljaven le tisti, ki ga je družbenik lastoročno pisal ali vsaj podpisal.
- Opomba 2. Račun za preteklo, proračun za prihodnje društveno leto in volilni listi se pred razgovori razdelé nazočim družbenikom.

Po sv. maši, katero je v stolni cerkvi ob 8. uri služil preč. g. kanonik France Kramar, se je v čitalnični dvorani zbralo 15 odborovnikov (dr. Costa, dr. J. Bleiweis, Jeran, Lézar, Praprotnik, dr. Razlag, Tušek, Vilhar, dr. Vošnjak, dr. Zupanec, Žakelj, — Erjavec, dr. Krek, Svetec in dr. Ulaga), in okoli 90 Matičarjev; bilo je tudi mnogo neudov poslušalcev. Četrta na 10. uro prvomestnik dr. Costa s zvončekom dá znamenje, da se prične občni zbor, te pričujoče društvenike nagovori blizo tako:

„Častiti gospodje! Pozdravljam Vas in se radujem, da Vas vidim v tako obilnem številu zbrane, posebno pozdravljam Vas, ki ste prišli iz daljnih krajev Slovenije; s tem kažete, da od dné do dné raste spoznanje važnosti našega narodno-duševnega zavoda. Kratek je čas, odkar smo bili zbrani v tej dvorani pri 7. občnem zboru 15. svečana t. l., toraj tudi ne boče mogoče, mnogo o delavnosti odborovi povedati. Pri drugi točki današnjega doevnega reda boste slišali natančno sporočilo o tem. Jaz hočem le omeniti, da se po odborovem sklepu Matica slovenska tudi vdeleži pri vesvetni razstavi na Dunaji 1873. leta in da predlog, naj si Matica osnuje lastno tiskarnico, je sicer dobil večino glasov v odbor, a vendar ne večine dveh tretjin glasov, ktera je potrebna, da obvelja odborov sklep. — Letošnje knjige so se razposlale udom. Jako obžalujem, da mi ni bilo mogoče izdati „Letopis“ za 1872.

leto. Zadosti gradiva imam sicer v svojih rokah, a denarne okolščine niso pripustile večih stroškov, ker račun kaže, da je Matica do sedaj že čez 5300 gl. več izdala kakor bi bila smela po svojih pravilih. Akoravno bi se imelo po §. 4. pravil poročilo o društvenem delovanju z imenikom udov vred vsako leto društvenikom izročiti, bil sem vendar primoran, to tako vrediti, bo da prihodeži „Letopis“ se izdal za obe leti (1872. in 1873. l.), da se po tem takem znižajo tiskovni stroški.

Zgubili smo več družbenikov, ktere je vzela nemila smrt iz naše srede. Omenim le sledeče ustanovnike, ki so nam umrli: dr. Rajmund Melcer v Ljubljani, gospá Rozalija Eger, lastnica tiskarnice v Ljubljani, Anton Čepon, mestjan v Ljubljani, Anton Wolf župnik pri sv. Petru pri Slatini, Janez Gregelj, duhovnik v pokoji na Štajarskem, Ježef Blaznik, lastnik tiskarnice v Ljubljani, in izmed letnikov veliko zasluženega župnika in slovenskega pisatelja Blaža Potočnika v Št. Vidu. Tudi dveh umrlih neudov se moramo hvaležno spominjati, ker sta se skazala prava prijatelja našega narodnega društva; ta dva sta: rodoljub v Slovaški Trnavi, ki je umrl 20. svečana t. l., je poleg družih 26 narodnih društev tudi Matico slov. za dediča imenoval. Poprašali smo brž gosp. Jurija Slotto, ki je za izvrševalca oporoče njegove imenovan, koliko ima Matica pričakovati od te zapuščine, — al do danes še nimamo odgovora. Gosp. Janez Zalokar pa nam je zapustil vse svoje knjige in rokopise. Hvaležni prijateljski spomin ohranimo vsem tem umrlim udom in prijateljem Matice sploh! — V posebno čast si átejem omeniti velikih zaslug, ktere se je za Matico pridobil naš marljivi in neutrudljivi odborik in dosedanji tajnik prof. A. Lésar. On opravlja različna in mnogotera dela tajništva za nagrado, ktera ni imenovanja vredna in prihrani tako slovenski Matici mnogo stroškov. Hvalo izrekam pa tudi našemu gosp. blagajniku dr. Zupanču, ki brezplačno oskrbuje blagajnico in isto tako tudi gospodu knjižničarju prof. Ivanu Vavrú. (Slava!) — Iz odborovega poročila boste razvideli, koliko udov je iz novega pristopilo slov. Matici — djanski dokaz občnega zaupanja v ta velevažen zavod — lastnino vsega slovenskega naroda! Naj po takem ostane Matica vedna gojiteljica prave omike, pravega izobraževanja in resničnega napredka Slovencev. V to pomozi Bog! Sklepečni smo po §. 11. pravil. Toraj naj se prične zborovanje.

Zdajci odborik A. Lésar jame brati odborovo poročilo o odborovem delovanju. Glasi se tako:

„Slavni zbor! Kratek je čas od 7. občnega zbora, ki je bil 15. februarija tekočega leta, zato bode kratko tudi poročilo o odborovem delovanju.

Pred vsem gré odboru valed §. 19. opravičnega reda poročati o naročilu, ktero je poslednji sl. občni zbor dal odboru.

Sl. občni zbor je bil odboru naložil a) pozvedovati o vspehu Mobarjeve tiskarnice ter o tej stvari poročati prihodnjemu (današnjemu) občnemu zboru. Odbor je bil v ta namen v 24. skupščini

7. marca 1872. l. izvolil odsek in vanj poklical pet odbornikov. Ta odsek je pozvedoval o osnovi in o vspelu nove tiskarnice sl. Mohorjevega društva. Letni vseh te tiskarnice se sicer razvidi že le konec leta, vendar pa smo toliko zvedeli, da ta tiskarnica družbi nakloni gotovo više obresti, nego jej je dosedaj donášala naložena istina, ker jej ne manjka tudi vnanjega dela. — Če ne boljšega, vsaj takega vspaha je gotovo pričakovati tudi pri Matici tiskarnici, — tega preverjenja je bila večina postavljenega odseka. Ozir pomislekov zoper Maticno tiskarnico je večina odsekova pred oči imela 13. §. pravičnega reda, glaseč se takole: „Odbor gospodari in tudi sklepa v vsaki stvari, ki ni prihranjena občnemu zboru“ (§. 9. Mat. pr. in §. 6. opr. reda) ter je bila te misli, da se glavica v tem slučaju ne naloži in tudi ne izposodi na tiskarnico, ampak da se tiskarnica osnuje le zato, ker jej ni samo koristna, temuč tudi potrebna za glavni Maticni namen — namreč za izdavanje knjig, prav tako, kakor so na priitko mnogi svinco- in lesorezi, ki jih je odbor za drage denarje moral nakupiti, da je mogel na svetlo spraviti dosedanje knjige s podobami, in kameni, v ktere so vrezani 9teri zemljovidi. — Ko je bilo večini odsekovi jasno, da odbor valed Maticnih pravil sme Matici osnovati tiskarnico, jela je posvetovati se o načinu, po katerem bi si Matica napravila svojo tiskarno. Po resnem prevdaranji pokazali so se trije načini za njeno ustanovitev, in sicer: 1) ta, da se osnuje popolnoma neodvisna, samostojna tiskarnica, ki bi Matici po odsekovem prepričanji donášala več, nego znašajo doneski 1000 letnih udov; 2) ta, da Matici kdo dá poroštvo zoper vsako denarno škodo; za to poroštvo bilo bi pa treba poroku objubiti primeren del od čistega dobička in vodstvo ali vsaj upliv do vodstva prepustiti poroku; in 3) ta, da se vodstvo tiskarne prepusti enemu začetniku ali društvu, od Maticnega odbora popolnoma neodvisnemu, ki bi nekoliko svojega dobička oddajal Matici. — Odsekova večina se je v prvi vrsti bila odločila za prvi način, ker je samostojnost in neodvisnost že sama po sebi neprecenljiva korist in ker bi neodvisna tiskarna Matici donášala tudi največo denarno korist. Ako ne bi odbor pritrdil temu načinu, navetuje se drugi, in ako mu to ne bi bil všeč, tretji način. Po vsem tem je odsekova večina svoje obširno poročilo g. predsedniku izročila z nasvetom, naj njen predlog na dnevni red postavi za 25. odborovo skupščino. To se je tudi zgodilo. Po resni in vsestranski obravnavi pa 1. odsekov nasvet ni dobil dveh tretjin glasov. — Na to je g. grof Barbo nasvetoval: naj se odsekov nasvèt v konečni sklep izroči 8. (današnjemu) občnemu zboru. Tudi ta nasvèt je bil odvržen z 8 glasovi zoper 15 glasov. Konečno je A. Lézar nasvetoval odboru drugi, in ko ta ni bil sprejet, tretji način, ki pa tudi ni dobil pravilne večine glasov. — S tem kratkim posnetkom obširnih obravnav o Maticni tiskarnici odbor rešuje nalogo, ki mu jo je dal sl. VII. občni zbor.

Glavne knjige zadnja številka 15. februarja tega leta bila je	2169
danes jej je	2544

to kaže lep prirastek udov za 375
 med katerimi je 8 ustanovnikov; izmed ustanovnikov so pomrli:
 Blaznik Jozef, Čepon Anton, Eger Rozalija, dr. Melcer Rajm., Wolf
 Anton, Gregel Janez, dr. Prelog Matija.

Število ustanovnikov se je toraj za eno pomnožilo.

Društveniki so prejeli:

1) za 1871. l. tretji snopič slovenskega atlanta, in sicer: Afriko, Avstralijo in evropsko Rusijo.

2) za 1872. leto a) Prirodopis živalstva s 490 podobami, in b) Prirodopis rastlinstva s 350 podobami.

Poslednji dve knjigi je vis. c. k. ministerstvo za uk z ukazom od 3. avg. 1872. leta, št. 8186, potrdilo za rabo v srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom.

Če tudi imajo častiti društveniki v rokah tiskan račun od 1. julija 1871. leta do 1. julija 1872. leta in ga bode sl. zboru bral g. blagajnik, vendar ne bode odveč nekoliko spregovoriti o njem. — Pred vsem je opomniti, da so v letošnji račun sprejeti glavni stroški za 1871. leto in vsi za 1872. leto, in sicer zato, ker so knjige za 1871. leto dovršene in plačane bile še le konec januarja t. l., knjige za 1872. l. pa že pred 1. julijem 1872. leta.

Stroški za 1871. leto vzeti v letošnji račun, znašajo 4557 gld. 81 kr., stroški za 1872. leto pa 6180 gld. 87 kr.

Dohodki z ostanki lanskega računa znašajo 12.493 gold. 5 kr., stroški pa 10.738 gold. 68 kr., ostaja toraj imetka 1754 gold. 37 kr.

Vsled 18. §. pravil Matičnih bilo bi se smelo za 1872. leto potrošiti le 5395 gld. 21. kr., potrošilo se je pa 6180 gld. 87 kr., toraj preveč 785 gld. 66 kr.

Ker po lanskem računu ni nič ostalo za stroške in se je letos za stroške, ki zadevajo 1871. leto, plačalo 4557 gld. 81 kr., zato ves dosedanji presežek znaša 5343 gld. 47 kr.

Ta presežek bode treba pri prihodnjih stroških sčasoma prihraniti in vložiti med Matično glavnico. To se bode zgodilo s tem, da se iztirjajo vsi zaostali doneski Matičnih udov, kateri znašajo 2000 do 3000 gld. (med temi je skoro polovica doneskov za 1872. leto, kakor kaže opomba k števil. 2. b) in da se v prihodnjih letih manj potroši, nego bi se smelo po dohodkih.

Vsled presežka se je Matična glavnica od 52.344 gld. 20 kr. na videz znižala na 48.186 gld. 19 kr., toraj za 4258 gold. 1 kr., toda če jej prištejemo: a) vrednost ostalih knjig, ki znaša najmanj 2000 gold., b) zaostale doneske le s 2000 gold., in c) vrednost inventara, ki je izpuščen v letošnjem računu s 5000 gld., toraj skupaj 4500 gld., razvidi se, da se je premoženje prav za prav še le pomnožilo, in sicer za 242 gld. 1 kr.

Dveh darov, ki sta došla Matici, omenil je že gosp. predsednik v svojem govoru.

Konec tega razgleda denarnih Matičnih zadev ne bo neopravičena prošnja do čast. družbenikov, naj bi po pravilih §. 3. redno in sicer vsaj v prvi polovici, to je, do 1. julija vsacega leta plačevali letne doneske.

V delu je IV. snopič sl. „atlanta“ obsegajoč: Nemčijo, Italijo in evropsko Turčijo.

Dovršen in za natis pripravljen je rokopis 4. snopiča Schoedlerjeve knjige „Prirode“.

Izdeljujejo se: a) Slovenskega Štajarja 2. in 4. snopič; b) Slovanaki narodopis 1. in 2. del; c) Stanko Vrazova slovstvena slovenska zapuščina in narodno blago; d) knjige o človeških delih, 1. knjiga.

V presojevanji je rokopis dr. L. Tomanovih še nenačrtjenih pesem.

Za „Letopis“, ki za 1872. leto zaradi pomanjkanja novcev ni mogel na svetlo, g. predsednik in uredovalec hrani nekoliko rokopisov. Da se ne pretrga vrsta Matičnih „Letopisov“, bode se izdal „Letopis“ združen za 1872. in 1873. leto.

Po 8. občnem zboru je odbor imel tri skupščine, in sicer: XXIV. 7. marcija 1872. l., XXV. 9. julija 1872. l. in XXVI. 25. septembra 1872. leta.

V djansko zvezo književne vzajemnosti je Matica stopila z „imperatorako universiteto v Varišavi“.

V darežljivosti do knjižnic ljudskih šol in društev tudi letos odbor ni opešal. V dar so bile knjige poslani: 1. okrajnemu šolskemu svetovalstvu goriške okolice, 2. Rojanski čitalnici, 3. Senožski čitalnici, 4. Živinozdravniški šoli v Ljubljani (Rastlinstvo), 5. Radoliški okrajni učiteljski knjižnici, 6. Šolski knjižnici v Zabnici na Koroškem, 7. Privatni šoli v Motniku.

Pa tudi Matični knjižnici je došlo mnogo knjig od društev in zavodov, s katerimi je Matica v djanski zvezi književne vzajemnosti. Vse te knjige, že omenjeno Zaločkarjevo knjižnico, in njegove rokopise, ki se vrsté Matični knjižnici, naznani prihodnji „Letopis.“

Odbor v svesti si, da je marljivo delal le Matici na korist, svojo srčno zahvalo izreka gg. poverjenikom in vsem, ki so ga podpirali v njegovem prizadevanji. Vesela zavest, da slovenakemu narodu pomagajo množiti slovstvo, naj jim tudi v prihodnje sladi ne mali trud; mnogo je že dovršila Matica, a mnogo jej še ostaja dela. Naj bi prihodnje leto izmed prvih rodobjubov nikogar ne manjkalo v vrsti matičarjev. Naj bi doživeli še mnogo tacihi dni, kakoršen je bil večerajšen dan, ki je blizo 200 udov pripeljal Matici“.

Po prebranem poročilu o odborovem delovanji vpraša gosp. prvosednik: ali ima kdo kaj omeniti o odborovem poročilu?

Gosp. Svetec prosi besede, in blizo tako le govori: Jaz hočem spregovoriti o tistem oddelku poročila odborovega, ki omenja

obravnav o Matični tiskarnici. Kakor se mi zdi, bil je odbor te misli, da ima on pravico napraviti tiskarno brez obēnega zbora. Meni se pa dozdeva, da je odbor to misleč bil v zmoti. Sklicuje se odbor na 13. §. Matičnih pravil, valed kterega smē sklepati o vsem, kar izrekoma ni pridržano obēnemu zboru. Jaz bi se s tem zlagal, ako odborove pravice ne bi bile omejene in ako bi se to skladalo s sklepom obēnega zbora od 15. februarija t. l. Toda zadržki so v pravih samih. Matična glavnicā se sme razposojati le na sirotinsko varnost, tiskarna pa je podvzetje, ki nima pupilarne varnosti; zato je odboru bilo naloženo na tanko pretresti to stvar. — Druga omejitev je preliminar, ki ga potrjuje obēni zbor. Kakor se je vršila ta stvar, hotel je odbor seči v Matično glavnicā ter iz nje porabiti 10.000 gold., to je zoper proračun. Tretjič se je odbor pregrešil zoper sklep obēnega zbora, ki mu je dal nalog, pozvedovati in pomisleke preudarjati, odbor pa je hotel sam rešiti to stvar, toraj se je ločil od sklepa obēnega zbora. — To sem imel omeniti o poročilu zato, ker je to ravnanje odborovo napravilo velik hrup ter je tudi krivo, da smo se ločili v dva tabora; bati se je, da tako iz oči zgubimo pravi Matičin namen izdavatī knjige. To je obžalovati tudi zaradi tega, ker poročilo o denarnem stanu ni ugoden trenutek, saj je za izdavo knjig primanjalo 5000 gold.; ako si hočemo napraviti tiskarno, čakajmo ugodnejših časov, ko nam bode ostajalo povcev, a ne takrat, ko denarja primanjkuje za najpotrebniše reči. Še več bi imel povedati, morda bode pa kdo drugi govoril.

Gosp. prvosednik popraša: ali želi še kdo besede?

Nikdo se ne oglasi. Prvosednik poprosi g. dr. Razlaga, naj on prevzame njegovo mesto, ker se boče sam udeležiti sprožene debate. G. dr. Costa zapusti predsednikov sedež in g. dr. Razlag stopi na njegovo mesto.

Gosp. dr. Costa: To, kar je govoril g. Svetec, je huda kritika zoper odbor. Odbor sklepa po večini glasov in ker sem bil jaz pri omenjeni seji prvosednik, zato hočem razjasniti g. Svetčeve pomisleke. Stvar je prav po Svetčevih vzorih rešena z odborovim sklepom, toraj menda ni bilo treba zdaj le govoriti o njej. V pojasnilo g. Svetčevih ugovorov pa rečem to-le: Gosp. Svetec se sklicuje na pravila. Ako bi se tako ostro bila izvrševala pravila, ne bi bil smel odbor kupiti hiše, ker tudi ona istini ne daje pupilarne varnosti, in vendar je odbor z vsemi glasovi sklenil nakup in potrdil kupilno pogodbo, — obēni zbor pa je celó z veliko pohvalo sprejel poročilo o nakupu Matične hiše. A vendar, da smo se do pičice držali pravil, ne bi se bila smela kupiti hiša. — Z napravo tiskarnice nismo hoteli istine naložiti, ampak pospešiti le glavni Matičin namen — izdavanje knjig. Nikdo menda ne misli, da lastna tiskarna, kakor jo tudi ima društvo sv. Mohora, ni jako potrebno in koristno sredstvo za izdavanje knjig. — Gosp. Svetec je rekel: odbor ne sme presegati preliminarā. — Vsaj odbor ni imel v mislih predrugačiti proračun, ampak v načelu skleniti napravo tiskarne in presežek proračuna predložiti

VIII. občnemu zboru. — Gosp. Svetec je rekel, da smo ravnali zoper sklep zadnjega občnega zbora; to ni res. Pravila pravijo, da nič ne sme priti na sklepanje pred občni zbor, česar mu ne predloži odbor; odbor pa o tej stvari nič ni predlagal zadnjemu občnemu zboru, in ta tudi nič ni sklenil, ampak je le odboru dal nálog, „pozvedovati“ in „poročati“ občnemu zboru, ki o nepredloženi stvari ne smé sklepati; in to je prav, kajti občni zbor, v katerem je zbrano oziroma le celó majheno število Matičarjev, ne zastopa večine društvenikov; odbor pa je zastop večine Matičnih udov, ker ga voli večina, kajti volilne pravice se smé poslužiti tudi ud, nepričujoč pri občnem zboru. — Gosp. Svetec je rekel, da je zaradi Matične tiskarne vstal velik hrup; res je, da je vstal hrup, ko se je imel obravnavati predlog o Matični tiskarni, toda ne, kakor gosp. Svetec pravi, zaradi tiskarne; zaradi tiskarne tudi nista vstala dva tabora, kakor misli g. Svetec, ampak dva tabora sta vstala zaradi različnih načel, ki ju imata na svojih zastavah: en tabor ima na svoji zastavi zapisano: „Vse za vero, domovino in cesarja“; — eden pa: „vse za domovino, omiko in svobodo“. (Klici: res je!) — Gosp. Svetec je rekel: Čas, ko primanjkuje 5000 gld., ni ugoden trenutek misliti na tiskarno. Da smo več izdali, nego bi bili smeli po pravilih, to je res; toda izdali smo novce za knjige — glavni namen Maticе, in matičarji so prav zadovoljni, da so toliko dobili za svoje male doneske, vsaj nam ni na uho prišla nobena pritožba zaradi tega; to tedaj ni nič krivišnega in se lahko popravi s tem, da se v prihodnje manj knjig izdá; ako pa vsi, ki so na dolgu s svojimi doneski, poplačajo, za kar so se zavezali, tudi tega ne bode treba. Da smo preveč izdali knjig, prav to kaže, da pravega Matičnega namena ne spuščamo izpred oči. Matica dobiček donáša Matičarjem. Večina odbora ni sicer nezmotljiva, a to je resnica, da je odbor dosemal delal za dobro vestjó iz dobrega namena in varčno, kar se je dalo. Kritikanje Matičnega odbora od strani Svetčeve je tedaj neopravičeno.

Gosp. dr. Costa spet prevzame predsedstvo.

Gosp. Svetec: Gosp. dr. Costa je rekel: Stvar je končana, toraj je bil nepotreben razgovor o njej. — Jaz bi bil tudi molčal, ako ne bi mislil, da se še zmirom misli na Matično tiskarno; agitacije pa mi potrjujejo mojo misel. „Novice“ perhorescirajo za odbornike vse iste, ki so delničarji „narodne tiskarne“ in priporočajo take, ki bi raji privolili Matici tiskarno.

Gosp. dr. Costa: Prosim g. govornika, da ne govori o agitacijah pri volitvah, to ne spada le-sem, sicer bi mi mogli lahko marsikaj povedati.

Gosp. Svetec: Jaz imam besedo in mislim, da smem govoriti (nadaljevaje). V teh mislih me potrjuje pisanje „Novic“, ker se po njih skušajo iz Matičnega odbora odstraniti možjé, ki so se vdeležili pri „narodni tiskarni“. Kar se tiče Matične hiše, ki se je res kupila zoper pravila, storilo se je to v času, ko je premoženje

bilo naloženo v državnih obligacijah, in so dvomljive bile finančne razmere, zato se je izrekla želja, naj se nalaga na nepremakljivo premoženje; hiša je vse kaj drugega, kakor tiskarnica, ki se danes kupi, jutri pa prodá za polovico cenejše; dalje ima tiskarnica svoj križ z delalci, dan na dan je treba stroškov. Odbor je mislil precej vzeti 10.000 gold., to se meni vidi. Gosp. dr. Costa je rekel, da dva tabora nista vstala zaradi tiskarnice; to je res, toda obžalovati je vendar razpor, ker Matica nima nič opraviti s politiko, ampak s slovom. Naj se prepri poravná s tem, da se odjenja od te misli. Ta reč se je tako zasukala, da bi „narodna tiskarna“ bila Matici na škodo; al to ni; vsaka ima svoj namen; pomagati pa ne škodovati se je hotelo; ni res, da bi bil kdo delničar zaradi dobička, na tiskarno ne bo nikdo nakladal svojega premoženja, drugod zlasti v denarnih zavodih kažejo boljši dobički; jaz z delnico nisem mislil na dobiček v stvaréh narodnih, ampak le na pomoč „Naroda“, nam potrebnega, in tako menda vsak delničar; nikomur ne bode žal, če tudi kaj zgubi; vsak ima za to pomoč najlepšo priložnost, da se ta časnik ohrani v središču Slovenije, nikdo pa nima namena škodovati Matici.

Gosp. dr. Bleiweis: Jaz obžalujem, da je gosp. Svetec debato o Matici tiskarnici prav s trte zvil; čemu neki? stvar je dognana in to prav po volji „Narodove tiskarnice“. „Requiescant in pace!“ Zato še enkrat rečem, jaz obžalujem, da se dragi čas trati po nepotrebnem. — Gosp. Svetec je sicer rekel, da je podoba, da se nameravamo Matici tiskarno. Res ne vem, iz česa on to sklepa? Da bi nam tudi srce in ledvice preiskal, ne bi našel tega namena. — Gosp. Svetec je poudarjal pravila; al ker je g. predsednik mu pobil vse razloge, na ktere se je opiral, tedaj meni ni treba pretresati njegovih ugovorov. — Gosp. Svetec kot dober gospodar se je bal škode, ki bi Matico zadela, ako si napravi svoje tiskarno; al o tej skrbi mu je ušlo poročilo o XXV. odbovi skupščini, da tudi v Ljubljani smo našli nekega g. Skazo, ki je Matici hotel porok biti zoper vsako škodo. Bodimo odkritosrčni! Šlo je pri vsem le na to, da se tiskarna zabrani Matici; čemu zdaj še to skrivati, kar je jasno kot beli dan? Matica je prva že 1871. leta mislila na lastno tiskarno, ko ni duha ne sluha bilo o tako imenovani „Narodni tiskarnici“, takrat ni bilo nobenega ugovora; zakaj in od kod so se pozneje rodili pomisleki, to, gospóda, nikomur ni uganjka več, komur je na pameti zgodovina tega, kar se je pozneje godilo. Ko bi se bila misel na „Narodovo“ tiskarno pred Matico rodila, no! potem bi se lahko reklo, da Matica napotke dela „Narodovi“, — al ker to ni bilo, so „pomisleki“ zoper Matico tiskarno se izcimili že le iz „Narodove tiskarne“, in to je v svojem govoru danes g. Svetec sam potrdil, povdarja je potrebo pomoči „Slov. Narodu“. — Gosp. Svetec je rekel; nikar politike mešati v slovomstveni zavod. Ali g. Svetec ne vé, da dandanes za vsako stvarjo tiči politično stranstvo, če tudi se to taji? V vsem hodijo stranke svojo pot, vsaka

svojo, da! tako daleč smo: če jaz jem zelje, jedel bude moj nasprotnik nalašč repo. Čudim se, da gosp. Svetec, skušen v politiki, misliti more, da bude koga preveril; šli bomo, kakor smo prišli; vse govorjenje je bob v steno; zato predlagam: naj bude konec besedovanju in slavni občni zbor naj prestopi na dnevni red. —

Gosp. dr. Razlag: Jaz imam narediti nekoliko osebnih opazek. Na kratko jih hočem povedati. Gosp. dr. Bleiweis je omenjal odborove seje, v kateri se je bila sprožila misel na Matično tiskarnico in sklenilo, prošnjo vložiti pri c. k. deželni vladi. To se je storilo zlasti zaradi tega, ker so tiskarji čedalje draži prihajali; o času pa, kedaj se ima osnovati tiskarna, ni bilo govora, ta se pozneje odloči. Pregledovali smo potem Blažnikovo tiskarno, ki nam je bila ponujana na prodaj. Tega posla se pa g. dr. Bleiweis ni hotel udeležiti.

Gosp. dr. Bleiweis seže govorniku v besedo ter konstatuje, da on ni bil voljen v odsek, kateremu je bila dana ta naloga, kako bi se bil tedaj vrivati mogel v ta odsek?!

Gosp. dr. Razlag: Jaz v geslu: „vse za domovino, omiko in svobodo“ ne vidim nobene nevarnosti; kajti mislim si omiko in svobodo na podlagi in v duhu katoliške vere, ktere se morajo Slovenci držati. (Nemir, godrnjanje, glasovi: nič od vere! — od druge strani: dobro!) v bistvenih rečeh; kar pa ni bistveno, o tem je misel prosta. Jaz vedno stojim na katoliškem stališču (ponovljeno mrmranje) ter sem za napredujoč katolicizem, zvest veri in pravici, in za omiko in moralno svobodo.

Gosp. Svetec: Jaz imam storiti še eno osebno opazko in sicer to, da ne priznavam dveh taborov; jaz, kar se zavedam, sem in tudi bodem stal v taboru slovenskega národa; vodila me je vest pri vsem mojem djanji.

Gosp. dr. Bleiweis (prosi besede za osebno opazko — klici od neke strani: (Ne, ne! debata je končana, predlog na glasovanje.)

Gosp. dr. Costa pozvoni ter reče: Jaz kot predsednik se ne dam terorizirati, g. dr. Bleiweis ima besedo, kakor so jo imeli predgovorniki. (Hrup.) — Ko hrup nekterih potihne,

gosp. dr. Bleiweis reče: V prvem svojem govoru je moj prijatelj govoril o dveh taborih; zdaj je besedo drugač zasukal. Da pa je on res v drugem taboru, priča to, da ga — v našem ne najdem.

Gosp. predsednik dá na glasovanje dr. Bleiweisov predlog: naj se preide na dnevni red. Predlog se sprejme z večino glasov.

Potem pride na vrsto račun od 1. julija 1871. l. do 1. julija 1872. leta. — Ker je bil račun tiskan v rokah nazočih društevinkov, zato se je odobrila nasvêt, naj se ne bere račun; vendar ga je g. dr. Zupanec razjasnil v nekterih stroških. — Ves račun se brez opombe vzame na znanje in za pregledovalce računov se

po g. prvosednikovem predlogu izvolijo gg. Žagar, Hohn in Kremžar.

Proračun za prihodnje leto od 1. julija 1872. l. do 1. julija 1873. l. se ozir dohodkov brez opombe vzame na znanje; pri stroških pa prvi poprime besedo.

gosp. dr. Razlag rekoč: Služba tajnika zanima vse Matičarje; enaka društva imajo tajnika, ki ves svoj čas obrača v svoj posel: zato naj se ta stvar resno in mirno pretresa: ali naj ostane pri sedanjem načinu ali ne. Opravilni red naj se preuredi in dopolni tako, da bode tajniku dolžnost, opravljati vsa dela, in tudi korekturo knjig in knjižnico, potem naj občni zbor tajniku odloči letno plačo. Matičarji ne morejo dobivati knjig za branje in tudi ne hoditi brat v pisarnico, zato naj bi se mu odločilo tudi prosto stanovanje v Matični hiši in 700 glđ. plače. Po dr. Vončinovem nasvetu je XXV. odborova skupščina sklenila, naj se razpiše tajnikova služba; odsek pa je valed opravljenega reda sklenil nasvetovati: služba tajnikova naj se razpiše, ako ne bi noben odbornik hotel prevzeti tega posla. Odbor pa v tej reči ni še nič sklenil: naj toraj sl. občni zbor naloži odboru, v tem smislu predelati in dopolniti opravljenega reda dotične oddelke in premembe predložiti občnemu zboru. — Gosp. dr. Krek podpira dr. Razlagov nasvət.

A. Lésar: Jaz moram sl. občnemu zboru na nekatere razloge g. dr. Razlaga povedati to, da se za korekturo deslé ni nikdar nič plačalo, in da je tudi vsak ud, ki je želel brati knjige Matične knjižnice, dobil zaželeno knjige. Le snoči ravno pred odborovo skupščino g. dr. Krek ni mogel postrežen biti, in bi tudi ne bil, ako bi bila Matica imela tajnika v smislu g. dr. Razlagovega nasveta; sicer pa tudi jaz podpiram njegov nasvət.

Glasovanje pritrđi g. dr. Razlagovemu pasvetu.

Drugi stroški se sprejmo brez opazek. Po odbitih stroških proračun za izdavanje knjig prihodnjega leta kaže 3781 glđ. 26 kr.; če se pa tajniku odmeri plača 700 gold. in brezplačno stanovanje, le 3000 gold.

Na to g. dr. Razlag poprime besedo in o izdavanji šolskih knjig na Matične stroške govori blizo tako: Letos ste bili izdani dve šolski knjigi; vsak Matičar ju je bil vesel. Ko bi se pa izdavale take šolske knjige, ki ne zanimajo vseh udov, na priliko: latinska in grška slovnica, matematika itd., matičarji ne bi bili zadovoljni; vendar pa naj Matica, kolikor more, podpira tudi take knjige, ako izreče občni zbor. V prvi vrsti morala bi akrb za šolske knjige se ve da biti vladi in deželi; ako bode občni zbor izrekel, da se kakova svota iz Matičnega premoženja odloči za šolske knjige, bodeta tudi ona dva faktorja kaj storila; naj se jima toraj to naznani, in naj se poprosita, da tudi ona pripomagata. Naj g. prvosednik predlog dá na glasovanje občnemu zboru.

Gosp. dr. Bleiweis pritrjuje temu predlogu, vendar meni, da za zdaj deželni zaklad, ki se nabira samo iz davkov, s kterimi

je dežela preobložena, ne bode mogel pripomagati. Kar pa tiče vlado, bode menda nadaljevala vsaj to, kar je pričela; ona je letos dala nekaj podpore pisateljem šolskih knjig; anatomske nauke s podobami za preparandije že v rokopisu dovršen bode celo sama izdala in založila; naj se toraj Matica s prošnjo obrne do vlade, da dalje pripomaga izdavanju šolskih knjig. — Ta predlog je soglasno sprejel občni zbor.

Gosp. dr. Krek nasvetuje, naj občni zbor za častnega ude imenuje gosp. prof. Fr. Miklošiča. Ta nasvet je bil soglasno sprejet.

6) Gosp. prvosednik povabi nazoče, da oddajo volilne liste za izvolitev 11 odbornikov. — Vsi volilni listi se oddajo odborniku in zapisnikarju Lésarju.

Gosp. prvosednik imenuje za skrutinatorje oddanih volilnih listov gg. Ivana Vilharja, A. Lésarja, Jan. Flisa, Jan. Murnika in Fr. Hrena. Gosp. Hren reče, da ne more prevzeti tega posla.

Zdajci se oglasi g. dr. Vošnjak ter zahteva, naj občni zbor voli skrutinatorje.

Gosp. prvosednik odvrne, da imenovanje skrutinatorjev po pravilih spada v oblast predsedniku, in da se od nikogar ne dá terorizirati. (Hrup nekterih.) Gosp. prvosednik prebravi 25. §. opravnega reda, ki pravi: „prvosednik izmed pričujočih voli preglednike potrebnih volitev“ — reče, da si te pravice po nobeni sili ne dá vzeti in namesti g. Hrena izvoli g. H. Turka.

Gosp. dr. Vošnjak se zopet oglasi in zahteva, naj prvosednik imenuje g. Grassellija. (Velik hrup in vpitje pritruje dr. Vošnjakovi zahtevi.) Ko prestane hrup, reče gosp. prvosednik: Jaz se ne dam terorizirati; to sem rekel in pri tem ostanem; dolžnost moja je, da ne oddam nobene pravice prvosednikove. (Nemir, hrup, oho! vpitje glaseče se: Vi nas terorizirate, to je impertinentno! Omeniti je treba, da je gotovo to, da bilo je mnogo tacih ljudi v dvorani, ki niso udje, pa so glasovali in kričali.)

Gosp. dr. Vošnjak: Ker g. prvosednik ni hotel ozirati se na moj predlog, nasvetujem, naj se skrutinovanje koj tukaj začne in vrši vprčo nas.

Gosp. prvosednik: Skrutinovalo se bode v Matični sobi, ne tukaj. (Strašen hrup in vpitje; g. predsednik večkrat pozvoni; vendar se hrup ne poleže.)

Gosp. prvosednik: Seja je končana.

Bilo je ob pol dvanajste ure. Lésar volilne liste zavije ter jih nese v Matično sobo. Gosp. H. Turk in drugi skrutinatorji ga spremljajo. Ondi se zavitek vprčo vseh skrutinatorjev na mnogih mestih zapečati z Matičnim pečatnikom in g. Turkovim prstanom, in skrutinovanje odloži na popoldne.

XXVII. odborova skupščina

31. oktobra 1872.

Vrsta razgovorov:

1. Prebere in potrdi se zapisnik XXVI. odborove skupščine in VIII občnega zbora.
2. Prebere se zapisnik o skrutinovanju volilnih listov pri VIII. občnem zboru oddanih.
3. Poročilo o važnejših stvaréh od XXVI. odborove skupščine, sprejem novih udov itd.
4. Volitev prvosednika, dveh njegovih namestnikov, blagajnika, pregledovalca društvenih računov in dveh ključarjev.
5. Volitev gospodarskega odseka.
6. Volitev odseka za izdavanje knjig.
7. Volitev odseka za narodno slovstveno blagó.
8. Tajnikova služba za 1872/3. leto.
9. Nasvetje posamnih odbornikov.
10. Poročilo o pregledu, presoji in potrdbi odborovega računa.

Predsedoval je gosp. dr. E. H. Costa. Nazočih je bilo 20 odbornikov. Izmed ljubljanskih: dr. Jan. Bleiweis, dr. Vončina, L. Jeran, prof. Pleteršnik, prof. Iv. Vavrú, prof. Fr. Kandernal, Fr. Ks. Sovan, Iv. Vilhar, dr. Zupanec, prof. Žakelj, prof. Jož. Marn, dr. Poklukar, ravnatelj Andr. Praprotnik, dr. Strbenec, šolski nadzornik Iv. Šolar, prof. A. Lésar, Ivan Tomšič; izmed vnanjih sta se skupščine vdeležila: dr. Jož. Ulaga in Luka Svetec.

Predsednik gosp. dr. Costa prične skupščino ob četrť na 6. uro, pozdravi nazoče odbornike, naprosi g. Tomšiča, da naj piše danes zapisnik odborove seje, in vpraša, ako kdo želi, da se prebere zapisnik o XXVI. odborovi skupščini in o VIII. občnem zboru. Tega nihče ne želi, ker sta bila oba zapisnika že v „Novicah“ natanjena. Na to bere dr. Costa iz pisma prof. dr. Kreka, da gosp. Krek prosi, naj se v sporočilo zadnje odborove seje pristavijo besede, da se je „po dr. Krekovem nasvetu“ sklenilo, pisateljem ne dajati nagrade za popravo lastnih spisov. (Tej želji se ustreže.) Potem se zapisnika potrdita in podpišeta.

Gosp. dr. Costa prosi odbornika Lésarja, naj bi on poročal o važnejših stvaréh, ki so se dogodile po zadnji odborovi skupščini.

A. Lésar poroča blizo tako-le: „Po zadnji odborovi skupščini oglasilo se je 14 novih udov, ki želijo biti Matičarji. Med

njimi je eden (gosp. Miha Zupan, kaplan v Leskovcu), ki želi biti ustanovnik in je koj plačal vso ustanovnino. Letniki želijo biti sledeči gospodje (beró se imena). Ker pri nobenem ni nikakoršnega zadržka, zato predlagam: Sl. odbor naj vse sprejme med Matičine ude. (Odbor pritrdi.) Po tem takem je poslednja številka glavne knjige danes 2558.

Izmed starih udov izstopila sta dva, in sicer dr. F. Duhač, odvetnik, in dr. Lorber v Mariboru. Prejela je namreč Matica od omenjenih dveh gospodov 2. oktobra naslednje pismo:

„Ker sem zvedel izid volitev v Matičin odbor, dajem na znanje, da od sedaj iz Matice izstopim. Z osobitim spoštovanjem.

Maribor dne 1. oktobra 1872.

Dr. Duchatsch, l. r.

Dr. Lorber, l. r.

Isti dan se je tema gospodoma odpisalo naslednje:

„Blagorodni g. dr. F. Duhač, odvetnik (dr. Lorber) v Mariboru!

Na vest vzemši Vašo odpoved od 1. okt. t. l. Vam naznanjamo, da smo ustregši Vaši želji, izbrisali Vas iz slov. Matice od 1873. l. dalje; ob enem Vas pa prosimo, da blagovolite (dr. Duhač) poravnati zaostala svoja doneska za 1871. in 1872. leto, toraj 4 gold.; (dr. Lorber pa svoje doneske za 1868., 1869., 1870., 1871. in 1872. l. 10 gold.), ker ste prejeli društvene knjige za obé leti (za vseh 5 let).

Iz odbora Matice slov. v Ljubljani 2. okt. 1872.

Dr. E. H. Costa, predsednik.

Ant. Lézar, odbornik.

Vsem novim udom so se knjige razposlale izvzemši nekterih ljubljanskih, ker mi ali niso znani, ali pa tudi ne vem, kje stanujejo. — Vsi ti toraj, ki še niso prejeli knjig za leto 1872., naj blagovolijo ali sami priti ali pa koga poslati po-nje.

Med 179 udi, ki jih je g. dr. Vošnjak za nove oglašil pred XXVI. odborovo skupščino, je pet starih udov, izmed katerih so nekteri s svojimi doneski na dolgu za prejšnja leta. Vsi ti se toraj niso z nova vpisali, ampak ta donesek se jim je vpisal za zadnje leto, za katero so bili na dolgu; to se je tudi pismeno naznanilo gosp. dr. Vošnjaku.

Med volilnimi listi se je našel en volilec (Jak. Vilar v Podobu pri Ložu), ki ni ud in tudi še ni bil naznanjen odboru; v začetku lista pa piše: „Pošiljam Vam 2 gold., da me vpišete v Matico, ter volim tako-le: (sledé imena).“ Ker je bilo razglašeno, naj novi udje denarje pošiljajo gosp. dr. Razlagu, zato sem bil te misli, da je tudi ta list z doneskom vred poslan bil g. dr. Razlagu; toraj se je ta prigodek pismeno naznanil g. dr. Razlagu. Toda niti od g. dr. Vošnjaka niti od g. dr. Razlaga nam do danes ni došel odgovor.

Matica je prejela 13 knjižic ali spisov pod tem-le naslovom: *Fra Det Kongelige Norske Universitet i Christiania (De la part de l' Université Royale de Norvège à Christiania) til d. Slavonischer Literatur-Verein zu Laibach.*

Ved Universitet's Secretair.

Dobili smo od Moskoveškega arheologičnega društva vabilo na tretjo razstavo starih spominkov, ki bude v Kievu 1874. l. in od Moskoveške univerzitetne zapisek knjig, ki jih hrani o slavjanskih zadevah.

Na to predlaga Lézar, naj Matica stopi v zvezo z univerzitetno v Kristianiji, z Moskoveško univerzitetno in z moskovskim arheologičnim občestvom. (Odbor pritrdi.)

Gosp. Lézar poroča na dalje, da je dal ranjki g. dr. Lovro Tomanu Matici za njene ude napraviti diplomu. Pismo, s katerim je Matici daroval ploščo, na kateri je risana ta diploma, bilo je njegovo zadnje, vsaj slovensko, pisano v Rodaun-u 9. avgusta 1870. leta. — Darovalno pismo je avtografvano na čelu Matičnega „Letopisa“ za 1870. leto pridjano dr. Lovro Tomanovi podobi.

Na to je Matičin odbor te diplome pri Fr. Kökeju na Dunaji dal natisniti 500 odtiskov; račun za-nje je znašal 101 gold. 50 kr.

Ko je došla izgotovljena diploma, bilo je po časnikih naznájeno, da je g. prvosednik diplomam nastavljal nizko ceno po 50 kr., in to zato, da se s kupilom plača račun za tisek in pisnino pisavcu. Pisnino je g. prvosednik postavil na 20 kr., in če treba, plača se tudi viša. Naglo so se oglašali Matičarji, ki so želeli prelepe diplome, tako je bilo, kakor moje poročilo (glej poročilo o XXVI. odborovi skupščini 31. maja 1871. leta v Letopisu za 1871. l. stran 22.) pripoveduje, do omenjenega dne prodanih diplom 300 odtiskov, častnim udom in društvom, s katerimi je Matica v zvezi, pa zastoj poslanih 20 odtiskov.

Bilo je toraj do tistega dne prodanih, kakor pravi omenjeno poročilo, prav toliko, da se je Kökejju plačal račun s 101 gold. 50 kr., in pisnina pisavcem 48 gold. 50 kr., skupaj 150 gold.

Skupilo od istega dne dalje — pravi poročilo — teklo bude — odvzema pisnino — v Matično blagajnico.

Prodajanje diplom je gosp. predsednik uredil tako, da je meni naročil pobirati po 50 kr. za vsak odtisek, plačevati pisnino, ostanek nabirati in z njim pred vsem plačati račun Kökejju. Pisavci prvih 320 diplom so bili g. Filapič; ko on ni hotel več pisati jih, g. Kokalj, bivši asistent pri realki, in ko se je ta naveličal, naprosil sem bil realnega učenca K. Göcka; ti trije so večidel spisali omenjeno število diplom in plačal sem jim 48 gold. 50 kr. pisnine.

Ker so se odsle diplome bolj posamne naročevale, in so vrh tega naročniki večidel želeli kmalu dobiti jih, nekteri so v Matični pisarnici še celó čakali izgotavljenja, in ker menda nikdo ne more zahtevati, da bi bil jaz za vsako posamno naročbo hodil iskat pi-

savca ter diplome po mestu prenašal sem ter tje, zato sem nekoliko poslednjih jez sam pisal.

Tako je bil sklenjen drugi račun, čegar čisti znesek je potekel v Matično blagajnico za preteklo društveno leto. Vseled tega računa bilo je za 49 gold. prodanih diplom 98, za ktere sem Matični blagajnici izročil 31 gold. 40 kr. (glej račun šte. 120 od 1. julija 1872. l.) za pisnino in vozne liste pa plačal 17 gl. 60 kr., skupaj 49 gold.

Na tretji račun, sklenjen danes, sem prodal 12 odtiskov, za ktere jaz hranim še skupljene novce, kolikor mi jih je došlo (štirje namreč so še na dolgu).

Iz tega poročila sl. odbor toraj razvidi: a) da je po prvem računu bilo prodanih 320, po drugem 98, po današnjem 12, skupaj 430. Moralo bi toraj diplome biti odtiskov 70, hranim jih pa le 61, toraj jih manjka 9, in kje so ti? Spridili ali pomazali so se pri pisanju.

Konec svojega sedemletnega poslovanja kot Matični tajnik toraj prosim: Naj slavni odbor dá na tanko prevdariti to sporočilo in pregledati zapiske v prodanih diplomah ter mi rešiti račun in poročilo.

Dr. Costa predlaga, da se Lésarjevo poročilo o diplomah izroči prihodnjemu pregledovalcu društvenih računov, kateri naj poroča v prihodnji seji o njem. (Se sprejme.)

Dr. Ulaga bere pismo izročeno mu po dr. Razlagu, v kterem učitelj Boštjančič na Vranakem 24. septembra prosi nekatere matične knjige po kolikor mogoče znižani ceni. — Po daljši debati, ktere so se vdeležili Costa, Pleteršnik, Bleiweis, Ulaga, Vončina, Šolar in Lésar, sprejme se naposled Lésarjev predlog, da se mu dadó knjige kakor bukvarjem za 25% ceneje.

Ker se o sporočilu nikdo več ne oglasi za besedo, bere dr. Costa dve noticiji iz „Slov. Nar.“, v kterih se krivo poroča o Lésarji, kar se tiče vpisovanja novih udov in prodajanja Matične diplome. (Glej „Slov. Nar.“ šte. 120. in 123.) Dr. Costa pravi, da je vse to grda laž in da naj sl. odbor opraviči Lésarja in izreče, da ni res, kar je pisal „Slov. Nar.“ v omenjenih dveh sestavkih. Lésar pravi, da mu je žal, da se prva stvar „o vpisovanju novih udov“ danes v odboru obravnava, ker bi se bila lahko rešila po drugi poti in sicer vseled pisma, pisanega g. dr. Zupanecu, glasečega se tako le: „Ljubi prijatelj! — Take hvale za sedemletno pomoč pri blagajniškem poslu jaz nikakor ne zaslužim, zato Te, dragi moj, lepo prosim, potegni se za svojo čast ali vsaj blagovoli preklicati laži, ki jih je, kakor se mi pripoveduje, o meni med svet zopet nesel „Slov. Narod“, in s kterimi si Ti v dotiki ali zvezi, v kakoršni koli že boš. Prepričan, da mi ne odrečeš opravičene prošnje, kličem Ti na zdravje! V Ljubljani 19. okt. 1872. l.“ — Jako mi je žal, da mi g. dr. Zupanec ni skazal te ljubavi.

Dr. Zupanec podpira predlog dr. Costov, da se odbor slovenske Matice potegne za čast Lésarja.

Po živahni debati o tej stvari, ktere so se vdeležili dr. Vončina, Solar, Bleiweis in Svetec, sklenilo se je enoglasno, da se priobči pojasnilo o tej zadevi, in da se izvršitev tega sklepa izroči predsedniku.

Svec reče, naj se to zgodi, toda stori brez osebnih napadov. Potem se prestopi k volitvam.

Dosedanji predsednik dr. Costa prosi, da se naj voli zdaj drugi prvosednik, on odstopi od prvosedništva, ker ima zaradi tega trpeti toliko javnih napadov in psov; ker se tako grdo in nesramno piše o njem, naj se toraj voli za prvosednika sposobnejši mož od njega, ker to bo tudi gotovo na korist Matici, kajti on je v vseh rečeh odločen in prav ta lastnost mu dela toliko nasprotnikov.

Dr. Bleiweis pravi blizo tako-le: Predno gremo k volitvi, stavim predlog, naj se sl. odbor zahvali dosedanjemu prvosedniku za njegovo nevtrudljivo delovanje, katero mu mora vsak nepristransk človek priznati. Gosp. dr. Costa ni bil le prvosednik sl. Matice, ampak on je bil tudi med delalci eden prvih. Zgodovina slovenske Matice nam kaže, da je on pri začetku Matice najbolj deloval, da se je Matica na trdne in krepke noge postavila. Dr. Costa ni bil le prvosednik, ampak tudi večletni vrednik Maticinih „Letopisov“. Tako delo je pa gotovo silno težavno. Ni bil pa tudi samo vrednik, temveč tudi pisatelj; njemu se imamo zahvaliti, da imamo Slovenci bibliografijo slovenskih knjig, zadnja leta izišlih. On tedaj zasluži odborovo živo zahvalo. Zatoraj predlagam, sl. odbor naj izreče zahvalo dr. Costu za njegovo veliko delavnost, s katero se že več let žrtvuje slovenski Matici. Ta zahvala bi se najbolj pristojala gosp. prvosedniku, ako bi odbor „per acclamationem“ zopet volil dr. Costo za svojega predsednika. Al ker jaz nočem nobenega odbornika terorizirati, zato stavim le predlog, naj sl. odbor izreče zahvalo dr. Costi in volitev naj se potem vrši po listkih.“

Dr. Costa pravi, da on tega predloga o zahvali ne more dati na glasovanje.

Dr. Vončina pravi, da on kot podpredsednik stavi ta predlog na glasovanje, ker ga predsednik ne more sam stviti. (Se soglasno sprejme.) Odborniki izrečejo g. dr. Costu svojo zahvalo s tem, da se vzdignejo in mu izrečejo: „živijo!“ Dr. Costa se zahvali.

(Volitev na listke se vrši.)

Oddanih je bilo 20 listkov. Skrutiranje se izroči Svetcu in Lesarju. Dr. Costa dobi 17, dr. Razlag 1, dr. Vončina 1, prof. Solar 1 glas.

Dr. Costa po tem takem za predsednika izvoljen, prosi, da se mu dopusti pomislek do konca seje, da potem pové, ali prevzame predsedništvo ali ne.

Pri volitvi dveh namestnikov je bilo oddanih 20 listkov. Dr.

Vončina dobi 19, Kozler 11, Razlag 3, Šolar 6 glasov. Prva dva sta toraj izvoljena za namestnika predsednikova.

Dr. Costa nasvetuje, naj se za blagajnika naprosi zopet g. dr. Zupanec.

Dr. Zupanec prosi, da bi njega ne volili in nasvetuje g. Iv. Vilharja.

Na to predlaga Lésar, naj se dr. Zupanec voli per „acclamationem.“ To se zgodi.

Dr. Zupanec pravi, da nikakor ne prevzame zaradi mnogih opravil te volitve in predlaga, naj se Iv. Vilhar voli „per acclamationem.“ — To se tudi zgodi. Ivan Vilhar prevzame ta posel.

Za pregledovalca društvenih računov se „per acclamationem“ izvoli dr. Zupanec; za ključarja se izvolita dr. Strbenec in Fr. Sovan.

V gospodarski odsek so voljeni Iv. Vilhar, Fr. Sovan in dr. Zupanec.

V odsek za izdavanje knjig so voljeni dosedanji udje dr. Bleiweis, Costa, Lésar, Marn, Pleteršnik, Šolar, Vavrú, Žakelj, Tušek, dr. Razlag, dr. Krek in Trstenjak; k tem se še privzameta dr. Strbenec in Tomšič.

V odsek za narodno slovstveno blago so izvoljeni vsi dosedanji udje: Marn, Svetec, Šolar, dr. Krek, Trstenjak, Praprotnik, Pleteršnik in Žakelj.

Prof. Marn poroča, da je pooblaščen od gosp. Zupana, kateheta v Kranji, da izreče, naj bi Matica slovstveno zapuščino Sim. Jenkovo izročila bratu ranjcega pesnika ali pa vsaj kmalu rešila to stvar.

Dr. Costa pravi, da se bo odseku (dr. Krek, Trstenjak, Šolar) pisalo, naj reši to zadevo. (Odbor pritrdi). Po predlogu prof. Marna se sklene, Jenkovo zapuščino izročiti tistim, ki so jo Matici dali, in jim nasvetovati, da jo prepusté bratu Sim. Jenkova.

Predno se začne obravnava o tajnikovi službi, bere dr. Costa §. 37. pravičnega reda in vpraša; ali hoče kdo izmed odbornikov v smislu tega §. prevzeti ta posel.

Nihče se ne oglasi za tajniška in zapisnikarska opravila; le g. Vavrú pravi, da prevzame knjižničarska opravila tudi za naprej brezplačno.

Dr. Costa predlaga, da se za lanskih in letošnjih 50 gold., katerih prof. Vavrú ne vzame, sme privzeti pisar ali kak pomagač za popolno vredenje knjižnice in za pisanje imenika knjig. (Odbor pritrdi.)

Potem predlaga dr. Costa, naj se Lésar naprosi, da zopet prevzame službo tajnika in zapisnikarja po §§. 35. in 37. pravičnega reda, vsled kterega zadnjega tiskarska korektura ni njegova dolžnost.

Dr. Vončina se ne čudi, da se noben odbornik ne oglasi za tajnikovo službo, ktera daje toliko opravila; on je sicer v 25.

odborovi skupščini po viharnih obravnavah predlagal, naj se razpiše tajnikova služba in odsek voli, ki ima nasvetovati, pod katerimi pogoji naj se razpiše. V ta odsek so bili voljeni dr. Costa, dr. Razlag in Vončina. Al zdaj previdi, da je bil njegov predlog nepremišljen, zato je zdaj po resnem prevdanku drugega mnenja ter goreče podpira dr. Costov predlog in upa, ako je le mogoče, da se Lézar vda in prevzame zopet ta posel.

Gosp. Mar n podpira Costov predlog in se obrača do Lé-sarja s prošnjo, naj bi vsaj še za to leto prevzel omenjeni posel.

Dr. Costov predlog se dá na glasovanje, ki mu odbor tudi enoglasno pritrди.

A. Lézar vpraša: „ali odbor in vsak odbornik sam za-se res misli, da mu je po vsem tem, kar je bilo, mogoče prevzeti tajništvo?“ Na to pravi dr. Vončina, naj Lézar pové, ali mu je nemogoče?

Dr. Costa pravi, da dobro razume, kaj ima v mislih Lézar z omenjenim vprašanjem, a vendar se nadja, da soglasni prošnji mnogozbranega odbora se več ne bode ustavljal.

Na to Lézar: „S težkim srcem rečem, da se udam soglasni odborovi za-me tako častni prošnji“.

Odbor z veseljem sprejme Lézarjevo pritrditev.

Gosp. dr. Costa povzame besedo, rekoč: „Zdaj tudi jaz iz-rekam, da prevzamem izvolitev da Matičnega prvosednika“. (Odbor mu zakliče „slava!“)

Za posamezne nasvete se nobeden odbornikov ne oglasi.

Konečno se bere še poročilo o pregledu, presoji in potrdbi odborovega računa za čas od 1. julija 1871. l. do konca junija 1872. l. — Glasí se tako-le:

„Veleaslavni odbor slovenske Matice! V občnem zboru slovenske Matice dne 26. septembra t. l. sva bila podpisana zraven g. Hugona Hohna izvoljena, da skupno pregledamo, presodimo in potrdimo odborov račun valed §. 9. Matičnih pravil.

Ker je bil g. Hugon Hohn po uradnih opravilih zadržan se udeležiti skupnega pregleda računa, tedaj sva se podpisana sama lotila tega dela dne 14. oktobra t. l. popoldne ob štirih v matičini sobi, ter ga tudi do pol 7. ure zvečer istega dne konečno izvršila.

Račun za čas od 1. julija 1871. l. do konca junija 1872. l. sva v redu našla, vendar sva primorana sledeče opazke narediti:

1. K št. 4 dohodek. Pri računih o prodanih kuponih v srebru manjka dotični istodnevni dunajski borzni kurzni list. (Odbor o tej točki stopi na dnevni red.)

2. K opombi: „Vrh tega ima Matica“: a) ostalih knjig naj-manj za 2000 gold. — Tukaj ne zadostnje aproksimativni znesek, temveč treba je natančnega vže prejšnja leta urgiranega inventara, kakor ga imajo druga manj važna društva nego je Matica.

Enako je tudi potreben razvid zaostalih letnih doneskov družabnikov po letih razdeljen in oni ustanovnih členov slovenske Matice.

Želeti bi bilo, da se od strani blagajništva več pozornost obrača na istirjatev zaostalih letnih doneskov, kateri so tukaj z „najmanj“ 2000 gold. navedeni. Tukaj je potreben sklep slavnega odbora, da oni, ki za več let svoje doneske dolgujejo slovenski Matici, ne dobé niti knjig niti imajo volilno pravico; ta sklep je gledé zadnje žive agitacije pri volitvah v matični odbor gotovo na vse strani opravičen.

O tej točki g. dr. Costa omeni, da temu nasvetu odbor po pravilih ne more pritrditi, ker nima te pravice; toda odboru drugo pravico daje §. 3. Mat. pravil, valed kterega sme izbrisati take ude; toraj predlaga, naj se po časnikih proglasi, naj vsak Matičar do konec leta plača vse zaostale letne doneske in potem donesek za 1873. leto do konec meseca junija; kdor na ta proglas ne zadosti svoji dolžnosti, naj se izbriše.

3. K opombi: „Potrošiti se sme“ morava svoje začudenje izraziti, da je slavni odbor kljubu jasnemu §. 16. in 18. pravil se dotaknil glavnice, ter potrošil znesek . . . . . 9930 fl. 68 kr.
mesto na razpolaganje imajočega zneska . . . . . 5395 „ 21 „

tedaj za . . . . . 4535 fl. 47 kr.
več nego je smel.

Tukaj mora slavni odbor pač strogo na to paziti, da matični glavnici gotovo dojde o svojem času imenovani preveč potrošeni znesek.

Lésar opomni, da je ravno to v poročilu za VIII. občni zbor izrekel sam odbor.

4. Kot formalni pogrešek morava opomniti, da v natisnjem računu manjka kot prehajalni strošek srečkana obveznica za 1000 gold. in kot reelni dohodek na novo kupljena obveznica v enakem znesku. — O tej točki odbor preide na dnevni red.

5. Opomina vredno je pa tudi, da je v novčni dnevni knjigi končan račun z 10. avgustom, ko se vendar glasi natisnjen račun od 1. julija 1871. leta do konec junija 1872. leta in da je tedaj na ta način znamenita svota dohodkov odtegnjena IX. društvenemu letu.

6. K št. 4. stroški je opomniti, da je pri srečkanih obveznicah strogo na njih zapadni rok paziti, ter da je treba o pravem času novo obveznico naročiti (v tem slučaju pred 1. novembrom 1871. l.), da slovenska Matica ne trpi po nepotrebnem izgube na obrestih, ktere mora po zakasnenji povrniti menjčarju (v tem slučaju 3 gold.)

7. K št. 5. „stroški uprave“ je potrebno detail postaviti kot podrubrike z dotičnimi zneski, kajti svota 1019 gold. 15 kr. je znamenita in utegne marsikterega matičarja zanimati, koliko se je potrošilo za vsako posamesno podrubriko posebej.

Tukaj je tudi opomniti, da razen neznatnega zneska 144 gid. 50 kr. je ostali znesek 875 gold. nedokumentiran, kar nikakor ni pravilno.

Za tako imenovane male stroške tudi prilog manjka in nasvetujeva, da se dokumentirajo v prihodnjič z dotičnimi saldiranimi računi.

Lésar opomni, da so te priloge kakor tudi knjižnica, v katero se vpisujejo, ležala na mizi, pa jih gospoda pregledovalca nista bila zapazila.

Sploh je pri stroških tirjatev upravičeno, da se kolikor mogoče dokumentirajo, ter da imajo posamezne priloge „vidi“ gosp. prvosednika ali pak podpredsednika, ako pa to vselej ni mogoče, da gosp. prvosednik svoj vidi v denarno knjigo na dotičnem mestu vpiše.

Konečno imava še opomniti, da naj se priloge za pretečeno VIII. društveno leto vničijo ali pak vsaj tako prebijejo, da niso za nobeno rabo več.

To so tedaj najine vestno navédene opazke k računu slovenske Matice za čas od 1. julija 1871. leta do konec junija 1872. leta, ktere predlagava sl. odboru v prevdarek in deloma v ravnilo za prihodnje IX. društveno leto.

V Ljubljani dne 16. vinotoka 1872.

Z največjim spoštovanjem

Dragotin Žagar.

Andrej Kremžar.

(Vsi nasveti, za kterimi ni nobene opombe o odborovem obravnavanju, so se vzeli na znanje za prihodnja leta.)

Dr. Bleiweis predlaga, naj se gosp. pregledovalcema Žagarju in Kremžarju izreče zahvala za tako temeljiti pretres odborovega računa. (Se sprejme.)

Dr. Ulaga iz Maribora predlaga, naj bi Matica na vsestransko željo nekterih manj izobraženih Slovencev izdala majhno knjižico s podobami najnavadnih rastlin za bolj prosto ljudstvo. On tudi priporoča izvedenca gosp. Murmiana za to delo. Odbor sklene, da se ta stvar izroči odseku za izdavanje knjig.

Seja je končana ob $\frac{3}{4}$ 8. uri zvečer.

XXVIII. odborova skupščina

17. julija 1872.]

Vrsta razgovorov:

1. Prebere in potrdi se XXVII. odb. seje zapisnik.
2. Poročilo o odborovem delovanju od XXVII. odbor. seje.

3. Odsakovo poročilo o Zalokarjevih knjigah.
4. Dr. Zupančevovo poročilo o Lesarjevem računu prodanih diplom.
5. Odsakovo poročilo o dr. Tomanovih posmih, še neatisnjenih.
6. O vspehu, ki ga je imelo tirjanje Matič. doneskov zaostalih za prejšnja leta, in navesti, kateri naj se izbršejo.
7. Prebereta se račun za dobo od 1. jul. 1872. do 1. jul. 1873. l. in poročilo o odbor. delovanji od 26. sept. 1872. l., ki ja odbor podá IX. občnemu zboru.
8. Nasvetje posameznih odbornikov.

Gosp. dr. E. H. Costa prične sejo 4 $\frac{1}{2}$ ure popoldne, ko so se bili sešli naslednji odborniki: gospodje dr. J. Bleiweis, Fr. Kandrnal, A. Lézar, J. Marn, Pleteršnik, dr. Poklukar, dr. Razlag, Fr. Sovan, Iv. Šolar, Iv. Tomšič, Vavrú, Vilhar, dr. Vončina in Mir. Žakelj, ter najprej naznani odboru, da je Matičin zastopnik pri Jungmanovi svečanosti bil matičar g. inženir Jan. Příbil, kteremu se je dalo poverjenilno pismo; vrh tega se je isti dan iz odbora odposlal tudi poseben telegraf. pozdrav; — potem objavi, da je g. E. Picot tajniku poslal mnogo francoskih knjig, da se razdelé med Slovence; odsek, ki se je kmalu potem sešel, je sklenil, te in druge knjige, ki po tej poti še dojdejo, večidel dati v dar bogoslovskim, gimnazijskim in realnim knjižnicam, da jih more brati mnogo dijakov tudi prihodnjih časov. Tako se je tudi letos zgodilo. Prošnji g. Marnovi, naj bi se v prihodnje obdarila tudi knjižnica Alojzijeviška, predsednik obljubi vstreči.

1. Zapisnik XXVII. odborove seje se potrdi.

2. Tajnik prof. Lézar o Matičnem delovanji od poslednje odborove skupščine poroča tako-le:

Od poslednje odborove skupščine so jako marljivo pristopali k Matiči. Oglasilo se jih je 162, med temi sta med ustanovnike izmed letnikov z navšteto jima dosedaj plačano letnino prestopivša gg. Drag. Žagar in Fr. Kastelec in še štirje novi ustanovniki, in sicer: g. dr. J. Gogala, gospica Fani Blaznik, g. Alojzij Domicelj in g. Jurij Česnik.

Moj nasvet se glasi: Naj sl. odbor vse naznanjene mu sprejme med Matične ude. (Odbor odobri nasvet.)

Glavne knjige sadnja številka je danes 2710.

Pri dopolnilni volitvi novih odbornikov bode treba ozir imeti ne le na odbornika, ki je odmrli, blagi baron Anton Zois, ampak tudi na g. Trstenjaka, ki se je odpovedal odborništvu. — Predsednik dr. Costa predlaga: naj g. Trstenjaku sl. odbor pismeno zahvalo izreče, ne le za njegovo marljivo delovanje v

odboru, ampak tudi sploh za vso zlasti pisateljsko podporo. (Odbor soglasno pritrdi.)

Mnogo poverjenikov smo v teku tega časa spremenili, ne le Matici — kakor se nadjamo — ampak tudi poverjenikom in udem sploh na korist ali olajšatev. Zlasti dvoje tožbe so dohajale pisarnici v tem oziru. Eni so pritoževali se, da je poverjeništvu preobširno, toraj posel prevelik in presilen, eni, da jim dela stroške, ki jim jih nihče ne povrne. Prvim se je posel zljajal tako, da se je postavilo več poverjenikov, na priliko, za Radoliško in Mariborsko dekanijo po štirje. Ozir družih se je odpisovalo, da si poverjenik, če mu nekteri društveniki ne povrnejo stroškov, sme sam plačati stroške iz Matičnih doneskov. Društvenikom in društvu je gotovo na korist in olajšavo pri delu, ako ima marljive poverjenike na ugodnih krajih; zato nam vstreže vsak dober svet ali pa ponudba, naj pride od koder koli.

Matičarji za 1872. in 1873. leta dobé „Letopis“, ki ima tudi na naslovu te dve številki, slej se mu tiska 16. póla.

Samo za 1873. leto:

a) „Slovanski narodopis“ I. del, tiska se mu 7. póla in risa zemljovid narodopisni;

b) četrty snopič slov. atlanta: Nemčijo, Turčijo in Italijo, ki je skoro že dovršen.

Kedaj se razpošljejo, ni mi danes moč povedati, ker smo odvisni od tiskarnice.

Ker imamo več udov — ako jih premnogo na tihem ne odstopi — kakor je tiskanih zemljovidov, in novi udje večidel želé imeti ves atlant, zato bode treba zlasti nekterim snopičem pre-akrbeti drug natis, ki bode vsled Kókejevega dopisa od 26. januarija 1875. stal ravno toliko ko prvi, ako naročimo po 500 premerkov vsake karte, razume se samo po sebi, da se odíteje vrezina in kamen, ki sta že last Matičina. — Naj sl. odbor ta posel izroči posebnemu odseku treh odbornikov, da to stvar prevdarijo, in če najdejo vtemeljeno, o pravem času preskrbé drugi natis vsaj 3. snopiču. Odsek voliti pa nasvetujem zato, ker se dáde navesti tudi razlogi, češ, z drugim natisom atlantovim čakajmo, da bodeimo popolnega imeli v prvem natisu. (Nasvet soglasno sprejet in v odsek so izvoljeni: gospodje Pleteránik, Zalkelj in dr. Poklukar.)

O Marton Tomaškovich-evem volilu v Ogerskem Tyrnavem imam poročati, da smo izvrševalcu tega testamenta g. Jur. Slotti v smislu zadnjega odborovega sklepa pisali dve priporočeni pismi in sicer 20. sept. in 14. decembra 1872. leta, in ker se nam je mogoče zdelo, da se pismi ne bi bili oddali, poslali smo 10. februarija 1873. leta za njimi še poštno uradno vprašalno pismo, ki priča, da je zadnje pismo v roke prišlo g. Slotti, ki pa v svoji priljudnosti — ne rečem — dolžnosti, ne besedice ne dá odgovora. — Naj sl. odbor kaj zdatnega svetuje, da izvemo, pri čem

da smo s sodnijakim oznanilom 8. aprila 1872. leta. — Dr. Poklukar nasvetuje: naj se predsedništvo obrne do dotične sodnije. (Odbor pritrdi.)

Meseca januarija t. l. pa smo prejeli vest, da je g. Kavčič, trgovec, 1872. l. umrl v Sezani in Matici zapustil 100 gold.; storilo se je vse, da dobimo volilo; toda gosp. blagajnik ga vendar še nima v svojem dnevniku zapisanega.

Izmed drugih važnejših opravil in dopisov navaja tajnikovo poročilo še sledeče:

Sim. Jenkova zapuščina se je 28. novembra leta nazaj poslala gosp. Tomažu Zupanu v Kranj po sklepu odborovem v 27. skupščini.

Pogodba, sklenjena z Giontinijem o prodaji lastine 1. dela telovadbe od 1. marca 1871., števil. 49., je prišla ob veljavo zato, ker je rajni Blaznik dal podobe zbrusiti s kamenov, toraj Giontini ne more dobiti podob, narisanih na kamen, kakor bi jih bil imel dobiti po pogodbi. — Se ve da je g. Giontini tega nekoliko sam kriv, ker je celó predolgo čakal z natisom.

Nekoliko šolskih knjig bilo je podarjenih; tri take prošnje so še nerešene ter čakajo izreka odborovega.

Prav z veseljem smo ustregli prošnji Celovških gimnaz. dijakov, katerih prošnja je podpiral gosp. prof. pl. Kleinmayer — prvi takov glas iz Koroškega. Prav tako smo tudi srčno radi v dar poslali nekoliko knjig Celjskim gimnaz. dijakom, katerih se je na spodbudo gosp. prof. Fr. Orešeca mnogo vpisalo v Matico, — in s tremi šolskimi knjigami vsako po 5 iztisov ubogim učencem Ljutomerske niže realke. Naj iz razjasnilnega dotičnega dopisa slavn. odboru objavim to-le, ker je gotovo zanimivo vedeti. „Učitelj Ljutomerske niže realke plačuje se iz neke ustanove (nam. dr. Gottweissa). Ta je pa v svoji oporoki določil, da mora biti poduk na tej šoli v nemškem in slovenskem jeziku. Za to določbo pa Slovenci in učitelj realke do lanskega leta nismo vedeli, kajti testament pokojnega Gottweissa imela je slovenščini neprijazna srenja v rokah. Na podlagi omenjene oporoke je pa tukajšnji učitelj realke — rodom Čeh — pripravljen prednašati nekatere predmete tudi v slovenskem jeziku“.

Rešila čakajo še prošnje: a) farne bukvarnice v Zatičini, b) učiteljske knjižnice ljublj. okraja, c) bralnega društva v Dobu. Naj slavn. odbor izreče, ali se jim ustreže ali ne? (Odbor pritrdi.)

Predsednik dr. Costa bere izročeno mu prošnjo društva „Narodne šole“, a) ali za podaritev nekaterih knjig ali b) vsaj prepuštili jej knjige po ceni taki, po kateri se oddajajo bukvarjem. — Obravnave o tej prošnji se je udeležilo mnogo odbornikov in po dr. J. Bleiweisovem nasvetu se je sklenilo, društvo kolikor se dá v prvem, in popolnoma v drugem obziru ustreči, priča.

kovaje, da bude omenjeno društvo učitelje vabilo k pristopu k Matici.

Zanimivo utegne komu biti vest, da vojno ministerstvo severno-Amerikanskih držav je tudi nam poslalo 3 izkaze in 3 karte o obnebnih razmerah v Washingtonu 16. oktobra 1872. l.

Gosp. dr. vitez Miklošiču, ki ga je zadnji občni zbor izvolil za častnega uda, poslala se je krasno pisana diploma; — odgovora o prejemu še nismo sprejeli.

„Hrvatski pedagog. književni zbor“ v Zagrebu nam naznanja svoj sklep, „da če od svoje naklade vsem jugoslov. učiteljištem, katerih je 10, poslati po jedan iztisek s tem namjerom, da se kao dar uruči onemu pripravniku zadnje godine, koji z najboljim uspjehom svoje nauke završio bude“ — ter nagovarja tudi Matico našo, da bi isto tako sklenila. — Ker se ta čin vjema z Matičnim namenom, zato nasvetujem: naj sl. odbor izreče, da hoče prav tako ravnati. (Odbor pritrdi).

Tri želje so bile izgovorjene pri VIII. občnem zboru, in sicer: a) o preuredbi in dopolnitvi pravičnega reda, kar se tiče tajništva; b) zaradi izdaje šolskih knjig; in c) izdaji popularne knjige o najnavadnejših domačih rastlinah. — O prvih dveh še odbor, o tretji pa odsek za izdavanje knjig, kteremu je bila izročena pri občnem zboru, ni sklepal, morda sl. odbor danes ktero reče ali kaj ukrene? — O dveh prvih točkah se vname precej obširna obravnava, ktere so se udeležili mnogi odborniki, da-si tudi je bil gosp. dr. Costa opomnil, da nobeno teh vprašanj prav za prav ni namenjeno za rešitev ali obravnavanje danes, sicer bi bila vsaka stvar posebno številko dobila v dnevnem redu, ker je vsaka dosti važna sama za-se; — ampak zdi se mu, da je tajnik te želje navel le zaradi tega, da jih, ker so iz občnega zbora in še nerešene, ne izpustimo iz oči, ampak da se jih, če pride potreba, takrat poprimemo. — Prva želja — nadaljuje — je celó nepotrebna, ker ustanovljeni naš pravični red o tajništvu popolnoma zadostuje; drugi želji ustreže prihodnji deželni zbor, ako sprejme dotični nasvet deželnega odbora; tretja naj se izroči odseku za izdavanje knjig. Morda pa vendar kdo želi govoriti ali kaj predlagati?

Ker nekterih odbornikov ni bilo pri občnem zboru in je tudi onim, ki so bili, obravnava o tajništvu zginila iz spomina, zato g. dr. Costa rad ustreže razodeti želji, da se prebere g. dr. Razlagov nasvet. To storivši g. dr. Costa želi, da bi kdo storil kakov predlog.

Gosp. dr. Bleiweis: Meni se ne zdi nikakoršna potreba spreminjati §§. pravičnega reda. Odboru je znano, da se odsle za korekture ni nič plačevalo; v Matičine sobe bodo Matičarji ravno tako malo hodili brat, ako plačani tajnik sedi v njih, kakor slé; vsaj knjige vsak lahko dobi na dom; — meni se zdi, da drago plačani tajnik — kajti tak se je nasvetoval — nima še dosti posla, ker mu ne bude dolžnost spisovati knjig za Matico; zato nasve-

tajem: naj sl. odbor izreče, da ne vidi potrebe spreminjati §§. opravnega reda o tajništvu v smislu dr. J. Razlagovem.

Gosp. Iv. Vilhar: naj sl. odbor pomisli, da Matici vedno prihajajo denarji; slaba plača rada zapelje v skušnjavo in denar spravi v nevarnost. Za dobro plačanega tajnika pa ima Matica še premalo denarja in dela.

Gosp. Pleteršnik: Naj se voli odsek, da to stvar še prevdarja in v prihodnji skupščini, ki naj se skliče pred občnim zborom — stavi nasvet.

Gosp. Marn izreče željo, naj g. Lézar še ostane tajnik.

Ker se nikdo več ne udeležuje obravnave, g. predsednik na glasovanje dá a) g. Pleteršnikov nasvet, ki ni dobil pravilne večine glasov, in b) dr. Bleiweisov predlog, ki mu pritrji velika večina. —

Izmed Zalokarjevih knjig je odsek, ki mu je bil dan nalog, da sestavi imenik in stori nasvete, ali so vknjižiti v Matično knjižnico, ali komu ali kam podariti ali prodati,

- a) nektere določil, da ostanejo Matici in se v prihodnjem poročilu navedó;
- b) nektere, da se podaré ubogim bogoslovcem;
- c) nektere, da se oddadé bogoslovski ali gimnaz. knjižnici;
- d) nektere zlasti homopatično prodati;
- e) pri nekterih sam vpraša, kam bi se oddale?
- f) Pri rokopisih ne določi nič in
- g) časopisov ni vredil. — Odbor je nasvete malo spremenil vprašanjem odgovoril, prodaji pritržil in zastran ne vredjenih časnikov odločil, da se tako prodadé, ker odbornikom ni naloga, časnike mnogih let v red devati po številkah.

Gosp. dr. Jernej Zupanec, kteremu je bila zadnja odborova skupščina dala nalog, Lézarjevo poročilo z računom in zapiski vred o prodanih Matič. diplomah prevdariti in svoje mnenje ali razzodbo izreči o omenjenih in izročeni mu spisih, 20. novembra 1872. l. št. 190 poroča tako-le: „Jaz potrjujem, da sem vse dotične zapisnike pregledal in da je položeni Lézarjev račun o prodanih diplomah v popolnem redu.“ — Naj to poročilo slavni odbor vzame na vednost, in s tem bodi službeno zavrjeno obrekovanje, če je kdo izmed odbornikov verjel lažnjivcu; — matičarji in drugi, ki so sumnjičenje v nezvestem gospodarjenji, kje kaj brali ali slišali ter bodo brali poročilo o tej seji, pa naj zvedó, da je bilo golo obrekovanje, ki se je lani v nekem časniku trosilo o tej stvari. Menda bode to vendar zadnja beseda o tem predmetu. Dolgo sem sicer čakal zagovora in opravičenja, a dočakal sem ga vendar.

5. Lézar prebere najpred naslednje poročilo pregledovalcev Tomanovih še nenatisnjenih pesmi:

Takih pesmi, ktere bi se smele nepopravljene dati v natis, po mojem mnenji skoro v celem rokopisu najti ni. Take,

kakor se zdaj, bi imenu Tomanovemu bolj škodile, kakor pa pripomagale k njegovemu oslavljenju. Izmed alegoričnih pesmi (I. zvezek) se pa bode večina dala s potrebnimi večimi ali manjšimi popravami tako preurediti, da bodo za natis. Manj je v drugem zvezku dobrega blaga; vendar se bode tudi tu nekaj dalo izbrati. Vsakakor pa bi se jih na celo knjigo vendar le premalo dalo nabrati. Zato predlagam: naj se izroči rokopis kateremu pisatelju, naj izbere in popravi po svojem okusu, kolikor more pesmic, njim naj dodá obširen popis življenja pesnikovega in morda tudi še njegove govore, kolikor se jih je ohranilo. To vse skupaj bi dalo lepo, oširno knjigo.

V Ljubljani 2. maja 1873.

M. Pleteršnik.

Vjemam se z razsodbo in nasvetom g. prof. Pleteršnikovim; — posebej pa še dostavljam to-le: Naj se pesmi popravijo, kolikor mogoče, v duhu Tomanovem ter v primeri slovnični obliki vredijo. Izpustijo naj se tudi vse bolj osebne in posebno take pesmi, v katerih se ena in ista stvar ponavlja.

A. Praprotnik.

I jaz se strinjam z gg. tovarišema. Treba je a) da se pesmi počteno prepišejo, b) umetno vpravijo (v duhu Tomanove poezije) in slovnično popravijo (f. polen m. poln; borštšek; perlica; en se v družiga; ne zadostuje; vtopuje; valobita; padečih; pobeseča perja; nanjga; solncov; žegen etc. etc.); c) dodá naj se jim Tomanovo žitje in bitje v slovstvu slovenskem. V ta namen bi nasvetoval, naj se 1) naprosita gg. Josip in Franjo Cimperman, da po danih vodilih vredita Tomanove reči (o šolskih počitnicah se utegne zgoditi), in 2) naj Matica spravi jih na svetlobo v obliki njegovih „Glasi domorodnih“ v pospeh slovenskega slovstva ter na slavo vrlému Tomanu.

V Ljubljani 3. maja 1873.

Josip Marn.

Obravnave o teh treh predlogih se je vdeležilo mnogo odbornikov ter konečno po dr. Bleiweis-ovem predlogu sklenilo:

- a) „Naj se rokopis izroči gosp. Andr. Praprotniku, dr. Tomanovemu prijatelju od otročjih let, da izbere in kar se dá v Tomanovem duhu, vredi pesmi in k njim privzame nekatere iz „domorodnih glasov“, tako, da bodedo imeli res dr. Tomanove pesmi,
- b) naj g. vredovalec kar se dá natančni životopis Tomanov sestavi, da se pridene pesmim, in
- c) zbere in posloveni najznamenitnejše dr. Tomanove govore v deželnih in državnih zborih“.

Vsled odborovega sklepa pri zadnji skupščini se je pričelo

trudapolno in neprijetno tajnikovo delo, ki mu je bilo naloženo ozir tirjanja zaostalih Matičnih doneskov.

Razposlalo se je pod 8. decembrom 1872. leta deloma naravnost, deloma po poverjenikih 445 opominjalnih pisem z naslednjim sklepom:

„Vljudno Vas toraj z ozirom na odborov sklep, da se zbršejo oni, ki zaostalih doneskov ne plačajo do konca tekočega leta, prosimo, da do 31. januarija 1873. leta Matici s pošto nakaznico pošljete omenjeni znesek, ali ga pa gosp. poverjeniku oddaste; — v prihodnje pa vsako leto vsaj do 30. junija plačate donesek, da tudi Matica more redno izdajati in plačavati knjige“.

Vspeh ali nasledek teh 445 pisem je bil jako različen. Naj navedem slav. odboru nekoliko tacih razlik:

1. Večina tirjanih društvenikov so zahvalivši se za spomin plačali zaostalino, zlasti iz vrste letnikov.

Ustanovnine je — povrh šteto — na dolgu še blizo 1000 gold. in to primeroma največ iz Trsta.

2. Nekteri društveniki so molče radi plačali dolg.

3. Nekteri so bili z opominom razžaljeni tako, da so sicer — se ve da neradi — plačali dolg, a tudi dali izbrisati se iz Matice.

4. Dobil se je še celó, ki ni nič hotel plačati in je bil tako predrzen, da mi je skoro vse prejete knjige nazaj poslal; eden je za one knjige, ki si jih je pridržal, zahteval račun; ta se mu je poslal, a dotičnega zneska 7 gold. 60 kr. do danes le še ni v blagajnico.

5. Našli so se, ki so tajili, da so prejeli Matične knjige za vsa leta, ali rekli, da niso dolžni za toliko let, kakor so bili tirjani, toraj upravnistvo dolžili nereda ali celó nepoštenosti; bilo je treba, mnogo razjasnovalnih in dokazovalnih dopisov.

Med te se štejejo 4 Begunjski dolžniki (eden dolžan 12 gld., trije po 14 gold. in pa dopisi Lovr. Stepišnika, poverjenika slovensko-bistriškega). Če slavni odbor želi, preberem mu zanimive poverjenikove dopise in potem moje odpise: (Brala sta se le dopis in odpis g. Hrenu, Begunjskemu poverjeniku.)

6. Pripetile so se, žalibog, še druge žalostne dogodbe, katerih ne bi omenjal, ako Matičina blagajnica ne bila bi tako občutljiva, da ne trpi nobene napake. Naj to ob kratkem, vendar dosti jasno povem. So udje, ki so redno plačevali, a poverjeniki njihovih doneskov niso redno odpošiljali; je še poverjenik, ki jih celó ni poslal — vsaj vseh ne in je tako prav za prav on dolžan Matici. Koliko danes znaša ta dolg, kažejo moji dopisi in računi, katerih se je nabral že precej debel zvezek.

7. V poslednjo vrsto pa štejem one, ki se niso ganili na nobeno stran; nekteri teh so pomrli, pa njihova smrt ni bila naznanjena Matici; — nekteri pa — vem da živé, — a uganili so

za Matico, ker jih poštenost še toliko ni naganjala, da bi bili, še dolga niso hoteli ali mogli plačati, vsaj odgovor dali na prijazni dopis od 8. decembra 1872. leta.

8. Poslednjič naj bodo omenjeni oni, ki jih je g. dr. Vošnjak lani na večer pred VIII. občnim zborom bil zapisal v Matico. Spolnile so se g. dr. Vošnjakove besede, ki jih je govoril o teh letnikih, namreč: „nekaj jih bode pa izmed teh vendar le ostalo pri Matici“. Plačevanje letnega doneska za 1873. leto potrjuje to proročstvo.

Po mnogih, vsestranskih razgovorih in pomislih, kaj in kako bi Matici bilo na korist, je obveljal sklep, da se koj izbrišejo oni, ki so na dolgu od 1870. leta in se na opomin niso oglasili; ozirom drugih dolžnikov pa se bode še nekoliko časa počakalo, ker g. blagajnik pové, da ravno zdaj jako dohajajo novci in je vselej med njimi kaka zaostalina, ki je gotovo že dalje časa čakala odpošiljatve, kajti poverjenik vendar ne more vsakega doneska sproti pošiljati, to bi pa tudi blagajniku ne bi bilo všeč. Najlepši red je, ako doneski ob enem dojdejo iz vsega poverjeništvu.

7. Gosp. blagajnik Vilhar prebere sestavljen račun o preteklem letu, ki ta dan kaže 8200 gold. gotovine. Ker pa še ni končno sklenil računa — kajti ravno zdaj najbolj dohajajo novci — zato se izvoli odsek (Sovan, Vilhar in Lésar), da po sklepu pregledajo račun, ki se predloži IX. občnemu zboru, in v imenu odbora sestavijo proračun.

Po Lésarjevem predlogu bilo je pa še sklenjeno, da se 2000 gold. drž. obligacij s srebrnimi obrestmi kupi in pridene Matici glavnic.

8. a) Gosp. Vilhar predloži načrt, po katerem naj bi se Matična hiša pri tleh popravila. — Da je poprave treba in da naj se izvrši, prizna odbor v načelu; določene svote pa ni dovolil, ampak odseku (Vilhar, Sovan, Lésar) naročil, to delo izvršiti po najnižji ceni.

b) Gosp. predsednik omeni, da je treba za tajnika skrbeti, ker je konec junija meseca že dotekel čas, do katerega je bil Lésar obljubil biti tajnik. Pred vsem toraj po pravilih vpraša: ali kdo izmed odbornikov prevzame to službo? — Gosp. Vavrč se oglasi, da prevzame knjižnico; za druga opravila se ne oglasi nikdo; nato se g. dr. Bleiweis oglasi ter nasvetuje: naj tajništvo ostane, kakor je bilo, toraj Lésar naprosi, da ostane tudi prihodnje leto tajnik.

Gosp. predsednik potem naznani, da je več ko pravilna večina pritrdila nasvetu; toda Lésar želi, da odbor glasuje s besedo.

Gosp. dr. Costa vstreže želji in za predlog nepogojno ni glasoval g. dr. Razlag, ampak s pristavkom „do občnega zbora“, in Lésar celó ni glasoval, vendar se je pa po nekoliko ugovorih končno vdal skoro soglasni želji odborovi.

c) O sproženi podpori g. Žepiča za natisovanje latinke čitanke bilo je rečeno, da se ne more pričeti obravnava, ker odboru ni bila predložena dotična prošnja. Vrh tega pa tudi treba ne bode podpore, ako prihodnji deželni zbor pritrdi temu, kar mu predloži deželni odbor.

d) Gosp. Šolar omenja dveh nasvetov, ki jih je g. dr. Krek storil ozir nabiranja narodnega blagá. — Za štipendije nabirateljem on — Šolar — ni, pač pa zato, da se nabirateljem dá nekak navod v podobi vprašanj za nabiranje, ter meni, da je dr. Krek najsposobnejši, ki bi sestavil ta vprašanja; sl. odbor naj ga toraj naprosi, da bi to storil. (Odbor soglasno pritrdi.)

In ker nima nikdo nič več omeniti, predsednik ob pol 7. uri sklene sejo in razide se skupščina.

Proračun

Slovenske matice za X. leto, t. j. od 1. julija 1873. l.
do 1. julija 1874. l.

Dohodki:

1. Obresti, in sicer:

a) iz obligacij zemljiške odveze za 19.500 gld.	
1 za 500 gld. temešvarska št. 296;	
19 po 1000 gld.	
temešvarske: št. 327, 1929, 15997, 15989;	
oedenburske: št. 7561, 7637, 7789, 8080, 8081, 8170, 12487, 13488, 13489;	
veliko-varadinski: št. 388, 8037;	
požonska: št. 641 6751;	
kašavska: št. 1710 3585, ... gl. 951.99	
b) iz rente v srebru za . . . . . gld. 12500	
5 po 100 gld. št.: 546378, 548115, 548116, 256407, 257408;	
12 po 1000 gld. št. 147573, 147574, 147576, 147577, 147578, 219682, 219684, 219685, 386508, 388211, 142690, 142691 . . . . . 525. —	
c) iz rente v papirji za . . . . . gld. 5700	
7 po 100 gld. št. 4582, 4583, 87009, 87054, 87055, 201078, 207779;	
5 po 1000 gld. št. 27713, 113720, 113721, 144904, 144905 . . . . . 239.40	
d) drž. lot. posojila 1860. l. št. $\frac{\text{Ser. 18312}}{\text{Sreč. 16}}$ za 100 gl. 4. —	
e) agio od srebr. 30.87	

2. Čisti dohodek matičine hiše	1751.26
3. 1500 letnikov po 2 gld.	454. —
3. 1500 letnikov po 2 gld.	3000. —
4. Za knjige, ki se morda prodajo	300. —
	gl. 5605.26

Stroški:

1. Tajniku	360. —
2. Za upravne stroške	370. —
3. Blagajniku	150. —
4. Knjižničarju	50. —
5. Vezanje društvenih knjig	200. —
6. Vezanje knjig Matič. knjižnice	100. —
	Skup . . . . . 1230. —
Po odbitih stroških za izdavanje knjig ostane	gl. 4275.26

Sklep

vseh dohodkov in stroškov slovenske Matice

Tek. št.	Dohodki	V gotovini				v obli- gaci- jah	Opombe.
		posa- mežno		skupaj			
		gl.	kr.	gl.	kr.		
1	Imetek konec društva leta 30. jun. 1872	—	—	1754 37	35800	K št. 2 b)	
2	Plačila družbenikov					Za leto 1866 2.—	
	a) ustanovnikov	764	—	1868	50.—	" " 1867 4.—	
	b) letnikov	4248	82	5012 82		" " 1868 50.—	
						" " 1869 54.—	
						" " 1870 130.—	
3	Obresti	—	—	2009 54		" " 1871 398.—	
4	Za prodane knjige	—	—	451 26		" " 1872 1510.—	
5	Dohodek Matične hiše brez najemnine za društvene sobe	—	—	652 80		" " 1873 2054.82	
6	Za izrečano obligacijo št. 8766	—	—	1050 —		" " 1874 38.—	
7	Kupljene obligacije	—	—	—	3000	" " 1875 6.—	
8	Razni dohodki	—	—	125 50		" " 1876 2.—	
9	Skupni znesek dohodkov	—	—	11056 29	38800	skupaj . 4248 gl. 82 kr.	
10	Če se odšt-jejo stroški	—	—	3308 29	1000	Za staro kazo . 120.— Drugi dohodki . 5.50	
11	ostaja imetka	—	—	7748 —	37800	Skupaj . 125.50	
						K št. 11.	
						Matično premoženje znaša	
						a) v gotovini gl. 7748.—	
						Od k-te je na	
						obresti nalože-	
						no 7415.17	
						b) v obligacijah 37600.—	
						c) vrednost hiše 10631.82	
						d) v inventarju 5000.—	
						skupaj . 61179.82	
	Potrošili se sme						
	Tek. št. 2 gl. 4248.82						
	" " 3 2009.54						
	" " 4 451.26						
	" " 5 652.80						
	po odb. stroš- kih iz št. 6 230.15						
	Tek. št. 8 . 125.50						
	skupaj 7718. 7						

računa

od 1. julija 1872. l. do konec junija 1873. l.

Tek. št.	Stroški	v gotovini				v obli- gaci- jah	Opombe.
		posa- mežno		skupaj			
		gl.	kr.	gl.	kr.		
1	Tajniku nagrado	180	—	—	—		
2	" " za male stroške	58 60	—	238 60			
3	Za spis a) „Vse prikazni“	34	—	—	—		
	" " b) „Tarasa Bulbo“	83	—	117	—		
4	Za kupljene obligacije	—	—	2216 54			
5	Za novo kazo	—	—	190 50			
6	Hišni stroški: a) davki	258 60	—	—	—		
	" " b) poprave	164 5	—	422 65			
7	Izrečana obligacija št. 8766	—	—	—	1000		
8	Razni stroški	—	—	77 79			
	Skupni znesek			3308 29	1000		

V Ljubljani 7. avgusta 1872.

Ivan Vilhar,
blagajnik Slov. Matice.

Sedmo poročilo

o

Matičini knjižnici v letu 1872.

Vredil J. Vávrš, knjižničar.

I. Slovenske knjige.

Novice, tečaj 30. l. 1872.

Letopis, Matice slovenske za leto 1871. Vredil E. H. Costa.

Prirodopis živalstva s podobami poslov. Erjavec. 1872.

    "   rastlinstva   "   "   Tušek
Življenje svetnikov in svetnic Bošnjih. VII. snopič. M. Torkar.
1872.

Kristusovo življenje in smrt. IV. snopič. Štef. Kociančič. 1872.

Slovenske večernice. XXVIII. zvezek. 1872.

Koledar družbe sv. Mohora za leto 1872.

Umni živinorejec. Govekar. 1872.

Kupčija in obrtnija. Ferdo Kočevar. 1872.

Jamska Ivanka. M. Vilhar. 1850.

Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark. W. H. K. 1808.

Kershanski navuk sa ilirske deshele. Vodnik. 1812.

Kmetam sa potrebo inu pomozh, ali uka polne vesele inu shalostne pergodbe te vasi Mildhajm poslovenil P. Marko. 1789.

II. Hrvaško-srbske.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. XVII, XVIII, XIX, XX. 1872.

- Narodni koledar novi i stari za godinu 1872.
 Vienac zabavi i poduci. IV. god. Marković. 1872.
 Danica, koledar i ljetopis društva Svetojeronimskoga za god. 1872.
 in 1873.
 Lječnička izvješća za praktičnu porabu lječnikov. Ivan Dežman.
 1868.
 Pisani zakoni na slovenskom jugu. Bogišić. 1872.
 Učitelj Dobrašín, pripovieda puku. I. Trnski. 1871.
 Toplina in njeni pojavi. I. Kralj. 1871.
 Mlada majka. F. Kodum. 1872.
 Životinje našozemske i njeke tudjozemake. M. Kišpatić. 1872.
 Časovi književne zabave. V. Gaj. 1872.
 Radišu Bog romaže, preradio M. Pavlinović. 1871.
 Факсимиле од рукописа знаменити срба. Рајковић.
 Гласник србског ученог друштва. књига XXXI., XXXII., 1871.
 Србски Летопис за годину 1870 и 1871. бошковић.
 Позориште година I. Хаџић. 1872.

III. Bulgarske.

- Периодическо списание на българското книжно дружество год.
 I. књига 3, 4, Стојанов 1871.

IV. Česko-slovanske.

- Spisy Karla Staršího z Žerotina. Brandl. zvezek III. 1872.
 Casopis Maticе Moravske. Royt. sešit IV. 1871.
 Cizi slova ve slovanských řečech. Metzenauer. sešit II. 1872.
 Mluvnica jazyka slovenského. M. Hattala. díl II. Skladba. 1865
 Listy z vědy hospodářské. F. Mathon. 1871.
 Dějiny Moravy. B. Dudík. díl I. sešit 1. 1872.
 Stará historie. Roman. J. Gončarova z ruštiny přeložil J. P. díl
 1, 2. 1872.

V. Ruske.

- Записки императорской Академіи наукъ. томъ XIX. књига 2.
 " XX. " 2.
 Варшавскія университетскія извѣстія бр. 5. л. 1871.
 " 1, 2, 3, 4, 5, л. 1872.
 Записки императорскаго новороссійскаго университета.
 Letopis 1872 in 1873. 6

Одесса. годъ.	I.	томъ	I.	выпуски	1 и 2.	1867.
"	II.	"	I.	"	5 и 6.	1868.
"	"	"	II.	"	1—6.	"
"	"	"	III.	"	1	"
"	III.	"	III.	"	2—6.	1869.
"	III.	"	IV.	"	1—6.	1870.
"	III.	"	V.	"		1870.
"	IV.	"	VI.	"		1871.

- Паństwo и россія, историческій фельетонъ. Д. Смынаго. 1867.
- Руководство къ русской исторіи. Д. Иловайскій. изданіе 21. 1870.
- Руководство ко всеобщей исторіи. Д. Иловайскій. изданіе 4. часть 1, 2, 3. 1869—1871.
- Учебная книга для чтенія въ сельскихъ школахъ. Столянскій 1870.
- Мнѣніе о восточномъ вопросѣ. Р. Фадѣевъ. 1870.
- Письма о шелководствѣ 6. Чижова. 1870.
- Отчетъ о дѣятельности высочайше утвержденного общества для содѣйствія русской промышленности и торговли. 1870.
- Опытъ сравнительно-анатомическаго изслѣдованія стебля и-которыхъ Lemnaceae. чистяковъ. 1870.
- Гродненскій сеймъ 1793. года. послѣдній сеймъ рѣчи-посполитой. иловайскій. 1870.
- О направленіи сибирской желѣзной дороги. 1870.
- О самосадочной соли и соляныхъ озерахъ каспійскаго и азоевскаго бассейновъ. Федченко. 1870.
- Христоматія по русской исторіи. Аристовъ. 1870.
- Последніе годы рѣчи-посполитой. Костомаровъ. 1870.
- Опытъ элементарнаго руководства при изученіи русскаго языка практическимъ способомъ. говорювъ. курсъ 1, 2, 3. 1870.
- О каменномъ вѣгѣ. Сонцовъ. 1870.
- Объ историческомъ изученіи греко-славянскаго мира. Даманскій. 1871.
- Задача и метода государственныхъ наукъ. Сергѣевичъ. 1871.
- Годичній актъ императорскаго варшавскаго университета. 1871.
- О минимомъ призваніи варяговъ. иловайскій. 1871.
- Московскія смуты въ правленіе царевны софіи Алексѣевны. Аристовъ. 1871.
- Объ изслѣдованіи намятниковъ русской старины, сохранившихся въ галлицѣ и буковинѣ. Головацкій 1871.

VI. Različne.

- Geschichte des Gymnasiums in Graz. Peinlich. 1869—1870.
- Gete Dibadjimowin. Baraga. 1843.

Leta 1872. se je pomnožila matičina knjižnica za 100 zvezkov.

Slavna akademija jugoslav. znanosti i umjetnosti u Zagrebu je darovala zvezkov	5
„ Universiteta v Varšavi	6
„ „ v Odesi	9
„ „ norveška v Christianiji	13
„ Matica moravska v Brnu	5
„ „ slovenska v B. Bistrici	1
„ „ dalmatinska v Zadru	2
„ „ slovenska v Ljubljani	3
„ „ ilirska v Zagrebu	2
„ Redakcija „Pozorišta“	1
Slavno društvo sv. Mohora v Celovcu	6
„ „ „ Jeronima v Zagrebu	6
„ učeno društvo v Belgradu	4
Čast. gosp. M. Rajevskij, škof pri ruskem poročništvu na Dunaji	25
„ „ dr. E. H. Costa, odvetnik v Ljubljani	7
„ „ V. Gaj v Zagrebu	1
„ „ L. Dežman v Zagrebu	1
„ „ Svetozar Galac, knjigar v Zagrebu	1
„ „ Samassa, zvonar v Ljubljani	1
„ dediči Blaznikove tiskarne v Ljubljani	1

Upravištvo

Matice slovenske 1872. in 1873. leta.

Prvosednik:

Dr. E. H. Costa, odvetnik, deželni odbornik, c. k. kmetijske družbe podpredsednik itd.

Prvosednikova namestnika:

Dr. Leon Vencina, bogosl. profesor in predsednik društva rokodelskih pomočnikov.

Peter Kozler, grafičar in doželnega glavarja namestnik.

Blagajnik:

Ivan Vilhar, trgovec.

Tajnik in zapisnikar:

Anton Lézar, c. k. višje realke katehet in profesor.

Knjižničar:

Ivan Vávrá, c. k. višje gimnazije profesor.

Pregledovalec društv. računov:

Dr. Jernej Zupanec, c. k. bilježnik.

Ključarja:

France Sovan.

Dr. Jurij Strbenec.

Odbor.

(Odborniki v abecednem redu.)

a) Ljubljanski.

1. Dr. Bleiweis Janez 1870.	12. * Dr. Razlag Radoslav 1872.
2. Dr. Costa E. H. 1871.	13. * Sovan France 1872.
3. * Cois Anton baron 1870.	14. Dr. Strbenec Jurij 1872.
4. * Jeran Luka 1869.	15. Šolar Janez 1871.
5. Kandrnal France 1870.	16. Tomšič Ivan 1872.
6. * Kozler Peter 1869.	17. Tušek Ivan 1870.
7. Lézar Anton 1871.	18. Vávrá Ivan 1870.
8. Maru Jožef 1871.	19. * Vilhar Ivan 1869.
9. Pleteršnik Maksimil. 1871.	20. * Dr. Vončina Leon 1872.
10. Dr. Poklukar Josip 1872.	21. * Dr. Zupanec Jernej 1869.
11. Praprotnik Andrej 1871.	22. Žakelj Miroslav 1871.

b) Vnanji.

1. Barbo Jožef grof 1870.	5. * Gariboldi Anton pl. 1869.
2. Cigale Matej 1871.	6. Gorup Jožef 1870.
3. Einspieler Andrej 1871.	7. Grabrijan Jurij 1871.
4. * Erjavec France 1869.	8. Herman Mihael 1872.

9. * Kosar France 1872.	14. Šavnik Dragotin 1872.
10. * Dr. Krek Gregorij 1869.	15. Dr. Tonkli Josip 1872.
11. * Raič Božidar 1869.	16. * Trstenjak Davorin 1869.
12. * Dr. Srnec Janko 1869.	17. Dr. Ulaga Jožef 1870.
13. Svetec Luka 1870.	18. * Winkler Andrej 1872.

* kaše odbornike 1869. leta voljene, ki po pravih stopijo iz odbora, ali umre ali odstopiše. Letna številka kaše, katero leto je bil odbornik izvoljen.

Odseki:

a) Odsek za gospodarstvo.

1. Sovan France, prvomestnik.
2. Vilhar Ivan.
3. Dr. Zupanec Jernej.

b) Odsek za izdavanje knjig.

1. Dr. Bleiweis Jan., prvomestnik.	8. Dr. Krek Gregorij.
2. Dr. Costa E. H.	9. Dr. Raslag Radoslav.
3. Lézar Anton.	10. Trstenjak Davorin.
4. Marn Jožef.	11. Tušek Ivan.
5. Pleteršnik Maks.	12. Žakelj Miroslav.
6. Šolar Janex.	13. Dr. Štrbenec Jurij.
7. Vávrů Ivan.	14. Tomšič Ivan.

c) Odsek za narodno slovstveno blago.

1. Marn Jožef, prvomestnik.	5. Praprotnik Andrej.
2. Svetec Luka.	5. Pleteršnik Maks.
3. Šolar Janex.	7. Žakelj Miroslav.
4. Gr. Krek Gregorij.	

Imenik Matičnih udov.

Častni udje:

1. Miklošič Franjo, vitez na Dunaji.
2. Palacki Franjo v Pragi.

3. Rački Franjo, dr., kanonik in predsednik jugoslov. akademije.
4. Rajeovski Mihael, škup pri ruskem poročništvu v Beču.
5. Rieger Franc Ladislav, dr., v Pragi.
6. Vesel (Kosecki) Ivan v Trstu.

Razvrstitev po poverjenikih ali dekanovinah.

Opazka. * kaže ustanovnike; ti kakor tudi letniki vsake dekanovine so po abecednem redu. — Družbenik, ki svojega imena ne najde v tem imeniku, pa je do 1. jul. 1873. l. bil naznanjen odboru, in kdor zapazi kakovo napako, naj nam jo blagovoli naznaniti, da se popravi. Za zmote pa, ki se nahajajo ozir stanovališč, nismo odgovorni, če se nam niso naznanile vse premembe. Kdor ni tiskan v dekanovini, v kateri zdaj biva, ta naj išče knjig pri poverjeniku, pri katerem je zadnje prejel.

I. Dekanija Ljubljana. — Poverjenik: Anton Lšcar.

a) Mesto Ljubljana.

Ustanovniki:

Widmer Jernej, dr., knezoškof.	gimnazije in vodja v Alozije- višču.
Arce Rajko, c. k. poštni uradnik.	Graseli Peter, posestnik.
Auer Jurij, posestnik.	Heidrich H., duh. vodja bogosel. semenišča.
Blaznikova Fani, gospica.	Holcer Drag., trgovec.
Bleiweis Janez, dr., deš. odbornik itd.	Hranilnica Kranjska.
Bleiweis Drag., dr., zdrav. v delavn.	Jamšek Ivan, trgovec.
Bučar Viktor, trgovec.	Jaroc Anton, dr., c. k. šolski svetov.
Bürger Ljudevit, trgovec.	Jerajeva Ivana, posestnica.
Codelli bar. A. Fahnenfeld, grajščak.	Jeran Luka, „Zg. Danice“ vrednik.
Costa Etbin Henrik, dr., odvetnik in deželni odbornik.	Kadilnik France, blagajnik banke Slovenije.
Čebašek Andrej, dr., žstni kanonik, prof. bogosel.	Kandrnal France, c. k. gimn. prof.
Češko Valentin, posestnik.	Kastelec Franjo, stotnik 53. polk. pešcev.
Čitalnica, društvo.	Kleinmayr pl. Ignacij, knjigar, tiskar in posestnik.
Debevec Jožef, trgovec, posestnik.	Klemencič Jožef, kat. c. k. učitelj- skega izobrazovališča.
Dreo Aleksander, trgovec.	Kljun Drag., stolne cerkve vikarij.
Fahljan Janez, trgovec.	Knjižnica c. k. učiteljske priprav- ljalnice.
Franciškanaka knjižnica.	Köstl Gustav, mestni fajmošter.
Frelj Anton, hišni posestnik.	
Gariboldi pl. Anton, grajščak.	
Gariboldi pl. France, deš. sodnije svetovalec.	
Gogala Janez, dr., katehet više	

Kozler Ivan, grajščak.
 Kozler Jožef, dr., posestnik.
 Kozler Peter, posestnik.
 Kreč Mat., dež. odbora tajnik.
 Krisper Valentin, trgovec in posest.
 Križnar Mir., stolne cerkve vikarij.
 Kuralt Ivan, c. k. avakultant.
 Kušar Jožef, trg. in hišni posest.
 Lésar Anton, profesor na c. k. viši realki.
 Lukman Jakob, c. k. rač. urad.
 Marn Jožef, prof. na c. k. viši gimn.
 Millie Rudolf, tiskar.
 Močnik Matej, učitelj mestne šole.
 Moos Avgust, poštni uradnik.
 Munda Franjo, dr., odvetnik.
 Murnik Janez, tajnik kupč. zbornice, deželni odbornik.
 Pavšler Jožef, korar.
 Peternel Mihael, c. kr. prof. više realke.
 Pfeifer France, c. k. rač. uradnik.
 Pirnat Andrej posestnik in vodja banke Slovenije.
 Pieteršnik Maks., c. k. gimn. prof.
 Pogačar Ivan Zl., dr., stolni prošt.
 Pogačar Martin, knezošk. kancelar.
 Poklukar Jožef, dr., odvet. konc. in deželni poslanec.
 Pongrac Oskar, dr., zasebnik.
 Pregelj Rajmund, blag. v hranilnici.
 Ravnikar France, dež. blagajnik.
 Razlag Radoslav, dr., odvetnik.
 Rozman Ivan, mestni kaplan.
 Samasa Anton, zvonar.
 Skalč Pavel, učitelj živinozdravn.
 Skodler Henrik, trgovec.

Skubic Anton, c. k. gimn. profesor.
 Smukavec Ivan, uradnik pri dež. odboru.
 „Sokol“ telovadno društvo.
 Sovan Ferko, trgovec.
 Sovan France Ka. starejši, trgovec.
 Sovan Franc mlajši, trgovec.
 Steiner Janez, dr., advokat.
 Strbenec Jurij, dr. prava, kaplan.
 Strobelj France, dijak.
 Šranec Stanko, župnik v Hotiču.
 Šolar Janez, c. k. šolski nadzornik.
 Tavčar Janez, hišni posestnika sin.
 Trpinec Fideš, grajščak.
 Valenta Alojzij, dr., prof. in primár v bolnici.
 Vávra Ivan, c. k. prof. na viši gimn.
 Vilhar Ivan, trgovec.
 Viteneč Andrej, klavirar.
 Vončina Leon, dr., prof. bogosl.
 Vošnjak Jožef, dr., zdravnik.
 Vošnjak Mih., inženir.
 Zamejce Andrej, bogosl. profesor.
 Zupančič France, dr., pravdosred.
 Zupanec Jornej, dr., bilježnik.
 Zupan Jožef, dr. pravdosrednik.
 Zupan V. C., predsednik kupč. zborn.
 Žagar Dragotin, kontrolor dež. blagajnice.
 Žvegi Josip, vitez, general-konzul v Carigradu.

Voišić Piškal, biskup in namestnik apostolski v Bosni. Štev. 97.

Letniki.

Ahačič Karol, dr., odvetnik.
 Abčin Albin, ključarski mojster.
 Abčin Anton, c. k. polic. svetovalec.
 Abčin Drag., ključar.
 Alešovec Jakob, pisatelj.
 Alojšjevičec.

Ambrožič Fr., dr., sekundar v bolnici.
 Apih Jos., gimn. dijak.
 Arko Albin, žurnalist.
 Avsenek Marija, roj. Tomanova.
 Belar Leop., učitelj mest. glavne šole.
 Bele Jan., korektor.

Benedičič Jan., uradnik južne železnice.

Bizavičar, o. Jožef, francižkan.

Bobinec Žiga, bogoslovec.

Boštjančič Franc, kateh.

Bratanič Herm., trg. pom.

Brus Andrej, kmet. družbe tajnik.

Cerk Josip.

Chlades Vekoslav, trgovec.

Čelešnik Dragotin, c. k. uradnik.

Čuber Ernest, kaplan v Ternovem.

Čuren Karol, uradnik v hranilnici.

Cvajar Dragotin, trgovec.

Dimec Avgust, c. k. finančni komis.

Dimec Ljudevit, c. k. gozd. nadzorn.

Dolenec Jakob, vikarij stolne cerkve.

Drašler France, čevljarški mojster.

Drašler Pavel, trg. pomočnik.

Drenik Franjo, opravnik.

Drenik Kunibert, kontrolor v posilni delalnici.

Društvo izobraževalno za tiskarje.

Družba rekodelskih pomočnikov.

Endlihar Rudolf, c. k. kancelist.

Epih Janez, učitelj.

Eršen Ignacij, duhoven v pokoji.

Eršen Valentin, vojak.

Fliš Janez, nunski katehet.

Fortuna France, trgovec in posestnik.

Fuks France, dr., primár v bolnici.

Garbas France, poštni oficijal.

Gerber Matija, posest. in bukvozev.

Glontini Janez, knjigotržec.

Globočnik Anton, c. k. okr. predst.

Globočnik France, prof. višje realke.

Gnjezda Ivan, prefekt v Aloja.

Golob M., trgovec.

Goričnik France, trgovec.

Gorup, Franjo, zasebnik.

Göck Ferdinand, gostilničar.

Gros Anton, gospodar in podvodja bogosl. semenišča.

Gregorič Matija, trgovec.

Grkman France, učitelj.

Gruden Ivan, uradnik.

Gruden Ivan, uradnik.

Guttman Emilij, doktorand.

Höflern pl. Leopold, c. k. deželne vlade svetovalec.

Hohn Edvard, posest. in bukvozev.

Hohn Hugon, c. k. poštni uradnik.

Hohn Robert, uradnik pri železnici.

Horak Ivan N., posestnik in rokovičar.

Hribar Iv., knjigovodja banke „Slavije“.

Hrovat Blaž, c. k. ravnatelj.

Iber Ivan, trgovec.

Ivanetič Martin, načelnik dež. rač.

Jak Avgust, trgovec.

Jakopič France, tehnik.

Jeglič Anton, bogoslovec.

Jeločnik Anton, trgovski pomočnik.

Jentl Anton, trgovec.

Jeréb o. Romuald, francižkan.

Jurčić Josip, pisatelj.

Juvančič Iv. Drag., trg. pomoč.

Kafol Ivan, posestnik.

Karun France, župnik.

Kajzclj Peregrin, trg. pomočnik.

Kalan Matija, cenil. poroč.

Kapler Jos., dr., zdravnik.

Kaprec Ivan, c. k. nadsodn. svetnik.

Katoliška družba (2 izstisa).

Kham Jan, gostilničar.

Klausar M., črkostavec.

Klinar Leop., kurat v kaznilnici.

Knez Leopold, trg. pomočnik.

Klein Anton, vodja Egerjeve tiskar.

Klemens France, trgovec.

Klofutar Leonard, dr., prof. bogosl.

Knauscher Vit, pivovar pri gg. Kozlerjih. (Knjige naj dobi izvrsten dijak ljubljanskih srednjih šol.)

Knjižnica bogoslovska.

Knjižnica ljubljanske gimnazije.

Knjižnica ljubljanske realke.

Knjižnica učiteljska ljublj. okolice.

Kočevar France, drž. pravdnika namestnik.

Kokalj France, učitelj mestne šole.

Kolman France, trgovec.

Konšek Val., prof. c. k. višji gimn.

Köstl Jož. Val., poštni kontrolor.

Kos France, sedmošolec.

Kovač J., sovoditelj Egerjeve tisk.

- Kozina Jurij, c. k. prof. višje realke.
 Koželj Anton, modroslovec v Bukrežu.
 Kramar France, kanonik.
 Kremžar Andrej, uradnik. dež. rač.
 Kristan Josip, glavni zastopnik Slavije.
 Krivar France, gim. dijak.
 Krvarič Gjuro, krojaški mojster.
 Kržič o. Andrej, francižkan.
 Lahajnar Drag., zasobni uradnik.
 Lapajn Ernestina, gospa.
 Lavrič Ivan, pionirski kadet v Hainburgu.
 Lavtar Luka, real. profesor.
 Lazar Mih., učitelj in vodja ženskega izobrazovališča.
 Leben Matija, dr., častni korar.
 Ledenic Alfred, trgovec.
 Lenarič Jožef, tehnik.
 Lercher Jurij, bukvar.
 Levstik France, skriptor pri c. k. lokalni knjižnici.
 Linčinger Oton, trgovec.
 Lichtenberg, baron Leopold, grajski v Habahu.
 Lipovec Anton, učitelj.
 Lozar Jožef, trgovec.
 Mali Marijana, rojena Tomanova.
 Mahr Ferdinand, lastnik kupčijske učilnice.
 Marinko Jožef, bogoslovec.
 Maršalek Avgust, krojaški mojster.
 Medič o. Kalist, francižkan.
 Melcer Drag., c. k. gimn. profesor.
 Mihelač R. S., bukvovec.
 Molé Alfons, dr., odvetnik.
 Modic F.
 Mulej Andrej, c. k. uradnik.
 Mura o. Teodorik, francižkan.
 Murnik Marija, gospa.
 „Narodna tiskarna“.
 Ničman Henrik, pos. in bukvovec.
 Novak Janez, mizar in posestnik.
 Oblak Jožef, zasobni uradnik.
 Ogrinec Jožef, pisatelj.
 Pakič Mihael, trgovec.
 Papelj France, dr., odvetn. kandidat.
 Pavker pl. Glanfeld Henrik, dr. korar.
 Pavlič Ignacij, dr. zdravilstva.
 Pengal Anton, posestnik na Plisti.
 Petričič Vaso, trgovec.
 Perles France, posestnik.
 Perme Anton, posestnik.
 Perona Ijudevit, magist. svetovalc.
 Pernšek Rajko, gimn. dijak.
 Pfeifer Jožef, koncip. dež. odbora.
 Pfeifer Ferdin. oficijal dež. odbora.
 Pipan Andrej, bogoslovec.
 Pirc Iv., uradn. pri južni železnici.
 Planinec France, uradnik južne železnice.
 Polec Jožef, c. k. adjunkt na Brdu.
 Pogorelec Adolf, kaplan pri sv. Petru.
 Potočnik Franjo, nadinženir.
 Potočnik Mihael, namski spovednik.
 Porenta France, kaplan pri sv. Petru.
 Poč Martin, kaplan pri sv. Jakobu v Ljubljani.
 Poznik Albin, drž. odvet. koncip.
 Praprotnik Andrej, učitelj mestne glavne šole.
 Praprotnik France, učit. na Ježici.
 Pribil Janko, inženir.
 Puhar Dragotin, posestnik.
 Pustotnik Jan., dr., primarij v dež. bolnici.
 Premk Anton, poštni uradnik.
 Prešern Vincencij, gimnazijalec.
 Rač Anton, suplent.
 Raktelj Fr., učitelj mestne gl. šole.
 Ravnikar Ludov., dež. sodn. tajnik.
 Ravnikar Valentin, Ravbarjev benedicijat.
 Ravnikar Viktor, vodja kupčijskega oddelka banke „Slovenije“.
 Rebič Jurij, dr., notar.
 Regali Jožef, hišnik in mizar.
 Regoršek France, trgovec.
 Ribič Jožef, trgovec.
 Ricoli Alojzij, trgovec.
 Kode France.
 Skul France, trgovec.
 Smolej Jakob, c. k. gimn. vodja.
 Smrekar Jožef, doktorand.

- Smolej Jakob, c. k. gimn. vodja.
 „Slovenskega Naroda,, vredništvo.
 Spindler Nikolaj, hlíni posestnik.
 Spoljarič Jakob, ključar.
 Stajer Franco, gimnazijalec.
 Stopar Anton, uradnik „Slavije“.
 Strbenec Jožef, duh. v pokoju.
 Stfelba Jožef, svečar.
 Suhadobnik Lovr., kolesijski mlinar.
 Sušnik Jakob, gimnaz. učenec.
 Schiffer J., c. k. nadlečnik.
 Šešek Ivan, gimnaz.
 Šetina Ivan, c. k. sodn. adjunkt.
 Šolmajer Fr., c. k. cenil. poroč.
 Šolmajer-jeva Kornelija, gospá.
 Šola sv. Petra.
 Šumi Franco, slador. tovarne pomočnik v Peštu.
 Šupevčeva Botonija, gospica.
 Šusterič o. Bogdan, frančiškan.
 Šventner Jožef, posestnik.
 Tekavčič Dragotin, oskrbnik pošlne delavnic.
 Tisen Ivan, trg. pomočnik.
 Toman Helena.
 Tomec Jakob, magist. uradnik.
 Tomše Jožef, c. k. vojni kurat v Gradcu.
 Tomšič Ivan, učitelj c. k. normalke.
 Travnar Jožef, učit. pripr.
 Turk Hugon, trgovec.
 Turk Jožef, duh. v doželni bolnici.
 Tušek Ivan, gimn. profesor.
 Učiteljsko društvo.
 Ulman Neša, gospá.
 Urh Peter, kanonik.
 Valenta Vojteh, magist. uradnik.
 Valentinčič Ignacij, na št. Peterskem predmestji št. 49.
 Vavpetič Ivan, gimnaz.
 Več Ivan, trgovec.
 Vestenek Jul. dr., vitez, c. k. komisar.
 Vičič Janes Ev., trgovec.
 Vizijak Anton, učitelj mestne ljudske šole.
 Vončina Ivan, gimnazijalec.
 Vrhunec Anton, trg. pomočnik.
 Vrtnik Avgust, zavarovalni uradnik.
 Wašer Rajko, uradnik v hranilnici.
 Zajec Ljudevit (A. Klein).
 Zarnik Val. dr., odvet. kandidat.
 Zelenc Jožef, župnik v pokoju.
 Zima Janes, učitelj.
 Zitterer Andrej, čevlj. mojster.
 Zmralikar Franco.
 Zupan Jožef, stolni dekan.
 Zupančič Wilib., profesor ženskega izobrazovališča.
 Žakelj Miroslav, c. k. gimn. prof.
 Želencnikar Ivan.
 Žlé Andrej, vrtnar.

Štev. 234.

b) Ljubljanska okolica.

- *Krcón Anton, župnik v Rudniku.
 *Stare Alojzij, kaplan v Šent-Vidu.
 Aleš Luka, župnik v Preski.
 Čibašek Janes, župnik v Turjaku.
 Čitalnica v Šent-Vidu.
 Dolenc Andrej, posest. v Dravljah.
 Dolinar Anton, kaplan na Dobrovi.
 Finec Anton, župnik v Sostrem.
 Gams Janes, posestnik v Loki pri Igu.
 Govekar Franco, učitelj na Igu.
 Jarec Jožef, posestnik v Medvodah.
 Hočevnar Jožef, župnik na Igu.
 Klemence Fr., posestnik v Zalogu.
 Knez Janes, posestnik v Šiški.
 Kogej Janes, učitelj na Brezovici.
 Kraljič Miha, posestnik in poštar v Št. Vidu.
 Kršič Janes, župnik pri sv. Katarini.
 Kunaver Miha, pos. v Dravljah.
 Malenšek Franja, pos. hči v Tacenu.
 Mekince Fr., kaplan na Brezovici.
 Mencinger Lovro, duh. oskrbnik na Golem.

Namre Anton, župnik v Šmartnem.
 Potočnik Anton, župnik v Šent-Vidu.
 Potočnik Janez, župnik na Brezovici.
 Porenta Jan, kaplan v Polji.
 Rozman Jernej, posestnik Podgoro
 (Šent-Vid).
 Sever Janez, posestnik, srenjski od-
 bornik na Vižmarjih.
 Skvarča Janez, kaplan na Igu.

Svečina Valentin, rudarski nadzornik
 v Knapovžah.
 Štrukelj France, duh. na Šmarni
 gori.
 Tavčar Ignacij, župnik v Želimljah.
 Vidmar Janez, župnik na Dóbrovi.
 Žan Janez, duh. v pokoji v Šent-
 Vidu.

Štev. 33.

2. Dekanija Škofja Loka. — a) Poverjenik: Matej Kožuh.

*Debeljakova rojstna hiša na Viso-
 kem št. 2 v Poljanski fari.
 *Dolenc Janez, inženir hiš. št. 8
 na Poljanah.
 *Dollnar France, fajm. na Trati.
 *Globočnik Janez, žup. na Poljanah.
 *Globočnik Leopold, posestnik v
 Železnikih.
 *Kožuh Matej, dekan v Stari Loki.
 *Rožič Alojzij, kaplan v Železnikih.
 Čadež Ivan, posestnik v Poljanah.
 Eržen Balant, kmet v Rudnem.
 Eržen France, kaplan na Poljanah.
 Globočnik A., posestnik v Železnikih.
 Jereb Matej, župnik v Sori.
 Jereb Matej, župnik v Javorjih.

Jezeršek Janez, v Gorenji vasi.
 Levičnik Jožef, posest. in učitelj v
 Železnikih.
 Lušin Anton, kaplan v Selcih.
 Mohar Peter, kaplan na Trati.
 Majer Vincenciji, župnik v Selcih.
 Mandelc Anton, kaplan v Loki.
 Peterlin Primož, provizor pri sv.
 Lenartu.
 Potočnik Martin, učitelj na Trati.
 Rožman Lovro, kaplan v Žabnici.
 Šoklič Blaž, kaplan v Stari Loki.
 Tušek Gregor, pos. v Martinivruhu.
 Varl Tomaž, kaplan v Poljanah.
 Zupan Ulrih, administr. v Leskoven.
 Štev. 26.

b) Poverjenik: Prim. Remec.

*Remec Primož, mestni fajm. v
 Loki.
 Brulec France, kaplan in katehet
 nunske dekliške šole.
 Bukvarnica učiteljska v Loki.
 Deisinger Jurij, trgovec v Loki.
 Deisinger Marija v Loki.
 Deisinger Terezija v Loki.
 Dolenc Oroslav, posestnik in župnik
 v pokoji.
 Fabiani Karol, lekar v Škofji loki.
 Gasperin Jakob, ključarski mojster
 v Loki.
 Golob Gašpar, posestnik v Loki.

Gusel Janez, trgovec v Loki.
 Hafner Anton, rudarski uradnik v
 Železnikih.
 Hafner Jakob, profesor v Loki.
 Homan Josip, posestnik v Loki.
 Jeriha Matija, nunski spovednik v
 Loki.
 Kadilčeva Rađevojka, gosp. v Loki.
 Karlin Davorin, modroslovec.
 Kobilica Janez, mestni kaplan v
 Loki.
 Mandelc Anton, kaplan v Loki.
 Naglič Rudolf, trgovec v Loki.
 Sušnik Janez v Loki.

Šteska Edv., c. k. pristav v Loki.
 Sušnik Jovana v Loki.
 Triler Janex, c. k. notar v Loki.
 Wolkenberg Avguštin, baron, po-

sestnik Oblakovega štedjkomisa v
 Loki.

Štev. 25.

3. Dekanija Kranj. — Poverjenik: Dragotin Šavnik.

*Debeljak Jan., župnik v Predvoru.
 *Florijanovnik Nikica, gosp. v Kranji.
 *Globočnik Edv., dr., zdravnik v
 Cerkljah.
 Jugovec Leopold, trgovec in deželni
 poslanec v Kranji.
 *Krašovec Jur., župnik v Šmartnem.
 *Križič Gregorij, c. k. sodn. adjunkt
 v Kranji.
 *Mali Ognjeslav, dr., okr. zdravnik
 v Kranji.
 *Mežnarec Anton, kaplan v Kranji.
 *Omerca France, trgovec v Kranji.
 *Pirc Matej, trgovec v Kranji.
 *Pleiwis-ova Ivana, trgovčeva vdova
 v Kranji.
 *Pleiwis Valentin, trgovec v Beču.
 (Knjige naj prejema kranjske gim-
 nazije učenec, ki je v slovenščini
 najizvrstnejši.)
 *Prevec Tine, dr.
 *Peš Janex, dekan v Kranji.
 *Pos Matej, trgovec v Kranji.
 *Šavnik Dragotin, lekar v Kranji.
 *Šavnik Sebastian, lekar in posest.
 v Kranji.
 *Urbančič Lujiza, gospá v Turnu.
 *Zarnik Anton, župnik v Naklem.
 *Zupan Toma, gimnazij. katehet v
 Kranji.
 Aljaž Jakob, kaplan v Trliču.
 Arhar France, beneficiját v Vogljah.
 Bohinec Fr., župnik pri sv. Križu.
 Cebin Peter, glavne šole učitelj v
 Kranji.
 Čitalnica, društvo.
 Dolence France, trgovec v Kranji.
 Frank Rihard, župnik v Trliču.
 Gajnesda Štefan, kaplan v Senčurji.
 Golob Janex, kaplan v Trliču.

Golobič Anton, župnik v Cerkljah.
 Gregorič Ign., lokalist v Trsteniku.
 Hacin Štefan, v Cerkljah.
 Jeraj Janex, posestnik v Smledniku.
 Judnič Janex, župnik v Šenturški gori.
 Krisper Rajm., trgovec.
 Kržič Anton, kaplan v Predvoru.
 Krčon Jožef, župnik v Predosljah.
 Kržič Jožef, posestnik v Trbojah.
 Kordeš France, v Šenčurji.
 Kolmeri Jurij, župnik v pokoji.
 Kotsnik Mihael, kaplan v Velesovem.
 Krašan France, gimn. profesor.
 Kunčič Anton, učitelj v Šenčurji.
 Kuster Mihael, učitelj v Kranji.
 Lah Valentin, kaplan v Šmartnu.
 Maček Simon, farmacevt v Kranji.
 Menzinger Janex, dr., odvetnik.
 Pavlin Aleš, posestnik v Podbrezji.
 Pec Dragotin, c. k. uradnik v Kranji.
 Preželj Matej, župnik v Mavčicah.
 Robič Simon, beneficiját v Vliškvi.
 Skul Valentin, kaplan v Senčurji.
 Strmole France, župnik v Kokri.
 Šivec Janex, župnik v Senčurji.
 Šlibar Tomaš, župnik v Dupljah.
 Špendal Fr., ravnatelj in katehet
 ljudske šole v Kranji.
 Štamcar Marija, učiteljeva hči v
 Velesovem.
 Tavčar France, kaplan v Kranji.
 Urbančič Janko, grajščak v Turnu.
 Vari Jurij, župnik v Velesovem.
 Vavken Andrej, kmet, učitelj itd.
 v Cerkljah.
 Vomerger Blaž, župnik v pokoji
 na Primskovem.
 Zupanec Aleš, posestnik v Vogljah.
 Žolgar Miha, c. k. gimn. profesor
 v Kranji.

Štev. 64.

4. Dekanija Radolice. — 1. Poverjenik: Umek Anton.

*Jerala Janez, kaplan v Bohinjski Bistrici.
 Berlic Janez, kaplan v Sredni vasi.
 Burger Martin, obč. tajnik v boh. Bistrici.
 Eder Janez, župnik v bohinjski Beli.
 Jereb France, župnik v Zaspem.
 Koželj Anton, duhoven v pokoji na Dobravi.

Mali Ignacij, duhoven v Ribnu.
 Mesar J., župnik v bohinjski Bistrici.
 Puc Aloizij, kaplan v Gradu.
 Trojnar Janez, poštar v Gradu.
 Umek Anton, župnik v Gradu.
 Žumer Jakob, posestnik v Podhomu (Gorje).

Štev. 12.

2. poverjenik: Franco Klinar.

Bizjak Jernej, župnik na Jesenicah.
 Hauptmann J., strojar v Kranjski gori.
 Klinar Franco, učitelj na Jesenicah.

Robič Jak., pos. v Kranjski gori.
 Sparovec Henrik, kaplan v Kranjski gori.
 Žužek Simon, kaplan na Jesenicah.

Štev. 6.

3. poverjenik: Silvester Keše.

*Bernik Lovro, žup. v Kamnigoric.
 *Sajevc Janez, župnik v Mošnjah.
 Avenik Neža, roj. Tomanova v Lescah.
 Bononi Jožef, župnik v Radolici.
 Keše Silvester, dekan v Begonjah.
 Košmelj Janez, kaplan v Radolici.
 Krištofič Lovro, kaplan v Breznici.

Mencinger Ivan, posestnik na Žgoši.
 Orlfič Josip, usnjarski mojster.
 Pintar Lovro, župnik v Breznici.
 Resman Janez.
 Stenovec Anton, kaplan v Begonjah.
 Vurnik Janez v Radolici.
 Zupan Neža, posest. hči v Smokušu.

Štev. 14.

4. poverjenik: Matej Soršak.

Habe Janez, župnik v Ovsišu.
 Kristan Lovro, duh. v pokoji v Dobravi.
 Soršak Matej v Kropi.

Zabrezovnik Jurij, benef. v Kropi.
 Zarnik M. učitelj v Kropi.
 Zupan Janez v Kropi.

Štev. 6.

5. Dekanija Kamnik. — Poverjenik: Jan Debevec.

*Fabijani o. Placid, frančiškan.
 *Kokalj o. Majner, frančiškan.
 *Stranjska fara po Mih. Dobovšekovi ustanovi. (Gosp. župnik je prošel, da knjige razdeli med tri posest. iz Dobovškove zlahte, po njihovi smrti pa faranom po svoji previd.)
 *Nabruik Ivan, c. k. sodn. pristav.

*Parspat Janez, duh. oskrbnik v Vranjpeči.
 *Preša Jožef, župnik na Zlatem polju.
 Albrecht Leopold, župnik v Robu.
 Adlešič Jurij, učitelj v Kamniku.
 Bralno društvo v Robu.
 Bukvarnica učiteljska v Kamniku.

Belar Jožef, kaplan v Vodicah.
 Brodnik Anton, kaplan v Komendi.
 Čitalnica v Kamniku.
 Debevec Janez, posest. v Kamniku.
 Drnovšek Jurij, kaplan v Mengišu.
 Frölich Tone, meščan v Kamniku.
 Hiti Janez, župnik na Homcu.
 Hlebec o. Bogomir, franciskan.
 Höffern pl. Viljemina, grajščinska
 gospica na Brdu.
 Hribar France, posestnik na Križu.
 Igljč Janez, trg. pom. v Mengišu.
 Janežič Anton, trgovec v Kamniku.
 Kajdiš Tomaž, župnik v Vodicah.
 Kmetič Mihael, župnik v Stranji.
 Krsnik Jožef, o. k. okrajni sodnik
 na Brdu.
 Klander Janez, meščan v Kamniku.
 Knjižnica v Repojah.
 Legat France, zdravnik v Kamniku.
 Lovce Janez, trgovec v Kamniku.
 Lomberger Jožef, župnik v Tujncah.

Ložar Jan., posestnik v Trzinu.
 Mrvec Blaž, župnik v Nevljah.
 Murnik Janez, trgovec v Kamniku.
 Orel Josip, trgovec v Kamniku.
 Orel Viktor, rudarski oskrbnik v
 Kamniku.

Pavlič Kozma, administ. na Rovi.
 Plavec Anton, posestnik v Kamniku.
 Pfeifar France, učitelj na Goričici.
 Polak Josip, meščan v Kamniku.
 Ramovež Jernej, lokalist v Selih.
 Rode Josip, meščan v Kamniku.
 Samec Maka, dr., zdravn. v Kamniku.
 Suhi J., trgovec v Kamniku.
 Svetlin France, kurat na Goričici.
 Stare Mih., inženir v Mengišu.
 Švajger J., grajski oskrbnik na Brdu.
 Tavčar Matej, župnik v Komendi.
 Tomše France, učitelj v Kamniku.
 Zorec Janez, župnik v Mengišu.
 Zupančič Anton, kaplan v Mengišu.
 Štev. 49.

6. Dekanija Moravče. — Poverjenik: Janez Toman.

*Jarec Jernej, župnik v Dolu.
 *Mazek Lovro, kaplan v Zagorji.
 *Oblak Janez, župnik pri sv. Heleni.
 *Urbanček Janez, župnik v Krašinj.
 Barlič M., duh. v pokoji na Vačah.
 Brvar Gotard, mlinar in posestnik
 v Podzidostu.
 Hrovat G., učitelj v Krašinj.
 Jošt Mihael, učitelj v Zagorji.
 Jarec France, kaplan v Dolu.
 Kapus Janez, župnik v Pečah.
 Koprivnikar Janez, župnik v Savi.
 Kosmač Simon, župnik na sv. Gori.
 Mogolič Miha, župnik pri sv. Lam-
 bertu.

Pleško France, beneficiat na Vrh-
 polji.
 Rome France, župnik v Čemšeniku.
 Tavčar Mihael, župnik na Vačah.
 Toman Janez, dekan v Moravčah.
 Urbas Anton, župnik v Zagorji.
 Vrančič Ignacij, kaplan v Čemšeniku.
 Vodč Jožef, trgovec na Polakem.
 Zavrtnik Fr. žup. pri sv. Gothardi.
 Zorec Jurij, kaplan v Moravčah.
 Zorman Anton, župnik v Kolovratu.
 Zupančič Janez, župnik v Blagovici.

Štev. 24.

7. Dekanija Šmarje. — Poverjenik: Matija Brolih.

*Bartol Baltazar, župn. na Lipoglavi.
 *Brolih Matija, dekan v Šmarji.
 *Stritar Janez, benef. v Št. Vidu.
 Anžur Anton, župnik v Šent-Jurji.
 Ankrst Tomaž, provizor v Javorju.
 Drčar Martin, župnik na Polici.
 Habijan Peter, kaplan v Šmarji.

Hinek Janez, župnik v Zatičini.
 Hočevar Ant., žup. v Kopanji.
 Jakelj Gregorij, kaplan v Zatičini.
 Kalan Jakob, kaplan v Višnji gori.
 Knifec Srečko, kaplan v Šent-Vidu.
 Kovač Franjo, učitelj v Zatičini.
 Kulavec Matija, župnik v Šent-Vidu.

Kumer France, kaplan v Šent-Vidu.
 Kunstelj France, kaplan v Šmarji.
 Lichtenberg Viktor, grof, posestnik
 v Prapročah.
 Lukan Jak., zdravnik v Šent-Vidu.
 Majtinger Janez, grajščinski oskrbnik
 v Zatičini.
 Mazek Anton, župan v Šmarji.
 Pečar Andrej, častni kanonik na
 Krki.

Pečar Janez, učitelj na Krki.
 Rotschütz Emil, baron, grajšček v
 Smreki.
 Raspotnik Jakob, žup. v Višnji gori.
 Režek Peter, kaplan na Krki.
 Starec Matija, učitelj pri sv. Jurji.
 Zorec Anton, župnik v Žalni.
 Štev. 27.

8. Dekanija Litija. — Poverjenik: Jakob Rus, dekan.

*Kobler Alojzij, posestnik v Šmartnem.
 *Sajó Mihael, kaplan v Boštanji.
 *Sveteč Luka, c. k. notar v Litiji.
 Abzec Matija, kaplan v Šmartnem.
 Adamič France, učitelj v Šmartnem.
 Blaž Božidar, trgovec v Litiji.
 Burgar Amalija, gospodičina v Pogoniku.
 Celar Janez, župnik v Svibnem.
 Dovič Janez, župnik v Doléh.
 Gestrin Leopold, župnik pri sv. Jurji.

Jeretin Martin, tajnik, okrajnega
 glavarstva v Litiji.
 Jerič Jožef, župnik v Dobovcu.
 Lotrič Leon, kaplan v Šent-Jurji.
 Masterl Anton, kaplan v Doleh.
 Petek Andrej, župnik v Polšniku.
 Rus Jakob, dekan v Šmartnu.
 Štupica Lovro, župnik v pokoji v
 Šmartnem.
 Teran Janez, župnik v Štangi.
 Štev. 18.

9. Dekanija Trebno. — Poverjenik: Jan. Kovačič.

*Barbo-Waxenstein, grof J., grajšček
 v Rakovniku.
 *Košir Janez, c. k. sodn. v Trebnem.
 *Kovačič Janez, dekan.
 *Martinak Jožef, c. k. sodn. adjunkt
 v Žužemberku.
 *Vovk Matej, kaplan v Mokronogu.
 Arko Gregorij, učitelj v Trebnem.
 Barbo Miha, kaplan pri sv. Lovrencu.
 Bercar J., pos. v Kamnji (sv. Rupert).
 Blagne Anton, oskrbnik v Rakovniku.
 Dolinar Jan., župnik v Št. Janzu.
 Grčar Jožef, kaplan v Št. Rupertu.
 Jaklič Jožef, kaplan v Trebnem.
 Kilar Jan., kaplan na Mirni.
 Košir Alojzij, župnik pri sv. Rupertu.
 Kuhel Matija, župnik v Šmihelu.
 Marolt Jakob, župnik pri sv. Križu.

Müller Jan., župnik na Mirni.
 Pogačnik Jan. pri sv. Križu.
 Petrič Blaž, administrator v Delu.
 Pevica France, na Mirni.
 Pož Dragoslav, davkarski praktikant
 v Žužemberku.
 Rožnik Anton, c. k. sodn. adjunkt
 v Trebnem.
 Sovan Leopold na Mirni.
 Steklasa France v Št. Rupertu.
 Švajgar France, kaplan v Trebnem.
 Šular Janez, župnik v Trebnem.
 Tramte Anton, kaplan v Št. Ruperti.
 Tomič Matilda, gospica v Trebnem.
 Urbanija Lovro, administrator v Ambrusu.
 Vašič Ljud., dr., zdravnik v Trebnem.
 Štev. 30.

10. Dekanija Leskovec. — 1. Poverjenik: *Edvard Poljak.*

- *Bratkovič Franjo, dr., odvetnik v Krškem.
 *Grivec France, kaplan v Leskovcu.
 *Hočevar M., posestnik in trgovec v Krškem.
 *Irkič Ivan, c. k. bilježnik v Krškem.
 *Kapler Janez, posestnik pri sv. Duhu.
 *Mahkot J., c. k. uradnik v Krškem.
 *Poljak Edvard, dekan v Leskovcu.
 *Rudež Dragotin, grajščak v Gracarskem turnu.
 *Tavčar Anton, župnik na Raki.
 *Zupan Miha, kaplan v Leskovcu.
 Bukvarnica šolskega okraja v Krškem.
 Gašperlin Gašpar, župnik v Bučki.
 Grčar Andrej, učitelj na Čatežu.
 Klobus Val., kaplan v Šent-Jernej.
 Klofutar Jan., kapl. v Šent-Jernej.
 Koavs Janez, vikarij v Krškem.
 Knez Fr., c. k. adjunkt v Krškem.
 Koželj Miha, kaplan v Škocijanu.
 Lavtar Anton, župnik pri sv. Križu.
 Marešič France, kaplan pri sv. Duhu.
 Mavrer G., posestnik na Raki.
- Obrstar Jan., kupčevalec v Cerkljah.
 Pfeifer Viljem na Krškem.
 Pogorelec Aud., kaplan na Studencu.
 Rant Martin, župnik v Cerkljah.
 Rudkovsky Jožef, vitez c. k. okr. komisar.
 Sadnik Rud., dr., zdravnik v Krškem.
 Sajč Janez, učitelj v Št. Jerneji.
 Svoboda Janez, gozdinar v Čatežu.
 Šos Mihael, župnik na Studencu.
 Šusterlič Mat., posest. v Krškem.
 Ulrich Perd., odvetniški koncip. v Krškem.
 Voglar Jožef, kaplan v Škocijanu.
 Volk Janez, župnik pri sv. Jerneji.
 Vrančič France, kaplan pri sv. Križu.
 Zadnik Šimen, župnik na Čatežu.
 Zagorjan Martin, župnik pri sv. Duhu.
 Zajec Andrej, župnik v Dolini.
 Zbačnik France, kaplan v Čatežu.
 Žark Simon, trgovec v Krškem.
 Žark Hinko, mestjan v Krškem.
 Žgur Anton, kaplan na Raki.

Štev. 42.

2. Poverjenik: *Janez Lesjak.*

- *Lesjak Janez, župnik v Kostanjevici.
 Belč France, grajšč. oskrbnik v Kostanjevici.
 Gač Vekoslav, trg. v Kostanjevici.
 Kopec France, kapl. v Kostanjevici.
 Kodrič Mihael, trg. v Krški vasi.
- Podboj Jožef, c. k. okrajni sodnik v Kostanjevici.
 Šebavec Franjo, preglednik potrošnice v Kostanjevici.
 Šetinec Fr., trgovec v Kostanjevici.

Štev. 8.

11. Dekanija Novo mesto (Rudolfovo). — Poverjenik: *S. Vilfan.*

- *Grašič Anton, kanonik v Novem mestu.
 *Langer Fr., pl. Podgora, grajščak v Poganicah.
 *Rome Jožef, župnik pri sv. Petru.
 *Skubec Mihael, župnik v Poljanici.
 *Vojska Andrej, dr., c. k. okrajne sodnijske svetnik v Novem mestu.
- *Volčič Janez, župnik v Podgradu.
 Bačnik Janez, župnik v Prečini.
 Bučar Ž., dr., okrajni zdravnik v Novem mestu.
 Čitalnica v Novem mestu.
 Frančiškanski samostan v Novem mestu.

Grdčič Jožef, c. k. sodn. adjunkt v Novem mestu.
 Gruden Jakob, župnik pri Beli cerkvi.
 Hren Jakob, c. k. državni pravdnik v Novem mestu.
 Justin Blaž, kaplan v Mirni peči.
 Kastelic Franc v Novem mestu.
 Kalčič Ant., trg. v Novem mestu.
 Knjižica c. k. gimnazije.
 Lapsjuri Janez, kaplan v Prečini.
 Logarjeva Leopoldina, gospá.
 Mohar M., uradnik v Novem mestu.
 Oblak Valentin, trgovec v Novem mestu.
 Pazar Matija, kaplan v Mirni peči.
 Pogam Ant. lekarski pomočnik.
 Polanec Jan., gimn. profesor.

Rizzolli Dominik, trg. v Novem mestu.
 Rožina Jožef, dr., advokat v Novem mestu.
 Skabrne Marija, gospodičina.
 Staudacher o. Ignacij, gimn. katehet v Novem mestu.
 Šalel Peliks, c. k. okrajni komisár v Novem mestu.
 Tratnik Antonija, fin. kosa. žena v Novem mestu.
 Vencajs Ján., c. k. sodn. avskultant.
 Vilfan Simon, prošt v Novem mestu.
 Virant Janez, kaplan v Št. Mibelu.
 Zajdelj Naude, gimn. dijak.
 Žepič Sebastijan, gimn. profesor. Štev. 25.

12. Dekanija: Metlika. — a) Poverjenik: Anton Aleš.

Aleš Anton, župnik v Semiču.
 Barle Janez, učitelj v Podzemlji.
 Belec Janez, kaplan v Črnomlju.
 Borštnik Pavel, učitelj na Preloki.
 Dolfan Jernej, župnik v Radovici.
 Haring Sofija, gospá v Črnomlju.
 Kenda France, učitelj v Semiču.
 Kolbezen Janez, posestnik v Črnomlju.
 Koželj Mihael, kaplan v Metliki.
 Krašovec Anton, župnik v Adlešiču.
 Krišaj Nikolaj, kaplan v Semiču.
 Kuralt Božidar, c. k. sodniški pristav v Črnomlju.
 Mervec Janez, kaplan v Starem trgu.
 Mrzel Jožef, župnik v Starem trgu.
 Muhič Franjo, učitelj na Vrhu.
 Pihler Jožef, c. k. tajnik v Črnomlju.

Pleško Dragotin, c. k. sodnik v Črnomlju.
 Stanonik Nik., učitelj v Starem trgu.
 Stare Ferdin. c. k. sodn. pristav v Črnomlju.
 Šola farna v Starem trgu (plačuje g. dr. Jur. Strbence).
 Štupar Janez, kaplan in katehet v Črnomlju.
 Štaj Matija, župnik v Vinici.
 Tomažin Janez, kaplan v Semiču.
 Tomec Martin, župnik v Suhorji.
 Učiteljsko društvo v Črnomlju.
 Zagorjan Henrik, župnik na Vrhu.

Štev. 26.

b) Poverjenik: Ant. Navratil.

*Lampe Jožef, c. k. uradnik v Metliki.
 Fleischman Lavoslav, posestnik.
 Furlan Franjo, posestnik.
 Gangel Lavoslav, posestnik.
 Gustin Franjo, župan.

Habjan Ivan, posestnik.
 Horaček Miroslav, lekar.
 Kapele Janez, oskrbnik komendski.
 Magisar Vekoslav, sodn. uradnik.
 Navratil Anton, zasebnik.
 Premer Anton, zasebnik.

Prosenik Anton, trgovec.
 Roblek Jož., kaplan.
 Stupar Ivan, posestnik.

Škočič L., davkar.
 Ulepič pl., sodn. pristav.
 Štev. 16.

13. Dekanija: Kočevje. — Poverjenik: Josip Novak.

*Lovšin Simon, župnik pri fari v Kostelu.
 *Novak Josip, dekan v Kočevji.
 Berčič Anton, učitelj v Kočevji.
 Gašperin Viljem, kaplan v Mozolji.
 Jaklič Anton, župnik v Oslinici.
 Kastelec Drag., c. k. sodn. pristav v Kočevji.
 Korošič Davorin, župnik v Banjaloki.
 Nekerman France, c. k. uradnik v Kočevji.
 Olpič Janes, fajn. v Koprivniku.

Pekovec Jožef, kaplan pri Stari cerkvi.
 Petrovčič France, kaplan v Kočevji.
 Pirnat Stefan, učitelj v Banjaloki.
 Projič Janes, kaplan v Fari pri Kostelu.
 Subadobnik Ferko, kontr. v Kočevji.
 Torkar Matija, župnik v Mozolji.
 Treitz Anton, zdravnik v Kočevji.
 Vajvoda Simon, župnik v Nemški Loki.

Štev. 17.

14. Dekanija: Ribnica. — 1. poverjenik: Martin Skubec.

*Babnik Janes, župnik v Soteski.
 *Jerob Jožef, župnik v Dragi.
 *Lesjak Jožef, župnik v Sodražici.
 *Skubec Martin dekan v Ribnici.
 Abram Lavoslav, učitelj v Loškem potoku.
 Arko Anton, posestnik v Ribnici.
 Arko Janes, c. k. notar v Ribnici.
 Bobek Janes, zdravnik v Ribnici.
 Bralno društvo v Sodražici.
 Čitalnica v Ribnici.
 Jaklič Štefan, župnik v Dolenji vasi.

Janež Jurij, kurat pri Novi župni.
 Jenčič Alojzij, c. k. sodn. adjunkt.
 Pakič Simon, župan v Jurjevici.
 Pečnik Valentin, kapl. v Sodražici.
 Perčič Matej, župnik pri sv. Gregorji.
 Potokar Jožef, ces. kralj. davkar v Ribnici.
 Ratek Lovro, c. k. sodec v Ribnici.
 Sušje, vaška knjižnica (za katero plačuje A. Lézar v Ljubljani).
 Šarabon Valentin, kaplan v Ribnici.
 Tomažič Janes, kaplan v Ribnici.
 Zbašnjak France, duh. v pokoji.

Štev. 22.

2. poverjenik: Matej Frelj.

*Štruncelj Juraj, ces. kr. pristav v Laščah.
 Candolini Vojteh, ces. kr. sodec v Laščah.
 Frelj Matej, župnik v Laščah.
 Grjol Lovro, kaplan v Laščah.
 Hočevar Matija, poštar v Laščah.

Hočevar M., trg. v Pod-Turjakom.
 Jaklič Josip, poštar v Vidmu.
 Kalan Rajm., župnik na Robu.
 Murgelj Julij, c. k. pristav v Laščah.
 Pogučar Andrej, gozdinar v Turjaku.
 Razboršek Jožef, kaplan v Dobropoljah.

Štev. 11.

15. Dekanija: Vrhnika. — *Poverjenik: Jožef Bonner.*

- *Bonner Jožef, župnik na Vrhniki.
 *Kotnik France, posestnik na Vrhniki.
 *Markič Matej, župnik v Logatcu.
 Borstnik Janez, posestnik v Dulah št. 8 v Borovniški župniji.
 Črne Anton, župnik v Hotedrašici.
 Dolinar France, kaplan v Horjulu.
 Goslar Mavricij, župnik v Podlipi.
 Hofer Karol, administrator pri sv. Joštu.
 Jugovec Anton, župnik v Borovnici.

- Kavčič Gašpar, posestnik v Rovtah.
 Lavrič Jožef, župnik v Zaplani.
 Papler Franjo, učitelj v Polhovem gradu.
 Podobnik Ignacij, župnik v Preserji.
 Povše Fr., župnik v Črnem vrhu.
 Povše Martin, župnik v Rakitni.
 Škufca Anton, kaplan v Preserji.
 Vidmar Matej, župnik v Rovtah.
 Vonča Anton, duh. pastir v Belkah.

Štev. 18.

16. Dekanija: Idrinja. — 1. *poverjenik: Jožef Kogej.*

- *Majnik Janez, župnik v Žiréh.
 *Občina mestna v Idrinji.
 *Šlibar Martin, župnik v Spodnji Idrinji.
 Bukvarnica slovenska v Idrinji.
 Frelh Tomaž, kramar v Žiréh.
 Grbec Ljudovít, dr., rudarski zdravnik v Idrinji.
 Gros Jak., mestni kaplan.
 Horvat Miha, župnik v Ledinah.
 Inglíč Jakob, glavne šole učitelj v Idrinji.
 Juvan Janez, beneficiat in glavne šole vodja v Idrinji.
 Kavčič Matija, km. sin v Zavracu.
 Kogej Jožef, dekan v Idrinji.

- Lavrič Mat., kapl. v Spodnji Idrinji.
 Leskovec Boštjan, posest. in župan v Spodnji Idrinji.
 Lipold Marka Vincencij, c. k. rudn. predstojnik in viši svetnik v Idrinji.
 Pivec Janez, župnik v Zavracu.
 Pristov Simon, kaplan v Žiréh.
 Stegnar Fel., glavne šole učitelj v Idrinji.
 Stranecky Jožef, trgovec v Idrinji.
 Treven Valentin, trgovec v Idrinji.
 Učitelstvo c. k. glavne šole v Idrinji.
 Urbas Leopold, c. k. topilnični oskrb. v pokoji v Idrinji.
 Vrbajs Anton, kaplan v Žiréh.

Štev. 23.

2. *poverjenik v Črnomerhu: Matija Erjavec.*

- *Erjavec Matija, vikarij v Črnomvrhu.
 *Svetličič Fr., župnik v Vodoviču.
 Bezeljak France, kmet. sin v Črnomvrhu.
 Čitalnica v Črnomvrhu.
 Demšar Janez, kaplan v Črnomvrhu.

- Gostiša Jožef, kmet. fant v Črnomvrhu.
 Majnik Miha, kmet v Črnomvrhu.
 Mikuš France, rokod. umetnik v Zadlogu.
 Poženel Ivan, učitelj v Črnomvrhu.

Štev. 9.

17. Dekanija: Cerkljica. — 1. *poverjenik: Jakob Janežič.*

- *Dolenc Henrik, dr., c. k. sodnijski adjunkt v Rožu.

- *Kaplenc Jan., župnik na Oblokah.
 *Obreza Adolf, posest. v Cerkljici.

*Vesel Jan., kaplan v Starem trgu.
 Čitalnica v Starem trgu pri Rožu.
 Jan Primož, kaplan v Starem trgu
 pri Rožu.
 Janežič Jakob, bukvezev v Cerkljici.
 Končanik Dav., kaplan v Cerkljici.
 Koscec Jer., župnik v Šent-Vidu.
 Kovač France, kupec v Rožu.
 Krašovec Anton, posestnik v Dol-
 lenjvasi.

Lenček Blaž, župnik v Ložu.
 Prijatelj Mat., kaplan na Oblokah.
 Sterle France.
 Švajger Martin, zdravnik v Rožu.
 Vilar Jak., trgovec v Pudožu pri
 Rožu.
 Vovk Joap, učitelj v Cerkljici.
 Žerovnik Toma, župnik v Grabovem.

Štev. 18.

2. poverjenik: *France Hren.*

*Hren France, posestnik v Begunjah.
 Ahčin Anton, eksposit.

Učiteljica Ijudaka v Begunjah.

Štev. 3.

3. poverjenik: *Fr. Rihtar.*

Babnik Jernej, fajmošter na Unci.
 Bernard Val., kaplan v Studenem.
 Blažon Jakob, posestnik v Planini.
 Deu Edvard, c. k. uradnik v Planini.
 Dolenc Jožef, posestnik v Planini.
 Florijančič Nace, kupec v Planini.
 Jeršan Anton, posestnik na Unci.
 Koren Matija, posestnik v Planini.
 Kovčica France, posestnik v Planini.
 Lavrič Anton, posestnik v Planini.

Lavrič Jurij, posestnik na Hakeku.
 Levičnik Valentin, c. k. finančni
 komisar v Planini.
 Modričan France, c. k. uradnik v
 Planini.
 Petrič Matija, učitelj v Planini.
 Rihtar France, župnik v Planini.
 Tavčar Jan., kaplan v Planini.
 Žitnik Šimon, c. k. kancelist.

Štev. 17.

18. Dekanija: Postojna. — *Poverjenik: Janez Hofsteter.*

*Dolenc Ljudevit, grajščak v
 Orehku.
 *Gestrin Drag., c. k. sodn. pristav
 v Senožečah.
 *Globočnik Anton, c. k. predstojnik.
 *Lavrenčič Andrej, posest. in župan.
 *Občina v Rasdrtem.
 *Raspet Martin, dr., okrajni zdravnik
 v Postojni.
 *Robič Luka, c. k. davk. nadzornik
 v Postojni.
 Bezoljak Pavel, ces. kr. notar v
 Postojni.
 Blaznik Jakob, župu. v Hrenovici.
 Čadež Janez, kaplan v Matenji vasi.
 Čitalnica v Postojni.
 Dekleva France, trgovec v Slavini.

Ditrih Anton, pekovski sin v Po-
 stojni.
 Domicelj Anton, kaplan v Orehku.
 Erjavce Janez, kaplan v Slavini.
 Gorenjec Lavoslav, kaplan v Slavini.
 Gorup Andrej, posestnik v Slavini.
 Gruškovnjak Blaž, odvetn. koncip.
 v Postojni.
 Klemenec Fr., eksposit v St. Petru.
 Kravs Vojteh, dr., c. k. sodn. ad-
 junkt v Postojni.
 Lenasi Tone, kaplan v Vremah.
 Lander Janez, eksposit v Trufji.
 Okorn Ignacij, župnik v Senožečah.
 Pokoren Anton, farman v Slavini.
 Rudolf Lovro, farman v Vremah.
 Silvester Radoslav v Postojni.

Sterle Jakob, trgovec v Postojni.
Štamcar Jan., kaplan v Hrenovcah.
Valencič Josip, trgovec v Narinu.

Zagorjan Ivaň, kaplan v Senožečah.
Zelen Jožef, posestnik in župan v
Senožečah. Štev. 31.

19. Dekanija: Trnovo. — Poverjenik: Anton Mlakar.

*Brgant Jožef, župnik v Košani.
*Brinšek Ivan, trgovec v Trnovem.
*Česnik Jurij, trgovec v Knežaku.
*Domicelj Alojzij, trgovec v Zagorji.
*Jenko Skender, trg. v Trnovem.
*Ličan Skender, trgovec v Trnovem.
*Mlakar Anton, eksposit v Zagorji.
Budnar Janez, župnik v Prému.
Dekleva Ivan, posestnik v Zareču.

Drobnič Andrej, župnik v Koečaku.
Jalen Simon, kaplan v Košani.
Kacin Anton, kaplan v Trnovem.
Kranjec Matija v Trnovem.
Legan France, kurat v Nadanjeselju.
Legat Andrej, učitelj v Zagorji.
Lukanec Jožef, eksp. v Suborji.
Satran Anton, logar v Koritnicah.
Štev. 17.

20. Dekanija: Vipava. — Poverjenik: Jurij Grabrijan.

*Grabrijan Jurij, kanonik in dekan
v Vipavi.
*Hiti Luka, benef. in glavac šole
ravnatelj v Vipavi.
*Kavčič France, posest. v Šent-Vidu.
*Koder Matej, kurat v Slapu.
*Kopitar Mihael, kurat v Razlju.
*Lampe Anton, kurat v Gošah.
*Ložar Gr., dr., bilježnik v Vipavi.
*Nakus Jožef, kurat na Planini.
*Vidmar Jožef, kurat v Podkrajji.
Bilec Janez, benef. v Lozicah.
Brie Janez, c. k. okrajn sodnik.
Bukvarnica učiteljska v Vipavi.
Čitalnica kmetijska v Podragi.
Čitalnica narodna v Vipavi.
Ditrih Andrej, kupčevalec v Vipavi.
Francelj Štefan, učitelj v Šent-Vidu.
Ganter Janko, učitelj na Planini.
Hiti Simon, učitelj na Slapu.

Janža Ivan, kurat v Podvelbu.
Keto Jožef, strojar v Vipavi.
Klinar Drag., eksposit v Šturjah.
Košir Jakob, vikarij v Šent-Vidu.
Lekan Janez, posestnik v Vipavi.
Merdin, učitelj v Gočah.
Malnerič Jožef, duh. v pekari.
Pečar Janez, kurat v Vrhpolji.
Račič Alojzij, učitelj v Vipavi.
Spazzapan Štefan, dr., advokat v
Vipavi.
Stupar Janez, kurat v Bodanjah.
Šapla Anton v Vipavi.
Šraj Valentin, kurat v Podragi.
Urliš Anton iz Podrage.
Vidrih Anton, posestnik v Vipavi.
Zarnik Ivan, učitelj v Budanji.
Žgur Anton, posestnik v Podragi.
Štev. 35.

Štev. ljublj. škofije: ustanovnikov 204
letnikov 657
Skupaj 861

Pristavek.

Berbec Jan., odgojitelj?
Kavt Antonija, gospa, bila v Kranji?
Omahca Fr., bil v Litiji?

Peterca o. Damijan, bil v Ljubljani.
Praprotnik Avg., bil v Vranah.
Stengel Vatroslav, bil v Postojni.

II. Lavantinska škofija.

1. Dekanija: Maribor. — 1. poverjenik: Jan. Majciger.

*Bobinec Jakob, spiritual.	Herzič Jožef, stolni kaplan.
*Čitalnica narodna.	Irgolič Peter, učitelj.
*Dominkuš Ferko, dr., odvetnik.	Jentl Bernard, trg. pomočnik.
*Gregorec Lavoslav, dr., profesor bogoslovja.	Jurčič Jožef, kaplan pri sv. Martinu.
*Knjižnica gimnazijska.	Koser Makso, odvetn. koncipient.
*Knjižnica semeniška.	Kosi Božidar, župn. pri sv. Kungerti.
*Koser Franjo, kanonik.	Marko Mihael, bilješ. koncip.
*Kovačič Martin, prof. bogoslovja.	Miklošič Ivan, učitelj.
*Majciger Janez, gimn. prof.	Morič Mako, trg. pomočnik.
*Modrinjak Matija, korar.	Novotny Eman., sodn. pristav.
*Radej France, dr., c. k. bilježnik.	Pajak Janko, gimn. prof.
*Rapoc France, posestnik.	Pečko Jakob, odvet. koncip.
*Srnc Janko, dr., odvetnik.	Peharec Franjo, c. k. sodn. pristav.
*Šinko Božidar, prof. bogosl.	Pernavel Štefan, župn. v Kavcah.
*Šuman Josip, gimn. prof.	Potočnik Anton, bogoslovec.
*Uлага Josip, dr., bogosl. prof.	Praprotnik France, bogoslovec.
*Valenček Martin, c. k. profesor.	Ribar Anton, bogoslovec.
*Zmazek France, kapl. pri sv. Petru.	Rausch Fr., dr., odv. koncip.
*Zorčič France, stolni prošt.	Šijanec Alojzij, kaplan v Selnicah.
Apačnik Martin, bogoslovec.	Šinko Jožef, bogoslovec.
Brdajs Davorin, trgovec.	Sket Radoslav, dijak.
Burcar Božidar, kapl. pri sv. Marjeti.	Zatlar Jožef, bogoslovec.
Feguš, bogoslovec.	Zemljčič Jožef, učitelj.
Flek Jožef, kaplan.	Žmavec Jurij, kaplan v Kavcah.
	Žuža Janez, knezoškof. kaplan.

Štev. 49.

2. poverjenik: Dr. J. Ribič.

Babuik, dr.	Koobek Leb., odv. uradnik.
Baš L., sodelavec „Slov. Naroda“.	Koceli Karol, dr.
Belebil Al., posestnik.	Lorber Miroslav, not. uradnik.
Božnik Fr., bilješ. uradn.	Modrinjak, dr., zdravnik.
Divjak Fr., bilješ. uradn.	Pravdič Jos., profesor.
Ferk Feliks, dr., zdravnik.	Ribič J., dr.
Ferš J., učitelj.	Robič Fr., profesor.
Filipič J.,	Rožker Jan., učitelj.
Glančnik Bartol., dr., advok. konc.	Sadnik M., trgovec.
Ipavec K., dr., advokat.	Skaza „tiskarna“.
Jelovšek Martin.	Urbančič, posestnik.
Klav Drag., not. koncip.	Zora, vredništvo.
Klobučar Anton, pravnik.	

Štev. 25.

Dekanija: Jarečina. — Poverjenik: Jož. Čuček.

*Trstenjak Jakob, kaplan v Jarečini.
 Čuček Jožef, dekan v Jarečini.
 Lukšič France, župnik pri sv. Jurji.

Slekovec Jožef, učitelj v Jarečini.
 Vraz Jožef, kaplan v Svičinah.
 Zorko Dragotin, učitelj v Št. Ilu.
 Štev. 6.

2. Dekanija: Braslovče. — Poverjenik: Lavoslav Šventner.

*Balon Anton, župnik v Moizeli.
 *Šentak France, pos. na Vranskem.
 *Šventner Lav., trg. na Vranskem.
 Boštjančič Jan., učitelj na Vranskem.
 Čitalnica narodna na Vranskem.
 Gradišnik A., zdravnik na Vranskem.
 Hernah Jožef, kaplan na Vranskem.
 Jan Ferdinand, kaplan na Raki.
 Južna Valentin, trgovec pri Št. Jurji.
 Knjižnica okrajna na Vranskem.
 Koren Matija, kaplan v Braslovčah.

Kreft Alojzij, kaplan v Braslovčah.
 Križnik Gašpar, čevljar v Kotniku.
 Mörtil Franjo, c. k. notar na Vranskem.
 Oset J. S., trgovec na Vranskem.
 Pirš J., okr. taju. na Vranskem.
 Piskar Andrej, mlinar v Kotniku.
 Sever Jožef, kaplan na Vranskem.
 Šorn Gašper, župan v Grajski vasi.
 Vovšek Franjo v Braslovčah.

Štev. 20.

3. Dekanija: Bistrica slovenska. — Poverjenik: Lovro Stepišnik.

*Arzenšek Matija, žup. v Poličanah.
 *Gostenčnik Peter, kaplan v
 Črešnjicah.
 *Hajšek Anton, žup. v Makovljah.
 *Matej France, bilježnik v Slovenski
 Bistrici.
 *Trafenik France, župnik v zgornj.
 Poljskavi.
 Bežan Matej, biljež. uradnik.
 Brezovšek Martin, kapl. v Šmartnu.
 Ceneč Gašpar, župnik pri sv. Martinu.
 Grnjač Vekoslav, učitelj v Slov.
 Bistrici.
 Griak Vinko, provizor v Črešnovcah.
 Hirtl Fr., kaplan v Slov. Bistrici.
 Kandut Kristof, župnik v spodnji
 Poljskavi.
 Kavčič Anton, tkavec pri gornji
 Poljskavi.
 Kolar Vincencij, kaplan v spodnji
 Poljskavi.

Levičnik Vojteh, c. k. adjunkt v
 slov. Bistrici.
 Limavišek Peter, gostilničar v slov.
 Bistrici.
 Loge Mih., učitelj v slov. Bistrici.
 Napaš Davorin, kaplan v Laporjah.
 Rakoš Mih., kaplan v Makovljah.
 Smogavec Jurji, (Kotnik), kmet pri
 sv. Venceslaji.
 Stepišnik Lovro, posestn. in trgovec
 v slov. Bistrici.
 Tomažič Ogujeslav, kovač Ičnjah.
 Trunk Bl., kaplan v slov. Bistrici.
 Wagner Fr., poštni opravnik v slov.
 Bistrici.
 Zadravec Jož., kaplan pri sv. Ni-
 kolaji.
 Zorko Štefan, med. v slov. Bistrici.
 Žigart France, kmet v Šmartnu.

Štev. 27.

4. Dekanija: Celje. — a) Poverjenik: dr. Štefan Kočevar.

- *Bezenšek Jurij, kaplan v Celji.
 *Čitalnica narodna v Celji.
 *Janežič Jakob, rudniški uradnik v Grižah.
 *Kapus France, trgovec v Celji.
 *Kočevar Št., dr., okrajni zdravnik v Celji.
 *Krušič Ivan, gimn. prof. v Celji.
 *Občina selaka v Teharjih.
 *Ogradi France, vikarij v Celji.
 *Orešek Jan., c. k. gimn. profesor.
 *Podružnica kmetijska v Celji.
 *Sovič Jožef, kaplan v Grižah.
 *Topljak Jožef, učitelj v Celji.
 *Žuža Ivan, rudniški posestnik v Grižah.

- Abiturienti slovenski celjske gimn.
 Bitenec Janez, kapuc. mešnar v Celji.
 Bobičend Jakob, učitelj v Celji.
 Jeretin Edvard.
 Jesenko Gregor, ranocelnik v Celji.
 Jug France, rudn. služ. v Grižah.
 Koderman Filip, učit. v Frankovljah.
 Koderman France, učitelj v Vojniku.
 Lukežič Janez, ranocelnik v Štorah, „Maksimilijanum“ v Celji.
 Matoh Jožef, župnik v Galiciji.
 Rippl Mavricij, trgovec v Celji.
 Rose France, ranocelnik v Vojniku.
 Turin Jozef, kaplan v Celji.

Štev. 27.

b) Poverjenik: Fr. Orešec.

- Cilenšek Jos., pismonos.
 Gorišek Gašpar, medicinar.
 Koželj Matej, not. koncip.
 Pibeljak Mart., c. k. notar.
 Orešec Fr., profesor.

- Ripšelj Andrej, trgovec.
 Vrečar Anton, vrtnar.
 Vrečar Gašpar, učitelj v Teharjih.
 Weis Josip, učitelj.

Štev. 9.

Gimnazijski dijaki:

- Bezenšek Anton,
 Bezenšek Matej,
 Brunet Franjo,
 Cizej Ivan,
 Dolinšek Rafael,
 Fink J.,
 Golč Franjo,
 Grušovnik Adam,
 Hrastelj Eranjo,
 Jerovšek Franjo,
 Jurko Blaž,
 Kaš Nace,
 Knez Jakob (Radoslav),
 Kelšek Josip,
 Kotnik Jož,
 Kos Makso,
 Kozinec Ivan,
 Krušec Vincencij,
 Kuder Janko,

- Remoš Urban,
 Mendoviček Josip,
 Mikuš Rafael,
 Milner Bodrovil,
 Naglič Ivan,
 Napotnik France,
 Novak Bogoslav,
 Novak France,
 Orožen France,
 Preskar Janez,
 Randl Matevi,
 Rudolf Janez,
 Rnovec Davorin,
 Smodrej Josip,
 Šetinec Jožef,
 Šorn Tone,
 Švaršnik Tone,
 Vrečko France,
 Zelczinger France.

Štev. 38.

e) v Žalcu: *Poverjenik: Jos. Jeraj.*

*Jeraj Jožef, župnik.	Senica Avgust.
*Strnad Matija, kaplan.	Širca Ernest.
*Vučnik Fr., nadučitelj.	Širca Jožef.
Bratanič Adolf.	Širca Miroslav.
Čitalnica.	Tartbauer Josip, dr.
Hausenbüchel Janez.	Tischler Jožef.
Plešnik Mih., kaplan.	Žuša Rudolf.
Potočnik Gustav.	Štev. 15.

5. Dekanija: Cerkovec. (p. Rače; Kranichsfeld). — *Poverjenik: Albert Nagy.*

*Sorglechner Jožef, kaplan v Št. Janžu.	Nagy Albert, dekan v Cerkovcu.
Bukvarnica farna v Cerkovcu.	Rath France, župnik v Fravhajmu.
Čarman Fr., voj. duhovnik v pokoji v Slivnici.	Soriak Matija, podučitelj v Fravhajmu.
Dječak France, kmet v Fravhajmu.	Sparovec Andr., žup. pri sv. Lovrenciju.
Fras Jožef, kaplan na Ptujski gori.	Šuta Rupert, kaplan v Vramu.
Kranjec Toma, župan v Fravhajmu.	Vindiš Vido, učitelj pri sv. Lovrencu.
Lednik Anton, kaplan v Cerkovcu.	Štev. 14.
Merkuš Anton, kaplan v Slivnici.	

6. Dekanija: Gornji Grad. — a) *poverjenik: Jožef Florijančič.*

Bičman Josip, upravnik v Gornjem gradu.	Kravec Josip, posestnik v Gornjem gradu.
Ermence France, župnik v Bučah.	Krušič Jakob, kaplan v Gornjem gradu.
Florijančič Jožef, dekan v Gornjem gradu.	Poretič Albin v Gornjem gradu.
Hren Ivan, pos. v Gornjem gradu.	Pustoslemšek Anton, učitelj v Lučah.
Jerše France, uradnik v Gornjem gradu.	Strnad Anton, kmet pri Novem Štifu.
Kranjec Jožef, posestnik v Gornjem gradu.	Tratnik J., kmet pri Novem Štifu.
Krenner Ivan, župnik in dekan pri sv. Francišku.	Štev. 13.

b) *Poverjenik: Jak. Škoflek.*

*Lipold Jožef, posestnik v Mozirji.	Drožgo Franjo, trgovec v Mozirji.
Bratanič H. G., trg. pomočnik.	Goričar Anton, poštar v Mozirji.
Cesar Andrej, podobar v Mozirji.	Jeraj Anton, kmet na Lečici.

- Jeraj M., posestnik na Pečici. Stant Anton, posestnik na Pečici.
 Krajnik o. Atanasij, frančiškan v Retuših. Stiglic France, posestnik v Retuših.
 Nazaretu. Škoflek Jakob, učitelj v Mozirji.
 Presečnik Gregor, bogoslovec v Turnšek Anton, kmet na Pečici.
 Mozirji. Turnšek Anton, trgovec v Nazaretu.
 Radošek Anton, kaplan v Rečici.
 Selak Ivan, posestnik v Rečici. Štev. 16.

7. Dekanija: Sv. Jurji. (p. Radkersburg). — 1. poverjenik:
Ant. Kocuwan.

- *Arnuš France, kaplan pri Kapeli. Požker France, kaplan pri Mali nedelji.
 Bukvarnica farna pri sv. Križu. Stranjčičak Anton, kurat v Vržejah.
 Čurin Jurij, kaplan pri sv. Križu. Simonič Jož., župnik pri sv. Jurji.
 Jurinec Alojzij, mladenc v Banovcih. Suhač Anton, duh. v pokoji pri
 Kralj Janez, kmet v Iljaševici. sv. Jurji.
 Kramberger Lovro, župnik pri sv. Švarec Fr., kaplan v Luti.
 Križu. Zorman Bošid., učitelj pri sv. Jurji.
 Košir Jan., duh. v Vržejah. Zajdela France, kaplan pri sv. Jurji.
 Kocuwan Anton, kaplan pri sv. Štev. 17.
 Jurji.
 Kuplen Jaka, posestnik.
 Lorenčič Andrej, župnik pri Mali nedelji.

2. poverjenik: *Jan. Lapajne v Ljutomeru.*

- Antolič Ivan, kaplan. Kukevec Ivan, odvet. koncip.
 Božič Anton, posestnik. Kuncce Ivan, duh. v Svetinjah.
 Čitalnica narodna. Lapajne Janez, učitelj in vodja.
 Črček A., sluga. Meglič Šimen, učitelj v Ljutomeru.
 Farkaš Janez, zdravnik. Perčnik Anton, duhovnik.
 Gomilšak Jožef, sollicitator. Pernišek Blaž, učitelj v Ljutomeru.
 Höchtl Karol, c. k. notar v Ljuto- Toma Ema, učiteljica.
 meru. Učitelstvo ljutomersko.
 Huber J. D., kujigar. Zemljič A., trgovec.
 Kastelec Janez, c. kr. okr. sodnik. Štev. 18.

8. Dekanija: Konjice. — Poverjenik: *Jožef Rozman.*

- *Kujiznica župna. Erjavec Peter, župnik v Žrečah.
 *Kovač Jožef, šivar v Žrečah. Jager Janez, učitelj v Konjicah.
 *Rodec Janez, župnik v Tinjah. Jaklič Dragotin v Spitališu.
 *Vrlič France, župnik v Stranica. Jurkovič Franjo, učitelj v Konjicah.
 Arlič Janez, župnik v Žrečah. Kapon Peter, nadučitelj v Konjicah.

Korošec Mihael, župnik v Reblu.
 Kunej Janez, župnik v Čadrami.
 Remec Martin, poštni opravnik v
 Konjicah.
 Pečar Jožef, kaplan v Prihovi.
 Petan Franco, župnik v Venceslavu.
 Pintar Fr., provizor v St. Jerneji.

Skuhala Janko, kaplan v Konjicah.
 Šepc Ivan, trg. oprav. v Konjicah.
 Šlander Anton, kaplan v Čadramu.
 Virk Jožef, župnik v Kočah.
 Voh Jernej, kaplan v Konjicah.
 Zabukošek Gašper, župnik v Žičah.
 Štev. 22.

9. Dekanija: Kozje. — *Poverjenik: Jan. Bosina.*

*Kojšnica učiteljka v Kozjem.
 *Slomšek Janez, kapl. pri sv. Petru.
 Bosina Jan., dekan v Kozjem.
 Čeh Franjo, učitelj na Dobji.
 Dobrišek M., not. koncip. v Kozjem.
 Dvoršek Anton, župnik v Št. Vidu.
 Klinec Franjo, kaplan pri sv. Vidu
 pri Planini.

Kukovic Avguštin, kaplan v Kozjem.
 Kureš Jakob, c. k. sodn. prieste v
 Kozjem.
 Marioka Jurij, župnik v Dobji.
 Sredenšek Jan., župn. v Podčetrtku.
 Zabukovšek Iv., trgovec in posestn.
 v Tubelju.
 Štev. 12.

10. Dekanija: Laško. — *Poverjenik: Anton Žuda.*

*Ripšl Ferdinand, župnik v Loki.
 *Škrbec Davorin, kapl. v Trbovljah.
 *Vrečko Matej, žup. v Jurijklostru.
 *Žuža Anton, dekan v Laškem
 trgu.
 Böheim Jan., kaplan v Laškem.
 Cajhen Jan., kmet v Trbovljah.

Drobnič Ivan, posestn. v Laškem.
 Elsbacher Andrej, trg. v Laškem
 trgu.
 Kolarič Jožef, kaplan v Trbovljah.
 Skrta Jožef, kurat pri sv. Miklavžu.
 Šumar Mih., kaplan v Laškem,
 Štev. 11.

11. Dekanija: Maruberg. — *Poverjenik: Matija Stoklas (Marnberg).*

Cocelj Jernej, župnik pri sv. Jurji.
 Grosskopf Matija, župn. na Breznev.
 Hajšek Jožef, kurat v Soboti.
 Kapus Anton, c. k. adjunkt v Ma-
 renbergu.
 Kranjec Valentin, kaplan v Rem-
 niku.

Potrč Lovro, župnik v Pernicah.
 Simonič J. N., kurat pri Orvaldu.
 Stoklas Božidar, župnik v Mar-
 bergu.

Štev. 8.

12. Dekanija: Nova cerkev (p. Vojnik pri Celji). —
Poverjenik: Franjo Juvančič.

*Vraz Janez, kaplan v Dobrni.
 Črnača Šime, župnik v Črešnicah.

Dolinšek Blaž, namestnik v Fran-
 koljah.

- Gajšek Dragotin, kaplan v Dobri. ||
 Jan France, kaplan v Vitanji. ||
 Juvančič Franjo, dekan pri Novi Štef. 12. ||
 cerkvi. ||
 Klavžar France, kurat v Št. Joštu. ||
 Pitar Matej, župnik v Šmartnem. ||

- Polen Franjo, kaplan v Vitanji. ||
 Smrečnik France, kaplan v Vojušku. ||
 Zupanič Jakob, kaplan pri Nov Štef. 12. ||
 cerkvi. ||
 Žičkar Jožef, kaplan v Vojušku. ||
 Štef. 12. ||

13. Dekanija: Ptuj. — Poverjenik: dr. Janez Vošnjak.

- *Hirtič Ben., minorit v Št. Vidu. ||
 *Kancler Pavel, minorit. ||
 *Kukovec Jožef, kaplan pri sv. Kranjec France, župa pri sv. Marjeti. ||
 Lovrenciju. ||
 *Peško Jakob, župnik pri sv. Kranar Andrej, vikarij v Ptuju. ||
 Lovrenciju. ||
 *Vetanjek Lav., minorit. ||
 *Aleksič Fidel, kaplan in gospodar Lendovšek Mih., katehet. realne ||
 v Ptuju. ||
 Ploj, dr., odvetaik v Ptuju. ||
 Robič Janko, učitelj v Ptuju. ||
 Škrabar Viktor, dr., okr. zdravnik v Ptuju. ||
 Srnec Alojzij, učitelj pri sv. Andraž. ||
 Strah Jurij, kmet pri sv. Andraž. ||
 Stuhec Anton, učitelj v Dolensku. ||
 Stuhec Jurij, župnik v Polensku. ||
 Švajgelj Dragotin, učitelj v Ptuju. ||
 Švaršnik France, trg. v Monpergu. ||
 Tobias Jan., posestnik v Ptuju. ||
 Litmajer Dragotin, kaplan pri sv. Margareti. ||
 Vošnjak Janez, dr., prošt v Ptuju. ||
 Vuk Andrej, župnik v Hajdinu. ||
 Wegscheider Hugo, trg. v Ptuju. ||
 Zitek Jos., prof. v Ptuju. ||
 Štef. 40. ||

14. Dekanija: Rogatec. — Poverjenik: Anton Frelj.

- *Lapuh Martin, kaplan v Rogatec. ||
 *Stanjko A., župnik v Otopercab. ||
 Frelj Anton, župnik pri sv. Križu Sabot Jurij, župnik pri sv. Roku. ||
 na Kislj vodi. ||
 Jarič Val., župnik pri sv. Florijanu. ||
 Slatinšek Anton, kaplan pri sv. Križu poleg Slatine. ||
 Zurman Janez, pos. pri sv. Trojci. ||
 Štef. 7. ||

15. Dekanija: Šaleška dolina. (p. Celje). — *Poverjenik*:
Dr. Janez Ljopold.

*Ljopold Jan, dr., župn. v Šmartnu.
Bevec Miha, kmet v Oršmirji.
Skubic Franjo, zdravnik v Melcuji.

Slomšek Jakob v Oršmirji.
Stiploviček Valentin, kaplan v Skalah.
Štev. 5.

16. Dekanija: Hoče. (p. Slivnica). — *Poverjenik*: Martin Stranjšak.

*Stranjšak Martin, dekan v Hoči.
*Potočnik Lovro, duh. oskrbnik pri
S. Mariji v Puščavi.
Bralno društvo v Pušah.
Bračko Mihael, kaplan v Pušah.
Črnko Jožef, kaplan v Lembahu.
Hrg Lovro, župnik v Lembahu.
Zorman Jakob, posest. v Pušah.

Pavliška Miroslav, trgovec pri sv.
Lovrenciju v Puščavi.
Simončič Jan, Ev., kaplan pri sv.
Lovrenciju.
Sparhaki Ivan, kaplan v Hoči.
Tribnik Karol, kaplan v Pušah.

Štev. 11.

17. Dekanija: Šmarje. — *Martin Ivanc*.

*Hašnik Jožef, župnik pri sv. Jurji.
*Ipavec Gustav, dr., zdravnik pri
sv. Jurji.
*Maaten J., kaplan na Sladki gori.
*Trstenjak Dav., župnik v Ponkvi.
*Uloga Jožef, župnik v Št. Vidu.
*Čilenček Blaž, kaplan v Dramljah.
„Naprejš“, polit. društvo v Šmarji.
Golob Josip, dr., v Šmarji.
Ivanc Martin, dekan v Šmarji.
Kristan Anton, učitelj pri sv. Šte-
fanu.

Kunšič Anton, okrajni tajnik v
Šmarji.
Lenart Janez, kaplan v Šmarji.
Skaza France, veliki posestnik v
Šmarji.
Oset Blaž, posestnik pri sv. Jurji.
Oroselj Jan., dr., odvetnik v Šmarji.
Puc Jurij, župnik v Dramljah.
Škrjanec Rok, učitelj na Valobji.
Tanček Miha, posestnik v Slivnici.
Veber Gaspar, kmet v Mekarjah.
Štev. 19.

18. Dekanija: sv. Lenarta v slov. Goricah.

1. *poverjenik* pri sv. Lenartu: Jurij Tutek.

Čitalnica pri sv. Jurji.
Divjak Jožef, župnik pri sv. Dni.
Fideršek Matija, kaplan pri sv.
Jurji.
Frk France, kaplan pri sv. Jakobu.
Golinar Jožef, župnik pri Suednici.

Klobasa Fr., župnik pri sv. An-
tonu.
Kolenko Martin, kaplan pri Suednici.
Lorenčič Andrej, kaplan pri sv.
Dni.
Milošič Mih., župnik pri sv. Be-
nediktu.
Rajšp Matej, učitelj pri sv. Jurji.

Rantaša Juraj, župnik pri sv. Jurji.
 Ropa France, župnik pri sv. Jakobu.
 Skamlič Jaku, učitelj pri sv. Jurji.
 Strah Janez, župnik pri sv. Ruperta.
 Suhač Anton, kaplan pri sv. Lenartu.

Tutek Jurij, dekan pri sv. Lenartu.
 Vidovič Ant., udit. pri sv. Lenartu.
 Vrablj Janez, kaplan pri sv. Ruperta.
 Vraz Anton, kaplan pri Srežnici.
 Štev. 19.

2. poverjenik v Radgoni: Jakob Gomilšak.

*Jančar France, kaplan v Negovi.
 *Simonič Jan. Al., kaplan pri sv. Petru.
 Belofinci (Prekmurje).
 Borovnjak Jožef, kaplan v Gornji Lendavi.
 Borovnjak Jožef, župnik v Cankovi.
 Gomilšak Jakob, kaplan v Radgoni.
 Gregorič Janko, organist v Radgoni.
 Hecl Avgustin, kaplan v Negovi.
 Klobaza France, župnik v Negovi.
 Kocuvan Bartolan, učitelj.
 Korošec Jakob, kmet pri Kapeli.
 Kovačič Marko, župnik.
 Kurnik Jan., župnik pri sv. Petru.
 Meško Martin, kaplan pri sv. Petru.
 Murkovič Janko, kaplan.

Niedorfer Marko, kaplan v Abštali.
 Pirnat Jakob, odvetn. koncip. v Radgoni.
 Ratkovič Vendelin, hlebanoš pri sv. Jurji.
 Štiftar Jožef, župnik v Gornji Lendavi.
 Škrlec Jožef, gostilničar pri sv. Petru.
 Šlander Emeran, adjunkt v Radgoni.
 Šcribar Matija, kmet v Zetincih pri Radgoni.
 Veberič Jožef, kmet pri Kapeli.
 Veron Štefan, plebavoj pri sv. Heleni.
 Zemljič Štefan, učitelj.
 Žižek Marko, župnik. Štev. 26.

3. poverjenik v Drvanjih: Dom. Čolnik.

*Čolnik Dominik, posestnik na Drvanji.
 Čitalnica kmetijskega pri sv. Benediktu.
 Ferik Jožef, učitelj pri sv. Benediktu.
 Hanžič Jakob, kaplan pri sv. Križu na Travniku v sekovski škofiji.
 Kocuvan Fr., zdraviloslovec v Gradcu.
 Kolbl Jan., pos. pri sv. treh Kraljih.
 Košar Matej, kaplan pri sv. Benediktu.
 Kraujec Martin, učitelj pri sv. Trojici.

Kukovec Miroslav, pos. na Velki.
 Ornik France, učitelj pri sv. Ruperta.
 Polič o. Bonaventura, kapucin v Dalmaciji.
 Rajsp Alojzij, podučit. pri sv. Jurji.
 Ropa France, župnik pri sv. Jakobu.
 Šijanec Janez, nadačitelj v Negovi.
 Vengar Jožef, posestnik na Vukovskem vrhu.

Štev. 15.

19. Dekanija: Velika nedelja. — Poverjenik: Jos. Šporu.

- *Majhenič Gašpar, župnik pri sv. Nikolaji.
 *Petovar Ivan, odvetnik v Ormužu.
 Cajnkar Jakob, podžupnik v Veliki nedelji.
 Eric Matijaš, dekan pri Veliki nedelji.
 Goričan Ferko, usnarj pri Veliki nedelji.
 Gršak Ivan, dr., notar v Ormužu.
 Horvat Božidar, krojač v Ormužu.
 Jesih Anton, bilješt. pisatelj v Ormužu.
 Jurša Ivan, podučitelj v Ormužu.
 Kotnik Franco, orglar v Ormužu.
 Magdič Anton, dr. v Ormužu.
 Mavčič Jožef, župnik pri sv. Tomažu.
 Petek Dav., poštar v Veliki nedelji.
 Repič Mart., učitelj pri sv. Nikolaji.
 Slekovec Matej, kaplan v Središču.
 Sova Blaž, mestni pos. v Ormužu.
 Šporu Jožef, župnik v Ormužu.
 Topljak Fr., župnik pri sv. Lenartu.
 Trampus J., župnik pri sv. Bolfanku.
 Vihar Filip, podžupnik pri vseh Svetnikih.
 Vrbajak Jožef, kaplan pri Veliki nedelji.
 Zupančič Ivan, bilješt. uradnik v Ormužu.
 Žinko J., podučit. pri sv. Nikolaji.
 Štev. 23.

20. Dekanija: Stari trg (slov. Gradec). — Poverjenik: Anton Jazbec.

- *Kos Vekoslav, kaplan v Starem trgu pri slov. Gradcu.
 *Šuc J., dr., prov. v Slov. Gradcu.
 *Šribar Janez, župnik v Pamečah.
 Abram Anton, c. k. finančni komisar v Slov. Gradcu.
 Barle Jožef, učit. v Slov. Gradcu.
 Brolih Franco, kaplan v Šmartnu.
 Jazbec Anton, kapl. v Starem trgu.
 Kajtna Rajko, kurat pri sv. Petru.
 Kolednik Radosl. župnik v Razborji.
 Ogrinec Vilelm, c. k. sodn. adjunkt v Slov. Gradcu.
 Pustinec Anton, mlinar v Št. Vidu.
 Rutnik Rajko, mlinarski pomočnik v Št. Vidu.
 Vivod Jožef, mlinar v Št. Vidu.
 Walter Franjo, župnik v Št. Vidu.
 Štev. 14.

21. Dekanija: Videm — Poverjenik: Franjo Mikuš.

- *Hölinger Neža, gospá posestnica v Brežicah.
 *Knjižnica učiteljska v Brežicah.
 *Lenček Alojzij, pos. na Blaniči.
 *Mikuš Franjo, župnik v Brežicah.
 *Srebre Gvidon, dr., odvetnik v Brežicah.
 *Srnc Josip, dr., odvetn. koncip. v Brežicah.
 *Zevnik Martin, pos. v Malem vrhu.
 Agreš Franco, listonoša v Pišecah.
 Breznik Josip, c. k. finančni kom. v Brežicah.
 Cirijak Jakob, posestnik v Reichenbergu.
 Drobnič Jožef, kaplan v Pišecah.
 Gajšek Janez, kaplan v Brežicah.
 Janetič Janez, posest. v Brežicah.
 Jarec Valentin, učit. v Reichenbergu.
 Jerman Josip, okr. kom. v Brežicah.

Jozek Ljudevit, o. k. okraj. glavar.
Kavčič Jak., knjigovodja v Brežicah.
Kožar Jožef, posestnik na Velikem kamenu.

Kunstič Ivan, učitelj v Brežicah.
Lavrenčak Vikt. zaseb. v Brežicah.
Mohorčič Josip, posestnik v Stari vasi pri Vidmu.

Pajmon Ant., kapl. v Rajhenberg-u.
Planinšek Jakob, kaplan v Artiču.

Podvinski France, na Blatnem.
Poljanec Jožef, učitelj v Brežicah.
Rajec Anton, dekan v Vidmu.
Ramor Ferdinand, župnik v Pišecah.
Ramor Janex, kaplan v Vizeli.
Sket Martin, kaplan v Rajhenbergu.
Stergar J., odv. pisar v Brežicah.
Tanšek Ivan, odv. pisar v Brežicah.
Urek Ivan, posestnik v Globokem.

Štev. 32.

22. Dekanija: Vuzenica. (p. Wuchern). — 1. poverjenik: Tom. Mraz.

*Mraz Tomaž, župnik pri sv. Lovrenciji v Vohrodu.

*Ropčič Andrej, žup. pri sv. Antonu na Pohorju.

Dovnik France, kaplan v Vuzenici.
Flšer Anton, kaplan v Vuzenici.

Štev. 4.

2. poverjenik: Luka Držičnik (p. Frosen-Reifais Kärntner Bahn.)

*Držičnik Luka, župan v Jančevem vrhu.

Globočnik Maks., župnik v Ribnici.

Kocmut Jan., učitelj v Ribnici.

Medved Jak., Oibaldov sin v Lehni.

Miklavc J., gostilničar v Ribnici.

Miklavc Peter, kmet. sin v Ribnici.

Nerad Miha, učitelj v Ribnici.

Ovčar Jožef, kmet. sin na Lehni.

Ozvald Janex, poštnik v Ribnici.

Stopajnik Jurij, v Jančev. vrhu.

Šola Ribniška.

Tanšek Valentin, kmet. sin v Ribnici.

Štev. 12.

23. Dekanija: Zavrče. — Poverjenik: Božidar Raič.

*Mlinarič J., župnik v Leskovcu.

*Raič Božidar, žup. pri sv. Barbari.

*Rejsinger France, posestnik in trg. v Dobravi.

*Sovič Aleks., župa., pri sv. Trojici.

*Trampuš Ivan, dekan v Zavrčah.

Kornfeld Edm., kaplan v Halosah.

Pignar France, kaplan v Zavrčah.

Stubec Marko, kaplan v Leskovcu.

Štev. 8.

Kje so naslednji udje?

*Jedlička Otakar, bil v Mariboru.

*Blaž Božidar, trgovec, bil v Mozirju.

Breznik France, bil v Celji.
 Burkhard J., dr., bil v Slatini.
 Kocmut France, bil v Ljutomeru.
 Mravljak Anton, dr., bil v Ljutomeru.
 Polič Drag., učitelj, bil pri sv. Aní.
 Stahec Jože, kaplan v Ulinji.

Štev. 8.

Število v lavantinski škofiji $97 + 485 = 582$.

III. Krška škofija.

1. Dekanija: Celovec. — Poverjenik: Šimen Janežič.

*Čitalnica národna.
 *Einspieler Andrej, realke prof. in
 deželni poslanec.
 *Janežič Evgen, sin † g. Antona
 Janežiča, profesorja.
 *Serviceelj Matej, knezoškof. kaplan
 Alijančič Andrej, kanonik.
 Ambrož Matija, mestni kaplan.
 Borstner M., profesor v Celovcu.
 Božič Valentin, župnik v Pokrčah.
 Čare Peter, župnik v Porečah.
 Einspieler Lamb., knezoškof. tajnik.
 Fric Gregor, gimnazijalec.
 Huter Ivan, bogoslovec.
 Janežič Jožef, mlinar v Lešah.
 Janežič Šimen, poročnik.
 Janežič Valentin, dr., reg. zdravnik.
 Krašič Ivan, uradnik.

Sv. Mohor, družba (v zamenjo).
 Nemec Jurij, kmet in srenjski sve-
 tovalec v Kotmari vasi.
 Pesjak France, trg. opravnik.
 Poljak Gvidon, trg. knjigovodja.
 Robida p. Drag., prednik benedikt.
 samostana.
 Rossbacher Bernard, trgovec.
 Sommer Gregor, okrajni šolaki nad-
 zornik.
 Šašel Martin, duh. svetovalec.
 Šuster Janez, provizor v Karnem
 gradu.
 Tavčelj Jožef, župnik v Hodišah.
 Wieser Andrej, mestni kaplan.
 Zupan Janez, trg. pomočnik.

Štev. 28.

2. Dekanija: Belak.

Stöckl Šimon, župnik v Št. Lenartu. Vuti Matija, kmet.
 p. Arnoldstein.
 Pintar Peter, selanov na Strmiču.

Štev. 3.

3. Dekanija Dobriaves. — Škrjanec Anton, duh. pri sv. Kacijanu. Letopis 1872 in 1873.

7

4. Dekanija: Jezero. (p. Kapel). — *Poverjenik: Štefan Vrankar.*

Božič Ivan, zasebnik v Kortah. p. Kapel.	Sajovic Jož., posestnik v Labodaki dolini.
Čitalnica v Kapli.	Sajovic M., inženir v Oberseelandu.
Muden Simon, župnik v železni Kapli.	Šenk Jurij, kmet, sin na Jezeru.
Muri Peter, pos. pri sv. Ožbaltu.	Vrankar Štefan, župnik na Jezeru.
Hoblek Ožbalt, posest. na Jezeru.	Štev. 9.

5. Dekanija: Lekše. (p. Prevali). —

Ellmayer Gašpar, posest. v Lješah.	Lipold Marko, rod. urad. v Lješah.
Gostenčnik Ivan, trg. v Lješah.	Štev. 3.

6. Dekanija: Pliberg. (Bleiburg). — *Poverjenik: Lovro Serajnik.*

Bergman Val., župnik pri Fari.	Leskovar Jožet, župnik v Svabeku.
Jerman Jurij, kaplan pri fari.	Serajnik Lovro, dekan v Pliberci.
Kolenik Valentin, kmet v Pliberci.	Štev. 6.
Lakner Janez, župnik v Koprivnici.	

7. Sv. Pavel. — *Poverjenik: Pirec o. Franjo Sal.*

*Pirec o. Franjo Sal., predstojnik gimn. konvikta.	Urnik Koloman, gimnazijalec.
Mlakar p. Maksim., samost. dohodničar.	Venedig p. Herman, gimn. prof.
Puhar Viktor, farm. v Libeličah.	Vertot J. M., fajm. v Pustrici.
	Štev. 6.

8. Dekanija: Tinje (Tainach, pošt. Velikovec). — *Poverjenik: Jakob Westermayer.*

Droblnik Jurij, orglar v Medgorjah.	
Westermayer Jakob, inf. prošt in dekan v Tinjah.	
Podobnik Fr., učitelj pri sv. Jakobu.	
Žrjav Matej, farni oskrbnik v Medgorjah.	Štev. 4.

9. Dekanija: Velikovec. — *Poverjenik: Dr. Val. Pavlič.*

*Pavlič Valentin, dr., advokat.	Kulterer Jurij, odvet. koncip. v Velikovcu.
Gecelj Ignacij, kanonik.	
Kikelj Toma, župnik v Radi.	Rupnik Janez, učitelj v Vobrah.
Krofič Mihael, fajmošter.	Štev. 6.

10. Dekanija: Zila (spodnja). — *Poverjenik: dr. Jernej Levičnik.*

Levičnik Jernej, dr., dekan pri sv. Hermagoru.	Vavtišar Luka, župnik v Čačah.
Ožgan Fr., župnik pri sv. Štefanu.	Vigelo Ferdo, posestnik v Zilski Bistrici.
Rup France, provizor v Gorjah.	Štev. 5.

11. Zgorajji Rož. (p. Föderlach in Kärnten.) — *Poverjenik: Janez Sumper.*

Lesjak Valentin, župnik v Dvoru.	Sumper Janez, župnik v Škocidolu.
Lipič Janez, mlinar v Dolah.	Vurcar Luka, kmet v Žapračah.
Marinič Jan., župnik v Lipi.	Weis Peter, kmet v Dolah.
Oblak Anton, župnik v Gosdanji.	Zablatnik Ivan, prov. v Domlačah.
	Štev. 8.

12. Glinje (p. Ferlach). —

Colarič Franjo, orglar v Glinjah.	Sablačan Lovro, mizar.
Godec Janez, župnik v Glinjah.	Sablačan Miha, trgovec. Št. 4.

13. Sovodnje (Gmünd). — *Hraševce France, okr. načelnik.

14. Zabnlce.

Ferčnik Lambert, župnik.	
Bregant Jurij, učitelj v Žabnicah.	
Knjižnica šolska v Žabnici.	
Müller Anton, provizor v Vratah.	
Vidović Janez, kaplan v Trbižu.	
Wieser Janez, kaplan v Žabnicah.	
Zagoričnik Franjo, učitelj v Ukvah.	Štev. 7.

Število v Krški škofiji $7 + 84 = 91$.

IV. Goriška nadškofija.

1. Gorica in njena okolica. — *Poverjenik: Andrej Marušič.*

*Golmayr And., dr., knez in nadškof.	*Globočnik Janez, mons., nadškof.
*Bessa Štefan, kanonik.	tajnik.
*Budal Bernard, stud. viših šol.	

- *Hrast J., dr., vodja v semenišču.
 *C. k. knjižnica študijaka.
 *Kocijančič Štefan, bogosl. prof.
 *Knjižnici centr. bogoslovskega semenišča.
 *Marušič Andrej, gimn. prof.
 *Tonkli Jožef, dr., advokat.
 *Vales M., duh. pom. v Renčah.
 Bajc Anton, učitelj v Renčah.
 Benko Janko, učitelj v Sovodnjah.
 Budal Leop., c. k. sodnijski adjunkt.
 Čitalnica v Solkanu.
 Dolencec Viktor, privatni uradnik.
 Dreja Solkanski, ki plačuje za čitalnico v Solkani.
 Erjavec France, c. k. realke prof.
 Ferfilja Anton, kupč. opravnik.
 Ferfilja Franjo, trgovski uradnik.
 Gabrijevčič Jožef, dr., špiritual v bogosl. semenišču.
 Goljevšček A., c. k. učit. na vadbici.
 Goljevšček France, štud.
 Hafner France, gimn. prof.
 Hrast Šimen, duh. pom. v Solkanu.
 Hribar Anton, učitelj na vadbici.
 Jeglič Andrej, vodja dež. računarije v Gorici.
 Jug Tom., učitelj v Solkanu.
 Kafol Štefan, nadškof. kancelar.
 Klavžar Ernest, deželni uradnik.
 Knjižnica učiteljska c. k. gimn.
 Knjižnica višje realke.
 Komel Mih., učitelj.
 Kumar Val., učitelj na vadbici.
 Lavrič Karol, dr., odvetnik.
 Lazar Mat., gimn. prof.
 Leban France, kaplan v Biljah.
 Levec France, gimn. prof.
 Ljutman Ivan, dijak kmetijske šole.
 Ljutman M., stud. filoz. v Gorici.
 Makuc Štefan, mlinar.
 Marušič J., katehet na učit. izobrazevališču.
 Marušič Anton, posestnik v Mirnem.
 Mažera Jožef, vikarij v Št. Mavru.
 Milač Anton, poštni uradnik.
 Moc Jožef, nadučitelj na učit. izobrazevališču.
 Nanuti Antonin, vikarij v Šmartnem na Krasu.
 Okorn Franjo, stotnik v pokoji.
 Pahor Fr., trgovec v Renčah.
 Pavletič Andrej, vodja gluhocevov.
 Pavlin Jožef, kmet v Vrtojbi.
 Perozzi Alojzij, c. k. poštar v Bukovici.
 Persogljija Hinko, učitelj.
 Pilpah Franjo, pl., stotnik.
 Pirc Matej, stolne cerkve vikarij.
 Povše France, profesor, voditelj kmet. šole.
 Premerl Ljudov., železn. uradnik.
 Rojic Aleks., dr., zdravnik.
 Rojic Raf., dr., zdravnik.
 Rutar Lovro, ravnatelj na sv. Gori.
 Semenišče mladenško, knezškof.
 Škodir Jožef, kaplan v Čepovanu.
 Stres Ivan, kaplan v Mirnem.
 Schafenhauer France, gimn. vodja.
 Šavnik Anton v Biljah.
 Šuklje France, profesor.
 Uršič Alojzij, pisar.
 Velikonja J., spovednik na sv. Gori.
 Vodopivec France, nadučitelj učit. izobrazevališča.
 Vođušek Matevž, gimn. profesor.
 Zavodlav Fr., pos. v Št. Andreših.
 Žbona Andrej, železniški uradnik.
 Žepič Fr., prof. na gospodarski šoli.
 Žnidarčič Andrej, gimn. dijak.
 Okrožna sodnija za kaznilnico v Gradškem (v dar).

Godnič Jožef, bogoslovec.
 Grbec Ivan, bogoslovec.
 Gregorčič Anton, bogoslovec.
 Kodelja Jožef, bogoslovec.

Kodre Ivan, bogoslovec.
 Leskovec Martin, bogoslovec.
 Mahnič Anton, bogoslovec.
 Rudež Anton, bogosl. Stev. 82.

2. Dekanija: Bovec. — *Poverjenik: Andrej Leban.*

Ceket France, kaplan v Serpenici.	Starman Stefan, kaplan v Bovcu.
Flander Anton, vikarij v Serpenici.	Sorč Alojzij, posestnik v Bovcu.
Gaberček Franjo, uradnik v Bovcu.	Stres Anton, učitelj v Bovcu.
Gršelj Ivan, učitelj v Serpenici.	Urbančič Andrej, vikarij v Trenti.
Kenda Anton, krčmar v Bovcu.	Vodopivec Ljud., vikarij v Čez-Sočl.
Leban Andrej, previdnik v Soči.	Volarič Valentin, podučitelj v Bovcu.
Likar Janez, kaplan v Bovcu.	Žagar Franjo, posestnik v Serpenici.
Smrekar Franjo, vikarij v Logu.	Štev. 15.

3. Dekanija: Kobarid. — *Poverjenik: Bl. Grča.*

*Grča Blaž, kaplan v Kobaridu.	Mancin Anton, kaplan v Starem selu.
Bandelj Jan., podučit. v Kobaridu.	Peternel Jurij, vikarij v Borjani.
Črv Jan. Nep., vik. v Logéh.	Podreka Jožef, župnik v Breginji.
Dominko France, učitelj v Kobaridu.	Strukelj Miha, vikarij.
Jekše Andrej.	Štev. 11.
Kobal Peter, vikar na Sedlu.	
Kurinčič Jan., bogosl. v Kobaridu.	

4. Dekanija: Cirkno. — *Poverjenik: Jožef Jeram.*

Čitalnica narodna v Cirknem.	Seljak Anton, vikarij v Novakah.
Harmel Adolf, kaplan v Cirknem.	Sitar France, kurat v Ravnah.
Hovar France, kaplan v Cirknem.	Širca Jan., nadučitelj v Cirknem.
Jeram Jožef, dekan.	Trepal Anton, kurat v Jagerjih.
Jereb Joahim, vikarij v Orehku.	Wester Janez, vikarij v Otaležu.
Kacin Andrej, župnik v Šerebljah.	Štev. 11.

5. Dekanija: Črnlce (p. Ajdovščina). — *Poverjenik: Andrej Juh.*

*Čitalnica narodna v Ajdovščini.	Rejec Janez, vikarij v Št. Janžu.
Balog, bratje, v Ajdovščini.	Rjavec Blaž, župnik v Batujah.
Bunc Franjo, učitelj v Kamnji.	Samostan kapucinski pri sv. Križu.
Favet Anton, posest. v Šriľjah.	Trpin Filip, župan pri sv. Križu.
Gaberčič Šimen, prov. v Ajdovščini.	Vodopivec Jan., trg. v Kamnji.
Juh Andrej, kaplan v Črnicah.	Štev. 12.
Logar Jakob, župnik pri sv. Križu.	

6. Devin (p. Moufalkone). — *Valentinčič Štefan, kaplan v Devinu.*7. Gradška. — *Bizjak Jakob, duh. oskrbnik v kaznilnici.*

8. Dekanija: Kanal. *Poverjenik: Andrej Wolf.*

*Wolf Andrej, dekan.
 *Wolf Ivan, župnik v Štorencu.
 Čitalnica narodna v Kanalu.
 Črv Jan., kaplan v Ročinju.
 Dražček Andrej, posest. v Kanalu.
 Golja Jožef, vikarij v Lomu.
 Graf Tomaž, c. k. sodnik.
 Ivančič Jožef, notar.
 Juh Janez, vikarij v Lokovicu.
 Kragelj Jožef, kaplan.
 Makarovič Ivan, krčmar v Avčah.

Perič France, učitelj v Ročinju.
 Poniž Benedikt, učitelj v Kanalu.
 Tomažič Ferd., kaplan v Ročinju.
 Ukmar Anton, vikar Marija-Celjski.
 Vidic France, kaplan v Kanalu.
 Vuga Andrej, vikarij v Kali.
 Zega Miha, podučitelj v Kanalu.
 Žnidarčič Andrej, vikarij na Banjšicah sv. Duha.

Štev. 19.

9. Dekanija: Koman. — *1. poverjenik: Ant. Božič.*
(p. Rihenberg pri Gorici.)

*Kavčič J., notar v Komnu.
 Anderlič Jan., cerk. v Rihenbergu.
 Božič Anton, administrator v Rihenbergu.
 Cottič Jernej, učit. v Rihenbergu.
 Fabijan France, pos. v Rihenbergu.
 Faganel Št., duh. pom. v Šmarjah.
 Furlani Ivan, prisedši iz Ipave v Rihenbergu.
 Gregorčič Sim., kapl. v Rihenbergu.
 Hebat Miha, posest. v Rihenbergu.
 Kerčevan Jan., pos. v Rihenbergu.
 Kodrič Jožef, posestnik in grajšč. oskrbnik v Rihenbergu.

Kolavčič Jan., kaplan v Dornbergu.
 Kramar Filip, župnik v Dornbergu.
 Križman Ignacij, učitelj v Dornbergu.
 Ličen Janez, župan v Rihenbergu.
 Orel Lipe, povestnik v Šmarjah.
 Pavlica Jožef, posest. v Rihenbergu.
 Pečenko A., pos. sin v Rihenbergu.
 Polšak France, župan v Šmarjah.
 Poniž Ambrožij, učit. v Rihenbergu.
 Robič Andrej, posest. v Rihenbergu.
 Sinigoj Andr., pos. sin v Dornbergu.
 Stepančič France, kaplan v Rihenbergu.

Štev. 23.

2. poverjenik: Jožef Ferfolja v Komnu.

Ferfolja Jožef v Komnu.
 Lukežič Jan., kaplan v Komnu.
 Mosetič Štefan, kaplan v Komnu.
 Makuc Anton, vikarij v Kobiljiglavu.
 Pavletič Jos., duh. pom. v Štanjelu.

Pipan Jožef, vikarij v Vojščici.
 Rudež Jožef, posest. v Kobiljiglavu.
 Vuga Peter, kaplan v Štjaku.

Štev. 8.

10. Dekanija: Tomin. — *Poverjenik: Jakob Doljak.*

*Čitalnica narodna v Tominu.
 *Winkler Andrej, c. k. namestn. svetnik v Tominu.

Andrejčič J., pisar.
 Bevek Janez, vikarij v Grahovem.
 Črv Anton, vikarij v Roči.
 Devetak Anton, pisar.

Doliak Jakob, dekan v Tominu.
 Fischer Albertina, gospica.
 Gaberšček Janez, trgovec v Tominu.
 Gaberšček Andrej, trg. v Tominu.
 Golja Jožef, kaplan v Volčah.
 Gregorčič Anton, vikarij v Libušini.
 Hvalica Anton, vikarij v Dražnici.
 Jug Anton, kaplan v Tominu.
 Kogoj Peter, učitelj.
 Kekole France, davk. kontrolor.
 Krkoš Štefan, kaplan v Podmevcu.
 Lazar Anton, vikarij v Obloki.
 Leban Ivan, kaplan v Idrji pri
 Bači.
 Lužnik Fr., kaplan pri sv. Luciji.
 Lužnik Janez, posestnik.

Macak Ivan, zemljomerec v Tominu.
 Mlekuž Jožef, kaplan v Tominu.
 Močnik Luka, odv. v Strižiču.
 Pencin Drag., kaplan v Tominu.
 Pervanjo Martin, kaplan v Tominu.
 Pipan Anton, kaplan na Libušini.
 Dr. Premerstein Jan. pl., bilježnik.
 Rutar Anton, župnik v Volčah.
 Rutar Tomaž, župnik pri sv. Luciji.
 Skrt Andrej, kaplan v Tominu.
 Šorli Ivan, sedmošolec iz Podmelee.
 Štrukelj Miha, pisar.
 Uršič Anton, trgovec v Koboridu.
 Vogou Tone, pisar.
 Zarli France, c. k. oficijal.
 Štev. 36.

Število v Goriški škofiji 18 + 202 = 220.

V. Tržaška škofija.

1. Trst in njegova okolica. — *Poverjenik: Ivan Dolinar.*

*Legat Jernej, dr., škof.
 *Bočar France, trgovec.
 *Cegnar Franjo, viši telegrafist.
 *Čitalnica narodna.
 *Čičman Anton, naut. akademije
 ravnatelj.
 *Gorup Jožef, vel. trgovec.
 *Kastelec France, trgovec.
 *Komar Vekoslav, urad. dež. glavne
 blagajnice.
 *Krsnik Ferko, trgovec.
 *Lavitman Janez, trgovec.
 *Pertot Janez, posestnik v Barkoli.
 *Podobnik Janez, poštni uradnik.
 *Sorč Edvard, trgovec.
 *Schweiger Jurij, polic. komisar.

*Valentinič L., poštni uradnik.
 *Vesel-Koseski Jovan, c. k. finančni
 svetovalec, častni ud.
 *Vovk Janez, župnik v Bazovici.
 *Zorman Jož., župnik v Katinari.
 *Žvanut Matija, trg. pomočnik.
 Baron Kuhnov polk št. 16 v dar.
 Barti Jožef, kaplan pri sv. Jakobu.
 Bostjančič Anton, župnik pri sv.
 Ivanu.
 Černe Janez, kaplan pri sv. Jakobu.
 Čitalnica v Rojani.
 Dekleva France, trg. agent.
 Dolinar J. na Dovgani.
 Dovgan Anton, uradnik pri južni
 železnici.

- Geržel Anton, trg. knjigovodja.
 Gujzda Franjo, katehet.
 Godina Jožef, finančni komisar.
 Huth Karol, c. k. vojni kaplan.
 Jančar Jožef, učitelj v Katinari.
 Kalac Ant., dijak na nemški gimn.
 Kalister Ivan, zasebnik.
 Kenda Anton, dijak. (Rocol. hiš.-št. 15.)
 Kocijan Jakob, kaplan pri veliki Materi Božji.
 Kurent Maks. trg. agent.
 Leban Josip.
 Legat Jan. Nep., katehet dekliske šole in škofov tajnik.
 Mankoč Josip, trgovec.
 Penko Franjo, hišnik v Hotel Evrope.
 Potočin J., trg. pomočnik.
 Raič Vekoslav v Trstu.
 Remec Fr., koop. pri nov. sv. Antonu.
 Stavadhar Ferd., častni korar in gimn. katehet.
 Schöpf Josip, župnik v pokoji.
 Šust Jan., dr., bogoslovja profesor in škofov kancelar.
 Truden Miha, trgovec.
 Urbas Viljem, c. k. profesor višje realke.
 Valenčič Ivan, trgovec.
 Vesel Jožef, tehtovec v c. k. dogani.
 Vodnov Davorin.
 Wratschko France, gimn. prof.
 Zakotnik Jož., kaplan v Škednju.
 Zupan D., železniški uradnik.
 Štev. 55.

2. Dekanija: Dolina (p. Boljunc). — *Poverjenik: Jurij Jan.*

- *Jan Jurij, dekan v Dolini.
 *Notar Tone, duh. pom. v Brezovici.
 Pink Jožef, kaplan na Klanci.
 Golmajer Urban, župnik v Kubeđu.
 Juriševac Štepan, gostilničar v Milah.
 Klemenčič Jernej, župnik v Predloki.
 Koren Ivan, kmet v Podgorji.
 Košič Martin, učitelj v Brezovici.
 Kraljič Franjo, namest. v Brezovici.
 Matičič Franjo, kaplan v Vatovljah.
 Mazek Karol, kaplan v Barki.
 Metlika Anton, trgovec na Klancu.
 Pavli Lojze, kaplan v Borštvu.
 Renko Franjo, dacar v Boljuncu.
 Rekar Janez, kaplan v Loki.
 Sancin Jožef, kaplan v Ricmanjah.
 Sila Matija, župnik v Rodiku.
 Svet Ivan, kaplan v Podgorji.
 Vatovec Jožef, posestnik v Padežu.
 Voučina Lipe, kaplan v Dolini.
 Štev. 20.

3. Črnikal (pri Trstu). —

Šobar Miha, administrator v Kubeđu.

4. Dekanija: Jelšane. — *1. poverjenik: Valentin Pušavec.*

- Benigar Tone, trgovec v Jelšanah.
 Čitalnica v Jelšanah.
 Dekleva Blaž, kaplan v Jelšanah.
 Jenko Štefan, duh. pom. v Jelšanah.
 Kosec Fr. Seraf., župn. v Klani.
 Pirec Srečan, učitelj v Jelšanah.
 Pušavec Valentin, dekan v Jelšanah.
 Sovine Anton, vikarij v Podgrajah.
 Štev. 8.

2. *poverjenik: Fr. Šabec* (p. Illir. Castelnovo).

*Šabec France, trgovec v Podgradu.	Ribarič Martin, poštar v Vodica.
*Sinkovec Jožef, farman v Nuovah.	Rogač Anton, eksposit v Novem gradu.
Breceljnik Janez, farman v Hrušici.	Rogač Jožef, dr. bogoslovja.
Dobravec, Miha, kaplan v Hrušici.	Šubie Primož, eksposit v Staradi.
Jaksetič Jakob, trgovec v Podgradu.	Teran France, kaplan v Pregarjih.
Klemence France, kaplan v Hrušici.	Wochel Dragotin, c. k. finančni komisar v Podgradu.
Kuntara Anton, posestnik in poštni opravnik v Podgradu.	Zajec Anselm, kaplan v Mavnah.
Peklukar Martin, župnik v Vodica.	Žvokei Janez, c. k. davkarski oficijal v Podgradu.
Pretnar Jan., župni oskrbnik v Golacu.	
Rebek Anton, c. k. davkar v Podgradu.	

Štev. 18.

3. *Dekanija: Tomin. — Poverjenik: Jernej Brenca.*

*Črne Anton, posestnik v Tomaji.	Strle France, predstojnik železniške postaje v Sežani.
Brence Jernej, duh. v Dutovljah.	Treven Jan., farman v Repentabru.
Dutovlje, vaška knjižnica (plačuje g. Tavčar v Ljubljani).	Zupan Jožef, kaplan v Sežani.
Skopo (plač. g. dr. Oreš v Ljubljani).	Živic France v Skopem.

Štev. 8.

6. *Dekanija: Prosek. — Poverjenik: Ivan Nabrgoj.*

Cvek Lavoslav, učitelj v Nabrezini.	Nabrgoj Ivan, župan in posestnik.
Gorjup Ivan, pek in posestnik.	Valentič Anton, učitelj.

Štev. 4.

7. *Dekanija: Kastav. — Poverjenik: Ant. Sovdat.*

*Fegec Franjo, c. k. okrajni glavar v Voloski.	Legat Franjo, c. k. pristav v Voloski.
Bole Franjo, diurnist pri c. okr. glavarstvu.	Sovdat Anton, c. k. davkarski nadzornik v Voloski.
Čitalnica narodna.	Švinger Albin, eksposit v Opatiji.
Janez Josip, duh. pastir v Rukavcu.	

Štev. 7.

8. *Piran. (p. Pirano.) — Poverjenik: France Ravnik.*

Grossman Edvard, učitelj v Šmarji. (Monte-Istria).	Ravnik Fr., župnik v Corte d'Isola.
Matjan Valentin, kurat v Risani.	Skočir Avguštin, kaplan pri Materi Božji na Krasu.

Štev. 4.

9. Pazin (Pisino):

- *Volčič Jakob, oskrbnik v Červtji.
 Bruner o. Julij, vikar, organ. in učitelj gimnazije.
 Hrovat Andrej, oskrbnik v sv. Ivancu.
 Hrovat Ivan, plov. namestnik v Št. Ivancu.
 Orlič Fr., plov. v Žminju.
 Pfeifer o. Milko, gimn. prof. in samostanski predstojnik.
 Sajevec Jakob, kurat v Borutu.
 Venedig o. Herman, gimn. katehet.
 Videc o. Fortunat, gimnazijalni učitelj.
 Zimerman Matija, župnik v Gradišnji. Štev. 10.

10. Buzet (Pinguente). —

- Benedik Ivan, kaplan v Buzetu.
 Markič Matej, kaplan v Laščah.

11. Permani. Pezdlič Miha, poštni opravnik.

12. Truške (p. Koper). Mikuš Jos., kaplan v Truškah.

13. Umaga (Istra). — Rovnik, Pirano; — Jugo M., župnik v Materadi pri Umagi.

14. Beršec. (Istrija). Logar Franjo, župnik; — Bukovec Franjo, kaplan.

—Število v tržaški škofiji 26 + 117 = 143.

VI. Sekovska škofija.

1. Admont. — Poverjenik: Pivec o. Maksimilijan.

*Lajh o. Korbinian.	Rešek o. Enrik, bogosl. profesor.
*Matevžič o. Eginard.	Švarec o. Alkuin, kaplan.
*Pivec o. Maksimilijan.	Trček o. Egidij.
*Vagaja o. Rudolf.	Štev. 7.

2. Cmurek: Pavalec Jurij, kaplan v Cmureku.

3. Gradec. — Poverjenik: Jožef Muršec, Lendplatz Nr. 29.

- *Ipavec Benj., dr., zdravnik.
 *Klodič Ant., c. k. šolski nadzor.
 *Krek Greg., dr., prof. slav. slov. na vseučilišču.
 *Macun France, bivši sodn. pristav (Ungargasse št. 3, I. nadstropji.)
 *Meič Jan., dr., više sod. svetnik.
 *Muršec Jožef, dr., realk. profesor v pokoji.
 *Pribošič Janez, vojni kaplan.
 *Simonič France, modroslovec.
 *Švajger Gabrijel, gvardijan minorit. samostana.
 Dreisiebner Jož., dekan Vildonski.
 Goršič Ivan, učitelj.
 Herrman M., c. k. sodnik in deš. odbornik.
 Hofer Edv., dr., profesor na viši realki.
 Kitak Franjo, bogoslovec.
 Kocijančič Alojzij, kamnosek.
 Kovačič J., župnik v Feldbachu.
 Lavrič Josip, učitelj mestnih ljudskih šol.
 Lupšina, ravnatelj v zastavnici.
 Macun Ivan, gimn. profesor.
 Misla Jak., dr., knezoškof. tajnik.
 Opravništvo (Oekonomat) c. k. nad-sodnije (po 5 istia. v dar).
 Paltanč Jak., župnik v pokoji.
 Petelin J., magistr. blagajnik.
 Polak P. Alojzij, minorit. proku-rator.
 Polič Dragotin, župnik v gradj. bolnici.
 Poznik France, tehnik.
 Ravnikar Dragotin (Münzgraben 28.)
 Regula France, odvet. koncip.
 Robič Mat., dr., bogosl. profesor.
 Sarnec France, meščan.
 Senior, dr., zdravnik.
 „Slovenija“, društvo.
 Stanonik Jož., dr., bogosl. profesor na vseučilišču.
 Šlik Jož., župnik pri sv. Margareti na Vabi.
 Šubic Simon, dr., profesor trgovske akademije.
 „Vendija“, društvo jugosl. tehn. (v dar).
 Verbnjak Jož., kurat v deželni bol-nici.
 Wallner Peter, niž. realke katebet.
 Zamuda Franc, knjigovodja v hra-nilnici.

Štev. 39.

b. Dijaki na vseučilišču. (Münzgraben št. 28.)

- Kosi Anton.
 Lilek A.
 Novak Bogoslav.
 Rojnik Kronoslav.
 Stiflar Franjo, modroslovec.
 Šinkovec Daverin, stud. filozofije.
 Šinkovec Dragotin.
 Turkuš Tone, stud. filozofije.

4. Vorau: Kramberger Feliks, kanonik.

5. Gradec (p. Köflach): Kolenko Jožef, župnik.

6. Grafendorf (p. Hartberg): Molj Leopold, kaplan.
  7. Hitzendorf (p. Gradec): Žunko Josip, kaplan.
  8. Junik (Eibiswald): *Rupnik Ivan, speditér.
  9. Lipnica (Leibnitz): Ambrožič Blaže, učitelj.
  10. Ljubno (Leoben): Del Negro Mavricij, c. k. okr. sodnije predsednik.
  11. Mödling: Robič Valentin, zasebni uradnik.
  12. Murau: Špec Dragotin, c. k. davk. preglednik.
- Število v sekovski škofiji $14 + 50 = 64$.

VII. Udje raznih škofij.

(Kraji v abecednem redu.)

1. Aleksandrija: *Bušič Jožef, poštni vodja.
2. Bela cerkev (Weiskirchen, Banat): Kranjc Ciril.
3. Bisag. (p. Breznica pri Varašdinu): Vojska Lavoslav, župnik.
4. Bolcano (Bozzen): Krištof Ferd., oskrbnik križanskega reda.
5. Brod (Hrvatska): Hibšar Fabijan, bilježnik.
6. Czegled: Žimenc Dragotin, inženir pri železnici (Theissbahn).
7. Dijakovar: *Strossmayr J. Juraj, biskup.
8. Dubrovnik (Ragusa): Namar Franco, zapovednik žandarjskega postaja (Postenföhrrer) v Lovreću.

9. Dunaj. A.

Rajejskij Mih., biskup, častni ud.	Jevnikar Jakob, pristav pri ministertvu za deželno bran.
*Cigale Matej, c. k. minist. tajnik.	Kulavec Jan., dr., dvorni kapelan in vodja viših bogoslovskih véd v Avguštineji.
*Conrad Sigmund, baron Eybesfeld, c. k. namestnik doljnoavstrijski.	Mohorčič Fr., trg. pom.
*Dolenc Matija, dr., advokat.	Pirnat Janez, c. k. cenilni komisar pri fin. ministertvu.
*Miklošič pl. France, profesor na vseučilišču.	Radič pl. Peter, vredn. in pisatelj.
*Napret Teodor, dvorni svetnik pri najvišji sodnji.	Sežun Žiga, slušatelj na trgovski akademiji, pri g. dr. Dolencu.
*Pogačnik Ferd., dr., odvetnik.	Toš Jože, dr., kanonik.
Breslauer Jos., dr.	
Jelenc Janez, prefekt v Terezijanišču.	

Štev. 16.

B.

*Firbas France, pravnik.	Podgornik.
*Turner Pavel, modroslovec.	Schreiner Enrik.
Borstnik Fr., modroslovec (knjige v Borovnicu.)	Škrl Ivan, pravnik.
Novak Peter, modroslovec (knjige v Kamnogorico).	„Slovenija“ društvo.
	Zaplotnik Radovoj, pravnik.
	Zelenik Jož., modroslovec. Št. 10.

10. Črnilog: Poverjenik: Rade Vlačič.

Durbrešič Avgustin, posestnik na Grobniku.	Vlačič Rade, župnik v Črnelogu.
Štefančič Mate, trgovec v Črnelogu.	Abčin Franjo, dacar v Črnelogu.

Štev. 4.

11. Delnjee: Majnarič Jakob, učitelj.

12. Galicija: Preiss Malica, roj. Gregoračeva.

13. Gerove: Koviča Franjo, dacar.

14. Hallstadt: Krišnička Dragotin, računovodja pri c. kr. rudn. upravi.

15. Josefstadt: *Sušnik Gaspar, stotnik avditor.

16. Pariz: Picot Emile, podkonsul v Parizu. (knjige pod napisom: Mons. Emile Picot, Viceconsul de France 5 Rue Boulainvilliers Passy Paris. (Durch Güte des Herrn Speyers Duran bei der Französischen Botschaft in Wien.)

17. **Kostanjevica pri Karlovcu:** Galacija And., nadzornik finančne straže.

18. **Karlovec:** Unterlugauer, dr.

Perklet Franjo, lekar.

Žnidaršič Jakob, supl. gimnaz.

19. **Levov:** *Chocholovšek Emanuel, zemljemerec.

20. **Lokve (pri Reki.): poverjenik:** Iv. Vilfan.

Konič Josip, kotarski lečnik.

Majnaric Gjuro, poštar.

Vilfan Ivan, poresnik. Štev. 3.

21. **Narlu (pri Zagorji na Notr.):** Valenčič Josip, trgovec.

22. **Osek:** (Andrej Kodrič).

Gradišnik Franjo, vodja brzjava.

Jeras Josip, kr. inženir.

Hrlič Anton, gimn. prof.

Kodrič Andrej, gimn. profesor.

Hoker Franjo, telegrafist.

Kolarič Paje, ravnatelj štedionice.

Horvat Matija, pravoslav.

Leitner Franjo, telegrafist.

Jasbec Ivan, nadtelegrafist.

Štev. 9.

Pitten (spodnja Avstrija): Cirman Anton, učitelj.

23. **Poreč:** *Dobrila Jurij, dr., škup.,

24. **Praga.**

Beseda umetniška.

Palacki Franjo, častni ud.

Černy Jan, Ladisl., generalni zastopnik ljubljanske banke „Slovenije“, za Česko, Moravsko in Šlesko.

Prvi spolek Gabelsbergerjevih stenoagrafov.

Rieger Franjo, Ladislav, častni ud. Spolek pravniški.

Matica česka.

25. **Promontura (p. Pola):** *Mrgolič Ivan Živko, duhovnik.

26. **Požaga (Slavonija):** Valon Jožef, tajnik pri komitat. sodstvu.

27. **Rakek. Poverjenik:** France Blaž.

*Blaž Franco, trgovec.

Barčič Erazem, dr.

*Mazek Anton, gimn. prof.

Čičigoj Jakob, gimn. prof.

Derencin Marian, dr. Slavnik Ljudovik, gimnazijski
 Flamin Ivan, dr., kanonik i župnik. ravnatelj.
 Marković Ivan, realk. vodja. Zupan Jan., gimn. prof. Štev. 9.

28. Rapišća (p. Jaska): Rošič Valentin, graždinski reudator.

29. Sisek: Pavlica Stevo, trgovec.

30. Dekanovac (p. Čakovac v Medjumuru): Luci Anton, župnik.

31. Trsat: Merk o. Sofronij. — Zihel o. Lenart, vikarij. — Knjižnica
 o. o. francižkanov. — O. Avguštin, provincijal kapucinskega reda na Reki.

32. Varaždin:

*Bradačka Franjo, gimn. vodja. Sevnik Vinko, svetovalec kr. žup.
 *Francelj Bar., učit. na nižji realki. sodnije.
 *Stare Josip, gimn. prof. Šviglin Janko, kr. javni bilježnik,
 Križan Josip, dr., gimn. profesor. Valjavec Matija, gimn. profesor.
 Vučnik Drag., profesor. Štev. 8.

33. Vrbovsje (p. Ogulin): Roš Sebastian, inženir; — Tomšič Franjo,
 inženir.

34. Zader: Tisen Jožef, c. k. major.

35. Zagreb: — *Poverjenik: Anton Kos.*

Rački Franjo, dr., častni ud.	Fon Josip, dr. v bolnici milosrdnik.
*Concilija Ivan, trgovec.	Gajzda Anton, trgovec.
*Jelovšek Mart., realk. profesor.	Gostiša Andrej, prisjednik stola sedmorice.
*Kopač Jož., dr., odvetnik.	Jenko Edm., c. k. satnik 53. polkovnika.
*Kos Anton, tajnički pristav Krobanskega stola.	Kočevar Ferdo, činovnik kr. zemaljskega računovodstva.
*Košiček Ubaldo, mestni kaplan.	Križekar Edvard, nadporočnik 53. polkovnije nadvojvode Leopolda.
*Mazunarič Anton, gimn. ravnatelj.	Lipeč Viktor, realko profesor.
*Vančas Aleks., dr., zdravnik.	Magdič Franjo, profesor.
*Weber Adolf, kanonik.	Mara Franco, profesor.
*Zoričić Peter, realko profesor.	Matovšek Ferdo, kr. državne nadpravnika namestnik.
Bojer Antonin, nadporočnik 53. polkovnije nadvojvode Leopolda.	Melič Matija, profesor.
Brusina Spiro, muzejjski pristav.	Mrazović Ladislav, pravnik.
Bužar Josip, računarski oficijal.	
Eisenhut Miroslav, stolar in posest.	
Fogi Emil, kaplan v Brdovcu.	

Novak Josip, vrhovni blagajnik.	Velikanje Anton, pravosred. koncip.
Oblak France, račun. uradnik.	Vidovič Ante, katehet v samostanu milosrčnih sester.
Selevšek Ivan, profesor više realke.	Vidrič Lovro, dr., odvetnik.
Smičiklas Tade, gimn. profesor.	Vršec Anton, finančni uradnik.
Stožir Ivan, prof. kr. velike realke.	Weingri Josip, dr., v bolnišnici milosrčnikov.
Stramič France, akadem.	Weis Franjo, kavarnar.
Šaler Franjo, učitelj.	Zeininger Bojimirj, pekar.
Tomšič Ljudevit, učitelj na doljnegradskih glav. učilnicah.	Žugčič Stepan, pravnik.
Rakanovič Jar., prist. kr. stolne sedm.	

Društvo sv. Jeronima po 1 odtis.

Jugoslovanska akademija (po 3 odtiske).

Matica ilirska po 1 odtis.

Štev. 47.

36. Švica. Zürich: *Dr. Klun Vinc. Fer., dvorni svetnik v pokoji.

37. Za Rusljo. — Poverjenik: g. Mik. Rajevskij.

Mihael Rajevskij, škof pri ruskem poročništvu na Dunaji, častni ud.	Nebec France, profesor.
*Bole Davorin, profesor.	12 iztisov za društva, s katerimi je Matica v zvezi književne vzajemnosti (glej št. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24.)
*Slavjanski dobrodelni komité v St. Petersburgu.	Štev. 17.
Lamanskij Vladimir, prof. Ivanovič.	

Kje so?

*Lipold France, bil v Beču.

Begna Franjo, bil v Zagrebu.

Hergežič Iv., bil v Zagrebu.

Jamnik V., bil v Beču.

Rothel V., bil v Beču.

Vranjičani Anton, bil v Zagrebu.

V djanski zvezi književne vzajemnosti je Matica:

1. Z Matico dalmatinsko v Zadru o 1864. l.
2. „ slovaško v Turčijanskem sv. Martinu od 1864. l.
3. „ srbsko v Novem Sadu od 1864. l.
4. „ gališko-rusko v Levovu od 1865. l.
5. „ ilirsko v Zagrebu od 1866 l.
6. Z Akademijo jugoslovansko v Zagrebu od 1867. l. *)

*) Njenemu predstojništvu pošiljajo se po trije iztisi vsake knjige: eden akademijski knjižnici, dva pa, da ju slavno predstojništvo po dr. J. Muršičevi želji razdeljuje najizvrstnejšima slovenskima akademikoma, dokler ni vseučiliškah v Zagrebu.

7. Z društvom sv. Jeronima v Zagrebu od 1869. l.
8. Z Matico česko v Pragi od 1866. l.
9. Z Besedo umetniško v Pragi 1866. l.
10. Z društvom (spolkom) pravnikiškim v Pragi od 1866. l.
11. S prvim društvom Gabelsbergerjevih stenografov v Pragi od 1870. l.
12. Z društvom sv. Mohora v Celovcu od 1866. l.
13. Z društvom anthropologiškim v Moskvi od 1866. l.
14. Z akademijo carsko v St. Petersburgu od 1866. l.
15. Z občestvom za izdavanje narodnih spominkov v Vilni od 1869. l.
16. Z Mumjegovsko muzejo v Moskvi od 1869. l.
17. S knjižnico slavjanskega komiteta v Moskvi od 1869. l.
18. Z imperatorskim ruskim geografičnim občestvom v Sank Petersburgu od 1869. l.
19. Z imperatorsko universiteto v Varšavi (Ego Prevošhoditelstvu Petov Aleksejeviču Lavrovskemu, Rektoru Imperatorskago Universitete od 1872. l.
20. Z Universiteto v Moskvi od 1872. l.
21. Z aracologiškim občestvom v Moskvi od 1872. l.
22. Z občestvom ljubiheljeje istorij i drevnostej rosijskih v Moskvi od 1872. l.
23. Z Universiteto imperatorsko novonasijsko v Odesi od 1872. l.
24. Z občestvom filologiškim v Voronežu. od 1872. l.
25. S Smithsonovo ustanovo (Smithsonian Institution) v Washingtonu.
26. S srbakim učenim društvom v Belemgradu od 1868. l.
27. Z moravsko Matico v Brnu od 1869. l.
28. Z gosp. Louis Legerjem, profesorjem slovanske literature v Parizu od 1869. l.
29. Z občestvom sv. Vasilija Velikega v Ungvaru od 1870. l.
30. Z Matico slovansko v Pilzni.
31. S kraljevo Universiteto v Kristianiji od 1872. l.
32. Z bolgarskim učenim društvom v Brajli.

Matica svoje knjige daruje :

1. Slavni c. k. pravdniji v Ljubljani za kaznilnice (po 3 istise).
2. Slavni c. k. nadpravdniji v Trstu za knjižnice primorskih kaznilnic (po 1 istisa).
3. Slavni c. k. okrožni sodnji v Gorici za knjižnice ondašnje kaznilnice (po 1 istisa).
4. Slavni čitalnici v S. Francesco v Kaliforniji od 1869. l. (po 1 istisa).
5. C. kr. baron Kuhnovemu polku št. 17 od 1869. l. (po 1 istisa).
6. Sl. deželnemu odboru v Ljubljani za pošilno delalnico od 1869. l.
7. Sl. katol. družbi v Ljubljani za knjižnico od 1869. l. (po 1 istisa).
8. Političnemu društvu „Napreju“ v Šmarji (Štaj).
9. Slovencem v severni Ameriki, in sicer v roke
  - a) Prečastitemu in milost. škofu Ignaciju Mraku (Ignatius Mrak, Biskop at Marquette-Michigan North-America).

- b) Visokočast. misijonarju Fr. Pircu (Francis Piers, missionary cathol. at Crow-Wing, Minnesota—North America.)
10. Slavni „Vendiji“, društvu jugoslovanskih tehnikov v Gradcu.
11. Vis. c. k. nadsodnji v Gradcu za slovenske vjetnišnice (po 5 istisov).
12. Prečast. g. Paskalu Vuičiču, bližupu v Bosni.
13. Učiteljskim izobraževališčem, v dar za onega pripravnika poslednega leta, ki je z najboljšim uspehom dovršil svoje nauke, in sicer:
- a) Ljubljanskima (moškemu in ženskemu), b) zagrebškima (moškemu in ženskemu), c) zadarskemu, č) petrinjskemu, d) pakraškemu, e) đjakovaškemu, f) somborskemu in g) kragujevškemu.

I.

Konečni pregled Matičnih družbenikov.

V škofiji	častnih udov	ustanovnikov	letnikov	skupaj
I. Ljubljanski	.	204	657	861
II. Lavantinski	.	97	485	582
III. Krški	.	7	84	91
IV. Goriški	.	18	202	220
V. Tržaški	.	26	117	143
VI. Sekovski	.	14	50	64
VII. drugih	5	31	126	162
	5	397	1721	2123

II.

Statistični pregled od Matičnega začetka.

M a t i c a									
od začetka to je 4. feb. 1864. leta do	i m e l a j e			smela je potrošiti				potrošila pa je	
	usta- novni- kov	letni- kov	skupaj	premoženje		gld.	kr.	gld.	kr.
				gld.	kr.				
1. jan. 1865	334	387	712	7679	22	823	6	1065	44
1. julija 1866.	370	571	941	23039	60	3152	57	1191	68
1. julija 1867	385	815	1200	27765	53 1/2	2960	76	2747	46 1/2
1. julija 1868	388	998	1386	31240	53 1/2	3358	90	1495	73 1/2
1. julija 1869	392	1078	1470	41132	18	3769	50	2824	18
1. julija 1870	394	1209	1603	42795	2 1/2	3650	34	6008	34
1. julija 1871	405	1481	1886	52344	20	5816	66	8427	49
1. julija 1872	405	1536	1940	48186	19	5395	21	10738	68
				44000					
				4000					
				Skupaj .		28927	00	34488	91
				Po odbitih prihodkih .				28927	00
				se je sedanjega imetka preveč potrošilo .				5571	91

Matični udje v abecednem redu.

A. Ustanovniki.

(Tuha) * pomenja, da ustanovnik le ni doplačal ustanovnine; številka pa kaže stran, na kateri je tiskana dekanija, v kateri dobí letošnje knjige.)

Arce Rajmond	70	* Debeljak Janaz	76
Arnuš France	90	Debeljakova rojstna hiša	75
Arzenšek Matija	87	Debevec Jožef	70
Auser Jurij	70	Dobrila Jurij	110
* Babnik Janes	82	Dolenec Henrik, dr.	83
Balon Anton	87	Dolenec Janes	75
Barbo grof Jožef	79	Dolenec Matija	107
Bartol Baltazar	78	*Dolenec Ljudovit	84
Bensa Stefan	99	Dolinar France	75
Bezensek Jurij	88	Domioelj Alojzij	85
Blažnik Pani	70	Dominkuš Ferdinand	86
Blaž France	110	Dreo Aleksander	70
Bleivweis Dragotin, dr.	70	Držečnik Luka	96
Bleivweis Jan., dr.	70	Einspieler Andrej	97
Bohinec Jakob	86	Erjavec Matija	83
Bolè Davorin	112	Fabijan Janes	70
Boner Jožef	83	*Fabijani o. Placid	77
Bradaška Franjo	111	Pegec France	105
* Bratkovič Franjo, dr.	80	* Firbas France	109
Brgant Jožef	85	Florijanova Nikolaja	76
Brinšek Ivan	85	Franceelj Bartol	111
Bruk Lovro	77	Frančiškanska knjižnica ljublj.	70
Brolth Matija	78	Freljh Anton	70
* Bučar Franjo	103	Gariboldi Anton pl.	70
Bučar Viktor	70	Gariboldi France pl.	70
Budal Bernard	99	Gestrin Dragotin	84
Bukič Jožef	108	Globočnik Anton	84
Bürger Ljudovit	70	* Globočnik Edv. dr.	76
* Cegnar France	103	Globočnik Ivan	94
* Chocholovšek Emanuel	110	* Globočnik Janes	75
Cigale Matej	109	* Globočnik Leopold	75
Cudelli baron Anton	70	* Gogala Jan., dr.	70
Concilia Ivan	111	Gollmster Andrej	99
Conrad Sigism. bar. Eybesfeld	109	Gorup Jožef	103
Costa E. H. dr.	70	* Gostenčnik Peter	87
Čebalek Andrej	70	Grabrijan Jurij	85
Čaško Valentin	70	Granel Peter	79
Češnik Jurij	85	Grahič Anton	80
Čitalnica v Ajdovščini	101	* Grča Blaž	101
„ v Celju	88	Gregorec Radoslav	88
„ v Celoven	97	Grivec France	80
„ v Ljubljani	70	Hajšek Anton	87
„ v Mariboru	86	Hašnik Jožef	93
„ v Tominu	102	Heidrih Dragotin	70
„ v Trstu	103	Hirtiš Benedikt	92
* Čilman Anton	103	Hiti Luka	85
Čolnik Dominik	94		
Črne Anton	105		

Hočevar Martin	80	* Kokalj o. Rajner	77
Holcer Dragotin	70	Komar Vekoslav	103
Hollinger Neža	95	Kopač Jožef	111
Hranilnica Kranjska	70	Kopitar Miha	85
Hrast Ivan, dr.	100	Kosar France	86
Hraševac France	99	* Kos Anton	111
* Hren France	84	* Kos Vekoslav	95
Ipavec Benjamin, dr.	107	Košir Janez	79
Ipavec Gustav, dr.	92	Küstl Gustav	70
Irkič Ivan	80	Košiček Ubaldo	111
Janič Ivan	70	Kotnik France	83
Jančar France	94	Kovač Jožef	90
Janežič Evgen	97	Kovačič Ivan	79
Janežič Jakob	88	Kovačič Martin	86
Jan Jurij	104	Kozler Ivan	71
Jarec Anton	70	Kozler Jožef	71
* Jarec Jernej	78	Kozler Peter	71
Jedlička Otokar	96	Kožuš Matej	75
Jelovšek Martin	111	Krčun Anton	74
Jenko Škender	85	* Krašovec Jurij	76
Jerajeva Ivana	70	Kroč M.	71
Jeraj Jožef	89	Krek Gregorij, dr.	107
Jerala Ivan	77	Krisper Valentin	71
Jeran Luka	70	* Križnar Miroslav	71
Jerob Jožef	82	Krsnik Ferko	103
Jugovec Leopold	78	Krošič Ivan	88
Kadilnik France	70	Kukovec Jožef	92
Kancler Pavel	92	Kuralt Ivan	71
* Kandernal France	70	Kušar Jožef	71
* Kaplenk Ivan	83	Lajh Jožef	106
* Kapler Janez	80	Lampe Anton	85
Kapus France	88	Lampe Jožef	81
Kastelec France	70	* Langer pl. France	80
Kastelec France	103	* Lapuh Martin	92
Kavčič France	85	Lavtman Janez	103
Kavčič Josip	102	Lavrenčič Andrej	84
Kerlič Gregorij	76	Legut Jernej	103
Kleinmayr Ignac pl.	70	Lenček Alojzij	95
Klemenčič Jožef	70	Lésar Anton	71
Klodič Anton	107	Lesjak Ivan	80
Klun Vincencij	112	Lesjak Jožef	82
* Kljun Dragotin	70	Ličan Škender	85
Knjžnica c. k. v. Gorici	100	* Lipold France	112
* Knjžnica gimnaz. v Mariboru	86	Lipold Ivan	93
Knjžnica semeniška v Mariboru	86	Lipold Jožef	89
Knjžnicah špna v Konjelah	90	Lovšin Simon	82
Knjžnica begoslovska v Gorici	100	Ložar Gregorij, dr.	88
* Knjžnica ljublj. učit. pripravlj.	70	Lukman Jakob	71
* Knjžnica učiteljska v Kozjem	91	* Macun France	107
* Knjžnica učiteljska v Brežicah	95	Mahkot Ivan	80
Kobler Alojzij	79	Majcinger Ivan	85
Kocijančič Stefan	100	Majhenič Galper	95
Kočevar Stefan	88	Majnik Ivan	83
Koder Matej	85	Mali Ognjeslav	76
		Markič Matej	83

Marn Jože	71	Pielweis Valentin	78
* Martinak Jožef	79	Pieterčnik Maks	71
Marušič Andrej	100	Podružnica kmetijska v Celji	88
Masten Jožef	93	* Podobnik Ivan	103
Matej France	87	Pogačar Ivan Zlat.	71
Matevžič o. Eginard	106	Pogačar Martin	71
* Mazek Anton	110	Pogačnik Ferdinand	109
Mazek Lovro	78	Poklukar Jožef, dr.	71
Masuranič Anton	111	Polak Edvard	80
Méle Ivan, dr.	107	Ponkrac Oskar	71
Meško Jakob	92	Potočnik Lovro	93
Mežanec Anton	78	Pregel Raimund	71
Miklošič pl. Fr.	109	Premrl Dragotin	84
Mikuš Franjo	95	Preša Jožef	77
Milic Rudolf	71	* Prevec Tine	78
* Mlakar Anton	85	Pribošič Janez	107
Mlinarič Jožef	95		
Močnik Matej	71	Radaj France	86
* Modec Janez	90	Raič Bolidar	98
Modrinjak Matija	86	Rapoc France	86
* Mos Avgust	71	Ratelj France	86
Mraz Toma	96	Ravnikar France	71
* Mrgolič Ivan	110	Razlag Radoslav, dr.	71
Munda France	71	* Razpet Martin, dr.	84
Murnik Janez	71	Reisinger France	98
Muršič Jožef, dr.	107	Remec Primož	75
		Rapič Andrej	98
* Nabrnik Ivan	77	Reš Ivan	78
Nakus Jožef	85	Ripič Ferdinand	91
Napret Teodor	109	Rodec Janez	90
Notar Anton	104	Robič Luka	84
Novak Josip	82	Rome Jožef	80
		Ros Matej	78
Občina mestna v Idriji	83	Rozman Ivan	71
Občina selška v Razdrtem	84	Rožič Alojzij	75
Občina selška v Teharjih	88	Rudeš Dragotin	80
* Oblak Ivan	78	* Rupnik Ivan	108
* Obresca Adolf	83		
Ogradni France	88	Sajevec Ivan	77
* Omerza France	76	Saje Mihael	79
Orehek Janez	88	Samasa Anton	71
		Simončič France	107
Parapat Ivan	77	Simončič Janez	94
Pavlič Valentin, dr.	98	Skala Pavel	71
Pavšler Jožef	71	Skodler Henrik	71
Peško Jakob	92	Skubec Martin	82
Pertot Janez	108	* Škubec Mihael	80
Petanjek Lavoslav	96	* Škubic Anton	71
Peternel Mihael	71	Slavjanski dobrotni komitet v St. Peterburgu	112
* Petovar Ivan	95	Slomšek Ivan	91
Pfeifer France	71	Smukavec Ivan	71
Pivec o. Franjo	98	„Sokol“	71
Pivec Matej	76	Sorč Edvard	103
Pirnat Andrej	77	Sorgehner Jožef	89
Pivec o. Maks	106	Sovan Ferko	71
Pielweis Ivana	76		

Sovan France ml.	71	* Ulaga Jožef	86
Sovan France st.	71	Urbanček Janez	78
Sovič Aleksander	96	Urbančič Lujiza	76
Sovič Jožef	88		
Srebrne Ovidon	95	Vagaja France	106
Srnc Janko	88	Vagaja Rudolf	106
* Srnc Josip	95	Valenta Alojzij	71
Stanjko Anton	92	* Valentinčič Luka	103
Stare Alojzij	74	* Vales Marko	100
* Stare Josip	111	Valenček Martin	86
Stelner Ivan dr.	71	Vančar Aleksander	111
Stranjšak Martin	93	Vávrč Ivan	71
Strajcar, fara pri Kamniku	77	* Vesel Ivan	84
Stranjščak Davorin	98	Vetanjek Lev	99
Strobelj France	71	Vidmar Jožef	85
Srbeneč Jurij	71	Vilhar Ivan	71
Stritar Ivan	78	Vitenc Andrej	71
Strnad Matija	89	Vojaka Andrej	80
Strossmayer Jurij Josip	108	Vočič Ivan	80
Svetec Luka	79	Vočič Jakob	106
Svetičič France	83	Voik Matej	79
Sušnik Galpar	109	Vončina Leon	71
		Voknjak Jožef, dr.	71
Šabec Franc	105	Vošnjak Mihael	71
Šavnik Dragotin	76	Vovk Ivan	103
Šavnik Sebastijan	76	Vras Janez	91
Šentak France	87	Vrečko Matej	91
Šinko Božidar	86	Vrlič France	90
Šinkovec Jožef	105	Vučnik France	89
Škrbec Davorin	91		
Šušbar Martin	83	Weber Adolf	111
Šolar Ivan	71	Widmer Jernej	70
Šrnc Stanko	71	Winkler Andrej	102
* Šrbicelj Matej	97	Wolf Andrej	102
* Šribar Janez	95	Wolf Ivan	102
* Štrucelj Juraj	82		
* Šuc Jožef dr.	95	Zamejic Andrej	81
* Šoman Josef	86	Zarnik Anton	76
Švajgar Gabriel	107	* Zevnik Martin	95
Schweigar Jurij	103	Zmazek France	86
Šventner Lavoslav	87	Zorčič France	86
		* Zoričič Peter	111
Tavčar Anton	80	Zorman Jožef	103
Tavčar Janez	71	Zupančič France, dr.	71
Teharje, občina	88	Zupanc Jernej, dr.	71
Tonkli Jožef, dr.	100	Zupan Jožef, dr.	71
Toman Lujiza	71	Zupan Tomaž	76
Topljak Jožef	88	Zupan V. C.	71
Trafenik France	87	Zupan Mihael	80
Trampuš Ivan	96		
Trpinec Fidel	71	Žagar Dragotin	71
Trstenjak Davorin	93	Žvegl Josip, vitez	71
Trstenjak Jakob	87	Žvanut Matija	103
Turner Pavel	109	Žuža Anton	91
		Žuža Ivan	88
Ulaga Jožef dr.	93		

B. Letniki.

(Številka kaže stran, na kateri je tiskana dekanija, kjer dobi letnik letošnje knjige.)

Abiturienti Celjske gimnazije	88	Barle Josip	95
Abram Anton	95	Barliš Martin	78
Abram Lavoslav	82	Barti Jožef	103
Absec Matija	79	Baš L.	86
Adamič France	79	Begna Franjo	112
Adlešič Jurij	77	Belar Jožef	78
Agreš France	95	Belar Leopold	71
Ahačič Karol, dr.	71	Belé France	80
Ahčin Albin	71	Belo Janez	71
Ahčin Anton	71	Beloc Janez	81
Ahčin Dragotin	71	Belebil Al.	86
Albrecht Leopold	77	Benedičič Jan.	72
Aleksič Fidel	92	Benedik Ivan	106
Alešovec Jakob	71	Bonigar Anton	104
Aleš Anton	81	Bonigar Tone	104
Aleš Luka	74	Benko Janez	100
Alijančič Andrej	97	Berbec Jan	85
Aljaš Jakob	76	Bercar Jan.	79
Alojzjevišče	71	Berčič Anton	82
Ambroš Matija	97	Bergman Valentin	98
Ambrošič Blaž	108	Berlic Janez	77
Ambrošič France, dr.	71	Bernard Valentin	84
Andešič Janez	102	Bevec Miha	93
Andrejčič J.	102	Bevek Janez	102
Ankrat Janez	111	Bezan Matej	87
Ankrat Tomaž	78	Beseljak France	83
Antolič Ivan	90	Beseljak Pavel	84
Anžar Anton	78	Bezenčak Anton	88
Apučnik Martin	86	Bezenček Matej	88
Aplh Josip	71	Bezjak Franc	87
Arhar France	76	Bičman Jože	89
Arko Albin	71	Bilec Ivan	85
Arko Anton	82	Bitevec Janez	88
Arko Gregorij	79	Bizavičar o. Jožef	72
Arko Jakob	82	Bizjak Jakob	101
Arko Janez	82	Bizjak Jernej	77
Arlič Janez	90	Blagne Anton	79
Artelj Blaž	69	Blažnik Jakob	84
Avgustin o.	68	Blaž Bolidar	79
Avsenek Marija, roj. Tomanova	71	Blažon Jakob	81
Avsenek Neža, roj. Tomanova	77	Bobek Janez	82
Ažman Ivan	92	Bobisud	88
Babnik dr.	86	Bohinec France	76
Babnik Jernej	84	Bohinec Žiga	72
Bažnik Janez	80	Bojer Antonin	111
Bajo Anton	100	Bole Franjo	105
Balog, bratje	101	Bononi Jožef	77
Bandl Jan.	101	Borovnjak Jožef	94
Barbo Miha	79	Borstner M.	97
Barčič Erasmus dr.	110	Borstnik Janez	83
Barle Janez	81	Borstnik Pavel	81
		Borstnik Franc	109

Bosica Janez	91	Cebin Peter	76
Bočjančič Anton	72	Cekot Franjo	101
Bolejačič France	90	Čalar Janez	79
Bočljančič Iv. N.	87	Čeneo Gašpar	87
Božič Anton	102	Cerk Jos.	72
Božič Anton	90	Česar Andrej	89
Božič Ivan	98	Čiadea Vekoslav	72
Božič Valentin	97	Čilenšek Blaž	93
Božnik Fr.	84	Čilenšek Jos.	88
Böhlein Jen.	91	Čirjak Jakob	95
Bračko Miha	93	Čitzej Ivan	88
Bračno društvo v Dohu	77	Čocej Jernej	91
Bračno društvo v Sodražici	82	Colarič Franjo	99
Bratanič Adolf	89	Cotič Jernej	102
Bratanič H. G.	89	Cvajar Dragotin	72
Bratanič Herm.	72	Cvek Lavoslav	105
Brdajc Davorin	86		
Brevcljnik Janez	105	Čadel Ivan	75
Bergant Jurij	99	Čadel Janez	84
Breljih France	95	Čarman France	89
Brence Jernej	105	Čare Peter	97
Breslaner Josip	109	Čah Franjo	91
Breznik Anton	92	Čilecnik Dragotin	72
Breznik Josip	95	Čihalek Janez	74
Brezovšek Martin	87	Čičigaj Jakob	110
Breznik France	97	Čitainica pri sv. Benediktu	94
Bric Janez	85	„ v Cirknem	101
Brodnik Anton	78	„ v Črnemvrhu	88
Broslec France	75	„ v Ježkanah	104
Brunner o. Julij	106	„ pri sv. Juriji	93
Brunet Franjo	88	„ v Kamniku	78
Brun Andrej	72	„ v Kanalu	102
Bevar Gotard	78	„ v Kapli	98
Bruzina Spiro	111	„ v Kastri	105
Bušar Jožef	111	„ v Kranji	76
Bušar Žiga dr.	80	„ v Ljutomeru	90
Budal Leopold	100	„ v Novem mestu	80
Božnar Ivan	85	„ v Podragi	85
Bukovec Franjo	106	„ v Postojni	84
Bukvarnica v Cerkoven	89	„ v Ptuj	92
Bukvarnica pri sv. Križu	90	„ v Ribnici	82
Bukvarnica učiteljska v Kamniku	77	„ v Rojani	103
Bukvarnica učiteljska v Loki	75	„ v Solkanu	100
Bukvarnica učiteljska v Ipavi	85	„ v Starem trgu pri Ložu	84
Bukvarnica slov. v Idriji	83	„ v Vipavi	85
Bukvarnica šolskega okraja v Kr- škem	80	„ v Št. Vidu	74
Bunc Franjo	101	„ na Vranskem	87
Buzcar Božidar	86	„ v Žalcu	89
Buzgar Martin	77	Črne Anton	83
Buzgar Amalija	79	Črne Janez	103
Burkhard J., dr.	97	Črnača Šime	91
		Črček M.	90
		Črnko Jožef	93
Čaf Janez	92	Čroy Jan. Ladisl.	110
Candolin Vojteh	82	Črv Anton	102
Čajhen Jan	91	Črv Janez	101
Čajncar Jakob	94	Čuber Ernst	72

Čuček Jožef	87	Drobnič Ivan	91
Čuček Jožef	92	Drobnič Jožef	95
Čučko Dragotin	92	Droja iz Solkana	100
Čuren Dragotin	72	Drozeg Anton	93
Čurin Jurij	90	Drosgo Franjo	89
Debevec Janes	78	Društvo bralno v Rušah	93
Deisinger Jurij	75	Društvo sv. Jeronima	112
Deisinger Marija	75	Društvo tiskarjev v Ljubljani	72
Deisinger Tereziija	75	Družba rokodeljska v Ljubljani	72
Dekleva Blaž	104	Durbelič Avguštín	109
Dekleva France	102	Dutovijs, soseska	105
Dekleva France	84	Dvoršek Anton	91
Dekleva Ivan	85	Edor Janes	77
Demšar Janes	83	Einspieler Lambert	97
Deroncin Marian dr.	111	Eisenhut Miroslav	111
Den Edvard	84	Elsbacher Andrej	91
Devetak Anton	103	Ellmeyer Gasp.	98
Dimec Avgust	72	Endlhar Rudolf	72
Dimec Ljudevit	72	Epih Janes, učitelj	72
Ditrih Andrej	85	Erjavec France	100
Ditrih Anton	84	Erjavec Ivan	84
Divjak France	80	Erjavec Peter	90
Divjak Fr.	86	Ermencec France	89
Divjak Jožef	93	Eršen Balant	75
Dobravec Miha	105	Eršen France	75
Dobršek Matija	91	Eršen Ignacij	72
Dolenc Andrej	74	Fabijan France	102
Dolenc France	76	Fabijani Karol	75
Dolenc Jakob	72	Faganl Stefan	102
Dolenc Jožef	84	Farkaš Janes	90
Dolenc Oroslav	75	Favetič Anton	101
Dolenc Viktor	100	Feguš	86
Dolinar Anton	74	Ferčnik Lambert	99
Dolinar France	82	Feršija Anton	100
Dolinar J.	103	Feršija Franjo	100
Dolinar Janes	79	Ferfolja Anton	102
Dolinsček Blaž	91	Ferk Feliks	86
Dolinsček Jožef	92	Ferk J.	86
Dolinsček Rafael	88	Flamin Ivan dr.	111
Doljak Jakob	103	Fideršek Matija	93
Dolšan Jernej	81	Fillipič J.	86
Domicelj Anton	84	Fink J.	88
Dominko France	101	Fink Jožef	104
Dovgan Anton	103	Finoc Antos	74
Dovič Ivan	79	Fišer Albertina	103
Dovnik France	96	Fišer Anton	96
Dražek Andrej	102	Flander Anton	101
Dražlar France	72	Fleischman Lavosl.	81
Dražlar Pavel	72	Flek Jožef	86
Dražar Martin	78	Flis Janes	72
Drnovšek Jurij	78	Florijančič Jožef	89
Dreisiobner Jožef	107	Florijančič Nace	84
Drenik Franjo	72	Fogl Emil	111
Drenik Kuzibert	72	Fon Jos., dr.	111
Droblnik Jurij	98	Fortuna France	72
Drobnič Andrej	85		

Francelj Štefan	85	Golja Jožef	103
Franciskani v Novem mestu	80	Goljeviček Anton	100
Frank Rihard	76	Goljeviček France	100
Fras Jože	89	Golmajer Urban	104
Frelih Anton	78	Golob Gašpar	76
Frelih Matevž	82	Golob Janez	76
Frelih Tomaž	83	Golob Josip	93
Frelih Tone	92	Golob M.	73
Fric	97	Golobič Anton	76
Fric Matijaš	95	Gomiljšak Jakob	94
Frk France	93	Gomiljšak Jožef	90
Frk Jožef	94	Goresjec Leopold	84
Frk Matija	92	Goričar Anton	89
Furlan Fr.	81	Goričan Ferdinand	95
Furlani Ivan	102	Goričnik France	72
Fux France dr.	72	Gorišek Gašpar	88
		Gorjup Ivan	105
Gaberšek Andrej	103	Gorup Andrej	84
Gaberšek Janez	103	Gorup Franjo	73
Gaberšek Sim.	101	Goršič Ivan	107
Gaberčič Franjo	100	Gostenčnik Ivan	98
Gaberjevič Jožef, dr.	100	Gostiša Andrej	111
Gač Vekoslav	80	Gostiša Jožef	83
Gajšek Janez	95	Goslar Mavricij	83
Gajšek Dragotin	92	Govekar France	74
Galacija Andrej	110	Göck Ferdinand	72
Gams Janez	74	Grabar Mihael	92
Gaogl Lavoslav	81	Gradišnik Franjo	110
Ganter Janho	85	Gradišnik Luka	87
Garbas France	72	Graf Tomaž	102
Gasperin Jakob	75	Grbec Ivan	100
Gasperlin Gašpar	80	Grbec Ludovik	83
Gasperlin Viljem	82	Grčar Andrej	80
Gecelj Ignacij	98	Grčar Jožef	79
Gerber Matija	72	Grdelič Jožef	81
Gerlak Ivan dr.	95	Gregorčič Anton	103
Geržel Anton	104	Gregorčič Anton	100
Gerželj Ivan	101	Gregorič Al., dr.	92
Gestrin Leopold	79	Gregorič Ignacij	76
Giontini Janez	72	Gregorič Janko	94
Glančnik Bart., dr.	86	Gregorič Matija	72
Glaser Karol	92	Gregorič Šimen	102
Globočnik Anton	75	Grjol Lovro	82
Globočnik Anton	72	Grkman France	72
Globočnik France	72	Grnjač Vekoslav	87
Globočnik Maks	96	Gros Anton	72
Gujesda Anton	111	Gros Jakob	83
Gujesda Franjo	104	Grosskopf	91
Gujesda Janez	72	Grosman Edvard	105
Gujesda Štefan	76	Gršak Vincencij	87
Godec Jan.	99	Grudec Ivan	72
Godina Jožef	104	Gruden Jakob	81
Godnič Jožef	100	Grškovernjak Blaž	84
Golež Franjo	88	Grškovernik Adam	88
Golinar Jožef	93	Gustin Franjo	81
Golja Jožef	102	Gutman Emilij	72
		Guzelj Ivan	75

Habé Janes	77	Hrovat Mihael	83
Habjan Ivan	81	Hrtiš Anton	110
Habijan Peter	78	Hrtiš Jožef	86
Hacin Štefan	76	Huber J. D.	90
Hafner Anton	75	Huter Ivan	97
Hafner France	100	Huth Karol Ludovik	104
Hafner Jakob	75	Hvalica Anton	103
Hajček Jožef	91		
Hančič Jakob	94	Iber Ivan	72
Haring Sofja	81	Igliš Janes	78
Harmel Adolf	101	Ingliš Jakob	83
Hauptmann Ivan	77	Ipavec Karol, dr	86
Hausenbüchel Janes	89	Irgoliš Peter	86
Hebat Miha	102	Ivančič Jožef	102
Hecl Avgustin	94	Ivanec Martin	93
Hergelič Ivan	112	Ivanetič Martin	72
Herrman Mihael	107		
Hernah Jožef	87	Jager Janes	90
Hibšar Pabijan	108	Jak Avgustin	72
Hinek Janes	78	Jakelj Gregorij	78
Hirti Ivan	87	Jaklič Dragotin	90
Hiti Ivan	78	Jaklič Josip	82
Hiti Simon	85	Jaklič Jožef	79
Hlabec o. Bogomir	78	Jaklič Štefan	82
Hočvar Anton	78	Jaksetič Jakob	105
Hočvar Jožef	74	Jakšič Anton	82
Hočvar Matija	82	Jahopič France	72
Hočvar Matija	82	Jalen Simon	85
Hofer Karol	83	Jamnik	112
Hoffer Edvard	107	Jandar Jožef	104
Hohn Edvard	72	Janeč Josip	106
Hohn Hugon	72	Janeč Jurij	82
Hohn Robert	72	Janežič Anton	78
Hoker Franjo	110	Janežič Jakob	84
Holec Jakob	92	Janežič Janes	95
Homan Josip	75	Janežič Jožef	97
Horaček Miroslav	81	Janežič Simon	97
Horak Iv. Nep.	72	Janežič Valentin	97
Horvat Bokidar	95	Janša Janec	85
Horvat Jožef	92	Jan France	92
Horvat Matija	110	Jan Ferdinand	87
Hovar France	101	Jan Primož	84
Hüchtl Dragotin	90	Jarec France	78
Hüforn pl. Leopold	72	Jarec Jožef	74
Höferru pl. Viljemina	78	Jarec Valentin	95
Hrast Šimen	100	Jaric Valentin	92
Hrastelj Franjo	88	Jazbec Anton	95
Hren Ivan	89	Jazbec Ivan	110
Hren Jakob	81	Jeglič Andrej	100
Hrg Lovro	93	Jeglič Anton	72
Hribar Anton	100	Jekše Andrej	101
Hribar Fr.	78	Jelenc Janes	109
Hribar Ivan	72	Jeločnik Anton	72
Hrovat Andrej	106	Jelovšek Martin	86
Hrovat Blaž	72	Jenčič Alojzij	82
Hrovat G.	78	Jenko Edmund	111
Hrovat Ivan	106		

Jenko Štefan	104	Kajtna Rajko	85
Jenti Anton	72	Kajzelj Poregrin	72
Jenti Bernard	86	Kalac Anton	104
Jeraj Anton	89	Kalan Jakob	78
Jeraj Janez	76	Kalan Matija	72
Jeraj M.	90	Kalan Rajmund	82
Jeran Jožef	101	Kalčiš Anton	81
Jeran Josip	110	Kalister Ivan	104
Jerob France	77	Kandut Kristof	87
Jerob Joahim	101	Kapele Ivan	81
Jerob Matej	75	Kapler Josip	72
Jerob Matej	75	Kaprec Ivan	72
Jerob o. Romvald	72	Kapun Peter	90
Jeretin Edvard	88	Kapus Anton	91
Jeretin Martin	79	Kapuz Janez	78
Jerič Jožef	79	Karlin Davorin	75
Jeriha Matija	75	Kastelec Dragotin	82
Jerman Jurij	98	Kastelic France	81
Jerman Josip	95	Kastelec Janez	90
Jeroviček Franjo	88	Kaš Nace	88
Jeršan Anton	84	Katoliška družba	72
Jerše France	89	Kavčič Anton	85
Jesenko Gregorij	88	Kavčič Gašpar	83
Jesih Anton	95	Kavčič Jakob	96
Jevlihar Jakob	109	Kavčič Matija	83
Jezerski Janez	75	Kavt Anton	104
Jošt Mih.	78	Kenda Anton	101
Josək Ljudevit	96	Kenda Anton	81
Judnič Janez	76	Kenda France	80
Jug Anton	103	Kepec France	102
Jug France	88	Kerševan Janez	72
Jug Tomaž	100	Kervarič Jurij	85
Jugo M.	106	Keto Jožef	77
Jugovec Anton	83	Koše Silvester	72
Juh Andrej	101	Kham Jan	98
Juh Janez	102	Kihelj Tomaž	79
Jurčič Josip	72	Kilar Janez	107
Jurčič Jožef	86	Kitak Vatroslav	78
Jurinec Alojzij	90	Klander Janez	72
Jurinec Stepan	104	Klausner M.	86
Jurko Blaž	88	Klavž Dragotin	100
Jurkovič Franjo	99	Klavžar Ernest	92
Jurša Ivan	95	Klavžar France	72
Justin Blaž	81	Klein Anton	104
Juvan Janez	83	Klemenčič Jernej	74
Juvančič France	92	Klemenec France	105
Juvančič Iv. Drag.	72	Klemenec France	84
Južna Valentin	87	Klemenec France	72
		Klemenec France	85
		Klincar Dragotin	72
		Klinar Leopold	91
		Klincic Franjo	77
		Klinar France	86
		Kljun Janez	94
		Klobasa Fr.	93
		Klobasa France	94
		Klobučar Anton	88
Kacin Andrej	101		
Kacin Anton	85		
Kačičeva Radevojka	75		
Kafol Ivan	72		
Kafol Štefan	100		
Kajdiš Tomaž	78		

Klobus Val.	80	Koljbažen Janes	81
Klofutar Ivan	80	Kolman France	72
Klofutar Leonhard	72	Kolšek Josip	88
Kmetič Miha	78	Komel Mihael	100
Knauschnor Vit.	72	Konič Jožef	110
Knavs Ivan	80	Konček Valentin	72
Knez Jakob	88	Končnik Davorin	84
Knez Janes	74	Koprivnikar Janes	78
Knez Leopold	72	Kordelj France	76
Knez France	80	Koren Ivan	104
Knifec Srečko	78	Koren Matija	84
Knjižnica bogosl. v Ljubljani	72	Koren Matija	87
Knjižnica ljubljanske realke	72	Kornfeld Edmund	96
Knjižnica ljubljanske gimnazije	72	Korošec Jakob	94
Knjižnica ljublj. učit. pripravjalnice	72	Korošec Miha	91
Knjižnica novomeške gimnazije	81	Korošič Davorin	82
Knjižnica okr. Vranska	87	Kos Anton	72
Knjižnica oo. frančiškancev na Trstah	111	Kos France	111
Knjižnica šolska v Žabnici	99	Kos Makso	88
Knjižnica v Repujah	78	Kosec Jernej	84
Knjižnica učit. goriške gimnazije	100	Kosec Fr. Seraf.	104
Knjižnica učit. ljublj. okolice	72	Koser Makso	86
Knjižnica učiteljska pri sv. Barbari	82	Kosl Božidar	86
Knjižnica goriške realke	100	Kosl Tone	107
Kobal Peter	101	Kosič Martin	104
Kobilica Janes	75	Kosmač Simon	78
Kocbek Seb.	86	Košar Matej	94
Koceli Karol	86	Košir Alojzij	79
Kocijan Jakob	104	Košir Jakob	85
Kocijančič Alojzij	107	Košir Janes	90
Kocmut France	97	Košmelj Janes	77
Kocmut Janes	96	Košmri Jurij	76
Kocuvan Anton	90	Kotnik France	95
Kocuvan France	94	Kotnik Jožef	88
Kocuvan Fr.	94	Kotnik Mihael	76
Kočevar Ferdo	101	Kovač France	84
Kočevar France	72	Kovač Franjo	78
Kodolja Jožef	100	Kovač Janes	72
Koderman Filip	88	Kovačič J.	107
Kodre Ivan	100	Kovačič Marko	94
Kodrič Andrej	110	Kovič France	109
Kodrič Jožef	102	Koviča Franjo	84
Kodrič Mihael	80	Kosina Jurij	78
Kogej Janes	74	Kozinec Ivan	88
Kogej Jožef	83	Košar Jožef	95
Kogej Peter	103	Košelj Anton	73
Kokalj France	72	Košelj Anton	77
Kokole France	103	Košelj M.	81
Kolar Vincencij	87	Košelj Matej	88
Kolarič Jožef	91	Košelj Mihael	80
Kolarič Paje	110	Köstl J. V.	72
Kolavčič Janes	102	Kragelj Jožef	102
Kolbi Jan.	94	Kralj Janes	90
Kolednik Radoslav	95	Kraljič Miha	74
Kolenik Valentin	98	Kramar Andrej	92
Kolenko Jožef	107	Kramar Filip	102
Kolenko Martin	93	Kramar France	73

Kramberger Fel.	107	Kunstoļj Franco	79
Kramberger Lovro	90	Kunstič Ivan	96
Kranjc Ciril	108	Kunšič Anton	76
Kranjc Ivan	97	Kunšič Anton	93
Kranjc Jožef	89	Kustara Anton	105
Kranjc Sebastijan	92	Kuplen Jaka	90
Kranjec Franco	92	Kuralt Božidar	81
Kranjec Martin	94	Kurent Maks	104
Kranjec Matija	85	Kuroš Jakob	91
Kranjec Toma	89	Kurinčič Janca	101
Kranjec Valentin	91	Kurnik Janca	94
Krajinik o. Atanasij	90	Kuster Mihael	76
Kraljič Franjo	104		
Krašan Franco	76	Lah Valentin	76
Kraševac Anton	81	Lahajnar Dragotin	73
Kraševac Anton	84	Lakner Ivan	98
Krava Vojteh, dr.	84	Lamanskič Vladimir	112
Krčon Jožef	76	Lapajnc Ernestina	73
Kroft Alojzij	87	Lapajnc Janca	90
Kremkar Andrej	73	Lapajnc Janca	81
Krenner Janca	89	Lavrenčak Viktor	96
Krisper Rajm.	76	Lavrič Anton	84
Kristan Anton	93	Lavrič Ivan	73
Kristan Josip	73	Lavrič Jos.	107
Kristan Lovro	77	Lavrič Jožef	83
Krištof Perko	108	Lavrič Jurij	84
Kristofič Lovro	77	Lavrič Karol, dr.	100
Krišnička Dragotin	109	Lavrič Matija	83
Krivar Fr.	73	Lavtar Anton	80
Križaj Nikolaj	81	Lavtar Luka	73
Križan Josip, dr.	111	Lazar Ant.	103
Križekar Edvard	111	Lazar Mat.	100
Križman Ignacij	102	Lazar Mihael	73
Križnik Gašpar	87	Leban Andrej	101
Krkoš Štefan	103	Leban Franco	100
Krofič Mihael	98	Leban Ivan	103
Kranik Jožef	78	Leban Josip	104
Krišič Janca	74	Leben Matija, dr.	73
Krišič Jožef	76	Ledenig Alf.	73
Krulac Jožef	89	Leđnik Anton	89
Kružec Vincencij	88	Legan Franc	85
Krušič Jakob	89	Legat Andrej	85
Krišič o. Andrej	73	Legat Franco	78
Krišič Anton	76	Legat Franjo	105
Kuder Janko	88	Legat Ivan	104
Kuhel Matija	79	Leitner Franjo	110
Kukovec Ivan	90	Lekan Janca	85
Kukovec Miroslav	94	Lenčič Urban	88
Kukovic Avguštín	91	Lenaršič Jožef	73
Kulavec Janca, dr.	109	Lenart Janca	93
Kulavec Matija	78	Lenasi Anton	84
Kulterer Jurij	98	Lenčič Blažl.	84
Kumar Valentin	100	Lendovišek Mihael	92
Kumer Franco	79	Lendovišek Josip	88
Kunaver Miha	74	Lercher Jurij	73
Kuncic Ivan	90	Lesjak Valentin	99
Kuncij Janca	91	Leskovar Jožef	98

Leskovec Boštjan	83	Majtinger Ivan	79
Leskovec Martin	100	Makarevič Ivan	102
Levec France	100	„Maksimiljanum“ v Celji	88
Levec Janez	78	Makuc Anton	102
Levičnik Jernej	99	Makuc Štefan	100
Levičnik Jožef	75	Malenšek Franja	74
Levičnik Valentin	84	Mali Ignacij	77
Levičnik Vojteh	87	Mali Marjana, roj. Tomanova	73
Levstik France	73	Malnerič Jožef	85
Ličen Janez	102	Mancin Anton	101
Lichtenberg, bar. Leopold	73	Mandelic Anton	75
Lichtenberg, grof Viktor	79	Mančko Josip	104
Lihar Janez	101	Marešič France	80
Lilak A.	107	Maričić Iv. Ev.	99
Limavšek Peter	87	Marinko Jurij	91
Lindinger Oton	73	Markič Matej	106
Lipeš Viktor	111	Marko Mihael	86
Lipič Janez	99	Markovič Ivan	111
Lipold M. V.	83	Marn France	111
Lipold Marko	98	Narolt Jakob	79
Lipovec Anton	73	Marišalek Avgust	73
Ljutman Ivan	100	Marušič Anton	100
Ljutman M.	100	Marušič Jožef	100
Logar France	106	Masterl Anton	79
Logar Jakob	101	Mašera Jožef	100
Logarjeva Leopoldina	81	Matavšek Ferdo	111
Loge Miha	87	Matičič Franjo	104
Lomberger Jožef	78	Matjan Valentin	105
Loeber Miroslav	88	Matoh Jožef	88
Lorenčič Andrej	90	Maurer G.	80
Lotrič Leon	79	Mavrič Jožef	95
Lozar Jožef	73	Masek Anton	79
Lozar Janez	78	Masek Karol	104
Ludl Anton	111	Medic o. Kalist	73
Lukan Jak.	79	Medved Jakob	98
Lukanec Jožef	85	Meglič Šimen	90
Lukačič Janez	88	Makinec France	74
Lukačič Janez	102	Meleer Dragotin	73
Lukšič France	87	Mencinger Ivan	77
Lunder Ivan	84	Mencinger Ivan, dr.	76
Lupšina	107	Mencinger Lovro	74
Lušin Anton	75	Mercin	85
Lutotik France	103	Merck o. Sofronij	111
Lušnik Janez	103	Merkuš Anton	89
Macák Ivan	103	Mervec Jan.	81
Maček Simon	78	Mesar Ivan	77
Macun Ivan	107	Masič Matija	111
Magdič Anton, dr.	95	Maško Martin	94
Magdič Franjo	111	Matika Anton	104
Magisar Vekoslav	81	Mihelač R. S.	73
Mahr Ferdinand	73	Miheljak Martin	88
Mahnčič Anton	100	Mihlavco Jožef	96
Majer Vincencij	75	Mihlavco Peter	96
Majnarič Ojuro	110	Niklošič Ivan	86
Majnarič Jakob	109	Mikuš France	83
Majušič Miha	83	Mikuš Jožef	108
		Mikuš Rafael	88

Milaš Anton	100	Novak Janez	73
Milner Bodrovil	88	Novak Bogoslov	107
Milošič Miha	93	Novak Peter	109
Mišija Jakob	107	Novotny Emanuel	86
Mlakar Maksimiljan	98	Oblak Anton	99
Mlekuš Jožef	103	Oblak France	111
Moc Jožef	100	Oblak Jožef	74
Močnik Luka	103	Oblak Valentin	81
Modic Fr.	73	Obrstar Janez	80
Modričan France	84	Ogrinec Jožef	72
Modričjak, dr.	86	Ogrinec Vilhelm	95
Mogelič Miha	78	Okoren Ignacij	94
Mohar Martin	81	Okorn Franjo	100
Mohorič Fr.	109	Olifčič Josip	77
Mohorič Jos.	96	Olpiš Ivan	83
Molj Leopold	108	Omahen France	85
Morič Maksimiljan	86	Orel Josip	78
Mole Alfons, dr.	73	Orel Viktor	78
Mozetič Štefan	102	Orel Lipo	102
Mürtl Fr.	87	Orelec Fr.	88
Mravčjak Anton	96	Oriš Franc	106
Mrazovič Ladislav	111	Ornik France	94
Mrvec Blaž	78	Oroselj Janez	93
Mrazl Jožef	81	Orožen Fr.	88
Muden Simon	98	Oset Blaž	93
Muhlič Franjo	81	Oset J.	87
Muloj Andrej	74	Osvald Janez	96
Müller Anton	99	Ovčar Jožef	96
Müller Janez	79	Olgan France	99
Murgelj Julij	82	Pahor France	100
Muri Peter	98	Fajek Janko	86
Murkovič Jakob	94	Pajmom Anton	94
Murnik Janez	78	Pakič Mihael	73
Murnik Marija	73	Pakič Simon	82
Murn o. Teoderik	73	Paltanč Jakob	107
Nabrgoj Ivan	106	Papež France	73
Naglič Ivan	88	Papler Fr.	83
Naglič Rudolf	75	Pavkar Henrik	73
Nagy Albert	89	Pavletič Andrej	100
Namur France	108	Pavletič Josip	102
Namro Anton	75	Pavli Lojze	104
Nanuttl Antonin	100	Pavlica Jožef	102
„Narodna tiskarna“	73	Pavlica Štefan	111
Napast Davorin	87	Pavlič Ignacij, dr.	73
Napotnik France	88	Pavlič Kosmas	78
Navrtil Anton	81	Pavlin Aleš	76
Nebes France	112	Pavlin Jožef	100
dal' Negro Mavr.	108	Pavliška Miroslav	93
Nekerman France	82	Pešar Matija	81
Nemec Jurij	97	Pec Dragotin	76
Nerad Miha	96	Pečar Andrej	79
Nišman Henrik	78	Pečar Ivan	85
Niederfor Marko	94	Pečar Janez	79
Novak Bogoslav	88	Pečar Jožef	91
Novak France	88	Pečnik Valentin	82
Novak Jos.	112	Pečenko Antou	109

Pečko Jakob	86	Planinšek Jakob	96
Pegam Anton	81	Planinec Fr.	74
Peharec Franjo	86	Plavec Anton	78
Pekovec Jožef	82	Pielho Dragotin	81
Pencia Dragotin	103	Pielho France	78
Pengal Anton	73	Pielnik Mihael	89
Penko Franjo	104	Ploj, dr.	91
Perčnik Anton	90	Pol Marita	73
Perčič Matej	82	Podboj Jožef	80
Perič Franjo	102	Polgornik	109
Perklet Franjo	110	Podobnik Fr.	98
Perles France	73	Polobnik Ignacij	83
Perne Anton	73	Podreka Jožef	101
Pernišek Blaž	90	Podvinsky Fr.	96
Peroca Ljudevit	73	Pogačar Andrej	82
Perossi Alojzij	100	Pogačnik Janez	79
Persoglija Hinko	100	Pogorelec Adolf	73
Pernšek Rajko	73	Pogoyelec Andrej	80
Pervanje Martin	103	Poluhar Martin	105
Pežak France	97	Pokoren Anton	81
Petan France	97	Polak Alojzij	107
Petan France	91	Polak Gvidon	97
Petek Andrej	79	Polak Josip	78
Petek Davorin	95	Polanec Janez	81
Petelin J.	107	Poljanec Jožef	96
Peterca o. Damijan	85	Polce France	92
Peterlin Primož	75	Polce Jožef	73
Peternel Jurij	101	Polič o. Bon.	94
Petrič Blaž	79	Polič Dragotin	107
Petrič Matija	84	Polič Karel	96
Petričič Vaso	73	Poljak France	102
Petrovič France	82	Poniž Ambrož	102
Peveca France	79	Poniž Benedikt	102
Pfeifer France	78	Porenta Franjo	74
Pfeifer Ferdinand	73	Porenta Janez	75
Pfeifer Jožef	73	Poretič Albin	89
Pfeifer o. Milko	106	Polkar France	90
Pfeifer Viljem	80	Potočin J.	104
Picot Emilie	109	Potočnik Anton	75
Pignar France	96	Potočnik Anton	86
Pihler Jožef	81	Potočnik Franjo	73
Pilpah Fr. pl.	100	Potočnik Gustav	89
Pintar France	91	Potočnik Ivan	75
Pintar Lovro	77	Potočnik Martin	75
Pintar Peter	97	Potočnik Mihael	73
Pipan Andrej	73	Potokar Jožef	82
Pipan Anton	103	Potrč Lovro	91
Pipan Jožef	102	Povša France	83
Pirec Ivan	73	Povše France	100
Pirec Matej	100	Povše Martin	83
Pirec Srečan	104	Poznik Albin dr.	73
Pirnat Jakob	94	Poznik France	107
Pirnat Janez	109	Pol Dragoslav	79
Pirnat Stefan	82	Polenel Ivan	83
Pirš Jožef	87	Praprotnik Andrej	73
Plakar Andrej	87	Praprotnik Avgust	86
Plavak Ivan	83	Praprotnik France	73

Praprotnik France	86	Regali Jožef	73
Pravdiš Jos.	86	Regorček France	73
Prvica Malica	109	Regula Franja	107
Prumer Anton	81	Rejec Janes	101
Premerstein pl. Jan	103	Rekar Janes	104
Premk Anton	73	Remec France	104
Proml Ljud.	100	Remec Martin	91
Protnar Janes	100	Renko Franjo	104
Prosečnik Greg.	90	Repa France	94
Proskar Janes	88	Repič Mart.	95
Protern Vincencij	73	Resman Janes	77
Prolelj Matej	76	Rešek Henrik	108
Prihbil Jan.	75	Rešek Peter	79
Prijatelj Matija	84	Ribarič Martin	105
Pristav Simon	83	Ribar Anton	86
Pravav Stefan	86	Ribič J., dr.	86
Projič Janes	82	Ribič Jožef	73
Prosenik Anton	82	Ricoli Alojzij	73
Puc Alojzij	77	Rihar France	84
Puc Jurij	93	Ripič Andrej	88
Puhar Dragotin	73	Ripič Mavričji	88
Puhar Viktor	98	Rizzoli Dom.	81
Pustinjak Anton	96	Rjavec Blaž	101
Pustosišek Anton	89	Robič Andrej	102
Puototnik Janes	73	Robič Fr.	86
Pušavec Valentin	104	Robič Jakob	77
		Robič Janko	92
Račič Alojzij	86	Robič Matej	107
Radič Peter, pl.	109	Robič Simon	78
Radošek Anton	90	Robič Valentin	108
Raič Anton	73	Robida o. Karol	97
Raič Vekoslav	104	Roblek Jožef	82
Rajec Anton	96	Roblek Ožbolt	98
Rajšp Alojzij	94	Rode Fr.	73
Rajšp Matej	93	Rode Jos.	78
Rakanovič Jar.	112	Rogač Anton	105
Rakoci Mihael	87	Rogač Jožef, dr.	105
Raktej France	73	Rojic Al. dr.	100
Ramor Janes	96	Rojic Raf.	100
Ramor Ferdinand	96	Rojnik Blaže	107
Ramoveš Jernej	78	Rome France	78
Randel Matej	88	Rosbacher Barnard	97
Rant Martin	80	Roš Sebast.	111
Rantaša Jurij	94	Rošker Jan.	86
Ratek Lovro	82	Rotschütta Emil	79
Rath France	89	Rovnik	105
Ratkovič Vestelin	94	Rosa France	88
Rausch France	86	Rozina Jožef, dr.	81
Ravnik France	105	Rozman Jernej	75
Ravnikar Dragotin	107	Rožič Tine	111
Ravnikar Ludovik	73	Rožman Lovro	75
Ravnikar Valentin	73	Rožnik Anton	79
Ravnikar Viktor	73	Röthel Matija	112
Rasborček Jožef	82	Rudel Anton	100
Raspotnik Jakob	79	Rudel Jožef	102
Rebek Anton	106	Radkovsky Jožef	80
Rebič Julij, dr.	78	Rudolf Janes	88

Rudolf Lovro	84	Slomek Jakob	93
Rumovec Davorin	88	Slovenija, društvo v Gradcu	107
Rupnik Janez	98	„Slovenija“ na Dunaji	109
Rupp France	99	„Slovenski Narod“	74
Ruz Jakob	79	Smičiklas Tade	112
Rutar Anton	103	Smodej Josip	88
Rutar Lovrenc	100	Smolaj Jakob	73
Rutar Tomaž	103	Smogavec Jurij (Kotnik)	87
Rutnik Rajko	95	Smrečnik France	92
		Smrekar France	101
Sablačan Lovro	99	Smrekar Jožef	74
Sablačan Miha	99	Somer Gregorij	97
Sabotot Jurij	92	Sorišak Matej	89
Sadnik H., dr.	80	Sorišak Matija	77
Sadnik R.	86	Sorč Alojzij	101
Sajovec Jakob	106	Sova Blaž	95
Sajovec Mat.	98	Sovan Leopold	79
Sajovic Jož.	98	Sovdat Anton	105
Sajó Janez	80	Sovinc Anton	104
Samec Maks, dr.	78	Sparovec Andrej	89
Samostan kapucinski sv. Križa	101	Sparovec Henrik	77
Sancin Jožef	104	Sparhagl Ivan	93
Sarbec France	107	Spazzapan St., dr.	85
Satran Anton	85	Spinder Nikola	74
Selak Ivan	90	Spoljarič Jakob	74
Seljak Anton	101	Sredeniček Janez	91
Selevišek Ivan	112	Srnc Alojzij	92
Semeničke mladenko v Gorici	100	Stajer France	73
Senica Avgust	89	Stant Anton	90
Senior, dr.	107	Stanonik Jožef, dr.	107
Serajnik Lovro	98	Stanonik Nikola	81
Sever Janez	75	Stare Ferdinand	81
Sever Jožef	87	Stare Mihael	78
Sevnik Vinko	111	Starec Matija	79
Sežun Žiga	109	Starman Štefan	101
Sila Matija	104	Stavdahr o. Ignacij	81
Silvester Radoslav	84	Stavdahr Ferdinand	104
Simonč J. E.	93	Stegnar Feliks	83
Simonč J. N.	91	Steklas Fr.	79
Simonč Jožef	90	Stangelj Vatroslav	85
Sinigoj Andrej	102	Stenovc Anton	77
Sitar France	101	Stepančič France	102
Skabrne Marija	81	Stepičnik Lovro	87
Skamlič Jaka	94	Stergar Janez	98
Skaza France	93	Steric Jakob	85
Skočir Avguštin	105	Steska Edv.	76
Skočir Jožef	100	Stifter Franjo	107
Skopo	105	Stiglic France	80
Skrabar Viktor	92	Stiploviček Valentin	93
Skrt Andrej	103	Stoklas Božidar	91
Skuhala Janez	91	Storir Ivan	112
Skul France	73	Stopajnik Jurij	96
Skvarča Janez	75	Stopar Anton	74
Slamnik Ljudevit	111	Stöckl Šimen	97
Slatinček Anton	92	Strah Janez	94
Slekovec Jožef	87	Strah Oroslav	92
Slekovec Matej	95	Stramič France	112

Stranecky Jožef	83	Šket Davorin	96
Stranjčak Anton	90	Šket Radoslav	86
Strbeneč Jožef, dr.	74	Škofc L.	82
Stres Anton	101	Škofec Jakob	90
Stres Ivan Nep.	100	Škrjanec Anton	97
Strle France	89	Škrjanec Rok	93
Strle France	105	Škrij Ivan	109
Strmole France	76	Škrlec Jožef	94
Strnad Anton	89	Šrta Jožef	91
Stičiba Jožef	74	Škufca Anton	83
Strukelj Miha	101	Škul Valentin	76
Stubec Anton	92	Šlander Anton	91
Stubec Jožef	97	Šlander Emeran	94
Stubec Jurij	92	Šlbar Toma	76
Stubec Marko	96	Šlik Jožef	107
Stupar Ivan	82	Šoklič Blaž	75
Stupar Janez	85	Sola farna v Starem trgu	81
Suhač Anton	94	Sola Ribniška štaj.	86
Suhač Anton	90	Sola sv. Petra v Ljubljani	74
Suhadobnik Ferko	82	Solmajer Kornelija	74
Suhadobnik Lovrenc	74	Solmajer Franjo	74
Suhl	78	Šorli Ivan	103
Sušper Janez	99	Šorn Galper	87
Sušje, vas	82	Šorn Tone	88
Sušnik Jakob	74	Sos Mihael	80
Sušnik Janez	75	Spandal Fr.	78
Sušnik Jovana	76	Šporn Jožef	96
Svarčnik Fr.	92	Šchöpf Jožef	104
Svetina Valentin	75	Šraj Valentin	85
Svetlin France	78	Schrejner Enrik	109
Svoboda Janez	80	Sribar Matija	94
Saffenhsner France	100	Štamcar Janez	85
Sapla Anton	85	Štamcar Marija	76
Sarabon Valentin	82	Štefančič Mate	109
Sašelj Feliks	81	Štiftar Jožef	94
Sašelj Martin	97	Štrukelj France	75
Savnik Anton	100	Štrukelj Miha	103
Sebavec Franjo	80	Stupar Janez	81
Seak Jurij	98	Stopica Lovro	79
Sepec Dragotin	108	Subic Primož	105
Sepec Ivan	91	Subic Simon	107
Sešek Ivan	74	Šuklje Fr.	100
Setina Ivan	74	Šular Franjo	112
Setinec France	80	Šular Ivan	79
Setinec Jožef	88	Šumar Mih.	91
Schiffner J., dr.	74	Šumi France	74
Šijanec Janez	94	Šupevec Antonija	74
Šijanec Vekoslav	86	Šust Janez, dr.	104
Šlako Josip	86	Šuster Janez	97
Šinkovec Dragotin	107	Šusterič br. Bogdan	74
Šinkovec Dragotin	107	Šusterič Mat.	80
Širca Ernest	89	Šuta Rupert	89
Širca Janez	101	Šutaj Matija	81
Širca Jožef	89	Svajgar France	79
Širca Miroslav	89	Svajgul Karol	92
Šivec Ivan	76	Svajger Jožef	78
		Svajgar Martin	84

Švare o. Albin	106	Truden Miha	104
Švare France	90	Trunk Bissac	87
Švarinik Tone	88	Turb Hugon	74
Švartner Jožef	74	Turb Jožef	74
Švet Ivan	104	Turkuš Tone	107
Šviglin Janko	111	Turin Jožef	88
Švinger Albin	105	Turnšek Anton	90
		Turnšek Anton	90
Tanšek Valentin	96	Tušek Gregor	75
Tanšek Ivan	96	Tušek Ivan	74
Tanšek Miha	93	Tutak Jurij	94
Tarthauer Jožep, dr.	89		
Tavčar France	76	Učitelica v Begunjah	84
Tavčar Ignacij	75	Učiteljsko društvo v Črnomlju	81
Tavčar Janez	84	Učiteljsko društvo ljubljanske	74
Tavčar Matej	78	Učiteljstvo v Idriji	83
Tavčar Miha	78	Učiteljstvo v Ljutomeru	90
Tavžel Jožef	97	Ukmar Anton	102
Tekavčič Dragotin	74	Ulepč pl.	82
Teran France	105	Ulišan Neža	74
Teran Ivan	79	Ulih Ferd.	80
Tišen Ivan	74	Umek Anton	77
Tišen Jožef	111	Unterluganer dr.	110
Tiskarna Skaza	86	Urbančič	86
Tischler Jože	89	Urbančič Andrej	101
Tobias Jan.	92	Urbančič Janko	76
Toman Ema	90	Urbanija Lovro	79
Toman Helena	74	Urban Anton	78
Toman Ivan	78	Urban Leopold	83
Tomazin Janez	81	Urban Viljem	104
Tomazič Ferdinand	102	Urek Ivan	96
Tomazič Ivan	82	Urh Peter	74
Tomazič Ognjeslav	87	Urnik Koloman	98
Tomco Jakob	74	Uršič Alojzij	100
Tomco Martin	81	Uršič Anton	85
Tomle Fr.	78	Uršič Anton	103
Tomle Jožef	74		
Tomšič Fr.	111	Vajvoda Simon	82
Tomšič Ivan	74	Valencič Ivan	104
Tomšič Ljudevit	112	Valencič Joz.	85
Tomšič Matilda	79	Valencič Josip	110
Topljak France	95	Valencič Anton	105
Torkar Matija	82	Valentinčič Ignacij	74
Tošl Jožef	109	Valonta Vojteh	74
Trampoš Ivan	95	Valjavec Matila	114
Tramte Anton	79	Valon Jožef	114
Tratnik Antonija	81	Vari Jurij	76
Tratnik Janez	89	Vari Tomaž	75
Travnar Jožef	74	Vašič Ljudevit, dr.	79
Trček o. Egidij	106	Vatovec Jožef	104
Treitz Anton	82	Vavken Andrej	76
Trepal Anton	101	Vavpetič Ivan	74
Treven Janez	105	Vavrišar Luka	99
Treven Valentin	83	Veber Gašpar	93
Triler Janez	76	Veberič Jožef	94
Trujar Janez	77	Več Ivan	74
Tryin Filip	101	Velikanje Anton	112

Velikonja Janes	100	Vraz Jožef	87
Vencaja J.	81	Vrbajs Anton	85
„Vendija“ društvo	107	Vrbujak Jožef	95
Venedig o. Herman	98	Vrbujak Jožef	107
Venedig P. Her.	106	Vrečar Anton	86
Vengar Jožef	94	Vročar Gašper	88
Veraž Stefan	94	Vročko France	85
Verec Anton	112	Vrhovec Anton	74
Vesel Jožef	104	Vrtak Avgust	74
Vestnack Jul, dr.	74	Vrtot Janes Nep.	89
Vidlič Jan. Ev.	74	Vučnik Dragotin	111
Vidlič France	102	Vučnik Janes	77
Vidoc o. Fortunat	106	Vuga Andrej	102
Vidmar Ivan	76	Vuga Peter	102
Vidmar Matej	83	Vuk Andrej	92
Vidovič Anton	94	Vurcar Luka	99
Vidovič Ante	112	Vuti Matija	97
Vidovič Janes	99		
Vidrič Lovro	112	Wagner Fr.	87
Vidrič Anton	86	Wallner Peter	107
Vigole Ferd.	99	Walter France	95
Vihar Filip	95	Waber Rajko	74
Vilar Jak.	84	Wegscheider Hugo	92
Vilfan Ivan	110	Weingerl Jos.	112
Vilfan Ivan	81	Weis Jos.	85
Vindik Vid.	89	Weiss France	112
Viraat Janes	81	Welas Peter	99
Virk Jožef	91	Wester Janes	101
Vitmejer Dragotin	92	Westermayer Jakob	98
Vived Jožef	95	Wieser Andrej	97
Vizjak Anton	74	Wieser Janes	99
Vizčić Rado	109	Wobel Dragotin	105
Voda Jožef	78	Welkensperg b. A.	76
Vodnov Davorin	104	Wratschko France	104
Vodopivec France	100		
Vodopivec Janes	101	Zabltnik Ivan	99
Vodopivec Ljudovit	101	Zabrezovnik Jurij	77
Vodnik Matej	100	Zabukolek Gašper	91
Voglar Jožef	80	Zabuhošek Ivan	91
Vogou Tone	103	Zadnik Simon	80
Voh Jernej	91	Zadavec Jožef	87
Vojaka Lavoslav	108	Zagorjan Henrik	81
Volarčič Valent.	101	Zagorjan Ivan	85
Vomberger Blak	76	Zagorjan Martin	80
Vonča Anton	88	Zagoričnik Fr.	99
Vončina Ivan	74	Zajdeč Nanda	81
Vončina Lipe	101	Zajec Andrej	80
Vodujak Janes	99	Zajec Anselm	105
Vovk Janes	80	Zajec Ljudovit	74
Vovk Josip	84	Zakotnik Jožef	104
Vovšek France	87	Zamuda France	107
Vrabelj Janes	94	Zapltnik Radovej	109
Vrančič France	80	Zarli France	103
Vrančič Ignacij	78	Zarnik Ivan	85
Vrankar Stefan	98	Zarnik M.	77
Vranjičani Anton	112	Zarnik Valentin	74
Vraz Anton	94	Zatlar Jožef	86

Zavadlov France	100	Žagar Franjo	100
Zavrčnik France	73	Žajdela France	90
Zbačnik France	80	Žakelj Miroslav	74
Zbačnik France	82	Žan Ivan	75
Zega Miha	104	Žark Hinko	80
Zelcinger Bojmir	112	Žark Simon	80
Zelen Jožef	85	Žbona Andrej	100
Zelenec Jožef	74	Želazinger France	88
Zelenik Josip	103	Želaznikar Ivan	74
Zemljšč Jožef	86	Žepič Franjo	100
Zemljšč R.	90	Žepič Sebastijan	81
Zemljšč Stefan	94	Žerovnik Toma	84
Zibetl o. Lenart	111	Žigart France	87
Zima Janez	74	Žitek Jos.	92
Zimmermann Matija	106	Žgur Anton	80
Zitverer Andrej	74	Žgur Anton	85
Zmralikar France	74	Žičhar Jožef	92
Zora	86	Žinosec Dragotin	106
Zorec Anton	79	Žinko Jožef	95
Zorec Ivan	78	Žitnik Šimen	84
Zorec Jurij	78	Živic France	105
Zorko Karol	87	Žitek Marko	94
Zorko Stefan	87	Žlč Andrej	74
Zorman Anton	78	Žnavec Jurij	86
Zorman Božidar	90	Žnidarčič Andrej	100
Zorman Jakob	93	Žnidarčič Andrej	102
Zupan D.	104	Žnidarčič Jakob	110
Zupan Janez	111	Žolgar Miha	76
Zupan Janez	97	Žrjav Matej	95
Zupan Janez	77	Žugčič Štepan	112
Zupan Jožef	74	Žumer Jakob	77
Zupan Jožef	105	Žanko Jožef	108
Zupan Neža	77	Žurman Ivan	92
Zupan Ulrich	75	Žuža Janez	88
Zupančič Anton	78	Žuža Rudolf	89
Zupančič Iv.	95	Žužek Šimon	77
Zupančič Ivan	78	Žvoheļ Janez	105
Zupančič Vilibald	74		
Zupančič Jakob	92		
Zupanec Aleš	76		

Zivotopisne črtice

odličnih udov Matice slovenske.

Potočnik Blaže,

župnik v Šent-Vladi nad Ljubljano

(rojen 31. januarja 1799 — umrl 20. junija 1872).

Lepa je slovenska dežela, občudovan je nje kraj in v dobrem imenu slovi slovensko ljudstvo. V rajskem gorenjskem kraju, blizu starega Kranja, v vasi Struževem pri Naklem je rojen Blaže Potočnik, ki je med učenimi možmi na slovenski zemlji eden najslavnejših.

Blaže Potočnik je:

- a) resnično pobožen duhovnik,
- b) zvest državljani avstrijski,
- c) ljubeznjiv prijatelj in dober tovariš,
- d) učen in moder Slovenec.

I.

Pri Savi, vstric Šmarjetine gore, je stala hišica. Tukaj je živel spoštovana družina. Oče Jakob je pridno strugaril in postrežljivo pomagal sosednim kmetom; mati Barbara, mežnarjeva iz Čirčle pri Kranju doma, je pa ljubeznjivo gospodinila in pestovala dva sina svoja, katerih prvi, Blaže, je dne 31. januarja 1799 rojen.

Že je naš Blaže tako odrasel, da „brado na mizo nasloni“ in ima prvi slamnik na glavi. Urni in prijazni fantalin pridobi tovariše in jih nagovori, da bi šli čez plitvo stransko strugo na Savini klečeti po drva, da bi jih mati v kurjavo imela. Otroci se bojé sive Save; le Blaže se spusti v brod, — ali valovi ga vzdignejo in odnesó. Na bregu stoječi tovariš, Jančev Tone, kliče na pomoč in ypije: „Bvaža je Sava vzeva“! —

Mati Barbara sliši klic in hitro teče ob Savi za otrokom, se zažene v vodo derečo in reši sina svojega. Ko se Blaže zopet zavé, vpraša: „Kje je svamnik?“ —

Mati Barbara je znala iz bukev brati, česar tudi Blaža podučuje. Skrbni oče Jakob bi bil rad svojim otrokom boljši kruh pridobil; prodá toraj svojo hišo za 300 gld. v bankovcih, preseli svojo družino v Kranj, dobi za papirnati denar le 70 gld. vrednosti, in to posodi prijatelju, da sta pozidala hišo blizo Roženkranske cerkve. —

Že se oče Potočnik opomore, da je družina s potrebnim oskrbljena in Blaže hodi v šole v Kranji.

Šolska častna knjiga: „Buch der Ehre, — gegründet im Jahre 1809“ izkaže pod: „folgende Schüler der hiesigen Hauptschule verdienten im verflossenen . . . Course im sittlichen Betragen sowohl, als im wissenschaftlichen Fortgange den vollkommenen Beifall“, da je „Potočnik Blasius“ v šolskem letu 1809 v I. razredu na zimski čas tretji, na poletje drugi; leta 1810 je v II. razredu prvega polleta četrty in drugega prvi. Leta 1811 je v tiskan formular spisano šolsko spricalo sledeče:

„Provinces d'Illyrie — Gymnase de Crainbourg le 28. Août 1811. Nous soussignés faisons foi et déclarons, que le Sieur Potoschnig Blaise de la Commune de Crainbourg Intendance de la Carniole Élève du Gymnase de Crainbourg a subi les examens généraux de la Classe 1ère sur la langue française et italienne, ainsi que sur l'arithmétique et Caté. et qu' il y a obtenu l'Optime.

En foi de quoi on lui délivre le present certificat muni du sceau du Directeur du Gymnase. —

Le Directeur du Gymnase de Crainbourg Les Professeurs

Joseph Dagarin m/p., L. S. Bernard Bellonard m/p.,
prof. de la langue française.

Bon pour passer dans la Grammaire I. an. de Gram. italienne et d'arithmétique.

Vodnik m/p.

Tega leta, dne 8. maja, pokončá strašen ogenj tudi hišo Potočnikovo, in zdaj se vsa družina, bilo jih je petero, preseli v Ljubljano na Poljane v Korošeljno hišo; tu stanuje naš Blaže od leta 1811 do 1818 ter se prav dobro izšola na liceji ljubljanskej.

A. Resnično pobožni duhovnik.

Naš Blaže Potočnik je bistra glava in občutljivega, ljubeznjivega srca.

Učen in v dobrem glasu znan se prikupi milostnemu škofu, Augustinu Gruberju, kateri mladega Potočnika imenuje „moj sin“.

Leta 1819 ima šolsko spričalo iz vednosti teologične za prvo leto, — in 12. septembra t. l. dobi tonsuro in štiri prve duhovske zegne.

Leta 1822, 14. septembra je subdiakon, 15. t. m. diakon, 20. septembra t. l. je za mašnika posvečen.

V pričo p. č. župnika g. Bedenčiča opravi čez dva dni (22. septembra) slovesno prvo sveto daritev v Šentpeterskeji cerkvi.

Naš mladi mašnik stanuje v semenišči in vživa dobrote novega škofovskega očeta, ki 21. oktobra l. 1822 pošlje č. g. duhovna Blaža Potočnika v Šentjernejo na Dolenjsko za družega kaplana, in čez eno leto dne 26. novembra je že on tukaj prvi kaplan.

Od gospodov tovarišev ljubljen in od farmanov posebno časten in v dobrem spominu ohranjen je od mil. knezoškofa Antona Alojzija poklican v Šenklaško cerkev v Ljubljano, da tukaj opravlja kapelansko službo in ravna cerkveno petje; delal je vsestransko na občno zadovoljnost v svojem imenitnem poklicu. S pomočjo g. Biherjevo je č. Blaže Potočnik v ljubljanskeji škofiji oživel cerkveno petje in tako tudi požlahtnil posvetno popèvanje.

Vse to je storil za povišanje časti Božje in še posebno (s prelepimi pesmimi) Marije nebeske. —

Gospodje bogoslovci so imeli v Blažu Potočniku ljubeznjivega tovariša, kateri je tudi iz skušnje mogel prav svetovati in učiti.

Dne 4. avgusta l. 1833 predstavi ljubljanski stolni kapitel g. Blaža Potočnika za župnika v Št. Vid pri Ljubljani milost. knezoškofu, in 8. t. m. je on potrjen za Šentvidsko faro.

Prečastiti g. Blaže Potočnik nastopi pohlevno svojo novo in častno službo in je „dober pastir“ Šentvidčanom, ki ga hvaležno imenujejo: „naš gospod oča“.

Novo cerkveno življenje se obudí zdaj v Šentvidu. Prečastiti gosp. Blaže Potočnik prevzame Šentvidsko cerkev za svojo duhovno nevesto, za katero skrbi po besedah: „Zelus domus tuae commedit me“.

Bil je ravno v petdesetem letu svojega duhovskega stanu in že več let se je srčno veselil svoje zlate maše. Rad bi jo bil učakal. Posebno rad bi bil videl še zmago sv. Očeta Pija IX., kterega je tako pristrčno ljubil in visoko cenil, da je bilo jako ginljivo, kadar je od njega govoril; n. p.: „Kakor luč na svitem solncu nima moči, ampak v trdi tãmi najlepše sveti; kakor človeško srce, katero še ni nobene britkosti in žalosti čutilo, tudi pravega duhovnega veselja ne more občutiti: tako je tudi po previdni Božji modrosti sklenjeno, da je naš P. Pij s trpljenjem in britkostmi v največo častljivost povzdignjen.“

Leta 1848 napiše g. Blaže Potočnik v slov. cerkveni časopis

„David in Goljat.“

Hudoba nevere se usti takó,
Na cerkvijo sveto se nosi,
Ji žaga mogočno, razgraja nad njo,
Laži neprenehoma trosi,
Ter pravi, da mora, in padel bo Rim;
Pijan od veselja že vriska nad njim.
Pa bliža se David naš, Kristus Gospod,
K'je cerkev nevesto pridobil,
Bo Goljata vdaril in ves njegov rod,
Bo z dihlejsem ust ga razdrobil;
In v brezno bo padla hudobe pošast,
Ker cerkve ne amaga peklena oblast.

Kakor zvest katoličan je rad govoril, n. p.: „Kako častitljiva je naša mati, sveta cerkev Jezusova! — Kolika sreča in koliko zaupanje je to za nas, da imamo toliko ljubeznjivo in od Jezusa tako srčno ljubljeno mater! — Kdo, če jo pozna, bi je ne spoštoval, — ne ljubil! Kdo bi se njenim naukom, njenim zapovedim zaupljivo ne podvrgel!“ —

Iz Potočnikovega „brevirja“ se razvidi, da mu je bila vsaka na novo zapovedana „rubrika“ sveta. — Te molitvené bukve so vse pregledane in vse premembe po „Proprium Sanctorum“ po-

pravljeni. Vsaki semiduplex, ki je bil povišan v duplex etc. —, je natančno zaznamovan.

Blaže Potočnik je rad molil in posebno zaupanje v nebesko kraljico Marijo imel; n. p. prosi:

„Luč vere katoliške nad nami razvij,
 Nam z upanjem svetim umiri srce,
 Da dar nam goreče ljubezni dobiš,
 Da milost in spravo doseže Kristjan!“

Pri mnogih priložnostih opominja svoje poslušalce:

„Želeti je, da bi mi kristjani, ki včasih mlačne vere in mrzle pobožnosti živimo, Marijo Devico, njeno visokost in slavo, pa tudi njeno moč in dobrotljivo milost bolj in bolj spoznali, in Mater Jezusovo, kakor on sam želi, bolj in bolj goreče častili; da bi tako po njenih prošnjah pred Bogom od njegove neskončne milosti gnado stanovitne, žive vere, prave bogaboječnosti in večnega zveličanja dosegli.“

Prečastiti gosp. župnik Blaže Potočnik je ustanovil: „bratovščino brez madeža spočete Device Marije pri farni cerkvi sv. Vida mart. nad Ljubljano“ in sv. oče P. Pij IX. jo dovolijo milostno iz Rima dne 11. junija 1852.

Prve Šmarnice so zdaj vpeljane na Kranjskem.

In kakor je Blaže Potočnik z veseljem učil in kristjansko ljubezen oživiljal, tako je tudi v cerkvenih pesmih mehčil srce in v pobožnih knjigah izbujal kristjane za vse dobro.

B. Zvest državljan avstrijski.

Naš Blaže Potočnik je odkritosrčen in naravnosten; toraj naj je poznamovano njegovo politično življenje v časih, ko je pravica in pravost se morala skrivati, ko je pobožnost zasmehovana bila, ko je pošteno prepričanje bilo črno zaznamovano; v časih, ko se je vzdigovalo le površno plavanje posvetnega duha, kateri je tudi za Boga čistan: in kdor se ne priklanja temu maliku — je preganjan. —

V takem času nagovarja g. Blaže Potočnik svoje:

„Povabimo srčno vse prijatelje slovenskega ljudstva, da naj blagovolijo nam pomagati, da bo naš lepí namen, za pravo srečo cesarstva in domovine zvesto delati, vedno in srčno napredoval.“

Leta 1850 napiše o zaželjenem prihodu Njehovega Veličanstva Franca Jožefa, Avstrijskega cesarja v Ljubljano:

„Spomlad.“

„Potihnila borja,
Pozimski vihar,
Ledena se skorja
Razide v sopar.

Oživilja in greje
Spomlada zemljo,
Dobrotljivo veje,
Življenje novo.

Veseli se Krajna!
Raduj se Slovenc!
Cveté ti slast rajna,
Napleti si venc.

Cesarja privabi
Ti troja spomlad,
Vladar ne pozabi
Tad' kranjskih livad.

Kot solnce razliva
V spomlad blagoslov,
Tak radost razkriva
Obrac nam Njegov.

Za sveto resnico
Franc Jožef gori,
Dobroto, pravico
Nevskratno deli.

Pozdravi Ga, Sava!
In bistri tvoj val!
Šumita Mu: Slava!
Bog srečo Ti dal!

Raskrite, snežniki,
Si bele glavé,
Zvestobe spomniki
Slovenske zemljé.

Z zelenjem, planine
Ovenčajte se,
Rassujte, doline,
Prekrasno cvetjé.

Mladenči, berite
Cvetlice svetlé,
Dekleta, pletite
Si vence v lasé.

Da bote pritekli
Franc Jožefu prot,
Zahvalo mu rekli
Za tolko dobrot.

Da spomlad je vstavlil
V sred Kranjskih planin,
Bo serčni Ga slavil
Na veke spomin.“

V rokopisih Potočnikovih so cesarske pesmi za čase cesarjev Franca, Ferdinanda in Franca Jožefa.

Naš Potočnik je branil pravico; naj so priča sledeče besede: „Poroštvo se je spoznalo, resnica je zmagala, Slavijanam se je pravica storila. In vrnjena in zagotovljena jim je najslajši dedina po očetih — jezik narodni“. . . . — O tem piše očitno: „ . . . Slovenskemu jeziku ni potreba toliko višjega izobraževanja, kakor le večjega razširjevanja med izobraženimi Slovenci, kateri naj ljubeznjivo, prijateljsko ljudstvo izobražujejo, in to v šoli in v knjigah.“

O šolah svetuje:

„ . . . Naj se male šole v slovenskih krajih povsod v slovenskem jeziku začno in v višjih šolah bodo učenci po učeni vednosti učiteljev pripravno v izobrazovanju napredovali; — te resnične želje pravega prijatelja Slovencev naj se čedalje veselisi izpolnujejo: — . . . ker tudi kmetu so šole potrebne. Svet gre vedno naprej, vedno višje stopa v znanju in djanji, in kdor se ne bo trudil naprej iti, ne bo le zaostal, temuč bo tudi v drugo zgubo in škodo prišel. — Naj se toraj vsaj po večjih soseskah in farah šole napravijo, da bo slovensko ljudstvo z drugimi narodi vred moglo napredovati in srečnega blagostanja v državi deležno postati, katero po svojem blagem srcu in po svoji zvesti pokoršini do cesarja in do cesarske gosposke gotovo tudi zasluži.“ . . .

Kakor prerok, kliče glasno:

„Boji se krvavi vneli:

Jaz sem Nemeč, jaz Taljan!

Ko Sirene sladko peli:

Jaz sem Madjar! jaz Slavjan!

Meč miruj, in topov grom!

Spravi se! Ne prašaj: S kom? —

Sej nam zvezda sreče vaha,

Naš Franc Jožef, naš Vladar.

Smo pod Njega vodstvom zbrani,

Nas ne straši vojsk polom:

Mi smo bratje, Avstrijani!

Avstrija naš slavni dom.“

Župnik Blaže Potočnik je šole ustanovljal in ljudstvo tudi blažil, ker vedel je, da izobraženi narodi se spoštujejo in drug drugega ljubijo.

Slavjani so miroljubni in toraj v vrsti izobraženih narodov.

O tem piše Potočnik:

„Od nekdaj je Slovanstvo od narodne ideje prešinjeno. Narodnost je prva podpora, je pogoj svobode. Ljudstvo, ki se zavé, in kadar svoje srce ozir na svojo narodnost na svoj materni jezik nahuši, je močno na duši in telesu.“ —

„Pred tisoč spomladmi

Slovencev rodu,

Slovenec se pèli
 Že himne Bogu.
 V širokih pokrajah
 Slovenec vesel
 Je vitezom svojim
 Slavice že pèl."

Leta 1850 je podpisano očitno:

„Da Avstrija še obstoji in se ohrani, to je volja Slavijanov, kateri v polni goreči zadevi svoje narodnosti za Avstrijo in cesarja branijo dom in rod.“

V puntarskih, vojskih časih podučuje Potočnik svoje:

„Nauk za nas je, skazovati čast in pokorščino cesarju, kakor od Boga postavljenemu poglavarju, in hvalo in čiščenje Bogu, kakor nar višemu Gospodu. Postava Jezusove vere je, da so kralji, pod katerih oblastjo živimo, namestniki Božji, da je njih oblast od zgoraj, to je od Boga, in da kdor se njim vstavlja, se Božji naredbi vstavlja; — naša dolžnost je, da kakor dobri in zvesti podložniki naredbam in postavam deželne gosposke, če le Božjim zapovedim niso nasproti, se voljno podvržemo.“ —

C. Ljubeznjiv prijatelj in dober tovariš.

Potočnikovo zaupljivo in ljubeznjivo obnašanje je vezalo prijatelje in spoštovalce z njim, in vsak se je srečnega štél, v njegovi veselji, poštenu družbi bivati.

Hvaležni naš Blaže se je najrajši veselil v domači hiši, kjer je dobre, srečne dneve vžival. Svojo mater in sestro Katrico je v Šentvidu pri sebi imel. In ko mati umrje, tolaži sestro v pesmi:

Srota, srota ne zaspim;
 Polnoči mi ura bije,
 Groza, strah me je sumije —
 K materi na grob bežim. i. t. d.

Iz šolskih časov tovariši so mu bili pobratimi in ljubljanski prijatelji vedno v lepem spominu; posebno ga je veselilo biti v družbi šolarjev in to še domačih. V družbi, ki je bila za njega, je humoristično govoril in („utile dulci“) podučeval.

Na visokošolane bahače je imel posebno piko, tako n. p.:

„Pri izpraševanju za „doktorat“ je bil kandidat vprašan:

Quid est creare? On odgovori: Creare est facere aliquid ex nihilo. Tedaj se oglasi predsednik: Ergo creamus te doctorem!“

V njegovi družbi je bilo zares domače slovensko veselje. Poslušal je rad petje in je še glasove vredoval. Imel je še v svojih starih letih mili čisti pevski glas in natančni sluh.

O nekem času so ljubljanski dijaki radi popevali nemške tirolske pesmi; gospod Potočnik jim podvrže sledeče napisano:

„Kdor ima srce,
Zna za dom solze,
Za slovenske domovine raj,
Za njo rad živi,
Za njo hrepeni,
Njo, le njo bo ljubil vekomaj.

Čvrst Slovencev rod
Čist prebiva tod;
Oj prijaznost čista tu cvetá.
Vsak prijatla 'ma,
Zvest objema ga,
Te navada stara tukaj je.

Od snežnih planin
Do trtic dolin
Mile pesmice povsod pojó.
Slovenec je rad vesel;
Kaj, da bi ne pól,
Njemu pesmi iz srca tekó.“

Nove mašnike je „gospod oče“ posebno čislal. 25 g. duhovnov je v njegovem času imelo v Št. Vidu novo mašo. O taki priliki jih je s svojim lastnim vozom dal pripeljati in ukazal slovesno jim zvoniti. Na svoji gostoljubni mizi je rad po domače postregel; in cerkev je obhajala I. vrste svečanost.

Za govornika naprošen je podučljivo srčno pridigoval in ljubo nagavarjal starše, otroke kristjansko izrejati za šolo in duhovski stan.

Obnašanje njogovo do ljudstva je bilo posebno očetovsko prijazno.

Povabljen na ženitnino je spoštovano družbo prijateljsko razveseljeval in učil. N. pr.:

„Ktero nedolžno veselje je pač večji, kakor vesela poroka in svatovšina! Ženin in nevesta obhajata tisti dan nar lepši, nar veselši dan svojega življenja, in praznično oblečeni svatje z veseljem radovanjem povikšujejo njih srečno veselje.“

Blažu Potočniku so bili bogati in ubogi enaki, — ošabnežu pa je rad kako grenko zasolil. Tako govori:

„Naredba tega sveta je že taka, da se ljudje na njem po dvojim stanu razločijo; nekaj namreč jih je imenitnejših in mogočnejših, nekaj bolj nizkih in slabših: to je razloček, kterega posvetni darovi in posvetna sreča med ljudmi dela. — Bog postavi vsakega v njegov stan in naj bo imeniten ali nizek, vsak je po svojem stanu lahko srečen, ker prava človekova sreča ne obstoji v zunanjih dobrotah in dareh, ampak v notranji pobožnosti srca.“

Leta 1850 je pri odškodovanju tlačanskih davkov svoje podložne kmete nagovarjal tako-le:

„Ljubeznjive so želje, podložne zemljišča davkov, tlake in desetine oprostiti. — Za prav dober kup se znate odkupiti. Naš mili cesar Franc Jožef je najboljši kup odmeril. Vsak pameten kmet ga mora z veseljem sprejeti. Kmetje! srčno prosite Boga za dolgo in srečno življenje našega dobrotljivega cesarja Franca Jožefa, ker vam je vaša zemljišča in posestva tako zopernih in težavnih davkov rešil.“

Revežem je rad pomagal in jih pri kaki nesreči po očetovsko tolašil:

„Ne žalujmo nezmerno, kadar nas Bog z dobrotami zapusti, ktere se našemu poželjenju prilegajo; temuč verjemimo, da Bog vselej dobro z nami ravna in želi le naše posvečevanje in naše zveličanje.“

Gospod Potočnik je z vso vero zaupal v Božjo previdnost in toraj je bil tudi srčen in podvzeten, kar je svojim prijateljem vedno svetoval.

„Srčno in stanovitno veslajmo skoz viharje in valove tega življenja z živo vestjo in trdnim zaupanjem v Boga. Kmalo kmalo bomo priveslali v srečno zavetje večnega miru, ker bodo potihnili na večno vsi viharji in vse trpljenje.“

„Gospod oča“ Potočnik je res zvesto in stanovitno ljubil svoje farane, in to je storilo, da je svoje življenje postavil v nevarnost, kedar je videl jih v zvijačnih in zapeljivih okolšinah. Bil je pri-

jazen, ljubeznjiv in do gospodov kaplanov srčen prijateljski tovariš. On je bil: „Erster Pfarrer“ in s tem se je sam pobahal.

„Iz Ljubljane so mi poslali zopet mladenčca — in zdaj ga vam vrnem moža — učenjaka.“ — „Le še kaj tacih.“

Bilo je pri njem 23 kaplanov in namestnikov v duhovsk službi, kateri vsi so bili srečni — zadovoljni; — in še živeči se radi spominjajo tistih veselih ur.

1. januarja 1866. l. je B. Potočnik ustanovil narodno čitalnico v Šentvidu (glej „Letopis matice slovenske za l. 1869“ str. 292), kateri je bil predsednik do svoje smrti.

D. Učen in moder Slovenec.

Slovinci radi čitajo knjige in temu je vstregel gospod Blaže Potočnik.

Že leta 1826 so v prvo natisnjene bukve „Premišlovanje za čas sv. leta“, 8. 112 str.;

leta 1827: Molitavne bukvice posebno za mlade ljudi 12. — 90 str.;

leta 1827: Svete pesmi za vse velike praznike in godove med letom (nekaj zložil, nekaj zloženih pridjal) 12. — 139 str.;

leta 1830 je pisaril v „kranjski čebelici“;

leta 1831: Kolera, potrebno podučenje za kmeta. V tem času so natisnjene; „Napeljevanje v računstvu za 2. in 3. razred; — in nekaj manjših šolskih knjig;

leta 1849: Grammatik der slov. Sprache (tukaj je eu del „orbis pictus“ poslovenjen) l. 1858 je v drugo pomnoženo. Leta 1850 je vredoval: „Ljubljanski časnik.“

Teh let „Cerkveni časopis“ je napolnjen s Potočnikovim razlaganjem sv. evangelja.

Leta 1853 in 1854 je natisnjena učena in pobožna knjiga: „Slava Marije“ v dveh delih;

leta 1860 se je tudi pri Cigaletovem nemško-slovenskem slovarju vdeleževal.

Imenik duhovski je slovensko zložil.

V rokopisih najdeno: Mnogo pesem; okoli sto pridig; sveti Angel varh, zvest voditelj v nebesa; Duhovna roža.

Blaže Potočnik je umel sirski, kaldejski, hebrejski, — po gršk in latinski je govoril, italijanski mu je po domače šlo in po fran-

cosko je rad pel na glasoviru igraje. Slovanska narečja so mu bila pa prirojena in priljubljena.

Slovenski pisatelji so imeli Potočnika za presojevalca, in poslani dopise je v kratkem, pa dobro sodil.

Tehnične znanosti je Potočnik že od očeta privajen vedel; toraj je vse cerkveno olepšanje pri zidanji in podobarstvu, pri lišpu in cerkveni napravi dobro in mično oskrbel; učil je podobarje in kamnjeseke šentvidske.

Ljubljanska Samassova tavnarna lije zvonove v meri, teži in akordih po Potočnikovi sistemi.

Blaže Potočnik se je v vseh vedah pokazal, posebno veselje je pa imel do zvezdoslovja; po Litrovu podučen je oskrboval v „Pratiki“ astronomični oddelek.

Paul Jos. Šafarik sodi o Potočnikovem pisanju sledeče:

„Reinheit und Correctheit der Sprache geben seinen schriftstellerischen Erzeugnissen einen vorzüglichen Werth. An der „krainischen Biene“ nahm er gleich vom Anfange thätigen Antheil, und seine Beiträge gehören zu den ausgezeichnetsten in der Sammlung. Er trifft namentlich den eigentlichen Liederton gut, wie im: Unterkrainerlied (Dolenska) im Lied der Schnitterinnen u. s. w.“

Premišlovanje za čas svetga leta, v kranjsko predstavljeno z zraven perstavljenimi molitvami 1. und 2. Auflage; die 2. Auflage ist sprachlich etwas besser. Man glaubte nämlich Potočnik's Uebersetzung, die sich sprachlich rein zu sein bestrebte, vor dem Drucke der allgemeinen Verständlichkeit wegen etwas ändern, d. h. verschlechtern zu müssen. Bei der 2. Auflage drang der Herausgeber auf die Wiederherstellung seiner Uebersetzung, was man wenigstens zum Theile liess.“

Pretres slovenskih pesnikov razsodi takole: „Slovenci imamo pesnikov dovolj, pa „cerkvenega“ pesnika, ki to ime zares zasluži, imamo dosedaj (l. 1850) samo enega, in ta je Blaže Potočnik. Manjše vrednosti imajo njegove zlo natančne prestave, pa o njegovih izvornih pesmih velja, kar smo rekli. — Iz njih se vidi, da se pesniški duh tudi v pesmih vdihniti dá, ki ne govore o ljubezni in lepoti naravnih prikazen — v svetih pesmih, ki se navadno v Božjih vežah in po drugih pobožnih družbah prepevajo, je gospod Potočnik mojster. Kdor se hoče tega bolj natanko prepričati, naj gre k kakemu pevcu, ki mu bo med dragimi cerkvenicami kako

Potočnikovo zapel. Tu bo videl, kak razloček je med to in unimi, ne le kar besede, ampak še veliko bolj, kar duh, zapopadek in celo sostavo zadene.“

Ivan Macun v svojem „kratkem pregledu Slovenske literature“ govori: Medju suposlenike: „kranjske Čebelice“ spada još nekoličina od takovih, kojih glavna radnja spada na kakšnje vrieme, kao Bl. Potočnik, župnik blizu Ljubljane, koi je uz slovnico slovanskega jezika niemački pisanu, izdao jednu stranu sveta u obrazih (Orbis pictus), ter složio niekoje i cerkvene i svietovne krasne piesmice (medju ovimi svemu slayenskomu svijetu poznatu „Pridi Gorenc“), koje se danas pievaju sirom po narodu.“

Nemci ga sodijo: „Bl. Potočnik ist ein hochschätzbarer Mann und ein gelehrter Literat.“

Bl. Potočnik je mož, čegar delavnost je bila koristna, njegove pesmi so krasne, umetne in narodne, so ogledalo narodnega življenja. Iz srca je pel, prikupil se je vsem.

V slovenskem slovstvu je vvrščen v novoslovensko, ter veže drugo in tretjo dobo.

II.

„Kdor hoče živeti
In srečo imeti,
Naj dela veselo,
Pa moli naj vmes.
Zvonovi zvonite!
K molitvi vabite,
Ker prazno je dēlo
Brez žegna z nebes“.

„Delaj in moli vmes“ je pregovor Blaž Potočnikov, ki je tudi vse svoje življenje po tem lepo ravnal: šolska spričala, dela njegova in pohvalna pisma so dokazi.

V francoskih malih šolah je dobil spričalo: „Je Sieur Pototschnig Blaise a subi les examens generaux et qui il y a obtenu l'Optime. Sa conduite a été tres bonne“;

v latinskih šolah: „Pototschnik Blasius diligentissimam dedit operam atque in tentamine publico classi primae eminenter adscriptus est“, v teologičnih šolah: „D. Blasium Potozchnik praelectiones diligentissime excepisse, atque examine publico in classem eminentium relatum esse. Mores, quod attinet, legibuss academicis

in primis conformes exhibuit.“ Kaj je župnik Potočnik vse srečno delal za domačo cerkev in za svoje farane; koliko je storil za Kranjce in ves slovenski narod s svojo obširno učenostjo, ker najden je bil v več jezikih in skoraj v vseh vedah; kako je pospeševal tudi korist svojega naroda s slovstvom sploh kot rodoviten pisatelj, in kako prisrčno je svoj narod ljubil: to je svetu dobro znano.

8. septembra 1831 pošlje ces. kr. gouverneur Schmidburg g. Potočniku, stolnemu kapelanu, dekretalno pismo:

„Mit einer ungemein schätzbaren und gütigen Bereitwilligkeit haben sich Euer Hochwürden dem mühsamen Geschäfte unterzogen, eine Volksschrift für den Landmann als Anleitung wider die Ansteckung der Cholera-Krankheit zu umarbeiten und einen andern ähnlichen Aufsatz in die krainische Landessprache zu übersetzen . . .“

Leta 1840 piše okrajni komisar pl. Possanner g. župniku v Št. Vid: „Das hohe Gubernium hat mit Verordnung vom 23. Jänner 1840, Z. 1584 Euer Hochwürden bei Ihrem vielvermögenden Einflusse für die thätige Verwendung in einem wichtigen Zweige der Sanitätspolizei im Jahre 1839 das Wohlgefallen zu erkennen zu geben befunden.“

Leta 1847 dá-preč. stolni župnik ljubljanski in okrajni dekan g. B. Potočniku spričalo sledeče:

. . . . das gefertigte Dekanat hält sich zugleich verpflichtet, die besondere Geschicklichkeit, die wissenschaftlichen Kenntnisse und Geistesfähigkeiten des Herrn Pfarrers, sein fleissiges Studium, die genaue Erfüllung der seelsorglichen Pflichten und pfarrherrlichen Obliegenheiten, seinen unverdrossenen Eifer im Unterrichte und moralischer Bildung der Kinder, deren beinahe alle das slavische Lesen mit sichtlich gutem Erfolge erlernen, anzurühmen, und zu seiner Belobung nebenbei zu erwähnen, dass besagter Herr Pfarrer ungeachtet seiner schmalen Einkünfte, und ohne anderseitige Hilfe, das Pfarrhaus nebst Wirthschaftsgebäuden in den erwünschten guten baulichen Zustand gesetzt, daran Vieles theils verbessert, theils neu hergestellt; wie nicht minder seine bei dem Pfarrantritte mit vielen Mängeln und Gebrechen behaftete gefundene Pfarrkirche durch viele kostspielige Verbesserungen und neue Beschaffungen in einen beinahe neuen, dauerhaften, und wahrlich zierlichen Zustand verwandelt habe, ohne hiedurch seiner Pfarrgemeinde eine Last oder Bedrückung zu verursachen, sondern vielmehr bei derselben

Achtung, Liebe, dankbarliche Anerkennung und Zutrauen sich erworben habe . . . .“

Leta 1848 hvali vradno knezo-škofjski konzistorij g. Potočnika in njegova g. kapelana, ki so za farne solarje poskrbeli šolsko sobo in šolski poduk; in . . . die öffentlich abgehaltene Prüfung lieferte den Beweis eines lobwürdigen gemeinschaftlichen, fleissigen Mitwirkens, und es wird dasselbe hiemit belobend anerkannt, und zugleich zur Kenntniss der hohen Landesstelle in dem Jahresberichte pro 1849 gebracht.“

Leta 1866 je po narisu in pod vodstvom preč. g. župnika Bl. Potočnika zidana sedanja lepa nova šola v Šentvidu.

Zadnje leto svojega življenja postavi nove mozaikno zidane altarne mize v svoji ljubi farni cerkvi in kamnito ograjo na pokopališči.

Astronómični oddelek za „Pratiko“ prihodnjega leta 1873 je nekaj dni pred svojo smrtjo dovršil, napisavši „Pratiki“ na čelo sledeče „vošilo za novo leto 1873“, ki je poslednja njegova pesmica in z malo besedami dobra slika današnjih dni:

Naj bežijo dolge reve,
Bog razjasni temne dneve!“

„Novice“ (list 26, l. 1872) naznanijo v črnem obrobu iz Št. Vida poleg Ljubljane na Št. Janeza Krstnika dan sledeče dopisano:

„Danes dopoldne ob 8. uri je bil pogreb prečastitega našega fajmoštra gospoda Blaža Potočnika, ki je po precej dolgi bolezni v 74. letu svoje starosti in v 50. letu svojega duhovskega stanú, 20. januarja 1872 umrl. Velika črna zastava z visocega stolpa je oznanovala vsacemu skozi Št. Vid potujočemu, da cela fara žaluje po svojem ljubljencu, ki jej je 39 let dušni oče bil. Sprevod, prav véliki procesiji podoben, je šel na levo in desno po véliki cesti Šentviški, peljan od prečastitega gosp. stolnega dekana Zupana, dveh gospodov kanonikov in čez 30 duhovnih gospodov, ki so od blizo in daleč prišli zadnjo čast skazat ranjčemu. Farmani sami so ga nesli in mu svetili. Na čelu spreveda ste bili zastavi narodne čitalnice ljubljanske (ranjki je bil predsednik čitalnice Šentviške) in katoliškega društva ljubljanskega (ranjki je bil ud temu

društvu), obé s pripetim florom, za kterima so šli gospodje pevcí ljubljanske čitalnice, ki so mu nagrobnico peli, in odbor katoliškega društva. Dr. Bleiweis, dr. Costa, dr. Razlag in mnogo imenitne gospode so bili pričujoči. Na trugi so ležali lični venci „matice“ slovenske, čitalnice in dramatičnega društva.

Neštevilna množica njegovih farmanov je spremljala slovesni sprevod, pa tudi iz družih krajev je privrelo mnogo ljudstva. Iz Ljubljane bili so pričujoči predsedniki vseh narodnih društev in veliko število družih njegovih prijateljev in častiteljev. V cerkvi so kaj lepo govorili gosp. stolni dekan o mnogostranskem blagonsnem življenji rajnega, veliko sv. mašo pa so služili gospod kanonik Kramar. Po končanem vsem cerkvenem opravilu so truplo položili v kapelico, kjer počiva zdaj svojim farmanom nepozabljivi dušni pastir, za slovensko slovstvo mnogazasluženi rodoljub, ki ga domovina šteje med svoje najzvestejše sinove^{*)}!

Večni mu spomin!

J. Ž a n.

^{*)} Na grobni ploči je napisano:

„Bil je Cerkvi zvest, koristen sin,
Blag prijatelj, skrben duš pastir;
Drag Slovencem bo njegov spomin:
Daj Gospod — o daj mu večni mir!

Dr. Matija Prelog,

doktor zdravilstva in ustanovnik matice slovenske v Mariboru.

(Rojen 27. oktobra 1813, umrl 27. januarja 1872.)

Dr. Matija Prelog se je narodil 27. oktobra l. 1813 v Hrastju, slovenski vasi med Ljutomerom in Radgono. Njegovi starši so bili kmetje, trdi in pošteni Slovenci, značajni možje naše korenine, ki so pri volitvah vselej možato in sijajno držali domovinske stvari.

Niže šole je Prelog obiskoval v Kapeli pri Radgoni, latinske v Varaždinu in Gradci, višje medicinske na Dunaji. Leta 1842 je prišel kot doktor zdravilstva v Ljutomer, kjer je bil do leta 1849.

V onem času je bilo malo „Slovencev“ po Sloveniji, malo po hrabrem, nemškemu vplivu najbolj izpostavljenem, zato toliko važnem južnem Štajerji. Za to je tem večja zasluga za one možje, kateri so se nerazumljeni od svojega časa in svojih rojakov, s slabim izgledom na kakov uspeh, ipak težavnemu, gmotno nehvaležnemu delu podvrgli in vstrajali do zdaj; za možje, kakor jih še denes kot starce z mlajšimi vred z dejanjem ali svetom neumorno delati vidimo, kakor dr. Kočevar, Trstenjak, Raič, itd. — med ktere do zdaj delujoče veterane je spadal tudi Matija Prelog.

Prelog je počel rano na slovenščini delati. Za Vraza — „Slovencev uskoka“, kakor ga Preširen, videč ubožno malo število delavcev pri nas doma, imenuje — nabiral je Prelog že kot študent višjih šol narodne slovenske pesmi, katerih je v Vrazovi, l. 1839 izdani zbirki več njegovih. Izrečno Vraz imenuje Prelogovo ime pri prvi: „Marko ino Turki, iz okolice radgonske“ in dalje pri „Marko devojko prosi.“

Ko je prišlo burno leto 1848 in se je slovansko-narodni duh po vsej Avstriji naenkrat čudno oživil, vidimo tudi Preloga v Ljutomeru in okolici z mladeniškim pogumom za Slovenstvo delati. Ali nemškutarški duh se je bil v Ljutomeru že tako ugnjezdil, da Prelog, osamljen v delovanji, ni mogel predreti, in ljuti nemškutarji so v svojem srdcu na njegovo delovanje tako daleč šli, da so

svojo sodrgo na njega nahujskali in je moral v pravem pomenu besede mučenitva prestajati: pred naščuvano drhaljo iz smrtne nevarnosti pobegniti. Zatorej mu leta 1849 ni bilo več ostanka v Ljutomeru in prisiljen je bil preseliti se kot zdravnik v Maribor.

V Mariboru je bil, posebno kar je absolutizem padel, od leta 1861 sem v prvi vrsti pri vseh narodnih podvzetjih in pri vsem narodnem delovanju: tako pri ustanovitvi narodne čitalnice, kateri je bil vedno odbornik, od l. 1867 do zdaj predsednik; dalje je bil med onimi možmi, ki so ustanovili „Slovensko Matico“, ktere kali so pognale, kakor znano, v Mariboru.

Leta 1861 je začel spisovati „Makrobiotiko“, ki je prišla na svitlo l. 1864 v Mariboru. Na dalje je poslovenil in na svitlo dal dve veseli igri: „Črni Peter“ in „Zakonska sol“.

Leta 1867 je začel izdajati časopis „Slovenski Gospodar“, kateremu je bil urednik do septembra 1871, list, ki je dosti storil za vzbujenje narodnega duha, posebno med kmetstvom štajerskega Slovenstva.

21. januarja 1867 so ga bili njegovi rojaki v ljutomerski okolici enoglasno za svojega deželnega poslanca izvolili. Zastopal jih je do leta 1870. Njegovo delovanje v graškem deželnem zboru je bralcem „Slov. Naroda“ znano.

Ko so prišle nove volitve, odstopil je Prelog, nikdar časti lakomen, poslansko mesto mlajšim močem, in še pri zadnjih volitvah je osobno marljivo delal in agitiral v svojem rojstnem kraju za dr. Srnca.

In kakor je pisana beseda njegovega časopisa hodila od tedna do tedna podučevat in vzbujevat narod slovenski na visoko Pohorje in na širne poljane lepega slovenskega Štajerja, tako se tudi Prelog ni nikjer odtegoval, kjer je bilo treba ustnega poduka. Bil je govornik, in dober govornik za prosti narod na prvem slovenskem tabori v Ljutomeru, na tabori pri Kapeli, na izletih čitalničnih itd.

Zadnji čas, posebno kar je bil nevarno bolezen prestal, ktera ga je zdaj, vrnivša se, v grob spravila, živel je bolj za sebe. Ali bil je zmerom v narodnem obziru delaven. Še pred kacimi štirimi tedni je vesel in dobre volje pri čaši pive pripovedal piscu teh vrst, da pridno izdeluje svoj že davno začeti slovenski roman „Šuntar“, pisan po resničnih dogodbah in obrazih iz lastnega življenja, — kateri bode na spomlad gotov, ter ga „bodeva skupaj opilila“, da

ide po letu v tisk. To delo je ostalo najbrž fragmentarično. Ravno tačas mi je pripovedoval, da ima okolo 400 anekdot in „sežnic“ nabranih, ktere misli izdati. Da se ti in morda še drugi rokopisi njegove literarne zapuščine ohranijo in naposled na svitlo pridejo, pobrinil se bode, kakor čujemo, njegov prijatelj g. prof. Majcinger.

Iz teh kratkih potez je razvidno sijajno Prelogovo rodoljubje in njegova požrtvovalna marljivost v narodnem delovanji. Naj bodo te lastnosti naši mladini v izgled in posnemanje, a v narodu slovenskem naj ohranijo njegovo ime v hvaležen, slaven spomin.

„(Slov. Narod“ V. tečaj 1872)

Janez Zalokar,

župnik v pokojl.

(Rojen 26. junija 1792 — umrl 11. septembra 1872.)

Janez Zalokar, sin kmetskih staršev, je bil rojen 26. junija l. 1792 v Št.-Marjeti pri Klevevžu na Dolenjskem.

V srednje, višje in bogoslovske šole hodil je v Ljubljani, nekoliko časa tudi pod francosko vlado l. 1811 in 1812. Učitelji so mu bili: Val. Vodnik, Jož. Valant, Matija Ravnihar, Jan. Krsnik, Jož. Kos, Andr. Mešutar, Urb. Jerin, Jurij Dolinar in Jož. Gogala. 24. septembra l. 1815 ga je ljubljanski škof Ricci posvetil v mašnika, in z dekretom 29. avgusta l. 1816 je bil poslan v Metliko za duhovnega pomočnika.

3. septembra l. 1818 poklican je bil v duhovno semenišče v Ljubljano za špirituala, kjer je bil do 23. aprila l. 1828. Tu je sred drugimi opravili tudi bogoslovcem razlagal sv. pismo, ter je bil njihov učitelj. Ta čas spisal je dobro znanega „Tomaža Kempčana“ in še neke druge pobožne bukvice, ktere se še sedaj tū pa tam nahajajo, in jih stareji ljudje radi berejo.

Spomladi leta 1828., t. j. z dekretom 23. aprila istega leta postavljen je bil za župnika v Trzič na Gorenjsko. Iz Trziča šel je 18. julija 1835. l. za župnika v Škocijan pri Dobravi na Dolenjsko. Povsod, kjer je bival, bil je ne le pravi duhovni pastir svojim ovčicam, temuč tudi najboljši svetnik v vseh okoliščinah vsakdanjega življenja, kajti bil je dobro izveden v vseh gospodarstvenih in obrtniških zadevah.

V Škocijanu spisal je zlatavredno knjigo vsega kmetijstva pod imenom: „Umno kmetovanje in gospodarstvo“, ki jo je na svetlo dala c. k. kranjska kmetijska družba. Take knjige je bilo slovenskim gospodarjem potreba kakor ribi vode, zakaj, akoravno smo že imeli v nekterih razdelkih kmetijstva hvalevredne knjige in spise po časopisih i. t. d., vendar še ni bilo na svetlem take knjige, ki bi bila vse gospodarstvo in kmetijstvo vkup ob-

segala. Zalokarjevo „Umno kmetovanje in gospodarstvo“ je razdeljeno v toliko oddelkov, kolikor razdelkov ima gospodarstvo, ter jasno popisuje obdelovanje zemlje, živinorejo, sadjerejo, gozdnarstvo in rejo posamnih plemen raznega lesa. Pristavek uči gospodarstvo sploh, ter opravila na kmetih po mesecih. Vrh tega je tej prekoristni knjigi dostavljen še popis kranjske dežele, kolikor to sega v kmetijstvo in gospodarstvo; posebno je v pristavku znamenito to, kar se tiče skušenj o pitanju živine. Pridjano ji je še na 4 listih 28 podobščin najbolj potrjenega kmetijskega orodja in raznega plemenitenja sadnih dreves.

Pisatelj v predgovoru sam tako-le pravi: „Pisal sem te bukve ne za učene, ampak za priproste kmetovalce, kar je naj bolj mogoče, priprosto in po domače; vsa učesa preiskovanja, kar se je dalo, opustivši, vendar vse na trdno podlago stavši, da bo, upam, vsak lahko umel, in kar bode za dobro spoznal, v korist obračati vedel. Imel sem vse naše slovenske dežele pred očmi. Ljudstvo se množi; potrebe so vsaki dan večje; je tedaj čas misliti, kako da se bode dalo na ravno tem prostoru več od doslej pridelovati, da bočemo mogli ne le obstati, ampak še blagostan sebi in domovini pridobiti. Da je to z umetnostjo in pridnostjo mogoče, in da se naše kmetovanje v mnogovrstnih stvareh veliko, veliko zboljšati dá, ne more noben umen tajiti, in pričajo tudi izgledi drugih krajev po svetu, kjer na ravno takem in še na slabšem svetu mimo našega kaj zelo zale prihodke imajo“.

Iz tega se vidi, kako blago si je rajni Zalokar prizadeval, da bi bil kmetskemu slovenskemu ljudstvu pri korenini pomagal. Ta neprecenljiva knjiga šla je po lastnem priporočilu od vasi do vasi in od hiše do hiše po vsem Slovenskem, in ni je bilo dolgo šolske preskušnje, da bi se med drugimi šolskimi darili ne bila učencem delila tudi ta prelepa Zalokarjeva knjiga.

Zraven tega pa, da je vrli župnik Zalokar s spretnim peresom delal za narodno gospodarstvo, skrbel je tudi za to, da bi si slovensko slovstvo sploh bolj in bolj opomoglo in si pri tujcih časti pridobivalo. Nevtrudeno je tedaj nabiral dobre slovenske besede, izraze in besede za vsakovrstne stvari in pomene.

Leta 1853 je šel v pokoj, in je stanoval v svoji hiši pod gradom na Poljanah h. št. 79 v Ljubljani. Tù je pridniše še dalje nabiral slovenske besede in pilil in izgotavljal svojo krasno zbirko.

Ves ta svoj rokopis, ki je obsegal 13—14000 čisto slovenskih besed, vredil je po abecedni vrsti in na čisto prepisal, ter ga je odboru za sestavljanje Wolfovega slovensko-nemškega slovnika po pogodbi 5. oktobra l. 1865 odstopil za lepo nagrado 2000 gold. in za 200 gold. letnega poboljšeka. Ta obširni rokopis bode tedaj podlaga slovensko-nemškemu slovníku, ki ga Slovenci že davno težko pričakujemo, in ki se bode na svetlo dal iz zapuščine nepozabljivega knezoškofa Antona Alojza Wolfa. Zalokar je neutrudljivo delal tudi potem še in je dalje nabiral slovenska imena iz vseh treh oddelkov ali kraljestev stvarstva, ter je zapustil mnogo prav zanimivih stvari v rokopisu.

Tudi je bil izveden v zdravilstvu; pečal se je s homeopatijo, in je posebno ubogim bolnikom rad svetoval in pomagal. Ves čas svojega življenja do sive starosti je neprenehoma delal na korist domovini in svojemu bližnjemu, dokler ga 11. septembra l. 1872 nagla smert 81 let starega preseli v boljše življenje.

Svoje knjige in rokopise zapustil je „Slov. Matici“, ktera bode bolj primerne za-se ohranila, druge, posebno bogoslovske, pa bode podarila ubogim bogoslovcem in dijakom. Blag mu bodi spomin!

A. Praprotnik.

Baron Anton Zois.

Spisal dr. Jan. Bleiweis.

Pisatelj teh vrstic šteje si v sveto dolžnost svojo, da v spomin svojemu milemu prijatelju, s katerim je mnogo let v veselih in žalostnih časih, ki so zadevali domovino našo in slovenski narod, v presrčni zvezi bil, položi te črtice na grob njegov*), živo prepričan, da z njimi, če tudi so le preslaboten izraz tega, kar v svojem srcu čuti, vstreže nebrojnim spoštovalcem pokojnega rodoljuba. Ti pa, nepozabljivi mi prijatelj! odpusti mi, da pisaje te vrstice, grešim zoper odločno Tvojo voljo, ki si jo izrekel malo dni pred smrtjo, naj edino le priprosta kamnena plošča zaznamova mesto počivališča Tvojega s preprostim napisom, ki naj Ti ga jaz naredim. Al čuj v rajskih višinah, kjer zdaj bivaš, ljubljenec naroda našega! ločen od nas, da, ako bi spolnili to voljo Tvojo, hudo bi grešili zoper zapoved hvaležnosti, ktera navdaja srca vseh domoljubov do Tebe; vedi, da narod slovenski nikdar ni nehvaležen ljubiteljem in dobrotnikom svojim, — vsaj smo s Teboj v grob položili možá, ki ga domovina prišteva najljubšim sinovom svojim! — —

Baron Zois je sklenil blago svoje življenje 9. dne maja 1873 v Ljubljani po dolgi bolezni. Kamor koli je segel glas smrti njegove, povsod se je čulo žalovanje glasno, a tudi bridko in resnično. Ni po takim čuda, da je spreved njega bil velikansk, kakoršnih Ljubljana malo pomni, ko se je truga s truplom njegovim, poleg družih obložena tudi z venci vseh narodnih društev, po dovršenem cerkvenem opraviilu in po odpeti pogrebniči, ki so jo peli pevci narodne čitalnice, vzdignila iz hiše njegove na Bregu in spremljena od brezštevilne množice ljudstva vseh stanov in od zastav narodnih društev noter do meje Ljubljanskega mesta peljala s

*) Prečastitemu gosp. župniku Jož. Krčonu v Predosljih se tu srčno zahvalujem za nektera prezanimiva poročila o življenji Zoisovem.

spremstvom načelnikov narodnih društev in druge gospóde na Brdo nad Kranjem v kapelico grajščine njegove, od kodar so jo potem prenesli na pokopališče v Predosljah, katero si je Zojs na smrtni postelji izrekoma za svoje pokojišče izbral, da — kakor je rekel — počiva ondi, kjer je „največ veselih dni svojega življenja doživel“.

Baron Anton Zojs je bil naslednik iz tiste odlične rodovine, ktera je v preteklem stoletju bila v Trstu iz prostega stanú zarad redkega patriotizma do Avstrije v baronovski stan povzdignjena.

Ko je namreč država Avstrijska ob času Marije Terezije po sedemletni vojski zdihovala v veliki denarni stiski, je Mihael Angelo Zoja, oče slavnega Žige Zoisa, blagodušno 40.000 gid. položil na oltar domovini. Tako redko domoljubje je svitla cesarica obdarila s tem, da ga je poslavlila z baronovskim stanom in ker se Zoja (po toskanskem narečju „gioja“ velí biser (Edelstein), je Mihael Angelo Zoja se imenoval baron Zojs Edelsteinski. Sina, kakor smo gori rekli, bila sta mu slavni Žiga Zojs, čegar zasluge za narod slovenski so neumrljive, in pa Karol Zojs, učeni botanik — obá bila sta brata deda našega Antona Zoisa, kteremu oče je bil Karol baron Zojs, posestnik velikih Gorenjskih fužin in grajščine na Brdu.

Rodil se je naš Anton Zojs v Ljubljani 22. julija 1808. leta. Skrbno odgojo s svojimi mlajšimi 5 brati in 2 sestrama je dobil Zojs v očetovi hiši. Po dovršenih študijah je po smrti svojega očeta kot najstareji sin prevzel 1836. leta grajščino na Brdu kot fidejkomisno posestvo, ktera po smrti njegovi zdaj pride na starejšega brata njegovega Mihaela. Že 12. junija l. 1832 pa si je prav po nagnjenju svojega srca za soprogo svojo izbral Katinko Schwarzenbergovo in si s tem zakonom ustanovil ono veliko srečo življenja, ktere je srce njegovo iskalo le v tihem veselju, družinskem in v tihem delovanju za blagor naroda našega. Prav duša iz njegove duše in srce iz njegovega srca bila mu je skozi 41 let premila tovaršica, ki mu je dala edino hčerko, Serafino, zdaj omoženo baronico de Traux, noter do zadnjega zdihljeja njegovega, vesela z njim v veselih časih, ljubeznjiva tolažnica mu v britkih urah, katerih največ je blago srce takrat imelo, ko je videl, da se narod slovenski zatira ali protivniki narodne ravnopravnosti Avstriji jamo kopljejo. Proti drugim baron Zojs svoje soproge ni nikoli

drugače imenoval, kakor z ljubeznjivo besedo: „moja gospodarica“. In kako visoko je cenil neprecenljivo mu soprogo, temu živ dokaz je to, da v oporoki svoji jej je za vse prihodnje čase postavil premilj spominek s tem, da ubogim Št. Jakobške fare v Ljubljani, iz katere je svojo soprogo dobil, in pa ubogim Predoselj-ske fare, kjer je z njo največ časa svojega življenja preživel, je zapustil po 3000 glđ. v obligacijah, od katerih se imajo obresti vsako leto ubogim razdeliti na dan sv. Katarine.

Kakor blaga in skrita vijolica cvetè in ljubo vonjavo siplje krog in krog, tako tudi našega Antona Zoisa vsestransko delovanje bilo je tiho brez hrupa, brez pohlepa za hvalo in javno čast; zadovoljen je bil s tem, da — kakor mi je večkrat sam rekel — „ga vest tolaži, da vsaj, kolikor more, svojo dolžnost spolnuje. Kdor res pomoči potrebuje — mi je djal — ima tudi pravico pomoči zahtevati od taci, ki so zmožni mu pomoči dati, bodi-si da se borijo na narodnem ali političnem polji za svetinje domače, bodi si da v revah in nadlogah dadó mu materialne pomoči. Ker meni ni dano z gromovito besedo na javnih odrih vojskovati se na unem polji, zato mi je dolžnost, kolikor mi pripuščajo le zmerne moje moči, storiti na drugem.“ — V teh pohlevnih njegovih besedah leži ključ vsega blagega delovanja njegovega.

Nekako bolj v javno življenje stopil je vendar naš Anton Zois s tem, da leta 1851, ko so se po novi postavi ustanovile občine, je na živo prošnjo svojih sosesčanov prevzel županstvo v Predosljih. Branil se je sicer tega posla največ zaradi tega, ker celo leto ne biva na Brdu in čez zimo gre v Ljubljano; a občina ni mu dala miru, dokler ni sprejel volitve: „Naš gospod baron mora naš župan biti“ — so rekli možje, in mož ljudstva vdal se je željam ljudstva.

Baron Anton Zois oskrboval je opravila županstva kolikor je mogel sam, nekoliko po svojem grajščinskem oskrbniku blizo 10 let noter do leta 1862. Ker so takrat zavoljo vojak na Italijanskem vojake tudi po kmetih sèm ter tje potikali, imel je ranjki baron s umestovanjem vojakov, kakor se lahko more misliti, veliko sitnosti in težav, zlasti tudi zato, ker vojaki našega jezika niso razumeli.

Leta 1866 je celó za 10 ranjenih vojakov v svoji grajščini na Brdu napravil bolnišnico, jih z vsem, s postrežbo, hrano, zdravniki

in zdravili oskrbljeval. Koliko stroškov ga je moralo to stati, lahko se iz tega razvidi, da je le enemu zdravniku 100 gold. za njegov trud plačal, pa je hodilo več zdravnikov k vojakom, ki jih je imel v svoji grajščinski bolnišnici. Za to preblago delo je bil po zasluženju od Njegovega Veličanstva cesarja Franc Jožefa poslavljen z redom železne krone.

Pod njegovim županstvom se je lepo, prostorno šolsko poslopje sozidalo, kterega poprej ni bilo. On je pripomogel k napravi šolske drevsnice, ker je daroval les za ograjo in drugega več. Čeravno visocega zlahnega stanú, bil je župan Zois kakor oče med svojimi otroci, ki so ga visoko spoštovali in ljubili. Županstvo je pozneje zlasti zavoljo tega odložil, ker v zimskem času ni na Brdu, ampak v Ljubljani stanoval in zato svojih županjskih dolžnost ni mogel tako spolnovati, kakor je želel.

Da je ranjki baron imel za šolo in šolsko mladino posebno blago srce, spričuje to, da je mnogo let lepemu številu bolj pridnih učencev in učenk na svoji grajščini po dokončanem šolskem letu lična, mladosti primerna darila delil, jih zraven pogostoval, in slovó jemaje od njih, jim priljudno v roke segal ter prav očetovsko se od njih ločil. Kako močno je s tem mladino za dobro vnemal, koliko spoštovanja in ljubezni si je s tako priljudnim obnašanjem pri mladini in njenih stariših pridobil, ni lahko izreči. Zadnja leta je Predoseljskemu gospodu župniku denarjev in knjizic za razdeljenje med šolsko mladino pošiljal; za denar se je zlasti zimska obleka revnišim učencem in učenkam napravljala, da so lože šolo obiskovali.

Kako vesten je bil ranjki baron o npravni izreji šolske mladine, razvidi se lahko iz tega, da knjige, celó od družbe sv. Mohora izdane, je poprej sam prebral, predno jih je mladini delil, boječ se, da ne bi bilo v njih kaj spotikljivega ali pohujšljivega za nježne otroke. — Živo je še sosedom v spominu, kar je ljudomili baron storil na dan poroke svoje edine hčere baronice Serafine s c. k. polkovnikom baronom de Traux. Dal je namreč tisti dan na svoji grajščini štiri prav uboge otroke v čisto novo obleko obleči; zeló ginljivo bilo je videti, ko so ti otroci, vsi veseli v svoji novi opravi, nesli v culicah svoja prejšnja umazana in strgana oblačila na svoj dom.

Koliko je zraven šole skrbel ranjki baron dalje izobraženje in oliko svojih ljudi, temu priča je to, da si je posebno prizadeval,

jih vnemati za družbo sv. Mohora, ki toliko na vse strani koristnih knjig med Slovensko ljudstvo razpošilja. Blagi baron je v ta namen za bolj revne ude sam odrajtoval letno plačilo; druge pa je k omenjeni družbi vabil s tem, da je prvo leto sam plačal za-nje, in ko so ljudje videli, kako koristne knjige dobivajo, so pozneje sami radi plačilo odrajtovali. S takim ravnanjem je mnogo udov pridobil družbi.

Njegov trud za omiko naroda svojega pa tudi ni bil brez sadu. On sam je pri neki priložnosti nekako ponočno rekel, da bi si por prej upal enega ali drugega svojih ljudi v kak salon pripeljati, ki bi se ondi lepše vedel obnašati, nego marsikter izmed zlahne gospóde, kateri je za priljudno vedenje celó malo mar.

A ne samo v duševnem, temuč tudi v materijalnem obziru bilo je baronu Zojs-u mar za blagostanje svojih ljudi, zlasti s pomočjo poljedelstva in sploh kmetijskega gospodarstva. Ker je Predoseljska okolica posebno slani zeló podvržena, napeljeval je ljudi z besedo in z lastnim izgledom, da so začeli turšico obilo saditi. Bolj revnim je semena ali zastonj delil ali ga posojeval. Sploh ni kmetijskih del samo svoji družini pripuščal; kakor marljivi gospodar in umni kmetovalec kolikor mu je bilo mogoče, je povsod sam zraven bil. Tako je bil on dejansk izgled umnega gospodarstva svoji okolici, — odločen ud naše kmetijske družbe že od leta 1837.

Neumrljiv spomin si je zato blagi baron postavil ne le v svoji domači okolici, temveč — in to smemo po pravici reči — v vsi naši deželi s svojim milim, dobrotljivim srcem.

Od njega so dobivali posebno domači, pa tudi ptuji siromaki najizdatnišo pomoč. Kogar koli je kaka nesreča zadela, precej je rekel: „pojdem k našemu gospodu baronu, gotovo mi bodo pomagali“. Pred vsako zimo je za domače siromake Predoseljskemu župniku nekoliko denarjev poslal, da jih je po svoji previdnosti med uboge razdelil. — Večkrat se je zgodilo, da je za enega ali drugega domačega bolnika v Ljubljanski bolnišnici sam dotične stroške plačeval, dokler se ni ozdravil.

Posebno zdatno pomoč od dobrotljivega barona Antona Zojs-a pa so dobivali pogorelci — bližnji in daljni. Bližnjim pogorelcem je vselej, še celó ne prošén, kar sam od sebe pošiljal lepo pomoč v denarjih po 100, 200 ali še več glđ., dal jim

je lesa za zidanje in krme za živino. Zatega voljo, ko je ravno dan po baronovi smrti, 10. maja popoldan, strašen požar deset gospodarjev v Britofu, že sicer v revni vasi domače fare, pokončal veči del njihovih poslopij, bilo je slišati pogostoma mile zdihovanje: „Oh škoda, da so gospod baron nam umrli; gotovo bi nam bili pomagali“. Dobrotljivost Zoiseva do pogorelcev bila je tako neizmerna, da smo slišali prostega kmetiča reči: „gospod baron pogorelcem vselej toliko dadó, da z njimi vred pogorijo“. Vselej, kedar so „Novice“ povzdignile svoj glas za pogorelce ali druge nesreče tu in tam, bil je baron Zois dobronik v prvi vrsti.

Kako so našega Zoisa rukali in cukali dijaki in drugi naši ljudje za pomoč v nadlogah, in koliko je daroval na te straši, to vé pisatelj teh vrstic najbolje, ker ga je ranjki večkrat za svét vprašal.

Zois je bil pa tudi dobronik cerkvi; pri vsacem darovanji, ako je bil le na Brdu, je v svoji domači cerkvi največi dar položil, ali, če sam ni prišel, ga gotovo poslal. Od njega ima domača farna cerkev dva lepa spominka: prelepo sliko sv. Ksista, izdelano po mladem našem umetniku Franke-tu, v novem velikem oltarji, in lepo svetilnica pred velikim oltarjem.

Zraven te dobronikosti imel je baron Zois sploh ljubezljivo srce do svojega bližnjega; nikoli ni mogel trpeti obrekovanja kakega človeka.

Podpiral je Zois vsa narodna društva in prebiral vse slovenske liste, pa tudi druge, ali le slovanščini in federalizmu prijazne liste, „Vaterland“. Kako zoperni pa so mu bili nam sovražni listi, zlasti obe „Pressi“, kaže to, da še tega ni mogel trpeti, da bi se mu bila kedaj kaka reč poslala v „Pressini“ papir zavita; tolikanj ostudni in umazani so blagemu rodoljubu bili po pravici ti listi.

Ko se je leta 1861. začelo ustavno življenje v Avstriji in so se po vseh deželah začeli deželni zbori, volili so ga veliki posestniki kot poslanca v deželni zbor. Ko pa je prišlo do druge volitve, skazal je narod naš baronu Antonu Zoisu toliko sijajno zaupanje, da ga je v okraji Kranjske-Loškem si za svojega poslanca izvolil. Gospod baron je radostno sprejel poslanstvo iz rok svojega naroda, temveč, ko je videl, da mnogo njegovih tovarišev iz vrste velikih posestnikov ne navdaja ono prepričanje, da je skrajni čas, da se

reši narod naš iz stoletnega nemškega jarma v šolah, pisarnah in obče v javnem življenji in na poti maternega jezika pripelje do potrebne mu omike. „Ljudstva glas je Božji glas“ — si je ljudomilj Anton Zois mislil in veliko čast v zaupanji našel, da ga je izvolil narod, a ne mala množica grajska. In kolikorkrat bile so volitve v deželni zbor Kranjski, vselej je bil Anton Zois enoglasno ali skor enoglasno za poslanca voljen noter do leta 1869, ko se je zavoljo slabotnega zdravja moral odpovedati častnemu poslu. In skozi vsa ta leta je kakor skala nepremakljivo stal na strani narodni in pod zastavo njeno: „za vero, dom, cesarja“. Narodni mož bil je značaj skozi in skozi, kakoršnih je dandanes celó malo na svetu.

Ko se je ustanovila narodna čitalnica v Ljubljani, bil jej je iskren podpornik; kako živo mu je ta domači zavod pri srcu bil, dejanska priča temu je ta, da v oporoki svoji jej je daroval v obligacijah 5000 gld. s tem dostavkom, da obresti obrača za svoje potrebe; ako pa se zida „narodni dom“, naj čitalnica za-se s tem doneskom v kolo njegovo pristopi.

Ko se je osnovala „Matica slovenska“, bil je on med prvimi, ki je za ustanovnika prihitel na pomoč s 500 gld., čeravno pravila od ustavnika zahtevajo le 50 gld. Po prvem občnem zboru 11. maja 1865. leta izvoljeni odbor se je 22. julija t. l. ustanovil in njega volil za prvosednika „Matici“; ali po pisatelju teh črtic se je v isti seji dal odpovedati tej časti, in za njim je bil voljen dr. Toman za prvosednika; ostal pa je do zadnjega odbor-nik in marljivo se udeleževal obravnave odborovih. 28. oktobra 1872. leta mi je iz Brda v pismu slovenskem (kakor je vselej rad pisal) naznanil to-le: „Dobrega počutka ne morem se hvaliti, zato se zopet ne bom mogel udeležiti seje Matičnega odbora; naposled bom vendar-le primoran odpovedati se temu častnemu poslu, kajti samo imé imeti, pa ne delati, tega jaz nimam rad“.

To žalibog! so bila prva znamenja, da zdravje njegovo, katero si je lani v toplicah skušal vtrditi, je zelo pešati začelo; to pa je temveč trpelo, ko je blagi rodoljub videl, kako je državna politika krenila na krivo pot, ki ne bode pomirila Avstrije, in se je vrh tega še nenadoma razpor začel v domačem taboru. V istem pismu, 28. oktobra 1872., mi je namreč pisal: „Naše stanje se slabije dela od dne do dne; sovražniki naši v Avstriji prežijo na nas od

vseh strani, zdaj pa še „mladi“ nočejo sprevideti, da delajo le unim na veselje in prid, če podkopavajo zaupanje ljudstva do starih. Denarja, denarja, denarja, pravijo, nam je treba; jaz pa mislim, da desetkrat bolj potrebujemo domačega mirú. — Kako hudo v srce je moral boleti rajnega Zoisa-a nesrečni domači razpor, priznal bo vsak, ki je poznal nježnočutečega možá, kteremu je blagor domovine bil čez vse.

In slabela mu je od dné do dné telesna moč temveč, ker ga je nadlegoval pljučni katárh in revmatizem po udih. Celo zimo, silno občutljiv za vremenske preméne, ni si upal več iz hiše; opustil je zadnji čas tudi lahko cigarico, ki mu je vse žive dni najljubša zabava bila. In pešal je čedalje huje in huje, dokler ga nam ni, veliko veliko prezgodaj, v 65. letu njegove starosti, nemila smrt vzela. Previden s sv. zakramenti za umirajoče je 9. maja t. l. mirno v Gospodu zaspal. —

Sè zlatimi pismenkami ostane tudi ime Antona Zoisa zapisano v zgodovini domovine naše; kdor je storil to, kar on, živel bode v hvaležnem spominu, dokler bode naroda slovenskega kaj!

8 čevljev dolga in 4 čevlje široka preprosta plošca iz črnega kamnja zaznamuje na pokopališču v Predosljih mesto, kjer naš Zois počiva, s sledečim napisom:

Anton Zois,

posestnik grajščine Brdake,

rojen 22. julija 1808, — umrl 9. maja 1873.

Tebi,

Rodovine svoje očetu milemu,
Národa slovenskega preljublencu,

Ki Te gesla vnéla zarja:

„Vse za vero, dom, cesarja!“

Tebi,

Domovine, zvesti sin,
Hvale ne sveni spomin!

Pojasnilo.

Ker se je imenik Matičnih udov tiskal po Lesarjevi smrti za čas, ko sl. Matica ni imela tajnika, je v njem to in ono, ki ni prav. Veče pogreške, dolelej najdene, tukaj popravljam.

Stran 70. Izbriseta naj se: Holcer Drag., trgovec.

Kandrnal France, c. k. profesor.

Stran 71. Kuralt Ivan naj se izbrise.

Izpuščeni so: *Stare Jože, koncipient pri finančni prokuraturi.

Berbuč Ivan, nam. učitelj. Dogan Janez, mizar.

Pirnat Tomaž, hišnik.

Izbriseta naj se: Lézar Anton, profesor.

Moos Avgust, poštni uradnik.

Stran 72. Izbriseta naj se: Köstl Jož., poštni kontrolor, in

Gruden Ivan, uradnik.

Stran 73. Izbrisejo naj se: Lavtar Luka, real. prof.; Linčinger

Oton, trgovec; Ogrinec Jože, pisatelj;

Pavlič Ignacij, dr. zdravilstva; Reblj

Jurij, dr. notar.

Stran 74. Izbrisejo naj se: Smolej Jakob, c. kr. gimn. vodja.

Schiffer J., dr. nadlečnik.

Vončina Ivan, gimnazijalec.

Dodá naj se: Zic Nikolaj, vojni kurat.

Stran 75. Izpuščen je: Pečnik Val., kaplan na Igu.

Stran 76. Lah Val. naj se izbrise.

Stran 78. Dr. Samec naj se izbrise.

Stran 80. Izpuščen je v dekaniji Leskovec: Kuralt Ivan, avskulant na Krškem in Šuklje France, profesor v Rudolfovem.

V dekaniji Novo mesto: Mlakar Anton, župnik v Mirni peči.

Stran 81. Dodata naj se: Pavlič Ign., dr. okr. zdravnik v Črnomlji; Lilek Fr., posestnik v Črnomlji.

Izbrise naj se: Pečnik Valentin, kaplan v Sodražici.

Stran 82. Izpuščeni v dekaniji Ribnica: *Lesar Janez, posestnik

v Hrovači. *Lesar Martin, posestnik v Sušji. *Klun

Marjana, posestnica v Slatniku. *Lovšin Micika, po-

sestnica v Jurjevici.

Stran 83. Dodá naj se: Gruden Ivan, uradnik na Vrhniki.

Stran 84. Dekanija Postojna:

Izbrise naj se: Gruškovnjak Blaž.

Dodá naj se: Dr. Samec, okrajni zdravnik v Postojni.

Stran 85. Dekanija Trnovo:

Izbrise naj se: Mlakar Anton, župnik v Zagorji.

Stran 87. Dekanija Brašlovce:

Doda naj se: Škoflek Jakob, učitelj na Vranskem.

Dekanija: Slov. Bistrica:

Dodá naj se: Kunej Janez, kaplan v Slov. Bistrici.

Stran 88. Dekanija Celje:

Dodá naj se: Baš Lovre, bilježniški koncipient v Celji.

- Stran 89. in 90. Dekanija: Gornji grad,
kakor b) Poverjenik: naj se postavi Karl Preširen, učitelj
v Mozirji.
Dodá naj se: Dragar Anton, živinozdravnik na Potoku.
Kolenc Franc, posestnik na Rečici.
Traznik Jože, posestnik v Kokarjih.
Turnšek Jože, usnjar v Mozirji.
Vrankovič Ivan, dijak.
Izpusti naj se: Škoflek Jakob, učitelj v Mozirji, ter zapiše
namesto: Sečica, Pečica povsod v tem oddelku: Rečica.
- Stran 91. Dekanija: Laško:
Dodá naj se: Boštjančič Ivan, voditelj ljudske šole v Jur-
jevem kloštru.
- Stran 92. Vrsta 12. odzgor beri Meško mesto Peško.
- Stran 93. Dekanija Šmarje:
Dodá naj se: Pajmom Anton, kaplan v Zibiku.
- Stran 94. Pod: Radgona.
Dodá naj se: Krampergar Marko, mizar pri Kapeli.
- Stran 97. Vrsta 3. odzgor:
Dodá naj se: Lorber Miroslav, tehtnik, bil v Mariboru.
- Stran 100. Dodá naj se: Macak Ivan, zemljemerec v Gorici, in
Lavtar Luka, profesor v Gorici.
Izpusti naj se: Šuklje France, profesor.
- Stran 103. Dodá naj se: Kandernal France, c. k. gimn. profesor
v Trstu.
- Stran 105. Mesto Dekanija Tomin beri Dekanija Tomaj, ter dodaj
pri dekaniji Kastav: Šobar Miha, duh. pom. v Volovskem.
- Stran 107. Gradec:
Dodá naj se: *Pribošič Janez, vojni duhoven v Gradcu.
Solčavski Franjo, stud.
Hauptmann Franjo, stud. fil.
- Stran 109. Dunaj:
Dodá naj se: Klobučar Anton, pravoslovec.
- Stran 110. Karlovec:
Dodá naj se: Tomšič Franjo, inženir.
Bere naj se vrsta 10. odzgor mesto Norin: Narin.
Bere naj se v 3. vrsti od spod mesto Rakek: Reka.
Bere naj se v 3. vrsti od spod mesto Požaga: Požega.
- Stran 110. Dodá naj se: Knin: Schiffrer J. dr., nadlečnik.
- Stran 111. Dodá naj se:
Tomažinovac v Sremu: Gruškovnjak Blaž, koncip.
Otok Vis: Miglič Peter, dr. nadzdravnik.
Izbríše naj se pod Zagreb:
*Concilija Ivan, trgovec.
Bere naj se št. 33. mesto Vrbovsjo: Vrbovsko, ter tukaj
izbríše Tomšič Franjo.
V Ljubljani 26. dec. 1873.

Ivan Tušek, tajnik.

Podučni in zabavni del.

Vredil

dr. E. H. Costa,

predsednik slov. Matica.

Doneski

k zgodovini Kranjskih mest.

I.

Radolica.

Spisal Janez Paropat.

Zgodovina naših mest in trgov je sploh malo znana. Temu se ne smemo čuditi, saj se je za razjasnenje njihove preteklosti, za razpršenje zastarelih mnenj tako malo storilo. Nasproti se pa ne dá tajiti, da je to jako težavno zaradi pomanjkanja potrebnih virov, redkih knjig, katerih pogrešamo celó v znanstvenih zavodih in knjižnicah glavnega našega mesta. Naše znanje mestne zgodovine naslanja se tedaj povečem le na topografijo neprecenljivega Valvazora in na nekatere knjige in listine, ki nam pa podajajo le majhne kamenčke k zidanju povestnice slovenskih mest. Začnimo po tem vvodu z Radolico.

Na visokem kranjskem Gorenskem se razprostira v prijetni planoti na levi obali sive Save prijazno mestice Radolica. Kakošna je bila za časa Valvazorovega, vidiš v njegovem neumornem delu: „Die Ehre des Herzogthums Krain“ v XI. bukvah št. 462. Nemci po starem ponemčevalnem običaji trdó, da je prvotno imé temu mestu „Radmansdorf“ in sicer zarad kolesa, ki ga ima mož na mestnem grbu. Da taka razlaga jako malo veljá, razvidno je na prvi pogled.

Umnejše in pravilnejše je razlaganje slavnega Trstenjaka, da se mesto zove po solnčnem božanstvu Radole, ki so ga posebno častili v okolici sosednega Triglava — v Bohinji — in kteremu je bil atribut — solnčno kolo.¹⁾ To nekako potrjuje tudi to, da je

¹⁾ Trstenjakova razprava: Triglav 1870 st. 16—17.

bil kraj poprej znan, nego je došla nemška kultura, ker nahajamo tudi v Radolici nekoliko rimskih grobnih spomenikov¹⁾, da-si ne znamo, je li to mesto že cvetelo za Rimljanov, ali je bil morebiti stari „Idunum“?

Kedaj je Radolica mesto postala? Za nemškega cesarja Henrika III. (1039—1056) gotovo ne, kakor Valvazor hoče,²⁾ še manj za Henrika II. (1002—1024), kakor trdi Hoff.³⁾ Verjetno toda s pismi še ne potrjeno je, da je bivši kralj češki Henrik, vojvoda koroški (umrl l. 1335) Radolici dodelil tržne pravice, ker že leta 1343 in 1344 nahajamo Urha, sodnika Radoliškega.⁴⁾ In trg je ostal skoraj do konca XV. stoletja, ker še l. 1478. cesar Friderik IV. Radolico v nekem pismu naravnost imenuje trg.⁵⁾

Leta 1510. zove jo Maks I. mesto. Menda ne sodimo napak, ako trdimo, da je s podeljenjem raznih pravic radodarni cesar Friderik IV. pred smrtjo svojo l. 1493. naklonil mestno čast tudi Radolici. S tem vendar ni rečeno, da tega ne bi bil mogel storiti njegov naslednik Maks I.

Starejša je župnija Radoliška, ker 1323. leta najdemo jo imenovano med farami Kranjskimi, ki so morale prihodnino plačati papeževemu legatu kardinalu Bertrandu. Leta 1348. je bil Viljem „de Cucagna“ iz Furlanskega župnik Radoliški.⁶⁾ Fara je bila sprva obširna. Ko so napravili cerkvi v Kranjski gori in na Dovjem, dal je oglejski očak Ludovik dne 30. novembra leta 1362 Henriku „Plebano ecclesiae de Radmannsdorf“ in njegovim pravnim naslednikom pravico tema duhovnijama postavljati pripravne vikarije, ki podložni ostanejo Radoliškim župnikom.⁷⁾ Potrjevati priporočene duhovnike za Kranjsko goro je istega očaka pismo l. maj. l. 1363. izročilo Otonu grofu Ortenburškemu in dedičem, ki so bili tudi patroni farni cerkvi sv. Petra.⁸⁾ Po raznih pobožnih ustanovah in darovih postal je župnika Radoliškega vpliv tako veljaven, da mu je bil izročen „archidiaconat“ Kranjski in slov. strani (Carniole et Marchie.) Omenjenemu Henriku — „oculus noster in Archidiaconatu“, kakor ga imenuje v pismu, — je očak Ludovik l. 1364. ukazal ostro postopati proti vsem, ki zasramujejo duhovnike, ali jim celó kaj žalega storé ter naj jih po vseh samostanih in cerkvah svoje nadduhovnije pri očitnih službah Božjih

1) Mitth. d. h. V. f. Krain. 1864. st. 27.

2) Valv. XI. št. 462.

3) Gemälde v. Herzogth. Krain I. st. 158.

4) Dr. Göth v Mitth. d. h. V. f. K. 1862. st. 47.

5) Prof. Richter: Urkund. Geschichte von Radmannsdorf v Hormayr's Arch. 1822. st. 465—470.

6) Notizenblatt der k. k. Ak. 1858. st. 347.

7) Ibidem st. 487.

8) Hofschatz Gewölb-Bücher v Gradcu tom. IV. st. 615.

izobči iz občestva svetnikov, tudi slehernega, ki se pajdaši, jé, pije itd. z enacimi ljudmi; nasproti naj svečnikom priporoča čednostno pobožno obnašanje, ako nočejo zapasti kaznim, ki so jih sklenili provincijalni in sinodalni cerkveni zbori.¹⁾ Pastiroval je Henrik še leta 1372, njegov naslednik je bil l. 1380. Jakob. Cesar Fridrik IV. je l. 1461. tadašnjega župnika Lenarta pl. Jamničarja imenoval prvega prošta ljubljanskega in njemu in naslednikom njegovim daroval vse dohodke Radoliške župnije. Odslé so imeli ljubljanski prošti tu svoje vikarije ali namestnike in imenovali so se ob enem nadduhovni gorenski,²⁾ kakor je Andrej Kral l. 1603 to dokazal. Nadduhovni gorenski se zovejo n. pr. Kaspar Freudenthschus, v verakih homatijah jako znan mož; Kaspar Bobek, rojen Kropar, ki je doktorstvo cerkvenega in civilnega prava na vseučilišču v Bologniji izvrstno dovršil. „Indict. XIV. Pontificatus Sanct. D. N. Pauli V. anno XI. Illustrissimus et Admodum Reverend. Dom. Gasparus Bobekh (a ne Babek, kakor v ljublj. Catal.) Carniol. Croppensis vir scientia praeclarus, ingenioque acutissimus, moribus modestus atque omni doctrina praeditus in Universitate Bononiensi in Doctorem Juris Canonici et Civilis creatus est“ čita Richter v njegovi doktorski diplomi l. 1616.; Fr. M. pl. Vaccano, poznejši vladika Pedenski in drugi.

Po običaji srednjega veka bilo je tudi v Radolici mnogo bratovščin, k katerim so pripomogli pobožni verniki. Bile so bratrne naše ljube Gospé v Lescáh, presv. Rešnega Telesa, sv. Trojice v Radolici. Listine kupne nam potrjujejo to. Leta 1444. je prva kupila od Zige Lamberga zemljo v Zlatni v begunjski župniji, l. 1494. od cerkvenega ključarja Franceta Gurcina dve zemljišči v Hlebčah pri Lescáh za 62 zlatov in l. 1495. zemljo za 20 zlatov v Lescáh. Dné 27. sept. l. 1536 je v Ljubljani slavni Janez Kacijanar s ključarji iste bratovščine zamenjal svojo zemljo v Zlatni, — tedaj je Kacijanar imel posestvo v begunjski okolici. — Bratovščini sv. Rešnj. tel. je sodnik Radoliški Janez Pachner leta 1485. volil vse premoženje svoje, med njim od Jurja Lamberga kupljeno hišo. Za bratovščino sv. Trojice sta l. 1482. ustanovila brata Lenart in Jurij Kacijanar mlin v Mošnjah, Vid Lorber pa jej je prodal l. 1482. vrt „Lednica“ pod mestom za 118 ogerških goldinarjev.³⁾ Dné 26. dec. l. 1509. je cesar Maks I. dovolil omenjeni bratarni ustanoviti kaplana⁴⁾ Dve leti pozneje jej je prodal Kristof Mostje svoj kamniti holmec „Gradiša.“ Tudi cerkva sv. Petra na gori je l. 1497. pridobila si od Jurja Kacijanara zemljišče v Hlebčah za dobrih 50 zlatov in drugo v Prnikah v gorjanski župniji od Mihelja Mincelj-na⁵⁾.

¹⁾ Notizenbl. 1858. st. 488.

²⁾ Hicinger v Klun. Arch. II. st. 102.

³⁾ Richter v Hormayr. Arch.

⁴⁾ Škof. arb. ljublj. Fasc III. št. 3.

⁵⁾ Richter na omenj. mestu.

Kakor do malega vsi trgi in mesta tudi Radolice ni bila brez gospodarja. Ne le v cerkvenih zadevah tudi v posvetnem oziru bila je podložna najbrže oglejskim očakom. Ti so pa svoja posestva v fevd izročevali raznim imenitnim rodbinam, ki so si pa polagoma fevde prilastovale kot svoje posestvo. Do Rudolfa Habsburškega je bilo Gorensko povečem v oblasti vojvodov Koroških, za njim so Kranjsko v zastavi imeli razni gospodje. V Radolici najdemo o XIV. veku sloveče grofe Ortenburške kot posestnike Lipniškega gradu — Wallenburg — in Radolice. Imeli so ondi graške grofe, ki so v pravadah sodili. Tak je bil 1343. leta Geysselcher. V kupnem pismu l. 1337., s katerim je cerkev Radoliška kupila zemljo v Zabreznici, podpisana sta Kristof in Oton Ortenburška. Otona najdemo tudi v listinah l. 1359, ko je neki Geissler s Kamna k sv. Janezu dal zemljo v Dobravci za večno luč in l. 1367¹⁾. Nekateri iz te rodovine so tudi bivali v Radoliškem gradu in dobrote delili cerkvenim pobožnim napravam. Tako je po smrti Albrehta grofa Ortenburškega leta 1335. njegova uдова Helena tukaj preživela poslednje dni, umrla, pokopana bila v Radolici in ustanovila sv. maše.²⁾ In res v pismu v petek pred sv. večerom l. 1383. Radoliški župnik Jakob spoznava, da je ranjka grofinja Helena posestvo v Palovičah v Lešanski duhovniji cerkvi sv. Petra oporočila s pogodbo, da za njo, sprednike in potomce njene beró vsako leto po eno peto in 3 tihe maše in k njim vabijo graške oskrbnike Lipniške in ostale vradnike Ortenburške.³⁾ Isti župnik je dné 20. dec. l. 1383 prejel od grofa Friderika Ortenb. po grofinji Ani, vdovi Krupški, za večno luč ustanovljeno posestvo v Vrbi — v Velbn. — ⁴⁾ Ta Friderik je prejel patronat sv. Petra dné 12. junija l. 1394. od oglejskega očaka Janeza Moravskega, kakor so ga sploh dobivali njegovi predniki iz Ogleja.⁵⁾ V oporoki dné 23. nov. l. 1377. je grof Friderik, ako umrje brez otrok, Celjskim grofom volil svoja posestva, med njimi Waldenberg in „marckht Rattmanstorff“ brez ozira na znesek, ki ga je imela na tem posestvu njegova žlahtnica Neža, vdova Walsee.⁶⁾

Leta 1418. je zamrla rodovina Ortenburška in Celjska je nastopila obširna njih posestva. Friderik iz te hiše je po zavrtni smrti svoje Veronike Deseniške dné 17. okt. 1428. dve leti bival v Radolici, ako smemo verjeti Celjski kroniki. Njegov sin Ulrik II., v svojem času jako mogočen in predrzen knez, dodelil je Radolicanom v soboto po spreobrnjenji sv. Pavla l. 1443. iz Celja pra-

¹⁾ Richter v Horm. Arch.

²⁾ Dr. Tangl v Arch. f. Gesch. XXXVI. st. 178.

³⁾ Copialb. I. st. 936—937.

⁴⁾ Dr. Göth v. Mitth. f. Steierm. VI. st. 268.

⁵⁾ Mitth. d. h. V. f. K. 1862. st. 48.

⁶⁾ Hofschatz-Gewölb-Bücher I. st. 1018—1022.

vico, da smé njih sodnik v vseh zadevah soditi, ki se godé v trgu, in 6. febr. l. 1455 pravico, sol na drobno prodajati.¹⁾

Ko je dné 8. nov. l. 1456 poslednji Celjski grof silne smrti umrl, pripadla je Radolico valed pogodeb cesarju Frideriku IV, a njen oskrbnik mu je ni hotel prepustiti. Cesar pošlje vojsko, da vzame v posest Radoliški trg, in 14. junija l. 1457 dospé sam in pod poveljem Gašperja Lamberga postavi posadko cesarsko in odide v Belak. V tem pridere Celjski vojakovod, pogumni Jan Vitovec, pred prestrašeni trg. Lamberg, preslab ustavlja se Celjskim četam, zapali Radolico in pobegne. Vitovec pogaane plamen in vloži novo posadko. Komaj odrine, mora se ta udati deželni vojski, ki na cesarjevo povelje razruši dosti močno obzidje in zasuje grapo.²⁾ Dné 15. dec. l. 1457 je vdova Ulrikova, Katarina, srbskega kneza Jurija Brankoviča hči, izročila cesarju proti primerni odškodnini med drugimi graščinami tudi Radolico. Grad Lipniški in urad Radoliški sta postala cesarska in vladarji so ju v oskrbnitvo zastavljali sedaj temu sedaj unemu. Dné 22. marca l. 1476 sta bila izročena Juriju Kacijanaru³⁾ in dné 20. jan. dve leti pozneje je Lenart Kacijanar, oče slavnega vojskovoda Janeza, iz Gradca reverziral prejem ces. grajščine Wallenburg s tamošnjo sodnijo in z uradoma gorenje in dolenje Radolice.⁴⁾

Friderik IV. je trg osrečil z marsikterimi pravicami. Ker je v Celjskih homatijah mnogo škode trpel, ukazal je v ponedlek po nedelji Judica l. 1473, da se mora blago prevažati skozi Radolico, da ondašnji mitnici mitnina pripade. Oskrbniku cesarskemu Kasparu Hawenspek-u je zapovedal, na izvrševanje tega ukaza ostro paziti. Na dan sv. Neže l. 1478 je tržanom dovolil, da smejo med tržane sprejemati tudi ljudi z dežele. Sprejemščina je bila za slehernega 13 gold. in prisega v nemškem in slovenskem jeziku.⁵⁾

Maks I. je iz Augsburga dné 21. marcija l. 1510 prepovedal v mestu Radoliškem vse gostilnice, ki niso mestne, ker se mestu škoda godi. Mesto se je tedaj še precej dobro počutilo: imelo je lastno mestno sodnijo, solno in vinsko trštvo, mitnice v Bohinji, Jesenicah in v mestu in pri vsem tem je grajščini plačevalo le po 91 gold. 15 kr. na leto.⁶⁾

Dné 4 febr. 1515 je Vuk pl. Ditrichstein, ces. miznik, s so-progo Magdaleno prevzel za dolžnih 19.000 glđ. v zastavo-Lipniški grad, mesto in urad Radoliški, sodnijo, trg mitnico, dac in

¹⁾ Dotični pismi navedeni v Rich. spisu.

²⁾ Valv. XV. st. 360—361, kjer najdeš vpodobljeno razdjanje Rad., Orožen Celjsk. kronika st. 100 in 101.

³⁾ Mitth. d. b. V. f. K. 1863. st. 89.

⁴⁾ Arch. f. Kunde 5st. G. III. st. 140.

⁵⁾ Richter v. Horm. Arch. 1822.

⁶⁾ Richter v naved. sestavku.

Bohinjsko muto.¹⁾ Vuk je bil gospod Radoliški še 1549. Leta 1571. najdemo Mavricija Ditrichsteinskega, ki je jako podpiral v tej dobi razprostrajajoči se luteranizem. Nova vera je kakor povsod tudi Radoličane vznemirila, mestno življenje postalo je živahnije. Leta 1571. je bilo že mnogo novi veri udanih v mestu in okolici njegovi. Zato je prišla vizitacija, njej na čelu stolni prost Tomaž pl. Reuthlinger. Nazoči so bili vikarji: Matija Grošelj iz Radolice, Štefan Dolenc iz Kranjske gore, Matija Rabani Jeseniški, Luka Sver Gorjanski, Jeronim Winter Mošniški in Janez Plahuta Bohinski. Poklicana sta bila Peter Kuplenik, predikant v Lescah, podružnici Radoliški, ki ga je bil najel Ditrichstein, in Blejski pridigar Kristof Fašang. Pri izpraševanju sta bila zelo molčeča: prvi je obhajal 400, drugi 1200 oseb, več nista spoznala.²⁾ Ta preiskava menda ni rodila zaželenega vspeha, zatoraj je Radoliški vikarij v pismu dné 4. marcija l. 1572. znova tiščal v prošta Reuthlingera, naj odpravijo Fašanga. Poslednji je sporočil, da odstopi, ako mu vrnejo stroške za popravljanje farovža Grajskega. Tudi Briksenski škof se je oglasil za iztiranje Fašanga in krivovercev Blejskih. To se je zgodilo, ker v dopisu dné 28. nov. l. 1572. se Briksenski konzistorij zahvaljuje Ljublj. vladiki Konradu Glusiču za to ljubav. V pismu dné 8. julija omenjenega leta do nadvojvode Karola poganjal se je isti škof za odpravo Kuplenka iz Lesca, toda pokrovitelj njegov Ditrichstein ga je dolgo branil, ker še le 24 okt. l. 1580. je došel nadvojvodov ukaz, Kuplenka zapreti in Jerneja Tulčaja krivoverca iz Radoliške grajsčine izgnati.³⁾ S tem pa luteranstvo nikakor še ni bilo zadušeno. V bližnjem Begunjakem gradu je Julija Kacijanarova pripravila kapelico, kjer je l. 1580—1590 pridigoval Klement Bobek, poprej krojač. Njega poslušat zahajali so pogostoma radovedni Radoličani, kar jim je pa nadvojvoda z dopisom dné 24. dec. l. 1584. prepovedal. Naročil je vicedom leta 1586. gozdnarju Jan. Wildu in Janezu Kracembacher-u oskrbniku, naj gresta v Begunje in pozvedita, kdo in s katero pravico je napravil protestantsko cerkev, kdo vzdržuje predikanta, ki je neki krojač, in kako da letajo k njemu? A ta dva sta se odtegnila neprijetnemu opravku z lepimi izgovori. Nju sta posnemala pozneje izvoljena Jožef Oberhuber v Loki in Peter Avnič, dacar v Kranji. Naposled je prevzel sitni posel gosp. Lenkovič in dan napovedal na 18. avg. v Radolici. Izid njegov nam ni znan, najbrže ni nič opravil, ker že naslednje leto so se luteranski meščani obrnili do deželnega zbora, ki se je sešel meseca svečana v Ljubljani, pritoževaje se zoper nepostavno in neusmiljeno ravnanje nadduhovna Radoliškega in prošta Ljubljanskega Gasparja Freudenschusa, ki postavlja uradnike po svoji volji brez ozira, je li so sposobni ali

¹⁾ Mitth. d. h. V. f. K. 1865. st. 17.

²⁾ Mitth. d. h. V. f. K. 1864. st. 1.

³⁾ Mitth. d. h. V. f. K. 1864. st. 68—69.

ne, v nemajhino škodo ubogemu mesticu; da svojim privržencem prepušča ključarske službe in premoženje bratersko; da ni pustil umrlega sina Jurja Bohinca, podložnika Radoliškega, pokopati na blagoslovljeni zemlji niti v Radolici niti v okolici, da je ležal več tednov pod milim nebom nepokopan. Tem pritožbam in prošnjam Ločanov, Blejčanov, Bohinčanov in drugih do nadvojvode Karola so dodali Kranjski stanovi nekatere izgleds brezobzirnega neusmiljenega obnašanja katoličanov do drugovercev vključ v verski pogodbi v Bruku in ostro se pritožili zoper tako postopanje ter terjali, naj se ljudem pušča verska svoboda in popravijo krivice prosteči, da se ne lotijo prej niti adrese niti posvetovanja o letnih doneskkih za hrvaško mejo in drugih potrebah. Ker komisarji niso sprejeli pritožbe, zapustili so luteranski poslanci zbornico in ostal je samo duhovski stan, češ, da hoče dovoliti adreso. A premalo jih je bilo. Vladni komisarji so protili z razpuščenjem zbora, ako ne stori svoje dolžnosti in po posebnih poslancih ne odpravi verskih pritožeb do nadvojvode. Stanovi se niso udali. In da so sprejeli vladne tirjatve, prisiljeni so bili komisarji dne 18. febr. leta 1587. sprejeti pritožbo. Vse to se je homatalo kakih 15 dni.

Bohincu vendar vse to ni nič hasnilo. Že 7. marca je nadvojvoda vicedomu Nikolaju Bonhomu naročil, naj dá Bohinca zaradi čitanja postilje, zbiranja, pridigovanja in drugih nepostavnih reči, ki so se brž ko ne godile, zapreti in v železji ohraniti, dokler se stvar bolj natanko ne poizve.¹⁾

Blejčanom se tudi ni dobro obneslo. Briksenskega škofa poslanci so prišli in slehernega, ki se je oklenil nove vere, kar zapodili s posestva in hiše in razdelili med katoliške. To se vé, da je razdražilo kmete. Leta 1587. se toraj dvignejo Radoliški meščani in drugi zavoljo vere preganjani podložniki iz bližnjih krajev zlasti iz Blejskega. — 200 jih je bilo skupaj — in z orožjem udarijo proti Blejskemu gradu. Od hiše do hiše gredé so postavljali s slovesnim trobentanjem krivoverce v poprejšnje kmetije rekoč: „Postavljamo te na zemljišče in vračamo ti, kar je tvojega, da bodeš grajščini pokoren s štibro, davkom, tlako in vsem vnanjem, kar pa zadeva vest in dušo, nisi dolžen ubogati.“²⁾

Pavšin iz Sela, Močnik iz Zagoric in Mandlic iz Grada so bili najbolj na sumu, da podpirajo iztirane krivoverce, da se z njimi shajajo itd. Zato je nadvojvoda z dopisom dne 13. sept. l. 1587. vicedomu zapovedal, tako početje odpraviti, sicer imenovane pred se poklicati in nekaj časa zapreti „pri vodi in kruhu.“ Dne 2. okt. je vicedom po Radoliškem oskrbniku Mihelju Semen-u in Gorjanskih cerk. ključarjih one tri krivoverake podložnike pred se pozval in tri dni kasneje sporočil nadvojvodi, da sta razun bolnega Močnika došla in ker ni nič hudega našel nad njima, da ju

¹⁾ Mitth. d. h. V. f. K. 1867. st. 66—78.

²⁾ Mitth. f. K. 1861. st. 73.

je izpustil proti obljubi, da se v prihodnje ne bodeta vtikala v take zadeve. Vkljub temu je nadvojvoda 25. febr. l. 1589. Bonhomu zaukazal iz dežele zapoditi Pavšina, Močnika in Mandlica, ker nikakor ne jenjajo rogoviliti. Juriju Kacijanaru je bilo naloženo, može poslati v Ljubljano.¹⁾ Tudi meščanom se ni prizanašalo. Andreju Jernejcu, ki je bil menda l. 1609. županov namestnik in ki je vojvodi dvakrat iz zapora potegnil, Mateju Zavidu in Jakopu Žerovecu, ki proti obljubi nista prišla v Gradec, je bilo 16. marcija l. 1590. ostro napovedano, da morajo pred vojvodo na odgovor. Mestnemu sodniku Rad. Janezu Dienstmanu sta odgovorila Jernejec in Zavid, da ne moreta potovati brez novcev. Žerovec, ki je bil na posestvu deželnega plemenitaša, ni se prikazal, in Svarc, ki ga je vojvoda rekel odpraviti iz dežele, odvrnil je: naj mu le pošteno plačajo hišo, svet in drugo imenje, rad bode zapustil deželo.²⁾ Meščani so bili, kakor se vidi iz tega, dokaj muhasti. Vendar jim naposled vse zvijače niso pomagale, udati so se morali morebiti ne toliko boljšemu prepričanju, kolikor vedno rastoči sili. Energično postopanje vladno in cerkveno je osupnilo predikante in razpršili so se na vse kraje, zlasti na Dolensko, kjer je bilo v mnogih gradovih zavetja dovolj. Skoraj popolnoma so novo vero zatrile tako zvane reformatorske komisije, katerim prvak je bil škof Tomaž Kren.

Po deželi potovaje od kraja do kraja priromala je komisija dné 10. marcija leta 1601. tudi v Radolico. Vpričo 250 oseb je protestanško shodišče s strelnim prahom zasmodila, da se je razletelo z velikim vriščem in toliko da ni počkodovalo cerkve sv. Ulrika. Naslednji dan je škof pridigoval in dné 12. marcija so vsi meščani prisegli pokorščino. Prihodnjega dné je bil ogovor kmetom in krivoverskim okoličanom, katerih je bilo privrelo mnogo. Pokorni so prisegli, nepokorni so bili zaprti, med njimi neki Gevač, ki je zapadel kazni 150 cek., in Jurij Preširen, ki je moral platiti 100 cekinov. Tudi Kroparski kovači so prihiteli zvestobo prisegat in prosit, naj se jim privoščí fara z vednim župnikom. Dva izmed njih sta vendar le bila bandizirana ali izgnana in eden je moral z odprto lutersko knjigo stati na sramotnem odru. Dné 16. marcija so komisarji odrinili v Jesenice, podkomisarji pa v Kranjskogoro in Belopeč, kjer so todovratnega grešnika, tamošnjega oskrbnika, zvezali in v Radolico tirali. Dné 18. marcija je škof zopet pridigoval in 19. marcija še le so Radoličanke zvestobo prisegle katoliški veri. Komisija je bila precej številna: bili so štirje komisarji: Kren, dež. glavar Lenkovič, vice-dom Jožef Rabatta in Filip pl. Kobencel, trije podkomisarji namreč gospodje Jak. Hauman, Sebast. Konstantin in Grimšič, in poleg teh mnogo spremstva, služabnikov, vojakov itd.; to se po-

¹⁾ Mitth. d. h. V. f. K. 1867. st. 79.

²⁾ Ibidem st. 80.

sname iz tega, ker so potrošili pri proštu 120 gold. in pri Švarcu 140 gold.¹⁾

Verski hrup je potihnil in mestice je zopet po stari navadi trževalo in kupčevalo. Nadvojvoda Ferdinand mu je s pismom iz Gradca 17. nov. 1604. potrdil poprejšnje svoboščine in pravice. Tudi je dobilo novega grajščinskega gospoda; omenjeni nadvojvoda namreč je dne 28. sept. l. 1616. prodal grajščino Radoliško z vsemi pritliklinami kot dež. glavar zaslužnemu Jan. Ambrožu, grofu Thurn-Valsassina (roj. 1553 † 1625). Obsegala je 441 kmetij s podložnimi vred v Žerovnici, Zabreznici, Selu, Vrbi, Smokuču, Doslovičah, Breznici, Begunjah, Zgoši, Hlebčah, Zapolčah, Gorici, Lešah, Palovičah, Koveru, na Hudem, v Žvirčah, Ljubnem, na Brdu, v Prapročah, na Posavcu, Dobrempolji, Globokem, Brezjah, Mošnjah, Radoliškem mestu z davki in 3 mitnicami. Skoraj vsa Jelovica je bila grajščinska. Tudi Blejski grad je donášal tretjino svojih prihodkov Radoliškemu gospodu. Poleg tega je bilo Radoliško: Podbrezje, Dolenja vas, Britof, Srednja vas, Otóče, Zaloše, Láncovo, na Mostu, fužine v Selcah, Kropi, Kamnigorici, žage na Lipnici „na Brdih“, Selo, Bodešice, Bohinjska Bela, Podhom, Zagorica, Polšica, Gorje, Višelnica, Dobrava, mlin v Podvinah, „za Oblakom“, lazi v Bohinji, Srednji vasi, ribštvo v Bohinjskem jezeru (šest tednov smeli so iz Blejskega gradu ribariti), planine nad tem jezerom, deželna sodnija, gostilnice, pristava pod Lipniškim gradom, gospodske pravice do malega v vseh naštetih imenovanih krajih, paša, gozdne pravice itd.

Dne 24. feb. l. 1618. sta po volji Ambroža Turna Radolice in Bleiburg na Koroškem postala fideikomis in na Dunaji 11. avg. l. 1708. je ces. Jožef I. Franca Seifrida Turna oprostil 743 gold. ki bi jih bil moral plačati za fideikomis. Kar zadeva srenjo Radoliško, treba je opomniti, da je pečala. Da-si sta jej ces. Jožef I. dne 6. feb. l. 1706., Karol VI. dne 28. maj. l. 1721. iz Laksenburga potrdila stare pravice in ces. Jožef II. v pismu dne 17. julija l. 1784. poleg tega podelil tržni dan vsaki torek, hiral je vidno. Mestno hišo, ktero je pridobila za časa verskih preprirov, prodala je in aktiva in passiva so prihajala od dne do dne žalostnejša. Dne 12. okt. l. 1787. je došlo dvorno povelje, naj se mesto municipalizira in izroči tamošnji grajščini. Vsled tega ukaza je izročila okrajna uradnija dne 12. jan. l. 1788. grofu Vincenciju Thurnu, lastniku Radoliške grajščine, mesto z vsemi pravicami, dohodki, mitninami in sloboščinami, kakoršne je mesto poprej vživalo, ali vsaj smelo vživati, z vso sodnijo, mesnicami in premoženjem proti temu, da grajščinski posestnik potrjenega sodniškega uradnika vzdržuje, da pre-

¹⁾ Krenovi koledarji v Mitth. d. h. V. f. K. 1862. st. 18.

vzame vsa mestna bremena, kakor popravljaje mosta čez Savo, in občinske dolgove, in plačuje katastralne davke. Poleg tega je grajski lastnik obljubil mestjanom pustiti njih pravice glede njih posestva, hiš in rokodelstva in dne 8. maj. l. 1795. celó je dovolil mestu voliti župana, se vé, da s pravicami, ktere mu bude milostno prepustil grajski gospod.¹⁾ Na ta način je mestice prišlo ob vso samoupravo, ktero so mu bili podelili vladarji, ter bilo vključeno v spone gospodske, kakor o časih grofov Ortenburških. Te okolščine se niso spremenile na boljše, ko je mesto dne 1. novembra leta. 1840 dobilo ces. okrajno gosposko.²⁾ In še dan danes, ko se toliko govori o ustavi, v Radolici je ta cvetlica še jako neznana. Slov. razumništva ali inteligencije je malo, tem več uradniškega napuha in neznačajnosti premožnejših meščanov. Da v tacih okolnostih meščansko samoupravno življenje ni posebno živahno, ni menda treba dokazovati.

Da pa ne sklenem sestavka z žalostinkami, naj mi je dovoljeno imenovati nektere slavne moze, katerih zibelj je tekla v Radolici. Gašpar Globočnik modroslovja profesor je l. 1698. na svetlo dal pesmi v latinskem jeziku s podobami. Jurij Pezdíč, doktor sv. pisma, je o svoji promovociji l. 1773. zagovarjal nauk sv. Avguština in Tomaža. Jožef Matej Preširen je bil profesor modroslovja na gimnaziji Ljubljanski l. 1728 in latinsk pisatelj. Gregorij Zupan, škof. notarij, je pomagal Japelnu pri izdavanju sv. pisma v slov. jeziku. Vse te presega Anton Linhart. Rojen je bil dne 11. dec. l. 1756., stopil potem v Zatiški samostan, ki ga je pa kmalu popustil, in prevzel posvetno službo, ko je bil poprej še na Dunaji poslušal slavnega Sonnenfelsa. Postal je okrajni komisar, ud ekonomične (kmetiške) družbe na Kranjskem in kot dež. tajnik le prerano umrl v Ljubljani dne 14. julija l. 1795. V nemškem jeziku je spisal l. 1780. več pesem, eno žaloigro v 5 dejanjih in leta 1788. in 1791. znamenito delo v dveh zvezkih: „Versuch einer Geschichte von Krain itd., ki sega do Karola Velikega; Slovencem pa je iz francoščine predelal l. 1790. še sedaj priljubljeni veseli igri: Županova Micika in Veseli dan ali Maticček se ženi.³⁾ Podobo njegovo hrani neki rokopis v domači ces. knjižnici v Beču in želeli bi bilo, da si Slovenci pridobé sliko moža, ki je tako rekoč početnik slov. Taliže.

¹⁾ Richter v naved. sestavku.

²⁾ Jelovšek v Carniola VI. 1844. šte. 62. 63., ki je do malega kar prepisal Richter-ja.

³⁾ Marci a. Paduano: Bibliotheca Carnioliae st. 22, 41, 44, 53, 33.; Mitth. d. h. V. f. K. 1862. st. 40.

Gledališče v starih Atenah.

Spisal prof. M. Pistoriuk.

Kadar se je pomlad v vsej svojej južnozemskeje krasoti po grškej zemlji razvila, kadar se je morja široka cesta, oproščena nevarnosti pozimske vožnje, zopet odprla trgovcem, ki so zdaj od vseh strani po kupčiji drveli v glavno mesto Grčije, blizo konec meseca marca, so se v Atenah praznovale vélike ali mestne Dionysije. To so bili najsjajnejši prazniki na čast velebenjenemu bogu Dionysu, v katerem so nekdanj videli Grki posebljeno narodo, ki je bila dolgo časa potlačena od divje zimske sile, spomladi pa je praznovala svoje vstajenje iz zimskega mrtvila, svojo zmago nad tlačilko; z zmagajočim bogom so se radovali njegovi čestitelji v navdušenem veselji, ki se je razodevalo v slovesnostih Dionyskih praznikov. O tem času so tudi prihajali od zaveznih držav poslanci, noseči davek v zavezno blagajnico; to pa je bil še en imeniten razlog več, kolikor mogoče sijajno slovesnosti napravljati, da bi ti poslanci domu se vrnivši pripovedovali o tej atenski slavi, da se zaveznikom ne bi zahotelo, kje drugje svojega političnega središča iskati, kakor v Atenah.

Šest dni je trpelo praznovanje. Prvi dan je bil nekaj predpraznik. Še le zvečer o solnčnem zahodu so se začele prave Dionysije s slovesno procesijo, v kateri so mladeniči, z bakljami si sveté, krasno Dionysovo podobo iz svetišča v gledališče prinesli. Drugi dan je bil slovesen obhod po mestu. Za darovalci, ki so daritveno živino peljali in krasne daritvene posode nosili, je šla pomešana različna množica praznavalcev, lepo oblečenih in ovenčanih, naj več peš, nekteri tudi na vozovih, marsikteri že našemani. Na trgu pri žrtveniku dvanajsterih bogov so se ustavili in tam je pevski zbor zapel „dithyrambos“, slavospev bogu Dionysu. Nato je obhod s Dionysovo podobo še dalje šel do raznih svetišč. Po obhodu so bile gostije, pri katerih se je pozno v noč jedlo, posebno pa pilo. Tretji dan so lirični pevski zbori mož in mladeničev se poskušali v gledališči in potem so zmagovalcem na čast bile zopet gostije. Zadnji trije dnevi pa so bili odločeni za dramatične predstave. Ker se je namreč dramatična umetnost iz korskih spevov pri Dionysovem bogočastji izcimila in razvila, je ostala zmerom del teh bogočastnih slovesnosti, ktere je država ljudstvu napravljala. Ni bilo tedaj pri Grkih kakor pri nas, da bi take igre zgoli za kratek čas skoro vsak dan imeli.

Izprva so imeli Atenčani lesen igralski in gledalski oder. Pa ravno l. 500 pr. Kr., ko je prvič mladi Aischylos, eden izmed slavne trojice grških tragedov, se javno pokazal s svojimi dušni-

mi izdelki, se je leseni gledalski oder pod težo prevelike množice gledalcev podrli in tedaj so Atenčani sklenili velikansko in krasno gledališče si sezidati. Tako je naključje nanese, da so veleumi tragične umetnosti, Aischylos, Sophokles in Euripides svoje drame ne več v lesenem, ampak razviti umetnosti primer-nem gledališči mogli predstavljati občinstvu. To prvo zidano gledališče je bilo po tem v zglede vsem pozneje zidanim.

V Lenaji, v okraji Dionysu posvečenem, na južnem obnožji akropoljskem, so bili iz skalnatega griča, na katerem je atenski grad stal, izsekani nizki sedeži. V polukrogu, nekoliko podaljšanem na konceh, so se vzdigavale njih vrste, ena nekoliko više za drugo. Blizu v sredi je ta gledalski prostor prepasovalo široko hodišče in ga delilo v dva dela, tako rekoč v gornje in dolnje nadstropje. Od tal do hodišča in od hodišča do najgornjih vrst so vodile stopnjice in prostor delile v zagvozdam podobne oddelke. Nad gledalskim prostorom pa ni bilo strehe in gledalci so bili solnčnim žarkom — obrneno je bilo gledališče proti jugu — in dežju izpostavljeni pod milim nebom.

Pred skalnatimi sedežnimi vrstami je bil na zidanej podlagi precej dolg pa ozek lesen oder. Za odrom in ob straneh je bilo prizidano stanje, tako visoko kakor najviša sedežna vrsta. To stanje, ki je tedaj od treh strani obdajalo pod milim nebom stoječi oder, je predstavljalo palačo, ki je imela troja vrata, v sredi glavna in na desno in levo postranska. Djanje v starih tragedijah se je namreč največkrat pod milim nebom pred kakim kraljevim poslopjem vršilo; le redkokdaj je bilo treba napraviti drugo prizorišče z leseno ali platneno zaveso pred poslopjem, pomalano, kakor je bilo treba. V ta namen so imeli tudi ob straneh trivoglate prizmatične, na vsaki plati drugače pomalane stebre, ki so se okoli klinov sukati dali in so se tako rabili, kakor pri nas kulise. Če je bilo kedaj treba predstaviti prizor, ki se je vršil znotraj hiše v kaki sobi, so se glavna vrata odprla in na kolesih ali valčkah so porinili iz hiše na oder nekako sobico, v kateri se je navadno pokazal kak kratek prizor, tako rekoč živa podoba, ki je globoko segla v srce gledalcem, kakor n. pr. ko je bilo videti Oresta s krvavim mečem nad truploma matere Klytaimnestre in Aigista. —

Čez kake tri stopnje je bilo mogoče z igralskega odra na nižji oder priti, ki je bil za kor odločen. Tako so korevti lahko na oder videli in s predstavljajočimi osebami govorili, pa jih vendar tudi najnižji vrsti gledalcev niso zakrivali. Ob straneh med odrom in gledalskim prostorom je bil dvojni vhod za kor. Ker je bilo gledališče tako postavljeno, da je bilo gledalcem na desno atensko mesto na levo pa dežela, je prišel kor skoz desni vhod, če je predstavljal domače ljudi, če pa tujce, pa je prišel z leve strani. Tak pomen so imela tudi desna in leva postranska vrata na poslopji za predstavljajoče osebe. Kdor je prišel iz tujine je

nastopil skozi leva vrata, domače osebe skozi desna, kralji in glavne osebe pa skozi srednja vrata.

K temu gledališču je tedaj vrela množica četrti praznik v jutro, potem ko se je nazajtrkovala in ovenčala. Pri vходу je bila velika guječa, kajti vsak si je moral za dva obola kupiti brosnasto vstopnico, na kateri je bil zaznamovan sedež. Nekteri sedeži so pa bili imenitnejši in zato tudi dražji. Nekaj časa je vsak Atenčan brez vstopnine smel hoditi v gledališče; ali prišlo je mnogokrat take sodrge, ki ni bila v svetišči Talijinem na pravem mestu, in o stiski in guječi so se gledalci dostikrat topli za sedeže. Zato so mestni očetje za dobro spoznali gledališče v zakup dati in zakupniku dovoliti od gledalcev zahtevati vstopnino; on pa je moral zato gledališče v dobrem stanu ohraniti in za predstave vse to preskrbeti, kar ni šlo na državne stroške.

Gledalci so posedali po kamenih sedežih in če je bilo treba so s širokokrajnimi klobuki se pripekajočih solčnih žarkov, dežja pa s svojimi plašči branili. Če se je pa ploha ulila, so seveda morali izbežati iz gledališča v bližnje stebrnate lope. V najnižej vrsti, najbliže odra so sedele najodličnejše osebe: izvoljeni razsojevalci, vojskovodje, arhonti, duhovniki, poslanci in tujci iz takih mest, katerim so Atenčani pravico prvosedeštva (proedrije) bili podelili. Za njimi je sedelo drugo ljudstvo, v nižih vrstah menda bolj meščani, v viših bolj okolščani in tujci, v najvišji pa sužnji in hetaire. Da so tudi poštene žene v tragedije hodile, ni dvomiti, pa brž ko ne je bil za nje poseben prostor odločen. Dekleta so tako sploh doma v hiši zaprta imeli, tedaj jih menda tudi v gledališče niso s seboj jemali. V komedije pa, ki so bile polne nespodobnih šemarij in šal, je težko kateri Atenčan dovolil svoji ženi hoditi.

Velika množica, ki se je v gledališči nabrala — prostora je bilo za 30.000 ljudi — je komaj pričakovala začetka igre, ko so nastopili igralci, človeške postave nenavadne velikosti. Dolgi v širokih gubah do pet spuščeni, pisani, visoko prepasani hiton z ozkimi rokavi, počez pa zelen talar ali plašč, ki je kraljevim osobam do tal segal, kraljice pa so ga še za seboj vlačile, na nogah škornje z zelo debelimi podplati (kothurni) in na glavi po orientalski šegi neko lasno štulo, vse to je visokost osebe znatno pomnožilo; da so pa drugi deli telesa bili primerne obširnosti in velikosti, so še rokave in prsa debelo podlagali in roke s pripravnimi rokavicami podaljšavali. K taki postavi ni bilo navadno človeško lice več v pravem razmerji; zato so imeli naobraznice z ostro načrtanimi tipičnimi obrazi za razne značaje, starosti in stanove in z odprtimi, tako rekoč govorečimi usti. Vsa ta oprava je bila prav na to namerjena, občinstvu idealno vzvišenost tragičnega sveta, v katerem so ljudje vse drugačne vrste živeli, prav živo predočiti. K tej čudoviti našemanosti privzemimo še to, da so imeli le tri moške igralce na razpolaganje, da so med nje morali vse moške in ženske naloge razdeliti, kar je le bilo mogoče, če so igralci svoj glas in svoje gibanje vedeli dobro spreminjati. Res

čuditi se moramo, da je pri vsem tem igra teh igralcev tako resnoben učinek imela pri grškem občinstvu. Pa bolje bomo do razumeli, če prvič preudarimo, da so Grki od nekaj pri vseh Dionyskih slovesnostih bili vajeni raznim šemarijam; drugič moramo pomisliti, da predstave niso bile vzete iz vsakdanjega življenja, ampak da so starim tragedijam bila predmet veličastna djanja in osebe herojev iz starih mitičnih povesti, človeškega rodu, ki je bil ves drugačen, vse bolj velikansk, nekako v sredi med bogovi in navadnimi ljudmi; spomniti se moramo tudi, da so bili gledalci v velikem gledališču vendar bolj oddaljeni od odra, da je tedaj dalja nekoliko tega poravnala, kar bi preblizo gledano malo čudno videti bilo. Tako nam je tedaj nekoliko laže sprevideti, kako da je poslušalstvo pazljivo in resnobo poslušalo besede teh nadčloveških, mogočno in počasno po odru se kretajočih postav.

Veliko živejša pa je bila radovednost in pričakovanje o korovem prihodu. Vsakemu pesniku namreč, čegar drame so bile od arhonta za predstavo sprejete, je bila odločena občina, ktere meščani so izvolili izmed sebe „korega“, t. j. bogatina, ki je moral potrebno število pravih atenskih državljanov, ki so radi pripomogli k Dionysovi slavnosti, za kor zbrati, jih po korovodji in pesniku naučiti speve in jih navaditi primernege orhestičnega gibanja in kretanja, jih dobro plačati in dobro gostiti in vrh tega jim pripraviti dragoceno z zlatom in drugim lepotičjem okinčano opravo. To je tedaj vselej veliko stroškov prizadelo; ali dobro vedé, da ima svojo in svoje občine čast rešiti, je storil korég vse, da bi le tem sijajnejše se izkazal njegov kor. Ker so tedaj kakor pesniki tako tudi korégi in z njimi njih občine med seboj se tekmati, lahko zapopademo, zakaj so bile vseh oči obrnene na petnajstero mož, ki so po prvem delu tragedije pod vodstvom svojega korovodje v zlatu se bliščé možko po stopnjicah stopali na svoj oder in v vrstah razstavljeni začeli svoje lirične speve, v katerih so kot idealni gledalci izrekli svoje mnenje in izrazovali svoja čutila o tem, kar se je na igralskem odru godilo; oni so tedaj predstavljali navadne ljudi nasproti onim velikanskim osebam, ki so se na odru kazale.

Tako je poslušalo občinstvo tri drame zaporedoma od istega pesnika. Atenci so po svoji odgoji živ čut imeli za to, kar je lepo v besedi in v kretanju človeškega telesa; zato so z napeto pazljivostjo gledali in poslušali in s ploskanjem in klicanjem pohvalo pa tudi za vsak majhen pogrešek grajo delili s sičanjem in žvižganjem. Prigodilo se je pa včasih tudi, da so igralce, ki so svoje naloge slabo igrali, ali pesnike slabih tragedij kar z odra in iz gledališča zapodili.

Po tretji tragediji je od istega pesnika še neka „satyrška drama“ na vrsto prišla; to je bila igra, ki je predstavljala čudovite prigodke iz mitičnih pripovedek o Dionysu, pozneje tudi o velikanih, pritlikavcih, duhovih in pošastih. Njen kor je bil po satyrsko opravljen in je spominjal na starejše čase, ko je tak kor še središče vse Dionyske slovesnosti bil.

Po teh štirih predstavah (tetralogiji) so se menda krepčali za popoldansko predstavo, ki je bila zmerom kaka komedija. Bilo je vsaj navadno popoldan občinstvo že precej navdušeno od Dionysovega darú. Tej navdušenosti primerno se je tudi vršila komedija; mirú ni moglo veliko biti med občinstvom na pol že pijanim.

Atenčani sploh niso za komedije toliko marali, kolikor za tragedijo. Kot del Dionysovega bogočastja so jo sprejeli veliko pozneje, ko tragedijo, blizo o začetku perzijanskih vojak. Predpoldne se niso naveličali gledati zaporedoma tri tragedije, komedija jim je popoldne ena zadostovala. Tudi oprava ni bila tako dragocena in bliščobna kakor pri tragediji. Semarije so pa bile deloma nespodobne, tako da poštene žene menda niso mogle biti med gledalci. Šale so bile razposajene, nezmerne, dostikrat take, da niso spadale k igri, in so imele le namen hrum in smeh zbuditi, kakor n. pr. če so se lešniki in smokve med občinstvo metali. Ob času najboljših komičnih pisateljev je imela sicer komedija debele šale in je brezobzirno napadala napačnosti in slabosti svojega časa, ne prizanašaje nobeni osebi, ali za šalo in zabavljalnostjo je bila skrita ideja npravnosti in domeljubja. Pozneje se je komedija začela pečati zgolj z družbenim življenjem.

Peti in šesti dan Dionyskih praznikov so se ponavljale dramatične predstave z izdelki drugih pesnikov v istem redu. Poslednji dan so izrekli presojevalci svojo razsodbo. Že pred predstavami je atensko državno svetovalstvo izmed vseh atenskih državljanov večje število presojevalcev izvolilo, kakor jih je bilo potrebno. Njih imena so djali v ročko in jo zapečatili. Poslednji dan se je iz ročke izsrečkalo potrebno število presojevalcev, namreč za komedijo pet in za tragedijo menda tudi toliko mož. Ti so imeli razsoditi, ktera izmed treh tetralogij (troje tragedij s satyrsko dramo) in ktera izmed treh komedij je najboljša, in ktera zasluži drugo in ktera tretje mesto. Prvo mesto je bilo zelo častilno za pesnika. Ovenčali so ga z vencem iz bršljina, ki se mu je vil okoli širokega, volnenega, posvečenega traka na glavi, in predstavili so ga zbranemu ljudstvu. Tudi drugo mesto je bilo še častno. Na tretje mesto postavljenemu biti pa je bilo pesniku toliko kakor propasti. Več ko po troje tragedov in komedov se vsaj v starejšem času ni poskušalo.

Pesnikove zmage je bil tudi njegov koreg deležen. Tudi on je dobil bršljinov venec in pa še "tripus" t. j. trinožni kotliček, ki je bil potem slovesno posvečen in postavljen ob eni najlepših atenskih ulic, ki je držala k staremu limnajškemu svetišču Dionysovemu. Tam je bilo okoli tempeljnov in po celi okolici vse polno takih tripodov, ki so bili po večem zelo umetno izdelani in olupšani ter so imeli stalo, na katerem je bil zaznamovan arhont dotičnega leta, praznik, koreg in njegova občina, potem pesnik in včasih tudi prvi igralec. Ti napisi so bili v poznejših časih izdatni viri za zgodovino dramatične umetnosti.

Razun o velikih Dionysijah so bile že dramatične predstave o malih ali kmečkih, ki so se v decembru ali januarju po deželi praznovale, ko so mlado vino prvič začeli pokušavati. Pa tu so se večidel le stare, že v mestu igrane igre predstavljale. Malo pozneje, konec meseca januarja so se v mestu praznovali lenajski prazniki v zahvalo bogovom, posebno Dionysu za vinski dar. Zadnje tri dni so bile dramatične predstave, pa ni bilo ravno neobhodno potreba novih iger. O začetku pomladi so bile tridnevne „anthesrije“ (cvetni prazniki), ko se je zemlja začela pokrivati z mladimi cveticami in so kmetje o mnogih šalah in zabavljicah izčeljeno vino začeli voziti v mesto. O teh praznikih sicer ni bilo dramatičnih predstav, pa imeli so nekake poskušnje za velike Dionysije, o katerih so se morale zmerom nove drame predstavljati.

Doneski k zgodovini

samostana Velesovskega (Michelstetten)

Nabral Janez Parspat.

Leta 1154 že nahajamo v listinah čudno ime Michelstetten za Velesovo. Imenujejo se Gerloh, Meinhalm in Albert iz Michelstetten ali Velesovega.

Pred 11. dec. l. 1238. utemeljé gospodje s Kamna — Stein pozneje Frauenstein nad samostanom Velesovskim — Gerloh, njegova brata Verijand, župnik Mengiški, in Valter in vsa družina Gerlohova dominikansk samostan za ženske pri cerkvi sv. Marjete — sedaj podružnici farne cerkve — v Velesovem.

Izv. list v državnem arhivu. Imenik na Dunaj odpeljanih listin napravil Sensel z imenom Repertorium Steiermark 6. p. 22. Nr. 18 tega imenika.

III. Idus Dec. (11. dec.) l. 1238. v Velesovem.

Oglejski očak Bertold potrdi to ustanovo v svojem in v imenu Neže, avstrijske vojvodinje, in Otona brata njenega, vojvode meranskega, vnukov svojih.

Rep. St. p. 22. šte. 19.

K tej ustanovi je mnogo pripomogel gornjegraški opat Albert dodavši 14 fevdov v Čenčurji, za njim očak Bertold sam, ki je samostanu poklonil Cerkev sv. Jurja s tem pogojem, da očaki postavljajo duhovnike in odločujejo njih dohodke. Poleg tega so darovali naslednji: Ribca udova in sin njen Verijand 4 fevde v Tupaličah; sestra Marjeta, menda Verneška, 5 fevdov; Henrik imenovan Črne (Niger) iz Velesovega dva fevda na Olševku, enega na Lužah; Henrik, zvan Liste, enega v Češnjevku etc. Primeri tudi spis Varlov v Danici 1871 št. 3 in dalje

1239. meseca sept. na Kamnu.

Oglejski očak Bertold pritrdi in potrdi menjitev nekterih fevdov med cerkvijo sv. Marije v Cerkljah in kapelo sv. Tomaža v Velesovem.

Rep. p. 22. Nr. 21.

1239. na Kamnu.

Bertold, očak oglejski, pozivlje kristjane, naj darujejo novemu samostanu, in obeta odpustikov vsem dobrotnikom.

Rep. p. 22. Nr. 20.

1240. 31. januarja na Kamnu.

Bertold, očak oglejski, dodeli vsem župnikom na Kranjskem pravico, vse nadlegovalce samostana Velesovskega po trikratnem opominovanji s cerkvenimi kaznimi kaznovati.

Rep. p. 80. Nr. 1.

1241. dné 6. avg.

Bertold, očak oglejski, potrdi darilo 1000 mark samostanu Velesovskemu.

Rep. p. 23. Nr. 26.

1247. III. nonas Nov. v Svibnem.

Gerloh s Kamna, miles et ministerialis, slavne gospé Neže, vdove avstrijskega vojvode Friderika II., hčere meranskega vojvode, daruje nekaj fevdov samostanu Veles.

Rep. p. 24. Nr. 35.

1248. Veliki četrtek v Svibenskem gradu.

Neža, hči meranskega vojvode Otona in vdova avst. vojvode Friderika, potrdi darilo, ki ga je Konrad iz Cerkelj poklonil samostanu Velesovskemu, namreč tri zemljišča v Cerkljah.

Rep. p. 24. Nr. 36. Ponatisnjeno v Hormay. Taschenb. 1812.

1248.

Henrik Ostrovrhar izroči samostanu sv. Marije v Veles. vso pravico fevda, kjer sedi prosti Martin na Olševku, v vračilo škode, ki so jo njegovi storili samostanu.

Rep. p. 24. Nr. 37.

1252.

Verijand vicedominus oglejskega očaka, (morebiti poprejnji župnik Mengiški?) dodeli samostanu za obletnico za se in sorodnike dve zemljišči v „Sydingdorf.“ (Ziganjavas?)

Rep. p. 24. Nr. 41.

1254. VI. idib. Maii Neapoli.

Aleksander IV. papež sprejme Velesovo v varstvo svoje.

Rep. p. 25. Nr. 48.

1257. Viterbum meseca maj. v četrtem letu vladanja.

Papež Aleksander IV. podéli samostanski cerkvi v Veles. za nekatere praznike odpustike 40 dni.

Izvir. v arhivu Velesovskem s svinčenim pečatom.

ALE

Av. XANDER v bisrnem vencu.

PF III.

Rev. Glavi sv. Pavla z dolgo brado in sv. Petra s polno brado
Zgoraj napis: SPA SPE.

1258. na Kamnu.

„Agnes, palatina Burgundiae et dux Carniolae“ voli v dušni
prid samostanu Velesovskemu več zemljišč pri Peših, „Chestenberch
et in Ternovich.“

Rep. p. 26. Nr. 17.

1260. in castro Gorzka.

Henrik Ostrovrhar pokloni s privoljenjem soproge svoje za
svoj dušni blagor samostanu Vel. podložnika svojega Ulrika.

Rep. p. 27. Nr. 22.

1271. dné 27. okt. v Loki.

Nemškega reda komendator spozná pred Ulrikom pl. Dürren-
holz, deželnim glavarjem Koroškim, Kranjskim in slovenske strani,
da mu je gospá Marjeta, magistra sive Privrissa, in ves konvent
vallis s. Marie v Velesovem vrnila 50 mark oglejskih denarjev dolgá.

Font. rer. Aust. II. prvi del st. 128.

1277. nekoliko dni po sv. Jurju na Kamnu.

Peregrin, nadduhovnik Kranjski in slov. strani, Valter Vngar,
Gerlobus de Stein, Sifridus de Minchendorfe, Heinrich Phingat,
Herbordus, Andreas, Wolfinus, Wífo in drugi, vsi mestjani Kam-
niški dovolé prednici Marjeti samostana Vel. Verijanta ordinis
praedicatorum, zavoljo njegovih zaslug kot soustanovitelja imeno-
vanega samostana, pokopati v Velesovski cerkvi sv. Marije. V pri-
hodnje ostane pravica do pokopališč pri nunah.

Izvirno na koži pisano pismo v arhivu farne cerkve Velesovske.

Izmed peterih pečatov sta dva ohranjena. Pervi pečat z belim
voskom in napisom: S WALTHERI VNGARI^o v sredi štiroonožna
žival s perutnicami (krilati lev). Drugi je okrogel kakor prvi in
tudi iz belega voska. Napis: S GERLOCHI DE STAIN. V trivo-
glatem škitu tič z razpetimi perutami.

1283. dné 4. avg. v Ljubljani.

Majnard, grof Tirolski in Goriški in zavetnik cerkve oglejske,
tridentinske in briksenske, potrjuje vse pravice, dane samostanu
Velesov.

Rep. p. 41. Nr. 37.

1297. meseca majnika v Velesovem.

Ulrik, župnik Šenčurski, voli Materi Božji v dolu v Velesovem
zemljo v Šenčurji.

Rep. p. 44. Nr. 24.

1301. dom. „Laetare“ v Velesovem.

„Henricus de Gurenz“ daruje samostanu Vel. svojega pod-
ložnega človeka Jurja v Olševku (Olšewik).

Rep. p. 71. Nr. 3.

1302. dné 11. oktobra.

Brata Ditmar in Ulrik z Greifenfelsa prodasta z dovoljenjem
svojih stricev Konrada iz Grednika in Bertolda „de Zeburch“
samostanu Vel. dve zemljišči na polji, „in Velde prope Zirchlach.“

Rep. p. 71. Nr. 8.

1304. dné 22. jan. v Velesovem.

Ditmar z Greifenfels-a in Henrik, njegov sin, prodasta gospodu Ulriku, župniku Čenčurškemu, zemljo ondi.

Rep. p. 72. Nr. 22.

1313. na pepelnično sredo v Velesovem.

Miklav s Kamna proda samostanu Vel. zemljišče v Vogljah — Vinklern — v Šenčurski župniji.

Rep. p. 79. Nr. 39.

1313. dan pred sv. Matevžem, 20. sept. v Ljubljani.

Henrik, bivši kralj česki in poljski vojvoda Koroški in grof Tirolski in Goriški, ustanovi v samostanu Vel. obletnico po predragi svoji soprogi Ani.

Rep. p. 79. Nr. 37.

1317. v petek po sv. Jerneju v Kamniku (ali na Kamnu?)

Isti vojvoda potrdi samostanu Vel. pravice, ki mu jih je dal njegov oče Majnard, zlasti oproščenje vvoznine in izvoznine in mostnine po svojih deželah.

Mitth. des hist. Ver. f. K. 1854. st. 79. Prepis listine v semeniški knjižnici Ljubljanski.

1321. sv. Tomaža dan.

Rapot „Schrawass“ proda samostanu Vel. štiri zemlje v Šenčurski vasi.

Rep. p. 82. Nr. 26.

1324. dné 29. junija.

Henrik Kolijencer, Perhtoldov sin, prodá samostanu Vel. zemljo v Walsdorf — (Lahovče v Cerkljanski župniji?)

Rep. p. 83. Nr. 37.

1327. sv. Matije dan.

Heinzel, Perhtoldov iz Verneka sin, proda samostanu Vel. zemljo v vasi „Nassen.“

Rep. p. 85. Nr. 50.

1329. na sv. Vida večer, 14. junija.

Perhtold iz Gradnika proda z dovoljenjem svoje žene Jere in bratov Rainprehta in Henrika samostanu Vel. pet zemljišč v Šenčurji, Vodicach „Sweinas“ na Dobrovi in Lesničniku.

Rep. p. 86. Nr. 11.

1330. na sv. Urbana dan. 25. maja.

Diemut, gospoda Miklavža s Kamna vdova, proda samostanu Vel. svoj dvor v Češnjevku župnije Cerkljanske.

Rep. p. 86. Nr. 14.

1330. sv. Kancijana dan.

Prednica M. in ves konvent Vel. prodasta Ani „de Wanchsal“ zemljišče v Češnjevku.

Rep. p. 86. Nr. 15.

Friderik s Kolovca — Gerlochstain — in Katarina, njegova žena prodasta samostanu Vel. zemljo v Lukovici — Lukwitz. —

Rep. p. 87. Nr. 16.

1333. na sv. Primoža dan, 9. junija.

Ditmar z Greifenfelsa izroči samostanu Vel. zemljišče na Olševku k večni luči pri oltarji sv. Mihelja.

Rep. p. 88. Nr. 30.

1335. sv. Šimna in Jude dan, 28. okt.

Ulrik s Hertemberga in soproga njegova Sofija poklonita samostanu Vel. zemljo v „Ozoster“ (Sostro?)

Rep. p. 88. Nr. 38.

1337. na sv. Primoža in Felicijana, dan 9. jun.

Valter Mokronoški in njegova soproga Elspeta prepustita z dovoljenjem samostana Vel. tamošno fevdno zemljo sestrični prvega, Katarini Ortleba na Olševku hčeri, in njenemu možu Primožu, Petra s Češnjevka sinu.

Rep. p. 89. Nr. 49.

1338. dné 22. avg.

Vojvoda avstrijski Albreht II. potrdi samostanu Vel. podeljene pravice, vajdatvo pridrživši sebi.

Prepis v kranjskem muzeju, ponatisnjen v Mitth. d. h. V. f. K. I. 1854. st. 76—78.

1339. dné 4. sept. apud civitatem Austriae.

Frater Konrad pridigarskega reda provincijal spodnje Lombardije izreče prednico Nežo in vse sestre samostana Vel. deležne njegovega reda molitev, postov in dobrih del.

Izvirno pismo z lepim podolgastim redovnim pečatom v arhivu farne cerkve Vel.

1340. na „dobrega“ sv. Urha dan 4. julija.

Gal z Gallemberga in soproga njegova Ana prodasta samostanu Vel. dve zemlji v „Podgancz“ (Poganice?)

Rep. p. 91. Nr. 22.

1342. sv. Urbana dan 25. maj.

Lenart „Czaepel von Guotenberg“ (menda pri Radolici) „Pendit“ njegova mati in Wylberchk (Valburga?) njegova žena prodajo samostanu Vel. zemljo v Hotémažah, šenčurske fare.

Rep. p. 93. Nr. 40.

1344. dan po sv. Luciji, 14. dec.

Alheit Hertemberka, prednica in ves kouvent Vel. prodá „Diemout“ iz Zaspega in „Heylein“ s Kellerberga zemljo v Vogljah.

Rep. p. 93. Nr. 44.

1346. dné 15. junija.

Ditmar iz Gurnic in Katarina, njegova žena, prodasta samostanu Vel. gozd pri Olševku pod Štefano goro.

Rep. p. 94. Nr. 4.

1347. na sv. Urha dan, 4. julija.

„Jackel der Pewtel“ prodá prednici Isaldi Ostrovvrhjevi in konventu samostana Vel. mlin in pašnik pri Vel.

Rep. p. 95. Nr. 15.

1348. sv. Osvalda dné 6. avg.

Nikola in Gerloh, gospoda Miklavža s Kamna sinova, prodata prednici Vel. samostana Izaldi z Ostrovrha zemljo ležečo „zu den gulden veld“ na Zlatempolji.

Rep. p. 96. Nr. 26.

1349. v nedeljo po Duhovem.

„Albrecht der Melz von Auerspach“ in soproga njegova Demut prodasta „duhovni gospej Neži“ v Vel., hčeri svoji, zemljišče v Šmarji.

Rep. p. 97. Nr. 32.

1349. v nedeljo pred Božičem.

Gerloh, graški grof na Kamnu, prodá prednici Vel. gospej Katarini, grofinji Ortenburški, dve zemlji v Voklem.

Rep. p. 97. Nr. 33.

1351. v soboto po sv. Jakopu.

Župnik Henrik v Cerkljah voli samostanu Vel. zemljo v Spodnjem Zalogu.

Rep. p. 98. Nr. 46.

1352. o osmini sv. Janeza Krstnika.

„Nikel der Dyenzi“ in žena njegova Lucija prodasta poštemu podložniku (knecht) „Wölflan“ pri samostanu Vel. zemljo v Repnjah.

Rep. p. 99. Nr. 4.

1353. dné 4. januarja v Ogleju.

Nikolaj, očak, utelesi ali inkorporira ženskemu samostanu Vel. župnijo sv. Marije v Cerkljah.

Rep. p. 99. Nr. 9.

Valvazor in za njim Catalogus Cleri Labacensis 1872. st. 128. trdita, da je očak Bertold že 1238. Cerklje daroval nunam, kar je pa menda pomota, ker nobeno pismo ne opravičuje tega mnenja.

1353. o večernicah sv. Jurja, 23. aprila.

Ditmar iz Gurenc in žena njegova Katra prodasta samostanu Vel. zemljo v vasi Šenčurski pred Kranjem.

Rep. p. 100. Nr. 15.

1353. o večernicah sv. Martina, 10. nov.

Marjeta, vdova „Haensleins von Hoffstetten“ proda vredniku ali oskrbniku Vel. Ernestu zemljo v vasi Loki.

Rep. p. 100. Nr. 14.

1355. na sv. Franciška dan.

Erhard s Kamna, Gerloh Stuppelov sin, izroči svoji teti Katarini, prednici Vel. svojega podložnika Martina „Fortazz-a“ v last.

Rep. p. 101. Nr. 26.

1356. na véliko saboto.

„Mickel der Chaerner“ zastavi Jeri Stermolški, duhovni sestri v Vel. svoje zemljišče v vasi Lok za posojenih deset mark oglejskih vinarjev.

Rep. p. 101. Nr. 29.

1357. sv. Lucije dan, 13. dec.

Nikolaj s Kamna proda svoji ljubi teti Neži iz Slovenskega graca, Ortolfu iz Sl. graca bčeri, duhovni sestri v Vel. zemljo v Češnjevku.

Rep. p. 101. Nr. 34.

1359. v torek pred sv. Šimnom in Judo.

Alheit iz Gorján, prednica samostana Vel., prodá Martinu iz Kranja pol desetine svojega dvora pri Sv. Marjeti.

Rep. p. 103. Nr. 48.

1359. v soboto po sv. Pangraciju.

Ista prednica spričuje, da neka zemlja v Čenčurji ni njen fevd, ampak lastnina Martina iz Kranja — von Chramb.

Rep. p. 103. Nr. 49.

1360. dné 21. aprila.

Alheid prednica in ves konvent Vel. predstavlja očaku Ludoviku svojega kaplana Meinharda v župnika Cerkljanskega.

Rep. p. 104. Nr. 14.

1360. v soboto pred Božičem v Velesovem.

„Niclau der Reiter“ prodá samostanu Vel. zemljo v Voklem „zu Hulwen.“

Rep. p. 104. Nr. 13.

1361. v ponedeljek pred Duhovim.

Nikel s Kolovca proda prednici Vel. Katarini, grofinji Ortenburški, in vsemu samostanu dve zemlji v spodnjem Zalogu — v Cerkljanski župniji.

Rep. p. 105. Nr. 16.

1361. poslednjega aprila.

Ludovik, oćak oglejski, potrđi Viljelma Strmolskega v župnika cerkve Senčurske, h kateri ga mu je priporočal samostan Vel.

Rep. p. 105. Nr. 18.

1361. dné 22. julija.

Katarina s Kamna, prednica samostana Vel., prodá zemljo v prid in za večno luć v cerkvi sv. Marjete.

Rep. p. 105. Nr. 21.

1363. v četrtek po sv. Jurji.

„Nickel der Chaerner“ prodá svoji teti, Meylein von Chellerberch zemljo v vasi Loki.

Rep. p. 106. Nr. 38.

1363. v večernicah sv. Vida. 14. junija.

„Heinczel von Lindeck“ in Kunigunda, njegova žena prodasta gospej „Meylein von Chellerberch“ prednici v Vel., dve zemlji v Loki in Mengišu.

Rep. p. 106. Nr. 37.

1363. o Krstniku 24. jun.

„Herman der Zacler“ prodá Hainzleinu Lindekerju dve zemlji v Loki in Mengišu.

Rep. p. 106. Nr. 40.

1364. na sv. Jedrta dan, 17. marca.

Neža, Frisca Strmolkega udova, prepusti svojemu sinu Majnardu, župniku Cerkljanskemu, tri zemlje v Repnjah in Vodica, ki so bile njena jutna.

Rep. p. 107. Nr. 47.

1366. dné 28. okt.

„Stephel von Gozter“ izroči svojo zemljo v Šenčurji Alhajdi Gorijanski, prednici v sam. Vel.

Rep. p. 108. Nr. 12.

1368. v nedeljo Laetare.

„Thomas der Subanec“, (Zupanec,) mestjan Ljubljanski, njegova žena Jera in Lenart, brat njegov, prodajo samostanu Vel. zemljišče v Voklem.

Rep. p. 109. Nr. 21.

1369. na sv. Benedikta dan 21. marca.

„Ludel der Iger“ proda gospej Katarini s Kamna, prednici sam. Vel. zemljišče na Lužah v Šenčurski fari.

Rep. p. 110. Nr. 33.

1371. Ind. VIII.

Markard, očak oglejski, dovoli Ani Stretvik, prednici in nunam samostana Vel., da jih smejo dominikanci družbe Civildske obhajati.

Rep. p. 112. Nr. 7.

1371. vtorek pred sv. Dionizijem.

Erhart, der Struppel“, sodnik na Kamnu (ali v Kamniku?) izroči nunam v Velesovem za svoj in svojih dušni blagor zemljo v „Naase.“

Rep. p. 112. Nr. 8.

1372. v petek po sv. Mihelju.

Ana pl. Stretvik, prednica in ves samostan Vel., prodá zemljo, na „kranzki brdi“ pri Glogovici poštenemu in posebnemu prijatelju „Ybanus“ (Ivan) iz Ribnika za 13 gold.

Izv. pismo v turjaškem arhivu priobčil Elze Mitth. d. b. V. f. K. 1861 st. 59.

1372. decima die decemb.

Henrik, kranjski in slov. strani nadduhovnik in župnik Radolški, potrjuje prejem papeških davkov od samostana Vel., (Leta 1378. ste bili dve marki.)

Rep. p. 112. Nr. 7.

1373. o večernicah sv. Marjete.

Elizabeta iz Vel., vdova „Nikleins des Chronschrots“ proda duh. gospej „chünlein“ (?) Apholter v Vel. svojo zemljo v zgornjem Zalogu.

Rep. p. 113. Nr. 13.

1381. dné 28. okt.

Ana pl. Stretvik, prednica v Vel., prejme od Aue, gro-

finje Ortenburške in vdove Krupške, kot ustanovo večne obletnice za njo in devico Jedert Mossinin (Možina) devet zemljišč v „Sindorf“ (morebiti Sigersdorf, Žiganjavas, kjer so imeli Ortenburški posestva?) ki so bila jutrna grofinje.

Dr. Göth. v Mitth. f. Steierm. VI. st. 263.

Ali je bila Ana, ki je bila tudi Radolški cerkvi vrla dobrotnica, tudi nuna v Vel. samostanu, kakor piše Valv. XI. st. 322., iz tega ni jasno.

1382. o sv. Jerneji.

Katarina pl. Apec, prednica Vel. samostana, potrjuje, da je sestra Katarina Ortenburška večno obletnico z 10 duh. za se in starše ustanovila in v ta namen darovala 8 zemljišč. V izvršiteljico te ustanove izvoli prednica sestro Rotijo Galensteinsko na žive dni.

Dr. Göth v Mitth. f. Steierm. VI. st. 265, jako pohabljeno tudi dr. Ig. Tomaschek v korošk. arh. 1862. st. 90.

Tu imenovana sestra Katarina Ortenburška je bila ena šesterih hčer Albrehta II. † 1335. in Helene Ortenburške. Leta 1361. je bila Katarina tudi prednica.

1383. dné 13. dec.

Katarina pl. Apec, prednica samostana Vel. prejme od grofa Friderika Ortenburškega 10 mark beneških šillingov za obletnico, ki jo je njegova mati Ana ustanovila za svoj dušni blagor.

Dr. Göth v Mitth. f. St. VI. st. 268.

1384. na sv. Jerneja dan.

Jakob s Strmola, župnik Šmarski, kanonik Tridentinski in Briksenski, ustanovi s privoljenjem svojih bratov Kolo in Herranz k oltarju sv. Janeza v samostanski cerkvi Vel., večno mašo in dá za večnega kaplana 28 zemljišč: 2 na Kriški gori — Kreuzberg — eno v „Walchsdorf“ dve v Poseniku, eno v „Imovitz“, dve v Olševku — Olsewitz an der Katsch; volijo naj ga njegovi dediči s prednico vred. Ta naj kaplanu daje na leto po 10 mark, ostalo naj se deli nunam, ki naj vsake kvatre pojo večernice in k mrtvi maši. Za hrano in vino prejme samostan 125 mark. Tudi hoče v kapeli sv. Janeza zidati rako in sploh ozalšati jo.

Izvirno nemško pismo v arhivu farne cerkve Vel.

1384. sv. Jerneja dan.

Ista prednica in ves samostan Vel. sprejme to ustanovo. Vidimus tega pisma je od srede pred sv. Matevžem l. 1505. od Mihe Sterleker-ja, dekana novomeškega kapitela.

V arhivu župne cerkve Vel.,

1391.

Elizabeta s Kolovca — Gerlachstein — prednica v Velesov. Val.

1396. meseca oktobra.

Papež Bonifacij IX. dodeli kapeli sv. Štetana v Marijini cerkvi v Vel. več odpustikov.

Lepo pisano pismo s tistim Rev., kakor od l. 1257. v arhivu farne cerkve Vel.

1396. v sredo pred sv. Martinom v Loki.

Vojvoda Viljelm potrdi samostanu Vel. vse pravice, ki jih je podelil očak Bertold in odobril vojvoda Albrecht, zlasti pa pravice do cerkve Čenčurske in Cerkljanske, ki sta jih dala rimski prestol in očak oglejski samostanu „zu ihrem Tisch“. To se naznani pl. grofu Hermann Celjskemu, glavarju Kranjskemu.

Vidimus tega pisma podpisali so Martin škof Pedenski, Kasper Melc, dež. oskrbnik in Friderik Harder, vicedom Kranjski v soboto pred sv. Jurjem l. 1456. V arhivu farne cerkve Vel.

1397. dné 16. feb. v Velesovem.

Burkard „sacre pagine professor“ vesoljni vikarij oglejski, dodeli odpustek 40 dni vsem, ki molijo za praznikov v kapeli sv. Štefana v Vel.

Izvirno pismo, na koži pisano, s podolgastim pečatom v arhivu Vel. župne cerkve.

1398. na sv. Andreja dan, 30. nov.

Janez in Fric, brata pl. Nanhoffer spoznata za se in potomce, da je Janez, sedeč v Srednji vasi na posestvu „Bettlein der Sneidergerin“, stopil v oblast samostana Vel. in da uni sorodniki odslej do njega in dedičev njegovih nimajo nobenih pravic niti terjatev.

Pečatila: Henrik „der Tribernepnik“ mestjan Kranjski, in Fric Nanhoffer, ker Janez ni imel pečata.

Izvirna listina brez pečatov v arhiv Vel. farne cerkve.

1400. dné 24. nov. in castro Lak.

Na prošnjo Jedrti, prednice Vel., dal je friziški škof Berthold napraviti prepis ali transumpt ustanovnega pisma Vel. samostana.

Priče: prečastivi Magnus Smyek, decretorum doctor, kanonik friž. in protonator, Martin de Nazzenfuz, rektor cerkve St. Marije v Cerkljah in presbiter Vaclav Spemberg; potem Albert Kozjek Jurij iz Hannava Gotard Chreyg, milites; Osterman de Stayn, vicedom Kranjski in Janez, sodnik Loški.

Pisar iz notar Friderik de Greiffenberg, juvavski klerik.

Izvirno pismo v arhivu farne cerkve Vel. zanimivo, ker ustanovnega lista v izviru pogrešamo.

1409. v petek po sv. Avguštinu na Dünaju.

Vojvoda Leopold potrdi samostanu Vel. pravice, ki mu jih je dal očak Bertold, potrdila pa Albrecht in Viljem. Pismo do Jakopa pl. Stubenberga, dež. glavarja Kranjskega.

Vidimus kakor od leta 1396.

1414. v petek pred nedeljo oculi v Ljubljani.

Vojvoda Ernest potrdi samostanu Vel. iste pravice in ukaže dež. glavarju Ulriku Šenku Ostrviškemu varovati in braniti jih.

Vidimus, kakor poprej.

1414. dné 8. okt. v Fiorenci.

Frater Lenart Florentinski in magister ordinis praedicatorum naznani Marjeti Lobensteinerici prednici in vsemu

samostanu Vel., da so postale deležne molitve posta itd. pridigar-
skega reda.

Izvirno pismo v arhivu Vel. farne cerkve.

1419. v petek po Duhovem v Velesom

Brat Jernej Kacia, magister pridigarskega reda, vesoljni vi-
karij oglejski in škof v Piacenci, podeli vsem, ki o praznikih mo-
lijo v kapeli sv. Štefana v Vel. odpustek 40 dni.

Izv. pismo v arh. Vel.

1436. v petek po sv. Filipu in Jakopu na Bistri.

Prednik Andrej in ves konvent Bisterski se združijo v mo-
litvah in dobrih delih z nunami v Velesovem, ki so te le: Alhait
Šneperger, prednica; Klara, podprednica; sestre: Katarina
Posenik, Uršula Vajst, Ana Paradajser, Uršula Reyman, Katarina
Ferveker, Sofija Pirs, Kristina Rosenberger, Rotija Sawer, Klara
Paradeyser, Ana Gal, Marjeta Sawer, Marjeta Geltar, Rotija
Stramler, Katarina Ralienc, Magdalena Hain, Rotija Awer, Eilzabeta
Blesl, Lena Grimschitz, Magdalena Paradeyser, Marjeta Hamerler.

Izvirno nemško pisano pismo v arhivu Vel.

1444. v sredo po sv. Pavlovm spreobrnenji v Ljubljani.

Cesar Friderik IV. potrdi samostanu Vel. vse pravice in svo-
boščine. Kdor se pregreši zoper te pravice, plača globe 100 mark
zlata, pol v vladno blagajnico, polovico prednici in vsemu kon-
ventu Vel.

Vidimus, kakor od leta 1396. Rep. p. 283. Nr. 45.

1445. dné 30. nov.

Elizabeta, udova Erhart-a Kolijencer-a, zastavi ključarjem
sv. Lenarta nad Vel. zemljo v „Kallebrat“ (Kolovrat?).

Rep. p. 284. Nr. 8.

1446.

O priliki moštve Katarine, sestre Friderika IV., s padvanskim
mejnim grofom Karlom, dal je samostan Vel. prvi z balo 100 gld.,
za bogatim Zatiškim največ, znamenje, da je bil samostan bogat.

J. Chmel: Materialien zur öst. Gesch. I. st. 69.

1446. dné 17. avg. v Velesovem.

Ana Paradeiser, prednica Vel. vsled svoje pravice kot
patrona predstavlja vesoljnemu vikariju v duhovnih zadevah oglej-
skega očaka, Heidlinu Kupler za ravnatelja cerkvi Crkljanski
gosp. Janeza „Grysan de Lobaw, prebyterum Misnensis dioecesis“,
ki je bil kaplan v samostanu Vel.

Rep. p. 284. Nr. 16.

1447. v četrtek pred sv. Jurjem.

Janez s Strmola proda prednici Vel. Ani Paradeiser
zemljo v Strahinju (Strachem).

Rep. p. 285. Nr. 22.

1454. dné 20. julija v cerkvi sv. Marije v Velesovem.

Vesoljni vikarij oglejskega očaka Ludovika škof Fortunat
dodeli cerkvi sv. Marije v Velesovem za nekatere praznike odpustike.

Izv. pismo s podolgastim pečatom v arhivu farne cerkve Veleskove.

1458. o sv. Mihelju — 29. sept.

Ana Paradeiser, prednica in ves konvent Vel. zamenja zemljišče na Klanecu — zu Klanec — za drugo v Crkljah ležeče, tridentinskega kanonika in župnika Kranjskega Gasparja Spaner-ja lastnino. Izvirno na koži pisano pismo v zgodovinskem društvu K.

1478. dne 29. januarja v Gracu.

Cesar Friderik IV. zapové oskrbniku v Kamniku, Valentinu Lamberger-u, samostanu Vel. pravic ne kratiti, ampak ravnati se po cesarjevih določilih.

J. Chmel. Arch. III. st. 153.

1480.

Suzana Grimšič prednica v Vel.

Valv.

1482. dne 25. junija v Vidmu.

Vesoljni gubernator oglejski Peter naroči nadduhovniku Savinskemu Baltazarju, podpirati prednico samostana Studeniškega, da prejme iz samostana Vel. dve nuni „ad dandum et exhibendum praefate domine priorisse fontis gratiae duas ex monialibus et consorioribus suis, de quibus eam satis bonum numerum et super indigentiam sui monasterii habere accepimus.“

Protocoll X. f. 481. v nadškofjski knjižnici Videmski.

1485. dne 28. marcija v Ogleju.

Butius de Palmulis, vesoljni vikarij oglejski, zapové gosp. presbiteru Jurju Nuner-u, kaplanu v Vel. na prošnjo Henrika Hecher-a iz Kranja v 9 dnéh dolgove poplačati.

Prot. XI. fol. 157.

1485. dne 30. marcija v Vidmu.

Butius ukaže Gregoriju, župniku „in Franch“ na tožbo Ruperta „Ausenich“ kapelana v Velesovem, v devet dnéh priti pred sodbo v Videm.

Prot. XI. fol. 159.

1485. dne 16. aprila v Vidmu.

Butius podeli Kancijane, Crkljanskemu župniku, pravico iz pastirstva izpraševati duhovnika, ki ga samostan Vel. vsako leto voli v začasnega kapelana k cerkvi sv. Marjete v Vel.

Prot. XI. fol. 162.

1485. dne 7. sept. v Brežah.

Henrik Redelspek „Frisacensis Ordinis praedicatorum Prior et Magister“ in vesoljni vikarij naznanja samostanu Vel., da je deležen postal dobrih del, molitve itd. njegove družbe.

Latinski izvir v arhivu Vel. farne cerkve.

1492. dne 20. novembra v Ljubljani „in loco nostro st. Mariae“.

Stefanus de Iglavia vesoljni vikarij serafinske družbe na Avstrijskem sporoči gospej Barbari Mindorfer, prednici in

vsemu samostanu Vel., da so sprejete v molitve serafinskega reda.

Izv. pismo s podolgastim lepim pečatom s sv. Frančiškom v arhivu farne cerkve Vel.

1494. dné 3. junija.

Peter ves. vik. dovoli samostanu Vel., da smé začasnega vikarija „ad nutum amovibilem“ pri farni cerkvi sv. Marjete „inense capitulari — incorporate“ Kranjski nadduhovnik potrjevati.

Prot. visit. 1488. fol. 41.

1518. dné 24. aprila v Velesovem.

Elizabeta Mayhawerin (iz Podgrada), duhovna gospá v Vel. prodá nektere desetine kapitelnu Novomeškemu.

Izvir v arhivu kapitelskem Novomeškem. Mitth. d. h. V. f. K. 1865. st. 76.

1523. dné 16. sept. v Velesovem.

Daniel de Rubeis, episcopus Caprulanus in vesoljni vikarij očaka Grimani, je v cerkvi St. Maria v Vel. blagoslovil oltar sv. Ane, sv. Roka in 14 pomočnikov, vložil vanj koščice sv. Lorenca, Donata, sv. Afre in njenih tovaršič in podelil mu za nektere praznike odpustike.

Izv. pismo v Vel. farnem arhivu.

1533. dné 28. marcija v Beču.

Kralj Ferdinand potrdí grad „Frauenstein“, ki ga je prednica Vel. Julijana z Peč — von Petschach — nad samostanom s kapelico vred na novo sezidala v obrambo proti turákim upadom, in mu dodela vse pravice in svoboščine, kakoršne uživajo drugi gradovi in njih plemeniti posestniki po kneževini Kranjski.

Staatsarchiv Index b, Steierm. st. 516. Nr. 13.

1543.

Neža pl. Lichtenberg prednica v Vel. po Valv.

1546.

Neža pl. Lichtenberg prednica v Vel. po listini hranjeni v muzeju K.

1580. dné 8. maja.

Marjeta prednica Vel. samostana.

Po listini hranjeni v zgod. društvu Kranjskem.

1620. dné 27. oktobra.

Sikst Carcanus Eps. Germanicensis je pregledoval Kranjsko, prišel ta dan iz Smlednika in Vodice v Velesovo in odrinil naslednji dan v Kranj.

Krenovi koledarji. Mitth. d. h. V. f. K. 1862. st. 101.

1627.

Mlada Marjetica, sorodnica ákofa Krena je bila v samostanu sv. Dominika v Vel.

Krenovi koledarji. Mitth. d. h. V. f. K. 1862. st. 108.

1642. dné 4. julija v Velesovem.

Dolžno pismo Martina Haumon iz Stratiš do Petra Zormana

v Cerkljah podpisali prednici Vel.: Rozina in Ana Katarina pl. Petenek. (Tedaj dve prednici ob enem!)

Izv. pis. v zgod. društvu K.

1644.

Rozina Kral prednica Vel.

Valvazor.

1645.

Agata Oberek prednica Vel.

Valvazor.

1650. dné 27. junija v Rimu.

Papež Inocencij X. dodeli odpustek nunam Vel., če vsako soboto pri Šmarnem oltarji lavretanske litanije molijo ali pojo.

Izvir v farnem arh. Vel.

1655. dné 27. okt.

Prednica Vel., Rozina „Obereggerin“ podpiše neko pismo.

Izv. v zgod. društvu K.

1662.

Katarina Kreitsch — Kreč? — prednica Vel. samostana.

Izv. v muzeju K.

1672. dné 10. februarja v Rimu.

Papež Klement X. podeli cerkvi oznanjenja Matere Božje sv. Dominika reda „oppidi Mibelstetten“ privilegirani oltar z odpustiki za umrle nune, ako se v ponedlek bere sv. maša za nje.

Izv. v farnem arh. Vel.

1687.

Ana Katarina pl. Pekern prednica sam. Vel.

Izv. v arhivu stolne cerkve Ljubljanske.

1692. dné 25. aprila v Velesovem.

Ženitovansko pogodbo Marke Mlakarja in Marije Amersa — Omrže — podpisala prednica Joana Suzana Paradeiser, katero Valv. imenuje že l. 1687.

Izv. v zgod. društvu K.

1693. dné 8. feb.

Pogodbo Marke Kobilšeka in brata njegovega Mihe, duh. pomočnika v Zagorji zaradi dedšine podpisala prednica Vel. Marta Ballin — Bal. —

Izv. v zgod. društvu K.

1722. dné 27. okt. v Vidmu.

Dionizij Delfin, oglejski očak, potrdi izvoljeno Marijo Antonijo pl. Scherenburg v prednico Vel.

Izv. pismo v župnem arh. Vel.

1781. dné 18. maja v Ljubljani.

Prednici Neži Plavec ces. samostana Vel. naznanja F. Adam grof Lamberg, da ne sme nobene novinke prej izpustiti, dokler jej dotični starši ne odpišejo kam in kako? Ako ni nobenega odgovora, naj se obrne do bližnje gospóške, slednjič do dež. vlade,

Izv. na papirji v farnem arh. Vel.

1340. dné 12. junija v Loki.

Prednica Vel. samostana Neža in ves konvent potrjuje sprejem 20 mark srebra, ki jih je volil imenovanemu samostanu friž. škof Konrad proti temu, da se zavežejo vsako leto tri dni po cvetni nedelji zaporedoma opravljati mrtvašnice za njega, veliki četrtek pa ubogim deliti kruha — sex Australium metretarum. — Poleg tega obetajo sleherni teden pri sv. maši spominjati se njega in za-nj vsako soboto „Salve regina“ po kompletoriji peti. Ako bi se to opustilo, hočejo denar vrniti škof. dedičem.

Zahn v Fontes rer. aust. XXXV. st. 278—279.

1444. dné 29. jan. v Ljubljani.

Friderik IV. potrdi samostanu Vel. vse pravice, zlasti to, da premoženje in globe sam. podložnikov, ki so zaradi večih hudo-delstev poklicani pred vladarske sodnije, ne pripadejo poslednjim, ampak samostanu. Kdor se pregreši zoper to naredbu, plača 100 mark.

Chmel. Reg. K. Friedrichs IV. st. 160. Nr. 1597.

Človek in država.

(Po Ehrlich-u poslovenil A. J.)

Vvod.

1. Krščanstvo je spremenilo društveno življenje evropskih narodov; spodriva je stare poganske nazore je razširjevalo v javnem in družinskem življenju druge od prejšnjih bistveno različne. Vendar se ta sprememba do danes ni še dovršila. Krščanski nazori niso še povsem prepleli društvenega življenja krščanskih narodov, niso si ga še popolnoma osvojili. Vendar se to osvojevanje, to prerojevanje godi že 18 stoletij; zato lahko že zdaj presodimo, kaj nam je prineslo in kaj nam v bodočnosti prinese utegne; — oziraje se na podane skušnje toliko vekov lahko razsodimo, ali si je društveno življenje narodov razvijaje se pod vplivom krščanstva kaj pridobilo, in koliko ga je ta vpliv bližje dovedel do resnice. K temu razsojevanju nas sili dir sedanjega časa.

2. Več od sto let se razlega vedno glasnejše krik: krščanstvo je zastarelo, — krščanske ideje ne morejo več nadvladovati napredovalnega razvoja ljudskega, — zato naj se umaknejo drugim idejam, do katerih je novošegna vednost in omika že davno dospela, — slednje naj pridobé vsesplošno veljavo v življenju, to je, dosedanji red v društenem, državnem in družinskem življenju sozidan na idejah krščanskih naj se podere in nov, od prejšnjega bistveno različen red naj se sozida po zahtevi liberalnih idej sedanje dobe.

Ako pomislimo, da to zahteva dan na dan sto in sto dnevnikov ter knjižur, — ako pomislimo, da se boré za te zahteve široko razširjena društva, kojih velikanske sile še povsem ne poznamo ne, — ako pomislimo, da se je v enem stoletji že pogosto poskuševalo prekucniti stari red društvenega življenja, ter osnovati novega, ne bo se nam zamerilo, ako se bojimo, da bi v kratkem ne pretresal vseh narodov strašen prevrat, osodepolen krščanskim ljudstvom.

3. V tako nevarnem času je pa sila potrebno, da si po mogočnosti razjasnimo: a) koliko dobička je prineslo krščanstvo društvenemu življenju in b) koliko bi si to pridobilo, ko bi se res vvedle ove ideje, izvirajoče iz novošegoe vednosti in olike.

Omenjene ideje bi vzročile velikansk napredek v društvenem življenju sozidanem na krščanstvu, kakoršnega je vsotvarilo krščanstvo nad ovim poganškega sveta. Ne bi toraj bilo napačno in časovim zahtevam protivno, če bi primerjali minolost, kakoršno je krščanstvo razdrlo, s sedanjostjo, koje je razsnovalo in z bodočnostjo, kakoršno bi vstrojile liberalne ideje. To vse lahko spojimo v eno vprašanje: „Ktero razmerje človekovo do države in državno do človeka se sklada z resnico?“

Odgovore, koje nam podaja poganstvo, krščansko in novošegoe svobodjanstvo, hočemo v sledečem podati.

I.

1. Ako vprašamo, v kacem razmerji sta bila človek in država v predkrščanskej, poganskej dobi, moramo se ozreti na Grke in Rimce. Kajti ravno zoper npravne in verske predstave teh ljudstev, se je jelo boriti krščanstvo, na njihovo mesto ravno se je vrnilo krščanstvo in z njimi se še dandanes bojujejo. — Res je evangelije vzagojilo krščanske narode evropejske, a podedovali so zraven tudi grško-rimsko izobraženost, in z njo npravne nazore klasičnega poganstva, koji ravno še sedaj nasprotno delujejo krščanskej resnici; — in vplivali bodo na mišljenje olikanih krogov tako dolgo, dokler se bodo ostanki poganske izobraženosti vpletali v njihovo izolikovanje.

Vendar s temi trditvami naj se ne opravičuje mnenje mož, kteri bi klasične študije radi odstranili od olikovanja krščanske mladine. Vendar se nam zdi primerno pokazati ovo razmerje, kolikor toliko vzrokovajoče, da v življenji krščanskih rodov ne gospodujejo popolnoma še krščanske ideje, in iz kojega se tudi nekoliko razjasni način hude borbe, ki se je vnela zoper krščanstvo.

Sicer pa: „Certamen est vita nostra in terris.“

Človek namreč zdaj ne more drugače ohraniti in uživati resnice, kakor bojuje se zoper skušnjave in vabila nastajajoče zmote. In zato se pač stvar bistveno ne spremeni, naj jo brani zoper tako ali drugačno zmoto.

2. Ko se je evangelije začelo oznanovati, razpadal je že stari društveni in državni red v rimskem cesarstvu; npravno verske predstave namreč ga niso mogle več vzdrževati, ker so omikani jeli dvomiti v njihovej istini. Vendar oblike društvenega in državnega življenja nastale iz ovih predstav so še veljale, ter niso zgubile še svoje moči v nravi ljudskeje. To nam svedoči hudo nasprotje zoper krščanstvo, ktero je nastalo hipoma po spoznanej protivnosti med naukom krščanskim in nazori ter nravi ljudskimi.

In najprej hočemo pregledati, kako razmerje človeka do države se je objavljalo v ljudskej zavesti in potem se hočemo obrniti do nazorov, kakoršne je staro modroslovje gojilo o istem razmerji.

a.

3. „Salus reipublicae summa lex esto.“

V tem stavku je kratko in do cela izražen grško rimski nazor o razmerji države do človeka.

Najviši namen vsacega reda je blagor državin; temu namenu se mora vsakdo vkloniti, ter mu služiti z vsem, kar je in kar ima.

Da se temu namenu brezobzirno vkloni v pospeh blagora, velikosti, moči in časti državine, da se v ta namen vsakako žrtvuje življenje in premoženje, to je dolžnost vsacega, to je čednost državljanaka oslavljajoča ga v očeh sedanjega in bodočega veka; in res nahajamo sijajne in čudovite izgledje v tej čednosti v rimskej i grškej zgodovini.

Iz te dolžnosti do države izvirajo vse druge, kakoršne naj posameznik izpolnjuje, da bo dober in državi koristen ud. Do drugih ljudi je zavezan le, če so udje iste države; sploh pa nima nobene dolžnosti do udov ptujih držav, ti niso opravičene osebnosti, niso prav za prav ljudje; še le državljan je človek in velja le kot državljan.

4. Ker je država posamezniku najviši namen in ker mu le ona podeli tako rekoč značaj človeške osebnosti — zato pa tudi ta namen določuje njegovo življenje in teženje, ter popolnoma omejuje.

Država odkazuje način življenja vsem udom, tudi versko in družinsko življenje ni izvzeto. Država določi, kateri bogovi in kako naj se časte, — ona izbira duhovne, vreja bogočastje, kaznuje zaničevalce državne vere. — Ona zapoveduje zakon, kaznuje neočenjene, določi tudi osebe, ktere, in starost, kdaj naj se zakonski zvežejo, napové tudi številu otrok, kolikor jih smejo poroditi.

Posameznik toraj zgine v državi z vsemi svojimi interesi, izven države ne segajo. Država sama se ne briga za blagor in pogubo družih rodov in držav, le toliko se zmeni za nje, kolikor jih more vporabiti v svojo korist, zato se pa tudi državljan ne vdeleži osode zadevajoče drugo človeštvo. Človeštvo je za-nj le, kar prebiva v krogu njegove države.

5. Država je posamezniku vse, kaj je pa posameznik državi?

Posameznik velja državi le toliko, kolikor more povisevati njeno velikost, moč in čast, kolikor jej more pomagati v vladanji, oskrbljevanji in obrambi.

Kdor je mogočen, veljaven, premožen, kdor ima vsaj izvrstne duhovne darove in je zgovoren, prebrisan, pogumen in deluje z vsemi svojimi lastnjimi v prid javnih zadev — le ta je koristen, češčen in popolno opravičen državljan, on djanski pospešuje državin blagor, zato tudi le on vživa mogočnost, čast in veličino državnino, to je, le on vživa sad pridobljen s skupnimi močmi.

Kdor se pa ne more vdeleževati državnih opravil, ker mora čas in moč posvetiti v pridobitev potrebnih pripomočkov, da se ohrani, kdor se toraj peča z obrtništvom, kupčijo, poljedelstvom, živinorejo, ne more vživati vseh državnih pravic in njenih blagrov, naj si bo tudi svobodorojen; le nekoliko bolj se spoštuje od sužnjega, koji oskrbljuje državi in premožnim državljanom njihova posestva.

Kdor pa državi vsaj posredno ne koristi skrbé za pridobitev pripomočkov potrebnih, da se ohrani telesno življenje, komur primanjkuje v to premoženja, moči in zdravja, — ubogi, bolni, kručljivi starček je državi le v nadlego, koje naj se odkriža, kakor hitro more.

6. Iz rečenega se razvidi, da ne pospešujejo državnega blagra vsi udje enako, — da se skrb za splošni blagor ne razprostira na vse državljane, ampak le na primeroma malo število.

V blagoru teh se toraj strinja blagor državin, za kojega morajo živeti vsi udje državini. Za blagor vseh družih, katerih število je veliko večje, se država ne meni.

Država je toraj le skupina djavnih, vse pravice vživajočih udov, kateri se neposredno vdeležujejo vladanja in javnih zadev. Države so mogočne rodovine, bogataši, veljaki, ki so si priborili velik vpliv s svojo prebrisanostjo in svojim pogumom, srčni in srečni vojaki, in sploh veljaštvo (boljarstvo). Kdor razun teh še v državi živi, porablja ga boljarstvo le kot sredstvo za svoje namene.

Iz tega se lahko razvidi, zakaj da se je včasih ljudstvo sprlo zoper boljarstvo, da se je skušala država demokratično prestrojiti in je začasno drhal vladala, kakoršni vladi je morala slediti vojaška vlada, samovlada, despotija.

Če to razmerje sodimo po krščanskih načelih, moramo reči, da nasprotuje naravi človeški, pravi človeške osebnosti, in v tem je ravno kalil neizogibni propad stare države.

7. Ako se vpraša po virih, iz katerih prihajajo ti nazori obvladajoči življenje poganskih držav, lahko v kratkem narisamo pot, po kateri bi se prišlo do pravega odgovora.

Pokličimo si v spomin (način), kako so se razvile patriarhalne ali družinske države. Ker so se razvijale in razvile iz družbinskih razmerij, morale je ovo tudi v državah iz njih raz-

viti veljavno biti. V družini je pa naravno oče glava, vladar, njen zastopnik, njeni udje so udje njegovega telesa, toraj njegovi slugi. Kjer se družina razvije v rod, ostane družinski glavar tudi glavar rodu, do udov ohrani ravno isto veljavo in oblast. Ta red društvenega življenja izvira toraj že iz narave človeške — in je zato tudi red, kakoršnega hoče Bog. ¹⁾ Ako se pa v glavarji družine ali rodu vgnjezdi sebičnost, ne spremeni se sicer zunanja oblika, pač pa nravni značaj društven. Glavar se šteje, da je neomejena in neomejljiva osebnost, in drugi udje morajo le slepo slušati njegovo voljo. Spremenjena je ustava prvotnega, patriarhalnega društva v hud despotizem, kakoršnega nahajamo v tacih orientalskih družinskih državah.

Enaki prikazi se opazujejo, kjer se družine, plemena, rodovi razne korenine združujejo primorani zaradi zunanjih okoliščin. Glavarji rodov stojé na eni stopinji, ravnopravni so, skupno vodijo in vrejajo splošne zadeve, „res publicas“. Ustava po tej poti nastalega društva je aristokratska, in sicer vlada aristokracija ali boljarstvo rodov. Samo na sebi utegne pač vladanje patriarhalno biti — a valed sebičnosti in mogočnosti glavarjev se spremeni v despotično. Boljarstvo samo vživa vse pravice, blagor njegov je blagor državin — vsi drugi so le sredstva v ta namen.

To razpravlja bi segli lahko še dalje nazaj in pokazali, da vsa sebičnost, valed ktere se je spreminjeval nravni značaj človeško društvenih razmerij, izvira zgol le iz prevagujočega vpliva čutnosti nad duhovnim življenjem, da je prirodno žitje svoje oblike vrilo duhovnemu ter vstvarilo razmerja, kakoršna se nahajajo tudi v društvenem življenji živalskem. A take razprave bi nas odvedle predaleč od namena.

iz teh korenin so se razvijali in sčasoma razvili društveni stani, kakoršne zapazujemo na Grškem in Laškem v dobi pred Kristovej in nazori takrat veljajoči oziroma razmerja človekovega do države.

b.

8. Omenili smo, kako je ljudstvo, bolj ali manj izobraženo, mislilo o razmerji med človekom in državo. Da stvar bolje razjasnimo in dovršimo, naj še podamo nazore, kakoršne je gojil najglobokeji mislec ovega časa o omenjenem razmerji, Plato namreč.

Platonova državina teorija ostane zanimiva za vse čase posebno zaradi dveh obzirov: 1) ker se čisto vjema z ljudskimi nazori in 2) ker se dvigne do najviše spekulativnosti, da bi ove nazore od onod opravičila, ali popravila, kjer bi bilo potrebno. ²⁾

¹⁾ Prilimek: „pater patriae“ zaslužiti, to je bil idealen namen vladarjev v pred- in v krščanskih časih.

²⁾ Ne bomo razpravljevali pravemu razumku še dvomljivih toček Platonovega poduka o državi, podali bomo le gotove črte njegovega sistema.

9. Država ne more imeti drugega namena, kakor namen posameznih udov, kateri so se ravno v dosego tega namena združili v državo. Namen človekov se more spoznati le iz njegovega bistva, iz njegovega razmerja do vesoljstva in njegovega vladarja.

Človek je *μικροκόσμος* — deli sestavljajoči njegovo bistvo so deli vesoljstva, umna duša in tvarinsko telo. Duša je del v istini sočega, večnega, neomejenega, razumnega bitja, boga — telo je pa del le na videz sočega, nerazumne, toda večne tvarine.

Bog vpodablja (obrazuje) od vekomaj nerazumno tvarino razumnim idejam, vtisuje jih tvarini kot obrazovajoče, oživljajoče prvine ter nareja razumni, v sebi skladni svet; enako mora tudi razumna duša v človeku nerazumno, obdajajočo jo tvarino vpodabljati vrojenim jej, razumnim idejam, nadvladovati jo, ter jo dodelati do žive skladnosti.

Kar dela bog v vesoljstvu, naj dela duša v človeku. Človek je po svojej duši božjega bistva, — naj ne le samo bogu podobno, ampak res božje živi, on je bog na zemlji.

10. Vresničiti božjo idejo pa ni naloga le posameznega človeka, katero naj bi dovršil vsak za-se, marveč je naloga, kojo izvrševati se morajo posamezniki zediniti v društvo, državo.

Človek je odmenjen za državo in le v njej more popolnoma doseči to, kar mu je naloženo ozir samega sebe in vesoljstva.

Vesoljstvo je kraljestvo božje sploh, — država je kraljestvo božje na zemlji. Razumno naj dobi gospodarstvo nad nerazumnim po skupnem delovanji vseh v vsem in to naj podaja vsem njihovo popolnost in blaženost.

11. Namen posameznih je namen državin in vstrojstvo državino naj se vjema z vstrojstvom posameznikovim.

Z razumom kraljujeta v človeku še *θυμὸς* in *ἐπιθυμία*, — pogum, poželenje; potrebuje se moč vseh treh sil, zato naj bodo pa tudi med seboj v pravem razmerji. Z razumom naj človek dobro spoznava, naj se zaveda božjih idej, da bo mogel ravnaje se po njih nadvladovati in vrejevati pogum in poželjivost.

V modrosti se dovrši razum, v srčnosti pogum, v zmernosti poželenje. Skladno združenje vseh treh sil pod poveljstvom razuma je pravičnost, — v kateri doseže ves človek svojo dovršenost.

Ker je človeška duša božjega bistva, zato se njeno spoznanje in njena volja ne more drugam obračati, kakor na dobro, — od dobrega jo more zapeljati le preobilen vpliv čutnosti, — manj razumno, ali razumu nasprotno more delovati le, kedar pomanjkljivo spoznava dobro in resnično, ali iz slabosti. Da bi hudobno delovala in sicer, da bi vedoma in prostovoljno zametavala, kar je spoznala kot dobro, to je nemogoče.

12. S tremi glavnimi silami v človeku se sklada v državi učiteljstvo, braniteljstvo in rediteljstvo. Rediteljstvo naj skrbi za vsakdanje potrebe življenja, njemu lastna čednost je

zmernost. Braniteljstvo naj brani državo zoper zunanje sovražnike, ter naj čuje nad postavnim redom znotraj; njemu lastna čednost je srčnost. Učiteljstvo naj pripomore k spoznanju razumnega, zato je modrost njegova čednost. Vladar naj bo modrijan, in naj porablja vse mogoče pripomočke, da obvelja v državi razumno. On je državin razum, zato naj bo neomejen gospod. Kar protivi njegovemu vladarstvu, naj se vniči z železom in ognjem. On razsoja, kaj zahteva blagor državin in temu blagoru se mora žrtvovati vse drugo.

Ako so vsi trije stanovi popolnoma, ter vestno spolnujejo svoje dolžnosti, je država popolnoma in pravična. Toda taka je vsemu političnemu teženju ideal, kateremu se je mogoče le približevati, toda doseči ga ni mogoče.

13. Človek namenjen za državo se more le v njej dovršiti, ona naj navaja vse svoje ude k razumnemu življenju. Zato se vsi otroci ne gledé spólnega razločka le državi rodé, država jih odreja v svoj namen; posestvo državino so in ona odločuje, kateremu stanu naj se vvrsté. Vendar le viša dva stanova zahtevata, da se njima (podeljeni) vrščeni otroci posebej podučujejo, ker se bodo neposredno ali posredno vdeleževali državnih zadev. Otroci prišteji rediteljstvu ne potrebujejo skrbne odreja, vsaj državi ni treba za to skrbeti, ker ta stan se ne utegne vdeleževati javnega življenja. Slabi otroci naj se ne redé, tudi sploh bolelni in pohabljeni ljudje ne, ker to ne koristi niti njim, niti drugim.

14. A ne samo dete, tudi odraslec se v državne namene kot sredstvo porabljuje, in sicer brezobzirno, neomejeno.

Vojaštvo ne sme imeti niti posestva, niti družine, da je sposobno za svojo nalogo v državi. Za ta stan naj bo „poliandrija“ zakonita.

Tudi učiteljstvo, uradništvo naj nima posestva in država vredeje primerne zakone; ona zapoveduje, kako dolgo se smejo otroci roditi in koliko se jih sme; ona jih prevzame koj po rojstvu, slabotne izpostavi, in uniči s tem ravnanjem družinsko zedinjenje.

Le roditeljstvo mora premoženje, posestvo imeti, toda država mora določiti količino. V drugem pa državi ni treba skrbeti za ta stan.

15. Robstvo je čisto naravno; -- narava že je določila barska ljudstva Grkom v sužnje in zato so dovoljene in pravno-pripuščene vojske, v katerih se hočejo dobiti sužnji za državo ali posameznike. S sužnjim naj se ravna kot z rečjo, ne pa kot z človekom.

Vsakdo je dolžen delati le v državnih mejah, in država je tudi le na-se omejena, nima je dolžnosti do drugih ljudstev.

c.

Kar smo omenili o ljudskem mnenju in o Platonovem uku ozir razmerja med človekom in državo, naj zadostuje za naš

namen, da potem z rečenim primerimo krščansko npravne ideje in uk o liberalni državi.

16. Platonova politika izvira iz njegovih pojmov o bogu, svetu in človeku in le v zvezi s tem izvorom se more prav umeti. A trditi se mora tudi, da je pognala svoje kali iz nazorov in šeg njegovega časa in ljudstva, ktere umovno razkazuje in v glavnih potezah opravičuje. Empirično življenje se skuša razumno izplesti iz prvih vzrokov in v najvišem pomenu. Zato je Platonova državna politika državni vedi vseh časov važna, da, merodajna.

17. Bistvo človeško in država se ne moreta više povzdigniti kakor ju je povzdignil Plato. Človek je svet v malem, — njegova duša je božjega bistva — v življenji dana mu naloga se vjema z nalogo božjo, življenje njegovo naj bo božje, takošno naj živa.

Država je kraljestvo božje na zemlji, toda še nedovršeno, še le v razvoji, — ona je del kraljestva božjega v vesoljstvu.

Človek je razumno bitje, v delež so mu božje ideje, neomejeni razum, — zato mu je v življenji isti namen, kakor bogu, namreč: nerazumno obraževati po razumnem.

Toda človek nima volilne prostosti; razumno hoče vresničevati in tudi vresničuje valed neke, v naravo njegovo vcepjene morajoče sile, — valed narave svoje ne more hoteti kaj nasprotnega, — on more hoteti le, kar se mu dozdeva razumno, — on se sicer utegue motiti, a ne more grešiti. Razumno spoznanega ne more zavreči; zakonu razuma se ne more vedoma izneveriti, kakor tudi bog ne more sam s seboj biti v nasprotji, vsaj je tudi on božjega bistva. On je sicer določen in sposoben, samosvetno vresničevati objektivno pravo in dobro, npravnost, — toda ta npravnost ni prosta, ni čednost.

Kraljestvo božje je toraj kraljestvo resnice, razuma, je npravno kraljestvo, — toda njegovi udje nimajo osebne prostosti, kraljestvo ni čednostno; — ampak kraljestvo zavedne, morajoče naravne sile.

18. V državi, kraljestvu božjem na zemlji, toraj ne more noben posameznik za-se zahtevati osebne prostosti, ali kakoršnekoli (svobode) samostalnosti; — kaj enacega se ne sme pripuščati; namen državin stoji nad nameni posameznih, brezobzirno se mu morajo žrtvovati; — namen državin, razumno, obvladuje neomejljivo vse mere pojedinčevega življenja; posameznika naj omejuje postava, samostojno delati nikakor ne sme. Posameznik je valed svojega rojstva z vsemi telesnimi in dušnimi zmožnostmi državni sredstvo, koje porablja državin vladar, po svoji razumni previdnosti.

O državljanski ali politični prostosti državljanov se govoriti ne more, in sicer najmanj pri viših dveh, sicer najbolj povzdigovanih stanovih.

Največ samostojnosti še uživajo udje tretjega stanú, vsaj se za-nje država ne briga toliko, ker ne vplivajo in ne smejo vplivati v državine zadeve. To absolutno, kot razumno spoznano vladanje bi onemogočilo samovoljno gospodstvo posameznika, despotije in ovo večih ali vseh anarhije, — med katerimi oblikami je tudi zmiraj omahovalo politično vrenje grških malih držav.

19. Te Platonove določbe se nam dozdevajo strašno trde, a niso se trde in ostre v enaki meri njegovemu času dozdevale, vsaj so enaka razmerja vsaj začasno res veljala v posameznih grških državah, na pr. v Sparti. Iz Platonovega dvalističnega stališča so se pa te določbe naravno razviti morale; zato so se v njegovem uku ove ostroti bolj objavile, koje sicer niso bile ptuje v javnem, praktičnem življenji.

Doslednosti v Platonovem uku o državi ne pogrešamo, le na eno moramo še pozornost obuditi.

Platonova država naj bo kraljestvo božje na zemlji, mala podoba kraljestva božjega v vesoljstvu; — a Plato misli le na državo, v kateri so zedinjeni Helenci; — ti so pozvani v kraljestvo božje, — za druga ljudstva se ne zmeni; — ž njimi se združiti v skupen, razumen namen, do njih si dolžnosti nakladati, na to ne misli Plato v svoji narodni omejenosti. Ideja društva obsegajočega vse ljudi, kraljestva božjega, v kojega bi bili poklicani vsi narodi, čisto mu je neznana. Ljudje so mu prav za prav le Helenci.

20. Dvomilo se je, ali je Plato sam resnobno mislil sestavljaje svoj uk o državi, ali je sam veroval, da bi se mogel izpeljati. Soditi po nekterih njegovih izjavah, ni le menil, da se njegov uk more, ampak da se mora vresničiti, ako se hoče zadržati popolni razpad državnega in društvenega reda na Grškem. Absolutna umovna država naj bi vklepaje sebično voljo posameznikovo zabranila preteče, splošno razdivjanje.

Plato spozna, da je stari društveni red prišel že na rob brezna, da je versko pravna preroditev nujna. Vendar napačna je pot, katero je on v odrešenje pokazal.

Plato ne pripozna s svojega spekulativnega stališča proste volje v posamezniku, zato jo hoče popolnoma vtopiti v državni namen. Od tod pa bi izviral društven red čisto protiven bistvu človeškemu, in bi toraj moral brzo razpasti.

Zraven bi se pa še z njegovega spekulativnega stališča lahko absolutna, neomejena prostost pojedinčeve volje zagovarjala; vsaj je duša božjega bistva in ne more sama na sebi drugega hoteti, kakor objektivno dobro in razumno.

V Platonovej teoriji se toraj ni mogoče izviti iz neomejeno proste, ali državnemu namenu neomejeno sužnje volje, iz anarhije ali despotizma; akoravno se vstopi zakon uma nad vse posamezne volje kot objektivno veljaven imajoč v sebi njihov sadržaj, kterega more le čutnostni vpliv skaliti. Če pa je razumna sprevidnost

vladarjeva manj skaljena od ove vladanega, to se v konkretnem slučaju lahko dvomi, ter s tem opravičuje upor zoper državno postavbo.

Aristotel je sicer te nauke po obliki bolje razvil, a v bistvu, jedru so čisto tem podobni, in sicer ne zato, ker je bil Aristotel Platonov učenec, ampak posebno zato, ker se na podlagi empirično podanega ni mogla druga teorija sozidati.

21. Iz omenjenega se lahko posname, koliko veljajo hvalni govori sedanjih filologov, če navdušeni slikajo prostost, kakoršno so uživali udje starih držav, če povzdigujejo in povečujejo humaniteto helenske nrvnosti in omike.

Pri natančnem pogledu se pokaže, da se jim še sanjalo ni o prostosti, kakoršno zdaj vsakdo od države zahteva opiraje se na naravno pravo človeške osebnosti; v istem času se tudi ni pripoznavala dostojnost človeška kot človeku, ktera se zahteva zdaj za vse ne gledé na narod, stan, spol in starost. Toraj smemo po vsej pravici trditi: Kdorkoli pozna društvene razmere ovega časa, ne more jih nazaj želiti, in kdorkoli pozna načela, iz kterih so se razvila, ne more želiti njihovega zopetnega vzbujenja, dokler ima čist, neskalfen razum.

II.

Kar je Platon v duhu videl in s svojim ukom o državi prestriti mislil, zgodilo se je. Grecija je zgubila svojo politično samostojnost, podložna je bila najprej Macedoniji in pozneje ž njo vred Rimcem. A tudi v tej državi je vgaševalo navdušenje za njen blagor, heroično žrtovanje posameznega v prid njen je ginilo, zgubljevalo se je staro republikansko čuvstvo državljsansko, koje je vstvarilo in vzdrževalo državo, zato je pa tudi država sama jela razpadati. Postavni red se je zmiraj bolj umikal samovoljstvu in posilstvu; kajti red se je opiral na načela, o kterih se je čez in čez jelo dvomiti, za ktera se sploh ni več navduševalo.

V tej dobi splošnega propadanja so začeli poslanci Kristusovi oznanovati svete evangelije o kraljestvu Božjem na zemlji vremenem po Zveličarji.

Idejo tega kraljestva hočemo kratko naslikati, ter pokazati, kako se razlikuje od Platonove.

a.

1. Krščanstvo uči, da je svet organična celota časovnih bitij, koje je vstvarila volja edino od vekomaj živečega, trojedinega Boga, ter jih ohranjuje in vlada. Stvariteljeva volja je prvi zakon vsem stvarém. Volja Božja vlada svet, svet je kraljestvo Božje.

Duhovne stvari so stvarjene po podobi Božji, zmožne spoznati njega in njegovo voljo, ter jo samosvestno in prosto spolnjevati. One naj se vpadabljaajo božjej podobi iz ljubezni do Boga

in radosti nad njim, absolutno dobrim in popolnim; poklicane so, osebno se z njim zediniti, vdeležiti se njegove blaženosti. Spoznajo naj v Bogu svojega očeta in naj ga ljubijo, med seboj pa naj se spoznajo in ljubijo kot otroci Božji. V to kraljestvo otrok Božjih je pozvan tudi človek.

Toda že prvi človek se je prosto odpovedal temu kraljestvu, zapravljal je za-se in za svoje potomce sposobnost, priti nazaj v ovo kraljestvo z lastnimi močmi in doseči od Boga mu dani namen.

Božja usmiljenost vendar je že prvemu človeku obljubila, poslati rešitelja njemu in potomcem njegovim, da bi jim zopet odprl vrata v kraljestvo otrok Božjih.

Ta rešitelj je Jezus Kristus, Bog in človek v eni osebi; on je prevzel zadolženje iz ljubezni do nebeškega očeta in človeštva, on je zadostil Božji pravici, pridobil milost Božjo rodu, čigar ud je radovoljno postal, ter človeku pokazal pot v življenje s svojim zgledom in naukom.

2. Po Kristusu je toraj človeštvo zopet povzdignjeno v kraljestvo Božjih otrok, on je zopet omogočil vsacemu udu vstop in delež v tem kraljestvu Božjem, — on je ustanovil cerkev v ta namen.

Toda udeležiti se kraljestva Božjega se more razumno razviti človek le, ako se prosto zedini s Kristusom, ako si prosto prisvoji njegovo mišljenje, prosto posnema njegov zgled, kajti to kraljestvo je kraljestvo prostosti.

3. Bog je človeka tako ljubil, da je za-nj daroval edinorojenega sina, in sin je človeka tako ljubil, da je hotel biti njegov brat, da bi ga s svojo smrtjo na križu in s svojo pokornostjo zopet naredil otroka svojega očeta.

Ta ljubezen do Boga in Božjih stvari oživlja ude Božjega kraljestva, — ta prosta, nesebična, zaradi ptuje popolnosti se radujoča ljubezen, ki rada podeljuje svojo popolnost družim, ta ljubezen je življenje, v kojem se osebna stvar Bogu vpodablja, ktera ga naredi Bogu dopadljivega, z Bogom zedini, brez ktere bi bil po aposteljnovih besedah le doneč bron, zveneč zvon.

Kraljestvo božje je kraljestvo nesebične ljubezni.

4. To ljubezen vlije milost Jezusova v srce človekovo, kteri se zedini z njim in ta ljubezen veže človeka z Bogom in z Božjimi stvarmi.

Vsi ljudje izvirajo iz enega človeškega para, združeni so toraj po telesu v eno življenje. Vsakdo vidi v svojem bližnjem ne le sebi podobnega, posnetek podobe Božje, marveč tudi svojega brata. Po družinski naj bi se toraj združili med seboj vsled reda, kakoršnega je Bog hotel od začetka.

Toda greh in njegove posledice so razdrle vresničenje tacega društva, kakoršno bi moralo nastati med ljudmi vsled volje Božje,

— sebičnost je ljudi odtrgala od Boga, razdvojila med seboj, ter jim vcepila nasprotno sovraštvo.

Kristus je človeštvo zopet zedinil z Bogom, pridobil mu Božjo milost in mir, — on bi zopet vpeljal mir med ljudi, ljudje naj bi si bili zopet bratje zedinjeni v ljubezni. Le kdor v vsacem človeku, tudi v nasprotniku svojem spoštuje in dejanski časti svojega brata, ta more biti ud Kristusov in po njem deležen ljubezni nebeškega očeta. In to po Kristusu zopet ustanovljeno nebeško kraljestvo naj bi obsegalo vse ljudi enako kraljestvu namerjavanemu v stvarjenji. Za vse se je včlovečil Božji sin, za vse je zadostil Božjej pravici, za vse zaslužil milost Božjo, vsem je zopet odprl nebeška vrata, vsi so povabljeni vstopiti v cerkev. V Kristusu prerajeno človeštvo je zopet živ ud v kraljestvu otrok Božjih.

5. Toda človeštvo je le en ud kraljestva obsegajočega vse stvarjenje. Človek je postavljen za gospodarja čutnej prirodi, po njem naj se vdeležuje osebnega življenja duhovnih stvari, veličastva v kraljestvu Božjem.

Zraven človeka in čutne prirode pa žije še en svet čisto duhovnih stvari, ktere so tudi vsvarjene po podobi Božji, ter pozvane v življenje Bogu podobno, v družbo ljubezni z Bogom in Božjimi stvarmi. Ljubezen toraj do Boga in njegovih stvari veže človeštvo z čistimi duhovi v eno kraljestvo otrok Božjih. „Non duo, sed una est societas hominum et angelorum.“

Vsi udje kraljestva Božjega so omejene, ponarejene podobe po prvotni podobi Božji, toda ponarejene različno oziroma podeljene jim popolnosti.

Ta razlika in mnogovrstnost se pa nahaja tudi že v človeštvu, akoravno so udje med seboj bistveno enaki — in sicer obstoji ta razlika po Božjej vredbi. Ta red naj bi pa razvil ovo ljubezen, ktera ravno daje življenje v kraljestvu otrok Božjih, ovo ljubezen, ktera se ponižno raduje lastne popolnosti kot od Boga podeljene, brez zavida veseli ptuje više popolnosti in poskuša radostno v nesebični dobroti podeliti svojo popolnost, in manj popolne stvari povzdigniti k sebi v vživanje svoje popolnosti.

b.

Po teh kratkih opazkah o kraljestvu Božjem, kakoršnega nam vsvarja nauk Kristusov, hočemo ob kratkem premisliti: ali se in kako se razlikuje od kraljestva Božjega po Platonovem uku.

6. Prva razlika, iz koje izvirajo vse druge, je ontologična.

Kóσμoς, svet Platonov, ni prav za prav stvar, ampak le izdelek Boga, neskončno razumnega bitja. Omejena razumna bitja, duše, pa izhajajo iz božjega bistva, deli so v istini sočega. Podlaga čutnemu, Platonov *μή ὄν* ni stvar božja, tudi ne izhaja iz

Boga, marveč žije in je zraven njega, ni še določena, ampak določljiva stvar, kateri se morejo sicer vtisniti razumno, božje ideje — ki se pa ustavlja temu preobražujočemu vršenju.

V Platonovem svetu moramo toraj kaj razločevati med božjim in zoperbožjim, in neizogibljiv je boj pri preobraževanju po idejah, nerazumen, zoperrazumen živelj se mora siloma vkrotiti, podjarmiti.

Kóσμος toraj, to je vzliv božjega z zoperbožjim se ne bo prosto dovršil, ako se sploh more doseči, marveč vsled zmagovalne moči božje nad zoperbožjim, vsled boja, kateri se mora neizogibno vneti med dvema močema kakostno različnima. *Kóσμος* je toraj posledica tega vsled notranje, naravne, neizogibno morajoče sile pričetega boja — zato more v njem le naravno morajoča sila vladovati. Kraljestvo Platonovo je kraljestvo razuma, a ne prostosti, marveč naravno morajoče sile.

7. Vse drugačno je to v kraljestvu Božjem po krščanskem nauku. Svet je popolnoma Božje delo, ne le oblika njegova, ampak tudi vse bistvo je narejeno vsled proste, samosvestne volje Božje, vendar ne v tem pomenu, da bi ga bil Bog potreboval kot sredstvo v dovršenje svojega veličastva, svoje blaženosti. Bog je hotel svet, ker je on prosta, nesebična ljubezen, kakoršna rada podeluje svojo popolnost in zato ga je hotel kot časno podobo samega sebe.

Toraj zraven Boga ne žije nič zoperbožjega. Svet ni sicer v nobenem svojih delov Božjega bistva, a tudi noben del ni zoperbožji vsled svoje notranje narave, ampak vsak je ponarejen po podobi Božji in pozvan, naj bi se zmir bolj vpodabljal Božjemu življenju, Božjej popolnosti. Svet nima vsled svojega bistva v sebi kal razpora, vsled kojega bi naravno moral nastati boj med nasprotujočimi si življi. Vzajemna skladnost je tu že od začetka, ni pa še le namen, koji naj bi se nameraval v silnem boji. Svet prišel iz roke Božje je sam na sebi dober, prav dober, — to je, popolno sposoben v dosego danega mu namena.

Ta namen naj bi pa po Božjej podobi vstvarjena bitja dosegla v prostem življenji. Ker je Božje življenje prosto, osebno, zato mu more le prosto, osebno življenje podobiti se.

Bog je sam iz sebe to, kar je. Stvar pa je to, kar je, le po Bogu. Da bo pa življenje stvari Božjemu podobno, mora prosto hoteti, biti to, kar je po Bogu.

Svet je vstvarila in ohranjuje prosta volja Božja, ona je stvarém postava življenja in ta postava naj se prostovoljno izpolnuje. Svet je kraljestvo Božje — a to kraljestvo je kraljestvo prostosti, ne dovršuje se vsled morajoče sile, ampak vsled proste določitve.

8. Ker je po nanku krščanskem kraljestvo Božje tako vravnano, ni nemogoče, ampak lahko mogoče, da se vzrodi kako beganje v tem kraljestvu; vsaj je mogoče, da se stvar vedoma in prosto uprè volji Božji, da noče ostati na odkazanem prostoru, da

se odpove kraljestvu Božjemu, da skuša v drugačno zvezo stopiti z Bogom in njegovo stvaritvijo, ter se zaplete v nasprotje z Božjo voljo in po njem z ustanovljenim redom. Vsed prostosti, kakoršno živa stvar, utegne nastati ovo nasprotje, a ni, da bi moralo in zato se tudi to v istini nastalo nasprotje kakostno razlikuje od razdvoja, kakoršen ima po Platonovem uku kali že v bistvu sveta samem. Tu se razvije še le vsled proste volje stvari in je tudi le v tej, ni pa v njihovej naravi, v njihovem bistvu, koje ostane dobro, naj se že določi prosta volja, kakor se hoče.

Bog in njegova volja je samo na sebi, absolutno resnično in dobro, vstvarjeno bitje, senčnata podoba Božja, pa je le relativno dobro in sicer naj bo to ne le objektivno v svojem bistvu, ampak tudi subjektivno v prostem osebnem življenji.

Kraljestvo Božje po krščanskem poduku ni toraj le kraljestvo razuma, ampak tudi moralično kraljestvo.

V tem kraljestvu ni le to naloga, da naj se vse vpodablja umnim idejam, da naj umno kraljuje nad brezumnim, naj se že nadvladanje pridobi zvijačno ali siloma, tu naj se razumno in naravi primerno, skladajoče se z Božjo voljo vrši iz proste volje, iz ljubezni do dobrega samega; to je, kar se stori, naj ne bo le objektivno, ampak tudi subjektivno dobro, ne le razumno, pravno, temuč tudi moralično.

Toraj naznačena ontologična razlika se objavlja etično.

Omejeno, razumno bitje se ne more nikakor vedoma upreti zoper boga, zoper razumno, kakor tudi bog ne more samemu sebi nasprotovati, — le nevedoma ali vsled preslabe volje svoje nasproti hudej čutnosti utegne delati nerazumno, — tako uči Plato.

Duhovna stvar v kraljestvu Božjem, kakor ga naslikuje krščanstvo, pa utegne zavreči dobro in razumno, akoravno spozna, dá je umu primerno in se sklada z njegovo naravo in z Božjo voljo, in sicer zavreči prosto, ne prisiljena po gospodareči čutnosti, ter si izvoliti kaj nasprotnega, ker jej bolje ugaja; utegne se upreti zoper Božjo postavo in Božji red, svojeji volji privajati neomejeno veljavo, svoj jaz in zadoščenje njegovemu poželenju smatrati kot zadnji namen, vse drugo pa le porabljovati kot pripomočke v dosego ovega namena; ona utegne namesto po Božje v nesebični ljubezni, zoperbožje v sebičnosti živeti, stvar ne more le delati razumno, ampak tudi moralično dobro, ne le razumno, ampak tudi moralično slabo.

Razumno bitje Platonovo je samosvestno, a nima volilne prostosti, določuje ga netranja morajoča sila. Duhovna stvar po krščanskem nauku pa ni le samosvestna, njena volja je tudi čisto prosta, ne omejuje je nobena zunanja ali notranja morajoča sila, vsled samosvesti in proste volje je osebnost. Osebnost v tem pomenu pač Platonovo razumno bitje ni, vsaj nima bistvenega znaka osebnosti, proste volje namreč in s to odpade tudi

vzrok pravice, koja se mu daje nasproti drugim bitjem, kakor se bo še videlo.

9. Razun ontologične in etične razlike se mora še neka druga omeniti.

Kraljestvo Božje na zemlji se po Platonu razteza le na helenske rodove in je država popolnoma gospodareča nad vsem življenjem svojih udov, tudi nad verskim. Po krščanskem nauku pa je cerkev Kristusova kraljestvo Božje na zemlji, ktera naj bi zedinila v eno človeško društvo vsa ljudstva na zemlji ne glede na omiko ali rod, ktera naj bi združila ves rod in privodila po Kristusu k Bogu. — Tej primeri pristavimo še sledeče.

Kdor mirno prevdarja navedene razlike, kakoršne se nahajajo med Platonovo in krščansko idejo o kraljestvu Božjem na zemlji, pač ne more več dvomiti, ali se je slednja mogla izviti iz prve, — ali je Platonovo modroslovje krščansko idejo že v sebi zaklepalo, — ali je krščanska le izposojena iz Platonove. Do najnovejšega časa se je pogosto povdarjala sorodnost obeh idej, ter se zahtevalo njuno zedinjenje. Kdor pa obe na tanko razgleda, more med obema le bistveno različnost najti, nikakor pa kake sorodnosti.

Ako se primerite obe ideji, lahko se bo razznalo, ktera je le mnenje človekovo in — ktera Božje mnenje. Ideja o kraljestvu Božjem, kakor nam jo namreč razvija krščanski nauk, se oddaljuje ne le od Platonovih nazorov o svetu, ampak sploh od vseh v istem času znanih; in samo iz tega lahko spozna vsakdo (kdor namreč more ceniti ove razlike po vsem pomenu), da le krščanska ideja o kraljestvu Božjem more izhajati iz razodenja Božjega.

c.

Kraljestvo Božje na zemlji je po Platonu država — po krščanskem nauku cerkev. Kristusova cerkev je novo človeško društvo, ktero se vzdiguje in razvija v sredi starih, do sedaj navadnih.

V kakem razmerji pa je cerkev do države? Poglejmo!

10. Vse delovanje Kristusovo sicer namerava ustanoviti zopet kraljestvo Božje na zemlji, ustanoviti novo društvo na podlagi svojega uka, svojega odrešenja, vendar ne prezira ni on, ni aposteljni že obstoječe države, ni on, ni aposteljni jej ne zanikujejo njenega opravičenja. Marveč ponavlja in naglaševaje trdijo oni in aposteljni, da Bog hoče državni red, da ima državna gosposka pooblaščenje od Boga, da je ona služabnica Božja, kteri se mora pokorščina skazovati ne zaradi kazni, ampak zaradi vesti, dokler ne zapoveduje kaj Božji volji nasprotnega. — Toraj tudi poganska država se vjema, ali se opira na Božjo naredbo; in vsled te podlage je ona versko društvo, Božje vrejenje človeštva. A tudi cerkev Kristusova je društvo ustanovljeno naravnost po Božjem Sinu, tudi red po volji Božji za človeštvo; — tudi cerkvena ob-

last zapoveduje in kaznuje v imenu Božjem, in tudi njej moramo biti pokorni zaradi Boga.

11. Če toraj ta novi red prvega, že obstoječega ne vničuje, — če naj toraj oba drug zraven drugega trajata, — v kakem razmerji sta med seboj, — kako morejo udje enega društva biti ob enem tudi udje drugega, — kako si bosta država in cerkev človeka delila?

Da cerkev ne razrušuje države, da ne more nikakor prevzeti njene naloge, razvidi se iz ravno omenjenega. Kristus in aposteljani so pokorni državni gosposki, in zapovedujejo tudi vernikom, da naj bodo v izgled vsem nevernikom. In v času preganjanja so kristijani sklicujejo na to, da bolje od vseh nekristijanskih državljanov zadostujejo vsem opravičenim zahtevam države. Kristijani nočejo in ne smejo prenehati biti državljani, država naj jim le dovoli, omogoči, da morejo živeti kot kristijanje, udje cerkve Kristusove. Oni naj bodo in hočejo tudi ob enem biti udje države in cerkve; zato se mora pač skladati, ne more protiviti namen države namenu cerkve.

Toda v kakem razmerji sta oba namena?

12. Da se bo moglo na to odgovoriti, naj pred vsem opomnimo, da je greh človeka sicer izobčil iz kraljestva otrok Božjih, da človek ni mogel več postati njegov ud iz lastne moči, da naj bi pa postal po milosti Božji. Namena človekovega greh ni razdri, kakor tudi njegove narave ne; zmiraj je bil še pod postavo Božjo, dolžan je bil spolnovati jo. In spolnovati voljo Božjo to je bila skupna naloga vseh Adamovih potomcev, odtod je pa izhajala potreba vstvarjena po Božji volji, da naj se združujejo v veraka in državna društva.

Na tej podlagi nastala društva, poganke države, toraj so vsakako potrebne, da se ohrani versko in moralno življenje pri ljudeh in s tem ohrani njihova sposobnost, vstopiti zopet v kraljestvo Božje. Ova društva so toraj v tem smislu pripravljevala ljudi na Kristusa, naj jih zgodovina še tako spridena in spačena kaže.

13. Ako pa pripoznamo, da so društva, in sicer versko in moralna, nastala pred Kristusom, izhajala iz namena človekovega, toraj iz Božje naredbe, — ako so bile važne za ustanovitev kraljestva Božjega po rešitelji, in ako jih ta ni vničil in njihove pomembe, ter značaja ne spremenil — najdlji smo odgovor na stavljeno pitanje. Staro društvo, stara država je bila „pedagogus in Christum“ in naj bi to tudi ostala po ustanovitvi cerkve Kristusove.

Društveno življenje pred Kristusom je v svojej objektivnosti nameravalo vresničiti idejo o človeku v vsacem posebej s skupnimi močmi, kolikor se more doseči s človeškimi močmi, akoravno se ta namen in povsod in zmiraj jasno in določno spoznaval.

Ta namen človekov izvirajoč iz njegove narave in toraj iz Božje volje, kterega doseči se ljudje združujejo, ostane vekomaj

nespremenljiv, on je in ostane tudi namen države nasproti cerkvi. Toda res ta namen doseči, to je, zopet dospeti na stopinjo odločeno človeku v kraljestvu otrok Božjih, je v in po državi nemogoče.

Ta namen je vzvišen nad stvarjene moči, toraj tudi nad to, kar se more v državi in s pomočjo države doseči, — človek more priti do njega le z nadnaravno, Božjo pomočjo in toraj le v društvu osnovanem na podlagi višega reda, na podlagi pomoči nam dane v odrešenji po Sinu Božjem. Kar naj človek po Božji volji bo, tje na teži v in po državi, a doseči tega ne more ne v državi pred Kristusom, ne v onej po Kristusu. Država z vsemi v njej združenimi človeškimi močmi ne more svojega uda dvigniti, da bi bil ud kraljestva otrok Božjih, ne more ga dovesti do osebnega in stalnega zedinjenja z Bogom v ljubezni. To more le Kristus, včlovečeni Sin Božji, rešitelj človeštva, in po njem njegova cerkev, katero je ustanovil, da nadaljuje njegovo nalogo, da obranjuje in razširja sad njegovega dela na zemlji, in sicer s pomočjo njegovo, ker on hoče vedno ostati nevidni njen glavar.

14. Iz tega premišljevanja sledi, da država in cerkev si prisvajata celega človeka, ker oba nameravata pripeljati človeka do določenega namena. Mi toraj ne moremo nikakor pritrditi onim, ki pripuščajo državi skrb samo za telesno, materialno in časno, cerkvi pa skrb samo za duhovno in večno.¹⁾

¹⁾ Poskušalo se je primerjati razmerje med državo in cerkvijo razmerju med telesom in dušo; naj še mi v tem spregovorimo. Če se mení: razmera med državo in cerkvijo je podobna onej med telesom in dušo, ne bomo veliko vgovarjali. Pojasniti bi se hotelo manj znano razmerje z dozdevno bolj znanim, zato se izvoli primera. Opomniti bi se le moralo, da iz primer se ne morejo izvajati vednostno veljavne posledice, in da skoro vse primere šepajo in ravno ta ne najmanj. In ta primera sploh kaj malo pojasni razmero med državo in cerkvijo, ker je razmera med telom in duhom navadno bolj temna od prve. — Če bi bila pa ova primera res več kakor sama primera, in naj bi bilo razmerje med državo in cerkvijo v istini tako, kakor med dušo in telesom, utegnejo ta dokaz po svoje vsakojake stranke porabiti. — Kdor pripozna v človeški duši telo obrazujoči princip življenja, lahko zanikuje državi pravico do samostojnosti, opiraje se na ovo primero, ta bi zahteval nadvlado cerkve nad državo — materializem pa opiraje se na isto primero bi zahteval, da naj povse država gospoduje nad cerkvijo — vsaj je po njegovem mnenji duša le proizvod telesa. Pa še tretja stranka bi se utegnila na to opirati zahtevajoča popolno ločitev cerkve od države čisto indifferentnost med obema, to bi bila stranka pripoznavajoča se k monadizmu, valed kojega duša in telo v istini ne vplivata drug na drugega. — Jasno, menim, je, da ni pripravno primeroma govoriti v razmeri med državo in cerkvijo, in od tod posledice izvajati, posebno ne v sedanjem času, v kojem so sploh pojmi o obeh temni, zmešani.

Delovati v namen človekov, to nalogo mora imeti vsako od Boga ustanovljeno res človeško društvo. Ker sta cerkev in država tako društvo, morata oba težiti, da po mogočosti pomagata vresničiti idejo o človeku v vsacem svojem udu — in toraj idejo o človeštvu sploh, voljo Božjo o njem. Toda država in cerkev ste v drugačnem razmerji do te naloge. Država skuša to nalogo doseči združevaje vse človeške moči, kolikor se namreč s tem doseči more.

Namen svoj pa more vsakdo doseči le v samosvestnem, prostem življenji; in to omejuje pomoč drugih, ki skušajo olajšati in pospešiti dosego namena, kolikor sploh človek temu pripomoči more.

Državna naloga mora toraj biti le, da omogoči človeku razvoj v dovršenega človeka in življenje v tej dovršenosti. Te dovršenosti pa država dati ne more in tudi ne dovesti do nje. Kajti deloma more to dovršenost človek doseči le prosto se določevaje, kakor smo že omenili, deloma zahteva pogoje, kakoršnih ne more dati naravna moč, ampak le rešitelj naš, Bogčlovek Jezus Kristus v svojej v ta namen ustanovljenej cerkvi, in jih tudi dá vsem, kterikoli jih želé.

Kjerkoli se pripozna, da cerkev Kristusova namerava človeka dovršiti, tam se naloga državina tudi tako le lahko določi: ona mora vsacemu udu dati mogočnost, da postane ud cerkve Kristusove in na zemlji kot tak živi.

15. Iz omenjenih nazorov se tudi razvidi, da se obojno društvo vsled svoje naloge ne sme niti čisto razločiti, niti čisti vzlití v eno, — da more in mora oboje samostojno biti, da se med saboj pogojujete, — da zahteva država pred Kristusom in po Kristusu ustanovljeno cerkev, cerkev pa državo. Da s podanim razločkom med državino in cerkveno nalogo nismo na tanko omejili delokrogov, razume se samo po sebi; a dozdeva se nam, da bi se lahko omejili tako, kakor zahteva narava obojega društva in toraj tudi pravičnost.

d.

Preglejmo sedaj, kaj se je moralo spremeniti oziroma razmerja med človekom in državo vsled nove cerkve Kristusove razširjevajoče svoj nauk in razvijajoče svoje življenje.

Bluntschli pravi v svojem splošnem državnem pravu: „moderna, človekoljubna država je krščanska država, sad kristijanstva“. In: „Sploh vsa kristijanska ljudstva pripoznavajo, da država in cerkev je dvojno bistveno samostojno društvo. Na to resnico se posebno naslanja moderna pravnost in svoboda“. Tej trditvi bodo oporekali le oni, koje navdaja strastno sovraštvo do krščanstva in vsega pozitivnega verstva, ter jih je oslepilo in oglušilo za istine in nauke zgodovinske.

Mi si pojasnimo preustroj stare države v novo po krščanstvu: Letopis 1872 in 1873.

16. Da kristijani državnega in društvenega reda v poganski državi niso mogli pripoznati kot po volji Božji in sicer v mnoših in bistvenih razmerah, da so ga morali spoznati kot nasprotujočega namenu človeškemu, napačnega in neopravičenega, da, naravnost krivičnega, razumeva se lahko iz dozdaj rečenega.

Toda poslanci evangelija Kristusovega niso bili poslanci upora niti državnega niti društvenega, za kar bi jih tako radi razvpili. Poznali so napačne slabosti v poganski državi, vendar so zapovedovali kristijanom, naj slušajo pogansko vrhovno oblastje, — naj vestno spolnujejo postave, naj potrpežljivo prenašajo društvene neprilichnosti, če so tudi za nje tlačeče in krivične. Kristijani naj bi bili ljudem pokorni zavoljo Boga, naj bi pravično in sveto živeli v ponižnosti in zatajevanji, v ljubezni do Boga in bližnjega. Le ko bi človeške postave nasprotovale Božjim postavam in njihovim kristijanskim dolžnostim, naj odgovore: Boga moramo bolj slušati, nego ljudi.

Oznanovatelji evangelija niso toraj žuntali podložnih zoper gosposko, sužnjih zoper gospodarje, pravic neimajoče ljudstvo zoper pravice uživajoče stanove; — oni niso nameravali prekucniti državni in društveni red; niso se čutili poklicane, da bi ga prenarjali, — marveč so ga pripoznavali v podlagi kot postavljenega od Boga, kakoršnega ne spodriva novi red razsnovajoč se v cerkvi Kristovej, marveč se naslanja na-nj, na naravno podlago.

Obstoječi naravni red naj bi, kolikor potreba, preustrojila postavodajna oblast sama, prenarodbo pa bi pričelo spoznanje in dobra volja ljudi samih, prenarajevalo naj bi se počasi, a stalno za vso prihodnost. Krščanstvo naj bi dovedlo v zgodovini državnega in društvenega življenja do obrata in sicer vzgojeva je ljudi do tega spoznanja in do te volje.

17. Pregledovaje način preobrazovanja, kakoršnega so pričele krščanske ideje pridobivajoče si splošno veljavo, razvidimo najprej.

Kdor je pristopil v krščansko cerkev, pripoznaval je v državi red življenja skladajoč se z voljo Božjo, v državnej gosposki oblast postavljeno od Boga, kterej mora biti pokoren ne le zaradi strahu, ampak tudi zaradi vesti, — on je spoznal dolžnost, da mora živeti kot zvest državljan, v blagor države darovati svoje moči, patriotizem je bil čednost tudi za-nj. A zraven ovega državnega reda je zrl še višji, nadnaravni red, cerkev, kraljestvo otrok Božjih, — zraven državne oblasti je pripoznaval še neko drugo, neposredno od Boga postavljeno, ktera mu je oznanovala Božjo voljo, nezmotljivega vodila po poti do resnice, pravice in večnega zveličanja. Tega zveličanja, v katerem se on kot človek časno in večno dovrši, sprave in nespremenljivega zedinjenja z Bogom pa ni mogel doseči v državi in z njeno pomočjo, ampak le v cerkvi Božjeje. Namen kristijanov toraj se je raztezal dalje od namena državnega; ta mu je v to življenje le časne

pogoje dati mogla, kolikor jih more dati človek, — a ona ga ni mogla privedi do popolne in stalne dovršitve, do pravega in večnega življenja. Blagor državin je ostal kristijanu sicer vedno veljaven namen, po katerem naj bi težil, toda za-nj ni bil več prvi in najviši, — biti dober državljani, to je bila kristijanu dolžnost, a pred vsem naj bi bil pravi in popolnoma človek ravna se po nauku krščanskem. Interesi človeka so se raztezali dalje od ovih poganskega državljanu, v tej državi se niso mogli zadovoljiti. Kristijan se toraj ni mogel več popolnoma v državi vzgubiti, on ni mogel več dovoljevati, da bi ga država v vsem njegovem djanji in nehanji vladala in omejevala, — on je moral od nje zahtevati pravico, svojim višim, večnim interesom prosto slediti. Država mu ni mogla biti najvišje, neomejeno oblastje, ona ni bila kristijanu več to, kar je bila poganu.

Ker mu je evangelije vzbudilo, nauk in življenje cerkve vedno dramilo in jasno kazalo zavest njegove dostojnosti kot človek, prostost njegove volje, njegovo namembo za življenje Bogu podobno, za življenje večno, zato je moral kristijan vedno določneje od države zahtevati neodvisnost in samostojnost svojega versko nravnega življenja v vsacem obziru, česar dozdaj država ni dajala svojim udom in po svojih načelih tudi ni dati mogla; — neodvisnost in samostojnost, kakoršno dandanes vsaka krščanska država odraslim državljanom podeljuje.

18. A ne le oziroma premembe v političnih in državljanških pravicah, ktere je vsakdo kot prosta osebnost od države zahteval, ne le oziroma na te se je spredruščilo razmerje človeka do države, tudi društvene so se morale za kristijane spremeniti.

Kristijanstvo ni od svojih udov zahtevalo, da naj raztrgajo društvene vezi, koje so jih vezale kot pogane, ni jih osvobodilo od dolžnosti od onod izhajajočih. Krščanski mož naj ostane v zakonskej zvezi s svojo ženo, ako je ona zahtevala, ali ni prisilila k razdrtju; krščanski sin naj bo svojim starišem, krščanski suženj svojemu gospodu pokoren v vsem, kar ni zoper Božjo voljo. Od posebne pravice vživajočih stanov ni zahtevalo, naj bi se jim odpovedali, od bogatinov in premožnih ne, naj bi zavrgli svoje bogatije. Vsi naj bi po izgledu Kristusovem pravično in sveto živeli, bogati in mogočni naj bi porabljevali svoj imetek v krščanskem duhu; kristijan naj v svojih sodržavljanih pripozna ove, katerim je najbolj dolžan skazovati ljubezen in pravico, kar naj sicer skazuje vsem ljudem ne oziraje se na stan, premoženje, starost, spol, omiko in narodnost. On naj v sodržavljanu ljubi človeka, vstarjenega po podobi Božjej, pozvanega v kraljestvo otrok Božjih, naj bo bogat ali reven, visocega ali nizkega stanú, omikan ali neomikan. — Da, ravno revnim, bolnim, starim, slabotnim nevednim, kateri njegove pomoči najbolj potrebujejo, naj se žrtvuje v nesebičnej ljubezni, kakoršno zahteva Kristus od svojih in brez koje ni nobenemu odprto nebeško kraljestvo. Moč, premoženje, omika, rod, narodnost ne določujejo stopinje v kraljestvu otrok Božjih, ampak

ljubezen do Boga in bližnjega, pravičnost in čistost, svetost v misli in delu, te naredé človeka prijetnega v Božjih očeh, naj bo suženj reven, ali neomikan barkar.

Dolžnosti kristijanovih do družih ne določuje več zveza njegova z njimi v državi, ampak volja Božja, ki je vse vsvaril po svojej podobi in poklical v svoje kraljestvo; — rešitev po Kristusu, ki je za vse na svet prišel in umrl. Zato se pravičnost in ljubezen do bližnjega pri kristijanu ne omejuje več le z mejami države, ne razteza več le do sodržavljanov, ampak sega dalje in on ne dvomi o človeškej dostojnosti barbarov.

19. Ako se je po tem načinu spremenilo razmerje pokristijanjenega državljana do države, razume se samo ob sebi, da se mora tudi razmerje državljanov spremeniti, in sicer tim bolj, čim bolj se je razmnoževalo število krščanskih državljanov in kolikor določeneje so se v njihovej zavesti izjavljale krščanske ideje s svojimi praktičnimi posledicami.

S pokristijanjenimi, djavnimi državljani, uradniki ni država mogla več ravnati kakor s suznjimi porabljuje jih v svoj namen kot sredstvo, — nič več ni mogla ovladovati s svojimi postavami vsega njihovega duhovnega življenja in teženja, — morala jih je pripoznavati proste osebnosti, njihove pravice spoštovati in braniti.

S tem pa se je natihoma državin namen omejil, in dobil drugačen zadržek. V in po državi ne morejo državljani več dobiti svojega dovršenja, svojega glavnega namena; država jim mora le omogočiti, da bodo težili proti temu namenu, kolikor se to more zgoditi s kupnimi človeškimi močmi. Namen pa, kojega doseči naj bi država kristijanu pomagala, je ravno ideja o človeku, kakor se je razvila v krščanskem nauku.

A naloga državina se je tudi razširila. Ovo mogočnost, dovršiti se v popolnoma človeka in kot tak živeti, naj bi država ne dajala le nekterim vrstam svojih udov, ampak vsem ne razločevaje spol, rod, premoženje, stan. Dalje: Ker je zopet oživela zavest o enoti človeškega rodú, o skupnem izviru, o enacem bistvu vseh in o enacem pozivu vseh v eno kraljestvo Božjih otrok, o skupnej odgovornosti, da se volja Božja povsod izvršuje, ker je oživela ta zavest, moralo se je spremeniti tudi razmerje države do ptujih držav in rodov. Država ni mogla v barbaričnih ljudstvih zreti svojih naravnih nasprotnikov, koje naj po vsej pravici obiskuje z vojsko in jih porablja sebi v suznje; nič več ni mogla tako malobrižna biti za njihov blagor ali neblagor; dolžna je bila, tudi tem biti pravična, ter jim v podanej priliki djanski pomagati.

Ni pa treba še dostavljati, da se ta sprememba že vsled svoje narave ni mogla hipoma dognati. Zgodovina nas uči, da se že 18 stoletij v to vporablja. V sledečem bomo pozornost obrnili na nektare stadije, koje je krščanstvo v tem vršenji predirjalo. Najprej bomo pa opomnili na napačno tolmačenje nekterih idej krščanskih, s kterim so uporniki skušali opravičiti svoje vstaje pred krščanskimi narodi.

20. Svojbina nameravajoča prekucniti državni in društveni red si išče privrženecv s krikom: prostost, enakost, bratovstvo, skupno posestvo in akoravno nasprotna krščanstvu, vendar trdi, da izvira njeno mnenje iz prvega krščanstva. Če pomislimo na zgoraj omenjeni način, kako je kristijanstvo stare družtvene in državine razmere preustrojevalo, dozdevati bi se vtegnilo, da je ta krik nekako opravičen. Vsaj kristijanstvo zahteva prostost, enakost, bratovstvo vsem; vsaj zahteva, da naj bogatini delé svoje premoženje z revnimi! i dr.

Da, krščanstvo zahteva prostost, toda ne bezpostavnosti; ono zahteva prostost, ker ravno ta omogoči, da se vzdrži in vresniči red Božji, da se izvrši in izvršuje volja Božja, pravo, dobro, — ne zahteva pa prostosti za sebično voljo in vsakoršne pohlepe, da bi se mogla prosto, brez mej delati krivica, hudobija.

Kristijanstvo zahteva prostost za vse, ne da bi smel vsakdo delati, kar njemu dopada, ampak, da bi smel vsakdo delati, kar Bog hoče, da naj dela. V državi naj postave dodelé vsacemu prostost, mogočnost, živeti kot človek po volji Božje. Prostost, kolikor je more vsakdo zahtevati od države, naj se toraj omejuje in sicer naj bo meja ideja o človeku, namemba njegova, volja Božja gledé človeka. To idejo prosto razpletati, proti temu namenu prosto se pomikati, to voljo prosto spolnjevati, to je prostost vtemeljena v človeške naravi, objektivno opravičena, ktero tirja kristijanstvo za vsacega svojega uda, nekđaj od poganske, zdaj od krščanske države. Ta prostost pač novošegnemu liberalizmu slabo vstreza, ker on sovraži ravno te postave, koje dajejo in varujejo v državi tako prostost, on se trudi odstraniti, polomiti ta plot, ker mu ravno zabranjuje sebičnost, vživanje in samovoljstvo.

21. Krščanstvo oznanja sicer enakost in bratovstvo za vse ne oziraje se na razlike v stanovih, rojstvu, premoženji, starosti, spolu, itd. Ono uči, da je vsakdo vstvarjen po podobi Božje, poklican in povabljen vstopiti kot ud v kraljestvo Božje; ono uči, da smo vsi udje enega rodú, potomci istih prvih starišev in toraj v njih po telesu združeni; ono uči, da se je včlovečil Božji sin, da bi nas zopet naredil otroke Božje, naj bi se vsi ž njim zedinili, spojili ž njim družim Adamom, nadnaravno glavo človeškega rodú. Vsi smo po mesu bratje v Adamu, vsi naj bi bili bratje po duhu v Kristu.

Toda krščanstvo oznanovaje enakost in bratovstvo vseh nikakor noče razdreti materialnih in društvenih razločkov. Ono oznanuje enakost v formalnem pravu človeške osebnosti, a ne zahteva enakosti materialnega prava; ono ravno nasprotno uči, da se posamezniki razlikujejo oziroma časnega blaga in stanú, da je ta razlika naredba Božja, da pripomore ta razlika človeka odrejevati za kraljestvo Božje, da je ta na-

redba tesno sklenjena ravno z odlikujočo posebnostjo, z duhom tega kraljestva. Ono uči, da ravno zato enakosti v materialnem in društvenem pravu, kakoršno tirja liberalizem, od pričetka v človeštvu ni bilo, in tudi v sled njegovega namena nikdar ne sme biti, — da bi bila toraj ova enakost ne zlagajoča se z naravo in namenom človekovim le pogubna človeškemu rodu.

22. Krščanstvo res časno blago kaj malo ceni, da, še posebno nevarno je to blago za pridobitev nadnaravnega nebeškega blaga; toda ono nikakor ne prepoveduje pridobivati, imeti in uživati premoženje, in nikakor ne pogublja bogatina, zato ker je bogat, kakor ga obrekujejo.

Ravno nasprotno uči kristijanstvo, da je Bog postavil človeka gospodarja zemlji, da naj mu zemlja služi, da naj si v potu svojega obraza prideluje svoj kruh, — da greši, kdor ne dela, ampak se v svojej lenobi hoče preživiti od družih. Delo je po mnenji Grkov in Rimcev prostega moža oskrnjevalo; z obrtnijo, rokodelstvom in kupčijo naj se pečajo sužnji, ali oproščeni; poljedelci so bili najvišji; enako mnenje velja še dandanes pri nekrščanskih narodih, krščanstvo pa je delo posvečilo. Ono ravno zavezuje vsacega, da je dolžan delati, akoravno določno zametuje neizmerno poželenje in pomnoženje bogastva, prostovoljno uboštvo pa priporoča, in sicer zato, ker ono vtegne privedi do više popolnosti.

Res, kristijanstvo zahteva, da naj bogatin premoženje Bogu dopadljivo porablja, da naj se misli le od Boga izvoljenega oskrbnika, da naj po mogočosti lajša revščino bližnjemu; in to naj dela iz ove ljubezni, bez koje ni mogoče biti ud kraljestva Božjega. Krščanstvo naklada bogatino dolžnost, pomagati bližnjemu v revščini, vendar ne pripoznava revežu pravice, pomoč zahtevati kot dolžno. Krščanstvo čisla skupno časno premoženje na podlagi bratovske ljubezni, in v tem primeru tudi odpoved lastnemu premoženju; a ono ne zametuje osebne pravice do premoženja, marveč jo zahteva kot vedno veljajočo, ker ravno spozna človeško dostojnost in namembo, ker pripozna prostost človeške osebnosti; ono ne tirja in ne želi, da bi se sploh v društvu vvedel skupen imetek, kateri koristi in je mogoč le v ožih krogih in v posebnih pogojih. Aposteljni novošegne društvene prekucije toraj pač slabo poznajo npravna, krščanska načela, ako se hočejo na te sklicevati in opirati, — ako jih pa poznajo, pa s tem lažnjivim krikom kaj grdo goljufujejo in zapeljujejo krščansko ljudstvo, da bi ga zvalili na svojo stran.

III.

Skušali smo pokazati, kam postavlja človeka država v predkrščanskej dobi — in kam ga postavlja krščanstvo v državi. Ker pa novošegna vednost in omika trdi, da ne more več dovoljevati, naj bi še v državi kraljevala krščanska načela, pomi-

slimo: kam meni človeka postaviti prihodnja država, koja se bo dignila na zahtevah novoletne vednosti.

a.

Da bomo zahteve novoletne vednosti laglje cenili in umeli, ozrimo se še enkrat nazaj na razvoj krščanske države.

1. Za Konstantina vélikega postalo je krščanstvo državna vera, to je rimskim državljanom se ni le dovolilo, da se smejo očitno kristijane spoznati, ampak tudi država naj bi se preustrojela na podlagi krščanskih idej, zato naj bi tudi samo kristijanje življali vse državljske pravice. Nastopila je s tem nova doba za prekristijanjevanje poganske države, državina vlada sama je hotela rešiti to nalogo.

A v napačnem, bistvu krščanstva nasprotnem duhu se je jela naloga izvrševati. Kakor je bil prej poganizem državno verstvo, enako, v istem duhu so hoteli sedaj krščanstvo postaviti na njegovo mesto. Tudi zdaj še je hotela država življenje državljanov nepogojno vladati, državni vladar naj bi bil tudi zdaj še „pontifex maximus,“ glavar cerkve, on naj bi jo vodil po vsem. — Ni se toraj spoznal značaj krščanstva, ne prav umela naloga cerkve Kristove.

Vsaj se krščanstvo ni postavilo zraven družih verstev, — hotelo je biti edina vera človeštvu, k kateri naj bi se pozvali vsi rodovi, ktera bi toraj ne živela le med mejami ene države. Krščanstvo, krščanska cerkev je Božja vstanovitev, in Kristus je le apostole in njihove naslednike izvolil in pobilastil, da naj je razširjajo po vsem svetu; le te je Kristus poslal, človeštvu dati sad odrešenja, ohranjovati ga vsem prihodnjim rodovom, oznanovati njegov nauk, podeljevati njegove milosti in vernike voditi po poti večnega zveličanja. Ta po Kristu postavljena avktoriteta ni nikakor mogla in smela odstopiti svojo službo in oblast državnej avktoriteti, če se ni hotela izneveriti svojemu poklicu; svojo samostalnost, neodvisnost cerkve je morala zagovarjati in braniti državi nasproti.

In pričel se je boj o razmeri cerkve in države, o mejah, ki ločujejo oblast obeh; — boj še do sedaj nedovršen, in kateri se bo težko v prvej bodočnosti konečno dovršil. Ta boj toraj je nastal zato, ker se ni umel pomen kristijanstva, bistvo, podlaga in namen cerkve Kristusove. To se pač lahko razlaga za prvi čas kristijanstva spodkopavačega poganstvo, a kako more ta blodnja trajati še sedaj, tega ne moremo umeti. Skoro neumljiv nam je prikaz, kako se more še v krščanskih državah razlagovati ovo pogansko razmerje cerkve in države, in potem boriti se zoper samostalnost cerkve, ktero poimenujejo državo v državi. A vse enake trditve so resnici nasprotno in dokazujejo prav dobro, da ovi nazivljajoči se omikani kar nič ne poznajo stvari, o kateri

potem izrekajo sodbo svojo; da se še niso dvignili nad poganake nazore v državi vkljub svoje krščanske izgoje, da ne umejo še, kake pomenbe je kristijanstvo.

Cerkev sploh ne more želeti biti država, toraj tudi ne država v državi, cerkev že zahteva državo, njej sorodno v podlagi, namenu in vredbi, a vendar specifično različno skupino; cerkev toraj države noče uničiti, ne se zoperstavljati njenej oblasti, ali segavi v njeno vladanje. Ona dá cesarju, kar je cesarjevega, — a hoče, da naj se dá Bogu, kar je Božjega, da se more ona, kojo je vstanovil Bog-človek, prosto razvijati in da more prosto opravljati svoja opravila njeno glavarstvo.

Zraven omenimo: Ko bi boritelji zoper cerkveno samostalnost poslušali zgodovino, spoznali bi, da je državljanska svoboda hčerka cerkvene, vsaj jo je ravno cerkev pribajevala s svojim naukom o dostojnosti in namenu človeške osebnosti.

2. Umelo se je samo po sebi, da v krščanski državi nastalej iz poganke naj uživajo vse pravice in ves sad le spoznovanci križa. Vsaj je bila krščanska ideja o namenu človeškem merodajna, kaj sme država od posameznih tirjati, in kaj jim je dati dolžna, in potrebam kristijanov primerno naj bi se preuredila država v vsem svojem mišljenji in želenji, — in — kolikor bolj se je prenarejala v tem smislu, tolikanj manj je mogla zadostovati željam in potrebam drugovercev.

V pogankej državi niso mogli kristijanje tirjati, da bi vživali vse državljanske in politične pravice, te zahteve niso zdaj v krščanski državi mogli staviti nekristijani. To se je umelo samo po sebi, in ni prišlo na misel ne kristijanom v pogankej, ne nekristijanom v krščanski državi kaj enacega tirjati, in ni se krivično obsodjevalo tako ravnanje državino proti udom, ne pripoznavajočim se k njenemu verstvu. Kajti, ako so očitno ne le po zunanje, ampak iz živega prepričanja spoznovali drugo, državnemu nasprotno verstvo, morali bi se dozdevno sami braniti porabljevati vse pravice podeljene spoznovalcem državnega verstva; — in, ko bi jih bila hotela država siliti, lahko bili se bi pritoževali o zatiranji vesti.

Toraj je bilo naravno, da v državi stoječej na določenem verstvu inoverci niso vživali vseh pravic, — enako naravno pa je bilo tudi, da država ni mogla prijazno gledati odpada od svojega verstva, da je prelomljevalcem zakonov državne cerkve z državljanskimi kaznimi grozila in sicer bolj v svoj lasten prid, kakor v prid državne cerkve. Odpad od državne vere je moral veljati kot poškodovanje države samestojče na tej podlagi, to mnenje so opravičile posledice reformacije. Krščanske države Evropske so se razločevale že po nastalem orientalskem razkolništvu, potem pa še bolj zaradi raznih kristijanskih ločin, ktere so se povzdignile v svoje državno verstvo in kojih spoznovalcem le so dovolile uživati vse državljanstvo in politične pravice.

3. A v večih državah so bile razmere take, da niso pripuščale vstrojiti versko (konfesionalno) državo. Kjer so protestantje in katoličani v enakem številu skupno živeli, zahtevali so od države vsak za se enake državljanske in politične pravice, enako varstvo svojega cerkvenega življenja, enako pospeševanje svoje svobode, enake koristi. Nastopila je potreba vstanoviti paritetične države.

Laglje je bilo pripoznati to potrebo, nego zadostiti jej. Ne gledé na zgodovinsko pravo, koje se vendar prezirati ni moglo, blo je še vedno težko dobiti pravilo, koje bi moglo vstreči vsem verstvom, a bi vendar država ne pešala.

Kar je bilo v istini potrebno zaradi raznih verstev, razlagalo se je kot zahteva sama na sebi veljavna izvirajoča iz napredka v znanosti in omiki in svobodomiselnosti. Paritetična država se je razglaševala kot nazor države, kakoršna bi morala biti, kot liberalna država nasproti (konfesionalnej) verskej.

Vendar liberalizem ni mogel ostati na tej stopinji. — Vsaka krščanska država je imela zraven raznih kristijanskih verstev še druga, koja so se tudi jela pritoževati, da se jim kratijo državljanske in politične pravice zaradi njihovega verstva, in v vsakej kristijanskej ločini se je tudi množilo število onih, kteri so se le zunanje pripoznavali k tej ali onej konfesiji, v resnici pa se oddalili enako daleč od vseh. Rationalizem in verski indiferentizem se je mogočno razširjeval v zadnjih stoletjih. Kolikor je rastle število teh stoječih izven vsakoršne pozitivne vere, toliko bolj jim je rastle tudi pogum, da so jeli tirjati od države: naj jih osvobodi prisiljenosti pripoznavati se k kateremukoli verstvu zoper svojo notranje prepričanje.

Da bi država tej dozdevno opravičenej tirjavi zadostila, naj bi zopet spremenila svojo versko podlago; ne le proti raznim kristijanskim konfesijam naj bi bila indiferentna, marveč naj bi odstopila od vsacega konkretnega, pozitivnega verstva in naj bi se postavila le na splošno razumno verstvo in kdor bi to vsaj zunanje spoznaval, naj bi vžival vse pravice. Kratko: Država naj ne bo več kristijanska — ona naj bo versko indiferentna, pa vendar naj bo še verska, konfesionalna.

V teoriji se je pač lahko skovala država versko indiferentna a vendar ne brezverska — v djani pa je bilo drugače. Kajti, kjer so se vse vredbe in zakoni razvili na krščanskej podlagi, kjer vladajo v javnem življenju krščanske ideje, če ne po vsem, vendar po večem, kjer je večina državljanov dobro verna, tam se pač ravno lahko in urno ne izruje krščanski značaj; še poskusiti bi ne bilo posebno varno, ker poskus bi vtegnil naleteti na zapreke s posledicami, kakoršne bi se še naprej ne mogle preračunati. Djanski liberalizem je moral zaostati za teoretičnim in pričakovati le v bodočnosti vresničenja svojih liberalnih državnih teorij; v

sedanjosti si je mogel le pot pripravljati ljudstvo v veri razsvitljevaje, povzdigovaje ga nad pozitivno verstvo, širé verski indiferentizem alitako zvano čisto razumno verstvo.

4. Toda ta pripomoček je pripeljal dalje, kakor je bilo namenjeno. Množilo se je število privrženecv čistega razumnega verstva, a množilo se je tudi število onih, ki so spoznali, da racionalizem je preplitev, sam sebi nasproten in komaj zadošujoč na pol omikanim, ti so se dvignili, emancipirali iz vsakoršnega, tudi umnega verstva, ter očitno jeli spoznavati ateizem v njegovih raznih oblikah, n. pr. vero o nebitnosti osebnega, nadsvetnega Boga — in niso hoteli slišati o nobenem verstvu, morda le o češčeni narave, ali morda človeštva sploh. In ako so racionalisti zabtevali, naj bo država verska, a naj odvrže od sebe krščanski značaj, da bi oni mogli uživati vse pravice, tirjali so privrženci neodernege ateizma ali humanizma, naj se država tako vredi, da bodo tudi oni s svojim svetnim nazoróm mogli biti vse pravice uživajoči udje, drzno so jeli zahtevati: država naj ne gleda na veroizpoved svojih udov, v tem obziru naj bo absolutno indiferentna in naj podeli vse pravice tudi ateistom. Ali drugače povedano: država naj se postavi nad vsakoršno verstvo, naj preneha biti verska, naj bo čisto pravna država dajajoča vsacemu kolikor mogoče veliko osebno svobode, ne brigaje se za veroizpoved. — S tem zahtevanjem je poskočil liberalizem na novo stopinjo, na ktorej ga vidimo še dandanes; zastarel pa je liberalizem v prešnjem razvoji. Paritetična, racionalistična ali versko indiferentna država se ni mogla več nazivati liberalna. Liberalna v modernem smislu je bila in je še le teorija zahtevajoča državo brezversko, stoječo zunaj mej vsakoršne vere.

Davno je že šega prištevati se liberalcem, toda niso vsi ljubivci te šege modernemu liberalizmu privrženi — veliko po pravici liberalne imenovanih odločno nasprotujejo temu liberalizmu, ker spoznajo njegove težnje in jih zametajo. Nekteri sicer ploskajo razpravam apostolov modernege liberalizma, a bi tega nikdar ne storili, ko bi mogli po vsem ceniti njegova načela. Ta moderni liberalizem se imenuje tudi napredovalnega, vednostnega nasproti ovemu zastarelemu. Res, ako se ozremo na pomikanje v teoriji iz ene stopinje na drugo, reči moremo, da napreduje; vpraša se le, če je to pomikanje napredovanje k resnici ali je le napredovalno oddaljevanje od resnice. Lahko odgovori na to, kdor spozna, da le krščanstvo je resnična vera, kdor vidi idejo o državi izraženo v krščanskem nauku o podlagi in nalogi države. Tudi on pozna napredovanje države krščanske, toda napredovanje do vedno popolnejega vresničenja ideje o državi. V pomikanji pa,

ktoro dospe do brezverske države, ne more nikakor videti napredka do resnice.

V ednosten pa se nazivlja moderni liberalizem, ker res opira svoj nauk na modrosloven svetni nazor in sicer, kakor bomo videli, na Hegeljevo šolo, ktera se je ponašala, da je dospela do absolutne vednosti.

Razgledavši se v rojstvu in pojmu modernega liberalizma, prišli smo do premišljevanja njegovih načel, ki naj bi v bodočnosti vladala v državi namesto krščanskih in določevala razmerje države do človeka.

Na vprašanje: Ktera so ova načela? smo nekoliko že odgovorili. Ta država se ne bo več naslanjala na versko podlago, ne bo se pripoznavala kot red, kakoršnega hoče Bog, ne bo je vladalo oblastje po milosti Božje v vlado postavljeno — država ta ne bo le versko inditerentna, ampak brezverska. Ona bo človekoljubna pravna država, dajóča vsacemu državljanu kolikor mogoče veliko svobode in polno pravo, kakoršino zahteva človek.

Ta odgovor je dozdevno jasen in določen, vundar ne zadostuje.

Ako bo namreč bodoča država društvo naslanjajoče se na verskej ptujo podlago, težeča po namenih verskim ptujih; — ako bo društvo stalo izven vsakoršnega verstva — moramo prašati: kaka pa more biti ali bo nova podlaga?

Odgovor je blizo. Ako država ne bo več red opirajoč se na Božjo voljo in vendar še hoče ostati red, naslanjati se bo moral na človeško voljo. Človeška volja bo v tej državi edino in najviše oblastje, od kodar bo izviralo pravo in izhajale postave. Bodoča država bo toraj le človeški red, a ona bo vendar absolutno oblastna ne pripoznavajočo nobenega družega oblastja ni v nebesih ni na zemlji.

Toraj namesto oblastja Božjega bo stopilo človeško, na mesto volje Božje človeška. Toda s kacim pravom se bo spremenila podlaga države?

5. Država bo pravna država, pa ne v smislu Kantovem, kot vstanova za brambo pravic, osebe in premoženja. Ampak ona naj pripravi v veljavo človeku pravo v vsem njegovem obsegu in naj dá vsacemu enako, kolikor mogoče veliko svobodo.

Dozdevno se tu veliko obeta; a, kakor se bo pokazalo vtegne malo, manj biti, kolikor zadostuje željam vseh. Vae je namreč na tem ležeče, zakaj in v kacem smislu sploh se more človeku kako pravo pripoznati; od tod se bo potem moglo določiti, kakošno in koliko more biti to pravo.

Teoretikarji te bodoče države nas morajo najprej podučiti, kaj oni mislijo o človeškem bitji in življenji in njegovem pomenu, potem še le bomo mogli razsoditi, kaj oni razumevajo v objavljenem polnem pravu in kolikor mogoče veliko svobodo.

Ta poduk je neizogibno potreben. Dobro namreč vemo, v čem je teorija versko-pravne države videla izvor človeškega prava, od kodar je določevala njegovo kakovost in količnost; — toda to opravičenje prava ne more več veljati v brezversko pravni državi.

To pojasnilo nam bo še le dovoljno odgovorilo na vprašanja stavljenja v začetku.

Pravna država modernega liberalizma se prav rada nazivlje človekoljubno. Enako se imenuje tudi krščanska država in sicer po pravici; a krščansko človekoljubje, krščanski humanizem je zastarelo, premagano stališče, koje ne more nikakor več nositi moderne, pravne države. Ta se more postaviti le na modernem humanizmu in zato se bo moglo zidanje še le pričeti, kedar bo taka podlaga pripravljena, kedar bo večina državljanov dovolj omikana in doplezala do tega humanizma.

Poprej zahtevanega pojasnila moramo toraj v teoriji modernega humanizma iskati, zato si razglejmo njegovo osnovo.

Ta teorija ima svoje korenine v Hegeljevi absolutni filozofiji; njene posledice si je njegova šola razumu in potrebam primerno prikrojila in razvila.

Po tej teoriji je človek zadnja in najvišja individualna stvar, do ktere se je razvilo absolutno svetovno bitje in v kateri je doseglo smoter svojega življenja in teženja, namreč: vzviti se do samosvestnega duha. V posameznem človeku se svetovno bitje vstvari v duha le konkretno, omejeno, memogredé; namen svoj doseže stalno in popolnoma le v množini in raznovrstnosti vseh v času in prostoru resnično sočih človeških individij, v človeštvu. Plemenski pojem človek, ali kakor humanizem raje govori, ideja o človeku, vsa njena razsnova, v kolikor je mogoča in ima svoje kali v absolutnem svetovnem bitji, to je objektivni smoter svetovnega žitja.

Iz tega nazora o izvoru sveta, o njegovej namembi in človeku, ter iz njegovega razmerja do obeh, izvajajo se prav lahko politična in društvena načela modernega liberalizma.

2. Človeška individualnost izhaja toraj iz edinega, absolutnega bitja samega; drugega Božjega bitja, od tega različnega, višega, nadsvetovnega, ni. Ljudje so sinovi božestva, z njim istega bistva, v njih se prav za prav konkretno objavlja ovo božje bitje in žitje na najvišji stopinji svojega razvoja.

V vsacem individiju se vresniči v ovem bitji skrita ideja o človeku, objektivno poslednji smoter svetovnega življenja. Da se

toraj objektivni in poslednji smoter sveta vresniči, mora se neomejeno razvijati ideja človeška in sicer konkretno v vsacem pojedincu, ta razvoj je nepogojen, neomejen; ali z drugimi besedami: poedinčeva volja je nepogojena, neomejena v svojej pravici, vsaj je ona konkretna, absolutna volja objavljajoča se v tej individualnej obliki. In v pojedincu skriti del ideje človeške se bo mogel v istini popolnoma razviti, če bo poedinec sam mogel živeti po svojej volji, — če bo svojej individualnej volji brez zaprek mogel veljavo dodati.*)

A poedinec mora le enostransko in začasno predstavljati idejo človeško, stalno to izvršuje človeški rod sploh, ali za posameznika država. Splošna mogočnost ideje človeške naj se razvija v človeškem rodu ali v državi in sicer razvija ter izjavlja vsestranski, popolnoma, stalno v poedinih vrstecih se v času in prostoru.

To je naloga državina, to njen pomen za splošno svetovno namembo. To je iz bistva sveta in človekovega izhajajoče razmerje posamezne človeške osebnosti in države, ktera nadomestuje posamezniku človeštvo, dokler ni univerzalna države zaklepajoče v se res ves človeški rod.

Združevanje toraj izvira iz ove človeške ideje ali bolje prav iz plemenskega, skupnega pojma človek. Ljudje imajo skupno nalogo vresničiti ta pojem, t. j. sukcesivno razviti in obstiniti ves mogoč pojem o človeštvu, kteri ima svoje korenine v absolutnem; to je splošna, najviša in poslednja naloga, ktero pa morejo dovršiti le skupne moči. Država je toraj bistveno potrebna, ali pa, kar pomeni isto: pravno potrebna.

Načelo, po kojem naj se država vreduje, je nedoločeni in neomejljivi egoizem poedinčev. Ker v pojedincu se objektivna, poslednja namemba človeštva, sveta vresniči le, ako se more poedinec popolno prosto, bez oviranja gibati v svojih posebnostih. In država se mora vrediti kot skupščina sestavljena iz samih nepogojnih, neomejljivo opravičenih egoizmov.

3. Od tod pa izhajajo druge zahteve modernega liberalizma.

*) Dr. Schweitzer razvija princip te bodoče države takole: „človek je hoteče bitje; ako se sunanje strinja z njegovo voljo, srečen je, ako jej nasprotuje, je nesrečen. Da bo mogel srečen biti, mora biti njegova volja neomejena. Ker pa ni vzroka, zakaj bi človek zadostovaje svojej volji ne vžival vse sreče, kolikor mu je narava omogočila, zato je razvidno, da je vsako omejevanje individualne volje nemoralično in neumno. — V tem je razložen pojem popolne politične svobode. — A skušnja uči, da ljudje sploh niso tako moralčni, da bi ne bili pripravljene nasprotovati volji drugih, zato je država potrebna, ki to siloma ustavi.“

Ni ga nadavetovnega, osebnega Boga, ki bi bil svet vsvaril, in čegar volja bi bila zakon ljudem. Božja volja, ako se že absolutno, iz notranje sile izvirajoče teženje edinega svetovnega bitja tako nazivlja, objavlja se v konkretno določeni volji posameznicev. Ta individualna volja je toraj gospodujoča, nobenej tujeje podložna, nobenemu, kateremukoli oblasti, ona je samooblastna.

Volja posamezniceva je že vsled njegove narave sebična, a vsaka, še tako prisvojena sebičnost je razumna, vsaj se v njej izjavlja absolutni razum. Zato je razumno vse, kar je v istini, in toraj opravičeno.

V humanistični državi se morejo narediti postave le, ako se združijo, zedinijo vse posamezne samooblastne volje in kjer to ni mogoče, pomnenji večine glasov. Izvrševalna oblast more postaviti in izpeljevati le po privoljenji te večine. Ustava države mora biti le demokratična republika na kolikor mogoče razširjeni podlagi.

4. Manjšini ostane odprta agitacija, s katero si vtegne večino za svoje mnenje pribojevati — ali pa sme porabiti pravico izseliti se.

Ker pa ne more posamezniceve volje nobena druga volja omejevati in zavezovati, tudi ova večina ne, če se ni prva z njo zedinila, zato se v humanistični državi tudi ne more govoriti o pravu, kaznovati prelomljevalce postave, kakor se je zahtevalo in je v navadi bilo v verski državi. Vzroka nepostavnosti v taci posameznici more država iskati le v pomanjkljivi odgoji, ali v duhovni zbeganosti (v zblaznenji), od kodar izhaja za njo dolžnost odgojo dovrševati, ali pa blaznost ozdravljati v blaznici.

Ker država zastopa človeštvo in njegovo objektivno, poslednjo namembo, mora skrbeti za popoln razvoj vsacega svojega uda; zato mora voditi odgoj vseh otrok svojih državljanov, in odraslim dati pripomočke pripraviti se za prosto izvoljen stan. — Ravno zaradi tega je tudi država pravi posestnik in naravni dedič vsega, kar si pridobijo državljani s premoženjem danim jim, da ga dosmrtno uživajo. Vsako osebno posestvo in podedovanje mora zginiti.

V prid splošnej namembi in toraj tudi države je, da se energični, značajni posameznici zarodé in vzgojé, da se v njih človečansko zmiraj bolj popolnoma razvija. Ker pa to najbolj odvisuje od krepke, močne spolne ljubezni vezajoče roditelje, in ker te postave ne morejo ni vzbuditi, ni vzdržati, zato se morajo odstraniti dosedanje ovire zakonske — spolna ljubezen mora uživati popolno prostost, bodi si izvoljevati si svoj predmet, bodi si vez raztrgati in novo skleniti, če je omrzel ogenj prve strasti. In sicer se mora ta prostost dati ženi in možu in ženi mora biti v političnem in socialnem obziru ravno tako samostojna, kakor mož.

Konečno še omenimo, da humanistična država ne moti nobenega v njegovej verski zavesti, sama pa spoznava češčenje, zbožnjevanje človeštva. Ne more se tirjati od nje, da bi podpirala češčenje osebnega, nadsvetovnega Boga. Za zbožnjevanje, češčenje človeškega ideala pa skrbi sozidovaje gledišča in izolikovaje igralce.

c.

Te črte o načelih humanistične, pravne države naj zadostujejo za naš namen. Ni pa nam naloga, ceniti modroslovni ta svetovni nazor, iz kterega se je izvila ta teorija o državi — že pred več nego 30 leti se je nazor obsodil in spodbil, toda teorija si ravno v poslednjih desetletjih skuša pridobiti praktično veljavo in se šopiri pod naslovom modernega, napredovalnega, vednostnega liberalizma.

Morda zadostujejo že dosedanje opazke, da privedejo kacega „liberalnega“ čitatelja do sumnjičenja, da bi ta liberalizem v marsičem njihove želje prekosil, a v marsičem jim tudi ne zadostil. Da to sumnjičenje privodimo do jasnega spoznanja, naj dodamo še nekoliko opomb.

1. Kdor hoče za liberalnega veljati, zahteva kolikor mogoče veliko prostost za vse odrasle državljane in sicer enako prostost za vse preziraje vse privilegije rojstva, stanú i t. d. — neposredno vdelekitev vseh pri zakonodajstvu. pripoznanje ljudskega samooblastja, odstranjenje vsega oblastja po milosti Božjej.

Tej zahtevi se v humanistični državi dozdevno popolnoma zadostuje. Vsaj si ne moremo misliti ni večje prostosti od ove, kakakoršna vživa nepogojna, neomejljivo opravičena pojedinčeva volja, ni večje enakosti vseh državljanov, ni večje osvoboditve vsakršnega božjega oblastja, ni določnejega pripoznanja, da je ljudska volja samooblastna, kakor se ponuja v tej državi.

Vendar dvomimo, da bi se ta prostost, enakost in samooblastnost prav strinjala z mislimi svobodomiselnih drugov naših, ako se vse te obljube natanko razgledajo.

Vsaka posamezna volja, tudi ova najtipejega sebičneža je neomejena, popolno opravičena, t. j. vsakdo sme delati, kar se mu zljubi in nikdo ne sme reči, da bi bil napačno, ali slabo ravnal; toda — vsakdo se mora ukloniti postavi, ali pa naj se izseli, če ne želi sicer prelomljevaje zakone priti v blaznico ali pa v vstav za odrejo.

To se nam pa ne dozdeva ravno pripravno. — Mar ni svetost in neprelomljivost zakonov prvi pogoj, da država obstane? Da! Le da je pri zakonu bodoče humanistične pravne države bistvo vse drugo, kakor je bilo v verski državi.

V verski naj bi zakon izraževal to, kar je v prid vsej državi, kar pospešuje blagor vseh, naj zakon potrdi

ali posveti še državni glavar sam, ali po sodelovanji zastopnikov stanov, ljudstva.

V humanističnej pa bo zakon za vse izraževal le, ker je v prid egoističnej večini. V dosedanjej državi se je moglo reči: ti si dolžan pokoren biti postavi, če tudi se ne vjema s tvojim osebnim pridom, če tudi žrtev od tebe zahteva; — vsaj izražuje postava, kar je potrebno v splošni blagor in delati v splošni blagor tudi zanemarjevaje svojega lastnega si zavezan po Božjej postavi. V humanističnej državi pa se o takej dolžnosti nikakor ne more govoriti, naj manj pa oziroma na vest ali Boga.

Da povemo en izgled. Večina bi v svoj prid napovedala vojsko sosednej državi, ali so mar vsi zavezani za vojno službo, žrtvovati večini v prid svoje premoženje in življenje? Nikdo ne more tega zahtevati in taka zahteva bi se tudi na teorijo bodoče države ne mogla opirati. Vsaj se sme izseliti, kdor bi bil zoper svojo voljo v vojsko poklican in bojaželjna večina naj bo le iskala sredstev (le verskih ne), da bi si pridobila ljudi, kateri bi drli v smrt za njen prid, ako si ga ne more sama izvojevati.

Ce pa pomislimo, da se bo manjšina v največih primerih, v katerih si bo prid večine nasprotoval z ovim manjšine, raje despotičnej samovolji večine vdala, kakor bi se pa izselila iz domovine, bo res taka država večini dala neomejeno prostost, a morda le malo manje število trla v sramotnej sužnjosti; — pravimo sramotnej, dostojnost človeško žalečej. Dolžnost je sicer, da služi človek koristi svojega bližnjega, tudi žrtvovaje svoj lasten dobiček; — da bi se pa moral podvreči egoističnemu samovoljstvu drugih, zato ker so v večini, ako si neče nakopati še več škoda, to pač ne more po krščanskih načelih več veljati kot posledica npravnega razmerja.

Ponavljamo: Razmerje večine v postavnem zboru do manjšine je v verskej državi, naj se že tako ali tako vladuje, bistveno drugačno, kakor pa bi bilo v brezverskej, humanističnej. V prvej zavezuje vsaka postava sklenjena po večini tudi nasprotujočo manjšino; ta mora slušati zarad vesti, zarad Boga in ne more se pritoževati, da bi bila žaljena njena človeška prava; — v drugej pa manjšina nima nikakor take dolžnosti, da bi se vdala tako zvanej postavi, v ktorej se pa izraža le subjektivna volja večine, le strah več škoda jo more začasno prisiliti k pokoršini.

2. Ne more se nam ugovarjati, da bo sicer res postava varovala egoistični prid večine, da pa zaklepa ta egoizem, ako se prav razume, pravi prid vseh; — na to rečemo, „da prav razumljen egoizem“ je prazna beseda, dokler se natanko ne določi, kateri egoizem je prav razumljen; kateri prid je pač objektivno pravi. Pa vsaj smo že dokazali, da teorija humanistične države ne razločuje med objektivnim in subjektivnim pridom,

med dobro in slabo razumljenim egoizmom, vsaj sta oba nepogojno, neomejeno opravičena, vsaj se v obeh vresničuje in vresniči nekoliko ove splošne ideje o človeštvu.

Zraven pa še določno zanikujemo, da bi se mogel v eno zediniti dobro razumljeni egoizem vseh na podlagi teorije o neomejenem in neomejlivem egoizmu, kakor se kaže pri človeških — podobah enega, neosebnega, svetovnega bitja. V mejah naravno morajočih sil, in v take meje postavlja humanizem ves svet, v taci mejah se mora prid slabejega odmakniti pridu močnejega, ko bi bil tudi objektivno pravi. Lačni volk strga in pohrusta ovco, ali pa slabejega izmed svoje vrste ne prašaje po objektivnem pridu svoje žrtve — in on dela to na stališču svojega naravnega prava. Ko bi mogel govoriti, bi djal: „jaz sem samemu sebi najbližji“ in tako bo govoril vsak egoizem, dokler ostane egoizem, to je, dokler mu je glavni namen obranitev sebe, lastna zločnost, vse drugo pa sredstvo do tega namena. Objektivni interesi vseh človeških osebnosti se bodo strinjali, da, strinjati morali, ako jih je osebna, stvariteljeva volja položila v naravo človeško in se toraj v sp-lnjevanji teh interesov tudi spolnuje absolutna, nikdar nasprotujoča si volja.

3. Djali smo: Načelu humanističnemu nasprotuje, da bi se razločevalo med objektivnim in subjektivnim egoističnim pridom, med prav in slabo razumljenim, med zdravim in bolnim egoizmom. Zidarji take humanistične države tudi sami dobro čutijo, da bi za izpeljavo velikanske težave stvarjalo pripoznanje neomejeno opravičene egoistične volje. Najprej se jim dozdeva jako dvomljivo, če bi se sploh velika, močna večina pridobiti mogla. Potem je kaj malo zavarovana stalnost postave potrjene na taci tleh, ako se pomisli, kako hitro se spreminja egoistični prid, in kako vtegnejo razne stranke za-se delovati. Toraj samo te težave zahtevajo, da se mora načelo popraviti, in če bi republiko sozidano na njem doletela enaka osoda, kakor ovo osnovano na podlagi Platonovih idej.

Popravek se je kmalo dobil, podala ga je sama od sebe ideja o normalnej človeške individualnosti.

Otroci se državi rodé, ona naj vodi njihovo odgojo primerao splošnemu svetovnemu namenu; enako hoče že odrasle dalje za ta namen izobraževati v dramatičnih igrach; ona mora razsojevati o delajočih zoper postave, kam naj se denejo ali v odgojilnico ali norišnico — da more to izvrševati, mora vsakako imeti zgled za odgojiteljstvo, mero za razsojevanje; normalna človeška individualnost opravlja to dvojo službo.

Do te normalne individualnosti se morajo vsi razviti, in le tem se bo moglo dovoliti, da bodo prsto hodili za svojim pridom. S tem se sicer načelo nepogojne in neomejeno opravičene volje pojedinčeve tiho uniči; vsaj ne bo neomejeno prosta nenormalna pojedinčeva volja, ako jej bo kdo sledil, poslali ga bodo

v odgojilnico ali norišnico, ter ga tako dolgo likali, da bo normalen.

Zoper to bi tudi ne vgovarjali ničesar, ker bi se postave brez taci pripomočkov ne mogle braniti, ne volja zakonodajne večine izvrševati; — obžalovati se mora le, da ta vsakako potrebni pripomoček tako naravnost nasprotuje načelu humanistične države in čisto vničuje prostostne nade vzrasle vled njene proklamacije.

4. Toraj v humanističneji državi ne bo pojedinčeva volja gotovo nič manj neomejena, kakor je v verskej. En razložek bo pa vendar le, omenili smo ga že zgoraj. V verskej državi določuje pozitivno verstvo zadržek ideje o normalnej človeškeji individualnosti, ktera naj bi bila izgled in mera v vsem, in sicer verstvo, h kojemu se spoznava večina državljanov in po tem sadržku naj bi se razumnoprevidnost zakonodajne oblasti ravnala. V humanističneji državi pa določuje sadržek te ideje večina sledé svojemu pridu in svojej volji in ga samovoljno vporablja. V prvej so vsi enako postavi podložni, tudi oni, ki se jo naredili in jo izvršujejo; vsaj izvira iz absolutne, nadčloveške volje. V drugeji stoji pod postavo le manjšina, za večino se v njej le lastna volja izrazuje. V prvej vživajo vsi enako prostost v mejah postave, vsi živé kot proste, omejene osebnosti, ker zavezuje v spolnitev postave stvariteljeva volja. V drugeji pa more svobodo vživati le ena stranka, res svobodo neomejeno, drugi pa so hlapci tej njihovej volji, ktera sama na sebi nikakor ni opravičena nadvladovati njihovo voljo, vsaj gospoduje le zavolje sile izhajajoče iz večine; toraj je tu gospodstvo, ne prava, ampak nasilstva.

5. Če se toraj v zrak zgubé vse prenapete nade o svobodi in enakosti v prihodnej humanističneji državi, zgodila bi se enaka tudi drugim nadam, kakoršine vzbujajo deklamacije njenih apostolov, n. pr. odpravi siromaštva, koje zmir bolj tlačí in vznemirja moderno društvo, svobodi ved, kojih bi ne zavirala ni cerkev, ni država, naglo napredovajočeji izomiki in poblaženji nprav, vled skupne odgoje v državi. Ako bi humanistična država odvzela osebna posestva in dedno pravico, pridobila bi si zaklad, iz kojega bi doraslemu državljanu vtegnila dati zadosten pripomoček, da bi se poprijel obrtnije, ali kacega družega poklica. Toda bi li mogla dati vsacemu zmožnosti, pridnost, delalnost, varčnost in zadovoljnost z malim? In ako tega ne more, mladi državljan pa dano mu premoženje zgubi, raztrosi, zapravi — kaj potem? Ali mu bo dala država nove pripomočke, ali ga bo porinila v odgojilnico ali posilnico, ali — v starosti in bolezni v bolnico, ali ga bo pustila, da naj sam za-se po svoje skrbi?

Dozdeva se nam, da siromaštva in zlih njegovih nasledkov se ne bo rešilo društvo, akoravno bi zato v humanističneji državi irtvovalo pravico do svojega premoženja — in sicer zato ne, ker se ne morejo uničiti vzroki njegovi.

Humanistična država bo starišem odvzela pravico ali butaro odgojevati svoje otroke po lastnem prepričanju in njih odgojila po vzoru normalne človeške individualnosti; toda jako dvomimo, če bo na tej poti pospeševala pravo oliko! — Vede in umetnosti ne bo zavirala sicer cerkev, toda ali je ne bo država, — ali je ne zavira že omenjena odgoja? — ali ne bo pešala krepkost v duhovnem teženju vsestranski, če se razdere družinsko življenje, odvzame pravica do osebnega premoženja in dedno pravo — to so pitanja, na koja naj si odgovarja vsakdo sam. Gotove ali mogoče vspehe te humanistične države smo natančneje pretehtovali zato, da bi sovremencem gorečim za moderni liberalizem vzbudili vprašanje: Ali se bodo pač spolnile vse želje v bodočej humanistični državi — ali bo morda vzraslo kaj nasprotnega, — bo li humanistična država prostost, nrav, vede, blagostanje bolje pospeševala, kakor dosedanja verska, krščanska država? bo li življenje poje-dincevo človeku bolj dostojno, nego v tej?

Glave modernega liberalizma potrjujejo ta vprašanje vsaki dan s sto in sto grli ter peresi; mi pa jim moramo zaradi navedenih razlogov strogo odkimovati. Naj vsakdo sam mirno, a globoko premisli, na koje stran se hoče obrniti; vsaj živimo v teku političnega in društvenega preobratka, v kojem vtegne prehitro vzhičenje in zbudjena strast škodovati ne le posameznim, ampak tisučerin in iz koje more rešiti le hladnokrvnost premišljenost in razvidnost.

d.

Zaradi svojega prvega namena moramo vprašanje: če se bodo razmere društvene in državine izboljšale v novo vstrojenoj državi, le v drugej obliki izraziti: Ako se spolnijo zahteve modernega humanizma, bo li ta napredek prekosil krščansko humaniteto in dovedel do prave, ali bo morda le dovedel nazaj v razmere predkrščanske, poganske države, in bo toraj nazadek?

Na tako zastavljeno vprašanje odgovori določno lahko vsakdo, kdor hoče primerjavati teorijo humanistične države z ovo Platonove in z djanskimi razmerami predkrščanskih grških držav in rimskega cesarstva. Ker smo glavni črtež obeh teorij narisali, lahko zdaj vsaj glavne točke primerimo:

1. Namen državin po starinskih nazorih je najvišji namen, za kojega živi in po kojem hrepeni vsak državljan; v blagor državin mora posameznik vse žrtvovati; in kakor smo videli, je blagor državin le blagor nekterih državljanov, kojemu naj drugi služijo, za blagor pa teh se država ne meni. —

V našej bodočej državi se vsakdo vtegne smatrati sam sebi namen, ker predstavlja v sebi plemenski pojem človek, ako

ravno le začasno in enostransko; toda država ga pa predstavlja stalno in naloga jej je: vresničevati vsestranski zadržek pojmov. Ta namen državin je tudi objektivno poslednji namen vsacega državljana, in temu namenu se mora podvreči kot sredstvo, kedar in kjer je potrebno. Kar naj se zgodi v dosego tega namena in v pospeh državnega blagra, to določijo državljani z glasovanjem, z večino. Ker glasovaje izrazuje vsakdo le svoj egoistični prid, določi se, kar se vjema z egoističnim pridom večine in to se razglasi kot državi v blagor; manjšina pa se mora vkloniti. Toraj vsotvarja humanistična država bistveno stare razmere, absolutnej državi mora posameznik v vsej svojej bitnosti služiti in le del državljanov vživa sad.

2. Starinska država je vladala v imenu najvišega razuma vladajočega svet kot osebni bog. Kar naj razumu primerno vsi store, določuje razumna previdnost vladarjeva. Sicer se vdeležuje idej absolutne razumnosti vsaka duša, vsled svoje narave ne more od teh zaiti, ne more krivično in hudobno delati; vendar stoji v zvezi s čutnostjo in zato jo vtegne čutnost zapeljati k zoperumnemu djanju vsled njene slabosti ali zmote. To vsakako zavreti, je vladarjeva dolžnost. Akoravno so ti pripomočki dozdevno kazni, vendar le niso v smislu krščanskem, vsaj zoper razumno djanje ni prosto toraj ni krivično, ni hudobno.

Tudi bodoča humanistična država hoče vladati v imenu absolutnega razuma, le oseben jej ni. Tudi njej je vsakdo absolutnega značaja, vsled svoje narave ne more nerazumno, krivično delati, naj dela, kar hoče; tudi ona mora odvreti pravico kaznovanja. V absolutnej državi v minulosti je bil razum vladarjev ravnilo za vse razumno delajoče, mera, po kateri se je obsojevalo življenje in teženje vseh, absolutna bodoča država bo imela tudi podobno vodilo in ravnilo za razumno in to bo določeval osebni prid večine vseh državljanov. V tej državi se ne bo nikdo kaznoval, le siloma se bo vsakdo poolikal državnemu namenu primerno.

3. Absolutna, predkrščanska država se je smatrala neomejeno gospodarico in posestnico svojih državljanov. Njej so se rodili otroci, ona jih je odgojevala primerno svojemu namenu, ona jim je določevala poklic in stan, ona je zakonske zveze potrjevala, ali jih zabranila, določevala je osebo, koja naj se vzame v zakon in število otrok, koliko naj se jih rodi. Ona odmeri nalogo umetnosti in pesništvu, ter razsojuje njihove izdelke; ona je bila edina posestnica, dovolila je nekterim pravico do posestva.

Absolutna država namerovajoča spodriniti krščanstvo bo izvrševala precej podobna prava nasproti svojim udom, kakor smo videli. Tudi ona si bo prisvajala pravico odgojevati otroke primerno svojemu namenu in pridu večine; tudi ona bo razdrila zakonsko in družinsko življenje; dramatičnemu pesništvu in umetnosti bo odkazovala nalogo, vvezala jih bo v svojo službo; tudi

ona bo odpravila pravico do posestva, sicer ne deloma, ampak popolnoma in vzela v službo državljane, da bodo obrodovitili njeno blago, ona si jih bo naredila tlačane.

V humanističnej državi bo vrednost človeške dostojnosti, priznanje človeških pravic, politična in društvena svoboda i. dr. bistveno na enakej stopinji, kakor v starej državi, ali pa deloma še na slabšej.

Do teh posledic nas privodi prejšnje primerjevanje, koje bi lahko še dalje izpeljavali. Našemu namenu naj pa že to zadostuje, vsaj je razjasnjeno razmerje stare absolutne države do nove humanistične. Ko bi se obistinil ta črtež, povrniti bi se moralo ovo društveno in državljansko, versko in нравno življenje, kakoršno so do malega zmagale veljavo si pridobivajoče krščanske ideje in sicer zmagale v boji trajajočem 18 stoletij. Povrniti bi se morali časi, v kojih ni vladalo ni pravo, ni zakon, ampak samovoljstvo in posilstvo, kakor se je godilo ravno pred Kristovim prihodom, in kar je v plemeniteje čutečih duhovih vzbudilo željo po popolnem prerobenju društva, ali pa strah, da ne bi vse poginilo in se vrnili v splošno surovstvo in razdivjanje. Ti stani bi se pa morali povrniti, ker bi se ponovila načela, iz kakoršnih so se prej razvili.

4. Po splošnem nazoru predkrščanskega poganstva bi bil človek samosvestna, razumna individualnost, — a ne osebnost: v vladarji se zastopa rod, pleme, človek.

Plato imenuje razumno dušo del, izvor iz božjega bistva. Hlavno zato pa more le božjemu bistvu primerno delovati, ne more temu nasprotovati, kakor si tudi božanstvo ne more; akoravno vtegne čutnost omotiti njeno spoznanje in voljo. Človek je toraj razumno, po svojej duši božje bitje, a on ni prosta osebnost in ne more biti. V življenji mora in more le tako nalogo imeti, kakoršno ima božje bistvo v svetu nasproti čutnosti. Država pa dovršuje vresničenje ove božje naloge na zemlji, ona sklepa toraj nalogo vseh omejenih, razumnih bitij, ona je do njih v tacem razmerji, kakor pleme od individija, zato vlada nepogojno in neomejeno nad temi začasnimi predstavljajci plemenskega pojma.

V krščanstvu pa je individualnost spodrinila prosta osebnost, plemenski pojem človek se je odmaknil ideji o človeku, koja naj se v prostej volji vresniči v vsacem sicer na poseben način, toda ne enostranski in začasno, ampak popolnoma in stalno. Država je tudi tu predstavljala solidarično nalogo vseh, toraj vsaega rodu, — toda je le omogočila, da se je ideja o človeku prosto razvijala, v kolikor odvisuje od skupnega delovanja vseh; ta ideja namreč bi se ne mogla obistiniti v plemenu in v vrtečih se zarodih, ampak le v posamezniku in sicer s pomočjo Božjo. Naloga in razmerje države do posameznega se je toraj bistveno spremenilo, država ni mogla valed svoje, akoravno od Boga dane naloge zahteveti absolutno, neomejeno oblast nad vsacim; ona je

bila red Božji, toda red, v katerem naj bi se cenil vsakdo kot prosta osebnost. Po teoriji humanistične države pa naj bi prosto osebnost zopet spodrinila individualnost človeška, na mesto ideje o človeku naj bi stopil plemenski pojem človek, država naj bi zopet zastopala namen plemena, toraj doseči zopet nalogo, kakoršno je imela starinska država, in zraven pravico neomejenega vladanja nad svojimi udi, koji njej nasproti niso proste osebnosti, ampak individiji plemena človek.

5. Če je pa res, kar smo omenili in bi se res v humanistične državi povrnila razmerja poganska, ker bi se zopet vvedla načela poganska, sledi od tod modernemu liberalizmu še drugi nauk. On sramoti svoje nasprotnike s priimkom reakcionérji, nazadnjaki, češ, da hočejo razpadla, srednoveška razmerja zopet na noge spraviti in ostanke njihove še v sedanjosti ohraniti. Mi bi tega teženja ne odobraval, in mu tudi stalnega vspeha ne prerokovali. Mi hočemo določno napredovati, razvijati društveno, državljansko in politično življenje, kakor ga je krščanstvo začelo. Toda liberalizem naj počaka s svoje obsodbo, kajti morda vidi smet v očesu svojega nasprotnika, v svojem pa bruna ne opazi. Vsaj vendar on teži resno po reakciji, s katero se nam navezana še primerjati ne sme, vsaj vidi on rešitev človeštva, ne v načelih veljavnih pred dve, tri stoletji, ampak v načelih veljajočih pred 18 stoletji, v načelih, koja so vladala stari svet. Ako se toraj kterež stranki more in sme nadevati priimek „reakcionér“, zasluži ga pred vsemi moderni liberalizem.

Prišli smo s tem do namena naznanjenega v začetku — da naloga ni popolnoma rešena, pritrdimo sami. A take dovršenosti nismo sami nameravali, hoteli smo le nekoliko pripomoči k pravemu razumu, kaj hočejo in kam merijo zahteve liberalizma opirajočega se na moderni humanizem.

Naj končamo s sledečimi opazkami:

1. Napredovalni liberalizem naših dni zahteva kolikor moč neomejeno prostost za posameznika, osvobodjenje od vsakoršne avtoritete, oblasti poimenovajoče se po „Božje milosti“, absolutno samooblast ljudske volje in toraj popolno ločenje države od cerkve in vsakoršnega verstva. Mi smo pregledavali pot, po kterež hoče humanizem tem tirjatvam zadostiti, toda pripoznati moramo, da ne vemo pokazati nobene druge poti, po kterež bi se to zgoditi moglo.

Spekulativna teorija vstreza tem liberalnim zahtevam; ako kateri izmed naših sovremenskih liberalcev te posledice spozna, in se prestraši pred posledicami te teorije, ter razvidi, da so njegovim nameram naravnost nasprotna, naj le sam premisli, če so njegove tirjatve opravičene.

Kdor trdi, da so opravičene in jih hoče vvesti v življenje, ne sme mrmrati nad posledicami gotovo od tod izvirajočimi, tudi to bi nasprotovale njegovim nameram.

2. Mi trdimo, da tirjatve liberalizma, kakor smo jih naznačili po misli in obsegu, niso opravičene, a ne mislimo, da bi bile sedanje razmere v društvenem in političnem življenji popolnoma in bi se ne mogle zboljšati. Ako je pa tu še veliko pomanjkljivega, moramo reči, da ta pomanjkljivost izhaja od tod, da krščanske ideje ne vladajo same v življenji krščanskih ljudstev. Pokristijanjenje traja 18 stoletij in nikdo ne more tajiti, da bi ne bilo mnogo napredovalo, a ni se še dovršilo. Kdor ga zdaj zavira, ter mu povsod zapreke nastavlja, gotovo bo nazaj privabil predkrščanske društvene in državljanske razmere, a ne bo nikakor dobro storil za srečo ljudstev, za prostost, humaniteto in omiko.

In v sedanjosti naj se s strahom opazujejo poskušnje, kako se humanistične državi gladi pot z bojem zoper versko, naravno in pravno zavest krščanskih ljudstev.

Nadjamo se, da te poskušnje ne bodo nikdar dosegle svojega namena, a ko bi ga vendar le, gotovo ne bodo ljudstva dolgo nosila njegovega jarma; toda ti poskusi zavirajo sedaj razvoj države na verske, na krščanske podlagi in zato jih smemo pač po pravici nazivati prave sovražnike opravičenej svobodi, pravej humaniteti in mogočej sreči vseh ljudstev.

Vse prikazni v naravi so nasledek ene same priproste tvari z eno samo bitstveno močjo (s privlačnostjo).

(Spisal L. L.)

Da je ena sama priprosta tvarina? To se glasi nekoliko neverjetno, da celo smešno se je zdelo nekemu nemškemu učenemu pisatelju, ko mu je neki farmacevt dozdevanje izrekel, vse tvarine so sestavljene iz ene same priproste. In ker se jest predrznem to smešno dozdevanje v resnici dokazati, naj nikar nobeden č. bral-

cev ne misli, da to storim misleč, da moji bralci mojega spisa ne bodo s ostro kritiko pretresavali. Kritike, ostre kritike, celo prošim, ker s tem stvar le pridobiti more. Se ve, da zraven tega tudi prošnjo vpletam, naj se kritika ne obrača krog malenkostnih stvari, ampak krog bitvenih. Kritika naj mi pokaže, kje sem napačno sklepal. Ona naj mi z njenimi dokazi pove, ali imam v splošnem krivo misel, ali pa da v splošnem pravo pot hodim in da sem samo pri postranskih potih, katerih mi bi morebiti v dokaz gorenje trditve še ne bilo treba hoditi, resnico izgrešil. In ker vem, da moje želje ne govoré gluhim ušesom, tudi z veseljem preidem k dokazu svoje trditve.

Pri tem dokazu se bomo posluževali tudi geometričnih podob.

Te podobe so gotovo vsakemu č. bralcev znane. Da je v podobi 1.) pridj. tab. ravna črta, v podobi 2.) ulomljena in v podobi 3.) kriva črta, vsak ve. Zraven tega pa hočem jest še povedati, kako se more vsaka kriva črta nastala misliti iz ulomljene črte. Ulomljena črta v podobi 2.) gotovo ostane še zmirej ulomljena, če si vsako ravno črto, iz katerih obstoji, za dvakrat ali za trikrat, štirikrat, petkrat itd. skrajšano ali tudi zdaljšano mislimo. Skrajšanje vsake ravne črte v ulomljeni pa more tudi tako zdatno biti, da se posamezne črte s priprostim očesom že težko razločujejo, da celo tako zdatno, da se posamezne črte z najbolj oboroženim očesom razločiti ne morejo. Taka ulomljena črta, v kateri se posamezne ravne črte zaradi kračobe več razločiti ne morejo, ima za naše oko podobo krive črte in imenujemo jo tudi tako. In očito od vsake krive črte smemo reči, da je ulomljena črta, v kateri so posamezne ravne črte breskončno majhne.

Črte, naj bodo ravne, ali ulomljene, ali krive, nam zasnamujejo pot, katero premikajoče se telo preleti. Kakošno črto pa da telo preleti, to določujejo moči (sile), ktere ga premaknejo in njegovo premikanje spreminjajo. Kako da moči telesom pot določujejo, spoznamo še bolje, če moči nekoliko natančneje pogledamo. Kamen, kterega izpustimo iz roke, pade na tla zaradi zemeljske privlake. V miru ležeča krogla, ktera je manj težka od druge leteče krogle, odleti, če udari druga krogla na njo zaradi udara. Zemeljska privlaka in udar se pa razločujeta saj v tem eden od drugega, da zemeljska privlaka nikdar ne preneha poprijemati, udar pa samo toliko časa traja, dokler ste krogli v dotiki. Privlačnost je torej neprenehljiva (konstantna) moč, udar pa prenehljiva (momentna) moč. Naj pa prenehljiva ali pa neprenehljiva moč telo, ki v miru leži, prime, vselej se telo v ravni črti premika, kakor je že iz fizike znano. In premaknjeno telo ostane zmiraj v eni in tisti ravni črti, dokler ga ne prime druga moč. Kako se pa telo dalje premika, ako ga med njegovim tekom še druga moč poprime? Premikajoče se telo naj prijemljejo samo momentne moči.

V točki *a* (podoba 4.) je telo mirno ležalo, ko ga je prijela prva moč in ga potisnila dalje v meri *ab*. In premaknjeno telo bi še dalje letelo zaradi stanovitosti in sicer bi prišlo v eni sekundi od *b* do *c*. Ker ga pa prime v *b* druga moč, ktera bi ga v eni sekundi od *b* do *d* premaknila, ko bi telo v *b* mirno ležalo pri njenem prijemljeji, se ono ne premakne ni v meri *bc* ni v meri *bd*, ampak v meri *bf*, ktera črta je dijagonala vsoporednika moči *bc* *fd*.

V tej meri telo leti dalje zaradi stanovitosti. Ko pa pride do *g*, ga spet poprime tretja moč, ktera bi ga sama v eni sekundi od *g* do *h* premaknila, ako bi premikajoče se telo ne sililo v eni sekundi od *g* do *i* priti. Telo torej leti dalje v meri dijagonale *gj* zaradi znanih vzrokov. Zakaj da se telo premika dalje v meri *km*, in potem v meri *mn* itd. je iz vsega, kar smo do zdaj povedali, jasno. V splošnem se torej telo, katero zapored momentne moči poprijemljejo, premika v ulomljeni črti.

Momentne moči pa si sledé hitreje ali kesneje druge za drugo.

Kolikor hitreje si momentne moči sledé, toliko krajše so gotovo ravne črte *ab*, *bg*, *gk*, *km*, *mn*, itd. v ulomljeni poti premikajočega se telesa, toliko bolj je torej ulomljena črta podobna krivi črti. Če si pa momentne moči neprenehoma ena za drugo sledé, potem so ravne črte v ulomljenki gotovo breakončno kratke, ulomljenka torej preide v krivo črto. Nепrenehoma si sledeče momentne moči so pa to, kar je ena neprenehljiva moč, ktera telo v vsakem trenutku tako prime, kakor ga prime momentna, ki je ravno v tem trenutku na vrsti za prijem. Iz tega sledi, da se leteče telo v splošnem v krivi črti premikati mora, kedar ga prime v njegovem teku neprenehljiva moč. To nam kaže podoba 5.) v kateri se vidi, da je neprenehljiva moč telo v točki *b* prijemati jela.

Privlačnost zemlje se pa ne razločuje samo zaradi svoje neprenehljivosti od udara leteče kroglice. Zemlja namreč svoje privlačnosti nikdar zgubiti ne more, kroglica pa svojo udarno moč vselej zgubi, kedar na drugo enako težko kroglo centrično t. j. s središčem proti središču udari. Leteča kroglica v omenjenem slučaju mirno ležečo kroglo premakne, a ona sama pa v mir preide. Udar se ne sme torej bitsvena moč kroglice imenovati, ampak le slučajna, na robe je pa privlačnost bitsvena moč zemlje, sploh bitsvena moč tvarine, kakor je Cavendish sè svojim poskusom dokazal.

Uzrok, zakaj se moč ne sme bitsvena imenovati, je pa včasih prav težko najti. In od tod pride, da se mnogo slučajnih moči še zmiraj ima za bitsvene. Ze težje se n. pr. spozna pri Fessel'novem aparatu vzrok, zakaj da se ta aparat teži nasproti vzdiguje, kedar se vrti. Fessel'nov aparat v principu vidimo v podobi 6.). Krog roba okrogle ploše je debela kovina ovita. Skoz središče ploše je vtaknjena os, krog ktere se ploša vrteti more. Os leži v

obroč, kateri visi na niti, kakor kaže podoba *b*. Če v tem aparatu ploščo okrog osi prav hitro zavrtimo, opazujemo, da obroč s ploščo ne pada zaradi teže, ampak da se obroč temveč vzdiguje teži nasproti. Kaj je temu vzrok? Mislimo si, da se plošča vrti, kakor kaže te pušici. V trenutku, ko se obroč pri *d* izpusti, se gotovo obroč s ploščo zaradi teže nekoliko poniza. Pri tem znižanju pride točka *a* v točko *a'*, *m* v *m'* itd. ležati, kakor se jasno vidi iz podobe. Mer teka vsake točke se pa s tem znižanjem ni nič spremenila. Točka *m* resp. *m'* se še zmiraj vsporedno z dotičnico *mt* resp. *m' t'* premikati hoče, *m' t'* pa leži napošev proti plošči *m' a' b' m'*. To premikanje mora torej imeti komponento *mc*, ktera vleče ploščo ravno teži nasproti, ktera torej stori, da se obroč teži nasproti vzdiguje. Kar se je pokazalo za eno točko *m'*, velja gotovo tudi za vsako drugo točko. Omenjena komponenta torej vsako točko vrtivnice t. j. celo vrtivnico teži nasproti vzdigne. Na enaki način se dokaže, zakaj da se ves aparat krog niti tako vrti, kakor pušica v pridjani podobi *6.*) kaže.

Odbijavna moč, katero pri tem aparatu opazujemo, torej ni bitstvena, ampak le slučajna, in ali ni mogoče, da se sploh odbijavne moči na taki ali saj na enaki način za slučajne spoznati morejo? In ali ni celo neverjetno, če se trdi, da se v enem in tistem atomu t. j. v absolutno nerazdeljivem elementu tvari nahaja odbijavna in privlačna moč ob enem? Odbijavne moči, ktere branijo, da se atomi priproste tvari v telesu ne sprimejo popolnoma, se že iz tega vzroka težko dadé misliti kot bitstvene. Če so pa slučajne, kaj je vzrok odbijavnih moči? In ker mi trdimo, da so vse druge moči razun privlačnosti slučajne, moramo to tudi dokazati tako, kakor smo dokazali na Fessel'novi vrtivnici slučajnost odbijavne moči.

Ker so različna telesa različnih lastnosti, je tudi ono, iz česar so sestavljena in kar se imenuje tvar (materija), pri različnih telesih različno. Imamo torej različne tvari. Tako se sklepa. Kemija je pa dokazala, da je mnogo teh tvari sestavljenih iz drugih tvari, in imenuje one, katerih ni mogla v druge tvari razkrojiti, priproste tvari.

Da so te tvari v resnici priproste, tega ne moremo trditi, če bi jih tudi nikoli razkrojiti ne mogli; kajti temu morejo tudi preslabi pripomočki krivi biti. Mogoče je torej še zmiraj, da so tvari, ktere si priproste mislimo, v resnici sestavljene. In ali si ni mogoče misliti, da je le ena sama priprosta tvar? Ali ne opazujemo, da so si vse do zdaj za priproste mišljene tvari s sestavljenimi vréd v enem enake? Cavendish je saj s poskusi dokazal, da se vsa telesa med seboj privlakajo. Vsako telo, torej vsaka tvar ima lastnost drugega privlakati. In ali ni morebiti ravno ta lastnost, ktera se nahaja pri vseh telesih in če so še bolj različnih lastnosti, ali ni morebiti ona bitje edine priproste tvari, ktera sestavlja vsa druga telesa? In ali morebit niso vse druge lastnosti,

ktore opazujemo na raznih telesih, nasledek te edine lastnosti? Sledeče nam da na to vprašanje odgovor.

Nekoliko mehaničnih opomb.

Mislimo si več v ravni črti eno zraven druge ležečih tvarinskih točkek. Točki na koncih črte naj ste nepremakljivi, druge pa mirujejo zaradi privlačnosti med njimi. Če premaknemo eno teh točkek, kaj se zgodi s točko, ki je zraven nje? Ker se vsako premikanje v komponente razkrojiti more, se sme to tudi tukaj zgoditi. V splošnem si mislimo tri meri komponent, zmed katerih vsaka navpično stoji na obeh drugih. In ena teh meri naj se zлага s črto mirujočih točkek, torej s črto $X'X$ v podobi 7.), v kateri je točka m_1 nepremakljiva. Ako se tedaj točka m_2 v meri $m_3 X'$ torej proti X' premakne, jej mora zaradi privlačnosti tudi točka m_1 slediti v ravni tisti meri. Ravno to bi storila točka m_1 , ko bi ne bila nepremakljiva. Ker je pa m_1 nepremakljiva in točko m_2 ravno tako močno privlaka kakor točka m_3 , zato ona premikanje točke m_2 zavira. To in premikanje točke m_2 pa stori, da je točka m_2 v vsakem trenutku na takem kraji, kjer bi bila v ravnotežji, ko bi točka m_1 mirovala. Točka m_1 torej v vsakem trenutku ravno tako močno točko m_2 k sebi vleče kakor točka m_3 k sebi. In točka m_1 bi točko m_2 proti sebi premaknila, ko bi točka m_2 s svojo privlakko tega premikanja ne branila. Če se tedaj točka m_2 v svoje mirovališče vračati začne, ko je prišla do meje x , potem tudi preneha ona ovira, točka m_1 more točko m_2 k sebi potegniti in jo tudi potegniti in sicer ravno tako, kakor se omenjeni vpor odpravlja, to se pravi ravno tako, kakor se točka m_2 v svoje mirovališče vrača, hitreje ali kesneje, če se točka m_2 hitreje ali kesneje vrača. Ako imenujemo premikanje v meri $m_3 X'$ negativno torej nasprotno premikanje pozitivno, moremo naše gorenje premišljevanje takole izreči:

„Če več tvarinskih točkek tako ena zraven druge v ravni črti ležé, da so v ravnotežji, in če se ena teh točkek v meri te ravne črte premika, se tudi premika točka, ktera zraven prve premaknjene leži, v ravno tisti meri, v pozitivni, če se prva v pozitivni, v negativni, če se prva v negativni meri premika.“

Ako se obe točki m_2 in m_3 v črti XX' premaknete, je mogoče, da se to premikanje točke m_2 ali vjema s premikanjem, ktero privlaka uzroči, ali pa da se ne vjema, da si je obojno premikanje nasprotno. V prvem slučaju hočemo reči, da se m_2 in m_3 premikati vzajemno (harmonično), v drugem slučaju pa, da se premikati nevzajemno (neharmonično). Obe te dve točki se premikate deloma harmonično, če je v gotovem času njihovo premikanje zdaj harmonično zdaj neharmonično. —

Kako se nek hitrost premikanja točke m_2 ravná po hitrosti točke m_3 ? Premaknimo točko m_2 v meri $m_3 X'$. Ta točka se

more ali hitreje ali kesneje premakniti. Ona pride n. pr. v eni sekundi ali do x_1 , ali do x_2 , in x_1 je večji od x_2 . Ako točka m_2 v eni sekundi do x_2 pride, jej m_2 sledi do ξ_1 . Ako pa m_2 do x_1 pride, kako daleč se m_2 premakne potem? Na vsaki način dalje kot do ξ_2 ; kajti točko m_2 premakne ravno tista privlačna moč iz njenega mirovališča, kakor v prvem slučaju zveščana za vsoto privlačnih moči, ktere dobimo na poti x_2 x_1 . Če tedaj točka m_2 večjo pot preleti v eni sekundi, jej mora tudi točka m_2 skoz daljšo pot slediti v tem času. Enako moremo sklepati, če se točka m_2 v nasprotni meri premika. Zategadelj smemo reči:

„Kolikor hitreje se točka m_2 premika, toliko hitreje se zraven nje ležeča točka premikati mora.“

Mogoče pa je, da se točka m_2 ne premika samo zaradi privlačnosti; ampak tudi zaradi druge moči. To premikanje je pa ali harmonično ali neharmonično. Pri neharmoničnem premikanju se, kakor je jasno, premikanje točke m_2 zakasni.

Da delovanje druge komponente premikanja točke m_2 opazujemo, si mislimo točko m_2 v meri m_2 Z do z premaknjeno. S tem se saksobnost obeh točk m_2 in m_2 zvešča, točka m_2 torej točko m_2 za seboj potegne v meri m_2 z t. j. v meri vsopredno z m_2 z in vsopredno zm_2 X , ako mi ta poteg raskrojimo v dve komponenti v meri osi X in Z . Komponenta premikanja točke m_2 , ktera se zлага z merjo premikanja točke m_2 , ima tedaj isto mer. In mi moremo reči:

„Tvarinska točka m_2 premaknjena navpično proti zvezni črti mirujočih tvarinskih točk zahteva tudi, da se točka m_2 premika v tisti meri. Ona pa zahteva tudi premikanje tvarinske točke m_2 vsopredno z zvezno črto tvarinskih točk.“

Ako si pa mislimo obe točki m_2 in m_2 na enkrat premaknjeni navpično proti zvezni črti, moremo spet premikanje obeh točk harmonično z ozirom na to mer imenovati, ako se zлага mer njenega premikanja z merjo premikanja, ktero uzroči navpično proti zvezni črti ležeča komponenta privlačnosti. V nasprotnem slučaju njuno premikanje neharmonično imenujemo. Tudi tukaj more premikanje obeh tvarinskih točk samo deloma harmonično biti.

O delovanju tretje komponente, ktera stoji navpično proti obema prvima torej tudi proti zvezni črti, nam ni treba več govoriti, ker vse o drugi komponenti omenjeno velja tudi za to, kar je na prvi pogled jasno.

Kar smo o hitrosti premikanja točke m_2 zaradi hitrejega ali kesnejega premikanja točke m_2 v gorenjem dejali, velja gotovo za ta slučaj premikanja, o katerem smo zdaj govorili. In to se lahko spozna.

Mislimo si zdaj, da se točka m_2 kar na enkrat v obeh merih v meri m_2 X in m_2 Z premikati začne, torej da se točka m_2 v krivi sklenjeni črti premika, kakor kaže podoba 10. Omenjena krivočrtna pot leži torej v ravnini Xm_2 Z . Ker morate kompo-

menti premikanja točke m_2 vsaki čas zaradi privlake med točkami m_1 in m_2 tisto mer imeti, kakor komponenti premikanja točke m_2 , mora se torej tudi točka m_2 v ravno tistem smislu vrteti, kakor točka m_1 . Smisel vrtenja nam kažejo pušice v 10. podobi. Kedaj da v tem slučaju premikanje točk m_1 in m_2 harmonično, kedaj neharmonično, kedaj deloma harmonično, kedaj za eno komponento harmonično, za drugo komponento neharmonično imenujemo, nam ni treba razložiti, ker je iz gornjega jasno.

V podobi 11. stoji zvezna črta $m_1 X$ navpično na ravnini $Zm_2 Y$. Če pa se točka m_1 vrti v ravnini ZY , kakor nam kaže podoba 11., kakošno premikanje zahteva potem od točke m_2 ? Vsaka komponenta premikanja točke m_2 vst. novi enakovrstno komponento premikanja točke m_1 t. j. točka m_2 se mora spet v tistem smislu vrteti, kakor točka m_1 . Privlaka pa hoče točko m_2 tudi v smeri $m_1 X$ točki m_1 približati. To premikanje si pa vendar hočemo uničeno misliti in sicer s tem, da si mislimo skoz točko m_2 ravnino položeno, ki leži vspeoredno z ravnino YZ in ki točko m_2 sili, da v nji ostane. To si misle imenujemo uno vrtenje harmonično, kedar so ravnine, v katerih črte vrtenja ili vrtivnice ležé, vspeoredne in kedar se točke v istem smislu vrté. Omenjene ravnine hočemo ravnine vrtenja imenovati. Tako harmonično premikanje hočemo imenovati harmonično vrtenje v vspeorednih ravninah vrtenja.

Nasledki harmoničnega in neharmoničnega premikanja.

Da nasledke harmoničnega in neharmoničnega premikanja jasno spoznamo, hočemo si misliti, da so ravnine vrtenja resnične ravnine, omejene z vrtivnicami, in da se tvarinske točke na njihovem robu premikati morajo in premikajo. V podobi 12. so take vrtivnice s svojimi ravninami narisane, te si mislimo, da visé na nitih. V podobi a) naj se točke vrté harmonično, v pod. b) neharmonično. Kakor vemo, je premikanje takrat harmonično; kedar se obe tvarinski točki tako premikate, kakor zahteva privlaka med obema točkama, zaradi tega se pa ena ali obe ravnini vrtenja, če ste ali ena ali obe samo na nit obešeni, potegu privlake vdati morate. Ravnini se torej ena drugi bližate. Ako pa neharmonično premikanje opazujemo, ali pridemo do enakega sklepa? Poglejmo stvar nekoliko natančneje. Privlaka med obema tvarinskima točkama zahteva, da bi zapustila vsaka tvarina svojo vrtivnico. To se sicer ne zgodi, ker se ravnine vrtenja potegu privlačnosti vdati morejo, vendar pa tangenta, vspeored kateré se točka zaradi stanovitosti dalje premikati hoče, drugo ležo dobi, kakor vidimo iz naše podobe. T zaznamuje mer tangente, v kateri se tvarinska točka zaradi stanovitosti premikati hoče, T' pa novo ležo tangente. Če pa tudi tangenta v drugo ležo pride, se tvarinska točka vendar še

zmiraj v svoji stari meri premikati hoče. Če tedaj raskrojimo moč, s katero se tvarinska točka v svoji stari meri premikati hoče, v dve komponenti, eno vsopredno z novo ležo tangente, drugo navpično na to, se prepričamo, da zadnja komponenta mora ravnini vrtenja narazen potegniti. Ravnini vrtenja se torej odbijate. Temu podobni odboj smo opazovali pri Fessel'novem aparatu, s katerim se naša teorija še bolj potrjuje.

Ako je L moč, s katero se tvarinska točka v meri stare tangente dalje premikati hoče, potem je komponenta, koja uzroči odboj ravnin vrtenja

$$O \cdot L \sin \alpha,$$

kjer α pomeni kót med novo in staro ležo tangente. Kót α je pa gotovo toliko večji, kolikor večja je moč, koja tangento v novo ležo prestavi. α in torej tudi prav prav blizu $\sin \alpha$ je potem enakomeren s to močjo. Če pa r pomeni saksebnost tvarinskih točk m_1 in m_2 , potem je ta moč enaka

$$f \frac{m_1 m_2}{r^2}$$

kjer je f privlačna moč dveh enotnih tvarinskih točk v enotni saksebnosti. Je torej:

$$\sin \alpha \cdot a f \frac{m_1 m_2}{r^2}$$

kjer a pomeni nespremenljivo (konstantno) večino. Ako ta izraz vstavimo v izraz za odbijavno moč in vrtivnico, dobimo:

$$O \cdot L a f \frac{m_1 m_2}{r^2} = \frac{A}{r^2}$$

kjer je $A = L a f m_1 m_2$. Na enaki način dobimo enak rezultat, če vrtivnice ne leže v eni ravnini vendar pa v vsoprednih ravninah. In slednjič ravno tako, če so vrtivnice črte kakorkoli že zakrivljene, in naj vrtivnice leže kakorkoli. Smemo tedaj reči:

„Ako se tvarini harmonično premikate, se privlakate, če drugo drugo bližamo; če se pa tvarini neharmonično premikate, med tem ko jih približujemo, se odbijete. Privlaka in odboj sta obratno enakomerna s kvadratom saksebnosti obeh tvarin.“

Iz harmoničnega premikanja se dobi neharmonično s tem, da se vrtivnica ene tvarine zasučje za 180° . S tem dosežemo namreč, da se masa tam navzdol premika, kjer je pred zavrtom navzgor se premikala in narobe. Na dalje se vidi pri eni vrtivnici, da je premikanje na koncih enega premera nasprotno, torej tudi vpliv, če se zdaj en konec zdaj drugi konec premera vrtivnice bliža vrtivnici druge tvarine. Če imenujemo tedaj konca premera konci

(pola) in sicer enega pozitivni, drugega negativni pol, moremo gornji rezultat tudi takole izreči:

„Enakimenna pola se odbijata, raznoimenna se privlakata, kedar enega drugemu bližamo. Privlaka in odboj sta obratno enakovredna s kvadratom saksebnosti“.

Vrtivnice dveh tvarin morete tako ležati in tako podobo imeti, da si privlaka in premikanje v tej ali v uni meri nasprotujeta, in v drugi meri podpirate. Nasprotovanje pa zahteva odboj, vzajemnost pa privlako, kakor vemo. Rezultanta iz odboja in privlake torej določi privlako ali odboj ravnin vrtenja.

Postaja molekulov iz atomov.

Skušnja je dokazala, da materja mora biti atomistična. Atomi različnih priprostih tvarin, če so take, morajo torej tudi različni biti. Če je pa ena sama priprosta tvar, morajo tudi vsi atomi enovrstni biti. In na to misel se hočemo opirati pri sledečem. Zraven tega si pa tudi mislimo, da v teh atomih samo ena moč biva in sicer privlačnost, katero opazujemo na vseh telesih, in ktera deluje po zakonu izraženem z

$$f = \frac{m m'}{r^2}$$

kjer so f , m , m' , r iz prejšnjega znane večine. Mislimo si dva tvarinska atoma, m naj je nepremakljiv in m' naj se pa premika v kateri koli smeri, s kakoršnokoli hitrostjo in v kakoršnokoli saksebnosti od m . Če ni saksebnost tvarinskih atomov prevelika, se morata privlakati, atom m' mora torej svoj tek spremeniti pa kako? Na to vprašanje dobimo odgovor v vvodu tega spisa. Atom m' se mora krog atoma m v krivi črti premikati, ker ga prime v njegovem teku neprenehljiva moč, namreč privlačnost. Še natančneje nam na to vprašanje mehanika odgovori. Ona pravi, atom m' se krog atoma m , kateri je gorišče, ali v pakrogu (elipsi) ali v metnici (paraboli) ali v kosatici (hiperboli) premika, kar nam pove v mehaniki zračunjeni izraz

$$\Gamma = \frac{a(1 - e^2)}{1 + e \cos(\varphi - \varphi_0)}$$

Kaj vse iz tega izraza beremo, ne bomo z dokazom pretresali, ker to nalogo je že mehanika rešila. Navesti hočemo le to iz mehanike, kar nam ona dokaže in kar mi potrebujemo. Mehanika nam pa pove, da je vrtivnica atoma m' krog atoma m elipsa, če hitrost V_0 točke m' v gotovi daljavi od atoma m ne prekorači gotove meje. Kedar pa hitrost V_0 ravno do omenjene meje pride, takrat pa tudi elipsa preide v parabolo, parabola pa v hiperbolo, kedar je hitrost V_0 omenjeno mejo prekoračila.

Kakor hitro se pa atom m_1 v elipsi t. j. v sklenjeni črti krog atoma m vrti, sta se gotovo oba atoma m in m_1 zvezala v sestavljeno celoto, ona dva narejata molekul M_1 . V podobi 13 je molekul M_1 narisana. Vrtivnica atoma m_1 v molekulu M_1 je v ravnini ležeča, in ona oklepa popolnoma določeno ploho. In tak molekul je gotovo v vseh svojih fazah za prostor popolnoma znan, če poznamo: 1.) vrtivnico vrtečega se atoma; 2.) ležo ravnine vrtenja v prostoru; 3.) velikost od vrtivnice oklenjene plohe; 4.) hitrost, s katero atom m_1 vrtivnico preletava; 5.) trdnoto, s katero sta atoma eden z drugim sklenjena. Vse teh petih točk pa določujeta tvarinska atoma, hitrost V_0 in njena mer. Iz vsega v gorenjem povednega pa moremo dobiti izrek:

„Kolikor večja postane prvotna hitrost atoma m_1 , toliko bolj se bliža sklenjena vrtivnica odklenjeni in toliko večja je od nje odklenjena ploha.“

Za sledeče bomo bolj umljivi, ako si mislimo namesto obeh atomov v molekuli eno samo tvar μ_1 , ktera je enaka $m + m_1$. Tvar μ_1 se pa premika, ker atom m_1 leta krog atoma m . Da si eno samo tvar za obe stvari m in m_1 misliti smemo, nam pove podoba 14 v znamenjih. V omejeni podobi je namreč tvar μ_1 v takem kraji, da vleče atom m_1 v ravno tisti meri in z ravno tisto močjo, kakor to storita oba atoma m in m_1 . Da pa mora μ_1 svojo ležo spreminiti, t. j. da se mora premikati, je jasno, ker m_1 svojo ležo spremeni. μ_1 se pa gotovo v sklenjeni črti premika, ker se m_1 zmiraj na svoje staro mesto vrača, torej ž njo tudi μ_1 . Kakor je pa vrtivnica atoma m_1 popolnoma določena, tako je tudi vrtivnica tvari μ_1 popolnoma določena, ktera je pa krog in krog oklenjena od vrtivnice atoma m_1 . Vrtivnico tvari μ_1 hočemo vstavljeno vrtivnico imenovati v razloček od vrtivnice atoma m_1 .

Mislimo si zdaj, da se molekulu M_1 bliža atom m_1 . Atom m_1 naj se premika v tej ali v uni meri, s to ali uno hitrostjo v tej ali v uni daljavi. Ko bi bili obe stvari m in m_1 v eno samo zedinjeni, brez da bi točka m krog m se vrtela, imeli bi enaki slučaj pred sabo, kakor prvokrat. Atom m_1 bi se krog m vrtel ali v elipsi, ali v paraboli ali v hiperboli, kar določuje njegova hitrost v gotovi saksebnosti od $m + m_1$. Ako si mislimo, da je ravnina vrtenja atoma m_1 prav majhna, torej tudi ravnina vrtenja tvari μ_1 , ker je vstavljena vrtivnica še oža, smemo premikanje atoma m_1 tudi prezreti. Pri tem preziranju pa že tudi zaradi tega prav majhno napako storimo, ker se ne vrti celi molekul M_1 , ampak samo en del tega molekula, namreč atom m_1 . In prezirajmo za zdaj premikanje atoma m_1 . Potem pa moremo reči, da se atom m_1 premika krog molekula M_1 v elipsi, če v gotovi saksebnosti atoma m_1 od molekula njegova hitrost ni prevelika. Drugače se vé leti atom m_1 v paraboli ali v hiperboli mimo molekula. Če se pa m_1 krog M_1 v elipsi vrti, potem imamo pa tri atome v eno celoto zvezane. Mi dobimo še bolj sestavljeni molekul M_2 .

Vrtivnica stvari m_2 pa v splošnem ne leži v isti ravnini, kakor vrtivnica stvari m_1 . Ravnini vrtenja ste torej v splošnem nagnjeni ena proti drugi, onidve narejate kôt, kterega gotovo določuje mer in hitrost teka tvarine m_2 . Izreki, ktere smo v gorenjem za molekul M_1 , za resnične spoznali, morajo gotovo tudi za molekul M_2 veljati. V resnici se pa tvar m_1 premika. In ker atom m_1 tudi zase atom m_1 privlača, hoče on atom m_1 , vsaki trenutek v tisti meri za seboj potegniti, v kateri se sam premika. Vrtivnica atoma m_2 torej v resnici ni taka, kakor smo gori dejali, ampak ona se zaradi potega atoma m_1 nekoliko v podobi in v leži spremeni, in sicer včasih bolj, včasih menj. kakoršne so ravno okoliščine. Kakor pa atom m_1 privlača atom m_2 , tako tudi narobe privlača atom m_2 atom m_1 . Mora se torej tudi vrtivnica atoma m_2 okoliščinam primerno spremeniti. V podobi 15. pomenijo m X, m Y, m Z tri meri, ktere so v prostoru mogoče. Narisani krivi sklenjeni črti v pod. ste vrtivnici atomov m_1 in m_2 . Zarad medsebojne privlake ste pa tudi hitrosti atomov m_1 in m_2 ena od druge odvisni, oni se okoliščinam primerno zravnate v meri in v intenziteti, tako da sprememba hitrosti enega teh atomov zahteva spremembo hitrosti drugega atoma. Kar smo za molekul M_1 , z ozirom na vrteči se atom m_1 , izrekli, to velja, kakor smo že gori omenili, tudi za vrteča se atoma v molekulu M_2 , kar se prav lahko prevede. Ker si moremo vrtivnici molekula M_2 vsako v ravnini ležečo misliti s tem ne storivši velike pomote, ali tudi, ker si moremo misliti za vsako vrtivnico ravnino, v kateri po večem ona leži, smemo tudi omenjeno ravnino imenovati ravnino vrtenja. In pristaviti moremo še sledeči izrek veljaven za molekul M_2 :

„Ako ena tvarin m_1 in m_2 spremeni svojo hitrost ali ležo ravnine vrtenja, mora tudi druga svojo hitrost ali ležo ravnine vrtenja spremeniti.“

Namesto tvarin μ_1 in m_2 moremo si spet eno samo tvar $\mu_2 = \mu_1 + m_2 = m_1 + m_2$ vstavljeno misliti; ta se vrti v sklenjeni črti. To črto imenujemo tudi vstavljeno črto.

Molekulu M_2 se more spet tvarinski atom m_2 bližati in sicer se ta atom more v tej ali v uni meri, s to ali uno hitrostjo v tej ali uni saksebnosti od molekula premikati. Tudi v tem slučaju se atom m_2 ali v sklenjeni črti krog molekula M_2 vrti, ali pa leti memo molekula v odklenjeni krivi črti. Kedaj se prvo zgodi, kedaj drugo, je iz prejšnjega jasno. V prvem slučaju se torej spet prime atom m_2 molekula M_2 in s tem dobimo še bolj sestavljeni molekul M_3 pod. 15. b.) iz štirih atomov. In jasno je tudi že, kako da dobimo molekule $M_4, M_5, M_6, \dots, M_n$. Za vsaki teh molekulov velja tisto, kar smo dejali od molekulov M_1, M_2 in M_3 . Moremo torej sploh reči:

„Ako v molekulu M_n kateri atomov svojo hitrost ali pa ležo svoje ravnine vrtenja spremeni, mora tudi vsak drugi atom v molekulu svojo hitrost ali ležo svoje ravnine vrtenja spremeniti pri-

merno svoji relativni leži proti drugim atomom. Kolikor večja je prvotna hitrost atoma v molekulu, toliko bolj se bliža njegova sklenjena vrtivnica odprti in toliko večja je od te vrtivnice oklenjena ploha.“

Za atome v molekulu M_n moremo, če je treba, tudi tvarino μ_n vstaviti z njeno vstavljeno črto. Kako da se ta vstavljena črta dobi, je iz prejšnjega jasno. Vstavljena tvar μ_n je enako $\mu_n = m + m_1 + m_2 + \dots + m_n$.

Na tak način vstvarjeni molekuli spadajo v eno vrsto. Če je namreč $n > p$, kjer sta n in p celi števili, sta molekula M_n in M_p molekula ene in tiste vrste. Vendar je M_n molekul iz višjega razreda od molekula M_p .

Kakor se atom z atomom, atom z molekulom v nov molekul zvezati more, tako si moremo tudi misliti, da se s približanjem tudi molekul M_p z molekulom M_n zveže. Da si to zvezo v vseh njenih fazah dobro pregledamo, hočemo si molekul M_n nepremakljivo misliti in molekul M_p pa premikajoč v gotovi saksebnosti r_0 z gotovo hitrostjo v_0 v gotovi meri in sicer tako, da se oba molekula že privlakati moreta. Ko bi bila oba molekula brez vrtečih se delcev, bilo bi nam že iz prejšnjega znano, kaj da iz tega privlakovanja sledi. Imata li pa oba vrteče se delce in ali je morebiti to vrtenje brez vpliva? V vsakem molekul se vrté stvari, ktere imajo v prostem različno ležeče ravnine vrtenja. Te ravnine so v njihovo ležo prisiljene in le gotova moč jih more iz te leže zasukat. Kakor hitro se pa vrtivnica stvari v enem molekul ne zлага v vsem z vrtivnico stvari v drugem molekul, se pa mora koj pokazati odbijavna moč, kakor vemo, ker ni premikanje zastran vsake komponente harmonično. Kedar se tedaj molekula privlakata, moramo tudi z odbijavnimi močmi računati, ktere pri tej približavnosti nastanejo. In M_p se le takrat krog M_n v sklenjeni črti vrteti začne, če njegova prvotna hitrost premikanja gotove meje ne preseže. Meja hitrosti, ktere molekul M_p prekoračiti ne sme, je pa gotovo oža, kakor bi bila ona, ko ne bi nastala pri bližanji nobena odbijavna moč. Prvotno hitrost molekula in hitrost, ktero vzročijo odbijavne moči, moremo nadomestiti z eno samo, namreč z njihovo rezultanto. Z vpeljavo te rezultante smo eliminirali odbijavne moči in treba nam je samo s pojmom hitrosti računati. Ta hitrost mora gotovo tudi v gotovih mejah ostati, če se hočeta molekula v nov še bolj sestavljen zvezati.

Privlaka med delci vsakega molekula in odbijanje zaradi različne leže njihovih ravnin vrtenja, sta pa gotovo vzrok, da se spremené vrtivnice in tudi leža njihovih ravnin bolj ali menj v vsakem molekul. Zaradi stanovitosti pa ravnine vrtenja ne pridejo koj v novo stalno ležo, temveč one letavajo nekoliko časa krog te leže. In ker se udar na ravnine vrtenja v dve komponenti razdeliti dá vsprejeto s tangento vrtivnice in navpično na tangento, zato sledi, da

se pri zvezi molekulov tudi živa moč premikanja njunih delcev spremeni.

Ako si mislimo vstavljeni vrtivnici z vrtečima se tvarinama μ_1 in μ_2 , spoznamo, da tudi oni svojo ležo spremenite, ker v splošnem tudi njuni ravnini vrtenja ne leže harmonično. Zarad tega pa začnete tudi vstavljeni vrtivnici in tedaj tudi vstavljeni tvari μ_1 in μ_2 letavati. Ako se pa tvari μ_1 in μ_2 premikati začnete, se pa to pravi, da vsa tvar molekulov, torej molekula sama letavati začneta ter da se tudi s tem živa moč njunega premikanja spremeni. S časom ostanete ti vstavljeni vrtivnici v zaželeni novi ravnotežni leži, t. j. vrtenje vse tvari skupaj, torej molekula ostaneta v nespremenljivo ležeči črti. Vse v gorenjem dobljeno moremo v kratkem takole izreči:

„Ako rezultanta prvotne hitrosti molekula M_1 in hitrosti, katero vzročijo odbijavne moči, ne preseže gotovih mej, se molekula M_1 in M_2 zvezeta v nov molekul M_3 (pod. 16.) višje vrste. Pri tej zvezi začne vrteči se molekul krog ravnotežne leže, v katero se njegova ravnina vrtenja čez nekoliko časa postavi, letavati, kar tudi njegovo živo moč premikanja spremeni. Spremené se pa tudi leže ravnin vrtenja molekulnih delcev, in tudi pri tem začno delci letavati krog nove ravnotežne leže, v katero se njihove ravnine čez nekoliko časa postavijo. Spremeni se tudi živa moč njihovega premikanja.“

Harmonija med vstavljenima črtama molekulov M_1 in M_2 pa more več biti, kakor harmonija med vstavljenima črtama molekulov M_1 in M_3 . Meja, do katere sme hitrost vrtečega se molekula seči, da ostaneta približana molekula zvezana, je torej za prva molekula širja kot za druga molekula. Prva molekula se torej raje zvezeta v novi molekul kakor druga. Molekule moramo torej zastran večje ali manje harmonije med vstavljenimi vrtivnicami vrediti.

Po kateri poti da pridemo do molekulov še viših vrst (gl. pod. 17.) z vezanjem do zdaj dobljenih molekulov, je zdaj jasna in z izreki, katere smo do zdaj dobili za molekule, veljajo za raznovrstne molekule, česar se lahko prepričamo.

Kako postajajo telesa?

Telo je zveza molekulov. Ali si pa imamo to zvezo molekulov na enak način misliti, kakor pri molekulu? Na prvi pogled telesa se prepričamo, da ne. Molekuli so prav majhni, tako majhni, da jih celó z oboroženim očesom ločiti ne moremo, in kako bi bilo mogoče, da bi se tako mala tvar vrtela krog telesa v primeri tako velikega?

Molekuli se morajo torej na drugi način v telo vezati, kakor v molekul, pa na kakošen? Mislimo si množino enakovrstnih molekulov v zaprtem prostoru. Ti se med seboj privlakajo. In eden

zmed njih gotovo tako leži, da bi se vsi zaradi privlake proti njemu premikali, ko bi sami lastnega premikanja ne imeli. Ta molekul hočemo središče molekulov imenovati. Molekule pa ne privlače samo to središče, privlakajo se tudi sami med seboj, torej tudi med njimi se morajo taka središča narejati, ktera hočemo stranska središča imenovati.

Tudi proti stranskim središčem se torej krog ležeči molekul premikati morajo zaradi privlake. Če torej hitrost molekulov ne preseže gotovih mej, se vrté molekul krog svojih središč. Središče z njegovimi krog njega se vrtečimi molekul naj imenujemo molekulni skupek, molekulno grupo in sicer glavno ali stransko grupo, če je središče glavno ali stransko. Kako da se grupe ena k drugi vrsté, spoznamo v sledečem. Grupe so gotovo na vse strani med seboj popolnoma enake, ker so dejavne okoliščine za vsako enake. Moremo si tedaj dve grupi tako misliti, da se stvari v enakoležečih ravninah vrtenja popolnoma harmonično vrté, kjer izraz ravnina vrtenja le približavno velja, kakor smo že enkrat omenili. Pet tacih vrtivnic molekulov petih grup nam kaže pridjana podoba. Ker so pa grupe popolnoma enake, sledi, da so te vrtivnice kongruentne. Na dalje si mislimo, da je vrtivnica I enako oddaljena od vrtivnice O kakor vrtivnica II, isto velja za vrtivnici III in IV. Kaj sledi iz tega? Ker se stvari harmonično v kongruentnih vrtivnicah vrté, zato so tudi koti φ v vsakem trenutku enaki. Iz tega sledi, da rezultanta privlake vsporedno s črto Y pade. V eni grupi pa nimamo samo vrtivnice v eni ravnini, imamo tudi vrtivnice v ravninah, ktere kót narejajo s prvo. Nekoliko molekulov v grupi se torej le deloma harmonično premika z opazovanim. Od tod pa izvira odboj. Ravno tako izvira odboj iz neharmoničnega premikanja molekulovih delcev. Kakor smo pa v gorenjem spoznali, da se mer privlake vrtivnic I in II zлага s črto Y, tako tudi previdimo, da odboj v tej meri deluje. Privlaka torej stori, da se vrtivnica III v meri YO proti O bliža, odboj pa stori da se ta vrtivnica v meri OY od O oddaljuje. Odboj pa tem bolj rase, čem bliže si pridejo grupe in sicer odboj rase v obratni primeri s kvadratom saksebnosti, kakor tudi privlaka, in to smo že gori omenili. Ker pa z večo bližnjico tudi vrtenje delcev molekulov delovati začne, ktero delovanje je v gotovi saksebnosti še brezkončno majhno, in ker toliko več delcev odbijavno deluje, kolikor večja je bližnjica, odboj ne rase samo tako kakor smo v prejšnjem dejali, ampak odboj rase zmiraj hitreje. V gotovi saksebnosti od O sta torej odboj in privlaka enaka in v tej saksebnosti vrtivnica III ali sploh grupa, v kateri je molekul z vrtivnico III, v miru ostane. Kar smo od grupe III dejali, velja od vsake druge grupe, kakor se lahko spozna. Da se prepričamo, kako se grupe, kedar jih je več, dalje vrsté, nam ni treba po prejšnjem vsake stvari posebej omeniti, zadostuje v ta namen že podoba 19. Grupa I je glavna grupa. Kakor se samo s črtami zaznamovane vrtivnice nad grupo I vrsté, tako se tudi zgodi pod grupo I. Opazovali smo na svojem

zgledu eno mogočo ravnotežno ležo grup. Da pa ravnotežne leže grup raznovrstne morejo biti, je jasno. Ta posebni slučaj smo le zaradi tega vzeli, da smo svojo misel jasno izrazili. Da pa vsako ravnotežje iz tistih vzrokov sledi, je gotovo. Moremo tedaj reči:

„Molekulne grupe se pri postaji telesa iz molekulov tako ena zraven druge vrsté, da se odboj zaradi vrtenja molekulov in njihovih delcev zravna s privlakó. Pri tem se kongruentne vrtivnice postavijo v vsporedno ležeče ravnine.“

Ravnine, v katerih ležé kongruentne vrtivnice, hočemo imenovati glavne ravnine. Da te ravnine še bolj določimo, hočemo po navadi le one glavne ravnine imenovati, ktere zraven omenjene lastnosti tudi skoz glavno središče držé. Prereze ravnin so ravne črte, prereze glavnih ravnin torej tudi, in te ravne črte hočemo telesne osi imenovati.

Iz gornjega tudi sledi, „da ima vsako telo, pri čegar postaji samo molekularne moči delujejo, popolnoma določeno z ravninami omejeno podobo,“ česar se s prav priprostim geometričnim opazovanjem na podobi 19. prepričati moremo. V slučajih, da tudi druge moči pri postaji telesa delujejo, dobi telo v splošnem nepravilno podobo; zakaj v tem slučajih morajo vrtivnice v raznovrstno ležo priti. —

Podoba teles določuje podoba molekularne grupe. Podoba molekularne grupe določuje leža ravnin vrtenja molekulov. Te ravnine spet tako ležé, kakor ravnine vrtenja molekulskih delcev zahtevajo. Dokler torej ne spremenimo ravnotežne leže ravnin vrtenja ali molekulov ali njihovih delcev, toliko časa ima telo eno in tisto podobo. Na vsaki način gotova leža vrtivnic zahteva gotovo podobo telesa. Ker pa imajo razni molekuli raznovrstne in različno ležeče vrtivnice, morajo v splošnem telesa raznovrstnih molekulov tudi različno podobo imeti.

Do zdaj smo si mislili, da se molekuli krog središč v sklenjenih črtah vrté. Če pa premikanje molekula mejo, o kateri smo že večkrat govorili, preseže, potem preidejo sklenjene črte v odklenjene.

Odklenjena črta je ali parabola ali pa hiperbola, če se tvar proti tvari samo zaradi privlake premika in nobena druga moč ne deluje kakor živa moč premikanja privlečene tvari. Ako pa še odbijavne moči delujejo, je pa ona črta bolj ali manj eni omenjenih podobna. Da pa v telesu, v katerem se molekuli v odklenjenih črtah premikati morajo, te črte ne paraboli ne hiperboli podobne niso, je očitno, kajti kakor hitro molekul zapusti molekul, kteremu se je najpred bližal, da bi se krog njega vrtel, se že tudi novemu molekulu bliža, krog kterega se spet v črti, paraboli ali hiperboli podobni, vrteti hoče. Ali tudi ta molekul mora zapustiti in se spet drugemu bližati. In tako gre dalje. Vsaki molekul se torej premika v mnogokrat zviti črti. Ker v različnih telesih različne moči delujejo, morajo tudi te črte v različnih telesih različne biti. Telesa, v katerih se molekuli v sklenjenih črtah premi-

kajo, hočemo strjena in taka z odkljenimi vrtivnicama molekulov tekoča telesa imenovati.

Najskrajnišji molekuli tekočega telesa leže v ploskvi (Fläche), ktera vse molekule telesa oklepa. V podobi 20. vidimo samo pre-rezo te ploskve z ravnino, v kateri leži vrtivnica uvu molekula m . tt je tangenta vrtivnice uvu v točki m . TT je tangenta na pre-rezo ploskve.

Tangenti delate med seboj gotovi kot, kakor vidimo. Molekul m se pa hoče v meri tangente tt dalje premikati z močjo, ktero merimo s črto mb . Ta moč ima pa dve komponenti. Ena komponenta, komponenta ma , tangencialna komponenta, ne skuša molekula m iz te prereze oddaljiti. Druga komponenta, komponenta mc , normalna komponenta, pa hoče molekul od te prereze, torej od ploskve oddaljiti in ga tudi oddalji, če je le tako brhka, da premaga delavno privlačno moč krog ležečih molekulov — ta pa je na površji večja, kakor v notranjem, ker rezultanta privlake samo proti notranjemu tekočine meri, med tem ko privlaka v notranjem tudi rezultanto v nasprotni meri dá — le da sama s tem ni uničena. Če je tako v resnici, je tudi jasno, da se molekuli zmiraj bolj oddaljiti hočeje, in da se le s pripomočjo vnenje moči skupaj obdržati morejo. Če je pa normalna komponenta enaka ničli ali če je premalo brhka, da bi premagala delajočo privlako, potem se molekul m premika v površji omenjene ploskve, molekul se ne oddalji iz nje, molekul torej ostane pri družih, če je tudi njegova vrtivnica odkljenjena. Tekočine se torej vrsté v tekočine v ožem pomenu ali v kapljiva telesa in v rastezna ali plinjava telesa, v sopnine. Tekočine imajo stalno, lastno prostornost in sopnine je nimajo, to iz njihove molekularne sestave sledi.

Ako molekula eden drugega prijemljeta, delujete dve moči in sicer privlaka in odboj. Velikost privlake odvisi od števila atomov v molekulu, odboj pa od leže vrtivnic. Če postanete dve telesi, v katerih ima vsaki molekul enako število atomov, je sicer privlaka med dvema molekuloma v enem telesu enaka privlaki med dvema molekuloma v drugem telesu, vendar odboj je različen. Molekuli z večjo odbijavno močjo stojé pri eni in tisti živi moči premikanja bolj saksebi kakor molekuli drugega telesa, kar še bolj jasno prevedimo, če premikanje zaradi odbijavne moči s prvotnim premikanjem v eno rezultanto zvežemo. Tam, kjer je odbijavna moč večja, je tudi ta rezultanta večja. Kolikor večja je pa pri istih tvarih hitrost premikanja, toliko večja je od vrtivnice okljenjena ploha.

Telo pa, v katerem so te plohe večje, ima v istem protoru tudi manje število teh ploh ali manj molekulov, torej tudi manje število atomov, ono je torej manj gosto, pa tudi manj trdno, ker se pri njem vrtivnice odkljenjenim bolj bližajo. Moremo tedaj reči:

„Telesi, v katerih imajo molekuli eno in tisto število atomov, ste v splošnem različno gosti; pri gostejem se molekuli slabije odbijajo, gostejše telo je torej tudi trdneje.“

V splošnem imata molekula dveh teles K_1 in K_2 različno število atomov. In K_1 naj ima molekule z manjšim številom atomov. Če bi ne bilo odbijavnih moči ali ko bi saj v obeh telesih za vsaki molekul enake bile, je gotovo, da v telesu K_2 bliže eden drugemu stati morajo. Odbijavne moči med molekulami telesa K_2 pa morejo večje biti v primeri z onimi med molekulami telesa K_1 , in kolikor večje so, toliko bolj se oddaljijo molekuli telesa K_2 eden od drugega. Podoba 21. nam pokaže primero saksebnosti molekulov v telesu K_1 in v telesu K_2 . m_1 je saksebnost molekulov v telesu K_1 , m_2 je saksebnost molekulov v telesu K_2 . V podobi c) je saksebnost molekulov v obeh telesih tako vzeta, da je število atomov v istem prostoru t. j. da je goščoba obeh teles enaka. Po podobi b.) je torej goščoba telesa K_2 še zmiraj večja. Goščoba telesa K_2 je torej večja od goščobe telesa K_1 , akoravno je saksebnost molekulov v telesu K_2 večja kakor v telesu K_1 . Razmera med odbijavno in privlačno močjo pa vendar taka more biti, da je telo K_1 vtrjeno, telo K_2 pa saj blizu tekočega stanu če ne tekoče. In le ta razmera določuje trdnost teles. K_2 je torej menj trdno telo in vendar gosteje od telesa K_1 . Moremo tedaj reči:

„Telesi, v katerih imajo molekuli različno število atomov, morete razno gosti ali tudi enako gosti biti; goščoba vendar ne določuje trdnobe tako, da bi gosteje telo tudi trdneje moralo biti.“

Nič nas torej ne sili zraven privlačnosti še drugo bitstveno moč, namreč tako imenovano kohesijo, misliti si.

V prejšnjem se smo sé sestavo (konstitucijo) teles seznanili, ktera sledi iz ene edine priproste tvari. Če je v resnici ena sama priprosta tvar, potem pa tudi ne sme iz nje sledeča sestava teles nobeni opazevani prikazni na njih nasprotovati, temveč vsako prav neprisljuno razložiti. Da na tem mestu vsake prikazni ne moremo opazevati, je jasno. Pokazati samo hočemo, kako neprisljuno nam naša teorija pové, kaj da je svitloba, kaj da je gorkota, kaj da je magnetizem in elektrika.

Svitloba je nihajoče (letavajoče, schwingende) premikanje etera in gorkota pa lastnost telesom prostornost spreminjati. Kaj je nek ta eter? In od kod pride ta lastnost prostornost teles spreminjati?

Prav hitro dobimo na ta vprašanja odgovor z opazovanjem ene same prikazni. Kedar se kislec in vodenec kemično zvežeta v vodo, opazujemo med vezanjem vneta svitlobo in gorkoto. Sklepali smo pa v naši teoriji, da pri zvezi molekula z molekulom molekul, kateri se krog molekula vrti in delci (najpriprostejši, najbolj sestavljeni) obeh molekulov krog nove ravnotožne leže letavati (nihati) začno in da se živa moč premikanja spremeni. Značaj svitlobe je letavanje, svitloba je torej letavanje ali molekulov ali molekulskih delcev, drugega ne more biti v telesu, po naši teoriji sestavljenem. Eter torej za nas ni več neznana tvar.

In živa moč premikanja se pri zvezi dveh ali več molekulov tudi spremeni. S tem se pa mora prostornost telesa spremeniti, saj

s premembo žive moči se spremené vrtivnice in od njih oklenjene plobe, torej prostornost telesa samega. Gorkoto torej nič drugoga ne vzročuje, kakor živa moč premikanja.

Če telo telesu bližamo, bližamo s tem več vrtivnic več vrtivnicam.

Prve vrtivnice ležé različno v prostoru, druge vrtivnice ravno tako. Vsaka zmed prvih vrtivnic leži proti nekolikim drugim vrtivnic harmonično, proti nekolikim neharmonično ali tudi le deloma harmonično. Harmonija je ali enaka neharmoniji ali pa večá ali pa manja od neharmonije.

Pri telesih torej ali opazujemo privlako ali odboj. Mislimo si zdaj, da so v enem telesu vrtivnice tako ležeče, da so njihove ravnine saj blizo vsoporedne z eno ravnino. Ravno tako naj bodo ravnine vrtenja drugemu telesu saj blizo vsopredne z eno ravnino. Če je pa to, potem je ali harmonija ali pa neharmonija gotova, torej privlaka ali pa odboj gotov. Dokazalo se je pa že v teoriji o magnetizmu, da magnetizem obstoji v gotovem zravnavanji molekulov. Po naši teoriji je torej magnetizem moč, ktera postane z gotovim zravnavanjem vrtivnic. Električna je moč, ktera se od magnetizma v zakonu deljavanja nič ne loči. Magnetizem in električna tako manja postajata, kakor kvadrat saksebnosti rase. Vendar se v drugih lastnostih ločita. Ta razložek se pa razloči s tem že, da je magnetizem moč, ktera z zravnavanjem vrtivnic molekulov in električna pa moč, ktera z zravnavanjem vrtivnic delcev (sestavljenih ali nesestavljenih) molekulovih postane. Da tako zravnavanje vrtivnic za privlako ali odboj gori omenjeni zakon zahteva, smo že v prejšnjem pokazali. Opazovanje posameznih prikazni nam še bolj opraviči našo teorijo. Zato vendar tukaj ni prostora, kakor sem že rekel. Če mi bo pa prilžnost dana, hočem vse kemične in fizikalčne prikazni v kritičnih spisih po tej teoriji razložiti.

V Ljubljani 24. februarija 1873.

O tednu i njegovih dnevnih imenih.

Spisal Franjo Štifter, stud. phil. v Gradcu.

Predgovor.

Prispevši na graško vsučelišče, našel sem po naključbi na univerzitetni biblijoteki knjižico „Über die Namen der Wochentage, Dr. E. Robert Rösler, Wien 1865.“ Vzamem si jo na dom,

berem je prvokrat, dopala mi je jako. Idem precej k g. pisatelju — zdaj je na graški univerzi — ga pitam, se je li kje njegova brožura recensirala, da bi slišal učeno kritiko, se li ona vjema z mojim subjektivnim mnenjem. Tak isto je bilo.*)

Berem knjižico v drugo, mislé, kaj, še bi na podlagi tega delca spisal slovensko razpravo o istem predmetu, dobro vedé, da se do zdaj še nijedan slov. pisatelj ni z njim pokusil. Namera vanje se je uresničilo. Evo plod nekaj truda i marljivosti, nehoti napraviti samo ubog plagijat, temveč ohraniti po moči samostojnost. Se ve, da mi ni bilo mogoče samostalnemu biti tamoj, kjer so me tukajšne knjigarne popustile, koje vire pa je učeni g. prof. v Beči mogel dobiti, za kar i marsiktero pojasnilo mu izrekam javno zahvalo; i tak tudi učenjaku g. dr. Kreku, ki me je tam pa tam blagovoljno podpiral.

Omeniti mi je še tukaj, da tab. VI. in VII. ne naštevate narodov, koji bi se vsi smeli mej sabo sorodne smatrati, kar je pri družih tabelah istinito.

Slovenski kritiki pa naj tudi za me veljajo besede.**)

„Excipe placato vultu hoc opusculum!“

Ignoti nulla cupido — sicer stara, a istinita i radi tega vedno nova prislovice. Če se maleko okoli sebe oziramo, če reči, koje nas obdavaju, opazujemo ter se pitamo, od kod to, od kod ono, zakaj tako, zakaj ne drugače, zarudeli bodemo sramote, nevedeči si odgovora o narnavadnejem, česar bi si nartemeliteje tolmačiti morali. Taka čudovita temota nas dostikrat o često konkretnih pojmovih tlačí, koja pa še narvečkrat za dosti sto centov težja postane, ako se povprašamo o pojmovih abstraktnih.

Koliko je Slovencev, ki se prištevajo razumništvu, ki pa malo ali pa celo nič ne vedó o nastanji pisma, številki itd.! Koliko jih je, ki bi mogli se vsesti za zeleno mizo, da bi napravili izpít o razvijanju različnih številnih systemov, n. nr. o decimalnem, ki bi mogli le površno modrovati o preznani kulturno-historički prikazni, čas razdeljevati v manje dobe, dobice?

Popolnoma nedostatno znanje ovega, v čem, s čim tako rekoč živimo i bi bež-nj živeti ne mogli, izvira od tod, da so nam reči prevsakdanje; ravno iz tega uzroka nam ne pride na misel povprašati se o njihovem pričetku i napredku, i če nam tudi tam pa tam kaj tacega v glavo pride, pozabimo precej, navadni Adamovi sinovi mrmrajoč to se samo ob sebi razume, pobožne dušice pa: to je ljubi Bog tako stvaril.

*) Vide „Zeitschrift für österr. Gymnasien 1866“ neki, na pag. 22 ne spominjam više.

***) Ovid, Fast. lib. I ver. 3.

Pratika! gospodu i kmetu, da! vsacemu jagničaru na slovenskem poznata beseda — dobiš poknjen groš, ako mi doneseš le jedno staro pratiko — navadna burka slovenskega ljuda. Pridi si v gosposko hišo, vidiš na steni že precej zamazan „Wandkalender“, pridi si v pošteno hišo slovenskega kmeta, zapaziš nad omaro malo ali veliko pratiko. Če te peljam bliže, veš mi prav brzo povedati, da se bo n. pr. juter reševal tvoj otec; a če te pitam, zakaj so rdeče podobice z malim križkom mej črne vvrstene — zakaj mi jemljemo po sedem dni skupaj, ter to svoto imenujemo teden, pogledal me boš strmo, godrnjaje: se ti v glavi suče!

Razumim te, da misliš, leto, mesec, teden, den, ura, minuta i sekunda so pojmovi, ki so ravno tako stari, kakor človečanstvo, da bi bilo toraj odveč, le količikaj o njih resonirati!

A to je pomota i je jedan onih napačnih nazorov, koji so lastni onim ljudem, koji mislijo, da so naši prvi starši imeli uže vse tako vredjeno kakor imamo mi zdaj. A da to ni tako, temveč da so vsi ti oddelki časa nastali v teku časa, razvidi lahko oni, kojemu so pota človeške omike le maleko poznate.

Kako se je to vrátilo, volja nam je dobra tukaj pokazati s posebnim obzirom na teden, kot narčeže se razjasnivajoči del časa.

V naravejšem času so se odlični učenjaki, naravo- i jezikoslovci, precej zedinili, da je bil neki pravek, v kojem so ariški narodi skupaj živeli, vsi jedan jezik govorili, skupno dolgo pot človeške omike nastopili ter jej skupno temelj postavili. Za onega daljnega časa se nahajajo le drobtinice naomike, kakor da so se že ondaj častili bogovi, da se je lov popuščal i poljedelstvo pričanjalo.

Mej one drobtinice prvotne naomike spada tudi, če ne popolno, vsaj nekako številjenje, koje nam dokazuju nektare glavne številke, ktere prisposodovalno jezikoslovje vsem ariškim narodom prilastuje.

Kakor hitro pa so znala ljudstva le nekoliko šteti, mogla so tudi posamne predmete vsak sebe ločiti, mogla so ogromne celote kakor čas v manji dele razdeljevati, i o času smemo to tem zanesljiveje tvrditi, čem več povodov je bilo v vnunji naravi, koji so bili še mlademu i nevednemu človeku pri tacih prilikah kot kažipoti.

Da sta se noč in dan lepo redno vrstila, kakor danešnji dan, pokazala je mogočna narava sama, kako bi naj človek poskusil, dirjajoči čas si le nekaj domišljevati — narava je sama človeku nepretigrani čas na dvoje razdelila, noč i dan, i kulturhistorika nam o naredbah starodavnih časov, v koje še le maleko more pogledati, pravi, da je to, kar smo ravno izrekli, da so namreč ljudje po dnevih i nočeh narprej čas razločevali, istinito.

Opravljuje svoje vsakdanje posle moral je človek vsakemu delu odločiti primeren čas, v kojem ga je izgotovil, če se je hotel svoje i svojega bližnjega škode varovati. I kdo bi si mislil, da je človek od svojega pričetka v svojem telesu imel nekakovo stvar,

ktera ga je primorala, že manji dele časa, kakor je dan, razločevati — njegov želodec je zahteval, česar se še do danes ni odvadil, po večkrat na dan hrane, da je imel kaj predelavati. Take okoliščine so bile merodajne dovolj, da si je človek prvo dobo, dan i noč, zopet začel drobiti, nastale so s časom ure, ktere si je še v manji kosce razdrobil.

V sredini Azije, kjer je po dosedanjih preiskavah najbrže prvega človeka zibelka tekla, je prekrasna natvora, zdrava, čista sapa, jasno obnebje. Izza velikanskih, daljnih gorá prikazala se je v podobi ličnega srpiča luna na modro nebo mej ogromnim številom migljajočih zvezd. Čez dva, tri ali štiri dni je bleda krivina precej narasla i po kacih dvanajstih, štirnajstih dneh priplavala je polna luna na nebesni obok, kojega je merila možato do prihodnjega jutra, a potem se zopet skrila za gore, da bi še večer istega dne svojo hojo ponovila. A njena polna podoba je le malo časa trajala, zopet se je pričela kriviti, i kakor je pričetkoma naraščala, tako je pozneje pojemala, dokler ni popolnoma zginila, a v kratkem svoje čudno življenje pričela od kraja. Tudi luna je, spreminjaje se vedno redno, ravno tako jasno človeku kazala, da bi čas, koji je pretekkel od jedne polne lune do druge, mislil si malo celoto, kot kratek del bez končnega časa. Človek je vbogal, kaj-ti kulturno-historička zgodovina nam pravi, da je človek mesečne dobe precej zgodaj pričel razločevati, ter jih nazival ali imeni, kazočimi božanstva, ali pa jih le štel.

Cela narava postala je kot mrtva. Zeb je prešinjtal vse organizme. Oblaki so bili temni, teški, mokri. Obnebje se je le tam pa tam pokazalo nekako nejasno iz njih, a za malo časa. Žari solnčni bili so bez učinka — mrzla zima je gospodarila.

Dnevi pričnejo prijetneji postajati, obnebje mileje, oblaki redkeji. Solnce razliva plodonosno toploto sé svojimi žari na uže otaljeno i osušeno zemljo. Zračje i pozemlje nekako veselo oživi, se pomladi — odmevaje ptičjega žvrgolenja, ponašaje se narkrasnejim zelenjem i cvetjem. Prekrasna doba! A mora se resnejemu, gorkejemu času umakniti — poletje nastopi. Solnce v žgečih žarih kaže silovito gorkoto, pripeka i pripeka, vse prične zoriti, da bi spolnilo svoj namen. Lepota prebogate narave začne pešati ter s časom zgine z bogastvom vred, da bi se letni kolobar pa le pričel. Človek tudi proti takim ogromnim spreminjavam v naravi ni mogel biti niti slep niti neobčutljiv. Zdelo se mu je to čudovito, i občudovaje natančne naravne prikazni i postave mislil si je, zakaj bi se jih neki ne posluževal, si jih zapomneval i si po njih svoje potrebe i posele uravnaval? Tako modrovaje konstituiral si je leto a letnimi časi, že precejšno dobico, s koje je bilo primerneje računati i razločevati daljši dele časa.

Da so toraj ljudje pričeli čas po dnevih, nočeh, urah, mesecih, letih deliti, je celo naravno, ker se je to deljenje deloma iz natornih prikazni človeku jasno kazalo, se mu kot priporočevalo, deloma pa se točno izraževalo v njegovih vsakdanjih opravilih.

Bez skrbi toraj smemo tvrditi, da se je tako razdeljevanje i številjenje časa v svojih prvotnih obrisih že pri ariških narodih precej ukorenilo, ko so še živeli skupaj kot velik človeški rod, kar nam zopet prisposobljvalno jezikoslovje pritrjuje, ktero nam n. pr. pravi, da se je beseda ura v vseh indoevropskih jezicah skoraj v isti obliki ohranila: gr. *ώρα*, lat. hora, slovan. ura, goth. jēr, nem. Uhr, itd.

A kako je s tednom? Kje mu je neki začetek? Je-li ljudstvo, pri kojem se pričetek, čas na male dele razdeljevati, nabaja, moglo toliko modrovati, da bi si bilo mesec razdelilo v četiri dele, vsak po sedem dni? Če pomislimo, da se je doba meseca v prvih časih strogo po luni i njenih „phasah“ ravnala, da da se je toraj mesec le računil od jedne polne lune do druge, dozdevalo bi se nam to jako verjetno. Da je luna kakih 12 dni vedno naraščala, i po malih dneh ravno tako dolgo se zmanjševala, bila sta v hipu dva dela celega meseca po 14 dni gotova, i če razdelimo še to štirinajstdnevno celoto v dva dela, izpeljali smo si teden celoma po naravnih potih. Istinito to lepo naravno razmerje ni bilo bez vpliva na razvijanje tedna, kar bodemo še pozneje natančneje videli, da si nam tukaj ni pozabiti, da teden ni le važen del meseca, temveč tudi leta postal.

Ako vzamemo mesečno leto, ktero v ravnem številu ima 354 dni, (natančno 354 dni, 8 ur, 48 min. 36 sek.; a tudi mesec od jedne polne lune do druge — synodični mesec — smo računili samo po 28 dni, natančno pa šteje 29 dni, 12 ur, 44 min. 3 sek.), nam broj tednov v letu nikakor ne ugaja. Ker mej številkami 354 in 52 ni nikakega razmerja. A tudi mej 12, kot številom mesecev v letu, i mej 354, kot brojem dni mesečnega leta, ali pa mej 365, kot brojem dni solčnega leta, ni niti narmanjega razmerja, bi lahko kdo ugovarjal.

Istinito; pa broju mesečnemu i broju dnevnemu v letu je vsaj to lastno, da se v teku leta celoma strinjata, da s poslednjim dnem v letu mine tudi poslednji mesec. Tedni pa nimajo le-te lastnosti, v sredini tedna obhajamo novoletni dan i še le v 28 letih se zležeta leto i teden, da prvi dan novega leta prične s prvim dnem novega tedna. Časomerni principi mej tednom i letom so toraj jako različni i nas morajo, da pričetka tedna drugje i sicer precej globokeje iščemo.

Prelepa je dolina, po koji se vije v starej zgodovini toliko znameniti Evphrat, na kojega obrežji se je šopiril velikanski Babilon s svojim palačami i stolpi. Babilonsko ljudstvo bilo je duševno bogato nadarjeno, i tako nahajamo pri njem kljub duševni napredek jako zavirajočim ustavnim naredbama že zgodaj znamenja precej povolne kulture. Omika vsacega naroda pa je odvisna od njegovih verskih načel, ktera so bila pri Babiloncima često naravnega značaja. Častili so kot narvišega boga Bala, kojemu je bilo solnce, ktero so prištevali mej planete, posvečeno, da, včasii se mora pod Balom celo solnce samo umeti; zatoraj se imenuje

Bal sploh solčni bog. Njegova soproga imenovala se je Mylitta, njej je bil mesec svet. Če pomislimo, kak vpliv ima gorkota i mrzloti na vse organizme, če pomislimo, da se po toploti i mrzloti vse živo i deloma tudi mrtvo ravna, če pomislimo, da viša ali niža temperatura uzrokuje — se vé, da ne sama — različnost mej animaliji i vegetabiliji tega ali onega kraja: ne bomo se čudili, ako je dosti narodov v starem veku, i mej temi tudi Babilonci, solnce identificiralo z narvišim bogom, kterega so si domnevali, ter ga za stvarnika vsega proglasili.

A ne le solnce i luna, nebrojna čeda zvezd i drugih planetov bliščalo se je na prekrasnem obnebj strmečemu človeku v toliki globini — na zemlji. Da bi bilo toliko brojno število brlečih lučiš le samo kinč nebesnega oboka, da bi ne imele nobenega družega poklica, kot spremljati svojega gospoda Bala i svojo gospodarico Mylitto, jim nikakor ni šlo v glavo. To so otroci večih dneh, mislil si je razvijajoči se človek, imajo tudi nekako moč na stvari pozemeljske, a ne tako veliko kakor stara dva.“

Tako se je s časom dualistično verstvo pri Babiloncih spremenilo v polytheistično, kojega prosto ljudstvo ni moglo prav razumeti; le posamne, z veliko domišljijo nadarjene osebe domnevale so se praedestinirane, množici ogromno krđelo na nebu bliščočih se bogov tolmačiti. Združile so se v celoto, nastal je sloviti kolegij babilonskih duhovnikov, prva kasta v celej državi, kteri so se *kaldejski* Kaldejce imenovali.

Oni so polytheistično verstvo babilonskega ljudstva sistematizirali, oni so pričetniki skrivnotne astrologije, i po tej narčudnejše se nam dozdevajoče vede — astronomije.

Tako nam sistem babilonskega božanstva kaže, da so le-ti kaldejski „theologi“ bogove t. j. svitla nebesna trupla prav različno razdeljevali, kar je tudi često naravno, ker se pri vsakej klasifikaciji more na različne uzroke gledati. Imeli so velikega boga i boginjo, manji i male bogove i boginje, pri kojem razločevanji se je samo gledalo na velikost dotičnih objektov; jako primitiven uzrok klasifikacije!

Ko je theologička veda, recte astrologička, že nekaj se razvila, pričelo se je pri razdeljevanji svitlih nebesnih trupel gledati na njihov položaj oziroma časa, v kojem so se prikazovala, i oziroma kraja, kjer so zmirom ali pa le nekaj časa ostajala. Zapazili so prav zgodaj sedem velikih nebesnih trupel, ktera so si bila nekaj po velikosti, nekaj po intenzivnosti svoje svitlobe, nekaj pa, i sicer narveč si podobna po svojem mezenji i po potih, koja so hodevala. Pričeli so jih nerazločljiva smatrati, i evotiz uzrok, kojega je duhovništvo v praveku (?) zapazilo v natvori, iz kterega je številka sedem s časom toliko važen pomen dobila, kakoršnega so jej pripisovali posebno Babilonci in pa Hebrejci, o kterih bomo še pozneje govorili; vendar to precej tukaj opomnimo, da pri sadnjih tehtnega uzroka za nenavadno spoštovanje sedmo-

rice nismo mogli zaslediti, toraj ga tudi ne navesti, če ni ravno istega, ali vsaj sličnega vira.

Grki i Rimljani zvali so v letó sedmorico spadajoča nebesna trupla *πλανήται*, *planetæ*, ker se jim je pričetkoma dozdevalo, da v svojem kroženji niso nikakega reda kazala, da si je pozneje Pitagor posebno o planetih, po našem premičnice, tvrdil, da je njihov položaj ravno tako pravilen, kakor so intervalli posamnih glasov.*)

A kako je bilo kaldejskim učenim malikovalcem mogoče, kult letéh sedem odličnih zvezd popularizirati? Kaj jim je bilo storiti, da bi se bilo tudi prsto ljudstvo pogosto spominjalo toliko mogočnih, deloma dobrih, deloma škodljivih, velikih bogov?

Da bi se astrološki kult vedno bolj razširjal, da bi se premičnice pozabljujivosti otele, trebalo je samo posvetiti jim dobico časa, koje nikdo ni mogel prezirati, trebalo je samo ravno toliko dni v nerazločljivo celoto zvezati, kolikor je bilo zvezd premičnic, kar jim je bilo že radi tega posebno lahko, da se je število sedem v dobi mesečnega teka kot faktor nahajalo i sicer kot čveterokratni.

Na tak način pa je bila še le sedmorica velikih bogov za vsikdar zabilježena, velika pridobitev, a še premala neomejeni orijentalni fantaziji. Tudi imena planetov, hudo — i dobroznosnih, hotela je s časom v dotiko spraviti; to se lepše ni moglo doseči, kot da so se itak posamne ure v dnevu kakor dnevi sami po planetih imenovali.

Prva ura vsacega dneva pričela se je o polnoči ter se imenovala po Saturnu, kojega so si domnevali škodljivega živalstvu i rastlinstvu radi njegove mrzloté, ker je od zemlje narod daljeneji; pravili so mu velika nezdoga. V črnem templji, v črni obleki, pred črno podobo prosili so ga milosti. Drugo uro posvetili so Jupitru, kojega prekrasen blišč je bil celej prirodi koristen.

Mars je dobil tretjo uro; njegova moč je bila ravno nasprotna od Saturnove, prevelika gorkota se mu je pripisavala, i ker je ta itak vsem organizmom škodljiva, zvali so ga malo nezdoga. Četrta ura imenovala se je po Solu, kojega moč je bila Kaldejcem celoma nevtralna, ter je uzročil letno različno temperaturo. Venera, koja je dala peti uri ime, pošiljala je rastlinam hladno roso, bila je dobrotnica vegetabilijam. Merkur i Luna, po kojih ste se klicali šesta i sedma ura, se nista niti za jako škodljive, niti za jako koristne bogove poštovala. Osmá ura se je zopet imenovala po Saturnu, deveta po Jupitru itd. kakor nam kaže tab. broj I.

*) Censorinus de die nat. 13. Zanimivo je o premičnicah čitati do-
tično raspravo v Pavly Realexicon, knjiga V. str. 1663, iz koje
razvidimo, da so stari brojili ali 7, s solncem i mesecem, ali samo
5 premičnic.

Planet prve ure vsacega dne je vladal tudi celi dan ter mu je ime dal. Tako dobimo za dneve v celem tednu sledečo vrsto: Saturn, Sol, Luna, Mars, Merkur, Jupiter i Venera, koja nam kaže, da se pri nazivanju posamnih dni ni gledalo niti na veči ali na manji vpliv dotičnih planetov, niti na to, je li planet dalje ali bliže zemlji. Drugače je z vrsto planetov za posamne ure. Tukaj se jasno vidi, da se je pri razredjenji gledalo na distanco mej zemljo i planeti. Trije od zemlje narod daljeneji stojijo pričetakoma, solnce kot središče v sredi zemlji bližneji so na zadnje po vrsti prihranjeni. Ne more se zagotoviti, je li prva vrsta drugej kot neobhodno potrebna sledila, ali ste se vsaka v svojej dobi razvile. Nam se zdi skoraj drugo verjetneje; potem je na vsaki način vrsta dnevnih imen stareja ter nam nekako implicite kaže, da še ondat, ko se je teden kot sedmerodnevna doba z imeni posamnih dni konstituiral, astronomija ni bila razvita veda, da je še le zapuščala plenice, da se še ni dosta vedelo o distancah premičnic od naše zemlje. Potem bi se nam njuna slučajna harmonija, koja je razvidna iz tab. broj I., v resnici morala čudna dozdevati. Pa naj že bo kakor hoče, priznavati moramo, da je ta prekrasna, astrologično-mathematična kombinacija kaldejska že precej stara, ker se je babilonski kalendarj z mero i težino uže v 9. stoletji pred Kr. pri sosednih narodih — Aramejih, Sirih, Feničanih — udomačil.¹⁾

Osupniti pa mora vsacega bralca, kako je to, da se babilonska imena posamnih dni ne znajo, i kdo ve, se li bodo sploh kdaj znala. Ako se pa pomisli, da je starinska veda o Asirih i Babiloncih še sploh le malo razkrila, če se pomisli, da se astrologička podlaga, koja se kaže od konca do kraja, nikemu družemu ljudstvu starega veka ne more toliko pravico pripisavati, ko ravno Kaldejcem, vsaj nekoliko poznatim astrologom starim, i če se konečno pomisli, da je nastanek i razvitek tedna z njegovimi dnevi v slikani podobi celoma naraven, da! ljudstvu onih religiozних načel, kakoršnih so bili Babilonci, celoma potreben: vtihne precej pričetakoma toliko glasán sum, da bi cela ta razprava mogla le biti probabilna domneva, neimajoča nikake istinitosti za se, zadostujoča le lahkovernežem. Reč pa postane popolnoma verjetna, ako se pričetek tedna i njegovih dnevnih imen pri družih starih narodih iskati poskusi.

O Egipčanih, o kojih je paleografija že precej dosta objavila, vemo često gotovo, da so oni bili prvi narod, kteri je vpeljal solčno leto i potem si tudi druge dele leta razredil. Tako je imelo leto dvanajst mesecev, vsak mesec trideset dni, koji so bili posameznim bogovom posvečeni,²⁾ toraj pričetakoma nikakega manjega oddelka, kot mesec.³⁾

¹⁾ Duncker Gesch. des Altert. I. (3. Aufg.) str. 226 d.

²⁾ Herod. II. 82.

³⁾ Egipčanski meseci se po redu glasó:

Še le pozneje se je vsak mesec delil v 3 dekad, vsaka dekada pa v 2 pentadi, toraj so šteli 36 dekad, ali pa 72 pentad, dobici, kateri ste nastali: prva radi 36 dekanov, v koje se je Egipt razdeljeval, druga radi pet dni, ktero so morali še 12 mesecem po 30 dni vsako leto pridevati — $360 + 5 = 365$, — ktere so imeli za rojstne dneve mnogobrojnih bogov. I če prav moramo prijavati, da so tudi Egipčani vpliv briečih zvezd na nebu verovali i celo posebne listine imeli, na kterih je bilo za vsako uro zapisano, kako hoče dotična zvezda na pozemeljake reči učinjavati, vendar se pri krojenji meseca nikjer ne kaže siderični, kakor pri Babiloncih, pač pa numerični princip, i zanimivo je, kar Rösler¹⁾ pri letej priliki omeni: „Die dekadische woche theilt das los mit mancher einrichtung ägyptischer cultur; sie blieb isolirt, sie wurde niergends in der weit recipirt. Ist nicht auch die schrift, die sie erfanden, nur ihr eigentum geblieben, während die semitische im westen, die chinesische im osten gemeingut wurde?“

Lože bi kdo mislil, da bi se pri Hebrejcih smel pričetek tedna iskati. Mej drugim bi posebno številka sedem, ktera jim je bila ravno tako sveta, kakor Kaldejcem, mogla koga motiti, da bi mislil, ona je dala povod, sedem dni kot celoto brojiti. Naj se nam dovoli, tukaj o njej nekaj več spregovoriti. Sedmi dan bil je Jehovi posvečen. Vsako sedmo leto so mirovali. Po $7 + 7$ let — 50. leto je bilo sveto leto. Mej Pascho i binkošti šteli so sedem tednov. Pascha je trpela sedem dni, vsak dan se je darovalo po sedem jagnet. Velik drug praznik se je obhajal v sedmem mesecu vsacega leta skoz celih sedem dni. V sedmih dneh so se morali duhovni očistiti, ako so se omadeževali. Sedem dni je trajalo posvečenje duhovnov. Pri važnih daritvah se je po sedemkrat s krvjo poskropilo. Po sedem skupaj gre živina v barko. Po sedmih dneh, ko se je oznanilo, nastopi veliki potop. Jozva vkaže, da morajo duhovni vzeti sedem trobent in sedemkrat okoli Jerihe iti ter trobentati. Šteli so sedemdeset narodov, sedemdeset jezikov. Sedemdeset Hebrejcev nastopi pot v Egipt, sedemdeset let traja sužnost babilonska, itd.²⁾

Θεοῦ, Φωσφι, Αὐτῆς, Κοιὰν, Τυβί, Μειρε, Φαρμῶθ, Φαρμονθι, Παγῶν, Παῦρι, Εσφι, Μεσοφι. Diodr. I. 13; Ptol. Alm. III. 2, 153; Plut. de Is. et Osir. c. 12.

¹⁾ Ueber die Namen der Wochentage str. 12.

²⁾ Tacih primerov bi mogli iz Winer Biblisch. Reallexicon ogromno število navesti; tudi o številki 40 se govori, kako važna je bila Hebrejcem; drug bogat vir je Bähr Symbolik des mosaich. Cultus. Pri priliki omenjamo, da je v starih časih skoraj vsak narod imel ktero posebno izvoljeno številko. Tako n. pr. Indi št. 4; Egipčanom je bila št. 8 posebno sveta, a tudi št. 9 i 7 ste se jako čislale. Pri Grkih i Etruskih se št. 12 dostikrat nahaja i ima pri obeh narodih nekak političen pomen, o kterih številkah sloveči Niebuhr v svojej rimskej zgodovini II. 95. str. pravi: „Der staat war

Vendar številka sedem zgubi jako svojo veljavo, če pomislimo, da je hebrejsko leto solučno leto, kar razvidimo iz Mojzejevega poročila,¹⁾ ktero pravi, da je Noje šel 17. dan drugega meseca v barko, ter bivši v njej jedno leto izšel iz nje 27. dan ravno istega meseca, da so toraj k 354 dni mesečnega leta še prištevali 10 — 11 dni, da so dobili svoje leto z 364 ali 365 dni, t. j. solučno leto. Po tem si nikakor niso mogli dobico, obstoječo iz sedem dni, osnovati, ktera počveterena dá še le 28 dni, toraj cela dva ali pa tri dni premalo; kajti hebrejski pastirji niso mogli biti tako premetene glave, da bi bili á la Cesar ali pa Gregor XIII. solučno leto i sedmero dnevni teden kombinirati zamogli. Tudi mistika nam tukaj nikakor ne zadostuje, če bi se je hoteli posluževati, da bi si važnost številke sedem i pa sedmerodnevno dobo pri Hebrejcih raztolmačili. Tri pomeni trojnega boga, četiri pomeni svet v svoji podobi, ker so si ga četverovogelnega domnevali; toraj 3 + 4 je združenje boga sè svetom, 7 najpopolnejša številka! Kdo bi neki pri ljudstvu, koje nam Mojzej opisuje, take genijalnosti pričakoval! I ker tvrditi ne smemo, da bi bili Hebrejci še le v babilonski sužnosti od Kaldejcev si številko 7 i njihov teden z dnevi vred anektirali, ker so oboje že poprej imeli, moramo si misliti, da so se že v svoji semitiški domovini s Kaldejci vred navadili 7 dni v jedno celoto jemati ter število sedem tako visoko čislati. Vendar ta sedmerodnevna celota jim dolgo ni bila v tem pomenu, kakor teden iz vzroka uže navedenega; še le po Mojzejevi postavitvi, ko je Jehoven dan mej drugimi nekako mejo delal, se je ta sedmerodnevna doba odločno pričela smatrati kot teden, kateri, kakor smo videli, ni spěčificno hebrejski produkt, temveč semitiško seme se je na hebrejskih tleh pod posebnimi okoliščinami razcveto ter dozorelo se pokazalo v drugej podobi od babilonskega²⁾ posebno v tem, da posamnih dni Hebrejec ni imenoval po planetih, ker bi ga bilo to lahko zapeljalo, da bi se bil svojemu edinemu pravemu bogu lahko izneveril. Astrologija se hudo prepove kot malikovanje, Mojzejev kult spreobrne prvi dan

nicht als erwachsen aus ineinander gefügten theilen bestehend gedacht, sondern seine innere anordnung als bestimmt durch das wesen des ganzen und ein jedem Volke angestammtes Gesetz“. Primeri tacih svetih številke se nahajajo pri Rösleru v omenjeni knjiki pag. 4, 5 i 6. So se li te enakne številke v narodu izcimile? Nikakor se prosti ljud v take abstraktnosti ni mogel zamotati! One so često gotovo delo ljudi, koji niso imeli drugega posla, kakor služiti svoji fantaziji — duhovnov. Le ti so zamogli izmodrovati, da n. pr. št. 3 pri Indih pomenja narviše bogove Brahma, Vishnu i Sivah. Tacih duhovnih kolegij šteje stari vek dosti. Spominjamo samo še egipčanskih misterij, kojih se je tudi Mojzej dobro navzel, i pri Grkih znamenite filozofične škole Pitagorejeve.

¹⁾ Moz. gen. I. 7, 11, i 13; potem še Moz. gen. I. 8, 13 i 14.

²⁾ Primerjaj o tem Röslerja pag. 10, odst. 2.

babilonskega tedna, kateri je bil poleg Saturna tudi najvišjemu Bogu-Belu posvečen, v zadnji dan v tednu, ter zapove, da se mora posvečevati Jehovi ter imenovati se šabbath = sedmi dan. Enako so se zvali drugi dnevi v tednu po številu: rišon, šeni, šeliši, rabiši, hamiši, šiši; potem ima tudi hebrejski teden numerično podlago, nikakor pa planetarične, i je zato od egipčanskih dekad in pentad dosti važnejši, da se je daleč v okolico razširil, se pri sosednih narodih globoko ukoreninil, i na ta način si svoj obstanek do danes i za prihodnje čase pri mnogih ljudstvih zagotovil; mej tem ko se je egipčanska dekada¹⁾ le v veliki francoski revoluciji za trenotek prikazala, proglašena 5. decembra 1793, a s 1. januarjem 1806. zopet odpravljena, pentada pa kot dnevna še dozda nikake analogije ni doživela, le pri Rimljanih je lustrum jej nekaj podoben, a to je letna pentada.

Ker se pri družih starih narodih nikjer ne kaže niti kovi sled o kacej časni dobici, podobnej tednu, smemo potem verovati, da se je planetaričen teden pričel v Mezopotamiji ter se tudi tamoj razvil; a kako se je pozneje pri sosednih narodih udomačil, kako so morala kaldejska imena se umaknoli mlajim rimskim, da! celo bez vsacega sledu zginoli pred samim številjenjem tedenskih dni, to hočemo v sledečem natančneje pretresavati.

Samostalno zgodovino imado Kaldejci samo do leta 538. pred Kr., v kojem je mogočni perzijski kralj Kir njihovo glavno mesto z zvižajo si osvojil. Tako so Perzi merodajni nasledniki Babiloncev v prelepi Mezopotamiji, i podedovali so po njih vse duševno i telesno bogastvo. Perzija se vedno bolj razširja, postane ohola, hoče malobrojne a jake Grke podaviti, ker se jej pa ne posreči, prične radi orijentalne mehkušnosti svojih kraljev slabeti, ter se v letu 333. gromovito zvrne v grob po borbi na Isu, kojega je uže več sto let drugim narodom kopala i postane lastnina Alexandra Veličega. Po njegovej smrti zdrobi se ogromno macedonsko kraljestvo, i v drugem stoletji pred Kr. postane po večini rimska provincija. Kako se je neki godilo v letéh stoletjih s planetaričnim kaldejskim tednom, nikomur ni znano. Kdo bi neki zahteval natančna poročila kronologična iz ove dobe krvavih bojev, v koji se je le gledalo, kako bi mogel jedan narod drugoga obveljaviti, si ga podjarmiti! Še le pozneje, ko se je uže rimska samopašnost do sitega nasitila, podvržai si Makedonijo, Grecijo, zapadno Azijo, i severno Afriko, se zopet prične položaj nekoliko čistiti. Pisatejji, kateri nam našo reč vsaj nekaj pojasnujejo, so veči del rimski; grški segajo ali predaleč nazaj, ali pa celoma molče o inih narodih. Opiraje se na latinske pisatelje v dobi rojstva Kristovega i na lastno zmerno domišljijo, dobimo sledečo podobo.

Dogodivščina nam kaže, da ljudstva svoje duševne proizvode tvrdovratno čuvajo, če pridejo z drugimi v kako ožo dotiko —

¹⁾ Dnevi francoske deкаде se numerično po redu glasé: primidi, duodi, tridi, quartidi, quintidi, sextidi, septidi, octidi, nonidi, decadi.

še se to godi nasprotno, godi se vselej pod devizo poptujčevanja, kakoršnih izgledov nam posebno v našem času ne majnka — i čuvanje duševne lastnine postane še trvdovratneje, ako se narodi srečajo po potih krvavih, ako postane jedan sužen drugega po sirovem pravu ostrega meča. Da, tudi zmagovalci se vedejo proti podjarmljenim nekako ošabno, sramovaje se, kaj od njih v okvir svoje kulture vzeti, i to posebno, dokler se strasti ne poležejo. Tako se nam grški vpliv na rimsko omiko pred podjarmljenjem grške dosti močnejši kaže, nego precej po razdrobljenem korintu; še le pričetkoma prvega stoletja pred Kristom se zopet vname plamen do vsega, kar je grškega. Ravno tako nam je toraj tudi o kronologičnih razmerah soditi. Narodi, kateri so v 2. 3. 4. i 5. stoletji pred Kr. za svoj obstanek bili krvave boje, imeli so že večji del vlastne koledare, koji so bili deloma kaldejskemu, deloma pa hebrejsko-egipčanskemu podobni. One so ohranili, dokler jim je bilo le količkaj mogoče, ali pa dokler se niso prepričali, da bi bil jedan ali drugi inega ljudstva primernejši. Ko so pa koncema drugega stoletja Rimljani postali gospodje vseh okoli sredo-zemskega morja ležečih dežel, ko se je velika rimska država pod svojim orlom mirneje razvijati pričela, ko je omika napredovala posebno s tem, da so se različni narodni elementi pričeli jedan drugemu približevati, se nekako asimilovati, ko je posebno trženstvo ta kulturno-historički proces proučilo: pričinja se nam krog nekaj časa kaldejski i hebrejski teden prikazovati. Tako n. pr. že Tibull piše: „Saturni aut sacrae me tenuisse diem.“¹⁾ V prvem i drugem stoletju po Kr. se najprej Helios, Hermes i Aphrodite imenujejo. Dio Cassij pa se nekaj več peča s tednom²⁾ i nam grška imena dotičnih bogov — planetov navede: *Κρόνος, Ηΐς, Σάτυρος, Άρης, Έρμης, Ζεύς, Άφροδίτη*; latinsko vrsto uže poznamo.

Temu se ni čuditi. Ko so namreč Rimljani otročja leta, ktera se pri vsakem narodu v njegovem razvijanju kažejo, preživeli, ko so že sleparskim duhovnim kolegijam prerasli, ko se je uže o rigoroznem Starorimljanu reklo: „Cato mirari se ajebat, cur non rideret haruspex, haruspicum cum vidisset“; ondaj se je uže lahko vedelo, da je orakljem, avgurom i drg. enakim sleparijam odkljenkalo. A rimsko ljudstvo se nikakor ni moglo stare navade lociti, prihodnost vpozvedavati, bodi si tako ali onako.

To slabost so kaldejski astrologi jako dobro porabiti znali, prišlo jih je cel kontingent v glavno mesto — vražam jako vdani Rim, ter so tukaj svoje sleparije bez konca i kraja uganjali, se v vsako društvo vsilili, da, celo do prestola rimskih imperatorov prodri. Sulli so leti „coprniki“ njegov žalosten pogin prorokovali,

¹⁾ Tibullus (700—735 a. u. c.) I. 3. 18. Zanimivo je, kako si Röslér zamenjavo Saturni et sacrae diei pojasni; pag. 16.

²⁾ Dio Cassius 37. 19.

ko se je po človeškej pameti po pravici mogel zvati srečnega.¹⁾ Itak so Oktavijanu prerokovali prihodnost celoma povoljno²⁾. Tiberij se je nekaj časa celo sam pečal z astrologijo, da si je pozneje „kaldejske matematike“ — ker so imeli dosti računarskega orodja, med tem tudi horoskop — hudo preganjal ter L. Tituanija i P. Marcija krez tarpejsko skalo prekucniti ukazal³⁾. Nigidij Figul se je posebno trudil, da bi bil letó astrologično vedeževanje na zvišeno stališče sistematične vede povzdignil. Tacit nam pripoveduje⁴⁾, da je Oton imel urnega Pholomeja pri sebi iz tega uzroka, Vitelij jih je zopet hudo preganjal⁵⁾ i to je trajalo dolgo po Kr., ko se je katolicizem že precej razširil. O teh učenič sleparjih Rösler prav dobro pravi⁶⁾:

„Von dieser rührigen genossenschaft der mathematiker muss man die astrologische reihung und benennung der woche herleiten, wie sie der römische Kalender im II. jahrhunderte n. Ch. allmählig aufnimmt.“ Iz tega je razvidno, kako komplicirane so bile poti, po kterih je planetarični teden dospel na grška i latinska tla. Zdaj nam je pogledati, kako se je hebrejskemu godilo. Ko je v zadnjem stoletji pred Kr. Palestina prišla pod rimsko žezlo, podali so se njeni prebivalci v daljni svet, ne domnevaje si o svoji domačiji toliko, kakor so si dolgo časa poprej, ter so tako z Grki i Rimljani prišli v ožo dotiko. Hebrejci so bili sploh pri grškem i romanskem narodu že precej zgodaj poznani, i to radi njihove vere v jednega boga, v jednega zveličarja. Ta posebnost mej drugimi zanimivimi šegami pobožnega hebrejskega ljudstva upozorila je Grke i Rimljane, da so se pričeli za nje brigati, jih spoznavati. Posebno novo pa je bilo drugim narodom to, da so posledni den svojega tedna tako visoko častili, posvetivši ga svojemu bogu kot dan, kterega se mora od vsacega dela počivati, mirovati. In rimski pisatelji so precej iz zaničljive končnine arius i glavnega njihovega praznika sabbath skovali nomen appellativum sabbatharius, kojim je večkrat imenujejo⁷⁾. Ko so se že Hebrejci mej sosednimi narodi precej razširili, ko se niso više sramovali, svojo vero očitno pred svetom kazati, ko se je neizrečeno sovraštvo, katero so druga ljudstva do njih gojila, nekoliko vneslo: pridobili so si poprej toliko zaničevani mej zaničevalci samimi privržencev, ki so vse drugo, kar je bilo hebrejskega, hudo sovražili, le sabbath so z njimi praznovali, mirovaje od težkih poslov⁸⁾. Koncem 1. stol. po Kr. je

¹⁾ Plut. Sulla 37.

²⁾ Suet. Augustus 94.

³⁾ Suet. Tiberius 69. 86.

⁴⁾ Tac. h. I. 22.

⁵⁾ Tac. h. II. 62.

⁶⁾ Rösler pag. 16.

⁷⁾ Hor. sat. I. 9. 69; Mart. 4. 4, 7.

⁸⁾ Tibull. I. 3, 18. Juven. XIV. 105; Suet. Tiberius 32.

bilo praznovanje hebrejskega sabbatha mej Grki i Rimljani precej razširjeno.¹⁾

Ravno v oni dobi, v kojoj so Nehebrejci pričeli hebrejski sabbath praznovati, snuje se pa tudi nov izraz za teden, kateri se je pri Grkih izključivo, pri Latinih pa le deloma vdomačil. Poprej so namreč Hebrejci posamne dneve ali po sabbathu šteli, na pr. *πρώτη σαββάτου*²⁾ ali pa je celo imenovali sabbathe, na pr. *μία σαββάτου*,³⁾ teden pa sabbath, ktera izraza oba pomenita nedeljo. Tako tudi farizej pred altarem moli: *προσκύβω δις τὸν σαββάτον*,⁴⁾ kar se nikakor ne pravi: postim se po dvakrat v sabbathu, temveč postim se po dvakrat v tednu. Ko so se pa Grki v tem pomenu pričeli požidovati,⁵⁾ imenovali so sabbath kot židovski praznik *ἡβδομάς* — sedmi i zadnji dan v tednu, pozneje pa pojem te besede tako raztegnoli, da je tudi teden pomenola, i v zadnjem pomenu sprejela se je tudi od Rimljanov ter je starejša od latinske septimana⁶⁾ Zadnji besedi se je poprejšnji izraz Rimljanov *nundinae*, *nonae*, le počasu umikal, ter še le po Konstantinovem ukazu, da se imajo *nundinae* pričeti „cum die solis“ popolnoma zginol, ker ta teden, obstoječ iz 8 dni, nikoli ni imel sakralnega pomena, temveč bil je le tržen teden starih Etruskov, od kojih so ga Rimljani poleg mnogo družega recipirali.⁷⁾

Tudi kristjani so sprejeli hebrejski teden v njegovej prvotnej podobi s številno podlago skorej bez vsacega spremena. Vendar nam je tukaj ločiti kristjane rimske od kristjanov grških, prvi spadajoči pod rimski, drugi pod konstantinopolitanski patrijarhat. Oboji so si izvolili prvi dan po hebrejskem sabbathu za mirodan — gospodov dan, *dies dominica*, *κυριακή ἡμέρα*,⁸⁾ ker je Krist ovi dan od mrtvih vstal, ovi dan sv. duha poslal, ter so se ravno s tem tudi unanje od tvrdovratnih Hebrejcev odločili, dasiravno so reč sabbath ohranili kot zadnji dan v tednu zaznamnjevaje. A grški kristjani imenovali so druge dneve v tednu, brojé jih po sabbathu *ἡμέρα δευτέρα*, — *τρίτη*, — *τέταρτη*, — *πέμπτη*; le petka niso analogično zvali — *ἑκστή*, temveč *παρασκευή*, pripravljene, koji izraz ni le v krščanskem duhovnem zmislu ovemu dnevu pristojal, ker so se kristjani postom i molitvijo Kristove smrti spominjali, temveč tudi v starem, hebrejskem, prvem pomenu, ker so

¹⁾ Joseph. contra Apion II. 39.

²⁾ Marc. 16. 9.

³⁾ Luc. 24. 1.

⁴⁾ Luc. 18. 12.

⁵⁾ Pisava sabbath nam je bolj ugajala od sabbat; ravno tako smo izraz Hebrejci veči del ohranili, če je prav znabiti manj natančen ko Židje-Juden.

⁶⁾ cod. Theodora I. XV. tit. 5, leg. 5: *dominico, quiseptimanae totius primus est dies.*

⁷⁾ Pauly Reallexicon dotič. beseda: V. 774.

⁸⁾ Joann. Apok. 1. 10; *Ἐγερόμενος ἐν πνεύματι ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ.*

se Hebrejci oni dan v resnici pripravljali na svoj sabbath, kot dan Jehove.¹⁾ To številjenje dni bilo je v navadi v cerkvenem i državnem koledaru.

Rimski kristjani pa so tukaj delali razloček, kateri se je do danešnjega dne pri vseh romanskih kristjanih ohranil. Navadna praksa ohranila si je dnevna imena o tednu, kojih pričetek smo našli v Mezopotamiji — planetarični princip spodrinil je brojenje, — ter računila dies Solis, — Lunae, — Martis, — Mercuri, — Jovis, — Veneris, — Saturni. Cerkvena praksa pa je imena planetov zavrgla — zakaj, ni teško vganoti — ter dneve štela, kakor grki: feria secunda, — tertia, — quarta — quinta, — sexta; le mesti dies dominica se nahaja tudi dies Solis, dobivši nekaki religiozno-mistični pomen, da je solnce za naravo to, kar je Krist bil za človečanstvo, ki je oni dan kot solnce iz groba vstal. Zanimivo je to, da se dies nahaja le z dominica, nikoli pa dies secunda etc. i ravno tako le feria secunda, nikoli pa feria dominica. Beseda feria pomeni v pluralu praznike i iz le tega stališča tolmači du Cange to jezično prikazen tako: „Ab hebdomade paschali, quae erat immunis ab opere faciendo et feriata. Unde cum sex illi dies post Pascha feriat essent, et ea esset prima anni ecclesiastici hebdomas, inde factum, ut omnes dies septimanae vocarentur feriae. Lex est enim Constantini Magni, qui hebdomadas ante et post Pascha ἀπράκτους et feriatas sancivit.“ Ideler pa drugače misli²⁾. Hebrejci so se vsaki drugi dan v tednu postili. Kristjani so ta post preložili na četvrti i šesti dan v tednu, i ker je bil postni dan kristjanom praznični dan, imenovali so ona dva dni feria quarta, — sexta, ter se po teh pričeli tudi ostali dni imenovati, a bez prvotnega pomena besede feria.³⁾

V kakej podobi se nam teden kaže pri evropskih narodih v sedajnosti, kako so si ga prilastili od Rimljanov, od Grkov?

Tukaj nam je razločevati dve veliki grupi, kojih jedna kaže aličnost z Grki, druga z Rimljani. Kdo bi si neki mislil, da bi Konstantinopol i Rim, ktera sta si bila od začetka huda nasprotnika posebno v verskih zadevah, sè svojimi posebnostimi tako globoko v razmere poznejih ljudstev segala!

V prvo grupo, ktera ima teden na grškej podlogi stvorjen,

¹⁾ Theophylact. Hierodiac. hom. 14: Παρασκευὴ λέγεται ἡ ἰστομασία ἰσχυρὰ γὰρ οἱ Ἑβραῖοι ἰστομάζουσιν ἐν τῇ ζ' ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος ὅσα φεγγὰ μέλλουσιν φεῖν ἐν τῇ ζ', τοῦτ' ἴσται ἐν τῷ συμββᾶτω, διὰ τοῦτο ἀνόμασαν τὴν ἡμέραν ταύτην παρασκευήν.

²⁾ Ideler. Handbuch der Chronol. II. 180.

³⁾ Rösler pristavlja k obema: „Vielleicht wirkten beide Übungen mit, die seltsame wandlung des wortes zu vollziehen,“ ter navede nek citat pri du Cange: „Et nota, quod Judaei dies sabbathi appellant, nos autem ferias dicimus, quod omni die feriare, i. e. cessare a peccato debemus.“

spadajo Slovani, ž njimi sorodni Litevci i Letje, in finsko-tartarski narodiči v Evropi.

Kar se tiče Slovanov, Litevcev i Letov, so si le malo kje tako podobni ostali, kakor v dnevnih imenih v tednu; glej tab. br. II. Pri vseh nahajamo številni princip kot zmagovalnega. Trije dnevi ga izrazujejo, imenevajoči se po broji vtorek, četrtek, petek; se ve, da jih vsak dijalekt imenuje po svojih glasovnih postavah. Brojiti se prične z dnevom pondeljkom, ne pa z nedeljo, kakor pri Grkih, ali pri Rimljanih v cerkvenem koledaru. Ravno tako so vsi Slovani recipirali hebrejski sabbath. Grški *ημέρα νεκρῶν* nahaja se tudi pri Slovanih, i sicer pri Slovencih v istej podobi, pri drugih le malo modificirano. Tako so Rusi na vstajenje Gospodovo posebno reflektirali, drugi pa na posvečenje onega dne Gospodu z molitvijo ter s tem, da so težavna vsakdanja dela pustili ter mirovali. Kategoričnemu „ne delaj!“ je pobožni i pohlevni Slovan, vbi-ja se celi teden s poljedelstvom, rad slušal, da! še prvemu dnevju po gospodovem je dal ime, katero se na-nj opira. Sreda točno izrazuje to, kar je ovi dan v resnici naprem drugim svojim tovaršem. Vse to velja tudi o Litevcih; o Letih moramo kot posebnost zabležiti, da se vsi dnevi v tednu razve prvega, kterega so klicali „sveti dan“, številijo, da toraj ne poznajo niti srede niti sabbatha, kar nam priča, da je letski teden precej mlajši od slovanskega i litevskega, o kterem se ne da gotovo povedati, se je li pri Slovanih pričel ter se k Litevcem razširil, ali narobe; geografičke razmere onega časa, v kojem so Grki na sosedne i druge narode v tem oziru vplivali, dajejo Slovanom prednost. O planetih pri vseh Slovanih, Litevcih i Letih ni niti sluha niti duha; kot mitologična drobtinica se more le omeniti, da so lineburški Vendije četrtek imenovali Perendan, da so ga toraj posvetili slovanskemu, narmogočnejemu bogu groma i bliska. Da se dnovi neravnega števila smatrajo za nesrečnejše, kot oni ravnega, je čisto kaj znanega, ter tudi pri drugih narodih¹⁾ navadnega. Koliko znamenit je v tem obziru petek! Od neomikanega pastirja do častitega „gospoda“ boji se ga vse, i če je kako delo se slabo dovršilo, pričeni se v petek, sliši se dostikrat še v 19. stoletji, da je nepovoljni vspah nedolžni petek zakrivil. Mej dnevi ravnega števila spoštuje se pri Slovenih i znabiti tudi pri drugih Slovanih najbolj četrtek, i to bi lahko koga napotilo, da bi si mislil, da so pričetkoma vsi Slovani ta dan posvetili svojemu narčudnejemu bogu Perunu, da se je pa pozneje to posvečenje pri vseh drugih Slovanih vnanje zgubilo, ter se le še skrivno ohranilo; a pri Vendih je tudi vnanje ostalo. Prav dobro se še spominjam, kako so mati ob četrtrih večerih predicam, ko se je pričela bližati deveta, ponosno povedali: „Dekleta, zdaj pa le spat! danes je sveti čet-

¹⁾ Tako kinezom pomenijo neravne številke nepopolne reči: mrzloti, noč, mesec, zemlja, vodo, bolezen, nesrečo, žensko; ravne pomenijo popolne: solnce, ogenj, toploto, nebo, dan, moža.

vrti večer;¹⁾ dasiravno so drugekrati zadnja šli izza kolovrata. Vprašavšemu po vzroku, iz kojega se ni smelo po navadno do ednajste presti, rekli so, da pride oni večer bela lišna žena²⁾, ktera domači blagor odnese, ako vidi, da se njen večer ne spoštuje. Tej domači šegi je podobno to, kar Rösler³⁾ omenja, da litevska dekleta v četrtih večerih ne predejo rade zavolj Laumes⁴⁾, muhastih manjih boginj, o kterih pripovedujejo: „Če ktera predica vstane i svoje mesto zapusti, se precej kova onih Laumes na nj vsede ter silno hitro prede. Če zamore predica boginjo imenovati, pusti prejo ter odide; če ne jo vzame sè sabo.“ — Različno imenujejo Slovani vseh sedem dni kot celoto. Jugoslovani z Rusi, Litveci i Leti jih zovejo po prvem dnevnu v celem broji — nedelja⁵⁾, severni Slovani razve Rusov, pri kojih je tudi izraz sedmica v navadi, jih imenujejo teden — ta dan, kar nam kaže, da si je nekaj Slovanov onih sedem dni tako složne jednega za drugim tekoče, jednega v drugoga se stekajoče domnevalo, ko da bi bili vsi jedan i isti dan. Prekrasen i originalen pojem!

Finsko-tartarsko deblo, koje se razdeljuje v četiri glavne dele⁶⁾, ki se zopet delijo še na mnogo malih narodičev sè svojimi dijalekti, kaže nam tudi v svojem koledaru o tednu i njegovih dneb ravno toliko razkrušenost. Kakor so si ti narodi na zgubo drugim narodom i državam svoj telesni obstanek priborili, ropajoči na desno i levo od kar jih zgodovina svetu pokaže, razdirajoči že utemeljene države z množočim se blagostanjem duševne i gmotne omike; tako tudi njihov duševni imetek, pogledimo si ga od ktere-koli strani, kaže nesamostalnost, obsegajoč tuji živelj sosednih narodov, kojega so potem le nekako po svojem predelali. Slovani, koji so bili toliko nesrečni, postati jim sosedni narod, medleli so, krmé svojega divjega sosedu. Mnogo dobrega so si finsko-tatarski narodi od Slovanov izposodili, i mej tem dobrim tudi teden. Kot narmočneji del, ki še dandanes na sramoto evropske omike t'aci veliko števílo ljudstva druge narodnosti, posebno pa slovanске Bulgare, nam je osmanski ali turški, kteri je tudi v zgodovini bil

¹⁾ Primeri: Glasnik 1864. pag. 353., Glasnik 1866. pag. 310, kjer se imenuje Torka, Torklja.

²⁾ Rösler pag. 28 po Nesselmannu: Lithauisches Wörterbuch.

³⁾ Rösler pag. 28: „Wenigstens der ausdrück „Laumes papas“ (Donnerkeil) könnte solches (dass die besondere achtung des donnerstages sich auf den Perkunas gerichtet habe) vermuten lassen, da der donnerstag dem Perkunas sonst zukömmt.“

⁴⁾ Pri Slovcnih le na Koroškem i Štajerskem, po drugod teden. Murkov besednjak dot. beseda.

⁵⁾ 1. Tunguško, 2. Mongolško, 3. Turško, 4. Finško deblo. Prva tri govore tatarski jezik v ožem pomenu, i se zopet delé na več kosov, na pr. mongolško v vzhodno-mongolško, kalmiško, buretako. K Finom spadajo Samojedí, Ugri, bulgarska grupa, permako i Fini sami. Brockh. Conv. Lexic. VI. 71. XIV. 698.

narmerodajnej faktor, i koji je, živeč v Aziji mej Perzi i Arabi, sprejel nekaj od perzijskega, nekaj od arabskega tedna. Kakor nam tab. br. III. kaže, so sreda, četrtek i teden perzijski. Opomniti pa moramo, da dotična dneva pomenita v perzijskem četvrti i peti dan, ker Perzi od sabota brojijo dneve; pri Osmanih pa to ni mogoče biti, ker štejejo od nedelje, razve, če nedeljo samo v mislih brojé; toraj so ta dva dni često mehanično recipirali. Guma¹⁾ = petek je arabskega pokolenja, itak sabota — guma ertesi = popetek, kar ima sè slovanskim pondeljkom oziroma oblike veliko sličnost. Bazar günü je Turkom to, kar je nam nedelja — sejmov dan pomeni, i je finsko-tatarsko blago, kakor tudi narbrže sali = terek, kjer se je sejmov dan sprejel kot glavni dan, po kojim se je teden pričel; bazar-ertesi = posejmov dan je nastal kakor guma-ertesi. Turški teden ima potem arabsko, perzijsko, slovansko i domačo podobo.

Madjari, koji so v 8. stoletji v Evropo pridrli, se mej Slovane vrinoli, kteri so tedaj pol Evrope kot nepretrgana, kompaktna masa zasedali, konstruirali so svoj teden često po slovanskem, kar nam je neovrgljivi dokaz, da so imeli Madjari tedaj o času i njegovej razdelitvi v male perijodice jako primitivne pojmove. Edino vasarnap, kar pomenja turški bazar-günü, je specifično domače, finsko tartarsko, vsi drugi so ali prestava slovanskih dni, ali pa še to ne. Kedd = 2. dan, hetfö pomenja totiko kot glava sedmorice — začetek tedna het, = 7 i teden, fö = glava, sta podomače izražena, druge dneve glej tab. br. III.

V evropskem severu živeči finsko-tartarski narodiči kažejo v svojem tednu sorodnost sè Slovani i njim sorodnimi Litevci i Leti, in z nemškimi severnimi ljudstvi.

Estje so se najbolj Slovanom bližali, opiraje se na Lete, kar nam svedoči, da so si teden precej pozneje vredili kot sosedni narodi.

Pühha pääw = sveti dan je prestava letske sweh dene. Drugi dnevi se štejejo ter so često po letskem posneti, kjer se tudi kot 3. dan broji. Petek se imenuje rede, redi, edini domači pridelek, kojega pa nikjer nismo mogli najti pojasjenjega. Lau-pääw = sabota, je najbrže škandinavskega pokolenja, ker pomeni, da so se oni den kopali, kakor laugar pri severno-germanskih narodih. Näddäl = teden, je često slovansko-letsko.

Kakor Estje Slovane i Lete, tako so Fini i Laplandi posnemali severno-germanske narode škandinavskega polotoka. Edino kesk-wiiko, kask-wakko je analogično slovanski sredi, kakor estsko kesk-näddäl, a tudi nemškemu mittwoche, kar pa škandinavski narodi ne poznajo. Vsi drugi dnevi so imenovani po škandinavsko. Laplandski ailekes päiw je domačega pridelka iz domačega bo-

¹⁾ guma pomeni združenje.

žanstva¹⁾; finski puolpäive = sabota, pomenja pol dneva; tudi pri Estih dorpadskega narečja je ta izraz navaden. Rösler ga ne ve tolmačiti, tudi nam ni bilo mogoče ga pojasniti po nikacih virih.

Poglejmo si dnevni imen v tednu druge grupe narodov, koji so se naslanjali na Rimljane, koji so zavržli cerkveni številni sistem, se ravnali skoraj izključivo le po rimskem državnem koledaru i tako ohranili stari kaldejski planetarični sistem. V to grupo spadajo vsi romanski narodi, potem grmansko debla se svojimi vejami, Keltje, malobrojni Baski i Albanezi.

Pri romanskih narodih se je rimski državi koledar le malo predružačil, kar kaže tab. br. IV. Mej vsemi Romani so edini Portugizi, kteri so svoj teden z dnevi po grškej obliki osnovali, koji so cerkvi odjenjali ter vpeljali številjenje posamnih dni. Prvi dan je pri vseh Romanih grški *ἡμέρα πρώτη*; a tudi za tega se dies solis na pr. pri Frankih še v 6. stoletji nahaja²⁾, kar nam kaže, kako dolgo se je morala cerkev za svoj brojljni princip proti planetaričnemu boriti.

Ravno tako so vsi Romani hebrejskemu sabbathu zvesti ostali, dies Saturni se po razpadu rimske države nikjer ne prikazuje. Slovanskej sredi, ali nemškej mittwoche se analogično le v italijanskih dijalektih mez-edina, maz eamda = media hebdomas nahaja. Sardinsko chenabura, cenabura = coena pura spominja na postni dan, na grško *παράσσην*. Vse drugo je latinsko. Teden pomeni pri vseh sedmorico, i se je sploh iz septimana izcimil; le španski tudi hebdomada, eamda, doma — hebdomas; sardinski chida, cheda = *σήμερ*, skrb, trud — toraj toliko kot delavnik.

V jako zanimivi podobi se nam grmanski teden se svojimi dnevi kaže. Človek bi na prvo mislil, da je često originalen, da ima z družimi narodi le broj dni enako. A kdor latinsko i grmansko mithologijo pozna, razvidi precej, da so tudi Grmani tukaj pustili samostalna tla ter Rimljane posneli, namestivši latinska božanska imena se svojimi lastnimi. Izvrstno toraj Rösler pravi: „Die germanische bezeichnung erweist sich als übertragung der lateinischen auf den boden des deutschen mythus, aber nicht wie in den monatsnamen, wo das fremde nach vielem kampf eine unveränderte aufnahme durchsetzte. Alles trägt vielmehr deutsches kleid aus römischen stoffe“³⁾

Ker se je planetarični sistem tako čisto ohranil, da, pri nekterih čisteje, nego pri romanskih narodih — glej tab. br. V. — sme se tvrditi, da se je pri Grmanih teden z rimsko podlago reci-

¹⁾ Ajlekes olmak so bili bogovi spodnjega zraka, ter sta se jim petek i nedelja posvetila, ktere so morali Laplandi pač vestno praznovati. Tako Knud Leem, Nachrichten von den Lappen in Finmarken, Leipzig 1771.

²⁾ Ecce enim dies solis adest, sic enim barbaries vocitare diem dominicum consueta est. Gregor Tourski III. 15.

³⁾ Rösler pag. 20.

piral, ko je še paganstvo krepko živelo. Grimm misli, da se je to godilo v 4. i 5 stoletji¹⁾, i da se to ni tako v jedan dan vršilo, temveč da so se dotična božanstva primerjala, prevdarjala, je tudi često razvidno; slučajno bi se tolika, harmonična sličnost nikakor ne bila mogla dogoditi.

Za saboto se nahajajo pri Grmanih trije različni izrazi: pri severo-zapadnih seater-daeg, pri severnih laugardagr, i ta v več oblikah, pri Nemcih v ožem pomenu samstag i sonnabend.

Samstag sè staro i sredno-nemško obliko je habrejski sabbath, i to je poleg mittwoche vse, kar v nemškem tednu kaže cerkveni vpliv, kateri je bil po oznanovalcih krščanske vere jako velik.

Sonnabend nima nikjer nikake analogije, t. j. večer pred dnevom solčnim — sonntag.

Seater-daeg je edini izraz, kterega Grmani niso pre naredili, kojega niso po kacam domačem božanstvu prekrstili, temveč ga ohranili nepopačeno, sprejevši ga od paganskih Rimljanov, Saturni dies, ter so se tako še dosledneje pokazali, kakor Romani, kateri so veči del sprejeli cerkveni dies dominica. Mogoče bi bilo pa tudi, da se je ta dan imenoval po britanskem bogu Saturday²⁾, ali da bi bila ta beseda sestavljena iz sater i dag, koji prvi izraz pomenja mejo, konec, toraj tukaj dan, ki celoto meji, i koji se nahaja še tudi v neklih pokrajnih imenih, na pr. Saterdag, Saterthorp, Saterup. Vendar Rösler iz precej tehtnih razlogov nobene teh dveh izpeljav ne odobruje.³⁾

Lauerdag pri severnih Grmanih pa ni toliko kot kopeljni dan, ker je bila pri njih navada, da so se zadni dan v tednu kopali.

Prvi dan je vsem Grmanom solčni dan, Sonntag; edini Schwedi ga imenujejo tudi heltag, kar je podobno letskeemu sweh dena i estskemu pühha päiw. Staro-nemški se nahaja tudi fröntag, sredno-nemški vröntag, i spominja na slovansko nedeljo. V poeziji se ta dan posebno rad imenuje der tag des herrn, kar je često cerkveni dies dominica.

Drugi dan v tednu imenuje se lunini dan, i to pri vseh Grmanih bez kake druge postranske oblike, — montag.

Tretji dan kliče se po severno-grmanskem Týru, po staro-nemškem Ziu, ki je bil vsem Grmanom to, kar je bil Rimljanom Mart — bog krvave vojske tyrstag v več oblikah, kakor so zahtevale glasovne spreminjave dotičnega naroda. I vendar se nahajajo o tem dnevu čudovite druge etimologije. Staro-nemški zies-tag poskusil se je izpeljavati od zinstag, dies census, kot da bi se bilo na ovi dan posebno kaj cenilo. Tudi novonemškega nosnika n, ki se je v nekterih dijalektih zgodaj prikazal, si nekoji niso

¹⁾ Grimm deutsch. Mythol. pag. 116.

²⁾ Sam. Johnson Dictionary.

³⁾ Rösler pag. 21.

mogli pojasniti, ter so tako posebno holandski dingstag izpeljavali od ding, sod, soditi.¹⁾ Drugi so zopet še t vrivali ter napravili dienst-tag. V srednjem veku nahaja se za torek tudi ime aftermon-tag, kar je podobno slovan. pondelku.²⁾ V avstro-bavarskih dijalektih pravi se temu dnevu ertag — er, eri, erih, ereh, ir, ör, ärsch, jerte, eör tag.³⁾ Er, Eor, Ear se je reklo tudi Tyru, kar je celo po glasu podobno latinskemu Martu.

Četrty dan imenuje se pri severno-zapadnih i severnih Grmanih Wodans — Odinstag, posvečen toraj velikemu bogu, kojega je že Tacit⁴⁾ z rimskim Merkurom identificiral. Pri Nemcih imenuje se ta dan, kakor pri Slovanih mittwoch, sreda v tednu, beseda, ktera se je zgodaj v srednjem veku po nemških apostolih vrinola, koji niso mogli trpeti paganskega imena, i sicer imena toliko znanega mogočnega Odina, bojé se, da bi ga prosti narod s kultom vred predolgo ne pozabil. Da se je pri Saksih i Frisih ohranil Odinstag, se nam ne more čudno dozdevati, ker je pri teh narodih dolgo paganstvo prevladovalo: pač pa nam je to pri Angležih zanimiva prikazen, ker je tako zgodaj katoliška Anglija bila za grmanske narode zibelka krščanstva.

Peti dan so vsi Grmani, tudi Nemci, posvetili grmečemu i bliskajočemu Donaru, staroseverno Thorr, staro-saksonsko i angleško Thunor. Kakor Jupiter tonans pri Rimljanih, Perun gromonosni pri Slovanih, se je tudi pri Grmanih Donar posebno častil, i še le v 8. stoletji se je Bonifaciju posrečilo, pri poganskih Saksih podreti posvečeno mu drevo, prevzetni hrast, za vselaj uničiti prazno-vernega ljudstva preveliko zaupanje v njega, ter postaviti na istem mestu znamenje sv. križa. Dijalektivni izrazi na Koroškem i Štirskem: phinztag, pinztag spominjajo na grški *πέμπτη*, kakor pfingsten na *πεμπτηκοστή*, dasiravno se mora priznavati, da je posledni izraz iz latinskega, kjer se tudi nahaja, lahko k Nemcem dospel; a *πέμπτη* se ne najde v latinskem cerkvenem koledaru, toraj ta etimologija nikakor ni tako gotova, kakor bi nekdo misliti mogel. I Grimm omenja pri tej besedi slovanskega vpliva, a Rösler mu oporeka⁵⁾, da je pri Slovanih petek drug dan, ko pa Nemcem phinztag, kar je tudi resnično; mogoče bi pa vendar bilo, da so se v tem obziru Nemci naslanjali na Slovane, a niso dni brojili po nedelji, temveč po saboti, od ktere je četrtek v resnici peti dan. —

Šesti dan se kliče pri severnih Grmanih Freyjadagr, pri severno-zapadnih pa Friggedaeg.

Oba imena spominjata na boginji, koji ste bili grmanskemu narodu to, kar je bila Grkom *Αφροδίτη*, Rimljanom Venus, Slovanom

¹⁾ Rösler pag. 22.

²⁾ Diefenbach; 1324 Mon. Boica 16, 346; Brinckmeier Glossar.

³⁾ V starih pismih; 1368 Mon. Boica 27, 196; Lexer Glossar.

⁴⁾ Tac. germania c. 9.

⁵⁾ Rösler pag. 24.

Živa-Freyja i Frigga. Njuni kult si je bil jako podoben, i le iz tega se razvidi, kako je bilo mogoče, da je jedan del ta dan posvetil Freyji, drugi pa Friggi.

Teden se imenuje nemški woche, koja beseda je jako stara v grmanskim pismenih spominkih, sorodna z latinskim vic-vicem, vice ter je še zdaj v istem latinskem pomenu kot wechsel v rabi. Prvotni njeni pomen je bil series ali pa aevum; če je zadnje resničneje, po tem je tudi slavjanski vjek istega korena. Tudi to še ni dognano, je li ta beseda v starem času pomenila daljno dobo, kakor javanski vuku jedan del leta, ali samo sedmerodnevno, kar misli Grimm, trdè, da je teden = 7 dni stara grmanska lastnina, pričena se po mesečnem teku, i le dnevna imena so tuja¹⁾. Ravno tako on besedo woche izpeljuje od wichu — recedere, česar pa Rösler ne odobruje.²⁾

Leto 416. pr. Kr., kojega je grmanski narod pod vodstvom jakoga Odoakra velikansko, nad tisoč let staro rimsko kraljestvo razrušil, bilo je veliko drugim narodom osodepolno. Že prej ob času ljudskega preseljevanja prišli so nekteri narodi v tak položaj, v dotiko s tacimi narodi, da so že lahko naprej videli svoj pogin. Ko je pa podpora pala, koja je vzdržavala skoraj ves tedaj znani svet, ohujšala se je osoda še dosti, i da bi bili se še tako branili večne smrti, vse bi bilo zastoj: čas i razvijanje ljudstev je to zahtevalo.

O nijednem plemenu starem pa se nam ne poroča tako žalostno, kakor o toliko brojnih Keltih. Zasedajoči zapadni del cele Evrope dospeli so že zgodaj na stopnjo precejšnje omike. Tako je razumljivo, da so tudi zgodaj že imeli navado, čas v manji dele deliti, ravna se po mesečnih fazah, kar je uzročilo, da jim je pri tacih perijodih noč več veljala, nego dan, — kar se tudi pri grmanskim narodim nahaja i še danešni dan velja, na pr. weihnachten. Jemali so po osem noči skupaj, koji krog se je zval with-nos. Posamne dnove mej prvo i zadnjo nočjo so šteli, ter si tako svoj teden često na številni podlagi osnovali, kar se dozda še pri nobenem ljudstvu ni zapazilo. Glej tab. br. VI.

Vendar se je moral njihov teden planetaričnemu umaknoti, ko so prihli z dragimi narodi v ožo dotiko, i krščanstvo, ktero so precej zgodaj i radi sprejeli, namešalo je planetarični teden, bez da bi ga bilo moglo često spodrinoti, sè svojimi elementi, kakor pri družim narodim, nazivaje teden sedmorico, nedeljo pa dan gospodov; drugi dnovi so deloma latinski, deloma grmanski, deloma domače imenovani, vendar vsi po dotičnih božanstvih. O nekdaž tako mogočnem narodu pričajo zdaj le spomini, nahajajoči se v

¹⁾ Myth. I; Diefenbach o tej besedi omeni: „Steckt vielleicht eine uralte form des zahlwortes acht darin?“ Vergl. Lex. d. goth. Spr. I. 140.

²⁾ Rösler pag. 25; sploh pa je dotični del njegove rasprave jako zanimiv.

zapadnem delu našega sveta, i mala peščica Iroev i Gelov, prebivalcev goratega angleškega otoka.

Albanezi, koji se po domaće tudi Skiptetare imenujejo, so itak teden od romanskih narodov, če ne povsema, vsaj deloma sprejeli. Ozirali so se narbrže na vshodne Romane — Vlahe. Dasiravno so se pokristjanili po bizantinskih oznanovalcih krščanske vere, dasiravno so nastali iz Slovanov i Grkov, koja dva naroda sta dnove skozoma le štela: planetarični sistem jim je bolj ugajal, poprijeli so se ga, ter ga ohranili v četirih dneh prav jasno, četrtek, *isde* pa je nejasna beseda. *epimure* pomeni prejšni večer, je podobno nemškemu sonnabend, *serove* je hebrejski sabbath. Glej tab. br. VI.

Mej evropskimi narodi nam je še omeniti Baskov. Malobrojni, v pirenejskih gorah živeči narodič, koji nas še vedno spominja starih hispanskih prebivalcev — Iberov, brani se krepko romaniziranju, koje ga bo pa vendar le požrlo. Baški govor se mora od dne do dne romanskemu umikati, i govori ga že le prosto ljudstvo. Tudi v tednu se kaže očitno romanski element; nekteri dnevi se sicer po domaće imenujejo, a ta imena so iz romanskega prevedena, na pr. *ilena*, *dies lunae* — *ilarguša* — luna, *osteguna*, *dies Jovis* — *ostosa*, *ostiqua* — *tonitru*, *guna* — *dies*. Po grmanskem diši *asteazguena* — *Mittwoch*. Glej tab. br. VI.

Pri narvažnejih azijskih narodih se nam teden v svojem historičnem razvijanju ravno v ovej podobi kaže, kakor smo ga videli pri evropejskih.

Prebivalci male Azije pred Kr. so bili Grki, kteri so se tudi oziroma tedna ravnali po svojih bratih, evropskih Grkih.

Feničani so se opirali narbolj na sosedne Hebreje, a tudi družih narodov, na pr. Egipčanov, Babilonov itd. Kronologične razmere so kot tržno ljudstvo, prehodevaje mnogo zapadne Azije i veslaje po celem sredozemskem, da! celo po atlantskem ocejanu, precej dobro poznali.

Sirska ljudstva so mej Babiloni i Hebreji živela ter so trpela vpliv od obeh strani.

Perzijski narod pred Kr. ni ravno svojih sosednih Babilonov i Asirov posnemal, kar se nam mora tem čudneje zdeti, čem bolj vemo, da so Perzijani precej zgodaj uže v 6. stol. pred Kr. velikanski Babilon i Ninive si podvrgli. Ostali so dolgo pri svoji stari razdelitvi meseca na 4 kose, ter so 1., 8., 15., 23. dan v tednu imenovali po svojem narvišem bogu ali pa po njegovih epithetih Hormuz, Deibáder, Deibámih, Deibádin; druge dnove so klicali po manjih genijih, kakor je to bilo pri Egipčanih navada. Ko so pa Perzijani svojo gospodstvo do sredozemskega morja razširili, ter si tako Feničane i Hebreje i druge tamošnje narode podvrgli, popustili so svojo staro razdelitev meseca i naimenovanje posamnih dni ter recipirali hebrejski teden s številnim sistemom. Hebrejski sabbath pokaže se v perzijskem kot šembe, drugi dnovi pa se brojijo prvi po sabbathu, drugi itd., kakor je razvidno iz tab. br.

VII. Teden se imenuje hefte — sedmorica; le šesti dan se je dolgo imenoval adine, azine, narbrže mitologično ime, katero pa se je pozneje moralo vmakniti arabskemu guma. V dobi novo-perzijskega kraljestva, pod mogočno dinastijo Sassanidov, je hebrejski teden že sploh v rabi, ter se po Perzih daleč v krogu širi. Ko smo govorili o tednu pri Turkih, omenili smo perzijskega vpliva; omenili ga še bodemo pozneje pri Indih i sosednih narodov na sundiških otokih. Sorodni Armenci so teden sprejeli od Perzov, imenovaje sabbath čapat = šembe; drugi dvevi se brojijo; giurage = nedelja je grški *σάββατον*, urpat = petek pomeni dan pred sabbathom ter je podobno nemškemu Sonnabend, ali pa albanskemu *πέμπτη*; jeontag je sedmorica.

Kakor pri Perzih tako nahajamo tudi pri Arabih pozneje teden na številnej podlagi osnovan. Tudi ti so ga sprejeli od Hebrejev, kateri so od starih časov raztrošeni mej Arabi živeli. Vsi drugi dnevi se brojé, le dan pred sabbathom imenuje se jevn ul guma = dan združenja, ter spominja na velikansko versko prekucijo v 7. stoletji po Kr., ko se je Mohamed prejavil kot velikega proroka. Z arabsko vero, katero je arabsko nasilstvo, arabski meč daleč okoli drugim narodom usiljeval, širil se je tudi arabski jezik i z njim druge arabske šege i naredbe. Da se je tudi arabski teden pri mnogih družih narodih vselil, je razumljivo. Prodril je po polu krvavih bojov k Indom i od tod še dalje proti vzhodu k prebivalcem mnogobrojnih azijskih otokov. Ko so Arabi v 8. i 9. stoletji po Kr. veči del tedaj znane Afrike podjarmili, razširili so tudi tukaj svoj jezik i z njim teden v svojej obliki.¹⁾ Celo Avari, stanujoči po ravninah pod mogočnim Kaukazom, so deloma sprejeli arabska imena po samnih dni, kakor kaže tab. br. VI.; drugi dnovi so dozdej še neznani; da je turški teden z arabskimi dnevnimi imeni nameščen, smo na dotičnem mestu omenili.

Govoriti nam je le še o Indih. Velikanske naravne meje ločijo jih od zapadnih azijskih i evropskih narodov. A tudi te niso mogle zabraniti komunikacije mej njimi, koje prav očitno kaže teden sè svojimi dnevi.

Pri Indih se nahaja prvotno teden s planetaričnim sistemom, kakoršnega smo pri Babilonih domá našli. Dnevna imena so po planetih v starosanskem jeziku, kar je razvidno iz tab. br. VI. Planetarični teden se je tukaj uže udomačil, ko se je pri narodih Babiloncem proti zapadu sosednih še le po malem širiti pričel. Na kaki način se je to zgodilo, ni prav jasno, ker je bila Indija pred Alexandrom Velikim celo nepoznana zapadneji Aziji i ravno

¹⁾ Pri Kanurih v srednji Afriki se teden glasi: sebde (sab.), lade (ned.), letelin (pond.), tálage (tor.), láraba (sr.), lamise (čet.), altsima, oraldzima, lema (pet.); zadnja imena pomenijo tudi teden poleg kabu, mage; tudi pri Mandingih, Bambarih, Volovih i Nubih je arabski element očividn. Tako Koelle.

tako Evropejcem;¹⁾ tržne razmere so bile v onem času tudi prevečne, da bi se na nje moglo tukaj zanesljivo reflektirati. Da bi bil pri Indih planetarični teden domač pridelek, kakor smo ga smatrali pri Babilonih, je neverjetno.

Starosanskritska dnevna imena so se tudi pri Javanezih razširila, i na otoku Bali se nahajajo po poročilih potnikov še dan današnji.²⁾

Prvi, ki je Evropejcem i zapadnim Azijatom v bogato Indijo pot pokazal, bil je Alexander Veliki, ki je s se svojo bojno do indijskih pokrajin dospel. Od one dobe se je trgovina odprla v bogato Indijo zapadnim narodom, posebno mogočnej Alexandriji na afrikanskem obrežji. Komunikacija se je vedno uzdržavala, nastopili so jaki Sassanidi na prestol novo-perzijskega kraljestva, ter se svojim neusmiljenim orožjem tudi lepo i bogato Indijo ropali i ondašnim prebivalcem vsilili svoj teden. Perzi so se morali umakniti močnejim Arabom, kateri so itak prodrli v indijske ravnine ter z mohamedanizmom hoteli spodrinoti bramanizem. Da so pri tej priliki tudi več svojega Indom usilili, je jasno, mej tem svoj teden; vendar se to pred 15. stol. po Kr. ni zgodilo.

Potem nahajamo pri Indih i sosedih njihovih imena za teden i dneve v treh različnih jezicah, kakor je razvidno iz tab. br. VI.

Iz cele razprave je razvidno, da se je sedmerodnevni teden, koji ima svoj pričetek pri starih Kaldejcih, razširil po celej Evropi, po večem delu ogromne Azije i okoli ležečih otokov; i ako pomislimo, da so ga po Evropejcih tudi vsi amerikanski kulturni narodi uže sprejeli, da se pri afrikanskih narodih še zdaj širi, zagotoviti smemo, da bo s časom sedmerodnevni teden spodrinol vse druge podobne mu prikazni v kronologijah različnih ljudstev, o kojih pa tukaj ne govorimo dalje, deloma za to, ker je še v tem obziru le bolj malo dognanega, deloma za to, ker nam dotičnega materijala ni mogoče vsega dobiti, če bi ga tudi zastopili, česar pa nikakor ne trdimo. Pač pa moremo i smemo onim, ktere enake kronologične razprave zanimajo, radostno objaviti, da veleučeni gospod profesor Rösler nadaljuje nabirati tvorino o dnevnih imenih i manjih časovnih perijodah, podobnih tednu, pri sredo-afrikanskih i drugih malo znanih narodih na avstralskih otokih, kar rači uporabiti pri drugi izdaji svojega dotičnega delca.

¹⁾ Itak Rösler o tem molči; pač pa na str. 33. prekrasno opisuje, kako je Indija v poznejih časih se zapadnim svetom vedno bolj v dotiko prišla.

²⁾ Na bališkem otoku se teden glasi: van saod (sab.) van atit (nedl.), vančan (pon.), van ankan (tor.), van put (ard.), van prah ut (čet.), van suk (sab.); Jones As Research III. 26.

Ure	Sabota	Nedelja	Ponedelk	Torek	Sreda	Četrtak	Petek
1.	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus
2.	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius
3.	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna
4.	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus
5.	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter
6.	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars
7.	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol
8.	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus
9.	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius
10.	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna
11.	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus
12.	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter
13.	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars
14.	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol
15.	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus
16.	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius
17.	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna
18.	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus
19.	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter
20.	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars
21.	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol
22.	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus
23.	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars	Mercurius
24.	Mars	Mercurius	Jupiter	Venus	Saturnus	Sol	Luna

Dnevna i tedenska imena Slovanov, Litevcev, Letov.

K strani 103.

Staro-slov.	Novo-sloven.	srbsk.-hrvatski	bulgarska ¹⁾	Ruska	Poljska	Česka	Slovaška	Vendiška	Litevska	Letska
недѣла	Nedelja	недела	nedelia	воскресенье	niedziela	neděle	nědōla	nedzela	nedeldene	swebdena
понедѣльникъ	Pon-delek	понеделник	ponedelnik	понеделникъ	poniedziałek	pondělí	pondělek	pondžela	ponedelis	pirmdena
вторникъ	Torek	уторак	vtornik	вторникъ	wtorek	úterýek	úterýek	wutora	utarnikas	otrdena
среда	Sreda	среда	streda	Среда	aroda	středa	streda	sreda	sreda	tredena
четверокъ	čtvrtek	четвртак	čtvortok	Четверкъ	czwartek	čtvrtek	štvrttek	štwork	czetvergas	čettortdena
пятникъ	Petek	петак	petok	пятница	piatek	pátek	patek	pjatk	petnycze	pekdena
субота	Sobota	субота	sabota	Субота	sobota	sobota	sobota	sobota	subota	sesdena
недѣла	Teden, Nedelja	недела	nedelia	недела	tydzien'	tyden	tihden	tyžhen	nedele	nedelja

Viri: Za slovanska dotični besednjaki; za litevska Nesselmann lithauisches Wörterbuch; za letska Stender, lettisches Lexic.

¹⁾ Bulgari pišejo s kirilico, a mi smo pisali bulgarska dnevna imena s latinico, ker smo je morali posneti po Rösleru pag. 27, samo da smo napačno konsonantno pisavo odpravili; Bulgari še nimajo dovršenega slovara.

Ozmanska	Madijarska	Estika		Finska	Laplandeška
		Revalsko narečje	Dorpatsko narečje		
bazar gündü	Vasarnap	pühha pääv	puha päne	sunnuntai	ailekes päiwe
bazar ertesi	hetfö	esmas pääv	ees päiw	manantai	manuntai
sali	kettö	teisi pääv	teisi päiw	tiistai	tiistai
čaršamba	szerda	kolma pääv kesk-näddäl	kolma päiw	kesk-wiiko	kask-wakko
peršamba	csötörtök	nelja pääv	nelja paiw	tuorstai	tuorestag
gumà	pentek	rede	redi	perjantai	perjetag
gumà ertesi	szombat	laupääv	laupäiw, poolpäiw	lauwantai, poolpäiwe	lauwantai
hefte	het	näddäl	näddäl	wiiko	wakko

Mi smo se opirali na Röslera; a ta ne navede na dotičnih krajih nikakih virov, a razume se, da je iskal po besednjakih i slovnicaš dotičnih jezikov.

<i>Latinska</i>	<i>Italijanska</i>	<i>Španska</i>	<i>Katalonska</i>	<i>Portugiška</i>	<i>Provencal.</i>	<i>Francoska</i>	<i>Bretonska</i>	<i>Vlaška</i>	<i>Kurvelška</i>
Saturni dies	sabbato	sabodo	dissapte	sabbodo	dissapte	samedi	disadorn	simbete	sonda
Solis —	domenica	domingo	diumenge	domingo	dimenga	dimanche	disut	duminike	domengia
Lunae —	lunedì	lune	dilluns	secunda fer.	dilluns	lundi	dilun	luni	lgindisgia
Martis —	martedì	martè	dimars	terça fer.	dimars	mardi	dimeurs	marci	marsgis
Mercurii —	mercoledì	miércoles	dimercres	quarta fer.	dimercres	mercredi	dimercher	merkuri	moscanna
Jovis —	giovedì	jueva	dijous	quinta fer.	dijous	jeudi	dizlon	žoi	gievgia
Veneris —	venerdì	vierno	divendres	sexta fer.	divendres	vendredi	digwener	vinero	vendergis
hebdomas, septimana	settimana	semana	semmana	semana.	setimana	semaine	semaine ?	septomino	amda

Viri: Dies, Wörterbuch der rom. Sprachen; drugi besadnjaki dotičnih jezikov.

Staro-nemška	Sredno-nemška	Novo-nemška	Zapadno-germanska.					Severo-germanska.			
			Anglosakška	Angleška	Friška	Hollan-diška	Flamska	Staro-severna	Islandška	Danska	Švedska
sambastag	sampstac	samstag	se-terda-g, saeternesdaeg	saturday	saterdei	saturday	saterdach	laugerdagr	laugerdagr	loverdag	lördag
sunnundag, fröntag	sunnentac vröntag	sonntag	sunnandaeg	sunday	sundi, sondi saundi, sün- dag	soddag	soendach	sunnundagr	—	sondag	söndag, helgtag
manindag	mantac, ma- ontac, manin- tac	montag	monandaeg	monday	mondi	mandag	maendach	monan- dagr	—	mondag	måndag
ziestag	zietae, ziestag	dienstag	tuetaeg, tywestag	tuesday	teisdi	dingedag	dynedach	tyrstagr	—	tyredag	tisdag
mittwocha	mittwöche	mittwoch	wodnesdaeg	wenes- day	wonadi	won- dag	wonedach	odins- dagr	mitvi- kudagr	onsdag	onsdag
toniristag	donrestac	donnerstag	thunersdaeg, thursdaeg	thursday	thunresdei, tongerdei, turs- dei, tūmerdi	donderdag	donderdach	thordagr	—	torsdag	torsdag
fristag, frietag	vrítac	freitag	friggedaeg	friday	freydi	vrijdag	vrydach	freyjadagr, friadagr	försu- dagr	fredag	fredag
wöcha	wöche	woche	wic, wooc wuca	week	weg, wäg	week	weko	vika	—	ugo	vecka.

¹⁾ Islandskih nismo mogli popolnoma navesti, ker jih niti pri Röelceru, niti drugje nismo mogli najti. Raave Grimma so še važni viri: Sam. Johnson Dictionary, Outzen, frisishes Glossar; Richthofen altnordisches Glossar.

<i>Staro-keltska</i>	<i>Gelska i irska</i>	<i>Baška</i>	<i>Albaneška</i>
Unveddyz	sathuirn, sathairn, satharn	zapatua, larumbata, iracoitza	σάτοννα
Deuveddyz	di-domhuich, dia domhna	domeca, igandea, iandea	δνίλ
Trydeduz	luain	astelena, ilena	χίνα
Pedryduz	mairt	martitzena, asteardea	μάριτ
pummeddyz	geden, ceden, cedduin, ceddoine	asteazquena, eguastena	μαρκόνουε
ſweĉedyz	dia-ordain, ardain, di-ardaoin, dardaoin	osteguna, orceguna, eguena	ίνδε (ιγνίνα)
Seit'hveddyz	bheine, veine, uine, acine (bean, ben-frau)	ostirala, orcirala, baricua	πρίμιτ
Wyth — nos	seachduin, seachdmhain	osteá	γιάβε

Viri: W Owen, Adictionary oft he Welsh language. London 1803. Larramendi, Diccionario trilingue del Castellano Bascuenze y Latin, 2 tom. St. Sebastiano 1745. Albaneška navede Rösler sam.

<i>Perzijska</i>	<i>Arabska</i>	<i>Armenska</i>	<i>Avarska¹⁾</i>	<i>Staro-indiška²⁾</i>	<i>Javaneška³⁾</i>
šembe	ievn us sabb	čapat	šamat- <i>qo</i>	sanigar, mand	sanišara
iek šembe	ievn ul ahad	giurage	—	ādityabār, itwar, rabibar	diti, daitya
du šembe	isnein	iergučapatium	itni- <i>qo</i>	som, somwār	soma
si šembe	sulasa	ierekčapatium	—	mangal, bhaum, kug	angara
čehar šembe	erbe'a	čorekčapatium	—	budh	budha
peg šembe	chamīs	hingčapatium	chamiz- <i>qo</i>	biphai, brihaspatibār	wraspati
adine gumā	ievn ul gumā	urpat	—	gurubār	sukra
hefte, bihine	usbu, gumā	jeontnag	ant-7	atwara-8	atwara

Viri: Idel. Abhandlung der Berl. Acad. 1815, pag. 261, 262.; Vullers Lexic. persic. lat.; Bianchi et Kieffer diction. turc. français.; Brugsch Reise in Per. I.; Freitag Lexic. arab. II. 270;

¹⁾ Schiefner, Versuch über das Awarische. Peterburg; drugih dnov ne navede.

²⁾ Perzijsko-arabsko-indiška so enaka perzijskim i arabskim.

³⁾ Perzijsko-arabsko-javaneška so enaka perzijskim i arabskim.

Taras Bulba.

Davnega Ukrajinskega života obraz.

Ruski spisal Nik. Vas. Gogolj.

Poslovenil

Lav. Gorénjec, Podgoričan.

I.

„Dej, obrni se, sinko! — Da bi te vrag, kako si sméšen! Kaj — da imata na sebi taki popske halji? Ali vsi borzaci*) taki hodevajo v akademijo?“

S takimi besedami je stari Bulba pozdravil svoja sina, ki sta brzovala v Kijevu, pa sta bila prišla domov k očetu. Stoprv zlezla sta bila vsak raz svojega konja. Zala mladeniča sta bila to, pogledavala sta še sramežljivo, kakor nedavno izpuščena seminarista. Njiju krepki, zdravi lici je krila mlada kosmata rast, katere se nij bila še dotaknila britva. Ta očin pozdrav je do čéla bil oplakil oba: stala sta nepremišno in strmela v tla.

„Čakita, čakita, sina! nujta, da vaju dobro ogledam“, — govoril je oča dalje in obračal ja; „kaki dolgi svitki***) imata na sebi! Takih svitek še nikoli nij bilo na sveti! A zaleti se malo, kateri-si bodi, — zató da se preverim, ali ne padata v njih!“

„Nikar se ne smijaj, ne smijaj se, batko (oče)!“ — oglasi se napósled starejši sin.

„Da te, kako je ošaben! A zakaj bi se ne smel smijati?“ —

„Ne, ne! a če prav si moj oča, — ko hitro se zopet jameš smijati, bogme, pa te pobijem!“

„Aj, ti spačeni sin! ti, da pobiješ — očeta?“ — razsrdil se je Taras Bulba — in nekako zavzet je stopil nazaj.

„Da, če prav očeta! o razkačenosti mi nij žal ni živega krsta in ne prizanašam nikomur!“

„Kaj, ali ti bi se z menoj rad bil? morda pestil — ha?“

*) Semenščice se je v Maloruskej imenovalo vse učilišče, vse učilnice skupaj, in bogoslovec je bil vsak učenec v njih. A borzaci so bili tisti, kateri so skupoma živéli ob zemskih stroških — zbrani v posebnem poslopji. Tačas je bil bogoslovec v očem pomenu vsak dijak, kateri nij bil borzak. Dan denes pa so v Maloruskej in po vsej ruskej državi: vseučilišča, gimnaziji in normalke, semenščica pa so samo tista učilišča, ki jih obiskujó bodoči duhovni. L. G.

***) Svítka je v Maloruskej vrhna obleka. L. G.

„To ali to, meni je vse eno!“

„Nu, pa se spestiva!“ — odbere Taras Bulba in zasukne rokava, „prepričam se, kako se znaš pestiti!“

Oča in sin se uže dolgo časa nijsta videla, morala bi se bila pozdraviti, pa sta začela boriti se: drug drugega sta suvala v rebra, v pleča in v prai; ali malo sta odstopila, ozrla se okrog sebe, potile pa sta zopet lotila se drug drugega.

„Gledite no, pošteni ljudje: kako je stari oduren! menda je oblaznel!“ — spregovorila je bleđa, suha in dobra mati; stala je na pragu, nij mogla blizu priti, da bi bila objela svoja sina. „Bogme, oblaznel je! Sina sta prišla domov, delj — nego leto ju nijsva videla, pa se vedigabog — zakaj, pesti z njima!“

„Da izborno se bije!“ — pohvalil je Bulba sina in nehal suvati se. — „Za Boga, izborno!“ — hvalil ga je dalje, „dosti je, nij treba več skušati ga: dober Kozak bode to! Nu, zdravstvuj, sinko! poljubiva se!“ rekel je in oča in sin se jameta poljubljati. „Dobro, sinko! Le vsakoga napesti tako, kakor si mene napral! Nikomur se ne vdaj nikoli! — Ali ta sméčna halja na tebi! — A kaj ta prevezek visí ob tebi? — A ti, lesenec, kaj stojiš in roci povešaš!“ — oponese in obrne se v mlajšega sina; ali se tí, pasji sin, ne poskuša z menoj?“

„Nu, že je nečesa domislil se!“ — opazi mati v tem, ko je objemala mlajšega sina. „Kaj ti je to šinilo v glavo? kako bi dete bilo lastnega očeta! pa tudi to je: deček je mlad, premeril je toliko pota, utrudil se je . . . (ali to dete je bilo prav dvajsetletno in prav sežen je bilo visoko), deček bi moral kaj zaužiti, kar-si bodi, in malo spočiti se, pa hoče, da bi se klestil z njim!“

„Aj, ti si materin srček, kakor se meni zdi! — segne v besedo Bulba. „Ne poslušaj, sinko, matere, mati je baba; mati ničesar ne zna. Kaj je vama zabava? Vajina zabava je — širo polje, pa isker konj! Ali vidita tú-le sabljo? ta je vajina mati! Vse drugo, s čemer vama belé glavi, — vse je sleparija: akademija in vsa tista književnost abecedarstvo in modroslovje, in vse drugo, Bog zna, kaj še — jaz pljujem po vsem tem!“ Bulba je pristavil še eno besedo, katera bi v knjizi bila prekosmata, zato je pametnejše, da se ne zapiše. „Jaz vaju še ta teden odpeljem v Zaporže: tam bode vajina učilnica! tam stoprv se razmodrita!“

„A le teden dnij bi bila domá!“ — jadovala je solznih očij strhla, stara mati. „Reveža ne bosta utegnila ni pokratkočasiti se, očinega doma naposled ni poznala ne bosta, a jaz tudi nijsem vredna, da bi se ju nagledala!“

„Dosti je — dosti, staruha! Kozak nij, da bi se z babami motil. Ti bi ja rada, kakor dva piščka, imela pod svojim krilom — in čepela bi na njihju, kakor kokla na jajcih. Brzo, brzo, prinesi nam vse, kar imaš, na mizo. Krapkov, makovnikov, medovnikov in drugih takih sladkarij ne maramo; prinesi nam celo jagnje, kozo, starega medu, to je naša jestvina; tudi prinesi boljšega žganja, ne žganja s tistimi pripravami in vsakojakimi zboljšavami,

temuč čistega, močnega žganja prinesi, da bode kipel in šumel, kakor bi bil ustekel.

Bulba svoja sina odpelje v hišo, iz katere sta plašno izbežali dve krasni služnici z rudečimi vrvicami okrog vratov. Kakor je bilo kazno: ali sta se bali prišlih mladeničev, ki se nikogar nista ogibala, ali pa sta hotéli biti véрни svojemu običaju, ker ženske rade krikajo in skrivajo se, ko hitro zagledajo kakega moškega, in dolgo časa potlé z rokavi zaslanjajo se zaradi prevelike sramežljivosti. Soba je bila oskrbljena po navadi tistega časa, o katerem spominki živé le še v pesnih in v národnih dulkah, kakoršnih po Ukrajini ne popevajo več nekedanji bradati slepi starci, ki so jim tiho prikladali z bandurami v okrozih sbranega národa — po običaji tistega bojnega, žalostnega veka, ko so po Ukrajini jeli množiti se pretepi in boji z „unijo“. Vse je bilo čisto po sobi, svitlo poglinjeno. Ob stenah so visele sablje, nagajke^{*)}, ptičarske in ribiške mreže, strelno orožje, vtipno izdelana rožena smodnica, zlata konjska uzda in sè srebrnimi žipicami odičena oprega. Sobi okna so bila majhna, imela sè okrogle, motne šipe; kakoršne so dan denes le po starih cerkvah, in skozi katere nij lahko videl človek, razen če je pridvignil premakljivo steklo. Okrog oken in durij so bili rudeči obodi. Na policah v koteh so stali glinasti vrči, smijale se steklenice — zelene in modre, sreberne kupice, pozlačene čašice — raznih rok delo: beneško, turško in čerkesko, — čašice, ki je Bulba bil pod svoje streho, dobil jih z vsakojakih potov stoprv iz tretje ali četrte roke, kar je jako navadno bilo tiste davne čase. Ob vsej sobi so stale lipove klopi; pod obrabi v čestnem kotu je bila ogromna miza; peč je bila široka, imela je čelečnike, pristopke in odstopke, pomalana je bila s pisanimi cveticami. Vse to je bilo dosti znano našima mladeničema, ki sta vsako leto prišla na počitnice domov — pól, ker nista imela konjev, zato ne, ker tačas borzaci niso smeli jezdariti. Imevali su samo dolge čubé (čope), za katere je smel tresti jih vsak Kozak, kateri je nosil orožje. Bulba jima je stoprv, ko sta bila nehala borzovati, izmej svoje črede (tabuna) dal dva mlada žrebca.

Ker sta sina bila prišla domov, ukazal je Bulba, naj sklió vse stotnike in polku dostojnike, kateri so domá; a ko sta bila prišla dva izmej njih — in ko je bil pod streho stopil njegov stari tovariš: asaúl Dimitrij Tolkač, précej jim je pokazal svoja sina in rekel: „Gledite, kaka mladeniča sta to! pošljem ja kmalu na Sič.“ Gostje so pozdravili Bulbo in mladeniča — in potrdili so, da to je pametno, in mlademu človeku — da nij korenitejšega učilšča, nego je zaporožka Sič.

„Dejte, gospodje bratje, sédite, kamer kateri rajši, za mizo! No sina, najpopreje izpijemo žganje!“ — jame Bulba govoriti, „Bog blagoslovi! Zdravstvujta, sina: ti, Ostap (Evstahij), in ti, Andrej! Bog daj, da bi vselej srečna bila na vojski; da bi pobijala

*) Nagajka je bič. L. G.

neverce in klala Turke — morila Tatarje, in ko bi Lehi (Poljaci) začeli počenjati našej veri kaj kvarnega, da bi davila Lehe! Nu, nastavi svojo čašico! Kako, ali je dobro žganje to? A kako se latinski imenuje žganje? Ali so neumni bili Latinci: ni tega nijso znali, da je žganje na sveti! Kako ste tam imenovali tistega, ki je pisal latinske pesni? Jaz pisma ne umejem dosti, to sem užé davno zábil; ali nij bil Horacij, kaj?*

„Aj, ta oče!“ — čudil se je natihoma starejši sin Ostap, „vse zna ta stari pès, pa povprašuje!“

„Meni se zdi, da vama arhimandrit ni poduhati nij dal žganja.“ — govoril je dalje Bulba. „A izpovedita se, sina, ali so vaju kaj krepko z brezovkami in višnjevkami žčipali po hrbteh in dalje zdolaj, potem, kar ima še Kozak, he? Morebiti, ker sta užé pošteno omikana, — morda se vaju pisali tudi s korobači? Ménim da so vaju poleg sobote*) korobačili tudi ob sredah in četrtkih!“

„Kaj je treba govoriti o tem!“ — oponese Ostap navadno mirnega obraza; „kar je bilo, tega nij več.“

„Naj le kedo poskusi kaj takega!“ — oglasi se Andrej, „naj le kedo loti se naju — naj se le nameri, n. pr.: kak Tatar, presneto — da zvé, kaj je kozaiška sablja!“

„Dobro, sinko! bogme dobro! Ker je tako, tudi jaz pojdem z vama! bogme, pojdem! Zakaj vruga bi jaz sedel domá? Kaj, jaz — da bi po zemlji ril domá in plazil se okrog peči?! — da bi za ovcami hodil — in za svinjami, ali igral sè ženo?! Ha, vruga, jaz sem kozak, tega pa ne tega! Ali kaj, ker nij vojske? Pa vendar pojdem z vama v Zaporožje pokratkočasit se, — bogme, pojdem!

Stari Bulba se je malo po malo razgreval, napósled pa se je do céla razpalil; vstal je izza mize in topotnil z ного. „Jutri odidem! zakaj bi se obotavljali? Kaj vruga bi prilenili domá? čemu nam je ta kočur? čemu nam je vse to? čemu so ti piskri? Po teh besedah je začel vsajati se — in razmetaval je lonce in steklenice. Uboga stara žena je bila užé vajena svojega moža takim razgrajam; žalostno je pogledavala in sedéla na klopi. Nij sméla nič govoriti; ali ko hitro je bila zaslišala ta njej strašni odlok, nij mogla zdržati se bridkih solz; ozrla se je v svoja sina, od katerih se je obetalo jej tako zgodno slovo, a nihče bi ne mogel popisati vse njene boleestne sile, katera je, kakor se je zdélo, trepetala jej na očeh in na krčevito zategnjenih ustnih.

Bulba je bil strašno samoglav. To je bil eden tistih značajev, kateri so se prikazavali le kruto XV. stoljetje Evropi na polukočovnem vshodu, ko je vsa južna in prvotna, od lastnih knezov zapuščena Ruska neukrotljivih divjih Mongolov bila plen in žalostno pogorišče; ko je človek svoje imenje in streho zapustivši — jel drzoviti se, ko je na pališčih groznim sosedom pred očmi in več-

*) Ob sobotah so borsaci morali trpeti vse kazni, kolikor jih je vsak zaslužil vés teden.

nej nevarnosti pred žrelom ustanavljal se, privajal grozovitostim, ter učil se spoznavati, ali je kak strah na sveti; ko je mirna poprejšnja slovanska kri razvnela se vsled bojnega plamena in splošila Kozništvo — tisto razsežno, razbeseno zmés ruske prirode; — ko so vsa porečja, prohodí, nadbrežna naselišča in pristopna mesta polna bila samih Kozakov, katerih nihče ni preštel nij — in katerih tovariši so carograškemu sultanu, ki bi bil rad znal njih število, smélo odgovoriti: „Kedo zna to? nas je cele stepe; kder je prapor, tam je Kozak“ (za vsakim gričem je Kozak).

To je bil ruske moči nadnavaden vsplam, — plod, ki je národu iz krepkega drobu pognal vsled posebnih nesreč. Kder so nekédaj bile kneževine, majhne trdnjave, polne samih lovcev in psov, — kder so domovali razbojni in z mesti kupčujoči majhni knezi, — tam so vatala grozna selišča, kureni in okraji: združena nevarnost in groza nekrščanskim divjakom. Zgodovina svetu priča, kakó je večno bojevanje in nepokojno življenje Evropo otelo divjih napadov, ki so hotéli pogoltniti jo. Poljskim kraljem, davnih samosvojnih knezov nastopnikom, — gospodom teh dolgih in širokih pokrajin, — njim je po včeti bila kovaška sila takega brambovskega in opreznega živjenja vrelost, zvlásti ker so bili oddaljeni in sami brezí vojevite moči. Podpirali so kovaštvo in kurili njegove srčnosti ogenj. Pod njih oddaljenim vplivom so hetmani, odbrani izmej Kozakov samih, kurene (krajin) prominjali v polke in pravilne okroge (okraje). Pa to nij bila nikakoršna posebna skupna vojska, take bi nihče ne bil videl, temuž o boji in občeí vstaji je v osmih dneh vsakedo vés v svojem orožji združil se s četo in od kralja dobil rumenjak bojnine, a v dveh tednih se je vojska zbrala tolika, kolikoršne bi celó ne nanovačili dan denes. Vojska je nehala — vojščaki so se razšli po logih in pasiščih, po Dnjeprskih lokah, kder so ribarili, tržili, varili pivo in bili svobodni Kozaki. Sočasni inozemci so se po pravici čudili njih nenavadnim sposobnostim. Nij ga bilo rokodelstva, ki bi ga Kozak ne bil znal: kuhali so žganje, kolarili, delali smodnik, zgotavljali kovaška in ključavničarska déla, a poleg tega so tudi dobro živeli: pili in gođovali, kakor more le Rus, — vse to je bilo na vrsti. Razen registrovanih, to je: zapisanih Kozakov, ki so se morali zbirati o vojskah, zgrinjala so se vsak takov čas, ko je to zahtevala večá potreba, céla krdela prostovoljcev. Treba je bilo le, da je asaul peljal se po vaseh in mestom po trgih, pa na vse grlo na vozi stoječ kričal: „Hoj, vi krčmarji in pivarji! zmérom varíte pivo, posedate po zapečkih in muhe pasete po svojej tolščobi! Na noge, odičíte se z junaško slavo in s čestjo! Vi ratarji, belokruhovci, ovčarji, babniki! ali imate toliko dela s plugom in potrebne zamude sè ženskimi? nikar ne tratíte junaške moči! prilika se ponuja, obogatíte se s kovaško slavo!“ A take besede so národ razvneemale, kakor iskre vneljé subljad, ki cvrkajo vá-nj. Orači so trli pluge, krčmarji in pivarji so zametali kadí in razbijali sode, rokodelci svoje orodje, kramarji so zapirali prodalnice, piskre pobijali domá,

— in vse kar je bilo živega, sedelo je na konjih, a kratka: ruski značaj je mogočno vskipel — in razsežno.

Taras je bil eden izmej korenitih starih polkovnikov, kakor nalašč — ustvarjen za hrabrega vojščaka, in znatno se je odlikoval z očitostjo svoje pravnosti. Tačas je bil uže začel kazati se Poljski vpliv na rusko plemstvo. Mnogo je uže prijaznilo se jih s Poljskimi običaji, vdajalo se razkošju: sokolovanju, lovu, gostijam in lizunstvu. Tarasu to nij bilo po všeči. Bulba je bil zaljubljen v svobodno kosaško živénje, zato se je razpri s tistimi svojih tovarišev, kateri so se bratili z Varšavsko krvjo; zmerjal jih je s tlačani Poljskih gospodov. Zmérom je bil neomajljivo preverjen, da je vsled svetega zakona pravoslavne cerkve varuh. Sam ob sebi je hodeval po vaseh, kder je le zvedel, da rojaci vzdihujó vsled zakupniške sile in krivično povišanega davka. Sam se svojimi Kozaki vred jih je sodil, — in zakon mu je bilo to, da o trih slučajih je neogibno treba prijeti za sabljo, to je: kader Poljskim uradnikom nij mar katerega izmej njihovih starešin in če v čapkah stojé pred njim; kedar se posmehujó pravoslavnej veri in zaničujó njih praocetov običaje, a napósled, kader se kedo snide z vrazi: s Tatari ali Turki, na katere je trdil, da vsakeo sme o slehrnej priliki z orožjem v roci planiti krščanskej slavi na prid.

Uže pred odhodom se je tješil z mislijo, kako se na Siči prikaže sé svojima sinoma in pové: „Gledite, kaka mladeniča sem vam pripeljal!“ — kako se pobaha z njima vsem starim, na vojskah osivelim tovarišem — in kako bodo gledali ja o prvem uskipu njiju bojnega umenja in njiju veseljaštva, kajti veseljaštvo je menil, da je prva čestna junaška lastnost. Iz početka je bil teh mislij, da ja sama pošlje z doma; ali vsled pogleda na njiju čvrstost, rast, telesno krasoto mu je zavréla bojna kri, torej je sklenil, da pojde sam z njima takoj drugega dnó; a ta sklep je bil plod njegove neomajljive trdokornosti. — Rés je précej bil jel skrbeti in ukazavati, izbirati konja in orožje mladima sinoma; obiskal je staje in služništvo — in odločil, kateri izmej njega pojdejo z njim zjutraj. Asula Tolčaka je pooblastil in résno ukazal mu, da nemudoma z vsem polkom vred pride, ko hitro vést o tem dobode sé Siča. Da si je bil nenavadno razgret, ker je pijača šumela mu po glavi, vendar nij zábil ničesar. Opomnil je, naj napojé konje in najoklenejšé pšenice dáde jim, in do céla utrujen se je vrnil po svojih ukazih.

„Nu, sina, spat moramo vendar iti, jutri pa se bodemo zanimali s tem, kar nam Bog dáde. Ali, mati, ne priredi nam postelje; nam nij treba nikakove postelji; mi bodemo spali na dvori.“

Noč je bila stoprv objela nebo; ali Ali Bulba je vselej šel zgodaj leč. Razprečil se je po šarenici in odel z jančjim kožubom, zato ker je ponočni zrak bil čvrst, pa Bulba je rad toplo odeval se, kader koli je bil domá. Kmalu je začel smučati, z njim vred pa sò jeli hrčati vsi drugi po dvorišči. Vse, kar je le počivalo

po raznih koteh, — vse je grčalo. Najpoprej je zaspal stražnik: napil se je najpridnejše, zato ker sta mlada gospoda bila prišla domov.

Le uboga mati nij spala. Nagnila se je bila k vzglavju svojih ljubih sinov, ki sta ležala poleg nje; razčesavala je z glavnikom njiju omladne, malomarno skodrane lase in mečila jih s solzami. Gledala ja je z vso dušo in z vsem čutjem, vsa je bila promenila se v eno oko, nij se mogla nagledati ju. Sāj je bila odgojila ja z lastnim mlekom, odredila z lastnimi prsi, sama je zibala ja, pa ja ima pred seboj samo to noč še. „Ljuba sinova! moja mila sina! kaj se zgodi z vama? kaj vaju čaka? Ko bi vsaj teden dnij uživala vaju!“ — jadovala je — in solze so jej vsipale se po brazdah, ki je bila jej starost razorala jih po nekedar prekrasnih licih. Res usmiljenja je bila vredna, kakor tega surovega veka vsaka ženska. Le trenotek je živela ljubezni, — le o prvem vsplanu svojega čutja, — o prvem vnetji svoje mladosti: a užé je surovi tovariš zamenil jo sè sabljo, z dobrodrugim in veseljaštvom. Dva, tri dni je svojega soproga bila vesela vsako leto, sicer pa nij bilo ga ne sluha, ne duha nobeno leto. A kedar koli je bil prišel domov, še prav sta dihala pod tisto streho, kakovo je bilo njiju življenje?! Trpeti je morala njegovo žaljenje in tepež; le po milosti je uživala njegovo ljubezen; reva je bila le nekako ptuje bitje mej družbo neoženjenih junakov, kateri so bili sinovi samosvojnega Zaporožja, njegovega surovega živjenja odsev. Mladost je bila skopnela jej brezi vsakojake utjehe, njé prekrasne prsi, njé velekrasna lica so odcvela jej brezi sladkega poljubljanja — in zgodaj so se nabrala jej. Vsa ljubezen, vse čutje, vse, kar je néžnega in strastnega v ženskej, — vse je v njej strinjalo se samo v en čut: v materinsko ljubav. Ognjeno, strastno, sè solzami, kakor stepna čejka (Larus), vznášala se je nad svojima sinoma. Njé sina, njena ljuba sina se poslavljata od njé, zapuščata jo, da ju ne bode videla nikedar več. Kedo zna? morebiti jima o prvej bitvi Tatar odrobi glavi, a ne bode ni videla, kdé ležita njiju zapuščena trupa, katera ključó pleneči ptiči, a za vsako kapljo njiju krvi bi dala svoje živjenje. Plakala je, gledala jima v oči, katere je vsemogoči sen užé jel zapirati, in tješila se je: „Ne mara vendar Bulba, ko se prespi, odhod odloži na dan ali dva dneva; morebiti je tako hitro sklenil to za tega délj, ker je tako mnogo pil.“

Mesec na visokem nebi je užé davno razsvitljeval dvorišče, napolejzeno sè spečimi bitji, — jasnil gosto razstavko vrb in visoko bodličje, zatrep lesenemu plotu okrog dvora. Mati je neprenehoma sedela svojima ljubima sinoma pri glavah, ni na trenutje nij očij obrnila z njiju, nij bilo na mari jej spanje. Konji so bili zaslutili zor, vsi so polegli po travi in nehali pasti se; vršno listje po vrbah je začelo šepetati, a malo po malo je po njem šumeča rosa spuščala se na zemljo. Mati je na mestu sedela do svita; nič nij bila trudna, želéla je le, da bi se podaljšala noč. Sè stepe se

je zaslišalo veselega, iskrega žrebeta razgetanje; rudeče proge so se krasno prikazale na nebi.

Bulba se naglo probudi in plane po konci. Jako véрно je pomnil še vse, kar je bil ukazal popreje ta večer.

„No, služniki! naspali ste se užé menda! čas je užé — čas! napojite konje! A kdé je stara? (tako je navadno klical svojo so-progo). Brzo stara! priredi nam zajutrek: pot bode dolg!“

Uboga starka, minola je bila sirote poslednja nada, žalostna je odšla v hišo.

V tem, ko je modrih očij prirejevala vse, česar je bilo treba za zajutrek, ukazaval je Bulba to in to. Potikal se je okrog po staji in sam je odbiral sinoma boljšo obleko. Poprejšnjega dé borzaka sta se hipoma bila prelevila: na mesti poprejšnjih počrnjenih črevljev sta imela rudeče črevlje iz dragega safijana (turškega usja) s srebrnimi podkvami, — šaravare: široke, kakor Črno morje, z množnimi nabori, s zlatim pasom pripasane okrog života; k pasu so bili pripeti dolgi jermenci, obogačeni z resicami, s kresilom in z drugimi — luli potrebnimi pripravami. Vrhi kozakina,*) svitlo-rudečega, iz sukna — plamenečega, kakor ogenj, opasana sta bila z vzornim pasom; za pasom sta imela kaljene turške samokrese; okrog nog sta jima brenketali sablji. Njiju še malo zagorela lica so se zdela, da so krasnejša in belotnejša; omladna črna brada jima je nekako jasno vzviševala beloto in zdravo čvrsto mladostno barvo; zala mladeniča sta bila to pod črnima jančjima čapkama s zlatim vrhom.

Uboga mati! ko je bila zagledala ja taka, in spregovoriti nij mogla; solze so jej igrale v očeh.

„Nu, sina, vse je prirejeno! ne mudimo se dalje,“ — oglaš se naposled Bulba. „Zdaj torej, po krščanskem običaji, treba je, da vsi sedemo, predno stopimo na pot.“

Tedaj sedejo vsi, tudi služniki, ki so postrežno stali pri durih.

„Zdaj poblagoslovi, mati, svoja sina!“ — spregovori Bulba. „Prosi Boga, da bi hrabro bojevala; da bi zmérom veličala junaško čest; da bi zmérom branila Kriščevo vero, če pa ne, pa naj rajša pogineta, da bi ne bilo na sveti ni njiju duha! Stopita, sina, k materi. Materina molitva je na vodi in na kopnem pomozna!“

Mati, slaba — kakor mati, objame oba, iz nedrija vzame dva obrazca in solzna obesi jima ja okrog vratov. „Naj vaju varuje. . . Mati Božja . . . ne zábita, sina, svoje matere . . . pošiljajta vsaj glasove o sebi. . .“ Dalje nij mogla govoriti.

„No, idimo, sina!“ — opomni Bulba.

Pred vrati so stali osedlani konji. Bulba zaveze svojega Čita (hudiča), ki je besno skočil nazaj, ko je bil na sebi začutil

*) Kozakin ja kozalka suknja.

dvajset pudov*) težko breme, kajti Taras je bil nenavadno težak in debel.

Ko mati zagleda sina, da uže sedita vsak na svojem konji, plane k mlajšemu; njemu na obrazi se je bralo nekamo več nežnosti. Zgrabi ga za stremen, pritisne se obupnega obraza k njegovemu sedlu — in nij hotela izpustiti ga iz svojih rok. Dva čvrsta Kozaka jo na lálško odtrgata od sedla in odneseta v hišo. Ali ko stopita skozi vrata, pobegne za njima — brzonogo, kakor divja koza, neprimerno svojej starosti, pred vrata — in z neznanako močjo je zadržavala konja in enega njiju objela nekako zmóčeno, brezičutno goreče. A zopet jo odneseta Kozaka.

Mlada Kozaka sta žalostno odjezdila in zadržavala solze; bala sta se svojega oče, ki je tudi bil nekoliko žalosten, pa nij hotel razodeti svojega srca. Dan je bil jasen: zelena pasišča so se svetlila; ptiči so gostoleli nekako nesoglasno. Ko so malo odjezdili, ozreta se nazaj sina: njiju dom se nij videl več kakor bi se bil pogreznil v zemljo, le dimnika njiju skromnega domu sta stala pri tleh: samo drevju vrhovje, — drevju, kateremu sta nekedaj po vejah skakala, kakor leverici — samo lesovje, to je bilo pred njima, — log, kateri je spominjal ja na vso životno zgodovino od tistih lét, ko sta prekucala se po njegovej rosnej travi, do let, ko sta v njem igrala s črnih obrvij kozico, katera je bojezljivo črez nja skakala s pomočjo svojih tankih čilih nog. Le žrd nad studentem, — žrd, vrhi katere je vozno kolo bilo privezано, ta se je še kazala v zraci; ravan, ki so bili odjezdili po njej, zakrivala je vse za seboj . . . Poslovita se od svojega rojstnega domu, od svojih iger, in od vsega, od vsega! —

II.

Vsi trije se spremstvom vred jezdijo dalje in molče. Stari Taras premišlja svoje doživelosti: igra in ponaša se mu pred očmi mladost; kaže se mu leta, minola leta, po katerih neumno joče Kozak, zato ker vsak želi, da bi vse njegovo življenje bilo mladost. Premišlja, katerega svojih nekedanjih tovarišev utegne najti na Siči. Razíteva, kateri so uže pomrli, kateri pa še živé. Solza se mu je prikradla na zrenico, a osivela glava se mu je sklonila. Njegova sina sta zamaknjena v druge misli. Ugodno utegne biti, da précej zdaj kaj malega povémo o njiju. Dvanajstletna sta bila prišla v Kijevisko akademijo, zato ker se je vsem znamenitim Kozakom tačas zdélo neogibno potrebno, da so se njih sinovi obogatili z nekako višo omikanostjo, če prav samo zato, da so je zopet znebljali se malo po malo. Kakoršni so bili vsi, kateri so prihajali v borzo, taka sta tudi onadva bila: divja, svobodno, presirno odgojena; stoprv v Kijevu sta se bila nekoliko olikala in razmodrila, kar je sploh vse enačilo mejusobno.

*) Pud je 40 liber peze.

6. Starejši, Ostap po imeni, pričel je svojo vnenjest s tem, da je bil takoj prvo leto pobegnul. Dobili so ga nazaj, strašno nasekali in posadili pred knjigo. Štiri pote je svoj bukvar (abecednik) zakopal v zemlje, štiri pote so ga nečloveški nabili in vselej kupili mu nov bukvar. No, pa gotovo bi bil peto pokazal jim še peti pot, da mu oča nij sveto napretil, da ga celih dvajset let zadrži v samostanskej službi — in da vse svoje žive dni ne bode videl Zaporožja, če ne dovrši vseh nauk v akademiji. Čudovito je to, ker je tako nagrozil se Taras Bulba sam, ki je zaničeval vso učenost — in svetoval, kar užé znamo, da bi se mladost nikoli ne motila z njo. Po tem strahočeni je Ostap začel nenavadno pridno sedeti pred dolgočasnno knjigo, da je kmalu bil mej odličniki. Tačasno učenje se je neizmerno razlikovalo od istovekega života. Onoveke školastiške, gramatiške, retoriške in logičke ostroumnosti se nikakor niso ujemale s časom, nikoli se niso vzviševale, niso resničile se v življenji. Nikakor mladost nij mogla rabiti tega, kar se je učila in lastila si. Tačasni učenjaki so sami bili nevednejši od drugih ljudij, zató ker jim je preneznana bila sploh izkušnost. Vrhi tega pa je vse kazila tista neugodna ljudovladna vredba v borzi, tista ogromna množina mladih, krepkih, zdravih ljudij, — to je hudo dašilo njeno prizadetje, da-si je učiteljstvo bilo jako delalno. Trpke okolnosti, stradanje na kazen, ali razna pomanjkanja, ki so trla čvrste, zdrave, ognjene mladeniče — to je zedinjeno v njih budilo tisto podvzetnost, ki se je kasneje vnemala in razvijala v Zaporožji. Gladna borza se je potepala po Kijevskih ulicah — in vsakode se je moral varovati je. Branjevke so na trgu sedele in — kakor orlice svoje mladiče, s rokami zakrivale piroga (paštete), pogačice, bučno seme, ko hitro so zagledale, da se bliža kak borzak. Varuh (konzul), ki je vsled ukaza hodeval opazovat svojega področja tovariše, imel je žepe v svojih šaravarah tako strašno velike, da bi bil lahko stresel vá-nje neoprezne branjevke vse pecivo. Ta borza je bila svet — do očla sam za sé: nij sméla tovarišiti se z višim krogom, v katerem je bilo Poljsko in Malorusko plemstvo. Sam vojevoda Adam Kisel, da-si je bil akademiji velik zavetnik, prepovedaval jej je to občestvo — in ukazaval, da jo morajo ostro krotiti: Sicer pa je ta ukaz bil nepotreben, zató ker se „rektorju“ in učiteljem niso smilile metle, ne korobači; često so „liktorji“ vsled višega ukaza svoje konzule prali neusmiljeno tako, da so se reveži nekoliko tednov po kazni čehljali po šaravarah. Mnogim izmej njih nij prav nič bilo do tega; zdéla se jim je takova kazen le malo močnejša, nego peče požirek šganja s poprom vred; časi pa časi pa so se naposled kateremu take neprestane šceméne kazni zamerile tako, da je v Zaporožje potegnil, to je: kateri je znal pot, ali pa tisti, katerega niso zalótili ubežnega. Ostap Bulba, če prav se je bil jako pridno začel učiti logiko in bogoslovje, vendar-le se nikakor nij mogel varovati neusmiljenega brezovega lesa. Resnično: to je moralo utrditi njegov značaj in vtepati mu stanovitost, s katero so se zmérom odlikovali Kozaki. Ostap je bil zmérom

eden vernejših tovarišev. Redko kedaj je vrstnikom načeloval o smelih podvzetjih — n. pr.: kader so hoteli obrati kak ptuj sadnik ali zelnik; a bil je vsak pot eden prvih, kader so se zbrali pod praporom načelnega tatinskega borzaka, pa svojih tovarišev nij izdal nikoli in o nobenej nesgodi. Nikakoršna žila, nobena brezovka nij mogla prisiliti ga ničesar takega. Do vsakojakega drugega čutja je bil mrtev, samo do vojske, pa do veseljaštva ne; kaj drugega mu skoro nikoli nij bilo na mari. Do svojih tovarišev je bil dobrosrčen. Milosrčen je bil tako, kakor je bilo mogoče le tačas in takemu značaju. Srčno so ga ganile uboge matere solze, le te so ga pekle in primorale, da je zamišljeno sklonil glavo.

Njegov mlajši brat, Andrej, imel je nekoliko živejše čutje in nekako vedrejši je bil. Učil se je rajši in brezi premagavanja, kar rado priča resen, krepak značaj. Tudi je bil mnogo dovtipnejši od svojega brata; časi je drnil se, ter načeloval je dosti nevarnemu podvzetju, a časi je s pomočjo svojega dovtipnega razuma znal obvarovati se preteče kazni, njegov brat Ostap pa je brezi vsakojakega izgovora vselej slekel svitko in stegnil se po klopi, da nij ne spomnil se na pomiloščenje. Goreče je koprnel tudi po orožji, toda njegova duša je bila pristopna i drugačim čutstvom. Mladostne ljubezni potrebnost se je živo vzbudila v njem, ko je bil doživel 18 let; ženska se je začela kazati njegovej ognjenej obraznosti; ko je poslušal modroslovska pričkanja, videl jo je zmérom pred seboj — bistro, črnooko, néžno. Igrale so mu pred očmi smerom le krasne, polne prsi, kazali sta se mu néžni, prekrasni, goli roci; célo obleka, vliito primerna njenim dražestim, deviškim in krepkim udom je obraznost razgrevala mu z nekovim sladostrastjem. Skrbno je tovarišem tajil svoje strastne mladostne duše ogenj, zato ker je tačas sramotna in nečestna kozaku bila misel na ženstvo in ljubezen, dokler se nij sklusil na vojski. Sploh se je poslednja leta rejše prikazaval na čelu kakoršneje koli hudobiji, češče pa je osamel po postranskih Kijeviskih ulicah potikal se zamaknjen v višnjeve vrtove — sredi nizkih domceov, vabljivo gledajočih na ulico. Časi je pot ubral tudi na gosposko (aristokratsko) ulico v zdanjem starem Kijevu, kder so bivali Maloruski in Poljski plemenitaši — in kder so se z nekakim veličestvom ponašali domi.

O nekevej priliki, ko je zijal na ulici, približa se mu nekega Poljskega plemenitaša stara, neukretna kočija; kočijaž na čičaku je bil strašno dolgohrad; vičene ga z bičem dosti skeleče. Mladi borzak se raskaci: drzovito sè svojo krepko roko zgrabi zadnje kolo in vstavi kočijo. Ali kočijaž, ki se nij hotel pričkati, švigne po konjih, konji planó, — a Andrej, sroča, ker je bil spustil kolo, ali cmoknil je na ta: z obrazom v blato. Zvnučen, soglasen smeh se je razlegnil okrog njega. Dvigne glavo in zagleda pri nekem oknu stoječo krasotico, tako, kakoršne še nij videl nikoli popreje: črnooko in — belo, kakor sneg, ki rudi o jutranjem solnci. Smijala se je iz vse duše, in ta smeh je z neko čudovito

močjo čaral njé slepečo krasoto. Kozak je okamenel. Strmel je vá-njo skoro do céla zmóčen; razmišljen je otiral se po obrasi, pa še grše je poblatil se. Ali kedo je bila ta krasotica? Povpraševal je služništva, ki je bilo pred vrati bogato oblečeno obsulo nekevega banduraša. Služniki so videli njegova blatna lica: jeli so smijati se, a ni z odgovorom ga nijso počestili. Napósed zvé, da to je vojevode Kovenskega hčerka, s katero vred je nekoliko časa pomudit prišel se v Kijev. Bodočo noč vsled svoje drzovitosti, lastne samo borzakom, zlezé čez planke na vrt in vspleza na drevo, katerega veje so sezale domu prav na streho; raz drevo skoči na streho in po dimniku se spusti naravnost v spalnico krasne hčere, ki je ta trenutja sedela pred svečo in drage uhane jemala iz ušes.

Ko je prekrasna Poljka nenadoma pred seboj bila zagledala neznanega mladeniča, prestrašila se je tako, da nij mogla spregovoriti ni besedice; ali, ker je videla, da borzak na mestu stoji povešenih očij in da od samega strahu ni ganiti ne more z roko, in ko je bila spoznala, da je to tisti mladenič, ki je videla ga, da je na ulici v blato cmeknil z obrazom, — novič je smeh posilil jo. Ali Andrejeva lica nijso bila nič oplášena: jako je bil zal. Iz vse duše se je smijala in dolgo se je veselo motila z njim. Krasotica je bila preširna, kakoršna je Poljka rada; ali njé oči, oči čaralne, prosunljivo jasne, probadale so ga dolgo časa in stanovito. Borzak ni ganiti nij mogel z nobeno roko, zvezan je bil, kakor bi bil v meh bil zašit; vojevodina hči je smélo stopila k njemu, odličila mu glavo sè svojim bliščečim dijademom, na ustna obesila mu uhane in prozorno šmizetko okrasila sè zlato prošitimi resami. Oblekla ga je in počenjala z njim vsakojake otroške preširnosti, s katerimi se odlikujó le hudomušne Poljke — in katere so še hujše omotile ubogega borzaka. Smésen možic je bil vés — od vrha do tal: odpri je usta in neprenehoma zijal v njé slepeče oči.

Ključavnica stoprv, nje škrt je v njej vzbudil strah. Ukaže mu, naj se skrije pod posteljo, in ko hitro nij več bilo nevarnosti, zakliče svojo služnico, zajeto Tatarko, in reče jej, naj ga varno odpelje na vrt, z vrta pa pot pokaže mu čez plot. Ali na poti nazaj naš borzak nij tako sročno zlezal črez planke: vzbujeni stražnik ga je dobro oplaznil po nogah — in sklicano domače služništvo ga je na ulici česalo še dolgo, dokler ga nijso otele urne pete. —

Po tej nezgodi je hoja mimo doma bila zeló nevarna, zato ker je množno bilo vojevodino služništvo. Videl je krasotico še enkrat v cerkvi; deva ga je zagledala in nasmijala se mu je jako prijazno, kakor svojemu davnemu znancu; kasnejše je videl jo še en pot, pa vojevoda Kovenski je kmalu odšel, a namesti prekrasne črnooke Poljke je skozi okno gledal nekov zabuhel obraz.

To je premišljajl Andrej, povesil glavo in z očmi zamaknil se svojemu konju v grivo.

V tem je užé davno stepa bila prejela jih v svoje zeleno krilo: zagrnila jih je bila visoka trava — in skrila, samo črne kozakške čapke so migale mej njenim klasjem.

„E, e, e! zakaj, sina, tako molčita?! — oglasi se napósled Bulba, ko se je probudil iz svoje zamišljenosti, „kakor kakova meniha! No, — vsi, vsi pojte, kar znate — dumke, sto vragov! Vzemite lule mej zobe, zakurimo. Šegetajmo konje, jezdimo tako, da bi nas ni ptica ne dohajala!“

A Kozaci se évrstejše oklenó vsak svojega konja in zginó v travi. Tudi črnih čapek nij bilo več videti, le poteptane trave gaz se je znala za njih bistrim begom.

Solnce je užé davno bilo priplulo na čisto nebo in se svojo vživljajočo, toplo svitlobo zalilo stepo. Vsa otožnost in zaspalost je Kozakom nenadoma zginila iz duš, srca so jim oživila, kakor se ptice bodré.

Čem dalje, tem krasnejše se je stepa odpirala pred njimi. Tačas je bil vés jug, vés prostor, ki je zdaj Nova Rusija, noter do Črnega morja, zelena mladostna pustna pustina. Nikoli plug nij ril po neizmernih valovih stepnega rastlinstva; le konji so tepali in skrivali se po njih, kakor po lesi. Nič lepšega od te stepe nij moglo biti v natori: vsa zemaka vršina je bila zeleno-zlato morje, po katerem se je razsipalo neizmerno mnogo različnega cvétija. Travi s tenkih, visokih stebel so smijali se modri, sinji in lilijevi cveti; žolti trpotec je poskakoval sè svojo ostrokrožno glavčico; bela detelja z okroglimi čapkami je venčala površje; pšenični klas je, vedigabog — od kodi zanesen, zorel v gošči. Pod tenkim strešjem tega rastlinstva so tekale jerebice in natezale svoje vratove. Po zraci je igralo neizmerno različno i množno ptičje gostolenje. Visoko pod nebom se je nekako mirno vznášala čéla jata jastrebov — in razprostrtih perotnic, mirnih očij je strméla doli v travo. K višku vihrajočih množnih divjih gosij krič se je slišal — Bog zna — od katerega daljnega jezera. Iz trave se je prikazala mirno vzletela pegulica (čejka) — in razkošno se je zibala v sinjih zračnih valovih. A zginila je in le črna pika je še migljala v višini. Pa zasuknila se je s perotnicama in zasvetila na solnci . . . Vrag vas vzemi, stepe, kako ste krasne! . . .

Naši popotniki se vstavijo samo na nekoliko minut, da so poobedovali; spremniki, blezu deset Kozakov, zlezó sè svojih konj, odmaše lesene bečke žganja, buče pa so jim bile pitna posoda. Jedli so le kruh sè salom vred, spili so le vsak svojo merico žganja, — samo zató, da so se okrepčali, kajti Taras Bulba nikoli nij dal preveč pijače na poti; jezdili so dalje do večera.

Na večer se je bila vsa stepa do čéla proménila. Vsa pisana planota je ognjeno smijala se vsled poslednjega jasnega solčnega odséva — in urno je temnela, tako, da se je videlo, kako je senca lezla po njej; temno-zelena je napósled bila stepa; soparica se je gostila in gostila, vsak cvet, slehrna trava je okrog sebe širila vonjavo, da je vsa stepa bila prijetno vonjšíše. Po temno-modrem

nebu je bilo polno — kakor z ogromnim čopom namalanih — širokih prog, prog rudečkasto zlatih; le tam so se belile nebnih, prozornih oblačkov skupine, a le čvrsti vetrič, svojevoljen, kakor morski valovi, zibal se je rahlo stepnim rastlinam po glavicah, rahlo dotikal se njih liček. Vse gostolenje, ki je krillilo po dnevi, utihnilo je — umaknilo se drugim zvukom. Šišmiši so lazile iz svojih lukenj, postavljale se na zadnji nozi in oglašale po stepi sè svojim piškom. Glasnejše so škrikliše kobilice. Ždaj pa zdaj se je od kakega osamelega jezera slišal labudji glas, ki je srebrno pel po zraci. Popotni se vstavijo sredi plani in priredijo si ležišče; zagnetijo ogenj, nad ogenj obesijo kotel — in varili so si kuliš;*) par je vstajal iz kotla in kadil se naravnost v zrak. Ko so bili odvederjali Kozaki, polegali so, popreje pa svoje konje razpustili po travi. Legli so vsak na svojo svitko. Strmele so vá-nje nočne zvezde. Slišali so na svoja uha vès neštevilni, po travi mrgoleči svèt — vès njegov škrip, pišek, cvrkot: vse to je zvučno krillilo v čvrstem nočnem zraci in spečim igralo na uha. Kedar je kateri njih dvignil se in vstal na nekoliko trenutkov, videl je pred seboj stepo — posuto z iskrami: z gorečimi kebrji. Časi pa časi se je nočno nebo na raznih krajih posvetilo valed daljnega žaru: valed gorečega susega trstičja po logih in ob rekah, in temna vrsta labudov, letečih proti severu, razsvetlila se je naglo rudečkasto srebrno, da se je zdélo, kakor bi krvavo srebrne lise bile letéle po temnem nebu.

Naši popotni so jezdili dalje brezi vsakojakih zaprek. Nikder se jim nijšo prikazali lesovi: povsodi je bila le ta neizmerna, svoidna, velekrasna stepa. Le zdaj pa zdaj se kde na strani pokazali se vrhovi daljnega lesa po brežji ob Dnjepru. Samo enkrat je Taras svojima sinoma pokazal majhno, črnkasto liso v dalekej travi in opomnil: „Gledita sina, tam poskakuje Tatar!“ Majhna bradata glava je z daleč na ravnost vá-nje vprla svoje majhne oči, povohala zračje, kakor lovske pse, in zginila urno tako, kakor srna, zato ker je bila zagledala, da je Kozakov trinajst glav.

„Nu, sina, poskusita, morda vjameta Tatarja! Ali — rajša mirujta, ne bi ga vjela nikakor: Tatar ima konja iskrajšega, nego je bister moj Črt.“ Bulba je bil oprezen, bal se je, da utegne kde skrita biti kaka zasada. Ubere pot k ne velikej rečici, k Tatarji po imeni, tekla je v Dnjeper; zapodé konje v vodo, a dolgo časa so pluli po njej, zato da so pretrgali in zatajili sled za seboj; pa stopili so na breg in jezdili dalje.

Tri dni kasneje so bili užé blizu tam, kamor so jezdili. Ozračje se je bilo naglo ohladilo: znali so, da je Dnjeper blizu. Svetlil se je z daleč in valed sivega površja se je razlikoval od obnebja. Igral je s hladnimi vali in razprostiral se bliže in bliže, napósed pa je zagnil polovico pozorišča. To je Dnjeper prav tam,

*) Kuliš ali italijanska polenta je iz turšične moko jed, navaden užitek južnej Rusiji.

kder se, ker ga popreje stiskajo skaloviti skladi, zopet svobodno razprostira in vré, kakor morje; kder ga vgoženi otoci še razsežnejše razrivajo od obrežja in kder se njegovi valovi razgrinjajo široko po sveti in ne bratijo s pečinami, ne z griči. Kozaki zlezó raz konje, stopijo na plavico — in po trih urah so užé bili na bregu otoka Hortice, kder je tačas bila Sič, ki je tako rada preminjala svoje torišče.

Na bregu se je gruča ljudij kregala z brodnici. Kozaki so vrstili konje. Taras se je podostojil, nategnil je ože pas okrog sebe in ponosno z roko posuknil si brke. Tudi njegova mlada sina sta se od vrha do tal ogledala nekako samoljubo, a v malosvesti si, napósed pa vsi odjezdijo v predmestje — polu vrste pred Sičem. O vходу je gluhalo jih blizu petdeset kovaških kladiv, ki so razbijala v pet in dvajsetih kovačnicah, kritih z rušami in do polovice v zemljo zaritih. Krepki strojarji so sedeli pod ostrejšem na ulici in z okoščelimi rokami menciali volovske kože. Kramarji so po šatorih sedeli za skladi kremenca, železja in smodnika. Armenec je razobešal drage rute. Tatar je na ražnu obračal jančjo pečenico s testom vred. Žid je glavo molil naprej in iz bečka točil žganje. Prvi, ki so ga dojezdili, ta je bil nekij Zaporozec; razprostrtih rok in razkoračenih nog je spal sredi ceste. Taras Bulba nij mogel strpeti, da bi ne bil vstavil se pred njim in veselo nagledal se ga.

„Dejte, kako imenitno se je razprečil! Kaka ponosna podoba je to!“ — omeni in vstavi konja. Gotovo: to je bil dosti smel obraz. Zaporozec se je bil na cesti razprečil, kakor lev. Polu aršina dolga čuba je bila malomarno razmršena; šaravare iz svitlorudečega sukna so bile zamazane, smolnate, kar je pričalo, da gospodarju nij dosti do njih. Ko se ga Bulba nagleda, odjezdi dalje po tesnej ulici, polnej samih nastavnikov, ki so se mudili vsak s svojim rokodelstvom, — in bogatej z ljudmi vseh národov, ki so gnječo delali v tem predmestji, katero je bilo podobnejše semnju — in ki je oblačilo in redilo Sič, ker sama je znala samo pridno piti in jesti, pa smodnik paliti.

Napósed je bilo konec predmestja; zagledajo nekoliko razstaknjenih kurenov (kočurjev), pokritih z rušami ali tatarski: s klobuto. Nekateri so bili zavarovani stopi. Nikder pa nij bilo nikakoršnega plota, niti pritličnih domov s pristrejšem na nizkih lesenih podbojih, takih, kakoršni so bili v predmestji. Ne velik napis in zaseka, ki je živa duša nij tražila, pričala je veliko neskrbnost. Nekoliko krepkih Zaporozcev, ležečih na cesti in z lulami mej zobmi — ozrlo se je vá-nje dosti hladno in nijso umaknili se jim s pota. Taras je varno sè sinoma vred jezditel mej njimi in pozdravil jih: „Zdravstvujte, gospodje!“

„Zdravstvujte tudi vi! — odzdravijo Zaporozci.

Po prostorišči, blezu pet vrst razsežnem, raztaborjene so bile gručé národa. Vsem se je na zagorelih obrazih bralo, da so užé besili po bitvah in poskusili vsakojake nezgode.

Dej, to je Sič! To je to gnezdo, iz katerega izletujó vsi, ki so srditi in krepki, kakor levi! To je to pozorišče, od kodar se svoboda in Kozastvo širi po vsej Ukrajini.

Prišleci prijezdé na prostorno razgledišče, kder se je navadno zbiral svét. Na velikem prekucnjem sodu je sedel nekov Zaporočec brezi košulje: držal jo je v roci in leno krpal luknje. Zopet je cesto zajezil jim cel korušelj godcev, sredi katerih je veselo plesal mlad Zaporočec; preširno je opletal s čapko in okrog sebe mahal z rokama. Neprenehoma je kričal: „Čvrstejše igrajte, godci! Ne zavidaj, Toma, žganja pravoslavnim krščanom!“ A Toma je pobitega očesa brezi računa vsakomu, kedor je približal se, nalival velike čašice sè žganjem. Okrog mladega Zaporočca so plesali štirije stari Kozaki in dosti gibčno skakali, kakor viher, kmalu na to, kmalu na to stran, skoro godcem na glave, pa naglo so se sklonili, plesali zopet dalje in čvrsto in silno sè svojimi srebrnimi podkvami topotali po trdo steptanih tleh. Gluho je donelo po zemlji okrog — in po zraku je le odmevalo: tra—ta—ta! tra—ta—ta! Eden pa je živješe od vseh drugih vriskal in za njimi sukal se in plesal. Čuprina (haarschopf) je plapolala mu po vetru, prsi je imel razgaljene, oblečen je bil v topel zimski kožuh z rokami vred, in pot je lil iz njega, kakor iz kakega vedra.

„Z njimi vred, pa v kožuho!“ — začudi se napósed Taras, „ali ne vidiš, kako se pariš?“

„Ne morem drugače“ — krikne Zaporočec.

„Zakaj ne?“ —

„Ne morem; to je moja stara navada: kar zaslužim, to zapijem.“

A čapke užé davno nij imel na glavi, ni pasu na kaftanu, niti šitega robca. Ta gnječa je rastle in rastle; tovariši so drug za drugim prihajali méd-njo, vse prostorišče se je sčasoma bilo napolnilo skoro sè samimi prihajajočimi Zaporočci. To je bil nenavadno zanimljiv prizor. Nij bilo lahko, da bi se človek ne bil iz vse duše čudil temu, kako se je vsa truma zedinila v najsvobodnejši, najkrepkejši ples, ki ga je kedaj videl svét in ki se zbog svojih smelih obračajev imenuje: Kozaiški ples.

Taras Bulba je nestrpno in mrzko kriknil, da mu konj, ki sedi na njem, brani, da ne more tudi plesat iti.

Nekateri so bili nenavadno smešni valed svoje résnosti, kako so vdelavali z nogami. Zaradi neizmernega pitja slabi so se poprijemali za slop, k kateremu so na Siči navadno privezali hudo-dejce, in topotali in mezgali so z nogami. Krič in pesni, katere koli so človeku mogle na um prihajati o tem občem veselji, razrazlegale so se svobodno po zračji.

Taras je kmalu zagledal znanih obrazov množstvo. Ostap in Andrej sta slišala sama pozdravljanja: „A, to si ti, PečERICA!“ — „Zdravstvuj, Kozolup!“ — „Od kodi je Bog prinesel — tebe, Taras?“ — „Kako si le-sém začel — ti, Dolot?“ — „Zdrav bodi, Zastejka!“ — „Dvomil sém, da te bodem še kedaj videl, Remen!“

— Zbrali so se bili junaci vse vshodne Ruske, iz vseh kotov nje-nega sveta; poljubljali so se in povpraševali: „Kaj počenja Kas-tjan? kaj Borodavka? Koloper Podsitek?“ A Taras Bulba je zve-del, da so Borodavko obesili v Tolopanu, Kolopera — da so ži-vega na meh odrli pod Kizikirmenom, Podsitkovo glavo pa — da so nasoljeno v bečku poslali v Carigrad. Stari Bulba je povetil glavo in oblačno omenil: „To so bili jaki Kozaki!“

III.

Blezu teden dnij je Taras Bulba sè svojima sinoma vred užé živel na Siči. Ostap in Andrej sta se malo pečala z bojnimi va-jami, da si je oča izkušanih in večih bojnikov bil nalašč poprosil, da bi jima bili pomožni učitelji. Sploh je resnica to, da v Zapo-rožji nij bilo nikakovega teoretičnega bojnega učenja, nikakoršnih splošnih pravil: vsa mladež se je urila in vadila tam samo s po-skušnjami o vsplamu vsakočasne bitve, za tega délj take vaje niso imeli nikakoršnega konca. Kozaki so zametali tisto prilestno učenje in nijso hotéli vdajati se kaznim. Le zdaj pa zdaj, a redko kedaj so se primerno borili sami s seboj, sicer so streljali v tarčo, jez-darili na stavo in zverjad lovili po stepah in logih. Vés drug čas so iméli posvečen samo lenobi — to je bilo znamenje njih razsežne svobode in njih svobodnega duha.

Vsa Sič je bila nenavaden obraz: neko brezikončno plesišče, gostišče, — veseljšče, ki se je vselej hrumno pričelo, nikoli pa konca nij imelo. Nekateri so se motili z rokodelstvom, nekateri so kramarili in trgovali, največ pa jih je veseljačilo od zore do mraka dan za dnevom, dokler je kaj zvučilo po žepih, to je, dokler pri-služena imovina nij prišla v pest trgovcu ali krčmarju. To obče gočevanje je bilo omotno čaralno življenje. Pa nij bilo nikakoršna bratovščina pijancev, ki se pijanjijo zaradi nesrečne obupnosti, te-muč to je bilo do čela svobodne veselosti preširno društvo. Vsak novak je takoj zabil svoje osodo in slovo dal vsemu, kar je po-proje zanimalo ga. Tù je, to je réa, pljeval na vso minolost — in hladnokrvno zaupal se srcu in tovarištvu takih ljudi, kakoršen je sam bil: takim krstom, ki nijso imeli ni sorodstva, ni svojega le-žišča, niti rodovine, — katerim je last bilo svobodno nebo — in njih dušam neumorno veselje zatrep. To je izvirek tega preširnega veselja, ki bi ne bilo moglo prikipei in vreti iz nikakoršnega dru-gega vira. Povesti, katere je tu ali ta pripovedal sredi zbrane, po tleh ležeče množice, pravljice in burke so bile tako sméšne in hu-moristične tako živo, da bi vsakedo réa moral biti obogačen z vso hladno vnenjestjo pravega Zaporožca, zato da bi se zdaj pa zdaj ne zasmijal iz vse duše, da bi ni najmenj ne promenil svojega lica, in da ne bi mrdnil ni z brkami — s tem dičnim znamenjem, s katerim se zmérom še južni Rus razlikuje od svojih drugih bratov.

Ta veselost je bila omotna, šumna, ali Sič zato vendar nij bila nikakoršno razuzdano točišče, kder se človek moti z malomarnimi, mračnimi in samopridnimi vabami pogubnega veselja; temuč je bilo dijaških tovarišev véno društvo. Razlika je bila le ta: kedar so sedeli, da niso sedeli valed učiteljevega ukaza in ne poslušali njegovih omrzelih nauk, temuč da so vruga napadali na petkrat tisoč konjih ob enem; — da niso sukali se po lozi, kder so časi pa časi tolkli žogo, temuč da so topotali po nezavarovanej, nevarnej meji, na katero je škilil bistrega oka Tatar in neumorno in ostro izpod zelenega turbana strmel Turek. Razlika je bila le ta: da nij strah več zganjal jih v učilnico, temuč da so sami ob sebi zapuščali oče in matere, ter uhajali izpod rojstnih streh; da so tū bili takovi junaci, katerim se je užé vrv motala okrog vratov, in kateri so namesti blede smrti radovali se života, a živjenja najnesebičnejšega; da so tū živeli ljudjé, kateri po svojej ljubej navadi niso mogli v žepu greti ni kopejke; da so tū bili tudi takovi krsti, katerim je samo en rumenjак bil bogatija, — katerim je krčmar Žid smel narobe obrniti žepa brezi vsakojake bojazni, da bi utegnilo kaj pasti iz njih. Tū so živeli vsi tisti, borzaci, kateri niso mogli trpeti akademiskih sīb — in tisti katerih nobeden iz učilnice nij odnesel ni érke; a z njimi vred so na Siči bili tudi taki, kateri so znali, kedo je bil Horacij, kedo Cicero — in kaj je bila rimsaka ljudovlada. Tudi je tū bilo mnogo dostojnikov, kateri so se kasneje odlikovali na kraljevskej (Poljskej) vojski, — mnogo tudi omikanih, izkušeni dobrodrugov, katere je motilo krepko prepričanje, da nij nič do tega, kde človek bojuje, da le vojuje, in da pošten človek nij, da bi živel brezi boja. Mnogo je tū bilo tudi tistih, kateri so na Sič prišli zato, da bi mogli trdití, da so tudi bili na Siči in da so srčni junaci. Sicer pa, katerega národa ljudje neki niso bili tū? Taka čudovita ljudovlada je bila tega veka potreba. Katerim je dosti bilo do bojnega života, — do zlatih časí, — do bogate zlate tkanine, — do rumenjakov in realov, tisti so lahko vsako uro delo dobili tū. Le krasnega spola čestitelji niso mogli tū najti ničesar, zato ne, ker Siču ni v predmestje nij smela prikazati se nobena ženska.

Jako čudovito se je Ostapu in Andreju zdelo to, ker je o njiju navzočnosti na Siči prišlo užé mnogo sveta, pa živa duša ne povpraša, od kodi so ti ljudjé, kedo so, kako se zovejo. Došli so lé-sem, kakor bi bili prišli v svojo domačijo, iz katere so bili odšli bili malo popreje. Kedor je prišel, stopil je le pred koševga*), košovi pa je vsakega običajno ogovoril tako-le: „Zdravstvuj! No, ali veruješ v Krista?“ —

„Verujem!“ — odgovoril je prielec.

„A v sv. Trojico veruješ?“ —

„Verujem!“

„Ali hodiš v cerkvo?“ —

*) Koševi je bil taboru načelnik.

„Hodim!“

„Nu, pokrižaj se!“

Novak se je pokrižal.

„No, dobro je!“ — opomnil je košovi; „idi, v kateri kuren hočeš.“

Tak je bil pozdrav in slehrnega novaka prejem. Vsa Sič je molila v tistej cerkvi, katero je bila odločena, da jo o sili hoče braniti do poslednje kaplje krvi, če prav ni slišati nij hotela ničesar ne o postu, ni o zmérnosti. Le valed silne hlepnosti po dobičku so Židje, Armenci in Tatarji upali se živeti v predmestji in trgovati, zvlásti ker Zaporozci nikoli nijso radi dobičkarili, kajti kolikor je kateri z roko zagrabil novcev v žepu, toliko je tudi plačal. Sicer pa je teh dobičkarjev tržna osoda bila zelo žalostna: podobni so bili tistim ljudem, kateri se ustanavljajo Vezuvu v znožji, ker — ko hitro Zaporozci nijso imeli novcev, razbijali so smélo po njih prodalnicah in jemali vse zastonj.

Siča je bilo več, nego šestdeset kurenov, ki so bili jako podobni posebnim samosvojim ljudovladam, a še podobnejši učilnicam in mladeniškim ustavom, živočim ob gotovini. Nihče se nij mučil z ničemer, tudi v svojem varstvu ničesar nij imel nihče; vse je v rokah bilo kurenovemu atamanu (vodniku), kega so za tega délj navadno imenovali batko (očo). Ataman je v rokah imel novce, obleko, užitek: celo zalogo pšenične moke, kaše, celó paliva; njemu so tudi novce dajali v varstvo. Često so se kureni razprli s kureni: o takih slučajih je kmalu pretep bil na vrsti. Kureni so se razgrnili po plani in s pestimi so Kozaki drug drugega suvali v rebra, dokler ti ali ti nijso zmogli, ter načelovali; po takem kavsu je navadno začelo se veseljaštvo. Taka je bila Sič, ki je tako zanimala mlade ljudi.

Ostap in Andrej sta se z vsem mladostnim ognjem bila vtopila v to veseljaško morje. Zábila sta na mladost, — zábila na borzo, na očin dom, na vse, kar tajno vznemirja mlado srce, in vdala sta se novemu živenu. Zanimalo ja je vse: veseljaško običajstvo na Siči, njegova nesoglasna pravila in zakoni, kateri so se jima sredi take svojevoljne ljudovlade zdeli celó strogi. Če je kateri Kozakov prenaglil se, ter ukradel kakovo malost, to je bila sramota vsemu Kozaštvu: privezali so ga — kot hudodejca k očitemu slopu in blizu njega na tla položili hrastovko, s katero ga je vsakedo, kedor koli je prišel mimo njega, moral vdariti; topli so ga tako dolgo časa, dokler nij bil smrtno raztepen. Kedor dolga nij plačal, priklenili so ga z verigo k topu, kder je moral sedeti tako dolgo časa, dokler dolga nij plačal za-nj kateri tovarišev, ter odkupil ga. Najhujše je Andreja pretresala strašna kazen, odločena ubojici. O priliki so bili vpricho njega skopali jamo, vá-njo položili živega vraga, ná-nj pa mrliča, a oba so zasuli s prstjo. Dolgo časa je potlé te strašne kazni obred imel pred očmi in zmérom videl morilca živega z mrtvim vrod v grobu.

Oba mlada Kozaka sta se kmalu priljubila drugim Kozakom. Često sta s tovariši svojega kurena, časi tudi z vsem kurenom in s sosednjimi kureni vred šla na stepo, kder so streljali ptice, katerih je bilo strašno veliko po njej, in pobijali jelene in koze; ali pa sta časi z njimi vred šla tudi na jezera, k rekam in potokom, ki je vsak kuren imel svoje po žrebu, in metali so vá nje ribúke mreže in sake — in na kopno potezali bogate z lovimi na užitek vsemu kurenu.

Da-si na Siči nij bilo ni tega ni tega ni nauka, s katerim bi se bil skušal Kozak, vendar sta se Ostap in Andrej mej mladimi tovariši odlikovala sê živo srčnostjo in splošno ročnostjo. Ročno in srčno sta streljala v tarčo, Dnjeper sta preplavala proti produ vsak pot — to ste dejanji, vsled katerih so novake prejimali v Kozake. Ali stari Bulba jima je skrbel za drugače delo. Njemu nij bilo po všeči tako prazno življenje, njemu je bilo na mari kaj važnejšega. Neprenehoma je premišljal, kako bi Sič vredno razdražil, da bi o vstaji dalo se malo poigrati, tako, kakor je pristno junakom; napósed nekega dné stopi pred koševca in odkritosrčno opomni: „No, koševi, morda je prilično, da bi Zaporozec malo zaplesal.“

„Nij nikder prostora“, — spregovori koševi, izmej zob vzame lulico in pljune na stran.

„Zakaj ne? ali nij moči planiti na Turka ali na Tatara?“

„Nij mogoče zgrabiti ni Turka ni Tatara,“ — odgovori koševi in zopet hladno mej zobe vtakne lulico.

„A zakaj nij mogoče to?“

„Zató ne, ker smo mir obljubili sultanu.“

„Saj sultan je neverec, Bog pa in sv. pismo ukazuje, da bi klali Mohamedana.“

„Nijmamo te pravice. Da nijsmo prisegli na svojo vero, morda pač, vsaj mogoče bi bilo to, o takih okolnostih pa ne, nij mogoče.“

„Kako je to, koševi? kaj meni govoriš to, da nijmamo pravice? Dej, dva sina imam tú, mlada orla — njima je treba učiti se in znati, kaj je vojna; a ti trdiš, da nijmamo pravice! a ti blebečš, da Zaporozcu nij treba, da bi šel na vojno!“

„Nu, kaj je zató?“

„Nu, to je to, da bi lenobo pasla kozaška moč; da bi človek s tega sveta zginil tako, kakor pes: brezi dobrega dela; da bi od njega nikakoršnega dobička ne imela ni domovina, ne imelo ni krščanstvo. Tako je to; zakaj pa smo na sveti? zakaj, vruga, neki živimo? — povedi mi to. Ti si umen človek, nijsmo te nevedoma odbrali za koševca; razjasni mi, zakaj živimo?“

Koševi nij odgovoril temu vprašanju. To je bil pošten Kozak. Malo je molčal, potlé pa je dejal: „A vosjke ne bode.“

„Ali ne bode tedaj vojske?“ — zopet povpraša Taras.

„Ne.“

„Ali ni misliti nij moči na vojno?“

„Ni misliti ne.“

„Čaki, ti vražja buča!“ — sam sebi opomni Bulba, „ti me še spoznaš!“ — dejal je in sklenil, da se osveti koševemu.

Pogovoril se je z raznimi tovariši in napojil je vse; omóčenih Kozakov se je nekoliko nemudoma gnalo na prostorišče, kder so k slopu privezani bili kotli, ob katere so navadno tolkli, ter národ klicali v zbor. Ker niso mogli najti palčic, ker je zmérom skrite imel glasnik, popadó polena in jemó tleči ob kotle. Najpopreje privihra glasnik, visok in enook človek, ki je celó zdravo oko imel do čéla zaspano.

„Kedo se upa tleči ob kotle?!“ — zakriči.

„Molči! vzemi v roci palčici in tolci, saj to je tvoje delo!“ — oponesó mu starešine.

Glasnik brž iz žepa potegne palčici, ki je bil vzel ji s seboj, zato ker je dobro znal takih dogodjajev konec. Kotli zabrné — in zdajci se začnó, kakor sršenje, črne kope Zaporožcev zbirati na posebnem prostoru. Vsi stopijo v kolo; ko tretjič zapojó kotli, prikažejo se starešine: koševi s palico, sè znamenjem svoje dostojnosti v roci, — sodnik z bojnim pečatom, — pisar s črnilnikom in asašl sè žezlom. Koševi in uradniki snemó čapke razglave in prikloné se na vse strani Kozakom, ki so ponosno stali in z rokami podpirali se pod pázuhami.

Zakaj Kozaištvo tako vré na zborišče, kaj bi radi gospodje?“ — povpraša koševi. Orožje in križ je dušil njegov glas.

„Óddaj žezlo! odloži ga takoj, vražji sin! ti nijsi več naš!“ — kričal je vés zbor Kozakov. Nekateri izmej trezvíh kurenov so se hotéli, kar je bilo kazno, protiviti, ali trezvi in pijani so se začeli pestiti. Krič in hrum se je razlegal po vsem zborišči.

Koševi bi bil rad neka j govoril, ali ker je znal, da bi ga razkašena samoglava množica utegnila smrtno spetiti, kar je vselej zgodilo se o enakih slučajih, priklonil se je jako nizko, odložil žezlo in zginil je mej množico.

„Ali ukazujete, gospodje, tudi nam, da odložimo svoje dostojnosti znamenja?“ — povprašajo: sodnik, pisar in asašl, in užé so hoteli odložiti črnilnico, vojni pečat in žezlo.

„Ne, vi ostanete!“ — zakričé nekateri izmej zbranega Kozaištva, „le koševoga smo morali prognati, zato ker je baba, a nam je možaka treba za koševoga.“

„Kedo pa bi radi, da bi poslé bil vaš koševi?“ — povprašajo starešine.

„Kukubenka odberimo!“ — klikne jih nekoliko.

„Nečemo Kukubenka!“ — zakriči nekoliko drugih, „premlad je še, saj se mu še mleko nij posušilo okrog usten.“

„Šilo bodi naš ataman!“ — kriknejo nekateri, „Šila si izberimo za koševoga!“

„V hrbet vam Šilo!“ — krikne zabavljivo množica, „kak Kozak je to, ker se je prikral mej nas, ta pasji sin, kakor Tatar? Za vruga, v meh ga zašijmo, tega pijanega Šilo!“

„Bradača, Bradača si izberimo za koševoga!“

„Nečemo Bradača! vrag vzemi Bradača!“

„Kričite Kirdjago!“ — šepne Taras Bulba nekolikim.

„Kirdjago! Kirdjago!“ — kričala je množina. „Bradača, Bradača! Kirdjago, Kirdjago! Šilo! Vrag vzemi Šilo! Kirdjago!“ Vsi kandidatje, ko hitro so zaslišali svoja imena, takoj so stopili izmej množice in odšli, zato da ne bi komu bili dali prilike, da bi bil menil, ka se sami silijo vmeš sè svojo navzočnostjo.

„Kirdjago! Kirdjago!“ — razlegalo se je krepkejše zá-nj, nego za druge. „Bradača!“ — začnó kričati in pestiti se, a Kirdjaga je zmogel.

„Idite po Kirdjago!“ — zakričé Kozaci. Deset junakov stopi izmej zbora; nekateri so se jedva držali na nogah, tako so bili nalili se — in odidó h Kirdjagi, da so mu oznanili izvolitev.

Kirdjaga, da-si starosten, izkušen Kozak, sedel je užé davno v svojem kurenu — in kakor bi ničesar ne bil znal o volitvi, povpraša: „Kaj bi radi, gospodje, česa potrebujete?“

„Idi, tebe so odbrali za koševoga!“

„Milost, gospodje!“ — jame se obotavljati Kirdjaga, „saj nijsem vréden takove česti! kako bi jaz bil koševi! Jaz ni razuma nijmam za tako službo. Ali nobenega spretnejšega nij mej vsem Kozáštvom?“

„Idi no, kličó te!“ — kričali so Zaporožci. Dva izmej njih ga primeta — vsak pod eno pázuho, in óe prav se je opiral z nogama, vendar le sta ga napósled prirínili na zborišče, a pitali so ga s priimki, suvali s pestimi v hrbet, celó brcali so ga in silili: „nikar se ne brani, vražja duša! prejmi čest, pasji sin, ker ti jo ponujajo!“ Tako so Kirdjago bili pripeljali v Kozáški zbor.

„Dejte, gospodje!“ — kričali so, ko so ga bili prirínili mej množico, „ali vam je vsem po všeči, da bi ta Kozak poslé bil naš koševi?“

„Vsem, vsem!“ — kričal je zbor — in krič se je dolgo časa razlegal okrog.

Eden starešin vzame žezlo in podáde ga novo odbranemu koševemu. Kirdjaga pa ga po običaji odloží. Starešina mu ga podáde drugi pot, Kirdjaga pa zopet odloží ga, stoprv tretjič ga prevzame. Grmeči pozdrav se je razgrnil po vsem zborišči: daleč okrog se je zopet zibalo Kozáško upitje. Pa to trenutje izmej množice stopijo štiri stari Kozaci: sivobradati in belih čuprin (posebno starih Kozakov nij bilo na Siči, zato ne, ker nobenega Zaporožca bolezen nij podrla v grob) — in vsak je v roko vzel nekoliko prsti, ki je malo popreje bil dež problatil jo, in del mu jo na glavo. Zmóčena prst mu je lezla z glave, onečedila brado in čuprino — in poblatila vés obraz. No, pa Kirdjaga je mirno stal, ni premaknil se nij z mesta, temuč zahvaljal se je Kozakom za načelniško čest.

Tako so končali hrumno izvolitev, a nij znano, ali je vsem ali ne bila po všeči tako, kakor Bulbi: vsled nje se je osvetil po-

prejšnjemu koševemu. Kirdjaga je bil njegov stari tovariš, tovariš na kopnem in na morji: združena sta trpela bojnega življenja suroveosti in trud. Zbor je bil sklenil, da izvolitev proslavi s posebnim veseljaštvom, kakoršnega nijsta še videla Andrej in Ostap. Kmalu je bilo vse pobito po krčmah; medu, žganja in piva je vsakedo imel dosti zastonj, kajti krčmarji so bili veseli, da so sami ostali celi. Vso noč so kričali in peli bojne pesni, — večerni mesec je dolgo časa gledal gruče godcev, ki so hodili po ulicah, — gledal bandure, teorbane, okrogle balalajke in cerkvene pevce, ki so jih na Siči imeli zato, da so jim peli po bogomoljah in da so slavili Zaporožko junaštvo. Naposled omota in trudnost jame zmagavati njih krepke glave. Videlo se je, kako je kmalu tu, kmalu tu Kozak zvrnil se na tla; kako je tam pa tam tovariš tovariša objemal — kako sta se razžalostila, zjokala, naposled pa — kako sta drug ob drugem legla na tla. Gde drugde je bila jih čela živa kopica; blizu njih je kedo iskal, kde bi najugodnejše ležal — in legel je prav na klado lesa. Poslednji, ki je bil najčvrstejši, blebetal je še nerazumljivo nekeve besede, a tudi njemu je neusmiljenega žganja moč izpodvrila nogi, ter padel je mej svoje tovariše. Naposled je spala vsa Sič.

IV.

Takoj drugega dne se je Taras Bulba z novim koševim posvetoval, kako bi se Zaporožci lotili kakoršnega koli dela. Koševi je bil izkušen in umen Kozak, dobro je poznal Zaporožce, zato je iz početka odbijal. „Prisegi ne moremo nikakor izneveriti se, nikakor je ne smémo razkaliti,“ — opomnil je in malo pomolčal, naposled pa je pridrl: „nij mogoče, ne moremo, prisegi se ne izneverimo, ali nekaj drugega skujeemo. Naj se le zbere národ, a ne valed mojega ukaza, temuč z lastne volje. To sami znate, kako se to lehko zgodi, a mi sè starešinami vred pridemo na zborišče, kakor ničesar ne bi znali o tem.“

Nij bila še ura minola po tem razgovoru, užé so kotli zabrneli. Zopet so se zbrali pijani in vrtoglavi Kozaci. Milijon kozaških čapek je bilo kmalu na zborišči. Začne se govor: „Kaj je to? kaj pomenja to? zakaj so sklicali zbor?“ Ali nihče nij odgovoril. Naposled jemó na tem in nasprotnem konci razgovarjati se. „Dejte, kozaška moč rés gine, sáj nij vojske! starešine so užé ohromeli zbog same lenobe, zalili so z mastjo si oči! Podoba je, da nij pravice na sveti! Nekateri Kozaci so iz početka le poslušali, pa so tudi začeli govoriti: „Rés je to, nikakoršne pravice nij več na sveti!“ Starešine so se zdéli, da so jim nenadne té opazke. Naposled koševi stopi neprej in opomni: „Osvobodite, gospodje Zaporožci, spregovorim vam nekoliko besed!“

„Nuj, le nuj!“

„Najpopreje bodi ti, gospodje dobrodejci, beseda o tem, dá, pa saj menda sami boljše znate to, da se je mnogo Zaporožcev zadovoljilo po židovskih krčmah in po krčmah svojih bratov, da ni vrag nijma več nikakoršne vere. Pa omenjeno bodi tudi to, da je mnogo mladeničev — takih, kateri niso še skusili, kaj je vojska, mlada kri pa, to sami znato, gospodje, ne more strpeti brezi vojne. Pa tudi: kakov Zaporožec je to, ki se nikoli še nij stepel z Mohamedanom?“ —

„Pravico govori,“ — sam sebi opomni Bulba.

„Nikar ne menite, gospodje, da jaz to govorim zato, da bi mir kalil: Bog varuj! jaz govorim le na občo korist. Naše svetiače je ravno tako, da je greh — kaj ziniti o njem. Dejte, mnogo let je užé tega, kar po Božjej milosti živi Sič, a doslé nij le, da je bogomolja vnej zapuščena, temuč tudi obrazi v njej so brezi vsakojake lepote; da bi jim vsaj arebrno obleko dal kedo skovati! Imajo le toliko lepotičja, kolikor so jim ga drugi Kozaki odložili v svojih oporekah. Pa ta njih dar je bil reven, zato ker so skoro vse zapili, ko so bili še živi. Samo za tega délj govorim jaz, ne zato, da bi se začel boj z Mohamedanom. Saj smo sultanu obljubili mir, velik greh bi torej bil to, ker smo prisegli na svoje zakone.“

„He, proketo! kaj blebeče?!“ — opomni Bulba sam semi.

„Da, gospodje, tedaj znate, da nij mogoče, da bi začeli vojsko; junaška čest to brani. A po svojem suboparnem razumu sodim, da bi bilo vredno: osvobodimo mladeniče, da se na čajkah (čolnih) odpeljó, naj bodo malo posrbopetili Anatoliji ob obalah. Kaj menite, gospodje?“ —

„Pelji, pelji nas vse!“ — klikne na vseh straneh Kozastvo, veri radi podarimo glave.“

Koševi se prestraši; ni na misli mu nij bilo to, da bi vse Zaporožce razburil. Da bi mir kalil, to se mu je o tem slučajji zdélo grehotno. „Osvobodite, gospodje, govoril bodem še dalje!“

„Dosti je užé! — krikno Zaporožci, „zanimljivejšega ne povéš nič več!“

„Pa bodi tako, kakor vi hočete. Jaz sem vaše zahteve sluga. Znana resnica je to, pa tudi sv. písmo uči: glas národa — da je glas Božji. Modrejšega nij lahko izumiti ničesar, nego je to, kar določi vés národ. Ne, pa je tudi to: vam je znano, gospodje, da bi sultan ne prizanesel tolikej samopašnosti, kolikoršne bi se utegnila zakriviti naša mladež. A mi bi v tem priredili se, naše moči bi bile čvrste in nikogar bi se ne bali. O našej nenavzočesti bi nas Tatar utegnil napasti: ha, ti tatarski psi ne prihajajo na piko, h gospodarju na dom se ne upajo hodiiti, temuč za hrbtom se mu zaletujó — v peto, tak napad pa je nevaren. Pa ker užé imam resnico na jezici, znajte, da tudi čajek nijmamo dosti za potrebo; da tudi smodnika nij namletega toliko, da bi mogli vzviharati. Ali jaz, milost mi, mena veseli, jaz sem vaše hoteve sluga!“

Lisičje atamanje umolkne. Kozaci jemó pregovarjati se; kurenóm atamanje so se posvetovali; pijanih, to je bila sreča, nij

bilo mnogo, pa tudi ti so se vdali poštenemu nasvetu. Précej je nekoliko junakov na drugo stran Dnjepra odšlo v bojno zakladnico, kder so v nepristopnih zakotjih pod vodo in po zatrepih v skalovji imeli bojne zaklade in skrito orožje, ki so ga bili pobrali sovražniku. Vsi drugi so shrmeli k čajkam, zato da so jih ogledali in priredili na odplav. Takoj je polno Kozakov bilo na bregu. Prikazalo se je nekoliko tesačev s sekirami v rokah. Stari, zago-reli, širokopleči Zaporožci — nasivelih las in v zavihnjenih šaravarah so do kolen stali v vodi in šajke s krepkimi vrvmi vlekli raz breg. Nekateri so k reki vlačili suho kladje in vsakojako drugo lesovje. Tù so čajke obkladali z deskami, tù preobračali jih z dnom navzgor, zadelavali luknje po njih in smolili jih; nekaterim čolnom ob straneh so po kozaškem običaji privezavali dolge povezke trstičja, da ne bi potapljali jih morski valovi; po vsem pri-brežji so zakurili ognje in v mednih kotlih kuhali smolo, da so zalivali sode. Stari izkušenci so učili mladiče, modrovali so resnih obrazov. Razboj in krič se je razlegal povsodi okrog; živ obraz je bilo vse obrežje.

V tem je velik brod bližal se bregu. Na njem stoječa množica ljudij je užé z daleč mahala z rokami. To so bili Kozaci v raztrganih svitkah. Borna obleka (nekateri nij imel nič drugega, nego košuljo na sebi — in kratko lulo mej zobmi) je pričala, da jih tare ubožstvo, ali pa, da so neizmerno pili in jedli, ter zavese-ljačili vse, kar so imeli na trupu. Spredej, odločen od njih, stali je plečat, petdesetleten Kozak. Krepkejšo je kričal in mahal z ro-kama silnejše, nego so upili in mahali drugi; ali razboj in krič je glušil njegov glas.

„Kaj neki je novega?“ — povpraša koševi, ko brod pri-pluje k bregu. Vsi delalci so nehali hrmeti, sekire in dieta so jim obtičala v rokah — in čakali so zvedavo.

„Nič dobrega, nič poštenega!“ — kričal je trštati Kozak.

„No, kaj je vendar?“ —

„Osvobodite, gospodje Zaporožci, da povém!“ —

„Govôri!“

„Ali bi morebiti radi zbor imeli?“ —

„Govôri, vsi smo tù.“

Vsi Kozaci se zgrnó.

„Ali vi niste še nič slišali o tem, kaj se v hetmanščini*) godí?“ —

„A kaj?“ — povpraša eden atamanov.

„E kaj! Kazno je, da vam je Tatar s pezdirjem zatlačil uha, ker niste nič slišali o tem.“

„Govôri, povédi, kaj se godí tam.“ —

*) Hetmanščina je bila Poljska Ukrajina, kder so Kozaki bili zapisani v imenike; njih sodnik in načelnik je bil hetman, pšelušnik Pol-jakom.

„Oj, kaj se godí, narodili ste se, pokrstili so vas, pa vendar še nikoli niste videli nič takega.“

„No, povédi nam, kaj se godí, ti pasji sin!“ — klikne mej množico nekedo, ki je bila užé, kar je podoba kazala, skoro strpnost minolago.

„Zdaj je čas užé tak, da ni bogomolje nijso več naše.“

„Zakaj nijso več naše?“ —

„Zdaj imajo Zidje najeto. Če Židu ne plačas popreje, ni sv. maše ne smeš služiti.“

„Kaj to blebečeš?“

„Če pasji Žid sè svojo nečisto roko ne zaznači velikonočnega kolača, duhovnik ne smé ni pobjagosloviti ga.“

„To je laž, gospodje bratje, ne more biti rés to, da bi nečisti Žid značil svete reči!“

„Poslušajte, še nekaj vam povem! Tudi duhovni se zdaj po Ukrajini vozé v taratajkah (na dvokolnih vozeh.) To nij nič hudega, ker se vozarijo v taratajkah, a „Bog pomozí“ je to, ker ne priprezajo konj, temuč pravoslavne krščane. Poslušajte, še nekaj vam razodenem! Užé si, kar svét govori, Židke jubke (polusukre) delajo iz obredne popske obleke. Ha, kaj se godí v Ukrajini, gospodje! A vi gujijete v Zaporožji in godujete, pa kazno je: Tatar vam je zavdal s takim strahom, da nijmate več ni očij, ni ušes, ničesar več; da prav nič neznate, kaj se godí po sveti.“

„Molči, čaki!“ — preseče mu besedo koševi, ki je doslé mirno stal in oči v tla imel povešene, kakor so préd se strmeli vsi drugi Zaporožci, kateri o važnostih noben pot nijso vdali se précej prvemu čutstvu, temuč vselej so molčali in v tem skrivoma zbirali vso svojo jezo. „Molči! tudi jaz zinem besedo — kaj pa vi, vrag vam je ubil batka! s čem pa ste vi motili se? ali niste sabelj imeli, ali ka-li? — zakaj ste vi pregrešili se tako zelo?“ —

„Aj, kako bi ne bili vdali se takemu brezizakonju?“ — začudi se nizki Kozak, „pa bi vi bili poskusili se, ker je samo Poljakov bilo 50.000, a da ne zatajim tega greha: mej nami so bili tudi psi — ki so prejeli njih vero.“

„A vaš hetman in polkovniki, kaj so počenjali?“ —

„Oj hetman in polkovniki! Ali znate, kdé je zdaj hetman s polkovniki vred?“ —

„Kdè so?“ —

„Hetman še zmerom pečen počiva v mednem biku v Varšavi, polkovnikom roke in glave pa vožé po trgih na ogled vsemu národu.“

„Dejte, to so učinili polkovniki!“

Vsa množica je ostrmela. Iz početka je Kozastvo po vsem obrežji molčalo — tako, kakor miruje vreme pred grozno buro, a kmalu je zavrelo, kmalu vskipelo čutje — in po vsem obrežji je zagrmelo: „Kaj?! — da bi Židje v najemu imeli krščanska sve-tiča! — da bi duhovni pravoslavne kristijane vprezali v vojnice! Ha! — da bi na Ruskeji zemlji smeli tako trpinčiti prokleti izne-

verjenci! — da bi tako mrcvarili polkovnike in hetmana! Nikakor, ne, to ne smé biti!“

Take besede so se razlegale z vseh strani izmej obilo zbrana národa. Zaporožci so godrnjali in svoje moči bili v svesti si. Ta njih razdraženost nij bila podoba lehkomyseelnega národa razburjenosti; vsem se je v srcih bila vžgala zmerna, krepka značajnost. Gorela je polagoma, ali tem zdatnejše, — gorela počasi, zato da je dolgo časa živel notranji žar. „Povesimo vse Žide!“ — zagrmi izmej množice; „da ne bodo iz popskih oblačil svojim Židkam šivali jubek! — da ne bodo zaznamovali blagoslovljenih kolačev! Potopimo te pogane vse — v Dnjepru!“ — Te besede so, kakor blisek, vsej množici preletele glave, in vsi so zavreli in v predmestje drli s trdnim sklepom, da poobesijo in podavé vse Žide.

Ubogih izraelskih sinov se je polastila še večja malosrčnost, ker so sicer bojeziljivega duha; skrivali so se v prazne žganjarske sode, v peči, celó Židkam pod krila so se zatekali; ali Kozaci so našli slehrnega, kder koli je kateri bil skrit.

„Jasno-mogočni gospodje! — kričal je nekij visok Žid, suh, kakor palica, in izmej zgnječenih tovarišev pokazal svoj žalostni, valed samega straha krčevito kremžavi obraz. „Jasno-mogočni gospodje! osvobodíte, da le spregovorimo besedo! Mi vam razodenemo nekaj takega, česar še nikoli niste slišali, nekaj tako važnega, da ne morem povedati, kako važnega!“

„Nu, naj pové!“ — reče Bulba, ki je rad poslušal vsakega zatoženca.

„Jasni gospodje!“ — vsklikne Žid — „takih gospodov še nikoli nij bilo, bogme nikoli še ne! tako dobrotljivih, krasnih in hrabrih nij bilo . . . še . . . na sveti“ . . . Glas mu je umiral in tresel se valed same groze. „Ko bi mogoče bilo to, da bi Zaporozcem želeli kaj slabega! Ti vsi, ti, kateri imajo v najemu kréme v Ukrajini . . . Bog zna, da ne . . . niso naši! . . . Nobeden njih nij Žid . . . vrag zna, kedo so! To so taki ljudje, po katerih mora . . . le pljevati človek . . . pa . . . hoditi po njih! Dejte, to lahko povedó tudi drugi. Ali nij réš to, Šlema, ali ti, Šmul?“ —

„Aj, bogme, da je réš!“ — oglasita se mej gnječo Šlema in Šmul, oba v razcukanih čapkah, — oba bleda, kakor žid.

„Mi,“ — govoril je dalje suhopeti Žid, „nismo še nikoli bratili se z vrazi, a katolikov mi niti poznati nečemo — naj jih hudir vzame! Mi smo sè Zaporožci, kakor z rodnimi brati“ . . .

„Kaj?! — da bi Zaporožci bili vaši bratje?!“ — vakrikne eden izmej Kozakov. „Tega ne dočakate, prokleti Židje! V Dnjeper gospodje, odvlecimo vse te pogane!“

Te besede so bile geslo. Jeli so Žide loviti za roke in metali so jih v Dnjeper. Žalostno se je upitje razlezalo z vseh strani; ali surovi Zaporožci so se le smijali obupnemu kriču — in gledali so, kako so Židje iz vode kazali pete v nogavicah in čizmih. Ubogi zavétnik je bil sam sebi gorjé nakopal na vrat: izlesel

je iz kaftana (suknje), ki so bili zalotili ga za-nj, a prikazal se je samo v rokavači, vjel se za Bulbini nogi — in žalostno je poprosil: „Svetli, jasno-mogočni gospod! Jaz sem poznal vašega brata, pokojnega Doroša! To je bil vojniki na slavo vsem junakom. Dal sem mu osem sto rumenjakov, ko je sila gnala ga, da se je otel turške suznjesti.“

„Ali ti si poznal mojega brata?“ — povpraša Taras.

„Aj, bogme, poznal sem ga! To je bil velikodušen gospod.“

„A kako ti je ime?“ —

„Jankelj.“

„Dobro,“ — reče Taras, malo pomisli, obrne se v Kozake in opomni: „Obesili bodemo Žida lekko, kedar bodemo hoteli, za zdaj ga le meni prepustite.“ Ko je to opomnil Taras, odpelje ga k svojej prateži (gepaeck), okrog katere so stali njegovi Kozaci. „Nu, zlezi pod voz, leži pod njim in ne gani se; a vi, bratje, ne izpuštite Žida!“

Po tem ukazi odide na zborišče, na katero so zopet klicali kotli. Vsi so nemudoma zapustili obrežje in čolne, zato ker je vstajal boj na kopnem, ne na morji, ter nij bilo treba sodov, niti kozaških čajek, in jeli so prirejevati vozove in konje. Vsi so bili vneti za boj — stari in mladi; starešine, koševi, kurenom atamani in zaporožka vojska — vsi so sklenili, da sgrabé Poljake, zato da jim osveté vse zlo in sramočeno véro in kozaško slavo, — da si naberó plena po mestih in gradeh, — da požgó vaši in polja, ter proslavé se daleč okrog po stepi. Vse je pasalo se in orožilo. Koševi je bil cel aršin viši: nij več bojazljivo slúkal svobodnega národa, ne več strahoma zvrševal njegovih nestanovitih zahtev, temuč bil je svoboden vladar, skoro „despot“, ki je znal le ukazovati. Vse samoglavo in razvajeno junaštvo je redno stalo v vrstah, pokorno so jim klonile glave, a ni k višku ozreti se nij upal nobeden, ko je koševi ukazaval, — zapovedaval zmerno, ne razpaljeno, ne bojezljivo, a prenehaval je, kakor kakov korenito izkušén vojevoda, ki svojega uma ne posvečuje še le prvemu podvzetju.

„Dobro ogledite in oskrbite vse!“ — ukazaval jim je, „priredite vozove in dosti mazu, nabrusite orožje. Obleke ne vzemite mnogo s seboj: košuljo in dvojico šaravar ima vsak dosti, pa lonec pšenične kaše in sestopanega prosa. Za silo bode na vozech vse, česar bi kedo utegnúl potrebovati. Vsak Kozak naj ima po dva konja. Tudi kakih dve sto volov vzame s seboj, treba jih bode o prebrodih in na močvirnem sveti. Skrbite, da boste pametni. Jaz dobro znam, da so mej vami tudi taki, kateri bi, ko hitro Bog nakloni kak plen, utegnúli kitajko in obleko iz drage svile trgati za črevljevke. Opustite to vražjo razvado, jubke naj vam nikar ne bodo na mari, le orožje naj vas bode mikalo, če bode kdé katero dobro, — pa zlato in srebro, zato ker to ima zmérom svojo ceno in ker je ugodno vsakemu slučaju. A to vam, gospodje, užé zdaj obetam: če se kateri vas opije na vojski, da ga ne bodemo so-

dili, temuč kakor psa — dâdem ga zavleči v tabor, bodi-si kedor koli, če prav vse vojske najodličnejši Kozak, — kakor psa, ukazem ga ustreliti na mestu — in nepokopan ostane pticam na plen, kajti pijanec na vojski nij vreden krščanskega pogreba. Vi mladi sokoli, poslušni bodite do čela svojim starim tovarišem! Če katerega zadene olovnica, ali kader katerega sablja vprasane po glavi ali kodi drugodi, nikar naj ga to ne bode bolelo prehudo: razmočil naj bode naboj smodnika v časi žganja, izpil to na dušek, pa ga vse mine; a na rano, če ne bode velika, naj bode del malo prsti, ki jo mora popreje sê slino razmočiti na diani, pa se mu kmalu zaceli rana. Nujte, lotite se dela, junaci, ne mudite se, le urno!“

Tako je govoril koševi; a ko hitro je bil končal svoj govor, takoj so vsi Kozaci prijeli za delo. Vsa šič se je streznila, a nikder nij bilo videti nobenega pijanca, kakor bi nikoli ne bilo dobrovoljcev bilo mej Kozaki. Ali so kolesom platišča predelavali in osi premenjavali vozem, ali so viece, polne živeža, nosili na vozove, ali pa so orožje nakladali ná-nje; nekateri pa so zganjali konje in voli. Z vseh strani se je slišalo konjsko topotanje, streljanje na poskušnjo, brenketanje sê sabljami, — čulo se je, kako so biki rjaveli, — kako vozovi škripali, ko so jih preobračali, — slišale se je razgovor, brum in krič — in čulo se je priganjanje — v kratkem časi je široko in daleč kosaški tabor bil razprostrl se po okrozi. Nagledal bi se bil, kedor bi bil hotel ogledati vês tabor od konca do konca. V lesenem, ne velikem svetišči je duhovnik pel litanije in vse pokropil z blagoslovljeno vodo, národ pa je poljubljaj križ.

Ko je bil vzdignil se tabor in šič bila odšla sê svojega prostorišča, obrnili so se vsi Zaporožci. „Zdravstvuj, ljuba mati!“ — vskriknili so vsi soglasno. „Varuj te Bog vseh nevarnostij!“ —

Ko hitro so bili v predmestje, zagledal je Taras Bulba, da je njegov Židek Jankelj uže razložil robo pod svojim podstreškom; da prodaja različne kremene, ključavnice, kljuge, smodnik in vsakojake drobnosti, potrebne na vojski, — da, tudi kolače in hlebe. „Ja Žid je vrag!“ — začudil se je natihoma Taras, približal se mu na konji in povprašal ga: „Blaznik, zakaj sediš tù? — ali bi rad, da bi te ubili, kakor vrabca?“

Jankelj je stopil k njemu, z obema rokama dal znamenje, kakor bi bil hotel opomniti nekaj tajnega — in rekel je: „Račite le molčati, gospod, nikomur nič ne opomnite; mej kosaškimi vozovi je eden moj voz; jaz vozim s seboj vsakojak živež, potreben Kozakom, a na poti bodem užitek prodajal cenó tako, kakor ga nij razprodajal še noben Žid. Bogme, da bode rês to!“

Taras Bulba skomizgne z ramama, počudi se Židovski prirojenosti in odjezdi k svojemu oddelku.

V.

Kmalu je vés Poljski jugozahod bil strahotno pozorišče. Povsodi se je slišalo: Zaporozci! Zaporozci so se prikazali! Kedor je mogel, otel se je. Vse je bilo oplašeno, vse je bežalo po navadi tega zmóčenega in neakrbnega stoletja, katerega niso zaslanjale trdnjave, niso varovali gradovi, in ko je človek stavil si slavnato bivališče le za danes ali jutri. Vsakedo je ménil: nij vredno, da bi se trudil in tratil novce, — kader Tatar pridivja, saj mi zspali streho! Vse je bilo plaho: orač je vola in plug zamenil za konja in orožje — in šel je na vojsko; pastir se je skrnil s čredo vred — in umaknil je, kar se je dalo umakniti. Mnogo je bilo takih, ki so z orožjem v roki napadali sovražnika, a še več je bilo takih, ki so z daleč bežali in bali se vruga. Vsakedo je znal, da bi trepek bil boj z divjimi in junaškimi jatami, katerim je bilo ime: zaporoška vojska — in katerim je v boji, da-si so bile samopašne, vendar sveta bila rednost. Kozaki so jezdarili, pa niso neusmiljeno gonili svojih konj, niso pregrevali jih; pehota je trezva hodila za vozovi, vés tabor se je pomikal dalje samo po noči, po dnevi pa je počival, za tega délj je odbiral si pusta, neljudnata prostorišča in lesove, katerih je tačas bilo še mnogo. Pred seboj so raznošiljali ozlednike in glasnike, zató da so stikali okrog in poročali, kaj, kdé in kako se godi. Često so se prikazali v takih krajih, kder so se jih najmenj bali, da pridó — vsemu je nogin bil delež: ogenj je požigal vasi, črede in konje pa, ki jih niso gnali za vojsko, pobijali so kar na mestih. Kazno je bilo: čem dalje so divjali, tem neusmiljenjše — da so godovali. Dan denes bi lasje vstajali človeku o takih strašnih znamenjih poludivjega veka, — o takej surovosti, s kakoršno so povsodi besili Zaporozci. Pobijali so otročiče, prsi odrezavali ženskim, kože drli jim z nog do kolen in izpuščali jih svobodne, s kratka: s krvami novci so Kozaci povračevali svoje dolgove.

Nekega samostana opat, ko zvé, da se bližajo Kozaci, pošlje naproti jim dva meniha, da jim povesta, da nij moški to, kar počenjajo, da je vlada prijateljca Zaporozcem; da razdirajo zvezo s kraljem in da želé národno pravo.

„Povédi vladiki moje in vseh Zaporozcev poročilo,“ — reče koševi, „naj se ničesar ne boji, da si Kozaci steprv zapalujó in kurijo lule!“ A veličestni samostan je kmalu objemal neprizanesljivi plamen; njegova ogromna gotiška okna so žalostno zijala skozi divje ognjene valove.

Ubežne množine menihov, Židov in ženskih so napolnile ljudnata mesta, kder je gorelo upanje, da bode zavetje varnejše. Kasna slabotna bramba, ki je vlada stepala jo in zdaj pa zdaj poslala na pomoč, — ta bramba je bila slabih polkov moč, ki se Zaporozcev ni napasti nij upala; ker nij imela jakih src, vselej je takoj

o snitku pokazala pete in pobegnila na svojih kukavnih konjih. Sila je primorala, da je mnogo kraljevih bojnih načelnikov, zmago-slavnih o poprejšnjih bitvah, zedinilo se, ter so po robu postavili se Zaporožcem.

Ali o tej priliki so se najpopreje poskusili naši mladi Kozaci, ki so koprneli po tem, da se pokažó starim junakom; da se pokosajo drug z drugim na boji z junaškimi in bahaškimi Lehi, kateri so se vznášali na pónosnih konjih in z daleč oholo gledali sovražnika — v tem, ko so njihovih kontušev rokavi plapolali v zraki. To je bila zanimljiva poskušnja; užé so bili pripleni mnogo konjske oprege, dragih sabelj in dragocenega orožja. V meseci dnij, pa so se pojunačili in do céla prerodili, tako, kakor se naglé operijo mladi ptiči; njih obrazi, na katerih se je še malo popreje brala mladostna néžnost, njih popreje čvrsto cvetoča lica so zdaj bila junaška in grozna. A staremu Tarasu je bilo ljubo, ker sta oba njegova sina zmérom prvakovala. Ostapu se je na obrazi bralo, da je ustvarjen le zató, da bi véčno veseljačil in junakoval. Noben slučaj ga nij vznemiril, niti oplasil; hladnokrvno tako, kakor noben dvaindvajsetleten mladenič, spoznal je vsak pot précej vso nevarnost in razmotril vse njene okolnosti, takoj je vselej izumil, kako se je ogne in kako jo izpodvre, da bode tem smelejše in vernejše bojeval. Njegova podvzétja so se odlikovala z izkušeno varnostjo — in vsakomu so obetala, da utegne kedaj biti vrl vojevodá. Junaštvo je dihalo iz njegovega telesa, podoba je bila, da je odločen orjaškemu dejanstvu; da je obogačen z levjo močjo. „O, to bode o svojem časi odličen polkovnik!“ — hvalil se je z njim stari Taras, „oj, oj, vrl polkovnik bode to, da mu oča ni senca ne bode!“

Andrej je bil do céla zamaknjen v olovnice in meče, — v žvižg in brenkot. Nij znal, da je treba premišljati, ali motriti in o vsakej priliki presoditi svojo in ptujo moč. Bitka mu je bila besno in omotno razkošje; zdélo se mu je ta trenotja tako, kakor bi bil veseljačil, ko se človeku glava razvname — vse je migljalo in plesalo mu pred očmi, glave so se križale sem ter tija, konji so doneče zvrščali se na zemljo, a mladi junak je v nesvesti si, kakor omóčen, vznášal le mej žvižgajočimi olovnici, mej gorečimi sabljami — in rane sekal okrog sebe, a nij slišal ječečih ranjen-cev. Stari Bulba je pogledaval Andreju, ter videl, kako je vsled svojega razvnetja zaganjal se v take nevarnosti, katerih bi se bil ogibal vsak hladnokrvnejši in razumnejši junak; kako je z vsakim svojim divjim naskokom delal čuda, s kakoršnimi se ni starejši vojščaki nijso mogli ponašati. Čudil se je stari Taras in hvalil je: „Tudi to je vrl vojščak, ne pozoblje ga vrag, nij sicer Ostap, ali tudi je vrl, odličen vojščak!“

Vojska je sklenila, da najpopreje napade Dubno, kder je bilo, kar se je slišalo, skritih mnogo zakladov in bogatih plemenitásev. Po poludrugem dnevu so Zaporožci prikazali se pred mestom. Bivatelji so bili sklenili, da se bodo branili do poslednjih

dihljajev in kapelj krvi — in da na ulicah in prostorih pred svojimi pragi pogagajo rajši, nego da bi vruga spustili pod svoje strehe. Visoki nasipi so mesto objemali okrog in okrog; kder so okopi bili nižji, tam je strmela kamenena gradba ali čepel dom, iz katerega so gledali topovi, ali pa je stala iz hrastovih hlodov zagrada. Posadka je bila močna — in poznala je svojo važnost. Zaporožci so sicer urno vskomarali na nasipe, zapodile so jih z njih množne ognjene kartače. Meščanje in drugi mestni bivalci, kazno je bilo, niso hoteli križema držati svojih rok, zato so branili mestne okope. V očeh se jim je brala obupna protivnost; tudi ženstvo je hotelo biti deležno te brambe: metale so Zaporožcem na glave kamenje, bečke, lonce, vlivale so ná-nje vrelo vodo in pesek so iz mehov iztresale, da so jim prašile oči. Zaporožci se niso radi mudili s trdnjavami, — niso radi zaganjali se vá-nje. Koševi je ukazal, naj zapusté nasipe, in opomnil jim je: „Nij vredno, gospodje bratje, odstopimo, a pogan naj bodem, Tatar, a ne krščan, če le živega duha izpustimo iz mesta; stražili bodemo te pse, naj vsi za gladom pocrkajo!“ Vojska odstopi in razredi se okrog in okrog mesta; ali ker nij imela nikakoršnega déla, jela je pleniti okolice, paliti njih vasi, žgati lonice neomlačenega žita po polji; spuščali so konje na pšenišča, katerih se nij še dotaknil bil srp, — kder se je najbogatejše zibalo okleno klasje, plod nenavadne rodovitosti, ki je obilo odškodnino obetala zemljaku. Zeló žalostno so iz mesta gledali, kako je vsled sovražnikove krutosti pojemala njihovega života pomoč in nada. A Zaporožci so v tem v dve vrsti okrog in okrog mesta razpeljali vozove — in kakor na Siči, razkurenili so se; palili so tobak, naplenjeno orožje menjevali mejusobno, igrali bika, sodovali in lihovali, pa pogubonosno ozirali se v mestne okope. Po noči so netili ognje; kaševari so v vsakem kurenu kašo varili v ogromnih mednih kotlih; pri ognjih, gorečih vse noči, stale so čujne straže. Ali Zaporožci so kmalu jeli dolgočasiti se o tej bezidejnosti, zvlasti o nejenljivej trezвости, ki je niso mogli zamotiti z nikakoršnim delom. Koševi je tedaj podvojil obroke vina, kar je sicer navada bila o vojski, kedar nij bilo težavnih prebrodov ali nevarnega dela. Mladim Kozakom, zvlasti Tarasa Bulbe sinoma nij bilo po godu tako življenje. Andrej je često godrnjal. „Nerazumna glava.“ — kregal ga je Taras, „trpi, Kozak, — ataman bodeš še kedaj! Vrl vojščak še nij ta, čegar duh ne malomari o važnih trenutjih, vrljak je tisti, kateri na nič ne godrnja, temuč vse trpi, in učini mu, kar hočeš, pa vendar zmérom živí po svojej glavi.“ A ne primerjajte ognjenega junaka starcu, sáj imata vsak svojo natoro in vsak sè svojimi očmi ogledujeta tisto reč.

V tem je prišel Tarasa Bulbe polk, načeloval mu je Tolkač; z njim vred sta prišla tudi dva asaula, pisar in polku drugi uradniki; nad štiri tisoč je bilo vseh Kozakov. Mej njimi je bilo tudi mnogo prostovoljcev, ki so sami ob sebi brezi vsakega poziva, pridružili se jim — ko hitro so bili zvedeli, kaj se godí. Asaula

sta Tarasovima sinoma prinesla stare matere blagoslov in vsakemu cipresov obraz iz Mezigorskega samostana v Kijevu. Brata obrazca obesita ná-se in nevedoma se zamislita: spominjala sta se svoje stare matere. Ta blagoslov, kaj jima prorokuje in oznanja? Ali jima je to blagoslov na srečo, da zmoreta sovražnika, ter v domovino vrneta se vesela — bogata s plenom in slavo, katero bodo večno popevali banduraši? — ali na . . . A bodočest je neznana in igra pred človekom, kakor jesenska megla, ki vstaja iz močvirja. Brezumno ptice letajo o njej nizko in visoko — in trepečó s perotnicami, pa ne vedó druga za drugo: golobica ne vidi jastreba, jastreb ne vidi golobice — in ne znata, kako daleč sta vsak od svoje smrti . .

Ostap se je zopet zamotil sè svojim delom in davno je bil užé odšel v svoj kuren. Andrej pa, sam nij znal, zakaj, čutil je neko duhoto na srci. Užé so bili odvečerjali Kozaci, užé davno se je bilo stemnilo; julija meseca čarokrasna noč je po vsem obzoru razprostrla svoja krila; ali Andrej nij odšel v svoj kuren, nij šel spat; nevedoma se je zamaknil v obraz, ki je bil razgrnjen pred njim. Na nebi so jasno in živo migljale neštnevilne zvezde; taborišče je bilo daleč okrog pokrito z razpeljanimi vozovi, ob katerih so visele kolomaznice, oblite z mazom in popolnjene z vsakojako imovino in sè živežem, ki so ga bili pobrali sovražniku. Ob vozeh, pod vozovi in dalje okrog njih — povsodi so po travi ležali Zaporozčci. Vsi so spali v zanimljivih skupinah: nekateri je pod glavo imel kulj (sack), nekateri čapko, tam pa tam pa je kateri tudi upotrebljal svojega tovariša bok. Sè sabljo, s puško, sè samopalko, s kratko lulo in z mednimi šipicami na njej, sè zelenim bezalom in s kresilom — z vsem tem je skoro vsakemu pas bil obogačen. Težki voli so pód-se sklenjenih nog ležali v velikih belkastih gromadah; zdaleč so bili podobni sivemu, po razsežnej ravni razgručnemu kamenju. Z vseh strani se je iz trave slišalo speče vojske množno hrčanje, a zvučno smijanje na prednjih nogah uklenjenih konj, ki so se pasli po tratah, razlegnilo se je časi pa časi po ravnini in gibalo po njej. S tem se je o tej krasnej noči julija meseca družil še nekij drug veličesten, pa tudi grozen obraz. To je bil žar dogorevajočih vasij v okolici. Na enem mestu se je plamen mirno in veličestno širil po nebi, na drugem je zajel nekaj gorljivega in tisto trenotje vzvihral in letel prav pod zvezde, a otrinki so gasnili pod dalekim nebom. Drugdè je žalostno opaljen, črn samostan stal, kakor kak resen Kartuzijansk menih; o vsakem razžarjenji je pokazal svojo mračno veličest. Za njim je gorel samostanski vrt. Zdélo se je, kakor bi se slišalo, kako drevje v dim zavito cvrči; zdaj pa zdaj je ogenj vsplamenel — in hruške, s katerimi so bogate bile veje, posvetile so se vsak pot tako, kakor rúdeče zlato, — da, tudi slive so se smijale z daleč, ponašale so se s fosfornimi, liljevo-ognjenimi barvami; a sredi sadnika je ob zidi ali drevesu pod vejo črnélo nesrečnega Žida ali meniha viseče truplo, ki se je s poslopjem vred promi-

njalo v pepel. Nad ognjem so v daljavi letale ptice, podobne majhnim temnim križcem na ognjenem polji. Ostraženo mesto se je zdélo, da spi; na njegovih stolpih, strehah, gradbah in zidovih je odseval daljnih požarov blesk. Andrej je šel okrog in okrog po kozaškem taboru. Ognji, okrog katerih so sedele straže, hotéli so užé skoro pojemati, in celó spale so nekatere straže, ki so se bile prav kozaški slastno navečerjale salamate*) in cmokov. Tej brezskrbnosti se je čudil Andrej in na tihoma je opomnil: „To je dobro, ker nij blizu silnega sovražnika, da torej nij nikakove nevarnosti.“ Napósled sam stopi k nekemu vozu, vzléze ná-nj, leže vznak in roci dene pod glavo; ali nij mogel zaspati, dolgo časa je ogledaval nebo: do céla je bilo razgrnjeno nad njim, čist in prozoren je bil nočni zrak; množina zvezd, iz katerih je rimska cesta in ki nebo objemlje, kakor pas, to zvezdišče je bilo vse zalito s svetlobo. Andrej se je zdaj spozabil — in neka lahka meglena dremota mu je na trenotek zakrila nebo, ali takoj se je zopet očistilo in zopet je bilo jasno. Pa nenadoma se mu zazdí, kakor bi se bil nekoga ptujega človeka obraz pokazal pred njim. Menil je, da je to le o snu prikazen, ki précej zopet zgine; odpré oči in zagleda neko lice, da se rés k njemu sklanja onemoglo, obledélo — in da mu strmi na ravnost v oči. Dolgi in — kakor oglje — črni, nerazčesani, razmršeni lasje so gledali izpod temnega zavoja, visečega čez glavo; ptuje, nenavadno bliskotne oči, mrtvaška, zagorela lica, njih rezke črte — obujale so skoro misel, da je to ne mara kaka mamljiva prikazen. Nevedoma je z roko prijel za samokres in zeló razpaljen kriknil: „Kedo je to?“ — če si hudobni duh, zgini mi izpred očíj, če pa si živ človek, niji o ugodnem časi prišel — ustrelim te na tem mesti. Ali prikazen nij odgovorila, temuč déla je prst čez ustna — in kazno je bilo, da prosi, da bi molčal. Kozak popusti samokres in paznejše jame gledati prikazen. Po dolgih laseh, po vratu in polugolih prsih je spoznal da je ženska ta. Ali nij bila njegovega rodu: obraz je imela do céla ogorel, strhel vsled bolehavosti: široke čeljusti so močno poznale se pod licema; ozke oči nijso bile v ravnej vrsti, temuč tičale so globoko pod čelom. Čem vernejše je gledal jej v obraz, tem znanejša se mu je zdéla. Napósled nij mogel več molčati, torej je povprašal: „Povédi, kedo si? Meni se zdí, kakor bi te poznal ali kdé bil užé videl.“

„Pred dvema letoma sva se videla v Kijevu.“

„Ali pred dvema letoma v Kijevu?“ — povpraša Andrej in jame premišljati to, kar je že pomnil o svojem minolem borzaškem življenji. Še enkrat se zamakne v njo in na vés glas vskrikne: „Ti si Tatarka, služnica tiste gospodičine, vojevodine hčére!“

„Pst!“ — oglasi se Tatarka in proseče roci prekriža na prsih — tresla se je po vsem životu in ozrla se, ali se nij kedo prebudil vsled silnega Andrejevega vskrika.

*) Salamata je ruska beseda in pomenja nekovo ričeno ali pšenično testo, iz katerega delajo nekako kašo. L. G.

„Govóri, govóri, kaj délaš tukaje?“ — povpraša natihoma Andrej — in dihtivo, srce se mu je treslo tako, da nij mogel mirno povprašati je tega. „Kdê je gospodičina? — ali še živi?“

„Zdaj biva v mesti.“

„V mesti!“ — začudi se, a skoro bi bil zopet vskriknil, in čutil je, da se vsa kri žene mu k srcu. „Zakaj je v mesti?“ — „Zató, ker je tudi stari gospod tam: poludrugo leto je užé tega, kar vojevoduje v Dubnu.“

„Ali je užé zaročena? — no, govóri! — nikar se ne boj, kako se ima zdaj . . .?“ —

„Užé dva dneva ničesar nij imela v ustih.“

„Kaj?“ —

„Ni živa duša užé davno v mesti nijma več ni grizljaja kruha.“

Vse užé davno živi ob samej zemlji.“

Andrej ostrmí.

„Gospodičina te je mej Zaporožci videla z mestnih gradeb. Rekla mi je: „Idi, ogovóri junaka, če se me še spominja, da bi me obiskal, a ne zábi — poprosi ga, da bi mi dal kosce kruha za staro mater, zató ker bi ne mogla gledati, kako bi mati v pričó mene umirala za lakotjo. Naj rajša jaz ugasnem popreje, potlé stoprv naj ona umrje. Prosi ga in objemi mu koleni in nozi. Sáj ima sam tudi staro mater, — ogovóri ga, da nam dáde kruha za staro mater.“

Mnogo vsakojakih čutov je vstalo in zavrelo mlademu Kozaku v prsih.

„A kako si lé — sem prišla?“ —

„Po podzemskem prodoru.“

„Ali je tú kdê kak prodor pod zemljo?“ —

„Da.“

„Kdê?“ —

„Ali me ne izdádeš, junak?“ —

„Prisezam ti na sv. Križ, da ne!“

„Spústi se v globel, prebrodi potok tam, kder je trstije.“

„Ali seza prav do mesta?“ —

„Prav do mestnega samostana.“

„Pojdem, pojdem takoj!“

„Ali v imeni Jezusa Krista in sv. Matere, kosce kruha!“

„Dobro, dádem ga. Stoj tú le pri vozi, ali varnejše bode: lezi na voz, zató da te nihče ne zagleda, pa sáj vse spi, jaz kmalu zopet pridem.“

Andrej odide k vozom, kder je njegovega kurena živež bil shranjen. Srce mu jo utripalo. Vsa minolost, ki je bilo zagnilo jo to ponočno Kozáško taborjenje, — oglušilo to surovo bejno živénje, — vsa minolost je mahoma prodrla na površje in zatopila vse, kar je bilo na vrsti. Zopet se mu je, kakor iz temne merske globeli prikazala ponosna deva, — novíc so v spominu oživéle mu tiste prekrasne roke, tiste oči, smehljava ustna, gosti, temno-kostanjasti lasje, ki so se svedrano razšipali se jej po prsih, vsi lepo-

stvarni, razmerni udje deviškega telesa so se kazali njegovemu duhu. Nikakor, niso ugasnili, niso izginili iz njegovih prsij, le umaknili so se malo, zato da so na nekoliko časa prostor naredili drugim mogočnim čutom. Ali čisto je mej njimi blodil mladega Kozaka čvrsti sen, a ko hitro se je probudil, dolgo časa je ležal in čul na postelji, pa sam nij znal, zakaj.

Šel je, a tem silnejše mu je srce utripalo, ko se je tješil, da jo zopet vidi, in tresla so se mlada kolena pod njim. K vozom prišedši je do čela zabil, po kaj je prisopihal k njim; pritisnil je roko na čelo in dolgo časa otiral si ga: rad bi se bil spomnil, kaj mora učiniti. Naposled se stresne in zelo prestraši: to trenotje se je spomnil, da za lakoto umira devica. Plane k bližnjemu vozu in z rokama zgrabi nekoliko velikih črnih hlebov; ali precej je sam sebi opomnil: „Ne mara bode ta živež, ugoden le krepkemu, ječemu Zaporozcu, pretežak in neprimeren takej nežnej osobi. Spomnil se je, da je popreje ta dan koševi kaševara okregal, zato ker je iz vse pšenične moke kmalu bil skuhal toliko kaše, da bi je bilo za trikrat dosti. Trdno preverjen, da najde še dosta salamate v kotlih, z vleče z voza očin kotel in odide z njim h kaševaru svojega kurena; kaševar je spal poleg dveh desetvedrnih kotlov, pod katerima je še telega žrjavica. Pogleda v nja, ali prestraši se, ko zagleda, da sta prazna oba kotla. Da bi se bilo toliko použilo, to nij mogoče človeškim močem, zlasti ne, ker je v njegovem kurenu bilo menj Kozakov, nego je bilo jih v drugih. Šel je ogledat drugih kurenov kotle, pa nikder nij bilo ničesar. To mu je rojilo po glavi, torej sam sebi opomni: Zaporozci so podobni otrokom: če imajo malo, snedé, kar imajo, — če pa imajo mnogo, nijmajo nič preveč.“ Kaj pa zdaj? Vendar je bila nekde, spomni se, da na vozi očinega polka, torba belega kruha, kateri so našli, ko so plenili po samostanskej kuhinji. Ide na ravnost k očinemu vozu, pa na vozi nij bilo ničesar: Ostap si ga je bil del pod glavo, a stegnil se je po zemlji — in hrčal je, da se je slišalo daleč okrog. Andrej zgrabi torbo in potegne jo, da je Ostapova glava butnila ob zemljo; a Ostap se izbudi iz spanja, sede in mežeč jame na moč kričati: „Držite, držite, vražjega Leha! zgrabite konja, konja primite!“ — Molči, če ne, ubijem te!“ — krikne ostrašeni Andrej in oplazne ga s torbo; ali Ostap nij več govoril dalje, zopet je bil legel in hrčal je tako, da je od samega dihanja trava trepetljala pred njim. Andrej se bojezljivo ozre na vse strani, da bi se preveril, ali Ostapov krič nij katerega izmej Kozakov probudil iz spanja. Samo ena čopasta glava se je bila dvignila v bližnjem kurenu, ozrla okrog sebe in zopet je položila se na zemljo. Počaka še blezu dve minuti, potlé pa odide se svojim bremenom. Tatarka je ležala, a jedva je dihala. „Vstani, pojdem! vse spi, ne boj se. Ali poneseš ti vsaj en hleb, če ne bodem mogel sam nesti vseh?“ — izgovorivši je torbo zadel na hrbet, gredoč potegnil meh prosa z nekega voza, v roko vzal hlebe, katere je hotel Tatarki oddati, da

bi jih nesla, a malo sklonjen pod bremenom je smélo korakal dalje mej vrstami spečih Zaporožcev.

„Andrej!“ — oglasí se stari Bulba, ko sin pride mimo njega. Kakor bi mu bil nož zasadil v srce, vstavi se, a vèš se je tresel; tiho je povprašal: „Kaj je?“ —

„Imaš žensko pri sebi! ej, zmlatim te, če vstanem, da me bodeš pomnil! Z babami ne bodeš srečen!“ Ko to izgovori, podpre si glavo s komolcem in jame véрно gledati zavite glave Tarko.

Andrej je stal na mesti, a ne živ, ni mrtev, nij se upal očetu pogledati v obraz. Pa ko je bil pogledal in ozrl se mu v oči, videl je, da je stari Bulba glavo položil na dlan in da zopet spi.

Pokriža se. Zapustil mu je strah srce urnejše, nego je bil polastil se ga. Ko se je bil obrnil in ozrl v Tarko, stala je pred njim — kakor črna žulova podoba, vsa je bila zahajena v zavoj in dalekega ognja odblesk je gorel le v njenih očeh, ki so bile zakaljene tako, kakor kakove mrtvice. Prijel se je za rokav je — in oba sta hitéla dalje; ali neprenehoma sta se ozirala nazaj, in napósled sta prišla na globoko vozno pot, s tega pota pa v jarek; po jarku je tekel len potok, ob potoku je rastle trstičje, a ob trstičji je svet bil bogat s krtinami. Ko sta bila prišla v to globel, zginila sta do céla z obzora polju, po katerem je bil razprostrt zaporoški tabor. Ko se Andrej ozré, za seboj zagleda steno, malo višo od človeka; vrhi te strmine je priklanjalo se nekoliko stebličev poljskega bilja, a nad biljem se je na nebi ponašal mesec v podobí po strani obrnjenega srpa iz svitlega rudečega zlata. Vetrič, ki je pihljaj sè stope, oznanjal je, da se kmalu začne svitati. Ali od nikodar se z daleč nij slišalo petelinje petje: ni v mesti, ni v opustočenej okolici užé nij bilo živega petelina nikoli nikder več. Po srednje velikej brvi sta prišla črez potok; na drugej strani je obrežje bilo strmejše in više. Kazno je bilo, da je to mesto bilo najvarnejše in najugodnejše mestnim gradbam, da-si je tù nasip bil niži — in nikakoršne posadke nij bilo za njim. Zató pa je z daleč strmelo krepko samostansko zidovje. Po strmem obrežji je bilo polno dračja in bodličja, a po srednje velikej močarini mej njim in mej potokom je bohotno rastle trstičje, više od človeka. Na višku kraj strmine je bil raztrgan plot, ki je bil ograda nekovega vrtu; pred njim se je lapuh košatil sè svojim širokim listjem, za njim pa je ponašala se lebeda, rastle divji bodlak in rumenela solnčnica. Tù je Tarko izzula čizme, skrbno podpasala si obleko in dalje šla bosa, zató ker je tù svet bil močviren in poln vode. Ko prideta mej trstičje, vstavita se pred dračjem in grmovjem. Razgrneta goščavo in zagledata nekov prodor v zemljo — zijalo je bilo malo večje od luknje v peč. Tarko počene in zleze v luknjo, Andrej pa za njo — skrčen, kolikor je bilo mogoče, in lezel je dalje otovorjen, a kmalu sta oba bila v gostej temi.

VI.

Jedva je Andrej po temnem in ozkem podzemskem prodoru vlekel se za Tatarko in nesel na sebi hlebce. „Kmalu bodeva na svitem,“ — opomni vodnica, „užé sva blizu tam, kder sem pustila svečnik.“ A resnično: temni podzemski steni sta kmalu jeli svetliti se. Prideta na prostor, kder je, kakor je podoba kazala, kapelica bila; vsaj stala je pri zidu ozka mizica, kakor kak oltarček, nad mizico pa je visel do céla obledel in oguljen obraz katoliške madone. Srebrna svetilnica je pred njom jedva razsvitljevala ga. Tatarka se skloni in s tal dvigne medni svečnik na tenkejši visokej nozi, okrog katere je na verižici viselo otiralo, bezalo in gasilo. Ko v roko vzame svečnik, natgé svečo v njem. Jasnejša svitloba je šinila okrog in okrog. Čvrsto, zdravo in mladostno in krasno cvetoče junakovo lice se je čudovito odlikovalo od njegove spremnice: od njenega strhlega in bledega obraza. Prohod je dalje bil malo prostornejši, da je Andrej ugodnejše lahko stopal. Radovedno je ogledaval zemski steni. Kakor v Kijejskih rakah, prav tako so tudi tù v stenah bili oboci, v obokih pa nekaki grobi; tam pa tam so v njih bile človeške, užé spepeléle, trohljive kosti. Podoba je kazala, da so tudi tù bili sveti ljudjé, ki so se ogibali posvetnega hruma, bolesti in kanljivosti. Tam pa tam je prehod bil zeló vlažen in zatahel, pod nogama pa je mnogo potov čutil samo vodo. Andrej se je večkrat moral vstaviti, zato da se je oddehnila njegova spremnica, ki je neprenehoma péšala valed svoje oslabeledosti. Kosec kruha, kateri je bila použila, delal je le bolečine jej v želodci, ker nij bil več vajen užitku, zato je gosto obtičala in po več minot nepremično žedéla na mesti.

Napósled se jima pokažó majhne železne duri. „Nu, slava Bogu, prišla sva!“ — opomni sè slabim glasom Tatarka, dvigne roko, da bi potrkala, pa nij imela dosti moči. Andrej namesti njé silno poropoče na duri; razlegne se ropot, kateri je pričal, da je za durimi nekov veči prostor. Ropot se je preminjal in odmeval je od visokega obočja. Blezu po dveh minotah hrstne ključ, a zadrželo se jima je, da se nekedo bliža po stopnicah. Napósled se odpró duri; pozdravi ja menih, stoječ na ozkih stopnicah, držal je v roci ključ in svečo. Andrej ostrmi, ko zagleda katoliškega meniha: tak menih Kozakom nij bil ugoden prizor, do njih so bili krutejši, nego do Židov. Tudi menih je stopil malo nazaj, ko je bil zagledal Zaporožkega Kozaka; ali skrivna Tatarkina beseda ga je osrčila. Posvetil jima je, za njima zaprl duri, odpeljal ja po stopnicah navzgor — in to trenutje sta bila pod visokim temnim obočjem meniške cerkvé. Pred enim stranskih oltarjev, na katerem so stali visoki svečniki in sveče, klečal je duhovnik in tiho molil. Vsako stran njega sta klečala dva mlada duhovna v črnih mantijah, vrbi katerih so vsi štiri je imeli bele rokete, v rokah pa kardince. Molili so in prosili posebne pomoči: da bi Bog otel mesto,

— da bi ojačil onemoglega duha in krepil potrpežljivost, — da bi zapodili izkušnjavca, ki je razširjal le gorje in trepet in jok o domovinske nesreči. Nekoliko ženskih, podobnih prikaznim, klečalo je in glave opiralo, ali prav za prav bezičutno naslanjalo na temne lesene klopi in kamenčne stopnice; nekoliko moških pa je tudi zamišljeno klečalo in naslonjenih bilo na podboje, na katerih je počivalo stransko stropje. Okno iz barvastega stekla je nad oltarjem cvetlično rudelo o jutranjej zariji in polu modro, žolto in krvavo-svitlo gledalo v temno svetišče. Vse oltar v dalekem zatropu je nenadoma divno razsvetlil se — in kadilo se je dvigalo, kakor po mavrici osvitljenega oblaka slop. Andrej je zavzetno iz svojega temnega kota gledal to svitlo čudostvarnost. Ta trenutja z veličestnimi zvuci orglje napolné vso cerkvo; ti zvuci so bili krepkejši in krepkejši, razsipali so se, prominjali v krepak grom, a takoj so zopet zlili se v nebeško soglasje — in vznášali so se pod visokim obočjem ljubeznjivo tako, kakor se veličajo tenki deviški glasovi, napósled pa so zopet zgrnili se v mogočen zbor — in zagrmeli so, po gromu pa utihnil. A dolgo časa je tega groma odmev še blodil pod obočjem, Andrej pa je polu odprtih ust čudil se veličestnej godbi.

Ali ta trenotek začuti, da ga je nekedo potegnil za kaftan. „Mudi se,“ — opomni Tatarka. Odšla sta preko cerkvišča, da ju nihče nij videl, in prišla sta na prostor pred svetiščem. Zarija je uže davno rudela na nebi; vse je oznanjalo solnčni vshod. Prostorišče pred cerkvijo je bilo štirioglato in zelo puščobno; sredi njega so stale še lesene klopi; pričale so, da je tu blezu pred tednom dnij bil tržni dan za vsakdanji živež. Tal, katerih tačas niso radi tlakali, — tal so bile gruče blata. Okrog tega štirioglišča so stali srednje veliki kameneni, z glinom zidani enonadstropni domi; v njih zidovji od vrha do tal so se videli stebri in slopje sklenjeni povprečno z štirioglato obtesanimi bruni, kakor so sploh tačas hiše stavili bivatelji, kar se dan denes še lahko vidi po nekaterih Poljskih in Litovskih mestih. Vsi ti domi so imeli neprijetno velike strehe, bogate z linami in dimniki. Na enej strani — prav blizu cerkve je stalo poslopje, više od vseh drugih, skoro gotovo mestna hiša ali kako drugo uradno gnjezdlišče. To je bil dvonadstropen dom, odičen z „bevederom“, kder je stal stražnik, na strehi pa je bila ura.

Na prostorišči je bilo mrtvo; ali Andrej je vendar začul neko slabo stokanje. Ozre se — in na enej strani zagleda dve, tri osebe, ki so negibljivo ležale na tleh. Pogleda pozornejše, da bi se preveril, ali spé, ali so mrtve, pa to trenutje zadene ob nekaj, ki mu je ležalo pred nogama. To je bilo žensko truplo, podoba je ka zala: nekove Židke. Kazno je bilo, da je še mlada, če prav tega niso pričala njé ovenela in strhla lica. Na glavi je imela rudeč svilen robec; vrat sta bogatili jej dve vrsti biserov ali koral; dva, trije dolgi kodri las so izpod njih segali jej po vsahnolem vratišči nategnjenih žil. Poleg njé pa je ležalo dete; krčevito je z rokco

prijemalo jo za otrpnele prsi in s prstci stiskalo jih ježno, ker nij bilo mleka v njih. Nij več plakalo, nij kričalo, le po tihem dihanji se je poznalo, da nij še mrtvo, a videlo se je, da kmalu neba živeti. Kreneta na ulico, pa vstavi ja nekij besen človek, kateri je, ko je bil na Andreji zagledal dragoceno breme, planil ná nj, kakor tiger, s prsti zatel ga in kriknil: „Kruha!“ Ali nij imel besnim lastne moči: Andrej se je bil otresnil, a zavalil se je na tla. Vsled take lakoti ginjen mu vrže hleb kruha, po kateri je takej planil in kakor kak vstekel pes — zobe zasadi v nj, pa kmalu je na ulici obležal in vsled strašnih bolečin izdihnil dušo, ker toliko časa ničesar več nij imel v želodci. Skoro po vsakem koraku sta zagledala druge žrtve grozne lakote. Zdélo se je, kakor bi ne bili mogli domá strpljati muk, da je torej mnogo potikalo se jih po ulicah, kakor bi se bili nadejali, da ne mara vsaj v zraci utegnó najti kako pomoč. Nekemu domu pred vrati je sedéla starka, a nij znalo se, ali spi — ali je mrtva, vsaj slišala, ni videla nij več; imela je glavo povečeno na prsi in sedela je mirno na mestu. Zé strehe nekega doma je na konopnej vrvi visel pretegnjen in onemogel trup. Siromak nij mogel do konca strpeti silne lakote, pa je rajši obesil se, ter pospešil svojo smrt.

O takih grozних prikaznih vsled mučnega glada Andrej nij mogel strpeti, da bi ne bil Tatarke povprašal: „Ali niso mogli najti prav ničesar, s čemer bi si bili podaljšali život? — kedar je človeku najhujša sila, mora uživati tudi to, kar se mu sicer gabí; o takej priliki se smé uživati vse, tudi to, kar sicer prepoveduje zakon.“

„Vse so užé použili“ — pové Tatarke, „vso zverjad, konje, pse, — da, ni ene miši v vsem mestu ne najdeš več. V našem mestu nikoli nij bilo nikakoršnega živeža, vse so privražali iz vasij.“

„No, kaj pa, ker umirate tako žalostno, — ali še zmérom menite, da obranite mesto?“ —

„Morebiti ga otmemo; vojevoda bi se vdal, a véčeraj rano je polkovnik iz Bužan s pismom vred poslal nam jastreba, naj ne prepusti mesta, da zé svojim polkom vred pride na pomoč in da čaka le še drugega polkovnika, zató da oba prideta mesto branit. A zdaj ju pričakujó sleharno trenutje — ali, gledi, tú le, užé ava pri domu.“

Užé z daleč je Andrej videl ta dom, različen od drugih domov, in kakor je kazalo, zidan po italijanskem črteži, zložen in zgol rudečega tenkega opečja in dve nadstropji visok. Prvega nadstropja okna so bila odičena s krasnimi žulovimi vencí, drugo nadstropje pa je vse bilo iz srednje velikih obokov, skupoma podobnih „galeriji“. Mej njimi so bili áčiti z grbi vred, a domu na oglih so tudi bili grbi. Vnenje široke stopnice iz rudečega opečja so sezale celó na trg. Pred stopnicami sta sedela dva stražnika, ki sta véрно in razmerno vsak z eno roko držala vsak za svojo stoječo stražico (helebarde), z eno pa sta podpirala vsak svojo sklonjeno glavo: zdélo se je, da sta podobnejša kipoma, nego živima

bitjema. Nijsta spala, pa tudi dremala ne, a vendar nijsta čutila in nikogar videla, tudi ne, če je kedo šel gori po stopnicah. Vrhi stopnic sta zagledala bogato oblečenega, od vrha do tal oroženega vojščaka, držal je v roci molitveno knjigo.

Izbulil je bil sicer oči v nja, a Tatarka mu je rekla samo besedo, pa je zopet vpri jih v svojo odprto knjigo. Stopita v prvo, dosti prostorno izbo, ki je bila vhodnica; polna je bila vojščakov, služnikov, pisarjev, čašnikov in drugih dvornikov, neogibno potrebnih na dvoru Poljskega mogotca. Vsi so različno sedeli, nekateri pa ležali ob stenah. Smrdel je še dim vgasnjene sveče; drugi dve sveči pa sta še goreli v dveh ogromnih, aredi vhodnice stoječih, moža visokih svečnikih, da-si je jutro uže dolgo časa gledalo skozi široko mrežasto okno. Andrej je uže hotel odpreti široke hrastove duri, okrašene z grbom in množnimi rezljinami, pa Tatarka ga je prišla za rokal in pokazala mu majhne duri v stranskej steni. Skozi te duri sta prišla na mostovž, z mostovža pa v sobo, katero je začel zvedavo ogledavati. Svitloba, prodirajoča oknici skozi režo, blisketala je malo: videl je malinosto zaveso, pozlačeno ostropje in obraz na steni.

Tù Tatarka Andreju reče, naj počaka, sama pa odpre duri v drugo sobo, iz katere je šinila jasna svitloba. Kozak začuje šepet in nekov tih glas, ki je vse prešinil po njem. Zagledal je skozi duri, ko so bile zopet odprle se, kako je zablislila bistra ženska podoba dolgih razkošnih las, padajočih na dvignjeno roko. Tatarka je prišla in mignila mu, da bi stopil za njo. Nij znal, kako je prišel v sobo, ni kako so se duri zaprle za njim.

V sobi sta goreli dve sveči, a pred Matero Božje obrazom je plamenela svetelnica; pod obrazom je stal visok molitvenik, narejen po katoliškem običaji, imel je stopnico, da je človek lahko pokleknil o molitvi. Pa z molitvenikom se nijso motile njegove oči! Obrnil se je bil na drugo stran in zagledal je žensko; kazno je bilo, da je prevzela jo sramežljivost in da je obsteklela v trenutji nekakega bistrega genotja. Podoba je kazala, kakor bi bila čela postava hotela splavati mu v naročje, a zopet je otrpnela. Tudi Kozak je nepremično stal pred njo. Nij ménil, da najde tako; to nij bila tista, ne ta, ki je bil uže videl jo popreje, nič nij bila podobna poprejšnej, ali dvakrat je bila krasnejša in čarnejša, nego o tistej priliki. Takrat je bila nekako nedospela, nedovršena, zdaj pa je bila popolna, kakoršno je delo, ki je stoprv dogotovila ga utemeljniška roka. Takrat je bila mična, preširna deva, zdaj pa krasotica, ženska v popolnem razcvitu svoje krasote. Globoko čutje se je razodevalo v njenih vzornih očeh; solze v njih nijso mogle še posušiti se jej, temuč osvetlile so jih zè svojim leskom, ki tako zmagovito mami dušo. Prsi, vrat in pleče so bila krasnostvarna tako, kakor je mogoče le popolnoma razvitej krasoti; lasje, ki so popreje razsuti in ljubko sesvedrano vñajali jej na lica, zedinjeni so bili v razkošno gost plamen, čegar del je bil razpleten, drugi del pa je po roci, kakor je bila dolga, raz-

grinjal se jej — in v tankih dolgih, prekrasno plujočih kodrih vsipal na prsi. Podoba je pričala, da je vse njé stvarstvo promenilo se. Prizadeval si je, da bi na njej zapazil le nekoliko nekedanje mičnoličnosti, ki se mu je bila ohranila v spominu, pa nij mogel zmotriti je nič. Da-si je bila jako bleda, vendar to nič nij mračilo njene čaralne krasote, temuž prisvajalo je to jej nekaj neodbitno zmagovitega. Andrej je v svojej duši čutil nekovo česti polno bojazen — in stal je pred njo brezi vsakojakega ginjenja. Krasotica je bila, podoba je kazala, tudi omamljena, ko je pred seboj imela Kozaka, obogačenega z vso krasoto in močjo mladostne jakosti, — in ki je celó z otrpnelostjo svojih udov pričal nenavadno živost svojega telesa; jasno, stanovito je plamikalo mu oko, smelo-obočno so smijale se svilene obrvi, zarudela lica so se mu ponašala s pomladjo nepokojnega ognja, a kakor svila, tako so se mu svetile brke.

„Nikakor, jaz nijmam dosti moči, da bi se ti zahvalila, velikodušni junak!“ — opomnila je zé srebrozvučnim glasom, „le Bog ti more to povrniti, ne jaz, slaba deva . . .“ dejala je in povešala oči; skrile so se jej za néžne, bolestne polukrožce, ki so jih robile — kakor strele dolge vejice. Sklonila je svoje prekrasno obličje in spreletéla ga je rdečica nedolžna.

Andrej sam nij znal, kaj bi opomnil po njenih besedah; rad bi jej bil razodel vse, kar mu je ležalo na srci; vse bi bil rad povedal jej vroče tako, kakor je čutila njegova duša, pa nij mogel. Čutil je, da je nekaj zaklenilo mu usta; nij mogel najti besed svojemu čutju; preverjen je bil, da odgojen v borzi in vaje le kočevnemu bojnemu životu — ne zna odgovarjati takim besedam, in razardil se je na svojo kozaško prirojenost.

V tem Tatarka stopi v sobo. Užé je narezala kruha, ki je bil prinesel ga junak, in na zlatem okrožniku ga je prinesla in postavila pred svojo kraljico. Krasotica se ozré vá-njo, v kruh — in oči obrne v Andreja — pa mnogo je bilo v teh očeh pomenljivosti. Ta milostni pogled, ki je pričal, da ne more izraziti hvaležnega čuta, gorečega v njej, ta je Andreju bil umljivejši, nego bi bile vse besede bile. To trenutje se mu je razbodrila duša, vsa onemoglost ga je minola. Duševno genotje in čustvo, ki je doalé bilo onemoglo, kakor bi ga bil krepko uzdal kedo, — to genotje in čustvo je zdaj bilo svobodno, a užé je hotélo razliti se v neukrotljiv potok prodkih besed. Pa drugič se krasotica obrne v Tatarko in skrbno povpraša: „A mati? ali si tudi njej dala kruha? —

„Mati spi.“

„A oči?“ —

„Nesla sem mu ga; povedal je, da se sam pride zahvalit junaku.“

Vzame kosce hleba in nese ga k ustom. Neizrekljivo koprneče je Andrej gledal, kako je kruh lomila zé svojimi néžnimi prsti in jedla ga; ali v tem se spomni človeka — besnega vsled

glada in ki je umrl mu pred očmi, ko hitro je bil pogoltal kos kruha. Obledí torej, prime jo za roko in krikne: „Dosti je, ne jej več! ker tako dolgo časa nisi jedla, umoril bi te kruh.“ A krasotica je précej spustila roko, kruh položila na okrožnik — in kakor kako poslušno dete, tako mu je gledala v oči, — ne dieto, ne čopec, ni veleumna beseda bi ne mogla naobraziti, niti izraziti milostnega čuta, ki je ovladal ga, ko se je bil zamaknil v oči dražestne krasotice.

„Carica!“ — vskrikne Andrej, poln srčnih in duševnih — vsakojakih dobrodejnostij, „česa potrebuješ? kaj bi rada? ukaži mi! odloči mi najtežavnejšo potrežbo, kakoršna koli je na sveti — jaz se potrudim, da ti zadostim z njo! Ukaži mi učiniti to, kar nij mogoče nobenemu človeku na sveti — jaz izvršim tvoj ukaz, jaz poginem! Poginem, poginem! a smrt zá-te, prisezam ti, sladka bi mi bila tako . . . ne, nij mogoče povedati, kako! Tri hutore imam, polovica očinih tabunov (konjskih čred) je moja, — vse, kar je moja mati prinesla v očino hišo, — vse, kar mu še skriva, — vse je moje! Nobeden naših Kozakov nijma takega orožja, kakoršno imam jaz: samo za en držaj moje sablje ponujajo velik tabun in tri tisoč ovec. Pa vsemu temu se odpovem, vse to zapustim, zavržem, spalim, potopim, če ti le besedo rečeš ali samo trenes zé svojimi tenkimi črnimi obrvimi! Ne znam, morebiti abotno govorim, ne mora ne pristuje, kar jaz, ki sem svojo mladost preživel v borzi in v Zaporožji, — kar jaz tu tako govorim, tudi ne znam, kako mora človek govoriti tam, kder bivajo kralji, knezi in vse, kar je izbornejše mej mogočnim junaštvom. Znam, da si ti drugače Božje bitije od vseh nas — in daleč za teboj so druge bojarske ženske in hčere!“

Z rastočim zavzetjem, vsa promenjena v sluh, da nij spregovorila ni besedice, poslušala je deva te očite, srčne besede, v katerih je, kakor v zrcalu, odsévala mlada, krepka, junaška duša; vsaka prosta beseda tega razodetja, vročega iz dna srca, vsak glas je bil krepak in oklen. Do čela je s prekrasnim obličjem zamaknila se v junaka, daleč zgrnila nazaj lase, razklenila ustna in razklenjenih dolgo časa strmela vá-nj. Hotéla je nekaj spregovoriti, ali zatajila se je: spomnila se je, da ima junak drug namen; da oča, brat in vsa domovina za njim stojé kot kruti osvetniki; da so Zaporožci, ki taboré okrog mesta, strašni ljudjé, in da vse, kar se je doslé obranilo krutej smrti, z mestom vred pogine . . . in napolnile so se jej oči zé solzami. Vzame v roko svilenó ruto in zakrije si obličje z njo, a kmalu je ruta bila mokra; sede in dolgo časa je sedéla, sklonjeno imela prekrasno glavo in spodnje ustno lovila se zobmi, belimi kakor sneg, kakor bi jo bil gad stegočen piknil v srce. Pa nij vzela robca raz obličje, zato da junaku ne bi očito bilo njeno prestrašno gorjé.

„Samo eno besedo spregovóri!“ — reče Andrej in prime jo za atlasasto roko. Živ ogenj mu je šinil po žilah — in stiskal je njé roko, ki je brezivladno počivala v njegovej roci.

Ali krasotica je molčala, nij odmaknila rute od svojega obličja — in sedela je nepremično.

„Zakaj si tako žalostna? povédi mi, zakaj si tako bridka?“
Vzame ruto raz obličje, dolge lase zgrne raz oči in vsa jame kopneti o žalostnih besedah; razodevlje jih s tihim glasom, kakor veter, ki o krasnem večeru splava v goščavo obvodnega tratičja, — zašumi in néžno, obupno-zvučno igra po njem, — popotnik pa postoji in posluša neumljivo plašno: nij mu mar pojemljivega večera — in ne čuje veselih pesnij, ki se razlegajo iz gri ženjicam, idečim s bogatega polja, — ne sliši voza, ki drkoče nekde v daljavi. —

„Ali nijsem vrédna večnega milovanja? — ali mati, ki me je izročila svetu, nij nesrečna? — ali nij trpek delež to? — ali moja osoda nij ljuta, neusmiljena muka? Vse si ti, osoda, pred moji nozi zvabila: izmej vsega plemstva najslavnejše junake, najbogatejše mogotce, grofe in ptuje barone — in vse, kar se vrsti mej cvet našega junaštva. Vsem je bila ljubezen do mene svobodna — in velika čest bi bila slehrnemu izmej njih bila moja ljubezen. Le mignila bi bila z roko, pa bi bil posoprozil se z menoj najljubši, najkrasnejši ljubljeneec in najdostojnejši po vnenjosti in krvi. A ti, kruta osoda, nobenemu izmej njih nijsi odločila mojega srca, očarala si ga in izročila ptujcu, našemu vragu. Prečista Mati Božja, — zaradi kakovih grehov, zbog kakovih trpkih hib me proganjaš tako neizprosljivo, tako neusmiljeno? Breziakrbno in razkošno bogato so doslé mijévali moji dnevi; najdražja jedila in najslajša vina so bila moj užitek. A čemu je bilo vse to? — ali morda zató, da napósed umrjem vsled krutosti, — tako, kakor ne umira ni najbornejši človek v kraljevini? Malo še manjka, pa mi bode taka strašna smrt delež, — le malo manjka do tega, da bodem kratko pred svojo smrtjo gledala, kako bosta vsled grozovitih muk umirala oča in mati, katerima bi dvajset potov žrtvovala svoje živénje; pa malo je še to: pred svojo smrtjo moram slišati besede in zvedeti ljubezen, ki je nijsem poznala še doslé. Tedaj mi še ti dobrotnik, srce rečeš zé svojimi besedami, da je moja nesreča tem večja; da se mi še bolj smili mlado živénje; da mi tem krutejše grozi smrt — in da bodem umirajoča tem bridkejše rotila tebe, kruta osoda, in tebe, junak, — odpusti mi grehe, sveta Mati Božja!“

Ko je bila utihnila, bezinadno čutje se je razlilo jej po obličji; globoko bolest je pričal slehrni čut na njem — in žalostno sklonjena glava, povešene oči, zé solzami napojeno sramožljivo, néžno zarudelo lice — in vse je zdélo se, da trdi: „Nij sreče na tem obličji!“

„To nij verjetno! to ne more biti na sveti!“ — govoril je dalje Andrej, da bi najkrasnejšega in najkrepostnejšega ženskega bitija osoda bila tako bridka, ker je rojeno zató, da bi se mu, kakor carici, uklanjalo vse, kar je najvriejšega na sveti. Nikakor, ti ne umrješ, ti ne sméš umreti, prisezam na svoj rod in na vse, kar

mi je ljubo na sveti, ti ne smés umreti! Ko pa bi vendar-le moralo vresničiti se to, — ko bi ne bilo mogoče z ničemer: ni zé silo, ne s prošnjo, niti zé srčnostjo odvrniti tvoje bridke osode, — umrjeva pa oba na mesti, a popreje poginem jaz, umrjem v pričo tebe, ugasnem pred tvojim prekrasnim obličjem, le mrtvega me bode mogoče odtrgati od tebe.“

„Ne kani, junak, ni sebe ni mene,“ — jame zopet govoriti deva, ki je vsklonila svojo prekrasno glavo, „znam, a sama sebi na veliko gorje, jako dobro znam, da ti ne smés čestiti mene, — znam, kakova je tvojega stanu zahteva: tebi za hrptom so: oča, tovariši, domovina, — a mi smo sovražniki . . .“

„Kaj so meni na mari: oča, tovariši, domovina?“ — vskrikne Andrej, bistro stresne glavo in vstopi se ravnó, da je stal, kakor se jagned ponaša krej reke, „če je tako, tedaj znaj: jaz nijmam nikogar! nikogar, nikogar!“ — zopetil je s takim glasom in z roko mahal tako, kakor le trdokorni, neomajljivi Kozak dokazuje, da je odločil si nenavadno — in komu drugemu nemogoče dejanje. „Kedo je dejal, da je Ukrajina moja domovina? — kedo mi je njo odločil za domovino? — Domovina je to, po čemer naša duša koprni, — kar je najljubše jej na sveti! Meni domovina — si ti! Ti si moja domovina! To domovino bodem nosil v svojem srci, nosil jo bodem, dokler bodem živ, a rad bi znal, kateri izmej tovarišev Kozakov bi jo iztrgal iz mene! vse drugo prodádem, zavržem, uničim takój takej domovini na čest!“

Krasofica je nekoliko trenutkov mrtvo stala na mesti — tako, kakor krasen kip, napósled pa mu pogleda v oči in zajoče, — in s čaralno žensko vnetostjo, ki je mogoča le neizmérno velikodušnemu ženskemu bitju, obogačenemu z mogočnim srčnim čutjem, — oklene se ga okrog vratu, objame ga zé svojima, kakor sneg — belima rokama — in zajoče.

To trenutje na ulici pokne čudovit krik, spremljale so ga bučeče trobe in brneči kotli; ali junak nij slišal ničesar, čutil je le, kako so ga čudotvorna ustna ovijala z dobrodejno toploto svojega dihanja, kako so mu njé solze potokoma tekle po licih — in kako so njeni razpuščeni vonjavi lasje vsega ogračali, kakor kak temno svitel zavoj.

Ta hip Tatarka prisopiše k njima in radostno vskrikne: „Osvobojeni! oteti! naši so prodrli v mesto, pripeljali so kruha, pšena, moke in zvezanih Zaporožcev!“ Pa nobeden njiju nij slišal, da je bramba prlomila v mesto, — ni, kaj so pripeljali zé seboj, — niti, da so prignali zvezanih Zaporožcev.

Omamljen vsled nadpozemskega čutja Andrej poljubi k svojemu obrazu sklonjena, dobrodejno vonjiva ustna, a poljub je vrnil poljub. O tem mejusobnem vročem poljublovanji sta oba čutila nekaj, kar človek more le enkrat čutiti vse svoje žive dni.

Zgubljen je Kozak! — zgubljen vsemu kozaškemu junaštvu! ne bode več videl ni Zaporožja, ne svojih očinskih hutorjev (dvorov), niti Božje cerkve! Tudi Ukrajina ne bode več videla svojega

sina, sina izmej najvernejših junakov, ki so je branili. Stari Taras si cel šop las izruje iz čuprine (čopa) — in prekolne dan in uro, ko se mu je na sramoto narodil takov sin.

VII.

Šum in hrup je razsajal po Zaporožkem taboru. Iz početka nihče nij znal, kako se je bilo pripetilo to, da so Poljaci prodrli v mesto. A pokazalo se je, da je vés Perejaslavski kuren, ki je taboril pred stranskimi mestnimi vrati, na smrt bil pijan; torej nij bilo čudovito, ker je polovico bil pomoril ga sovražnik, polovico pa povezal, predno je znala, kaj se godí. Predno so bližnji kureni, probujeni valed bojnega hrupa, utegnili zgrabiti za orožje, užé so Poljaci zgrinjali se skozi vrata v mesto — in poslednje vrste so zé strelom odbijale Zaporožce, ki so neredno vá-nje zaganjali se — zaspani in stoprv polutrezvi.

Koševi je bil ukazal, da se morajo sniti vsi, a ko so se zbrali v krog in ko so potihnili, dsame čapko z glave in jame govoriti tako-le: „No, zdaj znate, gospodje bratje, kaj se je pripetilo to noč! zdaj vidite in znate, kaj je pijanstvo učinilo! kako nam se je rogal sovražnik! Vidno je, da je vam navađa to: kedar se vam podvoji obrok, gotovo se naučijete tako, da Kriščeve vojske vrag ne zvleče le šaravar z vas, temuč da se vam tudi v obraz nakiha, vi pak ne čutite ničesar!“

Kozaci so vsi stali sklonjenih glav: znali so, da so sami krivi vsega tega; le Nezamajkovskega kurena ataman, Kukubenko po imeni, ta se je oglasil: „Čaki, batko! Če prav v zakonu nij tega, da bi se kedo smel oglašati, ko v pričo zbrane vojske govori koševi, pa tudi nikoli tega nij bilo, — vendar-le moram povedati: prav po pravici si nam ti oponesel vse! Kozaci bi bili sami krivi in smrti vredni, da so se opili na poti, o vojski, o važnem, težavnem delu; ali sedeli smo brezi dela, pasli smo lenobo pred mestom. Nij posta nij bilo, ni zmérnosti, nikakoršne; kako je mogoče da bi se človek brezi dela ne opil?! to nij grehotno! Ali mi jih živo preverimo, kaj je to: napad na nedolžne ljudi. Doslé smo jih vspešno pobijali, ta pot pa jih naklestimo tako, da jih ni pét ne odnese pét domov.“

Zamajkovskega atamana beseda je po všeči bila Kozakom. Vsklonili so povešene glave, mnogo je odobrujoče kimalo jih in šepetalo drug drugemu: „Dobro je povedal Kukubenko!“ A Taras Bulba, ki nij daleč od koševega stal, opomni: „A kaj, koševi! kazno je, da je Kukubenko resnico povedal! kaj ti porečeš tej sodbi?“

„Kaj jaz porečem? to trdim: srečen je oča, ki je splodil takega sina: to nij posebna modrost, če kedo zine kako grajalno besedo, temuč prava modrost je to, če kedo pové tako besedo, ki

se ne roga človeške nesreči, temuč jači človeka, dušo razvnelje mu, kakor ostroga šegače napojenega in nakrmljenega konja. Hotel pa sem vam sam povedati nekaj na utjebo, a prehitel me je Kuku-benko.“ —

„Dobro je povedal tudi koševi!“ — oglasi se nekoliko Zaporočev izmej svojih vrst. „Poštene besede so to!“ — potrdé nekateri. Celó najstarejši Zaporožci, ki so vsak na svojem mestu stali, kakor sivi golobje, pritrjevali so z glavami, stresali sive brke in tiho rekali: „Dobre besede so bilo to!“

„Zdaj poslušajte, gospodje!“ — jame dalje govoriti koševi, „ohrabriti se moramo, komaralí bodemo na viške in podkope delali, kar počenjajo inozemski nemški tihotapci — naj jih vrag vzame! to sicer nij čestno, to nij navada Kozakom, a vendar le . . . . A če sodimo po tem, kar je bilo, sovražnik nij z mnogim užitkom prodrí v mesto; voz nij imel mnogo; ljud je v mestu gladen, kmalu torej použije vse, tudi konjem ne bode dosti sena . . . za gotovo ne znam, če jim le na pomoč ne prihití katera njih svetnic . . . to zna le Bog sam, a njih duhovni, ti znajo izborno moliti. Pa bodi-si tako ali tako: iz mesta gotovo pridejo. Razdelite se na tri oddelke in razredite se na tri ceste pred tremi vrati. Pred velikimi vrati naj bode stražilo pet kurenov, pred drugimi in tretjimi pa naj bodo pred vsakimi junakovali trije. Djadikovski in Korsunski kuren na zasado! Polkovnik Taras in njegov polk — na zasado! Titarevski in Timoševski kuren na zasado na desnej strani prateža, Ščerbinovski in gornji Steblikovski pa na levo stran! Stopite pred vrste mladiči, kateri znate izvrstno dražiti vraga! Leh je čutljive krvi, psovanje mu je nestrpljivo, utegne se prigraditi, da še denes vsi privró iz mesta. Kurenom atamanje — preiščíte svoje kurene: kateri nijma popolnega števila, ta naj se namesti zé Perejaslavskimi ostatki. Progleдите vse zopet! Na okrep naj vsak Kozak do-bode stekleničico žganja in hleb kruha! Toliko na ukaz, vsak ima dosti še večerajšnjega dné, — da po pravici povém, — našrli so se vsi tako, da je rés čudo, ker nobeden nij poknil po noči. Pa še ta-le ukaz: če kateri koli Židovskih točarjev le pol merice žganja prodáde kateremu Kozaku, pribijem vsakemu takemu psu na čelo njegovo svinjsko uho in obesim ga za noge! Tedaj na delo, bratje, na delo!“

To je bil odločil koševi, a vsi so se mu priklonili do pasa, pa nijso pokrili se; odšli so k svojim vozem in konjem; ko so bili užé dosti daleč, potlé stoprv so déli vsak svojo čapko na glavo. Vsi so se začeli prirejevati: poskušali so sablje in palaše, smodnik iz mehov vsipali v prahovnice (pulverhorn) mazali in oskrbljevali vozove in odbirali konje.

Ko je Taras bil na poti k svojemu polku, premišljal je, pa nij mogel izumiti, kam bi bil Andrej zginil; morda so ga vjeli z drugimi vred in svezali spečega; pa vendar ne, Andrej bi se ne bil dal živ vjeti. Mej pobitimi Kozaki ga tudi nij bilo. Globoko se je zamislil Taras in korakal je pred svojim polkom, a nij slišal,

da ga užé dolgo časa nekedo kliče po imeni. „Kedo me potrebuje?“ — povpraša napósled, ko se je izdramil. Štal je pred njim Žid Jankelj.

„Gospod polkovnik! gospod polkovnik!“ — klical je Žid z najnim, dihtivim in bojezaljivim glasom, kakor bi bil hotel objaviti nekaj važnega; „jaz sem bil v mestu, gospod polkovnik!“

Taras se ozré v Žida in začudi se, ker je drznil se, ter všel v mesto. „Kak vrag te je zanesel tija?“ —

„Precej povém,“ — odgovori Jankelj. „Ko hitro sem bil rano zjutraj zaslišal krič — in ko so Kozaki bili jeli streljati, popadel sem kaftan, pa ne da bi ga bil oblekel, temuč pobegnem tija kaje, kder je bil lom; stoprv na pot sem se oblekel, zató da bi popreje tam bil, ter zvedel, zakaj je ta hrup, zakaj so Kozaki takoj zgodaj začeli streljati. Prisopihal sem pred mestna vrata prav tista trenotja, ko je poslednja vojska gnjela se v mesto. Gledam, gledam — enemu izmej oddelkov je načeloval gospod praporšček Galjandovič. Poznal sem ga: užé pred tremi leti sem mu bil posodil sto rumenjakov. Vderem za njim, zató da bi novce dobil od njega, torej sem prišel v mesto.“

„Ali ti si všel v mesto, pa celó dolg si hotel izterjati?“ — — začudi se Bulba, „pa te nij dal na mestu obesiti, kakor psa?“

„Oj, Bog, hotel me je obesiti,“ — pové Žid, „užé so me bili zgrabili njegovi rablji — in užé so mi bili vrv omotali okrog vratu; pa jaz sem vendar preprosil gospoda: dejal sem mu, da ga še počakam, dokler gospod sam hoče, in obljubil sem, da mu še posodim, če mi pomore, da mi dolgove poplačajo drugi gospodje vitezi; a gospod praporšček — vse vam razodenem — ni rumenjaka nijma v žepu, da si ima štiri hutore in vrtove in štiri gradove — in stepnega sveta toliko, da seza noter do Šklova, okroglega ima pa tako malo, kakor Kozak, — i prav nič nijma novcev. A da ga ta pot niso oborožili Vratislavski Židje, niti na vojsko bi ne bil mogel priti. Za tega délj ga tudi na semenj nij bilo. . .

„Kaj si delal tam v mestu? — ali si videl kaj naših ljudij?“

„Kaj pak, naših je tam mnogo: Icek, Rahum, Samujlo, Heuwalch, zakupnik Evrej“ . . .

„Vrag vzemi te pse!“ — vskrikne raztegočeni Taras, „zakaj me spominjaš na svoje židovsko pleme? jaz sem te vprašal, ali si videl naše ljudi: Zaporozčce.“

„Naših Zaporozčev nijsem videl, videl sem samo gospoda Andreja.“

„Ali Andreja si videl?“ — zopet vskrikne Bulba, „kaj dela tamkaje? — kdé si ga videl? — ali v prikopu? — ali v jami? — ali obešenega? — ali zvezanega?“ —

„Kedo bi smel zvezati gospoda Andreja? — zdaj je tako odličén junak . . . bogme, jaz ga nijsem poznal. Zdaj ima naplečnike zlate, tudi na pasu ima zlato, povsodi le zlato; kakor — kedar se solnce prikazuje pomladi, — ko na vrtu vsak ptiček žvrgoli in poje — in ko vsaka travica diše, — tako se tudi Andrej

blišči vās pozlađen, a konja mu je dal vojevoda jako ponosnega: dve sto rumenjakov je vreden samo konj.“

Bulba okamení. „Zakaj se je odličil s ptujo obleko?“ —

„Zató, ker je lepša, zató je del jo ná-se. Sam jezdari okrog, pa tudi drugi jezdaré z njim vred, Andrej pa jih uči, in njega učé drugi; kakoršni so najbogatejši Poljski odličniki, — tak je zdaj Andrej sam!“

„Kedo ga je prisilil, da se je preoblekel?“ —

„Jaz ne trdim, da je kdo prisilil ga, sáj celó gospod ne zna, da je sam ob sebi pobegnil k njim.“

„Kedo je pobegnil?“ —

„I, gospod Andrej.“

„Kam je pobegnil?“

„Pobegnil je na njih stran; zdaj je do céla njih.“

„Lažeš, ti svinjsko uho!“

„Kako je mogoče, da bi legal?! — ali sem morda tak šle-vež, da bi legal?! — ali da bi zastavljal sam svojo glavo?! Ali mar ne znam, da Žida obesé, kakor kakega psa, ko hitro se zlaže svojemu gospodu?!“

„Po tvojih besedah je kazno, da je izdal domovino in vero?!“

„Jaz ne trdim tega, da je kaj izdal, — jaz sem le povedal, da je k njim pobegnil.“

„Lažeš, vražji Žid! takov čin ne pristuje krščanski zemlji! ti razdrahe délaš péš!“

„Naj trava vzraste na pragu mojega domu, če razdrahe snujem! Vsakedo naj pljune na gomilo mojega oče, moje matere, mojega tasta in oči mojega oče, in moje matere oči, — če jaz razpor delam. Če vam utegne po všeči biti, gospod, povém tudi, zakaj je pobegnil k njim.“

„No, zakaj?“

„Vojevoda ima krasno hčer, mili Bog! kakova krasotica je to!“ Žid bi bil rad, da bi bil, kakor koli, njé krasoto pokazal zé svojim obrazom: razprostrl je roci, zabriskal z očmi in usta zategnil tako, kakor bi se bil nenavadno čudil tej krasoti.

„No, kaj pomenja to?“ —

„Vse to je njej na ljubo učinil in pobegnil. Kedar se človek zaljubi, podoben je podplatu, ki ga — če se zmoči v vodi, vzemi v roko in zvij, pa bode zvit.“

Bulba se globoko zamisli. Znal je, da slabotna ženska ima veliko moč; da so ženske pogubile užé mnogo junakov; da je Andrej, kar se tega tiče, zeló malopridne krvi, — in dolgo časa je — kakor prikovan, stal na mestu.

„Poslušaj, gospod, jaz vse razodenem svojemu gospodu,“ — govoril je Žid; „ko hitro sem bil začul krič in zagledal, da Poljaci vro v mesto, vzamem s seboj nitko biserov, kajti v mestu so krasotice in plemkinje. A ker so v njem krasotice in plemkinje, menil sem skrivoma, če prav so lačne, vendar-le bodo kupovale bisere. A ko hitro me je bilo izpustilo praporčkovno služništvo,

précej sem na vojevodin dvor odšel prodajat bisere. Od služabne Tatarke sem zvedel vse: svatba bođe précej, ko hitro odpodé Zaporozce. Gospod Andrej je bajé obljubil jim, da prepodí Kozake.“

„A zakaj ga nijsi ubil tam na mesti, vražji sin?!“ — vskrikne Bulba.

„Zakaj bi ga bil ubil? — saj je pobegnul sam sebi na ljubo. — Ali je zató pregrešil se? — tam mu je boljše, za tega délj je pobegnul.“

„A si ga videl z lastnimi očmi?“

„Za Boga vendar, sam zé svojimi očmi sem ga videl! slaven junak je to! postavnejši od vseh drugih. Daj mu gospod Bog le zdravje, takój me je poznal, a ko sem se mu bil približal, razodel mi je . . .“

„Kaj ti je razodcl?“ —

„Rekel je, — poprej je bil še mignil s prstom, potlé stoprv je rekel: „Jankelj!“ jaz pa sem vskliknil: „Gospod Andrej!“ — „Jankelj, povedi oči, — povedi bratu, — povedi Kozakom, — povedi Zaporozcem, — povedi vsem, da oča nij več moj oča, — brat ne več moj brat, — tovariš ne več tovariš, in da se bodem jaz tepel z njimi, z vsemi — z vsemi bodem vojskoval!“

„Lažeš, vražji Žid!“ — zagrmí Taras, ki nij več znal, kaj se godí z njim, lažeš, pasja duša! Ti si tudi Krista križal, ti od Boga prokletó bitje! jaz te ubijem, hudoba! Pobegni od tú, bézi, ne ganeš se več z mesta!“ — kričal je in rasljučen začel v Žida siliti zé sabljo. Prestrašeni Žid ta hip pokaže pete — in bežal je, kakor sta le mogli skakati njegovi suhi gnjati. Dolgo časa je bežal, da se ni ozrl nij, po kosaškem taboru — in še daleč po svobodnem polji, kder nikogar nij bilo več, — bežal je, da-si Taras nij gnal se za njim, ker premislil se je, da bi o jezi ne-umna bila osveta vsakomu, ki mu pride na piko.

Zdaj stoprv se spomni, da je poprejšnjo noč Andreja videl, da je po taboru hodil z neko žensko vred, — in povesil je svojo sivo glavo; ali vendar še zmérom nij hotel verovati, da bi se kaj takega moglo zgoditi: da bi bil njegov sin prodal vero in dušo. —

Napósled odpelje svoj polk v zatrep in skrije se z njimi vred za les, ki edinega nijso bili še požgali Kozaci. A Zaporozci so péš in jež zastražili tri ceste pred tremi vrati. Drug za drugim so vreli kureni: Humanski, Popovičevski, Kanovski, Steblikovski, Nezamajkovski, Gurgazov, Titarevski, Timošeovski. Le Perejaslavskega polka nij bilo več. Dobro so njegovi Kozaci splačali se in podneti si osodo. Nekateri so se izbudili zvezani v sovražnikovih pestih, nekateri se nijso več probudili, večno spanje jih je preselilo v hladno zemljo, celó ataman Hleb je brezí šaravar in brezí vrhne obleke izbudil se v Poljskem taboru.

V mesti so začuli kosaški hrup. Vse je vrelo na okope, a Kozakom se pokaže krasen živ obraz: Poljski vitezi, drug od drugega krasnejši, stali so na nasipu. Medne čelade so se jim svetile,

kakor solnce; okrašene so bile z belim perjem, s takim, kakoršno je labudje. Nekateri so imeli lahke čapke, rudeče in modre, z vrhom po strani. Njih kontuši so imeli precepljene rokave — in prošiti so bili s zlatom in obrobljeni z vrvicami. Sablje in drugo orožje so imeli v dragih nožnicah — in mnogo je bilo vsakojakega krofja videti na njih. Spredaj je v rudečej čapki, vès v zlatej bliščobi stal Budžakovski polkovnik. To je bil grozno velik polkovnik, viši in debelejši od vseh drugih, in širok je bil tako, da je dragi kontuš jedva pokrival vsega. Na drugej strani blizu stranskih vrat je stal drug polkovnik, ne velik človek in zelo suhoten; majhne bistre oči so mu živo gledale izpod gostih obrvij; obračal se je na vse strani, gibčno kolebal zè svojo tenko roko in nekaj ukazaval; videlo se je: če prav je nizkega telesa, da je vendar-le vrlo umen vojščak. Ne daleč od njega je stal jako dolg praporšček gostih brk, — videlo se je, da mu ne manjka lepotičja na obrazi: gospod je rad užival med in vesele gostije. Za njim pa je bilo mnogo vsakojakega plemstva, ki se je bilo oborožilo ali za svoje rumenjake, ali na kraljevske stroške, ali pa za židovske novce — in obesilo je ná-se vse, kar koli je bilo našlo po dedskih gradih. Mnogo je bilo ravzočnih tudi vsakoršnih starešinskih lekoživcev, katere so starešine zè seboj bili pripeljali, zatò da je množnejše bilo dvorništvò, — in kateri so raz mize kradli srebrne čaše in raz police jemali druge dragotine, dan kasneje pa so sedali na čičake in kočijažili kateremu izmej gospodov. Vsakojakega ljudstva je mnogo bilo tù, a vsi so se orožili na boj.

Kozacke trume so vse tiho stale pred gradbami. Na Kozacih nij zlato gorčlo, blesketalo je le na nekaterih njih ročajih in nožnicah. Kozaci na vojsko niso radi bogati hodili. Obogačeni so bili le s kolčugami (pancerhemd) in svitkami — in daleč so črnele in rudeče smijale se njih kosmate čapke iz črne jančje kože z rudečim vrhom.

Dva Kozaka stopita izmej vrst pred Zaporožko vojsko. Eden je bil še mlad, eden pa postaren možki; oba sta bila jezična, pa tudi delu vajena Kozaka: Orhin Naš in Mikita Golokopitenko. Tákoj za njima se je prikazal Demid Popovič, korenjašk Kozak, ki je užé dolgo časa živel na Siči, — ki je bil za Drenopoljem — in ki je mnogo bil pretrpel svoje žive dni: o nekovej prilíki jè užé gorel v ognji — in pribežal je na Sič ogorele začrnele glave in spaljenih brk. A zopet se je zlizal, zopet je za uhom preskrbel se zè seledcem, zrastle so mu nove goste brke, črne — kakor smola; zbadljivih in šegavih besed pa mu nij manjkalo nikoli.

„Ha, krasni, rès krasni župani so to, ki jih ta vojska ima! rad bi znal, ali je tudi bojna moč tako zdatna!“

„Čakite, jaz vas povežem vse! — kričal je z nasipa dolgi polkovnik, „oddajte, robje, orožje in konje. Ali ste videli, kako sem vaše kukavice povezal? Pripeljite jim Zaporožcev na okope!“

A pripeljó na okope z vrvmi svezanih Zaporóžcev. Na čelu jim je bil ataman Hleb, a brezi šaravar in brezi zgornje obleke, kakoršnega so bili zalótili pijanega.

Povesil je glavo ataman, sram ga je v pričo Kozakov bilo svoje nagote, pa tudi zató, ker je, kakor psa — spečega zasačiló zajetje. O poslednji noči je osivéla mu krepka glava.

„Ne skrbi, Hleb, mi to povrnemo vse!“ — kričali so Kozaci k višku.

„Nikar naj te ne boli to zajetje, tovariš!“ — oglaši se ataman Bradati, „saj nij tvoja krivica to, ker so te nagega vjeli, ne sreča neprizanaša nobenemu človeku; sramota ujim, ker so te pripeljali na ogled, a ker niso zatajili tvoje nagote!“

„Vsi, kakor kaže, hrabro vojskujete zè spečimi!“ — ozré se na okop in zakriči Golokopitenko.

„Čakite, čakite malo, kmalu vam porežemo čope!“ — kričali so ná-nje z nasipa.

„Ha, rad bi znal, kako nam porežó čope!“ — opomni Popovič, obrne se pred njimi na konji in v svoje brate obrnjen zopet spregovori: A kaj?! morda Lehi resnico govóre: če jih iz mesta pripelje le ón meh, vsem bode varen zavétnik.“

„Zakaj meniš to, da jim bode dober zavétnik?“ — povprašajo ga Kozaci: znali so, da Popovič gotovo zopet katero trpko zine.

„I, zató, ker se vsa vojska lahko skrrije zá-nj, da ni vraga ne bode moči s kopjem doseči za njegovim vampom!“

Vsi Kozaci hehetnejo — in dolgo so nekateri izmed njih kimali z glavami in čudili se: „No, ta Popovič, če ta komu zabrusi kako besedo, potlej le no . . .!“ — a nij izgovoril tega „no“.

„Odstopite, odstopite brž od gradeb!“ — krične koševi, kajti Poljaci, kakor je kazalo, niso mogli strpeti teh strupovitih besed — in polkovnik je mahnil z roko.

Jedva so se Kozaci bili odmaknili, užé je sovražnik kartače spustil z nasipa. Na nasipu se posveti, prikaže se sivi vojevoda sam na konji. Vrata se odpró in vojska privré iz mesta. Prvi so se prikazali husarji na primerno olepšanih konjih, za husarji so prišli oklopniki, za oklopniki je prihrmela vsa vojska v mednih čeladah, za čeladniki pa so se pokazali plemenitaši, oblečeni vsak po svoje. Oholo plemstvo se nij hotélo mesiti mej vrste druge vojske, in kedor sam nij načeloval, ta je vsak posebé jezdil zè svojim služništvom vred. Za tem plemstvom je zopet prihrula vojska v vrstah, za njo je prijezdil praporšček, za praporščekom je prihrmela zopet razvrščena vojska, za njo je priprtel dolgi polkovnik, a za vsó to vojsko stoprv je prijezdil nizki suhi polkovnik.

„Ne dajte, ne dajte jim, da bi se vrstili in razrejevali!“ — kričal je koševi, „vsi kureni kmalu planite ná-nje! Stopite od tistih vrat tam! Titarevski kuren, napadaj sè strani! Djadikovski kuren, naskakuj z druge strani! Zaganjajta se v hrbet jim, Kuku-benko in Palivoda! zmotnjavo kurite — zmotnjavo mej njimi!“

Z vseh strani ná-nje udarilo Kozaki, zgnječé in zmesé Poljake — in sami se pomesé. Tudi streljati nij smel vrag; začeli so se précej klati z meči in moriti s kopjem. Vse je zgnjelo se v velikausko gromado, a vsakedo je imel priliko, da je pokazal svojo hrabrost.

Demid Popovič je zaklal tri prostake, s konjev zbil dva odličnejša plemenitaša in opomnil: „To sta vrla konja! takih konjev sem želel užé dolgo časa.“ Odgnal je oba konja daleč na polje in blizu tam stoječim Kozakom kriknil, naj ja primejo. Pa vrnil se je in novič zagozdil v bojno gnječo, zopet je napal raz konja sklačena plemenitaša: enega je tákoj ubil, a enemu je vrv vrgel okrog vratu, privezal ga k sedlu in za seboj vlekel po vsej ravnoti, napósled pa mu je vzel sabljo z dragim ročajem vred, od pasu odvezal možno, polno samih rumenjakov, in s seboj vzel jih.

Kobíta, vri, a še mlad Kozak, stepel se je z enim hrabrejših Poljakih vojščakov; dolgo časa sta se klala. Jameta se napósled pestiti; užé je Kozak imel ga pod seboj; izdril je turški nož in v prsi zasadi ga vragu. Ali nij se otel: to trenotje ga v senci zadene ognjena olovnica. Podrl ga je z njo eden znamenitejših Poljakov, eden najkrasnejših junakov izmej knežjega rodu. Kakor brhek topol, tako se je ponašal zé svojo junaško hrabrostjo: razsekal je bil dva Zaporožca; Teodorja Korža, vrlega Kozaka, potolkel je s konjem vred: konja je ustrelil, Kozaka pa je s kopjem zadel za konjem, — mnogim je porobil glave in roke, a Kozaka Kobíto je podrl, ker mu je olovnico bil zapodil v senci.

„Aha, s tem bi jaz rad poskusil svojo moč!“ — krikne Nezamaj kovski ataman Kukubenko. Prepusti konju uzdo, urno prižene se mu v hrbet in vskrikne tako silno, da so vsi blizu bojujoči stresnili se valed njegovega nečloveškega vskrika. Poljak je brzo hotel obrniti svojega konja in Kozaka hotel na piko dobiti, ali konj ga nij hotel slušati; prestrašen valed groznega krika plane na stran, a Kukubenko olovnico zapodi skóz-enj. Zadel ga je bil z ognjeno olovnico mej pleča, pa ga je zvalil raz konja. A še nij hotel vdati se Leh, še je silil se, da bi zé sabljo mahnil vraga, ali oslabela roka je omahnila zé sabljo vred. Pa Kukubenko v obe roci vzame svoj težki palaš in zasadi mu ga v obledelo žrelo. Dva prednja zoba mu je izkrhnil palaš, presekal jezik, prekalil nebo in zatilnik — in zasadi se globoko v zemljo, ter na veke pribil ga k hladnej zemlji. Bliskoma je višku zavrela plemenitaška kri, taka, kakoršna je kraj reke kalina (*Viburnum Opulus*) — in porudila je sè zlatom obšiti žolti kaftan. Ali Kukubenko ga je zapustil in sè svojimi Nezamajkovci vred zakadil se v drugo sovražno gručo.

„Ha ha! popustil je tú takó drago obleko!“ — vsklikne Humanski ataman Bradati — in od svojih Kozakov odjesdi na mesto, kder je ležal plemenitaš, ki ga je bil umoril Kukubenko. „Sedem plemenitašev sem ubil sè svojo roko, pa take dragotine nijsem videl na nobenem.“ Bradati se polasti žrtve: skloni se, da bi s trupla potegnul drago oblačilo — v roci je užé imel turški nož in

nožnico, posuto z dragim kamenjem — odveže od pasa mošnjo rumenjakov in vzame s prsij listnico iz tenkega platna in bogato zè srebrom protkano, v kateri so bili na spomin skrbno shranjeni kodrastí devíški lasje. Pa Bradati nij ališal, kako mu je za brbet pridrl rudonosí praporšček, ki ga je bil užé enkrat podrl raz sedlo in na spomin nadaril z veliko obrunko. Nategne se z vso močjo in mahne ga zè sabljo po nagnjenem vratu. Na slabo hvalo mu je bil plen: odletela mu je z vratu silna glava, trup se je zavalil po tleh, kri pa je daleč okrog pokropila zemljo. Surova Kozáška duša je v višine splavala — tegotna in zlobna, a celó čudila se je, zakaj je tako kmalu izletela iz takega krepkega telesa. Praporšček nij utegnul atamanove glave zgrabiti za čop, da bi jo bil privezal k sedlu: užé je na mestí bil razbujene krvi osvetnik.

Kakor pod nebom pljuči jastreb, ki zè silnima perotnicama dela velike kroge, hipoma vstavi se in po kaznosti v zraci ziblje na mestí, napósled po bliskovo spusti se na samca prepeljaka, ki je začel petpediti na poti: tako je Tarase Bulbe sin Ostap pridrl in planil na praporščka in z vrvjo vjel ga za vrat. Praporščku je še bolj oákríatilo se rúdeče lice, ko mu je grlo zadržgavala krepka zanjka; popadel je samokres, ali krčevito skíjučena roka nij mogla dobro pomeriti: olovnica je na slepo odžvižgnila po polji. Ostap kar od njegovega sedla odveže svíleno vrvico, ki je praporšček imel jo pri sebi zató, da bi bil zaločence povezoval z njo, — in z njegovo vrvico mu jo zvezal roci in nozi, konec vezí primotal k sedlu in vlekel ga s seboj po polji — Humanskega kurena Kozakom pa je na vse grlo kričal, naj idó poslednjo čest dati svojemu atamanu.

Ko Humanci zaslišijo, da njih ataman Bradati nij več mej živimi, zapusté borišče in prihité oskrbet njegov trup — in précej so jeli posvetovati se, koga bi odbrali si za atamana. Napósled odločé: „Zakaj bi se posvetovali?! Gotovo si ne moremo izbrati vrlejšega atamana, nego je Bulbenko Ostap; rés je to, da je mlajši od nas vseh, pa je razumen, kakor kak star človek!“

Ostap sname čapko in vsem tovarišem Kozakom zahvali se za to čest; nij se izgovarjal zè svojo mladostjo, ni z mladim razumom, kajti znal je, da je vojska, da torej nij časa muditi se; takoj je odpeljal jih kar mej bojno gnječo, ter précej pokazal jim, da se nijso prevarili, ker so ga bili odbrali si za atamana.

Videli so Poljaci, da je bitva jela razvnemati se; zató so začeli odmikati se; pobegnili so in bežali preko polja — in zbirali so se na drugem konci njega. Ali nizki polkovnik je le mignil štíri sto mož krepkemu posebnemu oddelku, stoječemu pri vratih, pa so kartače spustili mej Kozake, če prav so malokaterega zadelé: olovnice so zadevale celó kosaške biki, ki so divje ozirali se v bitvo. Oplašeni biki so začeli rjoveti in vrnili so se v kosaški tabor, kder so poteptali in polomili mnogo voz. Ali Taras je ta trenutja iz zatrepa sè svojim polkom vred zgrmel in krikoma zgrabil zasednike. Pa besna čreda je vsled nenadnega krika opla-

žena zdvijala nazaj in planila na Poljske polke, splākila konjike in smélo raskropila vse.

„O, vrni vam to Bog, voli!“ — kričali so Zaporožci, „dosé ste bili vpreženi, zdaj pa vojskujete z nami vred!“ — in z novimi močmi so zgrabili vraga. Mnogo sovražnika so pobili o tem napadu in mnogo so je proslavilo jih: Metelica, Šilo, oba Pisarenka, Vol-tuzenko in več drugih. Lehi so spoznali, da ne utegnó zmoči, torej so popustili prapor in kriknili, naj jim odpró mestna vrata. Sè železom obita vrata škripnó in odpró se — a prestrašena in prašna Poljska vojska se je v mesto gnjela, kakor se oplašene ovce rinó v ovčnjak. Mnogo Zaporožcev se je gnalo za njimi, a Ostap je zadrževal svoje Humance in kričal: „Proč, proč, gospodje bratje! ne bližajte se gradbam! nij varno biti jim za petami!“ Pa resnico je bil ukazal, kajti kmalu je z nasipa zagrmel strel — in marsikoga, ki nij slušal, splačala je nepokorščina.

To trenutje prijezdi koševi in pohvali Ostapa: „Dejte, novi ataman — sij načeluje vojski tako, kakor kak starina!“

Stari Bulba se ozré, kedo je ta novi ataman, in zagleda: Humancem na čeli — da na konji vojuje Ostap in da ima čapko na glavi po strani in atamanico v roki. „Ali si ti to!“ — samoljubo vsklikne in razveseli se starec, Humancem pa se zahvali za čest, ki so ga proslavili z njo.

Kozaci zopet odstopijo; sklenili so, da se vrno v tabor, a mestu na gradbah se zopet prikažó Lehi; imeli so raztrgane plašče. Mnogim je na kaftanih bila strjena kri in krasne medne čelade so jim sivele vsled prahu.

„No, ali ste nas povezali?“ — kričali so Zaporožci na okop.

„Čakite, jaz vas . . .!“ — kričal je z viška ná-nje trabašni polkovnik in kazal jim vrv; dolgo časa sta še sovražnika oplašena in okrvavljena grozila se drug drugemu in s trpkimi psovkami pitala se.

Napósled se vendar razidó vsi. Marsikedo je počitka želel po krvavem boji; nekateri so s prstjo hladili si rane in obveze čé-sali in delali iz plaščev in drage obleke, ki so jo bili strgali raz potolčenega sovražnika. Nekateri, še čvrsti in zdravi, ogledavali so mrtvece in poslednjo čest dajali jim. Spalaši in kopjem so kopal grobove, v čapkah in gubah svoje obleke so nosili prst, slavilno pokopali slehrno kovaško truplo in zasuli zé hladno prstjo, zató da jih niso kavsale vrane in očtj kljevali jim divji orli. Pobitih Lehov pa so po deset, ali kolikor jih je kateremu prišlo pad roke, privezali k repom divjih konj, konje zaganjali na polje, dolgo drli za njimi in bičali jih zé strani. Razbešeni konji so dirjali črez brazde, črez grm in strm, čez kotanje in potoke, a mrtvi Poljaki so krvavi in prašni tolkli se ob zemljo.

Potlej so vsi kureni v kroge posedli k večerji in dolgo časa so razgovarjali se o pripetljajih in junaških činih. Dolgo časa niso šli spat; posebno dolgo pa je čul stari Taras: neprenehoma je pre-

mišljaj, kaj znači to, ker Andreja nij bilo mej sovražnikom. Ali morda temu Judi vest nij dala, da bi bil vojskoval zè svojimi ljudmi, ali pa je Žid prevaril se, da je torej sužnjest zalotila ga. Pa spomni se, da je Andrejevo srce nenavadno vdano ženskimi besedam, zato se je bridko razžalostil in hudo zaklel v duhu Poljki, ki je bila očarala njegovemu sinu srce. A da izvrši svojo kletev, ne bilo bi mu žal njene krasote, zgrabil bi jo za goste razkošne lase — in vlekel za seboj po vsem polji in po vsem kosaškem taboru. Raztrgale bi se ob zemljo njé okrvavljene in oprasene čarokrasne prsi — in njen vrat, óegar belota se ponaša, kakor večni sneg goram na temenih. Njé néžno, prekrasno telo bi raztrgal na kosce. Ali Bulba nij znal tega, kaj je Bog človeku drugega dné odločil; začel je vdajati se anu, naposled pa je zaspal. Kozaci so še zmérom razgovarjali se, vso noč je okrog ognjev stala pozorna straža, nikamor nij zamaknila svojih očij, temuč zmérom je na vse strani skrbno ozirala se.

VIII.

Solnce nij bilo še dospelo do polovice neba, ko so vsi Zaporožci zgrnili se v gromado. Zè Siča so dobili glas, da so Tatarji o kosaškej nenavzočnosti oplenili vés Sič, — izkopali so kosaške zaklade, ki so jih Kozaki imeli skrite v zemlji, — zajeli in potokli vse Kozake, kolikor so jih bili pustili domá — in da so vse volovske in konjske črede odpeljali in pobegnili na Perekop. Le en Kozak, Maksim Goloduha, izmuznil se je na poti Tatarom iz divjih pestij, zaklal mirzo, odvezal mu možnjo cekinov in na tatarskem konji v tatarskej obleki poludrugí dan in dve noči bežal pred sovražnikom, na smrt utrudil konja, presel se na drugega, ugonobil tudi tega, ter stoprv na tretjem pridirjal v Zaporožki tabor, ko je bil na poti zvedel, da so Zaporožci pri Dubnu. Objavil jim je samo to, kaka nesreča se je pripetila, a zakaj se je to zgodilo, ali so ostali Zaporožci zakurili po svojem kosaškem običaji, ali je pijane zasačilo zajetje — in kako so Tatarji zvedeli za skrite zaklade, vsega tega jim nij mogel rezodeti. Želó se je bil Kozak zbegal, vés je bil otekel, obraz je imel opaljen in zategel od samega vetra, sesel se je na mesti in krepko je zaspal.

O podobnih slučajih so Zaporožci kar précej, brezí vsakojake obotave, udrli za lupeži, da so jih zalótili še na poti, zato ker so zajetnike navadno takoj razprodali po bazarih v Malej Aziji, v Smirni, na otoku Kreti — in vedigabog, po katerih drugih mestih so se čudili čopastim zaporožkim glavam. Za tega délj so se bili zbrali Zaporožci. Vsi so imeli čapke na glavah, ker niso bili zgrnili se zato, da bi slišali, kaj jim ukaže koševi, temuč zato, da se bratovski mejusobno dogovoré, kaj in kako. „Najpo-

preje naj starešina pové svoje misli!“ — kriknila jih je truma. „Povedi svoj nasvet, koševi!“ — kriknili so drugi.

A koševi je snel čapko — ne kot načelnik, temuč kot tovariš se je vsem Kozakom zahvalil za čest in opomnil je: „Mnogo je mej nami starejših in izkušnejših; ali ker ste mene počestili, zaslišite moj nasvet: ne tratimo, tovariši, časa, — planimo za Tatarjem; saj sami znate, kakov je ta pès; Tatar nas ne bode na poti čakal zè svojim plenom, a hipoma ga lahko poskrije, da ga ne bode ne sluha — ne duha. To je moj nasvet: vderimo za njim. Tù smo užé porazzajali, Lehi užé znajo, kedo so Kozaci; bogme, kolikor smo mogli, osvetili smo se jim; plena v zlakotovanem mesti nij veliko. Tedaj svetujem, da bi šli za Tatarjem.“

„Idimo, idimo!“ — razlegalo se je krepko po Zaporožkih kurenih. A Tarasu Bulbi nij bilo po godi to; še niže je povesil svoje oblačne procvele obrvi, podobne grmovju, rastočemu gori na visokem temenu, ki mu séverna zima z ivjem posiplje vrhove.

„Nikar, ta tvoj nasvet nij jak, koševi!“ — krikne mej trumo; „ti ne govôri tako, — ali si zâbil, kakor je kazno, da so našinci v Leškem zajetji? Ti bi rad, to sam čutim, da bi se izneverili svojega tovarštva prvotnemu svetemu zakonu: da bi zapustili svoje brate in pustili jih v nevarnosti, da bi žive na meh drli, njih kosaška telesa razkosali in vozili po mestih in vaseh, kar so užé počenjali s enim naših hetmanov in z najodličnejšimi ruskimi vitezi v Ukrajini. Sicer pa: ali so malo grmeli na našo sveto vero?! — Kedo pa smo mi? — vprašujem vas vseh: kakov Kozak je to, ki svojega tovariša pusti v nevarnosti — in kakor psa, popusti ga na ptajem, da pogine? Ker smo užé tako oslepéli, da nobenemu izmej nas nij več nič do Kosaške česti, da si dajemo pljevati v svoje sive brade in da požiramo razžaljive besede, znajte, da vsaj mene nihče ne oplâši in ne promeni. Ostanem pa sam tû!“

Vsi Zaporožci osupnó.

„Ali si zâbil, stari polkovnik,“ — začudi sé koševi, „da so tudi Tatarjem v pesteh naši tovariši, — če jih zdaj ne osvobodimo, da njih živenje psodadé v večno sužnjest poganom, kar je hujše, nego vsakojaka ljuta smrt?! — ali si zâbil, da je v njih pesteh zdaj vse naše zakladje, težko pridobljeno zè kršćansko krvjo?!“

Vsi Kozaci so se zamislili — in nijso znali, kaj bi opomnili. Nobenemu izmej njih se nij ljubilo, da bi si prislužil mrzko slavo. A ta trenutja prédnje stopi Kasijan Bolduh, najstarejši po letih mej zso Zaporožko vojsko. Vsi Kozaci so ga čestili; dva pota je bil užé koševi in na bojih je bil posebno vri Kozak, a ostarel je bil užé davno in nij več hodil na vojsko; tudi svetoval nij več rad nikomur nič, temuč najrajši je poležkoval okrog kosaških skupin in poslušal razgovore o vsakojakih minolih slučajih in kosaških činih. O nobenej priliki se nij vtikal v njih razgovore, vselej je le poslušal in s palcem pepel tlačil v svojej kratkej luli, ki je nikoli nij del izmej zob, temuč dolgo je sedeval, oči na lahko

zapiral, da Kozaci časi niso znali, ali spi, ali še posluša. O vojakah je ostajal doma; le ta pot se je bil razgrel stavec; kolebnil je z roko po kosaške navadi in rekel: „Pa bodi! tudi jaz pojdem, morda bodem Kozastvu na kakovo korist!“ Vsi Kozaci so molčali, ko je bil stopil pred trumo, kajti uže dolgo časa nobene besede niso čuli iz njegovih ust. Vsak je hotel slišati, kaj Bolduh pové.

„Prišla je vrsta ná-me, da spregovorim besedo, gospodje bratje!“ — začel je govoriti; „poslušajte, mladiči, starca! Modro je govoril koševi — in ker je glava kosaške vojski, treba je, da skrbi za otetje bojnega zaklada, modrejšega nij mogel povedati ničesar. Ali kaj! to bodi moja prva beseda; zdaj pa zaslišite, kaj vam pové moja druga beseda! A kaj vam razodene moja druga beseda? — sveteljšo resnico je povedal Taras, polkovnik, daj mu Bog dolgo živénje, in da bi takih polkovnikov več bilo v Ukrajini! Prva potreba in prva čest Kozaku je verno tovarištvo. Vse svoje žive dni še nikoli nijsem slišal, gospodje bratje, da bi kedaj bil kak Kozak zapustil ali izdal svojega tovariša. Ti in óni so naši tovariši — ali jih je menj, ali več, do tega nij nič, vsi so tovariši, vsi takisto ljubi nam. Čujte, moja beseda je ta-le: tisti, katerim so ljubi tovariši, ki jih je zajel Tatar, naj odhité za Tatarji, — tiste pa, katerim so ljubši bratje, ki ima Leh zajete, če neté popustiti pravičnega dela, naj ostanó tù. Koševi pojde vsled svoje dolžnosti s polovico za Tatarji, druga polovica pak naj si odbere začasnega atamana. A ta ataman, če hočete slušati sivo glavo, da bi bil — nihče drug nij vrednejši, nego je edin Taras Bulba. Nobenega mej nami nij slavnega tako, kakor je Taras.“

To je povedal Bolduh in umolknil je, in razveselili so se vsi Kozaci, vsi so čapke metali k višku in kričali: „Daj ti Bog zdravje, batko! molčal je, molčal, dolgo je molčal, napósled pa je vendar spregovoril; nij zaman opomnil, ko se je prirejeval na pot in dejal, da utegne biti na hvalo Kozastvu: vrešničilo se je to!“

„No, ali glasujete za to?“ — povpraša koševi.

„Vsi, vsi!“ — zakričó Kozaci.

„Resnično, ali je konec posvetovanja?“

„Končano je posvetovanje!“ — kričali so Kozaci.

„Zaslišite zdaj bojni ukaz, junaci,“ — reče koševi, stopi naprej in pokrije se zé čapko, a vsi Zaporozčci, kolikor je bilo zbranih, snemó svoje čapke in ostanó razoglavi — in oči so povesili v tla, kar so učinili vselej, kedar je govoril kateri izmej starešin.

„Zdaj se razdelite, gospodje bratje! kedor boče oditi, naj bode stopil na levo. Na katero stran prestopi več kurena, tijkakaje stopi tudi manjšina; če pa ne boče hotéla prestopiti, mora pridružití se pa drugim kurenom!“

A takoj so Kozaci začeli stopati na desno in na levo stran. Kamor je bilo prestopilo več katerega kurena, tija je stopil tudi kurenu ataman, manjšina pa je prestopila in zmesila se z drugimi kureni. Pa vsa vojska se je razdelila na enaki trumi. Ostali so: skoro vés Nezamajkovski kuren, večá polovica Popovičevskega

kurena, veča polovica Timoševskega kurena, vés Humanski kuren, vés Kanovski kuren in veča polovica Steblikovskega kurena. Vsi drugi pa so odložili se, da uderó za Tatarji. Mnogo je bilo na obeh straneh slavnih in hrabrih Kozakov. Mej tistimi, ki so se bili namenili iti za Tatarji, mej njimi je bil Čerevati, vrl star Kozak, Pokotipole, Lemiš, Prokopovič Homa; tudi Demid Popovič je bil prestopil k njim, kajti to je bil grozno trdoglav Kozak, nij mogel dolgo časa sedeti na mestu, z Lehi je imel užé dosti preglavice, še s Tatarji je poželet, da poigra. Izmej kurenih atamanov je bil Nostjuhan, Pokriška, Nevimski — in mnogo drugih slavnih in hrabrih Kozakov je hotélo svoje meče in krepke prsi poskusiti na boji s Tatarjem. Mnogo vrlih in junaških Kozakov je bilo tudi mej tistimi, ki so na mestu hotéli ostati: kurenom izmej atamanov — Demitrovič, Kukubenko, Vrtihvist, Balan in Bulbenko Ostap. Mej njimi je tudi mnogo bilo drugih znamenitih in jakih Kozakov, n. pr.: Voltuzenko, Čerevičenko, Štepan Goska, Ohrim Goska, Nikolaj Gosti, Zadorožni, Metelica, Ivan Krivogobec, Timek Šilo, Degtjarenko, Sidorenko, Pisarenko, pa zopet Pisarenko — in še en Pisarenko — in mnogo drugih izbornih Kozakov. Vsi so užé veliko sveta bili prehodili in prejezdili; hodili so po Anatolskih obalah, — po Krimskih stepah, — po vseh večih in manjših rekah, ki se zlivajo v Dnjeper, — po vseh zatocih in Dnjepru po otokih; blodili so po Moldavskeji, Valaškeji, po Turškeji zemlji; prepluli so vse Črno morje na dvovoznih kosaških čajkah; napadali so s petdesetimi čolni v vrsti bogate in jako velike barke; potopili so mnogo turških galej, in mnogo smodnika so popalili svoje žive dni; mnogo potov so onožnike česali iz atlasa in aksamita, marsikedaj so za zgol rumenjake črešnje kupavali od branjevek. Mnogo je novcev vsak izmej njih zapil in zaveseljačil, — toliko, da bi jih kedo drug bil dosti imel vse svoje življenje pa sáj nij bilo ni števila, koliko. Vsi so kosaški gospodarili: gostili so vés svet in najemali godce, da se je veselilo vse, kar je bilo okrog njih na sveti. Pa vendar je zmérom redek bil tak Kozak, ki bi ničesar ne bil imel zakopanega; vsaj nekoliko prstanov, srebrnih čaš, zapestnice je vsak imel pod kamenjem Dnjepru na otocih, zato da te dragotine Tatar ne bi mogel najti, ko bi vsled kake nesreče utegnil pridivjati na Sič; a rés težko bi bil Tatar našel take zaklade, ker je časi sam lastnik jel zabit, na katerem mestu je kaj zakopal. Takovi so bili ti Kozaci, ki so sklenili, da ostanó pred Dubnom in Lehom osveté vérne tovariše in Kriščevo vero. Stari Kozak Bolduh je tudi ostal pri njih, dejal je: „Nijsem več v tistih letih, da bi se gonil za Tatarji; a tù je pozorišče, kder človek lahko pošteno kosaški umrje. Dolgo užé Boga prosim: kader pride mojega živénja večer, da bi na vojski umrl krščanstvu na sveto korist. Tako se tudi zgodí. Slavnejšega konca ne bi nikder drugdó bilo staremu Kozaku.“

Ko so se bili razločili vsi in ko so v dveh vrstah stali po

kurenih, koševi ide meju vrstama in opomni in povpraša: „A kaj gospodje bratje! ali je stranka stranki prijazna?“ —

„Vsi smo prijatelji, batko!“ — odgovoré Kozaci.

„No, tedaj se poljubite, poslovite se drug od drugega, kajti Bog zna, ali boste še kedaj ali ne živi tako zbrani. Slušajte svojega atamana in njegove ukaze izvršujte tako, kakor najboljšé morete; saj sami znate, kaj zapoveduje kozaška čest.“

Vsi Kozaci, kolikor je bilo jih navzočnih, poljubljali so se mejusobno. Najpopreje so se atamanje začeli poljubljovati; pogladili so si z rokami sive brke, poljubili se vsi povprek, potlej pa so poprijeli se za roke in krepko držali zá-nje, hotéli so drug drugega povprašati: „Kaj, gospod brate? — ali se še vidiva kedaj? — a molčali ste in zamišljeni bili obe sivi glavi. Pa Kozaci so se vsi, brezi kakove izjeme poslovili drug od drugega, kajti znali so, da bodo mnogo truda imeli z Lehi in Tatarji; nijso hotéli précej raziti se: sklenili so, da počakajo temnega nočnega časa, zato da ne bi sovražniku izdali, da kaj manjka zaporoške vojske. Odšli so vsi — vsak v svoj kuren obedovat.

Po obedu so vsi, kateri so morali napotiti se, legli na počinek in spali so krepko in dolgo časa, kakor bi bili čutili, da to utegne biti njih poslednje spanje, ki ga svobodni lahko po godu naučijo se. Spali so do solnčnega zahoda, a ko je bilo solnce zginilo in malo zmrčilo se, jeli so mazati vozove. Ko hitro so bili vse vredili, poslali so vozove naprej, sami pa so še enkrat poslovili se od svojih tovarišev, potlej pa so tiho odšli za vozovi, konjištvo je brezi krika, brezi žvižga na láhko zatopotalo in čilo bežalo za pehoto — in kmalu nij bilo videti jih v nočnej temi. Gluho samo se je z daleč slišal konjski topot in škripot katerega kolesa, ki se nij bilo še omastilo, ali pa Kozak nij bil dosti namazal ga o nočnej temoti.

Dolgo še so tovariši stali na mestu in z rokami zdaleč mahali za njimi, da-si nobenega več nijso videli v temi. Ali ko so zopet bili zbrali in vrnili se na svoja ležišča; ko so o svitlobi jasno migljajočih zvezd videli, da na pozorišči manjka polovica voz, da mnogih in mnogih tovarišev nij več mej njimi, poloti se trpkost njih src — in vsi so se nehotoma zamislili, — in povedili so oči.

Taras je videl, kako žalostne so stale kozaške gruce in kako je malodušnost, sramotna hrabrim vojačakom, mirno bila ovladala Kozakom duše, a molčal je: hotel je čas dati jim, da bi se privadili malodušju, ki je trlo jih po ločitvi od tovarišev. V tem pa je o tihoti premišljeval, kako bi jih nenadoma otel te trpkosti, kako bi kriknil kozaški, da bi se novič, a z večo močjo, nego popreje, bodrost vrnila vsakemu v srce, kar je mogoče le slavjanskej krvi; ta slovanska prirojenost je velika, in v primeri z drugimi národi — mogočna, kakor morje v primerji s plitvimi rekami. O burnem vremeni hrmi in razsaja in valove kopiči tolike, s kolikoršnimi ne mogó razgrajati ponižne reke. Če pa je tiho in brezi vetra, svoje brezikrajno biserno površje razprostira jasnejše, nego

ga razlivajo vse reke, in z njeno večno miloto in nežnostjo se srčno napaja slehrno oko.

Taras svojemu služništvu ukaže, naj razkrije voz, ki je na samem stal. Ta voz je bil veči in močnejši od vseh drugih, kolikor je bilo jih v kosaškem taboru. Z dvojnimi debelimi šinami so bila okovana njegova kola; silno je bil naložen; pokrit je bil s plab-tami in težkimi volovskimi kožami — in vès povezan z osmolje-nimi vrvmi. Na vozi so bile same banke in sodci dobrega vina, ki je dolgo časa staralo se v Tarasovih kletih. Vzel ga je bil zè seboj za potrebo o kakej slovesnej priliki, ko bi utegnila nameriti se posebna ura pred kakim znamenitim delom, ki bi ga dostojno pripovedali potomcem, — pripeljal ga je bil zatò, da bi vsak Ko-zak brezi kakovega izimka — prijel požirek dobrega starega vina, ki o važnih slučajih tudi z mogočnim čutjem ovlada človeka. Ko služništvo zasliši svojega polkovnika ukaz, plane k vozu, s palaši presече krepke vrvi, odgrnó plahte, odmaknó volovske kože in z voza znesó banke in sodce.

„Vse zložite,“ — reče Bulba, „vse, kolikor je posode na vozi, a vzemite v roke vse, kar kateri ima: čaše, ali posode, iz katerih konje napajate, rokavice, ali čapke, kedor pa ničesar nijma, naj pa kar prgišče (pregerišče) nastavi.“

Kozaci so v roke vzeli vse, kar je kateri imel: čaše, posode, iz katerih so napajali konje, rokavice, čapke, — kedor pa nika-koršne posode nij dobil, nastavlil je obe šaki. Vsem so Tarasovi služniki, hodeči mej vrstami, posode nalivali iz banek in sodcev. Piti pa Taras nij dovolil, dokler nij dal znamenja, da morajo vsi kmalu izpiti. Podoba je kazala, da hoče nekaj povedati. Taras je znal, da staro, samo ob sebi mečno vino krepi človeku tudi dušo, pa če jo podpré še prilična beseda, — da to oboje tem krepkejše bodri duha.

„Jaz vas napajam, gospodje bratje!“ — krikne Taras Bulba, „a ne na hvalo, ker ste me odbrali za svojega atamana, da-si je meni to velika čest, — tudi zatò ne, ker smo se ločili od svojih tovarišev, nikakor ne, kak drug čas bi oboje bilo vredno, zdaj pa ne utegnemo slaviti tega. Pred seboj imamo obilega potu delo, delo velikega kosaškega truda! Torej izpijemo, tovariši, vsi kmalu, — napopreje vsi izpijemo svetej pravoslavnej veri na čest, da bi ko-daj prišel čas, da bi se po vsem sveti razširila in da bi povsodi bila tista sveta vera, — da bi vsi Mohamedanje in poganje, kder koli je kaj jih, pokristijanili se! Izpijem tudi Šiču na slavo, da bi dolgo časa trajal na pogubo vsem Mohamedanom, da bi vsako leto z njega prihajali vrli junaki, korenitejši drug od drugega, pa zmérom srčni. Tudi vsi izpijmo na mejusobno slavo, da bodo vnuci in teh vnukov sinovi pripovedali, da nismo na sramoto bili svojim bratom in da nismo zapustili svojih tovarišev. Tedaj veri na čest, gospodje bratje, nujmo vsi kmalu — veri na čest!“

„Veri na čest!“ — kriknó vsi v bližnjih vrstah stoječi Ko-

zaci — skrepkim glasom. „Veri na čest!“ — zagrmé daljne gručé — in vsi: stari in mladi, izpili so veri na čest.

„Siču na slavo!“ — vsikrikne Taras in visoko nad glavo dvigne roko.

„Siču na slavo!“ — oglasé se grmeče prve vrste. „Siču na slavo!“ — pozopetili so tiho stari in mrdnili zè sivimi brkami; mlajši Zaporožci pa so, kakor mladi sokoli, zagnali glas: „Siču na slavo!“ — in čulo je daleko polje, — slišalo, kako so Kozaki čestitali svojemu Siču.

„Zdaj pa še poslednji napitek, tovariši! slavi na spomin — in vsem krščanom, kolikor jih živi na tem Božjem sveti!“

A vsi Kozaci — brezi vsakojakega izimka, izpili so slavi na spomin — in na spomin vsem krščanom, kolikor jih je na sveti. Dolgo časa je še po vseh vrstah mej vsemi kureni razlegalo se: „Na spomin vsem krščanom, kolikor jih živi na sveti!“

Užé so prazne bile čaše, a vendar so vsi Kozaci stali na mestih in dvignjene imeli roke; da-si so njih oči gledale veselo, ker je bilo vino razognilo jih, vendar so se močno zamislili, pa ne v plen, ne v bojni dobiček, ne v to, komu se posreči, da rumešnjakov nabere, da napleni dragega orožja, sè zlatom prošitih kaptanov in črkeskih konj; zamislili so se, kakor se zamišljúje orli, ki posédajo po temenih skalnatih, strmih in visokim goram, s katerih se daleko, široko in brezikrajno morje vidi, kakor bi bilo posuto z drobnimi pticami, z galejati, barkami in ladijami, ob straneh pa, kakor bi bilo obogačeno z jedva vidnimi ozkimi zemskimi progami, obrobjenimi z primorskimi mesti, ki se vidijo, kakor mušice, — in obogačenimi z lesovi, podobnimi majhnim tratam. Kakor orli, tako so sè svojimi očmi okrog sebe gledali široko po polji in v daljavi svoje osodo, kako se jim zapoveduje. Bode, pač bode vse polje z globelimi in cestami vred pokrito z njih belimi razsejanimi kostmi, dobro skopanimi v kozaške krvi — in pokrito z razbitimi vozovi, s polomljenimi sabljami in s kopjem; daleč se jim raztrkolé čopaste glave razmršenih las in s krvjo omočenih brk; orli prileté in bodo kozaške oči zobali z njih. Ali vendar bode to razsežno in svobodno smrtno pozorišče veselilo se svoje slave! ni eden veleslavnih činov ne zgine in, ne propade, kozaška slava ne mrkne tako, kakor mali prahek zgine pučki iz dulca. Bode, bode sive, do pasu dolge brade banduraš, a morda poln zrelega junaštva in bele glave stavec, — živel bode moder prorok, ki bode navdušeno mogočno govoril njim na slavo. Po vsem sveti se razznani njih slava — in vsi, ki se narodé po njih živénji, govorili bodo o njih; daleč se razleza proroška beseda, podobna je zvučnemu kovu velikega zvona, ki mu je zvonar dodel mnogo dragega čistega srebra, zato da bi se daleč po mestih, po kočah, po gradeh in v vseh razlegal slovesni zvon in vse — brezi razlike, vabil k svetej molitvi.

IX.

V mestí živa duša nij znala, da je polovica Zaporožcev na gonjo odhitela za Tatarji. Mestnega stolpa stražnik je le oznanil, da je oddelek voz preselil se za les; menili so, da Kozaci snujó samo kakovo zasedo, kar je veroval tudi francoski inženir; ali v tem so se vresničile koševnega besede, a v mestí se je pokazal nedostatek užitne zaloge, kajti po navadi davnih časov nikoli nijso prešteli vojake, ko je bilo treba tega. Poskušali so, ter prodirali iz mesta, ali vselej so vrazjih drzovitcev polovico pobili Kozaci, a polovica je morala zbežati nazaj v mesto — prazna. Židom pa so vendar na dobiček bili ti napadi: zvojali so vse: kako in zakaj so nekateri Zaporožci zapustili borišče, s katerimi načelnik vred, kako se imenojó kureni, koliko je njih število, koliko jih je ostalo na mestí in kaj namerjajo, s kratka: po nekolikih minotah so vse znali v mestí vselej. Polkovniki so se obodrilí in sklenili so, da začno boj. Taras je takoj poznal to po hrumu in šumu v mestí, torej je skrbno pripravljaj se, prirejeval vse, ukazaval, kurene razdelil na tri tabore in okročil jim z vozovjem, podobno trdnjavam, v katerih so Zaporožci nazmagljivi bili; dvema kurenoma je ukazal, naj odideta na zasedo; kos polja je dal nabiti z ostrimi kolmi, nataktniti s pelomljenim orožjem, s kopjem: z njegovimi odlomki, zató da bi na to prostorišče o prilikah zaganjal sovražnikovo konjištvo. A ko je vse dovršeno bilo po potrebi, govoril je Kozakom, ne zató, da bi jih bil obodril in razvnel jim duše, sáj je znal, da so sicer krepkega duha, — temuž zató, ker je hotel pot odpreti sam svojemu čutju.

„Jako vam, gospodje, želim povedati, káko je to naše tovarištvo! Slišali ste očete in dede, kako čestna je vsem bila naša zemlja; tudi Gregom se je dala spoznati, tudi iz Carigrada je dobivala rumenjake, tudi mesta je imela bogata, in svetišča je imela — in kneze, kneze ruskega rodú, svoje kneze, a ne latinskih nevernikov. Vse to so osvojili Turci, vse je poginilo; ostali smo le mi, sirotci, — da, kakor udova ostane sama po smrti svojega moža, tako je osirotela tudi naša zemlja! Čujte, o kakem časi smo tovariši podali si roke in ustanovili bratrstvo; znajte, kaj je podloga našemu tovarištvu! — nij ga svetejšega tovarištva! Oče ljubi svoje otroke, mati ljubi svoje otroke, otroci ljubé očo in mater; ali to že nij to, bratje, — tudi zver ljubi svoje mladiče! Sprijazniti se ne le po krvi, temuž tudi po duhu, to je mogoče le človeku. Tudi drugodí so imeli bratrstva, ali takih, kakorína so bila na ruskej zemlji, takovih nij bilo nikder. Marsikateremu izmej vas se je pripetilo, da bi bil moral poginiti na ptujem, — znate, tudi tam so ljudjé! tudi tam je Božji človek, razgovarjaš se z njim, kakor zó svojcem; ali ko hitro je kaj do tega, da bi se spregovorila kaka srčna beseda, ohó! čakí malo! razumni ljudjé so sicer, a ne takovi, nikakor, nikakor, bratje! ljubiti tako, kakor ljubi

ruska duša, ljubiti ne le z razumom, ali kako drugače, ali s vsem, kar ti je Bog dal, — z vsem, kar kolli je v tebi — a! . . .“, — vsklikne Taras, kolebne z roko, stresne sivo glavo in brke — in dalje govori: „Nikakor, tako ljubiti ne more nihče! Znam, ničemnost se plodi po našej zemlji: motijo se le s tem, da bi imeli velike stoge žita, velike tabune konj, da bi se bahali s polnimi kletimi, in znanijo se, vrag vedi, s kakimi poganskimi običaji; sramujó se lastnega jezika, svojec zó svojcem neče govoriti, svojec svojca izdaje, kakor na trgu prodajajo breziduhe stvari. Ptajega kralja ljubezen, a še kralja ne, borna milost Poljakega mogotca, ki jih zó svojimi žoltimi črevlji bije v mrdo, to jim je ljubše, nego vsakoršno bratrstvo. Ali v najkukavnejšem borneži, ali je tak ali tak, če prav bi bil vés sajest in poblaščen valed svojega lizunstva, vendar, bratje, živi v njem ruskega čutja iskra; a kedar se utegne probaditi, gotovo se obema rokama vdari na prsi in za glavo prime, — proklinjal bode svoje ničemno življenje — ter želel, da bi s mukami opral svoje sramotno počenjanje. Naj bode vsi znali to, kaj v Ruskej pomenja tovarištvo! Kader pokne smrtna ura, gotovo nobeden izmej njih ne bode hotel tako umreti! nobeden, nobeden! ne ujemlje se s tem njihovih mišic natora!“

Tako je govoril ataman, a ko je bil skončal svoj govor, zmérom je še stresal glavo, osivélo o kozaškem junakovanju. Vse je ta govor neznanski pretresnil, prodrli jim je bil globoko v srca; najstarejši Kozaci v svojih vrstah so stali nepremično sklonjenih glav; skrivoma so solze starim junakom prihajaje v oči, malo po malo so jih otirali z rokavi, napósled pa so, kakor bi se bili pogovorili, vsi kmalu kolebnili vsak zó svojo roko in stresnili sive glave. Resnično je: stari Taras jim je bil mnogo povedal znanega in pomenljivega, kar tiči v sreci človeku, ki je skusil mnogo bridkega, težavnega o dobrodruštvi in vsakojakih neugodah svojega živjenja.

A iz mesta je užé vréla sovražna vojska; o brnenji krepkih kotlov in s bučanji glasnih trob so iz svoje trdnjave pod pazuhami podprtih rok prihajali čestitci, okrog katerih je gnjelo se množno služništvo. Tolsti polkovnik je načeloval in ukazoval. Bistvo so začeli napadati kozaške tabore, ki so grozili se, nastavljali puške, bliskali z očmi in lesketali zó svojimi oklopi. Ko hitro pa so Kozaci zagledali, da je le streljaj daleč še do sovražnika, jemó vsi kmalu pogubno streljati — in niso nehali paliti. Daleč je grozno streljanje razlegalo se po vseh okrožnih ravnih in njivah — in strinjalo v nejenljiv grom. Vse polje se je zavilo v dim, a Zaporožci so neprenehoma pokali, ni oddahnili se niso: poslednji so le nabijali puške in dajali jih prednjim, kar je plašilo vraga, ker nij mogel izumiti, kako Zaporožci zmérom streljajo, nabijajo pa ne. Zbog pregostega dima nij več sovražnik videl sovražnika, niti: kdé je koga zmanjkalo v vrstah; pa Lehi so čutili, da gosto letajo olovnice in da se hudo razvneimlje ogenj; ko so bili umaknili se nazaj, zató da so iz dima prišli in videli okrog sebe, po-

grešali so mnogo vojščaka v svojih vrstah; a Kozakom je na vsakih sto mož manjkalo dveh, trih tovarišev; neumorno so dalje streljali, prav nič niso prenehali. Sam inozemski inženir se je čudil tej, njemu neznanaj taktiki — in v pričo vseh je opomnil: „Aj, ti omladni Zaporežci! aj, kako morajo na tem ptujem sveti bojeveti, da bi zmogli!“ Nasvetoval je, da bi topove namerili v tabor. Težko so zrinili in drugam namerili svojih topov ogromna grla; daleč in na široko se je zemlja stresnila in dvakrat toliko se je dima razvalilo po vsem polji. Smrdel je smodnik po trgih in ulicah daljnih in bližnjih mest. Pa topničarji so bili previsoko pomerili, previsoko so ogromne olovnice kolebale; strašno je vsaka žvižgnila in zletela nad glavami vsemu taboru, daleč za njim planila v tla, izrula cele kose črne zemlje in vrgla jih visoko v zrak. O pogledu na tako neizkušenost se francoski zemljemerec (inženir) prime za glavo in sam nastavi topove; nij mu bilo na mari to, ker so kozaške olovnice nspreneboma žvižgale okrog njega.

Taras je z daleč videl, da zlo preti vsemu Nezamajkovskemu in Steblikovskemu kurenu, torej na vse grlo krikne: „Stopite brž od voz in zasedite konje!“ A vendar bi ne bili vsi Kozaci zavzeli konj, da Ostap nij v sredo sovražnika zagozdil se, ter netilnic izbil iz rok šestim topničarjem, štirim pa nij mogel izbiti jih: odgnali so ga bili nazaj Poljaci. Zdaj pa ptuji kapitan sam v roci vzame netilnico, da bi zapalil največi top, kolikoršnega še nikoli popreje niso videli Kozaci. Grozno je zijalo njegovo ogromno žrelo, tisočera smrt je pretila iz njega. Ko je bil zagrmel — in ko so po njem bili sprožili se štirije drugi topovi, še štirikrat je gluho zadonelo in stresnila se zemlja — in veliko je bilo gorje! Po marsikaterem Kozaku zajoče stara mati in bode z okoščelo roko bila se po ostarelih praih; marsikatera soproga bode vdova v Gluhovu, Nemirovu, Črnigovu in po drugih Ukrajinskih mestih. Marsikatera milica bode slehrni dan tekala na veliko cesto, ozirala se za slehrnim popotnim in gledala, ali nij kateri njih njenega srca najmilejši. Pa mnogo vsakojakega vojščaka pride po mesti, a nobeden ne bode njé milec.

Polovica Nezamajkovskega kurena je zginila, kakor bi je ne bilo nikoli bilo na sveti! olovnice so jo pobile in po borišči razmetale tako, kakor — kedar toča potolče vso njive kmalu, njivo kder je popreje — kakor pezno zlato, rumenelo in dozorevalo vsakojako klasje.

Kako je to presunilo Kozake! kako so se vznemirili! kako je razljutil se kurenni ataman Kukubenko, ko je bil zagledal, da je več, nego pol njegovega kurena poginilo! Planil je zè svojimi ostalimi Nezamajkovci vred na vruga, — kakor po zelnatih glavah, ljuto sekal okrog sebe, mnogo konjikov zbil raz konje, s kopjem moril jezdece in rane sekal konjem, dokler nij priklestil do topov, a užé je bil priboril top; pak zagledal je, da je Humanski kurenni ataman prodrl blizu, in Štepan Goska — da je privojeval véliki top. Zapusti torej svoje mesto in zè svojim ku-

renom vred plane na drugo jato sovražnika; kodar so Nezamajkovci klestili, ondod so gaz delali pred seboj! kodar so se vračali, ondod je bila stranaka pot! Videlo se je, kako so svetile se Poljske vrste: Poljaci so padali, kakor snopje. Prav pri vozech je bil Voltuzenko, spredaj Čerevičenko, pri daljnejših vozech je bil Degtjarenko, za njimi pa kurenni ataman Vrtihvist. Degtjarenko je bil užé dva plemenitaša pregnal s kopjem, napósled je pregnal še tretjega, ki pa nij hotel vdati se. Čil in krepak Poljak je bil to; z lepim orožjem obogačen je pripeljal petdeset služnikov zé seboj. Krepko je zgrabil Degtjarenka, podri ga na zemljo, a užé je zé sabljo vrezal ga in kriknil: „Ni eden izmej vas psov Kozakov se mi ne ubrani!“

„Čaki malo!“ — krikne Timek Šilo in skoči k njemu. To je bil neumoren Kozak. Kolikrat je atamanoval na morji! Mnogo je strpel vsakojakega gorjé. Vjeli so jih bili Turci pri Trapezuntu in vsi so kot sužnji morali iti na galejo; sklenili so jim z verigami roke in noge, po cele tedne dali jim ne pšena in napajali so jih sè zoprno morskó vodo. Ubogi zaločenci so vse strpeli, da le vere, bali so se, ne bi treba bilo izdati.

Timka Šila pa nij skrbelo to; poteptal je sveti zakon in zé sramotnim turbanom ovil si gréšno glavo; sprijaznil se je s pašo, poključaril na barki — in napósled je bil gospod vsem sužnjim. Tega so se najhujše bali vsi sužnji, ker znali so, že svojo vero prodáde in povraži se, — da bode tem krutejšé in trpkejšé njegovo gospodarstvo. Pa je tudi rés bilo to. Vse je Timek Šilo novič vklenil po tri — pa po tri skupaj, bridke verige vsem nategnil do belih kostij, — vsem vratove okoval z njimi in čestil jih z gorkimi zaušnicami. A ko so Turci, veseli, ker so zajeli takega slugo, jeli bili godovati in svoje vere zakon pozabivši opili se, prinesel je vseh štiri in šestdeset ključev in razdal jih sužnjim, da bi si odklenili ključavnice, verige pometali raz - se, zmetali v morje, namesti njih prijeli za sablje in Turke poklali. Kazaci so o tej priliki bili nabrali mnogo plena in slavni so se vrnili v domovino — in dolgo časa so banduraši slavili Tinka Šila. Odbrali bi ga bili za koševéga, pa je bil grozno čuden Kozak. Časi je proslavil se s činom takim, s kakoršnim bi se ne bil odičil ni najmodrejši junak, časi pa je sramotil se z abotami, rés nevrednimi vrlega Kozaka. Zopil in zaveseljačil je vse, vsem je bil dolžan na Šiči, poleg tega pa je bil tihotap, kakor kak uličnjak; po noči je zdaj pa zdaj vse orožje iz ptujega kurena iznesel in to ali to krémo zametal z njim. Zaradi takih preširnih hudobij so ga na trzi privezavali k slopu in hrastovko blizu njega polagali, zató da bi ga bil vsakedo, kolikor bi bil mogel, udaril z njo; ali nij bilo nobenega Zaporožca, ki bi vrezal bil ga s hrastovko, vsakedo se je spominjal njegovih zaslug. Takov je bil Kozak Timek Šilo.

„Tú le je nas psov eden, ki se vam drzne po robí postaviti se!“ — zagrmel je, ko je bil planil na Leha. Zgrabita se; naranci in sponse so jima popokale vsled vzajemnih udarcev. Poljak

mu preseče železno košuljo: vrezal ga je z bridkim železom v živo telo; kosaška košulja zarudi, ali Šilo se nij zmenil za to; zamahne z vso svojo žilavo roko (teška je bila njegova korenjaška roka) — in zaseče mu rano v glavo. Kovana čelada se mu razleti, Poljak zvehra in pade; Šilo skoči k omedlelemu, da bi ga do čela ubil in pokrižal. Ne ubij, Kozak, vruga, raji odstopi! Nij bil še Kozak odstopil, užé je pobitemu eden izmej slug Kozaku nož porinil v vrat. Šilo se obrne: gotovo bi bil zalótil drzovitca, ali zginil mu je v strelnem dimu.

Z vseh stranij se je strel razlegal iz pušek. Šilo se stresne in začuti, da je smrtno ranjen. Zvrne se, rano zatisne z roko in svojim tovarišem krikne: „Z Bogom, gospodje bratje, tovariši! Večna bodi pravoslavna Ruska zemlja — in večna njé slava!“ Zatisnil je gasnoče oči — in ločila se je kosaška duša od krepkega telesa. A užé je prijezdil Zadorožni sê svojimi vred, bojne vrste klestil kurenni ataman Vrtihvist in prilomastil Balaban.

„A kaj, gospodje,“ — oglasi se Taras in kurenega atamana povpraša: „ali imate še kaj prahu v prašnicah? — ali nij še oslabela kosaška moč? — ali neomagujó Kozaci?“ —

„Še je, batko, dosti prahu v prahovnicah; ne peša še kosaško junaštvo; neomagujó še Kozaci!“

Silno zadivjajo Kozaci, vse vrste se vragu zmesé. Kratki polkovnik ukaže zbor in dáde osem pisanih praporov zasaditi, da bi zbral svoje ljudi, ki so bili razkropili se po vsem polji.

Vsi Lehi so bežali k praporom; pa nijso bili še zgrnili se, da bi se bili zopet po robu postavili, užé je kurenni ataman Kukubenko zopet zê svojimi Nezamajkovci vred udaril na njih sredo in zaletel se v trebušatega polkovnika. Polkovnik se nij vstavil mu: obrnil je konja in zdivjal z mesta; ali Kukubenko je daleč po polji gnal se za njim in preganjal ga, da se nij mogel zediniti zê svojim polkom.

Štepan Goska to zagleda iz pobočnega kurena in tudi spusti se za njim; v roci je imel zanjko; skloni glavo konju na vrat, počaka ugodne prilike in nenadoma polkovniku zanjko vrže okrog vratu. Polkovnik vês zarudi, z obema rokama zgrabi vrv in hoče pretrgati jo, ali v tem mu je užé krepka roka sulico zapodila v život. Ostal je na mestu, kakor k zemlji pribit. Ali tudi Goska nij junakoval dalje! Stoprv ozrli so se bili Kozaci, užé so Štepana Gosko videli sê štirimi sulicami prebodenege. Nesrečnež je le še vskliknil: „Naj poginó vsi vrazi, naj Ruska zemlja zmore na vekov veke!“ — in izdihnil je svojo dušo.

Kozaci se ozró, a užé je z ene strani Kozak Metelica igral z Lehi in predri kmalu tega, kmalu tega, z ene strani pa je zê svojo vojsko pritiskal ataman Nevelički — in od voz vruga odganjal. Krivogobec pobija sovražnika, tam pri daljnih vozeh pa je tretji Pisarenko užé odgnal celo jato Lehov, tam-le pa so užé povspeli se na vozove in bijó se celó na vozeh.

„No, gospodje!“ — oglašal se zopet ataman Taras, ko prijezdi pred kosaške vrste, in povpraša: „ali imate še kaj smodnika v prahovnicah? — ali še ne peša kosaška moč? — ali ne omagujó užé Kozaki?“ —

V tem Bolduh pade z voza; zadéla ga je olovnica prav pod srce; starec še zbere vse svoje moči in opomni: „Nij mi žal, ker zapuščam svet! Bog daj vsakomu tako smrt! slava bodi Ruskej zemlji do konca vekov!“ — vzdihnil je — in Bolduhova duša se je v višine dvignila: odplula je davno odálím starcem pripovedat, kako znajo tleči se na Ruskej zemlji, a kar je še odličnejše: kako znajo na njej umirati za sveto vero.

Balaban, ataman, zgrmel je précej potlej na tla. Tri smrtne rane kmalu je dobil: zadelo ga je bilo kopje, prošnila olovnica in poljubil palaš; a to je bil eden najsrénejših Kozakov, atamanoval je o mnogih merskih bojih; ali najslavnejše je načeloval na Anatolskih obalah. Tam so nabrali mnogo rumenjakov, naplenili mnogo turškega imenja, orožja in vsakojakega oblačila.

Ali bridko jim je bilo na poti nazaj: pripluli so mej olovnice neke turške barke. Ko bitro je sovražna barka bila zalotila jih, polovica čajek je zaplesala in prevrnila se, pa noben Kozak nij utonol: otele so jih potopa čajkam ob straneh privezane trstikaste plavuti. Balaban je bil z vsemi vesli odplul na stran, obrnil se na ravnost proti solncu, ter je neviden bil turškej barki. Pa vso noč so s plavnicami in čakami vodo plali iz čajek in zadelavali luknje; iz kosaških hlač so delali jadra, ter ubežali bistrojšej turškej barki. Pa nijso le srečno pribežali na Sič, temuž prinesli so s seboj zlato prošito rizo (obleko) arhimandritu Mejgorskega samostana v Kijevu — in ogrinjalo na Zaporožji za oltar, ki je bil iz čistega srebra. A dolgo časa so potlej banduraši slavili Kosaško drzovitost. Povesil je glavo; čutil je predsmrtne bolesti — in tiho je opomnil: „Zdi se mi, gospodje bratje, da pošteno umrjem; sedem sem jih posekal, devet s kopjem prodril, mnogo poteptal s konjem, koliko sem jih zé svincem podrl, tega pa ne pomnim več. Naj večno cvete Ruska zemlja!“ — izgovoril je še — in odletela je njegova duša.

Kozaki, Kozaki! ne tratite svoje vojske — njenega cvetija!

Užé so bili stopili okrog Kukubenka, užé je bilo živih samo sedem junakov Nezamajkovskega kurena, užé tudi ti so bili nenaavadno utrujeni, njih obleka je užé bila vsa krvava. Taras sam, ko zagleda njegovo gorjé, prihití mu na pomoč. Ali prepozno so prispeli Kozaci: predno so mogli odgnati vraga, prodril mu je bil s kopjem srce. Tiho je Kukubenko omahnil v roke Kozakom, ki so ga prijeli — in potokoma je iz njega kri vrela, enako dragemu vinu, katero so v steklenej posodi iz kleti nesli neoprezni služniki, ob prag spodtaknili se, ter razbili drago posodo; vino se je razlilo po tleh, a gospodar je prihitel in prijel se za glavo, kajti hranil je pijačo za znamenitejše životne ure, — če mu Bog dáde učakati jih, ko ga na stare dni utegnó obiskati mladostnega ži-

vénja tovariši, da bi z njimi vred spominjal se davno minolih časov, ko se človek različno in dobrodejejeje veseli. Kukubenko se ozre okrog sebe in spregovori: „Hvalim Boga, ker umiram vam pred očmi, tovariši! Bog daj, da bi po naših dneih živeli vrlejši ljudjé, a Kristu draga zemlja naj večno cveté!“

A vzletéla je mlada duša. Angelji so jo prejeli v svoja naročja in odnesli v nebesa; dobro mu bode tam. „Sédi, Kukubenko, na mojo desno stran!“ — poreče mu Krist, „ti se nisi izneveril tovarištvu, nijski vdeležil se nikakoršnega nečestnega čina, nijsi nobenega človeka pahnil v gorjé, a varoval si mojo cerkvo in zagovarjal jo.“ Kukubenkova smrt je vse razžalostila. Kozaška vojska se je zelo manjšala; mnogo hrabrih junakov nij več bilo živih; pa so vendar še junakovali in vraga klestili Kozaci.

„A kaj, gospodje!“ — spregovori zopet Taras ostalim kurénom in povpraša: „ali imate še kaj smodnika v smodnicah? — ali vam nijsó še skrhalé se sablje? — ali nij še opešala kozaška moč? — ali nijsó še onemogli Kozaci?“ —

„Še imamo prahu, batko; še sečó naše sablje; nij še opešala kozaška moč; ne omagujó še Kozaci!“

Zopet so Kozaki planili na sovražnika tako, kakor bi ne bili pretrpeli še nobene zgbue. Užé so bili samo trije atamanje še živi; povsodi je potokoma tekla kri in visoko so kupičili se mostovi iz pobitih Kozakov in Poljakov. Taras se ozre v nebo, a užé je po zraci krožila jastrebov truma. No, pač bode kedo imel uživati mrtvece! A užé so tam Metelico nabodli na kopje; užé je drugega Pisarenka glava odletela in poškilila z očmi; užé je padel in v zemljo buhnil na štiri kose razsekani Ohrim Goska. „Nu!“ — krikne Taras in poplapola z robcem. Ostap je razumel to znamenje; planil je iz zatropa na konjike. Lehi nijsó strpeli silnega napada, a gnal jih je in nagnal prav na tisto mesto, kder so v zemljo zabiti bili koli s polomljenim kopjem vred. Konji so spodtikali se in padali so, Lehi pa so prekučovali se jim čez glave. A ta trenutja Kursunci, ki so poslednji stali na vozeih, zagledajo, da imajo vraga le streljaj daleč pred seboj, — ta trenutja jemó streljati. Zmočenost in beg je vstal mej Lehi, Kozaci pa so ohrabрили se.

„Naša je zmaga!“ — razlegali so se z vseh strani Zaporožki glasovi; Zaporožci so jeli trobiti in razvili so prapor — kozaške zmage znamenje. Bežali so in skrivali se razpojeni Poljaci. „Nu, nijsmo še zmogli ne, nikakor!“ — kričal je Taras in kazal v mestna vrata; pa je resnico trdil.

Vrata so se bila odprla in iz mesta se je vsul husarski polk, vseh jezdnih polkov dika. Vsi so bili na krasnih črnorijavih konjih; na čelu je ponašal se jim jezdec, krasnejši in srčnejši od vseh drugih; izpod jeklene čelade so mu gledali in v zraci igrali črni lasje, ob roci pa se mu je vila draga opaska, ki je bila splela jo najodličnejše krasotice roka.

Taras okamenil, ko spozná, da je Andrej to. A užé ga je oblačil prah in bojní ogenj, hotel je zaslužiti ob roci navezано darilo. Stari Taras se vstavi — in gledal je, kako je pot čistil pred seboj; kako je vse razganjal, mlatil in rane sekal na desnoj in na levoj strani. Taras nij mogel strpeti tega, kriknil je: „Kaj? — ali svoje? — svojce? vražji sin, — ali svojce klatiš?“ Pa Andreju nič nij bilo do tega, kedo je pred njim, ali njegovce — ali kedo drug; nikogar nij poznal. Videl je le kodre, dolge svilene kodre, pa bele prsi, podobne labudu na reci, in vrat — bel, kakor sneg, in pleča — in vse, kar je dražestno ustvarjeno.

„Aj, junaci! zvabite mi le njega k lesu, privabite mi le njega! — kričal je Taras. A ta trenotek je trideset bistrih Kozakov odločilo se, da ga okané. Pritrdé si na glavi visoke čapke in na konjih uderó na ravnost proti husarjem. Planili so zé strani na sprednje, pobili jih in oddelili od zadnjih — in prve in poslednje nadarili zé spominom. A Golokopitenko je Andreja s palašem mahnil po hrbtu, potlej pa so vsi kmalu pobegnili — in bežali so, kakor so le mogli dirjati kosaški konji. Kako je vzrojil Andrej! — kako je po vseh žilah zavrela mu mladostna kri! Zbode konja z ostrima ostrogama, na vso moč udere za Kozaki, ni ozrl se nij nazaj, nij videl, da-le dvajset vojščakov dirja za njim. A Kozaci so na vso moč na svojih konjih plavali na ravnost k lesu. Andrej se raspali na konji, a skoro bi bil užé dosegnil Golokopitenka, pa neka silna roka mu za uzdo zgrabi konja. Andrej se ozré: pred njim je Taras!

Stresnil se je po vsem životu — in obledel je tako, kakor obledi dijak, ki svojega tovariša nebotoma sune, tovariš pa ga z ravníkom mahne po glavi, zató pa dijak vzbese, kakor ogenj, raztegočen plane iz klopi in za oplášenim tovarišem dere, da bi ga na kose raztrgal, v tem pa zaletí se v učitelja, ki stopi v učilnico: o takej priliki tisto trenotje odjenja strast in besnost se umakne velikemu strahu. Prav tako je zibnila Andrejeva razkašenost. Nij videl pred seboj nikogar, le strašnega očo.

„Nu, kaj pa zdaj učiniva?!“ — zagrmí Taras — in gledal mu je na ravnost v oči. Andrej pa nij žugnil ni besedice — in stal je na mestí v tla povešenih očij.

„No, sinko! — ali so ti pomogli Lehi?“ —

Andrej nij odgovoril.

„Tako! — tedaj si izdal vero! — izdal svoje! — Stopi préd-me! zlezi raz konja!“

Pokorno, kakor otrok, zleze s konja in polumrtev se vstopi pred Tarasa.

„Stoj in ne gani se! Jaz sem te splodil, jaz te tudi zatarem!“ — vskrikne Taras, stopi korak nazaj in vzame puško z rame.

Kakor platno, tako bled je bil Andrej; slišalo se je, da so njegova usta šepetala nekaj in da je izgovoril neko ime; ali to

nij bilo domovini ime, ni materi, ni bratovo, temuž to je bilo prekrasne Poljke ime. Taras ustrelil.

Kakor žitni klas, ki ga žanjec izpodreže zè srpom, — kakor mlada srna, ko pod srcem začuti smrtno olovnico, tako je sklonil glavo in na travo sesel se, a ni besedice nij žugnil.

Sinobojca je stal na mesti in dolgo časa gledal brezduhi trup. Tudi mrtev je Kozak bil velekrasen: njegova čvrsta lica, malo popreje polna moči in ženstvu čaralno vabljiva, odlikovala so se še zè svojo redko mičnostjo; črne obrvi so — kakor žalujoča svila, mračile njegovo obledelo obličje. „Da nij Kozak!“ — spregovori Taras, „a rasti je visoke, obrvij črnih, lica takega, kakoršnega je plemenitaš, in krepke roke je bil na boji! Škoda ga je, poginil je brezi slave, kakor kak zaničljiv pes!“

Oče, kaj si učinil?! — ali si ga ti umoril?! — vsklikne Ostap, ki je ta trenotja prijezdil.

Taras prikima z glavo.

Nepremično je Ostap mrtvacu gledal v oči. Žal mu je bilo brata; opomnil je: „Oče, izročimo ga zemlji čestno, zato da se mu ne bodo rogali vrazi in da mu trupa ne razkljújó pleneči ptiči.“

„Pokopljó ga tudi brezi nas!“ — opomni Taras, „saj ga počeste plakalci in tješitelji!“

Dve minuti blezu je premišljal, ali bi ga prepustil gladnim volkovom in drugim plenečim zverim, ali bi počestil junaško slavo, katera mora važna biti vsakemu vitezu, če prav je junak njegov vrag. Ali skokoma k njemu prijezdi Golokopitenko in krikne: „Gorjé, ataman, Lehi so se ojačili, prišla jim je na pomoč čvrsta sila!“

Jedva je to izgovoril Golokopitenko, užé pridirja Voltuzenko. „Gorjé, ataman nova sila se zgrinja!“

Jedva je Voltuzenko utegnil to povedati, užé Pisarenko brezi konja pribeži: „Kde si, batko, kozaki te išó. Užé so ubili kurenega atamana Neveličkega, Zadorožni je mrtev, Čerevičenko je ubit; ali kozaci se še branijo, neté umirati, ker tebe ne vidijo; hoté, da se še enkrat ozreš va-nje pred smrtno uro!“

„Na konja, Ostap!“ — krikne Taras in z mesta zdirja, da bi še sešel se s Kozaci; da bi še enkrat ozrl se va-nje — in da bi Kozaki še enkrat pred svojo smrtjo videli svojega atamana. Ali nij bil še pridirjal iz lesa, užé je sovražna vojska usula se okrog in okrog lesa, — in mej drevjem so se jezdecí prikazali zè sabljami in kopjem v rokah. „Ostap, Ostap! ne vdaj se!“ — kričal je Taras, sam pa je izdril sabljo in jel rane sekati na vse strani okrog sebe. Na Ostapa je šest kmalu skočilo jih, ali njih napad nij bil srečen; z enega je odletéla glava, drugi se je zgrudil, tretjega je s kopjem sunil mej rebresa, četrti pa je bil opreznejši: ognil se je z glavo olovnice, a zajedla se je v prsi konju, ki je vteklo poskočil, na zemljo zavalil se in jezdeca udušil pod seboj.

„Dobro, sinko! vrolo, Ostap!“ — kričal je Taras, „ha, tudi jaz pojdem za teboj!“ A sam se je ubranil vsem napadnikom.

Taras seče in propada okrog sebe, kmalu tega — kmalu tega mahne po glavi, a sam le préd-se gleda na Ostapa, a vidi, da je zopet osem kmalu planilo jih na Ostapa. „Ostap! Ostap! ne vdaj se!“

Ali užé zmagujó Ostapa, — užé je eden njih sè zanjko vjel ga za vrat, — užé ga dušé.

„Oh, Ostap, Ostap!“ — kričal je Taras, prodiral k njemu in besno sekal na vse strani, kamor je priletélo. „Oh, Ostap, Ostap! . . .“

Ali kakor bi bil težak kamen zadel njega samega, vse je vrtelo se mu pred očmi; o tej bojnej gujiči mu je križalo se pred očmi vse: odsekane glave, sablje, kopje, dim, ognjeni bleak, — vse to je plesalo pred njim z gostim lesom vred. In zgrmel je na zemljo, kakor kak izpodrobljen hrast. Megla in mrakota mu je zakrila oči.

X.

„Ali sem dolgo spal!“ — opomni Taras, ko se probudi — kakor po trpkéj pijanosti, in rad bi bil izpoznal predmete okrog sebe. Strašna slabost se je lotila njegovih udov. Jedva je spoznal pred seboj neznane stanice stene in kote. Na posled zagleda, da Tolkač sedi pred njim in čaka slehernega njegovega dihljaja.

„Da“, — premišljaj je Tolkač, „morda bi bil ti na veke zaspal!“ — na glas pa nij spregovoril nobene besede, le s prstom mu je kazal, naj molči.

„Povédi mi vendar, kdé sem?“ — povpraša Taras; zbiral je vés svoj um, rad bi bil spomnil se, kaj se je zgodilo z njim.

„Molči vendar!“ — okrikne ga ostro tovariš, „kaj te briga to? ali nij dosti, ker si vés poln obrunek? Minola sta užé dva tedna, kar te z mérom skrivamo, kar te kuha vročica in kar blebečeš vsakojake neumnosti. Stoprv ta pot si bil mirno zaspal. Molči vsaj, če nečeš sam sebi škoditi!“

Pa Taras je skrbel: rad bi bil zbral svoje misli in zvedel, kaj se je bilo pripetilo mu. „Ali nij rés, da so me Lehi obsuli in vjeli? ali nij rés, da nijsem mogel izviti se izmej drhali?“

„Molči vendar, ali moraš z mérom blebetati, vražja dečina!“ — zaupije Tolkač srdito, kakor kaka pestuna, ki razhujena ne more upokojiti kričéčega otroka. „Kaj ti pomore to, če zvéš, kako si otel se? — vesel bodi, ker si všel! Na sveti so dobri ljudjé, ki te niso izdali — nu, to ti je dosta! Bog zna, koliko nočij bodem moral še bežati! Ali meniš, da si všel, kakor kak prost kozak?! Bog pomози, na tvojo glavo so razglasili dva tisoč rumenjakov!“

„A Ostap!“ — naglo vskrikne Taras in rad bi se bil vzdignil; ta hip se spomni, kako so bili zalotili Ostapa, da so zvezali

ga v prižo njega in da je zdaj v Poljskem zajetji. Žalost je ovladala njegovo staro glavo. Strgal je zó svojih ran, in razpotegnil vse ovezke, metal jih je daleč okrog sebe; hotel je glasno povedati nekaj, pa je blebetal zmóčeno: vročica in blaznost mu je zopet prevzela možgane — in razgrajal je in govoril breziurno. Vérni tovariš pa je stal pred njim: branil se je in mirno je poslušal Tarasovo kletev in njegovo psovanje. Napósled ga prime za nogi in roci, povije, kakor otroka, priredi vse obvezke, zavije ga v volovsko kožo, vezi pa k sedlu primotá. A zopet sta bežala dalje.

Če prav mrtvega, vendar te otmem! nečem, da bi Lehi mrevarili tvoj kozaški trup, na kosce trgali ga in v vodo metali. A če prav ti utegne orel oči izkljevati iz glave, naj jih bode izkljeval naš stepni orel, a ne Poljaki orel, — ne tisti, ki s Poljske zemlje priletuje. Če prav mrtvega, vendar te vzamem zó seboj v Ukrajino!"

Tako je govoril vérni tovariš; jezdil je neprenehoma dalje, po dnevi in po noči — in s brezičutstvenim Tarasom vred pridiral na zaporoški Sič. Tam ga je začel neumorno zdraviti s koreninami in s mokrimi obvezki; našel je bil neko Židko, ki je znala ljudi lečiti, mesec dnij ga je napajala z raznimi zdravilnimi pijačami in napósled je Taras pozdravil se. Ali so lekarski pomočki zmogli — ali pa je njegova železna moč to učinila, — po poludrugem meseci je zopet bil na nogah. Rane so se zacelile, samo obrunke, ki so jih bile sablje zasekale, kazale so, kako globoko je bil ranjen stari Kozak po svojem životi. Taras pa je bil do céla promenjen, otožen je bil in globoko zamišljen. Tri globoke praske so se mu poznale na čeli, pa so mu tudi ostale na njem smérom.

Ozré se okrog sebe, ali na Siči je bilo vse novo, vsi stari tovariši so bili pomrli. Ni enega nij bilo več izmej tistih, ki so s njimi vred bojevali za pravico, za véro in bratstvo. Tudi tistih Kozakov, ki so bili s koševim vred udrli za Tatarjem, tudi njih nij bilo davno več; vsi so bili položili glave, vsi so poginili: nekateri so na boji žrtvovali svoje živénje, nekateri so vsled lakote in žeje pomrli sredi slanih Krimskih step, nekateri se so zajeli, da jih nij bilo več ni sluha ni duha, — da, celó poprejnjega koševga uté dolgo nij bilo več na sveti in nobenega starih tovarišev, a po vsem nekedanjem Kozakem borišči je trava rastle. Tarasu so le pripovedali, da je bila velika gostija, hrumna gostija; posoda je na kosce razbita ležala okrog, — ni kaplje vina nij bilo ostalo nikder, gostje in služniki so raznesli vse drage čaše in posodje — a žalosten stoji domu gospodar in premišlja, da bi bilo boljše, da nij bilo te gostije. Zaman so si prizadevali, da bi bili razvedrili in razveselili Tarasa; zaman so bradati, sivi banduraši po dva, po trije hodevali okrog in proslavljali njegove kozaške čine — do vsega je bil résen in hladnoduh, a na neprominljivem obrazi se

mu je prikazovalo neugasljivo gorjé in tiho je sklanjal glavo in sam sebi opominjal: „Sin moj, Ostap moj!“

Zaporožci so se zbirali na morskí odplov. Dve sto čajek so bili spustili na Dnjeper; Mala Azija je ogoljenih glav in dolgih čopov Kozake zagledala in videla, kako so z mečem in ognjem plenili njene cvetoče obale; videla je svojih mohamedanaskih biva-teljev turbane razmetane, enako neštevilnemu cvétiju — po polji s krvjo napojenem in po pomorji. Videla je mnogo Zaporožskih prosmoljenih šaravar in žilavih rok, v rokah pa črne nagajke. Za-porožci so obrali in pokazili vse vinograde; po mošejah so puščali cele kupe gnoja; drage Perziške pahovke so upotrebljali za hlač-nike in opasavali so z njimi zamazane svitke. Dolgo še kasneje so nahajali po mestih kratke Zaporoške lule.

Veselo so odpluli nazaj; za njimi se spusti turška barka z desetimi topi vred, a zé strelom iz vseh topov kmalu je njih lahke čajke razpršila, kakor trumo ptic. Tretji del jih je utonol v mor-skih globelih, ostale pa so se zbrale, priplule so Dnjepru k ustju — in pripeljale dvanajst bečkov, polnih cekinov. Ali Tarasa vse to nij zanimalo nič. Hodeval je in vmikal se v loge in na stepe, kakor bi bil na lov zahajal, pa puška je bila smérom nabasana; vsak pot je streljivo del od sebe in poln bridkosti je sedel morju na obalo. Dolgo je sedeval tam, sklanjal glavo in neprenehoma vzdihal: „Ostap moj! Ostap moj!“ Pred njim se je svetlilo in raz-prostiralo Črno morje; v daljnem tratičji je čojka kričala; njegove sive brke so srebrelé in solza je pobijala solzo.

In nij strpel Taras. „Kaj je meni do vsega tega,“ — opomnil je, „pojdem pozvedet, kaj dela, ali je živ ali mrtev, morebiti pa nij v grobu, a bodi-si to ali to, moram ga videti!“ Po tednu dnj je užé v mestu Humani bil na konji, obogačen z orožjem, s kop-jem, zé sabljo, ob sedlu je imel popotno steklenico, posodo s kašo vred; patrone smodnika, konjako uzdo in druge vsakojakosti. Ubral je pot na ravnost k nečistemu, očrnelemu domcu, ki so mu majhna okna jedva bila vidna in nij poznalo se, s čem so zamazana; dim-nik je bil pokrit s cunjami, luknjasta streha pa je bogato bila pokrita z mahom; prav pred vrati je bilo polno vsakojakih smetij. Skozi okno je gledala Židka, na glavi je imela čapko, posuto z otemnelimi biseri.

„Ali je mož domá?“ — povpraša Bulba v tem, ko je zlezal raz konja in za uzdo privezal ga k železnemu kavliču prav pri vratih.

„Domá,“ — odgovori Židka in brž odide, da prinese konju ovsa v korito, vitezu pa vrč pive.

„Kdé pa je tvoj Žid?“ —

„Tam v sosednej stanici je, moli,“ — pové Židka, prikloni se — in ko Bulba k ustnom prinese vrč, voščila mu je dobro zdravje.

„Ostani tù, nakrmi in napoji mojega konja, jas pa pojdem
Letopis 1872 in 1873.

in pogovorim se z njim na samem. Moram nekaj pozvedeti od njega.

Ta Žid je bil znani Jankelj. Prikazal se je bil v Humani kot najemnik in krčmar; vjel je malo po malo vse okrožne gospe in plemenitaše v svojo pest, malo po malo je tudi vse novce pobral krajini — in silno je njegova navzočnost poznala se na tej strani. Tri milje daleč na okrog ni enega bivališča nij bilo poštenega: vse je pehalo in razpadalo, vse je pijančevalo, zato je vstajala revščina in pustota; vsa krajina je bila podobna okrogu po požaru ali po moriji, a da je tam še deset let ljud dri Jankelj, pa bi bil oplenil vso vojvodino.

Taras stopi v stanico. Žid je molil v svojem dosti omazanem savanu (spodnja suknja) — in obrnil se je, da bi po običaji svoje vere pljunil še poslednji pot, — kar se njegove oči srečajo z očmi za njim stoječega Bulbe. Židu je takoj mozeg prošnil spomin na dva tisoč rumenjakov, ki so bili obljubljeni za Tarasovo glavo; ali sramota se je polastila ga zbog nesramne dobičkarije in trudil se je, da bi v sebi zadušil večno misel na zlato, — na lakoto, ki, kakor črv — Židu ovija srce.

„Cuj, Jankelj!“ — ogovori Taras Žida, ki je začel priklanjati se mu in ki je pozorno vrata zapri, zato da ju nihče ne bi videl. Jaz sem tebi živjenje otel — kakor psa, tako bi te bili utopili Zaporožci, — zdaj pa je na tebi vrsta, zdaj pa ti meni pomozil!“

Židu se lice nekako počmeri.

„No, kako? — če je kako mogoče, zakaj bi ne postregel ti?“

„Ne govôri ničesar; odpelji me v Variavo.“

„Ali v Variavo? — kaj, ali v Variavo?“ — povpraša Jankelj. Obrvi in pleča so se mu namršila.

„Ne govôri mi ničesar. Odpelji me v Variavo! Zgôdi se, kar koli, še enkrat ga hočem videti, spregovoriti mu hočem še eno besedo.“

„Komu hočeš spregovoriti še besedo?“ —

„Njemu, Ostapu, svojemu sinu.“

„Ali morda gospod nij slišal, da užé . . .“

„Znam, znam vse, za mojo glavo dajó dva tisoč rumenjakov. Znajo pač, ti bedaci, koliko je vredna! Jaz tebi dádem pet tisoč! Ná précej zdaj-le na roko dva tisoč!“ — reče Bulba in dva tisoč rumenjakov izspé iz usnjatega pasu, „ostanek pa dobodeš po mojej vrnitvi.“

Žid brž popade robec in pokrije z njim rumenjake. „Aj, krasni novci so to! aj pezni novci!“ — hvalil je, rumenjake obračal mej prsti in del ga mej zobe. „Jaz ménim, da ta človek, kateremu ste, milostivi gospod, pobrali te lepe rumenjake, da nij prečivil ni ure več na sveti, temuč da je précej skočil v vodo in utonol vsled grozne žalosti po takih krasnih rumenjaki!“

„Jaz bi ne prosil tebe — sam bi morda našel pot v Variavo: ali utegnili bi me kako spoznati in prijeti ti prokleti Lehi, zlasti

— ker ne znam dobro zatajevati se. A vi, Židje, vi ste užé ustvarjeni za to. Vi okanite tudi vruga, da je treba; vi ste na vse strani premeteni: zató sem k tebi prišel! Da, tudi v Varišavi bi sam ob sebi ničesar ne pripridil, napresi tedaj voz in odpelji me précej!“

„A vi, gospod, menite, da se kar takisto izpelje kobila, brž pripreže, potlej pa hi! — aj, aj, čakiva malo!“ Vi, gospod, menite, da je mogoče tako, kakor koli, peljati, skriti vas!“

„Nu, skrij me, skrij, kakor hočeš: morda bi to bilo mogoče v praznem sodu, ali ne?“

„Aj, aj! vi, gospod, menite, da bi se morda lahko skrili v prazen sod! Ali, gospod, ne znate, da bode vsakedo veroval, da je žganje v sodu?“

„Nu, pa naj bode, kedor bode hotel, menil, da je žganje v njem.“

„Kaj? ali naj bode veroval, da je žganje to?!“ — začudi se Žid, z obema rokama segne si v lase in obe roci stegne k višku.

„Nu, zakaj se tako čudiš?“

„Ali, gospod, ne znate, da je Bog žganje ustvaril zató, da bi ga, kedor si bodi, pokusil? A tam je dosti takih lakomnikov; plemenitaš bode pet celih vrst tekel za sodom, v priliki zvrta luknjo, pa bode videl, da ne teče, a kričal bode: „Žid ne vozi praznega sode, gotovo kaj drugega vozi; Zgrabite Žida, zvežite Žida, vzemite Židu vse novce, v ječo pahnite Žida!“ Šaj vse, kar je kaj slabega, očitajo Židu, zató ker je Žid vsakomu pès, ker verujó: kedor je Žid, da nij človek.“

„No, pa me nalóži na voz z ribami vred!“

„Oh, vaj mir! nij mogoče, za Bóga, nij moči, gospod! V Poljskej so po vseh cestah ljudjé gladni, kakor psi, tudi ribe kradó, tudi gospoda bi načeli!“

„Tedaj pelji me, če prav na vrzati, samo pelji me!“

„Čakite — čakite gospod!“ — opomni Žid, svojih rokavov okraje zaviše in stopi k njemu razprostrih rok. „Dejte, tako učinimo to: zdaj zidajo trdnjave in gradove; iz Nemške so prišli francoški inženirji, zató po cestah vozé mnogo opečja in kamenja. Vi, gospod, ležete na dno voza, vrhi vas pa naložim opečja. Šaj ste, gospod, zdravi in čvrsti, kakor podoba kaže, zató vam ne bode kvarno, če vas bode malo tiščalo to; a jaz naredim zdolaj luknjo, skozi nje vam bodem dajal užitek.“

„Učini, kar hočeš, samo odpelji me!“

A po uri je voz, naložen z opečjem, peljal se iz Humani, pripreženi ste bili k njemu dve kobili. Na enej njiu je sedel dolgi Jankelej, a dolgi kodrasti lasje so mu skakali izpod majhne židovske jalomke (čapke) tako, kakor je sam poskakoval na bežečej kobili.

XI.

Ta čas, ko je ta stoprv omenjena vožnja vršila se, na mejah nij bilo še nikakoršnih mitničarjev, ni oprezovalcev, torej je vsakdo smel voziti, kar je hotel. Če je kedo drznil se, ter je preiskal kak voz, učinil je to le vsled svoje osobne odurnosti, zvlásti — kader so na vozi bile kake očem mične reči — in kedar je kedo imel roko posebno in sdatno težko in silno. Opečje pa nikomur nij bilo na mari, za tega délj je brezi vsakojake zapreke smelo peljati se skozi vrata v veliko mesto. Bulba je v svojej tesnej kletki mogel slišati le šum — in, kako so voznici kričali, drugega pa ničesar ne. Jankelj je poskakoval na svojem kratkem, vprašenem kljusetu, obračal se na različne strani in napósed je krenil v temno ozko ulico, ki je bilo ime jej: „Blatna“, pa tudi: „Židovska“, zató ker so tu réš bivali skoro vse Varšave Židje. Ta ulica je bila zeló podobna nesnažnih dvorcev zadnjaj strani. Solnce, kar je podoba kazala, nikoli nij prodrlo ná-njo. Zeló očrneli lesení domi, katerim so skozi okna gledale množne žrdí, gostili so tem bolj njé temoto. Redko kdé je mej njimi rudel kak zid iz opečja; no, pa tudi ta je užé na mnogih mestih bil do óela teman. Le tam pa tam je kdé na višku bil pobeljenega zidu kak prisojen kos, nestrpljiv očem vsled svoje belosti. Vsa ulica je bila polna drobljine: saj, cunj, črepin, potrtega lesenega posodja, s kratka: vse, kar nij bilo rabno, — vse so metali na ulico in mimohodečim stregli z najnavadnejšimi sredstvi, ki so ugajala njihovej radovednosti. Na konji sedeči jezdec bi bil z roko skoro dosegel žrdí, ki so iz doma v dom čez ulico sezale in ki so na njih visele židovske nogavice, kratke hlače in prekajene gosi. Tam pa tam je skozi zgornje okno pogledala kaka Židka strhlega lica in s temnimi steklenimi jagodami odičene glave. Kopa Židov, omazanih, raztrganih las — razmršenih, kričala je in premetala se po blati. Rudolaf Žid, po vsem obrazi poln peg, ki so ga enačile vrabójemu jajcu, pogledal je skozi okno, précej je ogovoril jezdečega Žida po svojem neumljivem jezici, Jankelj pa je zapeljal na nekov dvor. Po ulici je bil prišel nekij drug Žid; vatavil se je in začel je tudi razgovarjati se, in ko je Bulba napósed bil izrinil se izpod opečja, zagledal je tri Žide, ki so živo žnedrali.

Jankelj se obrné vá-nj in opomni, da se vse dáde zvršiti; da njegov Ostap sedi v mestnej temnici — in, če prav je težko pregovoriti stražnike, vendar-le se nadeja, da mu preskrbí priliko, da ga bode videl.

Bulba s temi tremi Židi vred odide v hišo.

Židje zopet jemó razgovarjati se in blebetati svojo neumljivo kodrčijo. Taras je pogledaval vse tri, kmalu tega kmalu tega. Nekaj ga je bilo, kar se je videlo, silno pretresnilo. Na odurelem in hladnoduhem obrazi se mu je razvnel poguben plamen osobite

nade, tiste nade, katera se časi človeka polasti o najhujšej obupnosti. Njegovo staro srce je začelo krepko utripati, kakor kakemu mladeniču.

„Čujte, Židje!“ — opomnil je, a njegove besede so pričale vshičenost. „Vam je vse mogoče na sveti, vi doboste vse, celo iz morskega dna, a stara prislovica trdi, da Žid ukrade tudi samega sebe, če le hoče kraati. Osvobodite mi Ostapa! dobodite mu priliko, da pobegne iz vrazjih pestij! Jaz sem temu-le človeku obljubil pet tisoč rumenjakov — pridenem pa jih še pet tisoč! Kolikor imam dragega posodja in v zemlji zakopanega zlata, — vse vam dādem, svojo streho in poslednjo obleko prodādem — in z vami pobotam se: kar na vojski priplenim vse svoje žive dni, da bode vsa teža polovica vas trije!“

„O, nij mogoče, ljubeznjivi gospod! nij mogoče!“ — opomni in vzdihne Jankelj.

„Ne, nij mogoče!“ — potrdi drugi Žid.

Vsi trije Židje se spogledajo.

„Poskusiti to . . .“, — opomni bojazljivo tretji Žid in pogleda svoja tovariša. „Morebiti pa se posreči, ako Bog dāde.“

Vsi trije Židje nemāki pogodrnjajo. Bulba je, kolikor je mogel, vlekel na uha, ali ničesar nij mogel uganiti. Slišal je le po gosto izgovorjeno ime: Mardohaj, drugega pa ničesar nij mogel razločiti.

„Čujte, gospod!“ — opomni Jankelj, „treba se je posvetovati s človekom takim, kakoršnega še nikoli nij bilo na sveti . . . O, o! ta je moder tako, kakor je bil Salomon, a če ta ničesar ne ugame, gotovo nihče na sveti ne pomore. Sedite lē-sem! nāte ključ, pa živemu duhu ne odprite!“ Židje odidō na ulico.

Taras zaklene duri in skosi majhno okno pogleda na blatno židovsko pozorišče. Ti trije Židje se vstavijo sredi ulice in jemō razgovarjati se dosti smēlo. Tem trijem se je brzo pridružil četvrti, napōsled pa še peti. Bulba je zopet zaslišal ime: „Mardohaj! Mardohaj!“ Židje so neprenehoma gledali na tisto stran ulice. Napōsled se konci njē izza nekega nečednega doma prikaže noga v židovskih čišmih, prikažō črnega polukaftana igrajoči nabore. „Oh! Mardohaj! Mardohaj!“ — vskriknō vsi trije Židje soglasno. Suhi Žid, nekoliko krači, nego je bil Jankelj, pa mnogo gostejše posut z brazdami po obrazi in velikega zgornjega ustna, približa se ne-strpljivej četvorici, a vsi štirije Židje so mu brž jeli razodevati, o čem se posvetujō, Mardohaj pa se je v tem nekoliko potov ozri v majhno okno, da je Taras menil, da o njem govore. Mardohaj je mahal z rokama okrog sebe, poslušal, vsajal se v besedo, često pljunil na stran, pridvignil svojega polukaftana nabore, roko vtaknil v žep in iz njega princel nekov kraguljček, v tem pa so se pokazale njegove zamazane kratke hlače. Napōsled so vsi Židje začeli vrečati in kričati tako, da je Žid na straži moral dati znamenje, naj molčē; tudi Taras se je bil užē jel bati za svojo varnost, pa spomnil se je, da se Židje ne mogō posvetovati nikder

drugde, nego na ulici, in da njih jezika ne umeje ni Lucifer, torej se upokoji.

Zibnili ste bili dve minuti; Židje vsi pridó k njemu v stanico. Mardohaj se približa Tarasu; potreplja mu po rami in opomni: „Če mi kaj sklenemo, gotovo se steče tako, kakor je treba.“

Taras pogleda tega Salomona, kakoršnega svet še nij videl, in vdáde se upanju.

Rés je bilo to: njegovo oko je moralo vzbuditi vero vá-nj: njegovo zgornje ustno je rés bilo prikazen. Njegova tolstost je gotovo bila povečala se vsled kakega postranskega vzroka. Na bradi tega Salomona je bilo samo petnajst kocin, a le na levej strani. Na obrazi je ta Salomon imel le svojih tepežev znamenja, katera si je pripredil zé svojo drzovitostjo; gotovo je užé davno zabil šteti jih, torej se jim je privadil, kakor bi mu bila prirojena bila.

Mardohaj odíde s tovariši vred, ki so bili polni zavzetja vsled njegove modrosti. Bulba je ostal sam. Nenavadno je bil vznemirjen: prvi pot se je v svojem življenji čutil nepokojnega. Njegova duša je bila zmóčena. Nij bil več tisti stari, nepristopni, neomajljivi, krepki hrast: malodušen je bil — in slab. Bal se je vsakoršnega šuma, slehrne nove židovske potvare, ki se je prikazala konci ulice. V takej strahopetosti je prebil vés dan; ni jedel nij, ne pil, in prav nič svojih očij nij zmaknil z majbnega okna. Napósed, užé kasno zvečer, prikažeta se Mardohaj in Jankelj. Tarasu je onemoglo srce.

„No, ali se posreči?“ — povpraša nestrpljiv, kakor divj konj. —

Ali predno sta Žida bila zbranih misli, da odgovorita, Taras zapazi, da Mardohaju manjka tudi poslednjega kodra, kateri je, da-si dosta nečist, vendar-le nekako prijetno sesvedrano gledal izpod njegove čapke. Hotel je nekaj povedati, ali zblebetal je tako kódrčijo, da Taras ničesar nij umel. Da, tudi Jankelj je jako često roko del na ustna, kakor bi ga bilo zeblo.

„O, ljubeznjivi gospod!“ — spregovori Jankelj, „zdaj je do céla nemogoče to! bogme, nemogoče je! To je tako hudoben ljud — v obraz bi mu pljeval človek! Naj bode Mardohaj povedal. Mardohaj se je vel, kakor še nihče doslé na sveti ne; ali Bog nij hotel, da bi se bilo tako zgodilo. Tri tisoč vojščakov je tam in jutri vse zaločence pomoré.“

Taras pogleda Židom v oči, ali užé brezi nestrpljivosti in brezi jeze.

„Ali, gospod, če hočete videti sina, mogoče bode to jutri pred solničnim vahodom. Stražniki so porazumljeni — in eden izmej načelnikov je obljubil vse. Naj ne učkajo sreče na onem sveti — oj, vaj mir! Kako lakotno ljudstvo je to! ni mej nami nij takih! Petdeset rumenjakov sem dal vsakemu, a načelniku . .“

„Dobro, pelji me k njemu!“ — reče Taras odločno — in vsa moč se je vrnila mu v dušo. Vdáde se Jankeljevemu nasvetu, naj se preobleče v ptujega grofa, prišlega iz nemške domovine; skrbni Žid je bil užé popreje priredil potrebno obleko.

Vžé je bila noč. Domu gospodar, znani pegasti rudolasi Žid prinese zležano žimnico, pokrito z nekako štorjo, in razvije jo po klopi Bulbi za posteljo. Jankelj je legel na tleh, tudi na tako žimnico. Rudolasi Žid izpije srednje veliko čašo koreninske vode, sleče svoj polukaftan — a v svojih nogavicah in čizmah je bil nekako podoben piščetu; odšel je sè svojo Židko vred v spalnico, podobno nekakej omari. Dva Židka pa sta, kakor dva domača peska, legla na tla pred to omaro.

Ali Taras nij spal. Sedel je nepremično in na láhko s prsti bobnal po mizi. V ustih je držal lulo in pulil iz nje dim, valed katerega je Žid probudil se iz spanja, jel kihati in nos zarinil v pernico. Ko hitro se je bil na nebi prikazal prvi zgodnji svit, užé je Jankelja sunil z nogo in opomnil: „Vstani, Žid, in daj mi tisto grofovsko obleko!“

Po minuti je bil užé oblečen; počrnil si je brke in obrvi, na glavo del majhno črno čapko — a nobeden njegovih najznanejših Kozakov bi ga ne bil poznal. Zdelo se je, kakor bi ne bil star bil več, nego pet in trideset let. Zdrava rudečica je igrala na njegovih licih, a obrunke so ga delale nekako gospodovalnega. Obleka, drago sè zlatom prošita, pristovala mu je prav dobro.

Ulica je bila še prazna. Nobenega tržnega bitja še nij bilo nikder v mestu s cajnico v roci. Bulba in Jankelj prideta do nekega poslopja, podobnega sedečej čaplji. To poslopje je bilo nizko, široko, ogromno, očrnelo, a na enej strani se je, kakor kakega kljunača vrat, ponašala dolga, ozka bastija, vrhi katere je čepelo kos strehe. Ta sidovina je odločena bila mnogim in raznim namenom: v njej so bile vojašnice, ječe, a tudi krvavemu sodništvu je bila zatrep. Naša popotna prideta do vrat — in ta trenutja sta bila sredi prostorne dvorane ali prav za prav: sredi kritega dvora. Blezu tisoč ljudij je spalo okrog po njem.

Nemudoma prideta pred nizke duri, pred katerimi sta dva stražnika sedéla in motila se z nekovo igro: drug drugega sta z dvema prstoma bila po dlani. Malo jima sta na mari bila prišleca, obrnila sta glavi stoprv, ko ju je Jankelj bil ogovoril: „Midva sva, čujta, gospoda, to sva midva!“

„Idita!“ — rekel je eden njiju; z eno roko je odpiral duri, eno pa je svojemu tovarišu nastavil, da bi ga udaril po dlani.

Stopita na ozek in teman mostovž, po katerem sta prišla zopet v tako dvorano, ki je imela majhna okna zgoraj. „Kedo je?“ — povpraša nekoliko glasov, a Taras zagleda veliko množico vojčakov, do čéla oroženih. „Mi ne smémo nikogar dalje pustiti!“

„Midva sva!“ — krikne Jankelj, „Bog me kázní, to sva mi dva, jasni gospodje!“ Ali žíva duša ju nij hotéla poslušati. Sreča

je bila, da je to trenutje prišel nekij tolst človek, znamenja so kazala, da je bil načelnik, silno je kregal vse.

„Gospod, to sva midva! vi naju užé poznate, gospod grof se vam še enkrat zahvali.“

„Pustite ja dalje, sto vragov! Drugega pa nikogar ne pustite naprej! Nobeden naj ne odloži sablje in naj se ne moti z ničemer!“

Daljnega resnega ukaza nijsta več slišala naša popotna. „To sva midva, to sem jaz!“ — požnedral je Jankelj, ko hitro je srečal koga.

„No, kaj? — ali je mogoče zdaj?“ — povpraša enega izmed stražnikov, ko napósled prideta na mesto, kder nij bilo več mostovža dalje.

„Mogoče je, a ne znam, ali vama odpró duri v ječo. Zdaj užé nij Jana, nekedeo drug je na njegovem mestu,“ — odgovori stražnik.

„Aj, aj!“ — opomni Žid tiho, „to nij dobro, milostivi gospod!“

„Da!“ — vakrikne résno Taras. Žid je poslušal.

Pri podzemskih, zaklenjenih in zgoraj ozkih durih je stal hajduk na tri plamene razdeljene brade. Vrhni plamen brade se je krivil nazaj, drugi na ravnost naprej, tretji pa je sezal navzdol, kar ga je jako enačilo mačku.

Žid se je smrtno prestrašil, trikrat se je priklonil in le od strani se mu je približal. „Vaša Jasnovelmožnost! jasnovelmožni pan . . .“

„Ali mene ogovarjaš, Žid?“

„Vas, jasnovelmožni pan!“

„Hm . . . a jaz, priprost hajduk!“ — začudi se trijeh plamenov bradač — razveseljenih očij.

„A jaz, bogme, veroval sem, da je to vojevoda sam. Aj, aj, aj, . . .“ — odmajeval je Žid z glavo in razprostrl prste. „Aj, kako mogočno telo je to! Bogme, polkovnik, rés polkovnik je to! Da je prst viši, pa bi bil polkovnik! Treba bi bilo gospoda posaditi na kakega zrebca, bistrega tako, kakor je muha urna, — ali bi sukal polke!“

Hajduk popravi svoje brade spodnji plamen — in oči se mu do čéla razveselé.

„Kako vojevit národ je to!“ — govoril je dalje Žid; „oh, vaj mir, kako lep ljud je to! Vrvice, kositarčki . . . kako se blišče na njih, kakor solnce; a dekleta, kder le zagledajo take vojščake . . . aj, aj!“ Žid zopet odmaje z glavo.

Hajduk zaviše z roko vrhni plamen svoje brade in izmed zob izpusti zvuk, nekoliko podoben konjskemu rezgetanju.

„Prosim, gospod, da bi mi učinili neko dobroto!“ — opomni Žid. „Ta-le knez je prišel iz ptujih krajev in rad bi videl Kozake. Svoje žive dni še nij videl, kakovi so Kozaci.“

Inozemski grofi in baronje so v Poljakej bili navadni gostje: često jih je tija gnala zgol zvedavost, da bi videli ta uže skoro polu-azijski kot Evrope. Moskva in Ukrajina menili so, da je uže v Aziji. Hajduk se prikloni dosti nizko — in zdelo se mu je prilično, da sam pristavi nekoliko besed.

„Jaz ne znam, Vaša Jasnovelmožnost,“ — spregovoril je, zakaj se vam je zljubilo, da bi jih videli. To so psi, a ne ljudje. A vero imajo tako, da je nihče ne mara.“

„Lažeš, vražji sin!“ — zagrmí Bulba, „ti si sam pes! Kako se upaš govoriti, da naša vera nij nič vredna! Da, vaše poganške vere ne mara nihče!“

„He, he!“ — zareži se hajduk, „jaz znam, prijatelj, kedo si; ti sam si eden teh psov, ki sedé tu, blizu mene. Čaki, jaz pokličem svoje ljudi.“

Taras spozna svojo nepozornost, ali samoglavost in jeza mu je branila, da bi jo bil izgovoril. Sreča pa je bila to, ker je Jankelj to trenutje bil v pričo.

„Jasnovelmožni pan! kako pa je to mogoče, da bi grof bil Kozak? — A ko bi tudi bil Kozak, kdé pa bi bil dobil tako obleko in tako grofovsko rast?“

„Govôri, kar hočeš!“ — A hajduk je bil uže odprl svoje široke čeljusti, da bi bil kriknil.

„Vaša kraljevska Milost! molčite, molčite, za Boga!“ — prosil je Jankelj, „molčite, sâj vam midva plačava, če ne kriknete, tako, kakor vam še nihče nij plačal — dádeva vam dva zlata denara.“

„Ehe! dva rumenjaka! Dva rumenjaka, to nij nič meni; sâj moram brivcu dva rumenjaka dati, zato da mi obrije le polovico brade. Sto rumenjakov daj, Žid!“ Po teh besedah hajduk zaviše svoje brade vrhni plamen. „Če mi ne dádeš što rumenjakov, pa precej zakričim!“

„I, zakaj toliko!“ začudi se trpko obledeli Žid in jame razvezati svoje usnjato mošnjo. Ali srečen je bil, ker nij imel veliko v svojej mošnji, hajduk pa dalje, nego do sto, nij znal šteti.

„Gospod, gospod! takoj idiva proč! gledite, kako hudoben ljud je to!“ — opomnil je Jankelj in gledal, kako je hajduk na dlani prebiral rumenjake, kakor bi se bil kesal, ker nij več bil nastavlil.

„Vražji hajduk!“ — zabudi se Bulba, „novce si vzal, Kozakov nama pa ne meniš pokazati, kaj ne, da ne? Ne tako — moraš nama jih pokazati! Ker si novce uže prejel, nijmaš pravice nama odreči tega.“

„Idita, poberita se k vragu! če pa ne, dadem znamenje, pa vaju . . ., dvignita vsak svoji nogi, ukazujem vama, le brzo!“

„Gospod! gospod! idiva — za Boga, idiva! Da bi se vdrl! ko bi se jim senjalo kaj takega, da bi treba bilo pljuniti! — kričal je ubogi Jankelj.

Bulba malo po malo poobesi glavo, obrne se in ide nazaj, Jankelj pa je z očitki obaipal ga, zato ker ga je trla velika žalost o spominu na zavržene rumenjake.

„Zakaj bi ga dražila! Naj, pes, rentaći! To je tako ljudstvo, da ga človek ne smé psovati. Oh, vaj mir! kako srečo Bog daje ljudem! Sto rumenjakov je prejel za to, da naju je prognal! A našinec: njemu bi porovali celo tiste kodraste lase, a nihče bi mu ne podaril sto rumenjakov. O, Bog moj! Bog — usmiljeni!“

Ali ta neugoda je mnogo več upliva imela na Bulbo; kazal se je v gorečem plamenu njegovih očij. „Idiva!“ — kriknil je naglo, kakor bi se bil preplašil: „idiva na trg! rad bi videl, kako ga bodo mučili!“ „Oj, gospod! zakaj bi šla tija kaje? to nama nič ne pripriđi!“

„Idiva!“ — zaupije ná-nj Bulba, a Žid je, kakor kaka pestuna, vzdihal in stopinje meril za njim.

Prostora, na katerem so sklenili, da bode morišče, — tega prostora nij bilo težko najti: národ se je tija zgrinjal z vseh strani. O tistem surovem veku je kaj takega najzanimljivejši prizor bilo ne samo priprostemu ljudstvu, temuč tudi višim krogom. Množina jako bogočestnih starek, mnogo mladih deklet in bojazljivih ženskih, katerim, se je kasneje katero noč senjalo samo o krvavih trupih; ki so o spanji kričale tako, kakor more upiti le kak pijan husar, — vseh teh množina nij zamujala takih prilik, nij hotela se žrtvami proslavljati svoje radovednosti.

„Oh, kake muke so to!“ — kričala je marsikatera izmej njih, tresla se, kakor mrzlična, zakrivala si oči in obračala se na stran; pa so vendar dosta dolgo mudile se na pozorišči. Ta ali ta je odprl svoja usta, roci stegnil naspred, najrajši bi bil skočil ljudem na glave, zato da bi bil boljše videl. Iz trume ne velikih, navadnih glav je kazal svoje debelo lice mesar; motril je vse, kar se je godilo, zé strokovnjaškim okom — in razgovarjal se je enozložno besedno s puškarskim nastavnikom, kega je imenoval botra, zato ker je o praznikih z njim vred pil v tistej krčmi. Nekateri so se ognjeno razgovarjali, nekateri so celo prepirali se, največ pa je bilo tistih, kateri na vés svet in na vse, kar se okrog njih godi na sveti, pazé in s prstom nos vrtajo si. Spredaj, poleg brkastih mestnih vojščakov je v bojnej obleki stal mlad plemenitaš (vsaj dajal se je tako čestiti), ki je bil ná-se navlekel vse, kar je imel, da je v njegovem bivališči ostala samo še raztrgana košulja zó starimi črevlji vred. Dve verižici, druga vrhi druge, viseli sta mu z vratu z nekovim rumenjacom vred. Stal je pri svojej milici Agatki in nenehoma se je oziral, da ne bi kedo pomazal jej svičenega krila. Dopovedoval jej je vse tako na tanko, da nihče več ničesar ne bi bil mogel pristaviti njegovim besedam. „Gledi, srčna moja Agatka,“ — govoril je: „vse ljudstvo, kolikor ga vidiš tá, prišlo je lè sem, zato da bode videlo, kako bodo morili zločince. A ón tam-le, duša moja, — on, ki ga vidiš, da sekiro drži v roci — in drugo orodje, to je rabelj, ta bode moril. Ko začne kole-

sovati (rädern) in zvrševati druge muke, tista trenotja bode zločinec še živ; ali ko hitro mu odrobi glavo, potlej pa, duša moja, précej umrje. Popreje bode kričal in zvijal se, ko hitro pa mu odrobi glavo, ne bode mogel več ni kričati, ni jesti, niti piti, zató ne, srce moje, ker ne bode imel več glave." Agatka je vse to poslušala zé strahom in radovedno. Strehe na domoh so bile vse polne národa. Skozi njih okna so gledali veliki obrazi, nekateri brkasti, nekateri pa v čapkah. Na pomolih pod baldahini je sedelo plemstvo. Smehljive in kakor sneg — bele gospodičine lepa roka se je držala železne ograde. Jasnovelmožne, dosti rejene gospé so važnooko gledale okrog sebe. Sužnji so v bliščečej obleki z rokavi čez ploča visečimi — raznašali različne pijače in jestvine. Često je kaka svojevoločna krasotica črnih očij zé svojo belo roko nabrala pečenega testa in sadja — in vrgla ga mej národ. Gladnih vitezov kopa je nastavljala svoje čapke in lovila jestvino; kak dolg plemenitaš v obledélu rudečem kontuši z očrnelemi zlatimi vrvicami je prodril z glavo iz guječe in prvi kaj vjel z pomočjo svojih dolgih rok; poljubljal je svoj plen, pritiskal ga k srcu, z srca nesel ga pa k ustnom. Sokol v zlatej kletki, visečej pod balkonom, — sokol je tudi bil radoveden: obrnil je nos po strani, dvignil krempelej in pozorno gledal národ. Ali nenadoma je vsa množica zašumela in z vseh stranij se je razlegnil krik: „Užé jih peljó! užé peljó Kozako!“

Zaporožci so korakali razoglavi in dolgih čopov; brade so imeli zarastle. Nijso stopali ne bojazljivo, ne černo, temuč nekako mirno ponosno; njih obleka iz dragega sukna je bila obnošena in visele so od nje rahle zaplate; po ljudeh se nijso ozirali in nijso priklanjali se jim. Vsem na čeli je bil Ostap.

Kaj je čutil stari Taras, ko je bil zagledal svojega Ostapa! — kaj se je godilo v njegovem srci! Gledal je vá-nj izmej guječe in nij zamudil nobenega njegovega gibljaja. Užé so se približali morišču. Ostap se vstavi. Prvemu je bilo njemu odločeno, da mora sprazniti trpko čašo. Ozrl se je po svojcih, dvignil je roko in glasno spregovoril: „Bog daj, da bi nobeden teh poganov, kolikor jih stoji tù, ne slišal, kako se bode krščan mučil! — da ni eden izmej nas ne bi žugnil!“ Po teh teh besedah je stopil na oder.

„Dobro, sinko, dobro!“ — opomni Bulba tiho in povesi svojo sivo glavo.

Rabelj strga z njega revno obleko; privezó mu roci in nogi k stebru, nalašč zató postavljenemu — in . . . . Pa rajši ne bodem čitatelja žalostil z obrazom peklenskih muk, zbog katerih bi lasje vstajali mu. Te muke so bile plod tistega surovega, divjega veka, ko je človek bil žrtva krvavega živjenja o neumornih bojnih vstajah, ki so mu dušo divjale tako, da nij imel več človeškega čutja. Zaman so nekateri, a ne mnogi, kateri so bili razsvitljenejši od svojega veka, protivili se tem groznim kaznim. Zaman so kralji in mnogi vitezi, razsvitljenega uma in jasne duše, dokazovali, da takova kaznilna neusmiljenost le tem hujše neti ko-

zaške osvete ogenj. Ali ne kraljevaka moč, ni razumnih glav mnenje nij bilo prav nič kos breziredju in drzovitej samovolji kraljevskih mogotcev, ki so vsled svoje neodločnosti neumljivo kratkovidno, otroški samoljubo in ničemno ponosno zemski zbor promenili v zasmeh (satiro) vladi. Ostap je trpel, da so ga lomili in natezali, — trpel je prav junaški. Ni krika, ni stoka nij bilo slišati iz njegovih ust, ko so bili jeli lomiti kosti njegovim rokam in nogam, da je njih grozno hrskanje slišalo se na osuplo sredo daljnih gledalcev, in ko so deklice odvrčale svoje oči — nikakov jek nij zmaknil se iz njegovih prsi — in obraz se mu nij spačil ni tako, ni tako. Taras je stal mej guječo, sklonjeno imel glavo, a tisto trenutje, ko je ponosno pogledal k višku, odobrovalno se je oglasil: „Vrlo, sinko, vrlo!“

Ali ko je mladi junak začel trpeti poslednjo smrtno muko, zardelo se je, kakor bi omahovala njegova moč. Pogledal je okrog sebe: „Bog! vse neznano, sami ptuji obrazi!“ Ko bi vsaj eden sorodnikov bil navzočen bil o njegovej smrti! Joka in obupnosti svoje slabotne matere ne bi bil rad slišal in videl, a rad bi bil zagledal kakega krepkočutnega možaka, da bi ga bil malo pred smrtjo ojačil in potješil s kako razumno besedo. In zgrudil se je brezi moči — in o svojej duševnej onemoglosti je vskriknil: „Oče! kdé si? — ali me slišiš?“

„Slišim!“ — razlegne se sredi obče tišine — in milijon ljudi je to trenutje stresnilo se. Bojnih jezdecev oddelek je takoj začel skrbno preiskavati zbranega národa gruče.

Jankelj se je prestrašil, da je bil bleđ, kakor smrt, a ko hitro so konjiki bili nekoliko odjezdili od njega, obrnil se je strahoma, ali Tarasa nij bilo več na mesti: nikakoránega spomina nij bilo po njem.

XII.

Prikazal se je Tarasa Bulbe spomin: sto in dvajset tisoč moč krepka vojska se je zgrnila Ukrajini na meji. Pa to nij bila kaka truma, ki bi rada bila divjala lupežit, ali gnala se za Tararji, — ne, to je bil vés národ, kemu je zmanjkalo potrpežljivosti — in ki je vstal, da se osveta zasmehu svojih pravic, zaničevanju svoje vere in svojega pravja, — verolomnemu poboju svojih hetmanov in polkovnikov, — aramočenju inozemskih gospodov, — nasilstvu židovskih arendatorjev (pächter) — in vsemu, kar je stiskani národ čutil, da ga mori. Vrhovni načelnik je vojski bil hetman Ostranica; sicer je bil še mlad, ali gojil je v svojem srci vročo željo, da bi národ skoro znebil se Poljskih mogotcev, — osvobodil se njihove samovoljnosti — in da bi Ukrajina otela se Židovstva, „unije“ in ptuje žlote. Njemu ob boci je bil postarni, izkušeni tovariš in svétnik Gunja.

Osem polkovnikov je načelovalo četam, močnim po dvanajst tisoč mož. Précej za hetmanom sta jezдила dva generalna asaúla in generalni bunčuznik (paša). Generalni praporščak je nesel načelni prapor; mnogo drugih praporov in praporcev je vihralo v daljavi; bunčuznikovi tovariši so nesli bunčuke (konjske repe). Mnogo je bilo tudi drugih dostojnikov polkovnih, pratežnih, bojnih, polkovnih pisarjev in drugih oddelkov — péš in na konjih.

Kolikor je bilo sklicanih Kozakov, toliko blezu je bilo tudi prostovoljcev. Z vseh stranij so bili Kozaci privreli: od Cigirina; od Perejaslava, od Baturina, od Gluhova, Dnjepru z nižin, iz vseh njegovih gorskih krajin in z otokov. Neznanske množine konj in neštevilni tabori voz so se premikali po poljih.

A mej temi Kozaki, mej temi polki je bil nekov poseben polk — in temu polku je načeloval Taras Bulba. Dajalo mu je prvenstvo nad druge vse: starost, izkušnost, modro razvnananje na vojsko in najhujše sovraštvo do vruga. Kozakom samim se je predivja zdéla njegova neusmiljenost in krutost. Njegova usta so dihala sólo smrt in pogubo sovražniku, a njegova siva glava je glasovala sólo za ogenj in vislice. Znano je, kaka je v Ruskej vojska, ki gorí veri: nič nij krepkejšega, nego je vera. Neodbitna je in grozna, kakoršna je sredi burnega, véčno nemirnega morja — samorastla skala, skala iz samorastlega kamena, ki morakemu dnu iz naročja v nebo vpenja svoje neprobitne stene. Z vseh stranij vidna — drzovita gleda na ravnost v oči okrog razsájajočim valovom. A gorjé barki, katera se zadene ób-njo! Na troskve se razlete njena rebresa; vtone in razpade, a vse, kar je na njej, pogine — in le obupno kričanje na pomoč se razlega po zraci.

V letopisih se na tanko bere, kako so Poljske posadke bežale iz mest; kako so brezivestni Židovski zakupniki gugali se po vislicah; kako je kraljevski hetman Nikolaj Potocki z vso svojo veliko vojsko vred bil malodušen do neodbitne kosaške sile; kako je sovražnik zmogel in razgnal njegovo vojsko; kako je večá polovica te vojske potonila v majhnej reci; kako so ga v ne velikem mestu Polonu stradali grozni Kosaški polki — in kako je, pritiran kraj propasti in pogube — prisezal in obetal, da kralj in Poljski mogotci do céla zadosté Kozakom in dadé zopet vse stare pravice jim — in svobodo. Ali Kozaci nijso bili tako radovérni, da bi bili vdali se: znali so, koliko je vredna taka Poljska prisega. A Potocki bi ne bil več ponašal se na svojem šest tisoč zlatov dragem čerkeskem žrebcu ne bil bi več ná-se obračal znamenitih dev očíj, ni zavisti budil plemstvu; ne bil bi več odlikoval se v vladnih zborih, ko je z razkošnimi vesellicami stregel starešinam, — da ga nij obvarovalo rusko duhovstvo, ki je bilo v mestici. Ko so bili naproti prišli vsi popi v svetlih, zlatih rizah (duhovska obleka) in prinesli Matere Božje obraz in križ — in ker je na čeli bil jim sam ruski véliki duhoven (arhijerej) s križem v roci in pastirskeje mitri, sklonili so Kozaci svoje glave in sneli čapke z glav. Nikomur bi ne bili prizanesli o tej priliki, celó kralju ne; svojeje

krščanskoj cerkvi pa niso upali se protiviti — in čistili so svoje vere duhovstvo. Hetman se je s polkovniki pogovoril, da izpusté Potockega, popreje pa, da mora Potocki še potrditi svojo prisego in obljubiti, da bodo svobodne vse kristjanske cerkve; da pozabijo staro sovraštvo in da krščanskemu vojaštvu ne bodo prizadevali nikakoršnih neugod.

Samo enemu polkovniku nij bil po godu takov mir. A ta edinec je bil Taras. Izruval si je iz glave šop las in vskriknil je: „Oj, hetman in polkovnici! ne vdeležite se tega babjega čina! ne verujte Lehom! ti prokleti psi se gotovo izneverijo!“ Ko polkovni pisar prinese pogodbo in hetman z lastno roko podpiše se, vzame v roko goreče jeklo, drago turško sabljo iz najboljšega železa, prelomi jo, kakor trstiko, in oba konca vrže daleč od sebe — vsak kos na drugo stran. „Zdravstvujte! Kakor gotovo se tega palaša konca ne zedinita in ne bosta več sablja, tako gotovo se tudi mi tovariši ne vidimo nikoli več na tem sveti! Pomnite moje besede o ločitvi od vas (o teh besedah se je vzvišal njegov glas, njegov život se je vspel, prošnila ga je neka tajna moč — in vse so žalostno pretresnile njegove proroške besede); pred svojo smrtno uro se boste spominjali me! Vi menite, da ste si kupili mir in da jamete gospodovati — pa se preverite, da ne bode tako! S tvoje glave, hetman, potegnó kožo! nabašó jo s plevami turškega žita — in dolgo časa jo bodo ogledavali po vseh trgih! Tudi vi, gospodje, ne boste glav imeli zdravih! Pogagali boste po vlažnih temnicah, mej kameninimi stenami, če vas živih ne pokuhajo, kakor jagnjeta, v kotlih!“

„A vi, mladiči! — ali hočete umreti?“ — povprašal je in dalje govoril — obrnivši se v svoj polk; „ali hočete umreti kot stanoviti Kozaci? Ali morebiti se tješite, da se nekoliko časa pomudite še na sveti, da ležete za peč in da boste ležali za njo, dokler se ne prikrade vrag?! Kaj je boljše, vprašujem vas, junaci! ali da se vrnete domov, kder se bode dan na dan žena pripravala z vami, da se boste pijanili in da boste gagali za plotom, kakor psi — ali da vai — kot verni junaci, kakor rodni bratje — popadate na borišči in proslavite se na vekov veke?! Ali morda se vendar-le hočete vrniti domov, izneveriti pravoslavnej veri in cuco-ramo nositi Poljske duhovne?!“

„Za teboj, gospod polkovnik! za teboj vai!“ — vskriknó odličnejši junaci v polku, „pelji nas, za Boga, pelji nas!“ — upili so — in mnogo je še drugih pridružilo se jim.

„Ker hočete iti za menoj, tedaj za menoj! — reče Taras, čapko pomakne si niže na obraz, grozno ozré se po ostalih, obrne se na konji in krikne: „Nibče nas ne omrzi sò žalilno besedo! A nu, uderimo, orličí, na gostijo h katoličanom!“ Takoj po teh besedah je švignil konja — in odpeljalo se je za njim sto voz in odšlo mnogo kosaškega konjištva in pehote. Še enkrat se obrne in vsem zaostalim z groznim pogledom napereti — a strašen je bil njegov pogled. Nihče nij smel zadržavati Tarasa, pred očmi

vse kosaške vojske je odhajal njegov polk, a dolgo še je Taras gledal nazaj in grozil se.

Zalostno so hetman in polkovniki stali na mestih; zamislili so se bili vsi — in dolgo časa so molčali, kakor bi jih bila mučila kaka zla slutnja. Nij zaman Taras prorokoval jim; vse je zgodilo se tako, kakor jim je bil napovedal. Nij bilo minolo mnogo časa — in po izneverjenosti po Kanovu je hetmanova glava na koli čepela z glavami mnogih odličnejših načelnikov vred.

Kaj pa je Taras počenjal in njegov polk? Taras je požgal osemnajst mestic, blezu štirideset cerkev, a užé se je bližal Krakovu. Pomoril je mnogo vsakojakega plemstva, oplenil najbogatejše in najnamenitejše gradove; Kozaki so odpirali sode in po tleh spučkali med in staro vino, ki so nahajali naskupljeno po grajskih konobah; trgali so in palili draga sukna, sploh obleko — ničli živež. „Nič naj vam se ne smili! — ni živemu duhu ne prizanesite!“ — ukazaval je Taras neumorno. Zaman so manjše bojne oddelke pošiljali ná-nj, da bi ga zadržavali: skoro vsakomu se je umaknol. Prikazaval se je po bliskovo, skrival je svoje namere, a če je ta ali ta vas ali katero mestice strahoma pričakovalo njegovega prihoda, naglo je prometil svoj pot in ogenj nesel tija, kder se ga živa duša nij nadejala. Noben čopec bi ne mogel nabraziti vseh surovostij, s katerimi so se ponášali njegovi pogubni napadi. Nič milosti podobnega nij prošino mu starega srca, ki je kipéla v njem osveta. Nikomur nij bil milostiv. Zaman so nesrečne matere, mlade soproge in deve, izmej katerih so nekatere bile velekrasne in nežne, kakor pomladanske lilije, pred oltarjem iskale varnega zatropa: Taras jih je žgal s cerkvami vred. A ko so svoje bele roke obupno kriče iz groznega plamena in dima vspenjale k nebu; ko so jim lasje, razpleteni, v dimu po plečih razsipali se — in ko so divji Kozaki na kopje po ulicah jokajoče otroke nabadali in metali jih v plamen — gledal je Taras, tješil se s nekakim groznim čutjem in napósled opomnil: „Dejte, taka je, prokleti Lehi, pogrebčina po Ostapu!“ A takov spomin je po Ostapu slavil v slehrnej vasi.

Napósled je Poljaka vlada spoznala: Tarasovo početje — da znamenjuje več, nego navadno lupeštvo — in prav Potockemu so odločili, da mora s petimi polki nemudoma uničiti drzovitega Tarasa.

Taras je spoznal nevarnost, za tega délj je ubral pot nazaj. Buri je zé svojimi Kozaci vred po noči po skrivnih potih, kolikor je mogel — dalje, a le tatarski konji, ki je navadno cel tabun vodil jih zé seboj s polkom vred, mogli so strpeti njegovega bega nenavadno prodost. Ali ta pot je Potocki bil vreden svoje službe: zalezoval ga je čudovito neumorno — in napósled ga je vjel Dnjestru na brezi, kder je Bulba bil na počinek razstavil svoj polk ob zapuščenjej, polurazrušenjej trdnjavi. Trdnjava je čepéla na vzvišenem mestu, strméla je na strašnej, skoro v reko sezajočej skali, da se je zdélo, kakor bi slehrno trenotje bila pretila, da se odtrga v valovje. Blezu dvajset sežnjev globoko pod njo je šumel Dnjester.

Tà ga je Potocki na trih straneh zastražil zè svojo vojako. Taras bi bil valed svoje hrabrosti in neomajljive stanovitosti moral uničiti vse moči svojega osadnika (belagerer), ali v pustej trdnjavi nij imel nikakoršnega užitka, Kozaci pa so najteže trpeli glad, zvlasti — ker so znali, da napósed ne bode drugače, nego da bodo morali malo po malo pomreti. Z reko niso mogli imeti nikakoršne zveze. Taras je sklenil, da zapusti trdnjavo, na srečo — ali nesrečo prodere sovražne vrste in po bregu pride do takega torišča, s katerega bi mogoče bilo s konji vred planiti v reko in po njej umakniti se nevarnosti.

Strastno je planil iz trdnjave, a užé so Kozaci prodrli sovražnikove vrste — in morda bi bili iskri konji oteli jih, da Taras o največem begu nij vstavil se in kriknil: „Stoj, lula s tobakom vred mi je odletela, nečem, tudi moje lule ne zaloté vražji Lehi!“ In stari ataman se je nagnil in začel je v travi iskati tobak — lulo, svojo véрно tovarišico na morji in na kopnem, na vojski in doma. Ali to trenutje ga napadejo sovražniki in zgrabijo pod pazuhama. Taras divje stresne svoje ude, pa hajduci, ki so ga držali, niso na tla odletéli, kakor druge pote. „Oh! starost, starost!“ — vskriknil je bolešno in zajokal debeli stari Kozak. Pa nij starost bila kriva tega: sila se je poskusila zè silo, trideset vragov blezu se mu je bilo obesilo na roci in nozi. „Vjel se je krekar!“ — kričali so Lehi, „tedaj moramo odločiti, kako ga najurednejše počestimo!“

Hetman je bil odločil, da ga živega sežgó v pričo vseh. Nekdè blizu je stalo nekako suho drevo, kateremu je strela bila odbila vrh. Priklenili so ga z verigami k deblu, roci sè žrebliji pribili mu k drevesu — in prekucnili so ga k višku, zató da bi z vseh strani viden bil Kozak — in jeli so pód-enj nanašati drobno suhljad. Ali Tarasu nij bilo kurilo na mari, nij mislil na ogenj, ki mu je bil odločen, da ga spali; véрно je gledal na tisto stran, kder so Kozaki zè streljanjem odgovarjali Lehom. Zè svoje višine je videl vse, kakor na dlani. „Okrožite jih, mladeniči!“ — kričal je, „brž stopite okrog le-onega griča, ki je tam za lesom: tija ne proderó!“ Ali veter nij zanašal k njim njegovih besed. „Oj, poginó, poginó brezi kakovega prida!“ — zarijovel je vsteklo in pogledal tija doli, kder je Dnjester lesketal. Radost je bliksnila v njegovih očeh. Zagledal je bil za grmovjem štiri krmila, zbral je vse svoje moči in krepko je kriknil! „Na breg! na breg, mladiči! pod propastjo, kder trdnjava stoji, tam so ladije, a dvajset korakov za vami je pristop na breg! Ali odpeljite vse ladije, da ne bodo mogli za vami besiti!“

Ta trenutja je veter vlekel z druge strani: Kozaci so slišali vse besede. Ali temu nasvetu na hvalo udarec z betom po glavi mu je do céla zmotil oči. Odpeli so ga tudi précej s tem betom in spustili ob deblu, da ne bi več mogel nasvetov dajati svojim orlom.

Kozaci obrnó konje na stran in v dir spusté se na vso moč; ali breg je dolgo časa bil zeló strm. Prijezdili bi bili do njegove

nižine, da jim pota nij pregradila strmina — štiri sežnje široka; samo dva slopa razrušenega mostu: vsak na enem konci — stala sta še; in nedosežne globeli je v uha jedva hrmelo nekega potoka litje v Dnjester. Mogoče je tu bilo kreniti na desno, ter ogniti se omenjene strmine; ali sovražna vojaka je za petami bila jim. Kozaci se vstavijo le na trenutje, dvignó svoje nagajke, poigravo s njimi — a njih tatarski konji se vspnó s tal, kakor zmaji — poplešó v zraci, in jemó skakati črez propast. Užé so bili Dnjestru na bregu, le dveh tovarišev je manjkalo jim: o skoku črez strmino sta se jim konja izpodtaknila ob kamen — in propast je s konjema vred pogoltnila ja: ni kriknila nijsta. A Kozaci so užé na konjih pluli po reci in odvezali ladije. Poljaci se vstavijo nad propastjo: čudili so se neznankej kozaskej drzovitosti in premišljali so, ali bi poskakali za njimi, ali ne. Njih načelni polkovnik: mlad, neoplašljiv in neomajljiv junak, rodni brat prekrasne Poljke, ki je bila očarala ubogega Andreja, odločil je brezi vsakovega premišljanja, — odločil, da uderó za Kozaci, in, ker je svojej vojski hotel biti na izgled, planil je sè svojim konjem naprej, ali padel je na sredo propasti: ostro kamenje ga je razmastilo — in njegova kri s mozgom vred je obrizgnila grmastemu breznu grbaste stene.

Ko je Taras Bulba po udarci bil nekako spametil se in pogledal na Dnjester, užé so Kozaci bili na ladijah in majali so vesla. Zaiskrile so se mu oči vsled same radosti. Olovnice so se, kakor toča, zè strmine vsipale na Kozake, pa Zaporožcem nij bilo na mari to streljanje: odhajali so od brega. „Z Bogom, gospodje bratje — tovariši!“ — kričal je za njimi z debela. „Spominjajte se me — in vsako pomlad pridite lè-sem in vrlo porazzajajte! Ali menite, da ste zmogli, prokleti Lehi?! Kozakov še nij konec! Čakite, napokne čas . . .“

Ali v tem je užé plamen plapolal k višku, prijel se njegovih nog — in ta trenotek je objel vsega. Ali pa je na sveti kdó tak ogenj in takova muka, katera bi zmogla rusko silo?

Dnjester nij majhna reka, mnogo ima zatokov, mnogo trstičja — gosto rastočega, mnogo prodov in globokih tomunov; njegovo površje se blišči, kakor zrkalo, oživlja ga zvučno labudje petje, ponosni gogolj (quakente) bistro pluje po njem in množni kljunaci, množne divje race, turuhtani rudečih golčunov — in vsakojake druge ptice se pasó mej trstičjem in po njegovem peččenem obrežji.

Kozaci so urno veslali v tem, ko so Poljaci streljali ná-nje, in pozorno so ogibali se plitvin okrog zelenih otokov; a krepko so ubrali vesla: plašili so breziskrbne ptice in razgovarjali so se o svojem atamanu.

Pavel in Virginija.

Francoski spisal

Bernardin de Saint-Pierre.

Prosto poslovenil

ranjki Anton Umek Oklékl.

Predgovor.

Pričajučo povest, je spisal francoski pisatelj Bernardin de Saint-Pierre (r. 1737. † 1814.)

Kar ti kaže povest, godi se v daljnjej, južnej deželi, kjer so rastline različne mimo naših v Evropi, živali drugačne in druge šege med ljudmi, kakoršnih mi ne poznamo. Umni pisatelj ti vse tako živo popisuje, da te domišljija vodi po tujem kraji, kakor bi bil sam tam v resnici. Jako ganljiva pa in stresajoča je povest, ki tolikanj jasno pričuje, da srečen je le tisti, ki „up sreče unstran groba v praih hrani.“ Najslajše nade človekove se pogosto pogreznejo v brezno brezupa, kakor se ob viharji ladija razbije na morskem skalovji. Vse je nestanovitno na zemlji, tudi bogastvo nič ne veljá in hrepenenje po njem velikrat zapelje človeka v največo škodo.

Prava sreča je vesela zadovoljnost, če tudi prebiva v najbornišej koči. Vse te in enake izglede nahajamo vresničene v pričajučo povesti, v katerjej zagotavlja pisatelj, da mu ni bilo treba izmišljati si niti oseb niti kraja, ampak da je v poglavitnih razvojih resnična; pravili so mu jo zanesljivi ljudjé, ktere je sam poznal na Francoskem otoku. Eden izmed poglavitnih namenov pa mu je bil, kakor v družih spisih, tako tudi v le-tej povesti, da budi ljubezen do narave, ki je nevsahljiva knjiga večne modrosti.

Torej berita, dragi Slovenec in Slovenka! in gotovo porečeta s pisateljem vred: „Tudi meni so se več ko enkrat solze vtrinjale med to žalostno povestjo.“

Prestavljavec.

Na jutrovej strani hribovja, ki se dviga za mestom Port-Lui na Francozkem otoku*), vidiš na nekdanj obdelanem kraju razvalini dveh kočic. Ste skorej v sredi neke jame, krog in krog z velikim skalovjem ograjene, ki je odprta samo na eno stran, proti severju. Na levi gledaš goro Odkrivalko. Z nje se dajo znamenja o ladijah, ki se bližajo otoku, in na znotnji tega gorovja mesto Port-Lui; na desnej pelje cesta od omenjenega mesta v okraj Pampelmuški, dalje stoji cerkev ravno tega imena, kipeča izmed košatega bambusovega drevja sredi velike planjave; še naprej se širi gozd do kraja otoka. Pred sabo na primorji razločuješ zatok Grobje, malo bolj na desnej Hudo predgorje, in za tem morje, iz katerega moli nekoliko brezljudnih otokov, med drugimi Méni kot, podoben trdnjavi v sredi valovja.

V začetku té jame, od koder razgleduješ toliko reči, goraki odmev nenehoma ponavlja viharski šum, ki majú bližnji gozd, in butanje morskih valov, ki pljuskajo v ostro bregovje. Pri kočicah pa je vse mirno, ne čuješ nikakoršnega hrupa, in ne vidiš drugega nego skale strme ko zid. Košata drevesa jim zaraščajo znožje in razpoke gori do slemena, kamor se naslanjajo oblaki. Deževni nalivi, ktere natezajo njih ostri vrhunci, pogostoma razgrinjajo barve božjega stolca po zelenih in rujavih skalnatih stenah, ter napajajo v znožji vrelce, iz katerih narašča rečica Latanija. Popolnoma tihota je v njihovem obližji, vse je mirno, zrak, voda in svetloba. Komaj odmeva rahlo žumenje palmovega drevja, ki raste na njihovem holmcu, in veter mu neprenehoma ziblje dolga šibka debla. Dnevni svit ljubó svéti v dno té jame, kamor solna ni drugač kot o poldne; od prvega zora pa razsvetljujejo njegovi žarki skalovito zidovje v okrogu, in rogljevati vrhovi presegajo gorsko senco ter se kažejo v rumeni in škrlatnej lepoti višnjeve barve nebeške.

Rad sem bival v tem kraju, kjer imaš ob enem neizméren razgled in samoto brez vsega hrupa. Nekega dne sedim pri teh kočicah, zamišljen v podrtiji, kar pride v okolico že priletén moš. Po šegi starejih prebivalcev je bil bos, v kratkej sukni in dolgih hlačah. Opiral se je na palico iz ebenovega lesa, bil sivolas in priprostega pa blazega obraza. Spoštljivo ga jaz pozdravim in on mi odzdravi; in potem, ko me je pogledaval en trenotek, sede k meni na trato, kjer sem sedel. Vesel njegove zaupljivosti ga nagovorim: „Oče, ali mi veste povedati, čegavi ste bili te dve kočici?“ Odgovori mi: „Moj sín, v tem golem in zapuščenem kraju je pred ka-

*) Francoški otok (Ile-de-France) je otok v indijskem morji, na jutrovej strani Afrike, vtrtic velicega otoka Madagaskara. To ime ima zato, ker je bil nekdanj v francoskej oblasti; dan danes pa ga imajo Angleži in se navadno imenuje Mavricij (Mauritius). Le-ta in otok Burbon ravno tam se skupaj imenujeta Moskareni. Ljudje, ki tam prebivajo, gledajo solnce proti severju, mi pa je vidimo na jugu.

kimi 20 leti stanovala dvoje družin, kateri ste bili tu našli srečo. Ginljiva je ta prigodba, toda kterega Evropca bi mikala povest o kacic posamnih neslavnih osebah na tem otoku, ki stoji na morскеj cesti v Indijo? Kdo bi celo hotel živeti tu dasi srečen, pa reven in neznan? Človeštvo le hlepi po zgodovini o velikatih in kraljih, ki nikomur ne koristi". — Sežem mu v besedo: „Oče, po pravici sodim iz vaših lic in besed, da ste mnogo mnogo izkusili. Ako imate čas, pripovedujte mi, prosim, kaj veste o nekdanjih stanovnikih te pušče; verjemite mi, da celo človek, kterega s tem bolj kvarijo krive svetne misli, še rad posluša govoriti o sreči, ki jo daje narava pa krepost". Na to starček za nekaj časa pritisne roki na čelo, češ, da je v spominu treba vzbuditi raznih okolnosti, potem pa, poslušajte, kaj mi je pravil:

1726. l. se je bil namenil mlad mož iz francoske okrajine Normandije sreče iskat na tem otoku, potem, ko je zastoj po Francoskem presil za službo in za podpore pri svojej rodbini. Ime mu je bilo Tur. Imel je sabo mlado ženko, katero je preserčno ljubil in ona njega ravno tako. Bila je sloveče in bogate hiše svojega kraja, ali on jo je skrivaj vzal, brez dote, ker so se njeni stariji vstavljali zaročitvi, ker ženin ni bil plemič po rodu. Pusti jo v mestu Port-Lui na tem otoku, sam pa na ladiji odrine na otok Madagaskar upaje, da si tam kupi nekoliko zamorcev in da, vrnivši se, utrdi kje domovanje s kmetijstvom. Prišel je na Madagaskar v hudem času, ki se pričinja v sredi meseca oktobra, ker kmalu po prihodu je tam umrl za neko kužno mrazlico, ktera razsaja vsakega pol leta in je evropskim narodom zmirom na poti, da se ne morejo tam stalno vseliti. Kakor se navadno godi pri vseh, ki umrjo na tujem, tako se je tudi njegovo imetje, kolikor ga je bil sabo vzal, razgubilo. Na Francoskem otoku ostala ženka je bila vdova, noseča, in ni pod milim Bogom imela drugoga blaga kot eno zamórko, v takem kraji, kjer za-njo ni bilo ni upa (kredita), ni dobrega priporočila. Po smrti onega, ki ga je edino ljubila, noče nikogar nič prositi, nesreča pa jej dá srčnost. Nameni se, da bo s svojo sužnjo obdelovala kos zemlje in si s tem pridelovala živež.

Na skoraj pustem otoku, kjer je bila zemlja brez gospodstva, ni izbirala ni najrodovitnišega, ni za kupčijo prevgodnega kraja, marveč iskaje kakega zakotja v hribih, kacega skritega zavetja, kjer bi mogla sama in v neznanji živeti, pride iz mesta do tega skalovja, da bi se tu skrila kakor v kaceem gajezdu. To je splošnji nagon občutljivih in trpečih src, da begajo v najdivjše in najpustejše kraje: kakor da bi kamenje bilo bramba zoper nesreče in kakor bi naravna tihota mogla pomiriti tužne dušne viharje. Toda Božja previdnost, ki nam hodi na pomoč, ako ne poželujemo drugoga ko česar potrebujemo, prihranila je Turovej gospej darilo, kterega ne dá ni bogastvo ni velikost: bila je to neka prijateljica.

V tem kraju je že eno leto stanovala žena, živa, dobra in mehkega srca, po imenu Marjeta. Bila je rojena v Bretanji, iz priproste kmečke hiše; radi so jo imeli domači in ona bi je bila osrečevala, da ne bi bila imela neke slabosti: verjela je ljubeznivim besedam mladega plemiča domače soseske, kateri je obetal, da jo bo vzel. Toda leta se je odtegnil, ko mu je vgasnila strast, in celó ni vedeti hotel o nikakoršnej podpori za otroka, kateri je bil sad njune ljubezni. Toroj sklene dekletu, da za vselej zapusti rojstno vas ter da pojde skrivat svoj pregrešek v tuja sela, daleč od doma, kjer je izgubila edino doto revnega pa poštenega dekleta: dobro ime. Star zamórec, kterega si je bila kupila za majhno posojilo, obdelaval je z njo vred majhen oddelek tega zakotja.

Turova pospá, prišedša simo s svojo zamórkó, najde Marjeto doječo svojega otroka. Veselilo jo je, da dobi ženo, ktere osoda je njenej enaka. Na kratko jej razloži svoje prejšnje dogodbe pa revščino sedanjih dni. Pri besedah Turove gospé se je Marjeti milo delalo pri srcu, pa ker ni želela njenega spoštovanja, ampak bolj njenega zaupanja, spozna brez molčanja na ravnost, kako je neprevidno grešila. Rekla je: „Jaz sem si zaslužila svojo osodo; ali vi, gospa, ste poštena pa nesrečna!“ Jokaje se jej ponudi svojo kočó in prijateljstvo. Tako ljubeznjivo sprejetje gine Turovo gospó, ki objame Marjeto rekoča: „O, Bog hoče končati moje trpljenje, ki je vam do mene, tujke pri vas, obudil blagodušnost, kakoršne nisem nikdar našla pri lastnih stariših.“

Jaz sem Marjeto poznal in spoznaval sem se jej za sosedo, dasi prebivam poldrugo miljo daleč od tukaj, v gozdu za dolgim hribom. Po evropskih mestih pogostoma zadržujejo one ulice, celó en zid, da se udje ta iste rodovine ne snidejo po leto in dan; tukaj pa, v novih selih, štejemó za sosede take, od kterih nas ločijo hribje in doline. Sploh ob času, ko se je s tega otoka še malo skupčevalo z Indijo, bil je sosed toliko kot prijatelj, gostoljubnost do tujcev pa dolžnost in veselje. Izvedši, da ima sosedo tovaršico pri sebi, pridem v vas, da bi enej ali drugej kaj pomogel. Videl sem, da Turova gospa je prijetne postave, vsa ponosna pa otožna. Bila je blizu poroda. Svetoval sem ženskama, naj sebi in otrokom v prid med sabo delé to dolinico, ki méri blizu 20 oralov, posebno tudi zato, da se ne vseli tje še kak tujec. Prosili ste me, naj jaz razdelim. Odmerim toraj dva zelo enaka kosa, enega v zgornjem okraji, od one-le z oblaki pokrite skalnate kopice, izpod ktere Latanija izvira, doli do stirme škrbine, ktero vidite na vrhu hriba, pravi se jej „kanonska škrbina“, ker je res takej podobna. Prst je todí tako plitva, kamnita in toliko razpok, da komaj hodiš, rodi pa vendar veliko drevje in ima obilo studenčkov in majhnih potokov. En kos pa je obsegal spodnjo polovico, ki se razgrinja poleg rečice Latanije do konca jame, kjer sediva, od todí teče potok med tema gričema doli do morja. Tam-le vidite še nektere tratine laze in še precej ravní, ki pa ni kaj bolj prida ko drugod, ker v deževji je vse močvirno, o suši pa trdo

in suho kot kamen. Ako hočeš brazdo narediti, moraš s sekuro zemljo nasekati. Razdelivši celino tako, zahtevam, da naj srečkamo. Zgornji del dobi Turova gospá, spodnjega pa Marjeta. Obé stbili zadovoljni s srečkaujem, poprosili pa, da naj vsaj hiše ne razločujem, rekoči: „da bove zmirom skupaj, da vsaki dan govorive in ena drugej pomagave.“ Vendar je bilo vsakej posebej treba oddelka. Marjetina kočica je stala sredi jame, tik meje njenega zemljišča. Postavim torej prav blizo hišice na posestvu Turove gospé, tako ga ostanete često bližnji sosedi, pa vendar vsaka na svojem. Jaz sam sem v gozdu nasekal hlodov in od morja latanijevega pérja nanosil za streho, ali zdaj ne vidite več ni strehe ni vrat. Za moj spomin pa, o! ostalo je še preveč! Čas, ki tako naglo razrušuje spomenike kraljestev, menda v tej pušči prizanaša znamenju prijateljstva, da meni žalost ponavlja do konca življenja.

Komaj sem dovršil drugo kočico, že povije hčerko Turova gospá. Bil sem za botra Marjetinemu otroku, kteremu je bilo ime Pavel. Turovka me naprosi, da naj sem tudi pri njenej hčerki, s prijateljico Marjeto vred. Dala jej je ime Virginija*) (to je: devica), češ, deklé bo pobožno in srečno, tudi jaz sem še le zabredla v nesrečo, ako sem popustila čednost“.

Ko je Turovka zopet hodila, jeli ste zemljišči že nekaj dobička dajati, nekaj na moj trud, še več pa po obdelovanji njunih sužnjev. Marjetinemu robu je bilo ime Domingo, bil je jolofski zamórec in še krepák, daravno že póstaren. Bil je izveden in zdrave pameti. Brez razločka je delal na obéh zemljiščih onod, koder se mu je zemlja zdela najrodovitniša, in todi je sejal, kar mu je najbolj kazalo. V srednjo prst je sejal prosó in turšico, v dobro zemljo malo pšenice, v močvirje rajž, in prek skalovja je nasadil buč, melon in kumar, ki so čvrsto plezale po kamenji. Bolj po suhih krajih je nasajal krompirja, ki ima tam mnogo sladkorja v sebi po holmcih bombaževoga grmovja, v težka tla sladkorovega (cukróvega) trstja, po gričih kávinega drevja, ki daje sicer drobnega pa kaj dobrega zrnja; poleg potoka je nasadil bananij, ki celo leto sad rodé in košato senco delajo, in da je bilo tudi pri hišicah kaj, zasajal je duhána ali tabaka, da bi sebi in gospodinjama skrbí razkajal. Hodil je drv sekati v gozd, da so imeli s čim kuriti, izrazbijal je debelo kamenje po sebenjščini, da je pota nasipal. Vsa ta dela je opravljal po pameti in marljivo, ker je imel pravo gorečnost. Ves pokoren in zvest je bil Marjeti, pa tudi ravno tako Turovej gospej; njeno zamorko je o Virginijnem rojstvu vzel za ženo, in to ženo Marico, je presrečno ljubil. Bila je rojena na Madagaskaru, in tam se je učila neke umetnije, posebno je lepo znala jerbase plesti in neke zamórske prte iz bičja, ki raste po gozdih. Bila je pripravna, natančna in silno zvesta. Morala je kuhati, kokošim streči, in včasih v mesto na prodaj nesti pridelkov teh dveh naselbin, kterima pa se ve da ni mnogo osta-

*) Ime Virginija izgovarjaj: Viržinija. v. vad. besednjak od 1849.

jalo za prodaj. Ako si k temu mislite še dve kozi rasen otrok, in velicega psa, ki je po noči pred durmi čuval, pa imate vse imetje in vso družino teh malih nekdanjih pristav.

Turovka in Marjeta pa ste vedno od zora do mraka bombaž predli in to je preživelo nji in njuno družinico. Sicer pa ste se tako odvadili tujih šeg, da ste bosí hodili po domovanji, obuvali ste se le ob nedeljah zjutraj, hodé k sv. maši v Pampelmusko cerkev, ki jo vidite tam-le. Sicer je tje precej dalje kot v Port-Lui, toda v me-to ste le malokdaj zahajali, bojé se zasmehovanja, ker ste nosili obleko iz višnjevoga bengalskega platna kakor sužnji. Ali je pa zvananja čast več vredna kakor sreča domá? Če se je tema ženama kaj neprijetnega prigodilo drugej, tem raji ste pribežali domú. Komaj sta ji Marica in Domingo s te višave zagledala iti po cesti iz Pampelmusa, že sta tekla njima naproti do podgorja, da sta jima pomagala v breg. Brali ste njima veselje na licih, da spet vidita gospodinji. V njunih hišicah je bila značnost in prostost, z lastnimi rokami pridelano blago in služabnika goreča in z ljubeznijo vdana. Oni sami ste se imenovali prijateljici blagega imena, tovaršici, celo sestri, imeli obé eno voljo, eno skrb, in jedli pri enej mizi, saj ste bili združeni v enacih potrebah, po izkušnji skorej enacih nesreč. Vse med njima je bilo obéh. Le kedar se je v kterej izbudila kaka nekdanja strast, povzdigovala ji je neskaljena vera, s pomočjo čistega vedenja, proti lepšemu onostranskemu življenju, kakor plamen, ki žvigne proti nebu, kedar mu zmanjka netila na zemlji. Spolnovanje materinskih dolžnosti jima je množilo skupno srečo. Raslo jima je prijateljstvo pri pogledovanji dveh otročičev, ki sta bila sad enako nesrečne ljubezni. Radi ste ju devali v eno kopo ali pa v eno zibel. Pri pestovanji in dojenji ste pogostoma menjevali. „Prijateljica, veli Turovka, me dve imave po dvoje otrok, in otroka imata po dve materi.“ Kakor mladiki, rastoči na dveh drevesih enacega plemena, s katerih je vihar vse mladičeje polomil, dajete veliko sladkeje sadje, ako vsako odrežeš od prejšnjega debla ter jo vcepiš v drugega, tako ste srci teh od vse sorodovine oddaljenih otrok imeli mnogo blažja čutila, kot sin in hči, brat in sestra, kedar ste ju prijateljici, davši njima življenje, zaporedoma jemali na prsi. Že pri zibelu ste materi govorili o njunej prihodnej ženitvi, in pogled na to prihodnjo zakonsko srečo, s katerim ste si lajšali lastne nadloge, pač mnogokrat ste sklepali s solzami; enej je hodilo v spomin, da jej prihajajo težave od tod, ker ni dosegla zakona, drugej, ker je imela to srečo, pa pri enej zato, ker je previsoko brepenela, pri drugej, ker ni marala za višavo svojega stanú. Toda tolažila ju je misel, da njuna otroka bota kedaj bolj srečna skupaj vživala radost ljubezni in srečo enacega rodú, daleč ločena od neusmiljenih krivih razumkov, ki so navadni evropskim stanovom.

V resnici, nič se ne dá primérjati temu, kako sta bila že otroka eden na drugega navezana. Kedar je Pavel silil v jok, pokazali so mu Virginijo, gledaje jo se je smehljaj in pomiril. Ako

je bilo Virginiji kaj, naznanjalo je to Pavletovo kričanje; pa ljubeznjivo deklice je brž skrilo bolest, ker ni hotelo, da bi si Pavel silo delal. Nikdar nisem simo prišel, da ne bi bil videl razodetih, ker tako je navada v tem kraju; držala sta se za roki ali pa za pod pazduho, komaj ko sta jela hoditi, in bila sta kakor dvojčka, kakor črna malaja iz zvezdnega okrožja na nebu. Celó noč ju ni razločila, dokajkrat sta spavala v enej zibki, glavica pri glavici, ročici v ročicah.

Ko sta zoznala govoriti, bili ste prvi imeni, kateri sta si dajala: brat in sestra. Otroštvo, ki pozna bolj nježno ljubkovanje, ne najde slajših imen mimo teh. Njuno odgojevanje je samo pospeševalo njuno prijateljsstvo, ki ju je obračalo na nasprotno potrebo. Kmaló je umela Virginija vse, kar gre k gospodinjstvu, snažnost, pripravo dobre jedi; zato jej je dohajala bratova pohvala in ljubav. Ravno tako ni Pavel nikdar miroval, okopaval je vrt z Domingom, ali s sekirico v roki hodil z njim v gozd, in na tem poti, če se mu je kje pokazala lepa cvetlica, dobro sadje ali kako ptičje gnezdo, bodi si še tako visoko na drevesu, splezal je po nje, da je imel kaj sestrici prinesiti.

Kedar si enega kje zagledal, gotovo drugo ni bilo daleč. Nečega dne grem od vrha te gore doli, pa zagledam Virginijo na kraji vrta, ki teče proti koči s kipljico čez glavo, ki si jo je od zad pripognila, da bi se branila dežju. Od daleč sem mislil, da je sama, ko pa hitim proti njej pomagat, zapazim, da jo Pavel pelje za roko, stisnjen pod isto streho in oba sta se smejala brambi take strehe, ki sta si jo iznašla sama. Te lepi glavici pod gubasto suknjico ste me opomnili na otroka boginje Lede, o katerih pravijo, da sta bila obá v enej školjki zaprta.

V eno mér sta si prizadevala, da eden drugemu kaj prijetnega storita in si pomagata. Sicer pa sta bila nevedna kakor kreóli*) ter nista znala ni brati ni pisati. Nista se pečala za to, kar se je nekdanj godilo ali pa daleč od nju; njuna radovednost ni segala dalje ko do tega hriba. Menila sta, da konec svetá je na kraji tega otoka, in domišljevala sta si, da kjer nju ni, ni nič prijetnega. Nasprotna lastna in njunih mater ljubezen je vnemala vse djanje njunih duš. Nepotrebne znanosti jima niso nikdar solz budile pa tudi žalostni pravni poduki nju niso dolgočasili. Nista vedela, da se ne smé krasti, ker sta vse skupaj imela; nezmérnosti nista poznala dobivaje le pičlih jedi; laž jima je bila neznana, ker si nista imela nič prikrivati. Nikoli ju ni pretresnila povest, da Bog shranja strašnih kazni nehvaležnim otrokom; pri njima je otroška ljubezen izvirala iz materinske ljubeznjivosti. Verskega nauka sta se učila le toliko, kar njima je moglo ljubezen do njega buditi, in dasi tudi nista mogla v cerkvi dolgih molitev opravljati, vendar sta povesod, koder sta hodila, domá, na polji in v gozdu,

*) Kreóli se imenujejo v drugih delih svetá rojeni otroci ouih staršev, ki so se iz Evrope tje preselili.

povzdigovala nedolžne roke proti nebu, in sročé, polno ljuberni do starišev.

Tako so njima tekla otroška leta, kakor rumena zora, ki nanzanja še lepši dan. Že sta z materama delila vse skrbi za domovje. Virginija je vstajala, ko je prvič petelin zapel ter naznanil zgodnji zor, hodila po vode k bližnjemu studencu in pripravljala zajuterk. Kmalu potem, ko je solnce že rumenilo skalovje tega okrožja, hodila je Marjeta s sinčkom k Turovej gospej, da so vsi skupaj molili in na to imeli prvo južino; pogosto so jedli pred durmi, sedé na trati pod košato bananijo, ktera jim je ponujala dobrega sadja in njeno široko, dolgo in svetlo perje jim je bilo namesto prta. Pri zdravej in dovoljneji hrani sta naglo rasla mlada človeka in nježna odreja jima je po licih razgrinjala čistoto in mirovitost mladih duš. Virginija je bila že v dvanajstem letu skorej dorasla. Dolgi rumeni lasjé so jej senčili glavo; modre oči in rdeče ustni so prenježni blišč širili po bistrem obrazu, in vse je soglasno segalo v smehljej, kedar je govorila; kedar je pa molčala, kazala je njena naravna proti nebu obrnjena rast globoko čutje in neko otožnost na obrazu.

Pri Pavlu se je že v mladenškej dobi razvijal moški značaj. Bil je više postave mimo Virginije, bolj rujavelega obraza, zakrivljenega nosa, in črne oči bi ga bile ošabnega delale, ako bi velike obrvi kot ometalo ne bile pričale največe pohlevnosti. Da ravno ni bil nikoli pri miru, vendar je brž, ko je zagledal sestro, obstal in sedel k njej; tako sta včasih sedela, pa nobeden ni besedice zinil. Tako gledaje jih molčeče v njunej priprostej nohni, s lepimi bosimi nogami, mislil si, da vidiš starinske marmeljske podobe, n. pr. Niobine otrodiče.

Ali videvši, kako se spogledujeta, kako se vrsti smehljej za smehljejem, menil si, da sta otroka iz nebes, taka srečna dubova, kterima je ljubezen lastnost, in kterima ni treba občutkom misli in prijateljstvu besedi dajati.

Turovko je pa vendar skrbelo, ko je videla, da njena hči tako zala pribaja. Djala mi je včasih: „kedar umrjem, kaj bo iz moje Virginije?“

Imela je na Francoskem teto, imenitno, bogato, staro in na vides bogoljubno; le-ta jej je bila trdosrčno odrekla vso podporo, ko je vzela Turo, tako da se je zarekla, pri njej ne bode, naj zabrede v tem večo zadrego, nikoli prosila pomoči. Ali kot mati se ni več bala, če bi tudi prišel odrekovaven odgovor. Naznanila jej je nepričakovano smrt svojega moža, porod svoje hčere, in kako je v stiski, daleč od doma, brez vse podpore, pa z otrokom. Ali odgovora ni bilo. Dasi tako ponosna, ni se bala poniževanja in grajanja sorodnice, ki jej ni hotela odpustiti, da je vzela moža iz nizkega stanu, dasiravno poštenega. Vendar jej je Turovka pisala o več prilikah, da bi v njej vsaj do Virginije vzbudila vamiljenje. Ali preteklo je mnogo let, pa le ni bilo črkice spomina nazaj.

Na zadnje, 1738. l. tri leta po tem, ko je na otok prišel poglavar Burdonè, izve Turovka, da ima le tá za-njo pismo od njene tete. Hiti torej v Port-Luf, ne boječa se zavoljo ubožnega oblačila, materinsko veselje je-j je bilo več kot človeško češčenje.

Gospod Bordonè jej res izroči pismo njene tete. Le ta je pisala svojej sestrični, da si je zaslužila osodo, ker je vzela klateža, prostáka, strasti pa da se strinjajo s kaznijo, da prezgodnja moževa smrt jej je šiba božja, da je bilo prav, ker je odšla na otoke, boljše kakor da bi bila onečastila svoj rod na Francoskem, sicer pa da je tudi v dobrem kraji, kjer vsakedo, če ni lenuh, najde srečo. Potem, ko jo je tako oštela, hvalisala je sama sebe, češ, da se je ognila vseh dokajkrat neslanih zakonskih nasledkov, zato ni nikoli marala za možitev. Resnica pa je, da prenapeta kakor je bila, ni hotela moža razun iz visocega stanú, ali daravno je bila silno bogata, in daravno je dvornikom vse jedno, le bogastvo ne, vendar ni bilo nikogar, ki bi se bil gnal za nelepo in tolikanj trdoserčno deklino.

Na koncu svojega pisma je še pristavila, da jo je, po dolgem preudarjanji, gorko priporočila poglavarju Bordonèju. Res jo je priporočila; ali, kakor je dan danes sploh navada, da se je zavetnika bolj bati kakor očitnega sovražnika, opravičujevaje svojo trdoserčnost proti sestrični, skorej da jo je pri poglavarji tako rekoč obžalovaje obrekovala.

Za Turovko se je vsak pravičen človek potegoval in jo spoštoval, Bordonè pa jo je, daravno prej vnet za njo, jako mrzlo sprejel. Na njeno pripovedovanje o svojem in hčerinem stanu je odgovarjal s subimi besedami: „Bodem videl — bomo videli, — s časom — nesrečnih je mnogo — zakaj jeziti tako teto — vi ste nápak“.

Bolnega srca in polna črnosti se je Turovka vrnila domú. V hišo stopivša sede, vrže tetino pismo na mizo in reče tovarišici: „na, to imam za enajstletno potrpljenje!“ Ker pa ni nihče drug znal brati, prišla je spet za list in ga brala v pričo vseh. Komaj je prebrala, kar na glas reče Marjeta: „Kaj nam mar za tvojo žlahto?“

Ali nas je mar Bog zapustil? On sam je naš oče. Ali nismo do danes srečno živeli? Kaj se boš vjedala? Pač nimaš nič srčnosti.“ — Videvši Turovko jokati se, skoči jej krog vratú in jo objame: „Ljuba moja, ljuba moja!“ Toda lastne solze so jej zadušile glas. Priča tega je Virginija sama solze pretakala ter zdaj materine zdaj Marjetine roke pritiskala na usta in prsi. Pavlu pa je gorela jeza v očéh, mahal je s pestmi in z nogami teptal, ne vedé, koga bi zgrabil. Na ta krik pritečeta Domingo in Marica, in čulo se ni družega v hiši kot žalostno klicanje: „Oh, gospá! — dobra gospá — moja mati, nikar se ne jokajte.“ Dokazi tako milega sočutja so Turovki razvedrili bolno srce. Pavla in Virginijo je prišla za roki in djala: „Otroka moja, vidva sta moja žalost pa tudi vse moje veselje. O draga moja otroka, nesreča mi je prišla

z daljnega kraja, krog mene je sreča." Pavel in Virginija je nista umela, pa smehljata se, ko jo vidita mirno in jameta jo božati. Tako so bili spet vsi srečni kakor poprej, in to ni bilo drugega kot viharen piš v lepem vremenu.

Blagodušnost teh otrok je rasla dan za dnevom. Neko nedeljo na vse zgodaj, ko ste bili materi odšli k prvi maji v pampelmuško cerkev, pride ubežna zamórkinja pod bananijevo drevje, ki je raslo pri kočah. Bila je suha ko smert in ni imela drugega na sebi, kot cunjio iz debelega hodniškega platna po bedrih. Pokleknila je pred Virginijo, ki je ravno kosilo kuhala, ter rekla: „Gospodičina, usmilite se preubogega ubežnega sužnjca, mesec dni že begam po teh hribih, na pol mrtva od lakote, velikrat v strahu pred lovci in njih psi. Ubežala sem svojemu gospodu, bogatemu posestniku na Črnej Reki; hudo me je zgnjavil kakor vidite.“ Ob enem pokaže truplo, polno globokih ran, katere je vsokal trnjevi bič. Pristavi še: „Hotela sem se vtopiti, pa ker vem, da ste vi tukaj, mislila sem: „V tem kraji so še tudi dobri beli ljudje in ni mi še treba umreti.“ Virginija odgovori vsa ginjena: „Počijte si, nesrečna stvar; nate, jejte“ — in jej dá zajterka, ki ga je pripravljala za domače. Sužnja je na hip vse pojedla. Ko jo Virginija vidi sito, reče: „Uboga sirota! jaz bi pač rada šla za vas milosti prosit k vašemu gospodarju: ako vas zagleda, mora ga v srce stresniti.“ „Ali greste res z mano? reče zamórka; angelj nebeški, z vami grem, kamor hočete.“ Virginija pokliče bratca in ga prosí, naj gre z njima. Sužnja ju je vodila po stezah sredi gozdov, prek visokih hribov, koder sta komaj plezala, in čez široke reke, katere sta morala bresti. Konečno, okoli poldneva, so dospeli tik griča na bregu ob Črnej reki. Tu zagledajo trdno sesidano hišo, široko polje in obilno število robov pri vsakovrstnih opravilih. Gospodar se je sprehajal med njimi, s pipo v ustih in s palico v roki. Bil je mož velik, suh, rumenkaste kože, udrtih oči in zračenih črnih obrvi. Virginija, vsa v strahu, stopa proti naselniku, drže Pavla za roko, in prosí ga za Božjo voljo, da naj odpusti svojej sužnji, ki je čakala zadej. V začetku se ni dosti menil za besede teh revno oblečenih otrok; ko je pa spregledal čedno Virginijino postavo, lepo belkasto glavico pod plavim prtom in ko je poslušal mili njen glas, ki se jej je tresel ravno tako kakor ves život, ko je prosila za milost, tedaj potegne pipo iz ust in s proti nebu vzdignjeno palico v neznanskem glasu prisoeže, da prizanese sužnji, toda ne v Božjem, ampak v njenem imenu. Brž migne Virginija sužnji, naj pride k gospodarju; po tem zbeži in Pavel za njo.

Vrnila sta se skupaj po robu na hrib, s katerega so pred prišli, in dospevša do vrha, sedeta pod drevo, trudna, lačna in žejna. Kar je solnce vszelo, hodila sta tešča nad pet milj daleč. Pavel reče Virginiji: „Sestra, poldne je že preč, ti si lačna in žejna, tu ne najdeva ničesa za južino; vrniva se in pojdiva onega zamorkinega gospodarja prosit kaj jesti.“ — „O ne, ljubi moj, od-

govori Virginija, preveč se ga bojim. Pomisli, kaj so včasih mati rekli: kruh hudobnih ljudi kot kamen tiščí.“ — „Ali kaj pa počneva? veli Pavel; po tem drevju ne raste družega kot nepridno sadje, še celo ne najdeš ni ene tamarine ali citrone, da bi si usta zmočila.“ — „Bog se naju bo usmilil, pravi Virginija, saj še glas malih ptičev vališi, ki ga prosijo živeža.“ Komaj je izgovorila te besede, kar zaslišita šumenje nekega studenca, ki je vrel po bližnji skali Stečeta tje, in ko si vgasita žejo s studenčnico, čisto ko kristal, jameta jesti nekaj krese, ki je rasla ob kraji. Ko se ozirata okoli, ali ne bi v tej samoti našla kaj boljšega živeža, zapazi Virginija med gozdnim drevjem mlado palmo. Prav dobra je zelenjad, ki se nabaja v sredi perja na vršičku tega drevesa; pa daravno mu deblo ni bilo debelejšje ko bedro, bilo je nad šestdeset čevljev visoko.

Prav za prav so v deblu sami šopki ličja, ali vendar je belina tega drevesa tako trda, da odskakuje najboljša sekira, Pavel pa še noža ni imel. Pride mu na misel, da zakuri tik palme. Pa bil je v drugej zadregi, ker ni imel kresila; pa saj menim, da na celem tem tako kamnitem otoku ne najdeš ne enega kresilnega kamna. Potreba uči marsikaj, in najubožniši ljudje so pogosto iznašli najkoristniše reči. Pavel sklene ogenj vpihati po zamórskej šegi. Z ostrim kamnom izvrtá ljuknjico v klado prav suhega drevesa, trdno držeč jo z nogami; potem obdela s klinjo taistega kamna polence iz družega štora enako suhega pa drugačnega lesa; na to porine tako obdelano polence kladi v ljuknjico pod nogama, ter jo jame z rokami urno vrteti, kot bi čokolado z rogljico hotel vpéniti, in v malo trenotkih se prikaže dim in plamen. Nabere suhe trave in družega dračja, in zakuri tik palme; kmalo potem se podere ta z velikim treskom. S pomočjo ogoja je še lože izrušil zelenjad, zagrajeno v dolgem, dervénem in bodečem palmovem perju. Nekaj sta z Virginijo pojedla sirove zelenjadi, drugo sta spekla na žrvavici, ki je bila ravno tako dobra. S to južino sta bila zadovoljna in polna radosti v spominu dobrega dela, ki sta je opravila zjutra. Ali to radost jima je kalil nepokoj, v ktereга sta to se veda pripravila materi, tako dolgo bivajoča z doma. Virginija je to dokajkrat v misel jemala. Pavel pa jej je zagotavljal, ker se je čutil pokrepcanega, da bota kmalo pomirila materi domá.

Po jedi sta bila spet v velicej zadregi, ker nista imela nikogar, ki jima bi bil pot domú pokazal. Pavel, ki ni z lepa obupal, reče Virginiji: „Naša hiša je proti jugu, iti morava kakor zjutraj po tej gori, ki jo vidiš tam le s tremi roglji. Pojdiva, hodiva, sestra.“ Bila je gora Trozizek,* ker so njen trije vrhunci prsim podobni. Podasta se torej na severnej strani dolí po hribu ob Črnem potoku in čez dobro uro dospeta do širokega potoka, ki jima zapira pot. Ta prostorni oddelek otoka je ves z gozdi zaraščen in

* Trozizek, po francoško Trois-Mamelles; Slovenci so svojemu velikanu dali imé Triglav.

tako malo znan, še dan danes, da je mnogo potokov in hribov toč še brez imena. Potok, kterega sta imela pred sabo, teče po kamitnej strugi in se péni. Voda tako bobni, da je Virginijo bilo groza, ni si upala va-njo stopiti, da bi bredla; torej jo Pavel vzame na ramo ter tako obložen brede po gladkem kamnji čez potok, ne boječ se vodnega hruma. „Ne boj se, veli, vpričo tebe sem močan. Ako te ne bi bil uslišal naselnik Črne reke zastran sužnje, jaz bi se bil sprjel z njim. — „Kaj še, reče Virginija, s takim hudim velikanom. V kaj bi te bila kmalu pripravila! Moj Bog, kako težavno je, kaj dobrega storiti! le hudo je lahko“. — Ko je Pavel bil ze na suhem, hotel je še dalje nesti sestro „in dobro se mu je zdelo, češ, tako jo prinese vrh gore Trozizka, še kako pol miše daleč. Ali kmalo začne pešati in mora jo postaviti na tla in z njo počivati. Virginija mu reče potem: „Bratec, dan se ponižuje; ti imaš še nekaj moči, jaz nič; pusti mene tukaj in pojdi sam domu, da materi pomiriš.“ „O, kaj še, reče Pavel, tu te ne pustim. Če naju noč prehiti v tem gozdu, zakurim in palmo podčrem, ti boš jedla njeno zelenjad in jaz bom iz perja naredil strešico, da boš pod njo spala.“ Ko si Virginija malo počije, nabere s starega drevesa, ki je slonelo čez potok, dolgega jelenovega jezičja, perja, ki je viselo z vrha. Iz njega si naredi coklje, in si ovije noge, ki so bile krvave od kamenja po potih, ker v naglici, da bi prej koristila, bila je pozabila se obuti. To perje jo je hladilo; ulomi bombusovo palico in se spet napoti, opiraje se z eno roko na palico, z eno pa na brata.

Tako sta polahkoma hodila čez gozd; toda visoko drevje in pregosto perje njima je zakrivalo goro, vrh ktere sta bila namenjena, tudi solnce je že zahajalo. V malo trenutkih sta izgubila stezo, po kterej sta do zdaj hodila; tega nista zapazila koj, kar čutita, da sta v labirintu med drevjem, zapleteno goščavo in kamenjem, od koder se ne dá naprej. Virginija sede, Pavel pa sopiha sém ter tje, da bi našel kako pot iz te zmešnjave; ali zastonj se je trudil. Splezal je vrh visocega drevesa, da bi vsaj zagledal goro Trozizek, pa družega ni videl krog sebe, ko gozdno vrhovje, nekod še rumeno od zadnjih žarkov zahajajočega solnca. Po nižavah pa je hribje že s senco odevalo gozd; veter je potihnil, kakor je rado po solčnem zahodu, in velika tihota je nastala po teh samijah, družega ni bilo čuti kot vreščanje jelenov, ki po teh odljudnih krajih iščejo ležišč. Pavel je upil kar je mogel, upajoč, da ga bo slišal kak lovec: „Balite, balite, pomagajte Virginiji!“ Toda njegovemu glasu je odneval gozd sam in iz daljave večkrat ponavljal: „Virginiji! Virginiji!“

Pavel spleza z drevesa, truda poln in žalosten; iskal je najpotrebnišega za prenočevanje v tem kraju; ali kaj, ko ni bilo ne studenca, ne palmovega drevesa, še celo ne pripravnega subega lesa, da bi ogenj podnetil. Pri tej izkušnji je čutil vso svojo slabost in nezmožnost ter se začel jokati. Virginija mu pravi: „Nikar se ne jokaj, ljubi moj Pavle! če hočeš, da tudi mene britkost ne

omami. Saj sem jaz kriva vseh tvojih težav in tega, kar trpite sedaj najini materi. Nič bi se ne smelo storiti, tudi dobrota ne, dokler ne poprašamo starišev. O, kako sem bila neprevidna!" In tudi ona jame jokati se. Vendar pa veli Pavlu: „Prosiva Boga, bratec, in usmilil se naju bode.“ Komaj sta odmolila, že zaslišita nekega psa lajati. Pavel pravi: To je pes kacega lovca, ki se spravlja nad jelene.“ Kmaló za tem čujeta močnejše lajanje. „Zdi se mi, reče Virginija, da je to Fidelček, naš pes. Dá, poznam ga po glasu. Kaj da sva morda že tako blizo doma, v bregu nabega hriba?“ In res, brž potem jima je bil Fidelček pred nogami; lajal, cvillil in mahal je z repom ter se ni mogel dosta namuzati. Nista se še dovolj oddehnila zaradi nepričakovane radosti, kar zagledata Domingo, ki je sčepel proti njima. O prihodu tega dobrega zamórca, ki se je solzil od veselja, začneta tudi onadva jokati se in ne moreta mu besedice reči. Domingo, oddahnavši se, pravi: „Moja mlada zapovednika, v kolikih skrbéh ste vajini materi! Kako ste se čudili, ker vaju niste več našli, vrnivši se od maše, kamor sem ju bil spremil. Marica, ki je delala na trebéti v kotu, ni nam nič vedela povedati, kam sta odšla. Jaz sem hodil in hodil po zemljišči na okrog, sam ne vedé, kod bi vaju iskal. Nazadnje vzamem nekaj vajine stare obleke, dam jo Fidelčku povohati, in brž, kakor da bi me bila razumela uboga žival, začne sledi za vama iskati. Peljal me je, zmirom z repom mahaje, tje do Črne reke. Tam sem izvedel od nekega naselnika, da sta mu vidva nazaj pripeljala ubežno zamórko in da vama je za njo milost obljubil. Ali kaka milost! pokazal mi je nesrečnico, z verigo na nogi, privezano za štor, in krog vratú je imela železen obroč s tremi žebli. Od ondi me je Fidelček peljal, vedno z repom mahaje, na hrib Črne reke, gori je postal in lajal kar je mogel. To je bilo poleg studentca, kjer sem videl podrto palmo in zraven še nekaj tlečega ognja na kurišči; nazadnje me pripelje le-sem. Tu smo na bregu hriba Trozizka, ter unamo še štiri dobre ure do doma. Balita, jejeta in pokrepčajta se.“ Na to jima podá mlincev, sadja in debelo bučo pijače, zmešane iz vode, vina, ožete citrone, sladkorja in muškato, kar ste mu materi dali na pot za krepeanje in poživljanje. Virginija je izdihovala misleča na ubogo zamórko in na skrb materno. Večkrat je djala: „O, kako težko je dobro storiti!“ Med tem, ko sta Virginija in Pavle jedla, naredil je Domingo ogeanj, poiskavši med kamenjem krivega lesa, ki se mu pravi okrogli les, in ki gori še ves zelen in daje velik plamen. Iz tega je naredil bakrjo ter jo prižgal, ker bila je že noč. Toda ko je bilo treba dalje iti, pokaže se mu še precej večja zapreka: Pavle in Virginija nista mogla več hoditi, noge so jima bile otekle in vse rdeče. Domingo ni vedel, ali bi šel kam dalje njima pomoči iskat, ali bi na mestu z njima prenočil. Djal jima je: „Kje so časi, ko sem vaju oba na krat nosil na rokah? Ali zdaj sta vidva velika, jaz pa sem star.“ Ko se v tej zadregi ni vedel kam obrniti, prikaže se truma hostnih zamorcev kakih dvajset stopinj preč. Njih glavar

se približa k Pavlu in Virginiji rekoč: „Dobra bela otroka, ne bojta se; videli smo vaju zjutraj iti z zamorko iz Črne reke; šla sta jej za milost prosit k hudemu gospodarju. Iz hvaležnosti vaju bomo mi na ramah domú nesli.“ Na to dá znamenje, in štirje najmočnejši zamorci naglo spletó nosilnico iz protja in trtja, posadé na-njo Pavla in Virginijo, zadenejo na rame in se napotijo, Domingo pa s bakljo sveti pred njimi; vsa truma vesela vriska in otrokoma srečo želí, kdor more bolj na glas mimo družega. Ginjena reče Virginija Pavlu: „O dragi moj, Bog nikoli nebene do brote ne pušča brez povračila.“

Okoli polnoči so prišli na znožje domačega hribja, vrh ktere ga je več ognjev gorelo. Komaj so se spustili v breg, zaslišajo na glas klicati: „Ali sta vidva, otroka?“ Vsi odgovarjajo: „Midva, midva!“ In kmalo zagledajo pred sabo materi in Marico, ki je s trakami pred njima svetila. „Nesročna otroka, pravi Turovka, od kod sta prišla? V kolik strah sta naju spravila!“ — „Vračava se, pravi Virginija, od Črne reke, kjer sva prosila milosti za ubogo ubežno zamorko, kateri sem daví dala naš zajterk, ker je od lakote mrla, in glej, le-ti hostni zamórci so naju prinesli nazaj.“ Turovka objame svojo hčer, pa ni besede ne more spregovoriti, in Virginija, od materinih solz mokra po licih, pravi: „Poplačali ste mi vse, kar sem hudega prestala!“ Marjeta, vsa vesela, stiska Pavla v naročje govoreča: „Tudi ti, moj sin, storil si dobro delo.“

Ko so prišli k kočicama, dali so zamorcem obilno jesti in piti, le-ti so se potem vrnili v svoje gozde, želeči jim vsakoršno srečo in zdravje.

Vsaki dan je bil družinama dan sreče in mirú. Ni ju mučila ni zavidnost ni slavohepnost. Ni bilo nikakoršne želje po nečimurnej zvanjej veljavi, ktero daje zvijača in jemlje obrekovanje. Zadostovalo jim je biti sami svojim pričam in sodnikom. Njih lepo obnašanje, še celo njih ime je bilo neznanó po tem otoku, koder so ljudje, kakor po vseh evropskih naselbinah, le radovedni za hudobne govorice. Samo kedar je kdo, gredé po pampelmuškej cesti, vprašal kakega poljanca: „Kdo stanuje tu gori v teh kočicah?“ odgovoril je ta: „Dobri ljudje“, da-si jih ni poznal. Tako vijolice, skrite pod trnjevim grmovjem, razširjajo lepe dišave, dasi jih nikdo ne vidi.

V njihovem razveseljevanji ni bilo opravljanja, ktero, ker na videz prav sodi, srce neogibno s sovraštvom napolnuje in v hinavščino zakopava; kajti nemogoče je, da ne bi sovražil ljudi, o katerih meniš, da so hudobni, in s hudobnimi ne moreš živeti, ako jim sóvraža ne skrivaš pod hinavsko dobroželjnost. Tako nas obiranje sili, da smo krivični proti drugim, ali pa sami do sebe. Pa ne da bi bili posamno sodili ljudi, v veselje jim je bilo le, ako se je sploh dalo kaj dobrega storiti, bodi si komur koli, in daravno niso imeli premoženja za to, imeli so vedno dobro voljo, ktera jih je navdajala z neko blagodušnotjo, zmerom k temu pripravljeno. Kaj pak da so živeli na samoti, odureli (obdivjali) pa nikakor

niso, še bolj človekoljubni so prihajali. Čem manj jih je v pogovoru mikala pohujšljiva dogodivščina človeškega življenja, s tem večim veseljem in s večo radostjo jih je napolnovala narava. Sterme so se čudili premočnosti svete previdnosti, ki je z njihovimi rokami sredi golega kamenja razgrnila toliko obilnosti, milosti, čistega, priprostega pa zmirom novega veselja.

V dvanajstem letu je bil Pavel močnejši in razumniši kot Evropci v petnajstem, on je lepše vravnal vse, kar je zamorec Domingo samo obdelal. Z njim je hodil v bližnji gozd po mladih citron, pomaranč in tamarind, ki imajo tako lepo zeleno okroglo vršičje, po datlov, katerih sadje ima sladak sok, ki lepo diši kot pomarančevo cvetje, in tako že veliko drevje je nasajal krog trebežev. Todi je tudi sejal sadne peške, ki že v drugem letu cvetó ali sad rodé, n. pr. agatisa, s ktere okoli in okoli, kakor kristali na svetilniku, visé podolgovate češulje belega cvetja; ali perzijski bezeg, ki cvetne šopke, sivkaste kot lan, na ravnost kvišku dviguje; papigovo drevo, njegovo brezvejno deblo je kot s zelenimi melonami nasajen steber, in nosi venček širocega perja, ki je figovemu podobno.

Razen tega je posajal jedra in peške badamijevega, mangijevega, avokatovega, gojavega, jakaškega in jamroškega drevja. Večidel so mu ta drevesa že dajala sence in sadja. Njegova delavna roka je po naj pustejših krajih tega zakotja razsejala plodovitost. Raznovrstne aloe, indijake šige z rumenim in rdečkastim cvetjem, in bodeča ognjena trnjevka so se razprostirale skalam po vrhu, kot bi hotele dolgo ovijavno zelenje dosegati, ktero se je v višanjem in rdečem cvetju, sem ter tje zapletalo po gorskem robovju.

Te rastline je tako razpostavil, da si v enem trenutku vse pregledal. V sredi dolinice je nasadil zelišč, ki ne zrastó visoka, potem grmovja, naprej majhnega drevja, nazadnje velicega, ki je zagrajalo celo okrožje. Tako ti je bila vsa ta ograja kakor amfiteater z zelenjem, sadjem in cvetjem, ako si jo ogledoval od srede, vmes sočivje, trata, rajž in strn. Toda Pavel, dasiravno je po lastnem načrtu razpostavil te rastlike, vendar ni zanemarjal naravnega povelja. Pod njenim zavetjem je na višine deval tacega rastlinstva, kakorinemu veter seme prenaša, ob vodi pa tacega, ki mu zrnje plava. Tako je bilo vse na pravem mestu, in vsak kraj je s svojim zeljem imel naravno lepoto. Voda se steče z vrha teh skal, nareja v dolini tu studence, tam se bolj na široko razmiče; v njej si pod gladkim zrcalom v sredi zelenega drevja gledal skalovje in sinji nebeški obok.

Vkljub velikej nerednosti tega zemljišča si večidel vse ravno tako lahko dosegel kakor pregledal. Res je, da smo ga vsi podpirali z besedo in djanjem, da se je dovršilo. Nadelal je bil pot okoli in okoli jame, in s tega pota se je več družih stikalo v središču. Popravil je najsvetljudniši prostor in, kar, se je najlepše dalo, napeljal složno sprehajališče čez grudasta tla ter razstavil divjakov

med cepljeno drevje. Iz brezštevlnega kamenjičja, ki se valj po bregu, ki sedaj pokriva te poti kakor večidel zemljo tega otoka, zložil je tu in tam piramide (visoke kopice), raspoke zadelal s prstjo in va-njo vtaknil rožnih korenin, pavovega repa in drugega grmičja, ki raste po kamenji. V kratkem so bile take otožne in grčaste kopice obraščene z zelenjem, ali pokrite z bliščobo najlepših cvetlic. Klanci, prepreženi s košatim starim drevjem ob straneh, bili so hladni kot podzemeljske jame, tje ni našla poti vročina, in hodili so se va-nje hladit čez dan. Ena steza je peljala v gozdič hostnega drevja, v sredi pa je stalo žlahtno drevo, varno pred viharjem, s sadjem obloženo. Tu je bila njiva z žitom, tam ograda sadnega drevja. Skozi eno vrzel se je videlo k hišicama, skozi drugo na nedosegljive gorske vrhove. Pod gostim z ovijačino zaraščanim tatamakovim grmovjem še o poldne nisi razločil nobene reči; na vrhu te bližnje velike skale, ki se spenja nad breg, vidi se ves ta kraj, z morjem v daljavi, od gori smo včasih videli kako ladijo prihajati iz Evrope ali pa vračati se tje. Na tej skali se je na večer shajala ta družina in v miru živela zdravi srak, cvetja vonjavo, šumenje studencev in zadnje menjavo med lučjo in senco.

Nič pa ni bilo mičnšega mimo imen, s katerimi smo krčevali imenitniša mesta tega labirinta. Tej skali, o kateri sva ravnokar govorila, s ktere so me celo od daleč videli iti, reklo se je „naznanovalka prijateljstva“. Pavel in Virginija sta igranje se gori posadila trst, in kedar sta me videla iti, na-nj obesila bel roboc, da sta naznanila moj prihod; tako kakor na sosednej gori razpno bandero, kedar na morji zagledajo ladijo. Prišlo mi je na misel, da vdolbem napis v trstovo deblo. Veliko veselje sem imel, kedar sem potovaje videl kako podobo ali spominek starega časa, še večjo radost pa, ako sem bral dobro zložen napis. Zdelo se mi je po tem, kot bi pod razvalinami preteklih stoletij iz kamna govoril človešk glas popotniku sredi samote, rekoč, da ni sam, da so drugi ljudje v ravno tem kraju čutili, mislili in trpeli kakor on. Če je ta napis od starodavnega naroda, kterega ni več na zemlji, povzdiga nam dušo v neskončnost in jej daje občutkov o njenej neumrljivosti, ker jej kaže, da je misel preživela celó razsuto kraljestvo.

Na malo jamboro Pavlovega in Virginijinega banderca pa sem vpisal Horacijeve besede:

Fratres Helennae, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, praeter lapyga.

„Helenina brata, svetli zvezdi ko vidva, in oče vetrov naj vaju vodi, zapiraje druge, razen zefira.“

V kožo tatamakovega drevesa, pod čegar senco je Pavel Letopis 1872 in 1873.

včasih sedel in gledal nepokojno morje v daljavi, vrezal sem to-le Virgillijevo vrstico:

Fortunatus et ille deos qui novit agrestes!

„Blagor njemu, ki pozna (samo) poljske bogove!“

Nad hišina vrata pri Turovej gospej sem tam, kjer so se večkrat shajali, zapisal:

At secura quies, et nescia fallere vita.

„Tukaj je mirna vest domá, in življenje, ki ne pozna sleparije.“

Toda Virginiji ni bila všeč moja latinščina; rekla je, da je to, kar sem vdolbel pod njeno banderco, predolgo in preučeno. Djala je: „Raje bi bila imela: zmerom majana, pa stanovitna.“ — Jaz sem jej rekel, da to bi se še bolj vjemalo s čednostjo. Na mojo opombo je zarudela.)

Tako je ta srečna družba z občutljivo dušo objemala vse, kar jo je obdajalo. Dajali so najlepša imena rečem, na videz popolnoma nepomenljivim. Kolo pomarančevega, bananijevega in jamrožkega drevja, nasajenega krog tratice, kjer sta Pavel in Virginija včasih skakala, imelo je ime „edinost.“ Pod starim drevsom, kjer ste si Turovka in Marjeta velikrat pravili svoje nesreče, reklo se je pri „suih solzah“.

Ime Britanije in Normandije ste dajali majhnim prostorčkom, po katerih ste imeli žito, jagode in grah. Domingo in Marica sta je posnemala v tem in sta hotela tudi svoja rojstna kraja v Afriki v spominu imeti; torej sta dvema prostoroma dala ime „Angola“ in „ostri vrh“, na enem je raslo bičje, iz kterega sta spletala jerbace, na drugem pa je bilo posajeno kalabasovo drevo. Tako so si s pridelki rojstne dežele napravljali sladko domišljijo, kot bi živeli v domovini in si s tem mirili bridke spomine na tujem kraju. Oh! videl sem v tisoč prijetnih imenih oživljati se drevje, studence in skale tega sedaj tako pustega kraja, ki me spominja na grške planjave, po katerih so le razvaline in strešajoča imena.

Pa izmed vsega, kar je bilo po vsej okolici, ni bilo nič milšega kot mesto, po imenu „Virginijin pokoj“. Pod skalo, ktereje je bilo ime „oznanovalka prijateljstva“, je podzemljaska peč ali jama, iz nje izvira studenec in se nabira v majhno lužico sredi prelepe tratice. Ko je bil Pavel rojen, daroval sem Marjeti kókosov oreh iz Indije, kterega mi je bil nekdo dal. Le-ta oreh je posadila pri onem studencu, da bi drevo, ki požene iz njega, kedaj spominjalo na rojstvo njenega sina. Iz enacega namena je tudi Turovka, ko je Virginija prišla na svet, po njenem izgledu vsadila ravno tako drevo. Drevesi, ki ste poganjali iz teh dveh orehov, bili ste vsa pismoshramba teh družin. Eno je bilo drevo Pavlovo, eno pa Virginijino. Kakor mlada lastnika ste dre-

vesi naglo rasli, v enakej razmeri pa ne enako visoki, v dvajnajstih letih ste bili viši mimo kočice. Že so se stikale njune veje in mladi kókosovi orehi so v šopkih viseli nad vrelicem. Razen teh dveh dreves je bilo pri jami vse tako puščeno, kakor je bila narava ozališala.

Krog vlažne, rujave votline se je zelenkasto in črnkasto svetilo široko perje babjega lasovja in školopandrovi šopi so se zavijali vmes kakor dolgi trakovi škrlatno rdečkaste in zelene barve, ktere je neprenehoma zibal. Blizo okrog so rasle svedraste grive, njih cvetje je podobno rumenemu laku, in španski poper, ki ima kot kri rdeče stročje lepše kot koralde. Najlepše vonjave so puhtele iz balzamovega zelja, ki ima srčasto perje, in iz bazilik, ki diše kakor nagelj, in rasto v okolici. Doli z brega se je razprostiralo ličje, kakor mahajoča krila, ter po skalnatih stenah razgrinjalo zelene preproge. Vodne ptice so spavale tod, ker jih je vabil mir tega kraja. O solčnem zahodu si videl letati morskoga krokarja in morskoga škričanca, in visoko v zraku črno búrvjovko in belega tropnega ptiča, ki sta, kot dnevna zvezda, popustila samijo indijskega morja. Rada je zahajala Virginija k temu studencu, kjer je bilo toliko veličastne in divje naravne lepote. V časih je tje hodila prat za domače, v senco kókosovih orehov. Kakega dne je tje kozé sabo peljala na pašo. Iz kozjega mleka je delala sir, in rada gledala, kedar so te živali obirale babje lasovje po skalovini in včasih na kamnitnem roglji kvišku stale kakor na stolu. Vedoč, kako rada je Virginija na tem mestu, nanašal je Pavel iz gozda vsakovrstnih ptičjih gnjezd. Starke so hodile za mladimi in se vaešile tu v novem domovju. Virginija jim je večkrat dajala zobati žita, turšice in prosá. Brž ko se je pokazala, vzleteli so iz grmovja kósjе žvižgavci, bengalčki, ki tako miho pojó, in kardinalčki z ognjenim perjem; papige, zelene ko smaragd, blízale so se z latanijevega drevja, in jerebice iz trave, vse je letelo k njej kakor kókoši. Pavel in Virginija sta bila neizrečeno vesela njihovega ígranja, zobanja in kljuvanja.

Ljubeznjiva otroka, tako sta preživela prve dni v nedolžnosti in dobrodelstvu! Kolikokrat ste vaju materi objemali na tem kraju, Boga hvalé za tolažbo, ktero sta jima delala na starost, in da ste vaju videli z dobrimi znamenji prihajati v življenje! Kolikrat sem v senci te skale z njima vžival vašo pičlo jed, ki ni nikoli nobenej živali jemala življenja! Mleko v bučah, jajca, rajžev mlincec na bananijevem perju, krompir v canji, mangovo sadje, pomaranče, granatje, rajske smokve, datli, in ananas bile so vam zdrave jedi najlepše barve in najboljšega soka.

Pogovor jim je bil ravno tako miren in nedolžen kakor ta živéž. Pavel je pri jedi velikrat govoril o delu istega ali prihodnjega dne. Zmirom je bil v mislih pri onem, kar je koristilo družbi. Tu so bile poti pokvarjene, tam slabe klopi, drugej premalo sence, kje naprej bi Virginiji bolj dopadlo.

Kedar je dež šel, bili so celi dan v hiši, vsi skupaj, gospodarstvo in družinstvo, pletli so pogrinjala iz slame in jerbasa iz bambusa. Po stenah je bilo v najlepšem redu razobešeno orodje, grablje, sekire, matike, in zraven poljskega orodja pridelki, ki se dobivajo z njim: rajž v vrečah, žita in rajske smokve. Virginija se je od matere in Marjete naučila slaščice in krepcavne pijače napravljati, iz sladkorjevega soka, citron in citronat.

V mraku so večerjali pri brlečej svetilnici; potem je Turovka ali Marjeta pravila kako prigodbo, o popotnikih, ki so v Evropi po noči v gozdu zašli med roparje, ali kako se je razbila kaka ladija, katero je vihar telebil na skalovje kakega pustega otoka. Take povesti so otrokoma vemale občutljivo dušo. Prosila sta Boga, naj jima bi dodelil milost, da bi kdaj mogla gostoljubno postreči enakim nesrečnežem. Potem so šli spat, polni nestrpnosti, da bi se drugi dan spet sešli. Včasih so pospali, ko je dež ropotal in lil na streho, včasih pa je vihar bučal in jim donašal šumenje morskikh valov, ki so v daljavi butali na pobrezje. Hvalili so Boga za lastno zavetje, katero so tem bolj cenili, ker so čutili nevarnost v daljavi.

Včasih je Turova gospa brala kako mično dogodbo iz svetega pisma starega ali novega zakona. Malo so se pečali za to, kako se razlaga ta ali oni oddelek, ker vse njihovo bogoslovje je bilo v občutkih in njihova nravnost v djanji, prvo je lastno naravi, drugo evangeliju. Tudi niso ločili dni nekaj za veselje nekaj za žalost. Vsak dan jim je bil posvečen; kar jih je obdajalo, bilo jim je svetišče božje, v katerem so brez nehanja poveličevali neskončno, vsegamogočno in sveto previdnost, ki je polna ljubezni do vseh stvari. Ker so čutili toliko zaupanje do najvišega bitja, napolnovalo jih je to s tolažbo zaradi preteklega, s srčnostjo zbog sedanjega in z upanjem gledé prihodnjega časa. Tako ste te ženi, kterima je nesreča pokazala pot nazaj do narave, razvijali sami sebi in svojima otrokoma tako čutenje, ki nas brani neareče.

Toda v najbolj mirnem srcu se kedaj razpno temni oblaki; kedar je tedaj kdo izmed njih bil otožen, zedinili so se vsi drugi, da so ga spet vdobrovoljili, in sicer bolj z milim sočutjem kot z besedovanjem. Pri tem se je vsak po svoje obnašal; Marjeta je bila živa in vesela, Turovka polna rahle bogoljubnosti, Virginija ljubeznjiva in nježna, Pavel ponosen in srčen; celo Domingo in Marica sta hodila na pomoč. Ako sta videla druge žalostne, bila sta sama žalostna, in jokala sta se, kedar sta druge videla v joku. Tako se tudi šibke rastlike zapletajo ena v drugo, da se skupaj viharju stavijo v bran.

Kedar je bilo lepo vreme, hodili so ob nedeljah k maši v pampelmuško cerkev, tam-le vidite zvonik na ravnini. Tje so prihajali tudi bogati naselniki v nosilnicah, in so si prizadevali seznaniti s tema samskima družinama in radi bi ju bili povabili v gostje. Pa spoštljivo ste se vselej izgovorili, prepričani, da bogatinci le zato iščejo družbe nepremožnih ljudi, da bi se jim vkla-

njali, to pa je le tedaj mogoče, ako se prilizuješ njihovim boljšim ali slabšim lastnostim. Pa tudi z bolj revnimi seljaki ste se skrbno ogibali vsakoršne ožje zaveze, ker taki so pogostoma zavidljivi, obrekljivi in malopridni. Zato so s kraja nekteri mislili, da ste boječi, drugi da ste ošabni; pa njihova obnaša posebno proti revežem je bila tako prijazna in postrežljiva, da so ju le-ti ljubili in bogati ljudje spoštovali.

Po maši ste navadno kako milosrčno delo opravili. Tu ju je kaka žalostna osoba prosila dobrega sveta in tolažbe, ali ju je kak otrok spravil k svojej bolnej materi v soseski. Zmirom ste imeli sabo domačih zdravil za navadne bolezni, in ravnali ste pri tem z ono milosrčnostjo, ki daje toliko ceno tudi majhnej pomoči. Posebno dobro ste tudi umeli otožnost in dušno žalost odvrčati, ki je v samotni tolikanj škodljiva slabemu telesu. Turova gospa je tako presrčno govorila o zaupanji na Boga, da ga je bolnik čutil pri sebi, njo poslušaje. Virginija se je dokajkrat vrnila s solznim očesom domú, pa tudi veselega srca, ker je imela priliko, kaj dobrega storiti. Ona je naprej pripravljala potrebnih zdravil za bolnike in dajala jim je z neizrekljivim veseljem. Po takih milosrčnih opravilih so véasih podaljšale pot skozi dolino tik Dolgega hriba in prišle k meni v vas, kjer smo potem južinali blizo malega potoka, ki tam mimo teče. Za take prilike sem imel nekaj barigelj starine, da nam je ta sladka in zdrava kapljica evropska povisevala veselje indijske pojedine. Drugo pot smo si dali besedo, da se snidemo na morskem pobrezji, kjer se va-nje izliva več potokov, da bi jim djal reke, ni vredno, ker so premajhni. Sabo smo po navadi imeli jedi iz rastlinstva, k temu smo nalovili marsičesa, ki se v preobilnosti v morji nabaja, n. pr. kobotov, osmonog, rdečih repov, velicih in majhnih rakov, morskih ježev, ostrig in koljek vsake vrste. V najgrozovitišem zakotji smo velikrat imeli najmirniše veselje.

Včasih smo gledali, sedé na kamnu v senci baržúnovega drevesa, kako se je velikansko valovje privalilo z morske višave in se s strašnim polomom razbuhnilo nam pred nogami. Pavel, ki je znal plavati ko riba, hodil je véasih valovom naproti na pečino; kedar so prihajali, bežal je urno pred njimi, in tulé so peneci vrtinci pljuskali za njim po produ do kraja. Virginija je na ves glas upla, kedar je videla to in djala je, da jej strah delajo take igrače.

Po jedi na tem zbirališči smo véasih peli, mladenič in devica sta malo plesala. Virginija je znala lepo pesem o sreči kmečkega življenja in o nesreči mornarjevej, kterege lakomnost goni po tako nevarnem in divjem življi, ne da bi obdelaval zemljo, ki v miru daje toliko dobrih reči. Včasih sta po zamorskej legi pantomimo igrala s Pavlom. Pantomima (govorjenje z obnašanjem ali kazanjem) je prvi človeški govor, znan vsem narodom. Tako naravna in razložna je, da se je beli otroci brž naučé, ako vidijo zamorce vaditi se v tem. Tako je Virginija z veliko priprostostjo predstav-

Ijala poglavitne reči iz onih dogodbe, ktere so jej mati brali in ktere so jej tako globoko v srce segale. Na Domingovo znamenje „tam-tam“ je Virginija stopila na trato, nesó vrč na glavi; boje se je pomikala k vodi bližnjega studenca, da bi vode dobila. Domingo in Marica sta bila madijanska pastirja in je nista pustila blizo, ampak sta jo hotela odgnati. Pavel jej priteče na pomoč, otepe pastirja, napolni Virginiji vrč z vodo, zadene jej na glavo in jo pri tej priči ovenča s cveticami rdečega svedrca, kar se je kaj lepo podajalo belemu obrazu. Na to sem se tudi jaz zamešal v njih igre in kot Rahel Pavlu za ženo dal hčer Seforo.

Drugo pot je predstavljala nesrečno Ruto, ki je kot vdova in ubožna vrnila se v svoj kraj, kjer je po dolgej nenazočnosti bila tujka. Domingo in Marica sta žela, Virginija je za njima klasje pobirala. Pavel jo kot očak z resnim obrazom ogovori, ona mu odgovarja in se trese pri njegovem izpraševanju. Kmaló ginjen se je usmili ter gostoljubno sprejme nedolžno ženo in dá prosto zavetje nesrečnici; napolni jej predprt z vsakovrstnim živečem ter jo pripelje k nam, ki smo bili mestni starašine, rekoč, da jo vzame za ženo, akoravna je ubožna. Turovej gospej je pri tem hodilo na misel, kako je sama ločena od svojih, da je vdova, kako jo je Marjeta prijazno sprejela, navdajala jo je nada, da bota kedaj ta otroka srečno združena v zakonu, in ni si mogla kaj, da ne bi bila zjokala se, in nas vse je ta dvojni spomin hudega in dobrega pripravil v solze britkosti in veselja.

To predstavljanje pa je bilo tudi izpeljevano s tako resničnostjo, da si se mislil v Siriji ali Palestini, na pokrajinah svete dežele. Imeli smo tudi k temu potrebnega lišpa, svečavo in godbo. Djanje se je navadno godilo na križempotu necega gozda, kjer so obraščene poti krog nas bile kot lope. V sredi njih smo bili celi dan varovani vročine; ko je pa solnce zahajalo, segali so žarki njegovi, lomeči se ob drevesnih deblih, kakor dolgo goreče snopje med gozdno senco in delali silno veličastno prikazen. Kedar je celo solčno kolo prišlo do najnižega prostora kaké odprtije, vse je v luči migljalo. Perje po drevji se je v tem blišči svetilo kakor topas in smaragd; z mahom obraščena rujava debila so bila kot bronasti stebri, in ptiči, že skriti v pokoji pod listjevo senco, da bi tam prenočili, jeli so, vdrugič videči rumeno zarjo, vsi brž pozdravljati dnevno zvezdo s tisoč in tisoč glasovi.

Mnogokrat nas je noč zalezla pri teh selških slovesnostih; toda v čistem zraku in v toplem podnebjí smo lahko pod milim Bogom spali v gozdu pod ažupovim drevesom, saj se ni bilo bati ni bližnjih ni daljnjih roparjev. Drugo jutro smo se vrnili vsak na svoj dom in našli vse v redu kakor pustili. Takrat je na tem otoku brez kupčije bilo toliko dobrega zaupanja in priprostosti, da se pri mnogo hišah vrata niso zaklepala, in da je ključavnica bila reč, kterej se je mnogo kreolov radovedno čudilo.

Bilo je pa nekaj dni, v letu za Pavla in Virginijo posebno slovesnih in veselih: taka sta bila godova njunih mater. Virginija

ni opustila prej ta dan speči potic iz pšenične moke, te je razposlala revnim belim družinam, na otoku rojenim, ktere niso nikdar jedle evropskega kruha, ampak, ker niso mogli sužnjih imeti, živili so se z manjokom*) sredi gozdov, in da bi lože prenašali revščino, niso imeli niti trpoglavosti, ki je navadna divjakom, niti srčnosti, ki izhaja iz omike. Te potice so bile sicer edini dar, kar je bilo Virginiji mogoče iz domačega imetja storiti; pa združevala je s tem dobrosrčnost, ki je veliko ceno delala njenemu početju. Pred vsemi jih je Pavel sam nosil k ljudem po okolici, in iz hvaležnosti so drugi dan prišli v vas in do večera ostali pri Turovki in Marjeti. To ti je prišla nektera mati z dvema ali s tremi ubozimi, rujavimi in suhimi hčerami, ki so bile tako boječe, da si niso upale kvišku pogledati. Pa Virginija jih je kmalo spreobrnila; dala jim je sladke pijače in še kaj posebnega pridela ali storila, da je bila boljša in veselje tem večje; nekaj take sladkarije je pripravila Marjeta, nekaj pa njena mati; Pavel sam je nabral sadja po drevju. Virginija je tudi rekla Pavlu, naj z žnjimi pleše; ni jih pustila, dokler jih ni videla zadovoljnih in veselih. Hotela je, da bi se tudi drugi pri njih veselili, rekoč: „Srečen je le tisti, ki tudi drugim srečo množi.“ Pri odhodu jim je še dala, kar je videla, da jim je posebno dopadlo; pa vedela je zakriti ta namen, dala jim je le, kakor da bi bilo kaj novega in posebnega. Ako je zapazila, da ima ktera raztrgano obleko, poiskala je z materinim dovoljenjem kaj izmed svoje in Pavel je moral skrivaj nesti pred hišna vrata revnih ljudi. Tako je dobrote delala po izgledu ljubelega Boga, ki dobrote kaže, roko dajavko pa zakriva.

Vi drugi Evropci, ki se Vam od mladih nog duh polni s toliko krivimi mislimi nasprotnimi sreči, vi ne morete umeti, da je narava v stanu toliko razveseljevanja in radovanja napravljati. Vam je duša zametana v majhno okrožje človeškega znanja in kmalo izmolze vse umetno veselje; narava in srce pa sta neveseljiv vir. Pavel in Virginija nista imela ni ure, ni pratike, ni časomernih knjig, ni zgodovine niti modroslovja. Čas njenega življenja se je ravnal po naravi. Dnevne ure sta poznala po drevesni senci, letne čase po cvetji in sadji in leta sta z žetvanji štela. Te mile podobe so juna delale neizmerno veselje in kratek čas. „Čas je, da gremo jest, veli Virginija, senca bananijevega drevja se je skrčila do kraja“; ali pa: „Noč prihaja, tamarinde skrivajo cvetje.“ — „Kdaj prideš k nam v vas?“ vprašale so prijateljice iz sosake. Virginija je odgovorila: „Kedar bo sladkor zrel.“ — „Tem slajša in prijetniša nam boš“, pravijo mlade tovaršice. Kedar ja je kdo vprašal, koliko sta stara, djala je: „Moj brat je toliko star, kakor veliki kókosov oreh pri studencu in jaz sem s manjšim enakih let. Mangovo drevje je dvanaestkrat sad rodilo in pomaranče so štiri in dvajsetkrat cvele od tistihmal, kar sem na

*) Manjók je divja korenina, iz ktere tudi moko delajo in pripravljajo razne jedi.

svetu.“ Njuno življenje je bilo nekako v zvezi z drevjem, kakor pri favnih in driadah, gozdnih božanstvih poganskih narodov. Nista poznala druge zgodovine kot življenje svojih mater, drugega časomerja ko vrt, niti drugega bogoslovja kot dobrodelnost do vseh ljudi in vdanost v Božjo voljo.

Kaj bi jima bilo pa tudi pomagalo, po naše bogatima in učenima biti? Saj je ubožnost in nevednost samo poviševala njuno srečo. Ni ga bilo dneva, da ne bi bila drug drugemu kaj pomagala, ali se v čem podučila; da, podučevala sta se, in če je bila sem ter tje kaka zmotica vmes, preprostemu in čistemu srcu se ni bilo nevarnosti bati zaradi tega. Tako sta odraščala ta naravina otroka. Nobena skrb jima ni grbančila čela, nikdar nezmernost kvarila krvi in nikakoršna strast strupila srca: ljubezen, nedolžnost in usmiljenost je vsaki dan razvijala lepoto njunih duš v nepopisljivej prijetnosti, po licu, pri noši in hoji. Bila sta v jutru življenja in temu primerno vsa brhka; kakor nekdanj prva človeka v raji, ko sta, stopivša iz božje roke, videla se in našla ter se pozdravila kot brat in sestra: Virginija mila, pametna in zaupna kot Eva, Pavel, drug Adam, čvrste moške postave pa otroške priprostosti.

Dokajkrat sta bila sama na delu in tu jej je (to mi je pravil tisočkrat) govoril: „Kedar sem truden, oziram se na te in to mi daje moč. Kedar te zagledam gori z višave v dolinici, zdih se mi kakor roža med sadnim drevjem. Kedar greš proti hišici k materi, menim, da še jerebica, kedar hiti k mladičem, nima spretniše in bolj lahke hoje. Če se tudi zamakneš za drevje, si mi treba te iskati; neka reč, ktereje ne vem imena, kaže te mojim očem, da zmerom vidim, kje si. Tvoje oči so jasne kakor nebo, in ptiči bengalički nimajo lepšega glasu mimo tvojega. Kako sem vesel, da sva skupaj. Ali se spominjaš, kako sva bredla čez potok po polzkem kamenji pod hribom Troziskom? Ko sva prišla do kraja, res sem bil zelo truden, toda v tvojej družbi se mi je zdelo, da imam peroti ko ptič. Povej mi, kaj me tako veze nate? morebiti tvoja pamet? Ali najni materi ste še bolj pametni, ko midva oba skupaj. — Mar tvoje ljubkovanje? Tudi tega imam več pri njima kot od tebe. Menim, da to je vse zavoljo tvojega dobrega srca. Nikoli ne pozabim, da si bosa šla na Črno reko milosti prosit za ubogo ubežno sužnjo. Na, ljuba moja, vzemi ta venček citronovega cvetja, ki sem ga za-te nabral v gozdu in položi ga zvečer poleg svoje posteljice. Jej ta med, ki sem ga za-te dobil z visoke skale. Toda pri meni ostani, da se počijem“.

Virginija mu je odgovarjala: „Ljubi moj bratec, solnčni žarki zjutraj, ki me obsijajo znad te skale, ne delajo mi toliko veselja ko tvoja nazočnost. Resnično ljubim svojo in tvojo mater, pa še raji ju imam, kedar te kličete: „moj sin!“ Kar tebi storite prijetnega, to mi je ljubše mimo onega, kar meni storite. Vprašal si me, zakaj me imaš rad; ali vse se ima rado, kar skupaj odrašča. Glej naše ptičke, zrejene v enem gnjezdu ljubijo se kakor midva. Poslušaj, kako se kličejo in si odgovarjajo z drevesa na drevo.

Ravno tako, kedar ti napeve na piščalko vbiraš gori na hribu in mi odmevajo v dolino, jaz pesmi tukaj za tabo prepevam. Rada te imam posebno od tistihmal, kar si se zavoljo mene hotel bojevati z gospodarjem one zamorke. Med tem sem si pogostoma mislila: „O moj bratec ima dobro srce, brez njega bi bila od straha umrla.“ Vsaki dan molim za svojo in za tvojo mater, za te in za našo ubogo družino; pa kedar izgovarjam tvoje ime, menim, da se mi srce bolj povzdiga. Kako presrčno prosim Boga, da bi te varoval vsega hudega! Zakaj tako visoko plezaš in tako daleč hodiš iskat mi sadja in cvetlic? Ali ni dosta tega na vrtu? Glej, kako si truden, ves pōten si.“ In z malim belim robcem mu je obrisala čelo in lice.

Nekaj časa pa je Virginijo nekaj težilo in ni vedela kaj. Njene lepe modre oči so temnele, lice je rujavelo in trpnost se jej je plazila po celem životu. Na čelu ni bilo prejšnje vedrōsti, ni smeha na ustnih. Bila je nagloma vesela ali žalostna, pa nihče ni vedel zakaj; za nedolžne igrače ni marala, tudi delo jej ni bilo prijetno in celo svoje ljube družbe se je ogibala. Po naj bolj samotnih krajih je tavalala sem ter tje, povsod pokoja iskaje, ali nikjer ga ni našla. Včasih, ko je Pavla zagledala, tekla mu je na proti in ga s čim podražila; toda brž potem, ko bi trenil, jo je nekaj zadržalo, rdečica jej je lica pokrila in ni ga več upala pogledati. Pavel jej je rekel: „Glej, kako skale obrašča zelenje; najini ptički pojō, kedar te vidijo, vse je veselo krog tebe, ti sama si žalostna.“ In hotel jo je pobožati, da bi jo razveselil, ali pripognila se je in zbežala k materi. Prijaznost Pavlova jo je delala nemirno, on pa si ni mogel razložiti nove in nenavadne njene trme.

Nesreča ne hodi sama. Poleti včasih huda utma razsaja po tropičnih deželah, in nekega poletja je to zadelo tudi ta otok. Bilo je proti koncu grudna, ko je solnce v znamenji divjega kozla tri tedne navpično žgalo Francoski otok. Južnozahodni veter ni več pihal, ki te tu hladi skorej celo leto. Prah se je v dolgih vrtilcih dvigal po cestah in plaval po zraku. Zemlja je pokala po vseh krajih, zelenjava je bila ožgana, vroč sopuh je prihajal iz hribov in potoki so bili večidel suhi. Nobenega oblaka ni bilo od morske strani. Samo rdečkast sopuh se je nad površjem vlačil po dnevni, in kedar je solnce zahajalo, bil je kakor plamen o požaru. Celō noč ni mogla nič razhladiti sparijenega zraka. Krvavi mesec je po ožganem nebu plaval, silno velik. Crede so klavrno lazile po gorah, in kvišku zijaje koprnele po hladnem zraku; žalostno mukanje je odmevalo po dolinah. Celō Kaber, ki jih je pasel, padal je na zemljo, da bi se ohladil; ali povsod so bila ožgana tla, in po dušivnem zraku so brenčali mrōesi, ki so iskali človeške in živalske krvi, da bi se je napili.

V nekej noči o tem času je Virginija čutila, da je njeno trpljenje veliko hujše kot poprej. Vstala je, sedela, spet legla, toda ni mogla zaspati ni najti pokoja. Napotila se je in o luninem svetu šla k studencu. Da-si je bila velika suša, vendar je še voda, čista

kakor srebro, kapala po belej kamnitnej plošči. Zmivala se je s hladno studenčico. V začetku jo je hladilo in oživiljalo ude, tisoč prijetnih spominov se jej je povračalo v dušo. Hodilo jej je na misel, kako ste njena mati in Marjeta veseli Pavla v mladosti kopal ravno tam; pozneje je Pavel njej samej prepustil to kopališče, globokeje jame izkopal in s peskom posul in krog nasadil lepo dišečih rastlin. V vodi je videla samo sebe in dvoje palmovih drev, ki ste veje čeznjo stegovali. To jo je nekako vstrašilo, steče spet k materi in jej tozi svoje bolečine. Obema so se solze vtrinjale.

Turovka jo je tolažila: „Ljubi moj otrok, obračaj se k Bogu, ki daje zdravje in bolezen, on nas danes izkuša, da nam jutri dá plačilo. Vedi, da smo na zemlji, in da se morame vaditi v čednosti.“

Med tem se je hlapovje, katero je vedna vročina puhala iz morja, zbiralo in pokrivalo otok kakor velika omrčla. Gorski vrhovi so bili va-nje zaviti in kakor orjaške kmeče dolgi bliki so včasih švigali z njihovih oblačnih rogčev. Strašno je gremelo in bobnenje odmevalo po gozdih, ravninah in dolinah, in velikanski nalivi so se jeli vsipati od neba, kakor da bi se bil oblak pretrgal. Z gorskega bregovja so neurniki drli, ta dolinica se je spremenila v morje in višina, na kateri ste stali kočici, bila je otok, in konec te jame je bil kakor jez, čez katerega je hrumeča voda valila zemljo, drevje in skalovje, vse v čobodri.

Vsi so trepetaje k Bogu molili v koči Turove gospě, kateri je streha pokala od strašnega viharja. Daravno so bile duri zaprte in okna močno zadelana, vendar si vsako reč v izbi natanko razločil, tako hudo in grozno se je bliskalo skozi stenske razkole. Neplačni Pavel je z Domingom tekel domú, da je koči steno podprl in zraven kol zabil v zemljo, potem se je vrnil k Turovej gospej zato, da jih je potolažil rekoč, da bo kmalo lepo vreme. In res, proti večeru je dež ponehal, navadni živi veter od južno-izhodne strani je jel pihati, oblaki so se razlekli proti severno zahodnej strani in pred zahodom se je solnce prikazalo na nebu. —

Najprej je Virginija hotela videti kraj, kamor je tako rada zahajala. Neupljivo se jej Pavel približa in jej podá roko, da bi jo spremil. Ona ga smehljuje prime in šla sta iz hiše. Zrak je bil zopet hladen in čist. Bela megla se je dvigala po hribih, sem ter tje je ležala pena od neurnikov, ki so se krog in krog spet razgubili. Vrt je bil ves razpraskan, drevje polomljeno, po travnikih se ležale peščené kopčice in Virginijino kopališče je bilo zasuto. Kókosova oreba pa sta še stala in bila zelena. Razdjani pa so bili krog in krog senčnati prostori, sedališča po trati in ptičev ni bilo več, le nekteri bengalčki so na skalovji z žalostnim glasom objokovali smrt svojih mladičev.

Videvši te razvalne reče Virginija Pavlu: „Nanesel si le-sem ptičev, vihar jih je pokončal; vredil si vrt, vse na njem je polomljeno. Vse na svetu mine, nebesa samo so nespremenljiva.“

Pavel odgovori: „Škoda, da ti nimam ničesa dati iz nebes! pa saj tudi na zemlji nimam ničesa.“ Virginija zarudi in mu pravi: „Imaš podoba svetega Pavla.“ Komaj je izgovorila, že teče Pavel domú poiskat je v materinej hiši. To je bila drobno malana podoba svetega Pavla puščavnika. Marjeta jo je močno v čislú imela, v mladosti jo je na prsih nosila, poznej pa jo Pavlu obesila krog vrató, ko je bil še otrok. Njena osoda je tudi bila nekoliko podobna osodi enega blazega svetnika, kterega podoba je nosila in pogostoma premišljevala, ko je bila zapuščena od vsega sveta; zato je tudi svojemu sinu izbrala njegovo ime, da bi za varha imel svetnika, ki je živel daleč od ljudi, ki so prej njegove dobrote vživali, potem pa ga odpahnili. Virginija, prijemši podobico iz Pavlove roke, reče: „Bratec, ne pride mi iz rok, dokler bom živela, in nikoli ne bom pozabila, da si mi dal edino reč, ki si jo na zemlji imel.“

Pri teh prijaznih besedah in ker mu je nenadoma spet pokazala prejšnjo zaupnost in ljubeznjivost, hotel jo je Pavel objeti, ali kakor ptica se mu je na lahko izmuznila ter samega pustila, ki je spet ostrmel zavoljo nenavadne njene obnaše.

Neki dan reče Marjeta Turovki: „Zakaj ne omožive otrok? ljubita se strastno, da si moj sin se še ne zaveda tega. Zastonj bove čuvali medva, kedar se narava oglasi; akrb morave imeti.“ Turovka odgovori: „Premlada sta in prerевна. Kolika žalost za naju, ako bi Virginija povila otrok, kterih bi še morebiti ne bila v stanu rediti! Tvoj zamorec Domingo je zelo opešal, Marica je slabotna; jaz sama, ljuba moja! sem v petnajstih letih jako oslabela. V tako vročih deželah se človek naglo stara, in še hitreje v britkosti. Pavel je naše edino upanje. Počakajmo, da mu mož zrastó in da nas bo mogel živiti z delom. Sedaj, saj veš, nimamo ravno družega, kot česar potrebujemo za proti. Ko bi pa hotel Pavel iti en čas v Indijo, pridobil bi toliko s kupčijo, da bi kupil nekaj sužnjih: kedar se vrne, naj vzame Virginijo: ker jaz mislim, da nihče ne bi tako osrečil moje hčere kakor tvoj Pavel. O tem se pomenive s sosedom.“

Res ste me ženi vprašali in bil sem z njima enakih misli. Djal njima sem: „Indijsko morje je lepo; o vgodnem letnem času se vozi do Indije k večemu šest tednov in ravno toliko nazaj. Lahko kaj blaga nabereš za Pavla v mojej sozeski, ker veš ljudi poznam, ki ga imajo prav radi. Če družega ne, desti je hodniškega bombaža, iz kterega pri nas ničesa ne urejamo, ker nimamo strojev, da bi ga izpeljevali, ebenovega lesa, kterega je tod toliko, da je za drva, in kake smole, ki se zastonj počaja v naših gozdih; vse se precej dobro prodaja pri Indijanih, nam pa je brez vsega prida.“

Namenil sem se poglavarja Burdoneja prositi za dovoljenje v to morskó potovanje, pred vsem pa sem hotel s Pavlom o tem govoriti. Ali kakó sem strmél, ko mi je mladenič pametno, kakor ne bi bilo pričakovati pri njegovih letih, odgovoril: „Čemu zahtó-

vate, da bi zapustil domače, in hodil iskat Bog vedi kake sreče? Ali je na svetu boljša kupčija mimo poljedelstva, ki se nam petdeseterno in stoterno povračuje? Ako hočemo kupčevati, ali ne moremo tega, česar nam ostaja, na prodaj nositi od tukaj v mesto, da ne bi mi bilo treba v Indijo hoditi? Materi mi pravite, da je Domingo star in opešal; ali jaz sem mlad in moč mi raste vsaki dan. Naj se jim kaj zgodi, ko mene ne bo domá, posebno Virginiji, ki je že bolehná. O nak, z doma pa že ne pojdem, tega ne nakažim“.

Ta odgovor me je zelo v zadrego spravil; ker Turovka je želela, da bi se otroka ločila za nekaj časa, da bi med tem bolj odrasla, pa o tem še nič nisem smel v misel vzeti Pavlu.

Med tem je po nekaj ladiji s Francoskega na Turovko pismo prišlo od njene tete. Omečil jo je bil strah pred smrtjo, brez kterega niso nikdar ginjena drvena srca. Dolgo je bila hudo in nevarno bolna, in zavoljo slabotne starosti ni bilo več upati popolnega zdravlja. Povabila je sestrično, naj se vrne na Francosko, ali vsaj, ako bi njej ne pripuščalo zdravje tako daleč voziti se po morji, naj pošlje Virginijo, ktero hoče omikati, dobiti jej službo na kraljevem dvoru in po smrti jej izročiti celo premoženje. Pristavila je, da njena ponovljena prijaznost se naslanja na izpolnitev njenega povelja.

Ko je Turovka prebrala pismo, bili so vsi poparjeni. Domingo in Marica sta jela jokati se; Pavel je strmeč okamnel in skorej ga je jeza grabila; Virginija je v mater oči upirala in ni upala besedice spregovoriti. Na to se Marjeta oglasi: „Ali nas morete zdaj zapustiti? — „Ne, ljuba prijateljica, ne, ljuba otroka, odgovori Turovka; živela sem z vami in z vami hočem umreti. Le v našem prijateljstvu sem našla srečo. Da mi je zdravje prišlo, krive so nekdanje britkosti. Srce mi je ranila nobčutljivost moje sorodovine in izguba ljubega moža. Ali med tem sem več tolažbe in sreče vživala z vami, v teh revnih kočah, kot so mi je kdaj obetala mojega rodú bogastva v domačej deželi.“

Med temi besedami so vsem solze veselja igrale v očeh. Pavel objame Turovko rekoč: „Tudi jaz vas nikoli ne zapustim, v Indijo ne bom hodil, vsi bomo delali za vas, ljuba mati; ničesa vam ne bo manjkalo z nami.“ V celej družbi pa je najmanj veselja razodevala Virginija, tem več pa čutila. Čeli dan potem je bila srčno vesela, in da se jej je povrnila prejšnja jasnost, obudilo je splošno zadovoljnost.

Drugo jutro, ko je solnce vzhajalo, zbrali so se, da po starej navadi molijo jutranjo molitev pred zajuterkom. Zdaj jim naznani Domingo, da jezdi nek gospod proti koči in da za njim stopata dva sužnja. Bil je poglavar Burdoné. Stopil je v hišo, kjer je vsa družba bila pri mizi. Virginija je ravno na mizo nosila, kakor je navada v tem kraju, kavo, na vodi kuhan rajž, gorak krompir in sirove smokve. Namesto skled so imeli buče polovice in namesto prta banijevo perje. Poglavar se je najprej začudil

revščini te kočje, potem se je obrnil k Turovki in se izgovarjal, da splošnja opravila mu pogosto branijo početi se za posamezne osebe, da ima pa zdaj ona posebno pravico do njega: „Gospa, tako je dalje govoril, v Parizu imate imenitno in bogato teto, ki vam je namenila svoje premoženje in vas pričakuje k sebi.“ Turovka mu odgovori, da jej slabo zdravje ne pripušča tako daljne vožnje po morji. „Pa vsaj svojej tako mladej in ljubeznjivej hčerki, pravi poglavar, ne smete, ako nočete delati krivice, jemati tolike dodaine. Ne bom vam skrival, da teta je gosposko naprosila, da vsakakor pride k njej. Dano mi je povelje, da ako bi bilo treba, izpeljem to s svojo oblastjo; ker jo pa obračam le v dobroto te naselbine, torej pričakujem, da bote prostovoljno darovali nekaj let, v katerih je sreča vaše hčere in blagostanje celega vašega življenja. Čemu zahajajo ljudje na otoke? Ali ne, da bi tu našli srečo? Ali pa ni veliko prijetnije srečo najti v domovini?“

Izgovorivši te besede je na mizo položil veliko mošnjo piastrev*), katero je eden izmed dveh zamorcev prinesel z njim. „Nate, tako je djal, to vam je teta poslala, v ta namen, da se vaša hči lahko odpravi na pot.“ Na zadnje je s prijaznimi besedami grajal Turovko, zakaj se ni na-nj obračala v revščini, vendar jo je hvalil zaradi blage srčnosti. Pavel se urno oglasi in reče poglavarju: „Gospod, moja mati so bili pri vas, ali neprijazno ste jo sprejeli.“ — „Kaj imate še enega otroka? popraša glavar Turovko. Le-ta mu odgovori: „Nak, gospod, to je sin moje prijateljice; toda on in Virginija sta naju obeh in enako draga.“ — „Mladič, reče poglavar Pavlu, kedar boš več izkusil na svetu, spoznal boš nesrečo velicah gospodov; videl boš, kako jih za nos vodijo ljudje, in kako lahko se primeri, da dobi zvit hudobnež, kar bi imel dobiti skrit pošten človek.“

Turovka povabi gospoda Burdoneja, da sede zraven nje k mizi. Zajterkoval je z njimi kako namešano s rajšem, kakor je kreolom navada. Čudil se je redu in snažnosti v koči, edinosti med ljubima družinicama in gorečnosti starih služabnikov. „Hišino orodje, tako je rekel, imate samo leseno, vidim pa obraze jasne in srca zlata.“ Pavla je veselila poglavarjeva prijaznost in reče mu: „Jaz bi bil pač rad vaš prijatelj, ker vi ste pošten mož.“ Gospodu Burdoneju je dopadla ta srčna zaupnost med otočani, prijazno je podal Pavlu roko in ga zagotovil, da se sme zanašati na njegovo prijateljstvo.

Po zajterku je na samem govoril s Turovko in jej rekel, da bo kmalo imela priliko hčer poslati v Evropo, na ladiji, ki se že odpravlja na pot; on, da jo bo priporočil znanej gospej, ki bo tudi tje potovala, in da naj kratko in malo ne zamudi neizmerne sreče, ki jo doseže v malo letih. Pri odhodu je še djal:

*) Piaster je zahodnim in južnim deželam navaden denar različne veljave.

„Teta vaša utegne komaj še kakci dve leti živeti, to so mi sporočili njeni prijatelji. Prevdarite dobro. Sreča ne išče vsaki dan. Poavetujte se, vsi, ki so zdrave pameti, bojo moje mišli.“

Ona mu je odgovorila, da ničesa na svetu bolj ne želi kot sreče svojeji hčeri in da jej bo popolnoma na voljo dala, če hoče iti v Evropo.

Turovki je bilo všeč, ker je našla priliko, da se za nekaj časa ločita Pavel in Virginija, da bi s tem kedaj našla tem večo srečo. Torej je na samem govorila hčeri tako-le: „Ljubi moj otrok, naša služabnika sta stara, Pavel pa še mlad; Marjeta se stara, jaz že slabim: ako umrjem, kaj počneta, brez premoženja, v sredi te pušče? Ostala bi sama in nikogar ne imela, ki bi vama kaj prida pomagal, morala bi, da bi se preživila, brez nehanja delati po zemlji kakor najemnika. Ta misel me z žalostjo napolnjuje.“ Virginija pravi: „Bog nas je vsvaril za delo, vi ste me učili delati in Njega vsaki dan moliti. Do zdaj nas ni zapustil, tudi za naprej nas ne bo. Previdnost njegova posebno nad nesrečnimi vedno čuje. To ste mi tolikrat pravili, ljuba mati! Ne vem, kako bi se namenila vas zapustiti.“ — Ginjena reče Turovka: „Jaz nimam družega namena, kot da bi tebe osrečila in te kedaj dala Pavlu za ženo, ki ni tvoj brat. Pomisli torej, da tvoja sreča je njegova sreča.“

Mlada deklica, ako ima koga rada, meni, da ničče na svetu tega ne vidi, zagrinja oči kakor srce; ali kedar prijateljska roka odtegne to zagrinjalo, potem se kakor iz predala vsipljejo skrivne teže ljubeznji, in sladki izlivi zaupanja tekó iz skrivnega zakotja, v katerem so bili zaprti. Virginiji je v srce segala na novo razodeta dobrotljivost materina in povedala je, da le Bogu je znano njeno vojskovanje; da pa previdnost Njegovo spet vidi ravno v tem, ker jej dobra mati v tem modre svete daje, in ker si je tudi v tem sveta materine pomoči, vse to jo še bolj potrjuje, da ostane pri njej, brez nepokoja zaradi sedanjega, in brez skrbi zaradi prihodnjega časa.

Turovka je videla, da je s svojim zaupanjem dosegla ravno nasproten vseh mimo tega, kar je hotela, toraj reče: „Ljubi otrok, ne bom te morala; preudari sama; toda zakrivaj svoje nagnjenost. Dokler si dekle, mora ti srce v lastnih prsih ostati.“

Proti večeru, ko ste bili z Virginijo sami doma, stopi v hišo velik mož v višnjeveji suknji. To je bil duhoven in misijonar na otoku, Turovkin in Virginijin spovednik. Poslal ga je poglavar. „Hvaljen Bog!“ pozdravi noter stopivši, no, otroci, zdaj ste bogati. Zdaj bote lahko poslušali glas dobrega srca in dobro delali rečem. Jaz vem, kaj vama je gospod Burdonè povedal in kaj ste mu odgovorili. Ljuba mati, vaše zdravje nas mora, tu ostati, ali ti Virginija, ti nimaš izgovora. Slušati moraš božjo voljo in tetino, če je bila tudi krivična. Res težko stane, ali Bog zapoveduje; on se je daroval za nas, tudi mi se moramo po njegovem izgledu

darovati za srečo svoje družine. Tvoje potovanje na Francosko bo srečno! ali ne greš rada, Virginija?"

Virginija pobesi oči in trepetaje reče: „Ako Bog zapoveduje, ne bom se ustavljala. Volja njegova naj se zgodi!“ in se joka.

Misijonar odide in gre pravit poglavarju, kaj je opravil. Med tem pošlje Turovka Dominga po-me, da bi se posvetovala z mano zastran Virginijinega odhoda. Moja misel ni bila, da bi jo pustila na pot. Moje poglavitno načelo je to, da imamo više ceniti naravne koristi mimo onih, ki nam jih sreča daje in da nam ni drugot treba iskati tega, kar nahajamo sami v sebi. To opravilo obračam na vse brez izjemka. Ali kaj je pomagal moj svet zastran zmernosti zoper slepivno misel na veliko bogastvo in moja priprosta pamet zoper bistri razum, ki mnogokrat svet moti? Za zdaj je bilo pri Turovki že določeno in le iz prijaznosti me je prašala za svet. Celo Marjeta, ki se je iz konca zelo ustavljala odhodu, vkljub koristi, ktera se je Pavlu obetala z Virginijinim bogastvom, sedaj se ni več upirala. Pavel se ni vedel, kaj so sklenili, čudno pa se mu je zdelo, da je Turovka le skrivaj govorila s hčerjo in to ga je zakopalo v globoko žalost. Rekel je: „Nekaj snujejo zoper mene, ker se skrivajo pred mano.“

Med tem je počil glas po vsem otoku, da se je sreča veselila med to skalovje, in videl si zahajati simo kupce vsake vrste. V tej revni koči so razlagali najdražje tkanine iz Indije: najlepši bārhan iz Gudelura, robe iz Paliakata in Mazulipatana, gladke, pisane in veziljeno mušljine, da si videl skoz nje kakor skozi okno, pavolnato tkanino iz Surate, belo, da se je bliščalo, indijske naprsnike vsake barve in najtanjše, ki so imeli baršmastò podstavo in zelene trakove vmes. Ponujali so najzaljše kitajske svile, preraziljanih lambasov, ko atlas belega, zelenega in živo rdečega damasta, rožnih tafot, debelih atlasov, pakina belega ko sukno, belega in rumenega nankina in po vrhu zamorskih prtov iz Madagaskara.

Turovka je pustila, da si je Virginija nakupila vsega, kar jej je bilo všeč; le na to je gledala, da je niso kupci goljufali pri ceni in pri blagu. Virginija je izbirala vse, kar je menila, da dopada materi, Marjeti in Pavlu. „To-le, govorila je vmes, boče dobro pri hiši, ono-le bota rabila Domingo in Marica.“ Tako se je močnja izpraznila, predno je sama sebi kaj kupila, in morali so jej nekaj nazaj dati, kar je bila že drugim razdelila.

Pavel se je silno žalostil videvši vse te reči, ktere je prinašala sreča, ker naznanovale so mu, da odide Virginija, in prišel je nekaj dni poznej k meni. Z otožnim obrazom mi je djal: „Moja sestra pojde z doma in se že pripravlja na pot. Prosim vas, pojdite z mano. Skušajte, da obveljâ vaša beseda pri njenej in mojej materi, da ostane Virginija domâ.“ Ušlihal sem njegovo mlo prošnjo, akoravno prepričan, da vse moje besedovanje je zastonj.

Virginija je bila že jako zala, ko je nosila krilo, iz modrega bengalskega platna in rdečo pešo na glavi; pa še vse drugâ je

bilo, ko sem jo videl po gosposko oblečeno. Imela je oblačilo iz belega mušljina, podšito z rdečim tafetom. Z ozkim modercem bila je videti večja in tanjša, in rumeni v kiti spleteni lasje so se kaj lepo podajali deviškej glavi. Modre oči so bile polne otožnosti; boja polno srce je obrazu dajalo bolj živo barvo in njenemu govoru nepremagljiv glas. Celo krasni lišp, ki ga je na videz nosila zoper svojo voljo, poviševal je njeno pobitost. Nihče je ni videl niti slišal, da ne bil ginjen.

Pavel pa je prihajal čedalje bolj klavern. Enkrat mu pravi Marjeta, ko sta bila sama: „Ljubi moj, ne goji več praznega upanja, ker to bi ti delalo še britkeje izgubo. Čas je, da ti razodenem skrivnost mojega in tvojega življenja. Virginija je po svojej materi bogate in imenitne rodovine, ti pa si nezakonski otrok ravne kmečke hčere. Moja napaka ti je vzela sorodnost z očetom, moje kesanje avezo z materino zlahto. Druzega nimam na svetu kot mene samo“, in pri teh besedah so jo solze oblike.

Pavel objame mater in reče: „O, ljuba moja mati“ ker nimam nikogar na svetu razen vas, bodem vas tem srčniše ljubil. Pa kako skrivnost s temi razodeli, zdaj vem, zakaj se me že dva mesca ogiblje Virginija in zakaj se ravna na pot . . . Gotovo me nima več rada!“

Med tem se je dan nagnil in vsi so se sešli k večerji; pa vsaki je imel kako težo na srcu, malo so jedli in nič govorili. Virginija je prva vstala in šla sedet le-sem, kjer midva zdaj sediva. Kmalo je šel Pavel za njo in sedel zraven nje. Dolgo sta molčala. Bila je prekrasna jasna noč, kakor nih je veliko le v tropničnih deželah, da bi je najslavniši mojster ne mogel vpodobiti. Visoko po nebu je plavala luna, lahko ograjena s tankimi oblaki, ktere je čedalje bolj razrinila s svetlimi žarki. Po tem je ljubo svetila po otoških gorah, ki so se bliščale kakor zelenkasto srebro. Vetra ni bilo. Le včasih se je kaka ptica na lahk. oglasila v dolini, ali milo zapela na g. ri; sedele so po svojih gujzdih in se veselile prelepe jasne in mirne noči. Vse je bilo živo, celo kabri so žvrčali po trati. Zvezde so migljale po jasnem nebu in se gledale v morji, ki se je ljubo zibalo z njimi. Nestalno se je Virginija ozirala po daljnem temnem obzorji; razločevalo se je od pobrežja, ker so tu ribiči kurili. V pristavi ob kraji je v gledala luč in senco; bila je svetilnica na ladiji, na kterej se je imela v Evropo peljati, in ki je bila že pripravljena jadra razpeti in sidro vzdigniti, brž ko vgođen veter nastane. Pri tem pogledu jo je žalost obšla in obrnila je glavo v drugo stran, da ne bi je Pavel videl jokati se.

Turovka, Marjeta in jaz smo sedeli nekaj stopinj za njima pod bananijevim drevjem, in v močnej tihoti smo dobro slišali, kaj sta se pogovarjal, česar ne bom nikdar pozabil.

Pavel je djal: „Virginija, govori se, da pojdeš v druge kraje, v treh dneh. Ali se ne bojiš nevarnosti na morji — na morji, pred kterim si imela vedno tolik strah?“ — Virginija odgovori:

„Dolžnost mi je, da slušam teto.“ — „Zapuščaš nas zavoljo neke tete v daljavi, ktere nisi nikdar videla!“ pravi Pavel. — „Oj, pravi Virginija, rada bi tukaj ostala celo življenje; ali mati ne pusté. Tudi moj spovednik so mi djali, da je božja volja, naj grem, da je življenje izkušnja. — O, to je pač težka izkušnja!“

„Kaj! pravi Pavel, toliko vzrokov te je moralo na pot, nobenega pa ni, da bi te zadržaval! O, pa je še eden, ki mi ga nisi v misel vzela: bogastvo ima veliko moč, ki natezuje. Kmalo boš v novejši deželi našla koga družega, da mu boš dajala ime brat, ki ga meni ne daješ več. Izbirala si boš brata med ljudmi, ki so te vredni po rodu in bogastvu, česar ti jaz nimam dati. Toda kje hočeš biti bolj srečna, kam hočeš iti? Ktera dežela ti bode bolj draga ko ta, v kateri si rojena? Kje te bodo ljudje bolj ljubili ko tvoja sedanja družba? Kako boš živeła brez ljubkovanja svoje matere, ktereга si tolikanj vajena? In kaj počno mati, že postarni, ko te ne bojo več videli pri sebi, za mizo, v hiši in na poti, koder so se opirale na te? Kaj porekó moja mati, ki te imajo ravno tako radi kot lastna. Kaj njima bom govoril, kedar ju bom videl v joku, ker tebe ne bo? Neusmiljeno! o sebi ne bom govoril; pa vendar, kaj počnem jaz, ko te zjutraj ne bo med nami, ko se zvečer ne združimo, ko vgladam palmi, posajeni v spomin najnega rojstva, ki ste tako dolgo bili priči najinega prijateljstva? Oh, ker te pričakuje novo osoda, ker iščeš druge dežele namesto rojstne, družih dobrot mimo teh, ki jih donáša moje delo, dovoli mi, da te spremljam na ladiji, ktera te odnese. Miril te bom o viharji, ktereга te je bilo že na suhem tako strah. In na Francoskem, kjer boš našla bogastvo in imenitnost, bodem tvoj sužnji. Vesel bom tvoje sreče v palačah, kjer te bom videl češčeño in slavljeno. Pri tem bom dosti bogat in ponosen, da bodem „z največimi žrtvami tebi služil in pri tebi umrl.“

Ihtenje mu je zadušilo besedo in kmalo smo čuli Virginijo, ki mu je, pogostoma izdihovaje, odgovarjala:

„Zavoljo tebe grem z doma . . . zavoljo tebe, ki sem te vsaki dan videla vpreženega k težkemu delu, da bi preživil revno družino. Prilika mi ponuja bogastva in le zato segam po njem, da bi titisočkrat povrnila dobrote, ki si jih nam skazoval. Kje pa je sreča, ki bi bila vredna tvojega prijateljstva? Čemu si govoril o svojem stanu? Ako bi mi bilo mogoče brata voliti, oh, ali meniš, da bi si izvolila koga drugega ko tebe? O Pavel, Pavel, koliko dražji si mi kot kakoršen koli brat in kako težko me stane ločenje! Ko bi mi pač bilo mogoče, da bi se ločila od lastnega trupla do onega časa, ko naju nebesa združijo na vse veke. Sedaj ostanem ali grem, živim ali umrjem; naredi z mano, kar hočeš. Vedela sem se ustavljati tvojej prijaznosti, ali tvoje žalosti ne morem prenašati.“

Pri teh besedah jo Pavel prime za roko in na ves glas zavpije: „Jaz pojdem s tabo, nič me ne bo zadrževalo.“ Vsi smo stekli k

njima in Turovka ga je nagovorila: „Moj sin, ako nas ti zapustiš, kaj boše z nami?“

Pavel je spet spregovoril in glas se mu je tresel, ko je djak: „Moj sin . . . moj sin . . . jaz vaš sin, ki hočete ločiti brata od sestre! Oba sva vam na prsih slonela, oba naju ste pestovali in naju učili ljubiti se, to sva si pravila tisočkrat: zdaj jo pošiljate preč od mene! Pošiljate jo v Evropo, v neusmiljeni kraj, ki vam ni privoščil zavetja, pošiljate jo k trdnosrčnej teti, ki je vas zapodila! Porečete mi, da nimam več pravice do nje, ker ni moja sestra. Ali ona mi je vse, bogastvo, družba, čast in sreča. Jaz ne poznam družega kot njo. Oba sva odrasla pod eno streho, v enej zibelji, biti hočeva tudi v enem grobu. Ako gre ona z doma, jaz grem z njo. Poglavar mi bo branil. Ali mi more braniti v morje skočiti? Plaval bom za njo, da jo dojdem. Morje mi ne bo bolj sovražno ko zemlja. Ako ne morem tu ž njo živeti, vsaj umreti hočem pri njej, daleč od vas. Neusmiljena mati! da bi vam je morje, kteremu jo izročujete, ne hotelo več nazaj dati! Valovje naj vam prinese moje truplo, in ako z njenim vred priplava na peščen prod, naj vam bo izguba obéh otrok vzrok večnih bolecín. —

Take nespametne besede je govoril v brezupu, torej sem ga jaz prijel in ga stisnil med svoje roké. Oči so se mu bliskale, pot mu je v debelih kapljicah tekel po obrazu, noge so se mu tresle in čutil sem, da mu v razgretih prsih srce dvakrat močnejše bije.

Prestrašena spregovori Virginija: „Ljubi moj, vse radosti najnih otroških let, tvoje in moje trpljenje, in vse, kar more za vselej združiti dva nesrečna, ključem na pričo, da naj ostanem ali odidem, živela bom za-te; če tudi odidem, vrnem se kedaj, da bom tvoja. Vsi vi, ki ste tukaj, morate biti pričo, vi, ki ste me zredili, ki vam je v rokah moje življenje, in ki gledate moje solze. Nebo, morje, ki me ponese, zrak, ki ga dišem in ga nikdar nisem oskrunila z lažjo, vse čuje mojo prisego.“

Kakor solnce raztopi in z vrha planine odvali ledeno skrl, tako se je skubala jeza mladenčeva pri besedah ljubeznjivega dekleta. Nagnila se mu je ponosna glava in potok solzá se mu je vili po licih. Mati, joka se ž njim vred, držala ga je objemaje, pa ni mogla besedice spregovoriti. Turovka mi je, vsa osupnjena, djala: „Tega ne morem več prenašati, srce mi če počí. Nesrečno potovanje naj zaostane. Sosed, odpravite se kam z mojim sinom; še osem dni ni nihče izmed nas spal.“

Rekel sem Pavlu: „Dragi moj, sestra ostane doma. Jutri bova o tem govorila s poglavarjem; daj, naj gredó spat domači, ti hodi z mano, spal boš pri meni. Pozno je že, polnoči preč, južni križ je na desnem obzorji.“

Močé je šel z mano, in po nepokojnej noči je vstal na vse zgodaj ter se vrnil domú.

Pa kaj bi vam še dalje pravil povest te prigodbe? Le ena prijazna stran je v človeškem življenji, ravno tako, kakor na

zemlji, na kateri živimo; en dan samo imamo naglo spremembo in dneva ne more imeti eni del, ako se eden v senco ne zamakne. —

„Oče, tako mi velim, prosim vas, pripovedujte mi do kraja, kar ste mi tako mikavno in ganljivo jeli praviti. Izgledje o sreči nam dopadajo, izgledje o nesreči podučujejo. Povejte, kako je bilo z ubogim Pavlom?“

Prvo, kar je videl Pavel, vrnivši se domú, bila je zamorka Marica, ki je vrh skale šla razgledovat na morje. Komaj jo je v gledal, že jo je od daleč vprašal: „Kje je Virginija?“ Marica se je proti njemu obrnila in jela jokati se. Prostrašen se Pavel obrne in hiti proti morju. Tam je izvedel, da je Virginija zjutraj šla na ladijo, da je ladija brž odrinila in ni se več videla. Vrnil se je domú in čez zemljišče gredé ni z nikomur govoril.

Daravno se vidi, kakor bi to skalnato okrožje za nama bilo navpično, vendar zelene ravni, ki delé višavo, imajo toliko plati, da čez nje po ozkih stezah dospeš gori do onega strmega in nedosegljivega skalnatega rogla, ki mu pravijo Palec. Na znožji tega rogla je ravnica, z drevjem obraščena, pa tako visoka in strma, da je podobna v zraku visečemu gozdiču, ki ga obdajajo strašna brezna. Oblaki, ktere vedno nateza Palčev vrhunec, napaja več potokov, ki globoko doli za hrbtom tega hriba hrumé v dolino, pa hruma ne slišiš na onej višavi. Z one ravnice se vidi daleč po otoku, hribe z njihovimi vrhunci, n. pr. Piter-Bot in Trozisek, in z gozdi zaraščene doline, potem morje, in otok Burbon, ki stoji kakih 40 milj daleč proti zahodu.

Z one višave je Pavel še v gledal ladijo, na kateri se je Virginija peljala. Videl jo je kakih 10 milj daleč, kakor črno piko sredi morja. Stal je gori pozno čez dan in zmerom za ladijo gledal; menil je, da jo še vidi, ko se je že skrila; ko jo je popolnoma izgubil v morske megli, potem je sedel na odljudni kraj, kjer nenehoma veter brije in v eno mēr ziblje palmovo in tatakovo vrhovje. To votlo bučanje doní, kakor bi orglje pele od daleč, in polni srce z veliko otožnostjo. Tam gori sem našel Pavla, ko sem ga od zjutraj iskal; z glavo je bil na skalo naslonjen in oči so mu bile v zemljo uprte. Teško sem ga spravil z višine k domačim. Spremil sem ga domú in brž ko je Turovko v gledal, bitko se je pritožil, zakaj ga je okanila. Ta nama je povedala, da je zjutraj, ker je ob treh jel pihati v goden veter in je ladija že bila pripravljena na odhod, prišel poglavar z misjonarjem in z več družimi ljudmi, ki so v kljub njenemu in Marjetinemu ustavljanju in joku na pol mrtvo deli v nosilnico in jo odpeljali, vsi na glas vpíjoči, da je to nam vsem v srečo. — Pavel je djal na to: „Ko bi bil vsaj slovó vzel od nje, zdaj bi bil miren. Rekel bi jej bil: Virginija, ako sem te kedaj razlalil, ko sva skupaj živela, prosim, odpusti mi zdaj, ko me zapuščaš za vselej. Djali bi jej bil: Ker te ne bom več videl, bodi zdrava, ljuba Virginija, z Bogom! Zadovoljna in srečna živi daleč od

mene!" In ker je svojo mater in Turovko videl jokati se, njima je rekel: „Zdaj si polščite koga drugega, ne mene, da vama bo solze brisal!" Potem se je izgubil iz koč in taval po trebzi sèm ter tje. Prehodil je vse kraje, kjer je Virginija rada bivala. Govoril je z njenimi kozami in njih mladimi, ki so meketaje tekle za njim: „Kaj bi rade? Z mano vred ne boste več videle nje, ki vam je iz roke jesti dajala." Šel je k Virginijinemu studentu in ko je videl ptiče krog letati, klical jim je: „Ubogi ptički, več ne boste letali k deklici, ki vam je zrnja prisošala!" Fidelček je vohal po tleh in z repom mahaje sèm ter tje letal, izdihnil je in djal sèm mu: „O, nikoli več je ne najdeš." Nazadnje je sedel na kamen, kjer je pred ta večer ž njo govoril; pogledal je morje, kjer je videl izginiti ladijo, ki jo je odnesla, in premilo se je zjokal.

Mi pa smo mu bili vedno za petami, boječi se, da ne bi se mu kaj hudega pripetilo, ker je tako vrelo po njem. Z vročimi solzami ste ga Marjeta in Turovka prosili, naj s svojim obupom vsaj ne povisuje njune žalosti. Nazadnje ga je Turovka pomirila dajoča mu najpripravniših imen, ki so mu spet upanje vzbudila. Imenovala ga je svojega sina, dragega sina, zeta, ki mu je namenila svojo hčer. Pregovorila ga je, da je šel v hišo in nekaj jedel. Sedel je z nami za mizo na prostor, kjer je sedela tovaršica njegove mladosti. In kakor da bi bila še doma, ponudil jej je onih reči, ktere je najrajša jedla; ali ko se je izdramil iz globoke zamišljenosti iz spoznal zmoto, začel je miho jokati se. Naslednje dni je vse v roke jemal, kar jej je bilo posebno drago, zadnje cvetlice, ktere je imela v rokah, kókosovo torilo, iz kterega je pila, in te reči z neko častjo shranjal, kakor da bi bile najdražji zakladi njegove tovaršice na svetu. Saj ambra nima lepše vonjave mimo reči, ki so zapuščina ljubljenih naših. Na zadnje je sprevidel, da njegovo žalovanje materama dela britkosti, in da domače potrebe zahtevajo neutrudnega dela, torej je jel z Domingom popravljati na vrtu.

Le-ta mladenič, ki se prej ni pečal za nikakoršno vednost kakor kreol, jel me je zdaj prositi, naj ga učim pisati in brati, da bi bil v stanu Virginiji pisma dopisavati. Potem se je hotel zemljepisja učiti, da bi kaj vedel o deželi, kamor je odšla, in zgodovine, da bi spoznaval šege ljudi, med kterimi bo živel. Tudi v poljedelstvu se je bolj izuril, in to prijateljstvo z Virginijo ga je napeljavalo, da je najgrše prostore spremenil v lepo zemljjišče. Gotovo največ ved in umetnij izvira iz tega čutja in enaka izguba in trpljenje sta rodila modrost, ki se vé pri vsem tolažiti. Tako je narava postavila ljubezen za vez vseh bitij, naredila jo za nagib vse šloveške družbe in za porodnico vse vednosti in radosti.

Zemljepisja Pavlu ni bilo kaj posebno všeč, ki mu kaže večidel le politične meje in razdelitve, pa ne popisuje naravnih običajev vsakega kraja. Ni mu posebno dopadala zgodovina, posebno ne novega časa. Nahajal je v njej splošnje in ponavljajoče

se zlo, kteremu ni vedel vzroka, vojske brez vzroka in pravega namena, zvižace, narode brez značaja in vladarje brez človekoljubja. Raji je prebiral romane, ki se posebno pečajo s človeškimi čuti in koristimi, in je večkrat nahajal v njih okolnosti, ki so bile njegovim enake. Nobena knjiga pa mu ni bila bolj všeč, ko „Telemak“ *) ker je v njej natanjko popisano kmečko življenje in naravne strasti človeškega srca. Kar je iz teh bukev njega posebno zadevalo, bral je tudi svojej materi in Turovki: ko so ga včasih zmogli ganljivi spomini, zadušilo mu je glas in solze so ga po licih obliše. Menil je, da v Virginiji je združeno oboje: Antipina vrednost in modrost in Evharizina nesreča in ljubeznjivost. Jezil pa se je nad romani, kteri so zdaj v navadi, ki so polni zapeljivih šeg in ravnil, in ko je izvedel, da so v njih večidel resnične podobe iz življenja v evropskih deželah, ni se ravno zastoj bal, da bi se Virginija tu ne dala zapeljati in ga pozabila.

Več ko poldruge leto je prešlo, da Turovka ni dobila nobenega sporočila ni od tete ni od hčere; samo po drugej strani je bila izvedela, da je srečno prišla na Francoško. Na zadnje je po ladiji, ki je bila na poti v Indijo, prejela čulo in pismo, katero je Virginija pisala s lastno roko. Daravno je njena ljubeznjiva in blaga hči previdno vravnala pismo, vendar se je videlo iz njega, da ni prav srečna. V tem pismu se je tako lepo odlikoval njen stan in značaj, da sem si je skorej od besede do besede zapomnil:

„Predraga in preljuba moja mati!

Več pisem že sem vam pisala s lastno roko, pa ker ni nikoli odgovora, torej se po pravici bojim, da niste nobenega prejeli. Boljše upanje imam o tem, ker sem še bolj varno skrbela, da bi vi prejeli moje in jaz vaše novice.

Kar smo se ločili, prelila sem mnogo solz, jaz, ki sem prej objokovala le družih nesreče! Moja stara teta se je o mojem prihodu zelo čudila, izpraševaje me, kaj vse znam, pa sem jej povedala, da ne znam brati niti pisati. Vprašala me je, česa sem se učila, kar sem na svetu; ko sem jej odgovorila, da vsega, kar je treba pri hišinih opravilih in pa vašo voljo izpolnovati, rekla mi je, da sem zrejena dekla. Že drugi dan me je dala v velik samostan blizu Pariza, kjer imam vsakovrstnih učiteljev: učé me mej drugim zgodovine, zemljepisja, slovnice, računstva in jezdarstva;

*) Telemak je bil sin Odisejev. Odisej je znan iz starodavne Trojanske vojske, ki je trajala deset let, in po končanej vojski se je moral še deset let klatiti po morji, predno je prišel domú k ženi in k sinu Telemaku, ki je med tem očeta marsikod iskal. Francoški škof Fenelon (1651 - 1715) je silno lepo popisal, kaj je vse doživel Telemak, očeta iskaje. Le tej knjigi je naslov Telemak, in tako sloveča je, da je prestavljena skorej na vse evropske jezike in da je za svetim pismom za Tomaža Kempčana „nasledovanjem Kristusovim“ največkrat tiskana.

ali tako malo razumá imam za vse te reči, da so me gospodje še malo naučili. Čutim, da sem uboga stvar, ki ima malo uma, kar mi večkrat povedó. Ljubezen moje tete pa vendar ne peša. Za vsaki letni čas mi kupi novega oblačila. Dve ženski mi strežete, oblečeni kakor velike gospé. Naredili so me za grofico, in svoj priimek „Tur“ sem morala pustiti, da-si mi je ravno tako drag kakor vam, ker ste mi toliko pravili, toliko težav so imeli ranjki oče, predno so vás dobili. Ta priimek je namestila z vašim nekdanjim imenom, ki ste je imeli še kot dekle, in ki mi je zavoljo tega tudi še drago. Ko sem sebe videla v takej bliščobi, prosila sem jo, naj bi vam kaj poslala. Kako bi vam sporočila njen odgovor! Ah ker ste mi naročili, naj vam vselej resnico naznanim, nate ga: rekla mi je, da kaj malega se ne izplača, kaj velicega pa bi vas, ki v revščini živite, spravilo v zadrego. S prvega sem hotela pisati vam po kom drugem, ker še nisem sama znala. Pa ker v začetku nikogar nisem imela, da bi mi bila mogla zaupati, torej sem se noč in dan pridno učila brati in pisati: Bog je dal, da sem se kmalo naučila. Prva pisma sem izročila ženskama, ki so mi za strežnici, da bi je dali na pošto; pa brž ko ne so prišla teti v roke. Danes pa sem se obrnila do neke prijateljice o samostanu: odpišite mi tudi pod njenim napisom. Teta mi je prepovedala vsakoršno dopisovanje, bodi si kamor koli, djala je, da bi to vtegnilo izpodbijati velike namene, kakoršne ima z mano. K zadelanemu oknu v samostanu, kamor hodijo zvonanji ljudje pogovarjat se z nami, ne sme drug k meni razun nje in necega starega gospoda izmed njenih prijateljev, kteremu, kakor mi leta pravi-jako dopadam. Da pa resnico povem, on meni prav nič ne do, pada, ko bi se tudi kaj pečala za koga.

Živim tudi med bliščobnim bogastvom, ali jaz sama nimam ni enega beliča. Pravijo, da bi bilo nevarno, ko bi imela denar v rokah. Čez mojo obleko celo gospodujete strežnici in se že pripravate zavoljo nje, dokler jo še nosim. V sredi bogastva sem bolj revna, kot sem bila pri vas, ker nikomur nimam nič dati. Ko sem videla, da izmed vseh vednosti, kar se jih tu učim, mi nobena ne pomaga, da bi komu kaj dobrega storila, prijela sem spet za pletenko, in dobro se mi zdí, da ste me vi plesti učili. Pošiljam vam torej več parov nogovic za vas in Marjeto, pokrivalo za Dominga in rdeč robec za Marico. Tudi sem v culico zavezala pešek in kosti od sadnih dreves, kar sem si nahranila po jedi, in tudi družega raznovrstnega drevesnega semena, ki sem ga v prostih urah nabirala v samostanskem vrtu. Na polji sem dobila semena od vijolic, rumenih zlatic, purpelic, plavic in grintovcev. Po travnikih tukaj lepše cvetlice cveto ko pri nas, pa nihče se ne pečá za-nje. Menim, da vi in Marjeta bote bolj veselí tega semena v vreči, kot mošnje pijastrov, ki so bili krivi, da smo se ločili in da sem jaz prelila toliko solz. Kako bom srečna, ako kedaj zraste jablane poleg bananij in bukve med kokosovimi orehi.

Potem bote mislili, da ste v Normandiji, ki vama je tolikanj draga.

Posebno ste mi naročili, da naj vam sporočam o svojej radosti in o svojem trpljenji. Kar sem ločena od vas, radosti nimam nobene; zastran mojega trpljenja se tolažim s tem, da bivam v kraji, kamor ste me po božjej volji poslali. Najhujše je pa, kar izkušam tukaj, da mi nihče vas v misel ne jemlje in da tudi jaz ne morem z nikomur govoriti o tem. Moji strežnici ali bolj prav tetini strežnici, ker na njo veliko bolj gledajo ko na me, vselej, kedar hočem govoriti kaj takega, zavrnejo: „Gospodičina, pomislite, da ste Francozinja, in da morete pozabiti divjaško deželo, kjer ste bili popred!“ Jaz pa bom prej pozabila sama sebe, kot kraj, kjer sem rojena in kjer vi živite! Tukaj, kjer sem zdaj, tukaj je za me divjaška dežela; ker tukaj sem sama in nikogar nimam, ki bi se vdeležil ljubezni, katero bom do smrti čutila za vas,

predraga in preljuba moja mati.

Virginija Tur.

Priporočam vam Dominga in Marico, ki sta me tako ljubeznjivo gojila v otročjih letih. Tudi Fidelčka pobožajte v mojem imenu, ki me je bil v gozdu našel.“

Pavel se je zelo čudil, da Virginija ni imela ni ene besedice za-nj, ki vendar še psa ni pozabila pri hiši; toda vedel ni, da če je ženskino pismo s tem bolj dolgo, vendar najljubša misel stoji vselej najbolj proti koncu.

Na vse zadnje je Virginija v svojem listu Pavlu posebno priporočila dvoje semen: vijolice in grintovce. Natanko mu je popisala te cvetlice in na kakošnem kraji naj je sadi. „Vijolica, tako mu je pisala, poganja majhno, temno modro cvetje, rada se skriva v grmovji, pa prelepa vonjava jo kmalo odkrije.“ Nasvetovala mu je, naj tega semena naseje krog studenca, pod kokosovo drevo. O drugej cvetlici mu je pisala: „Grintovec ima lepo, blede modro cvetje; bunčica je črnkasta in so bele pike vmes. Clovek bi mislil, da žaluje, zato jej tudi pravijo vdovica. Raste po pustih in vetrovnih krajih.“ Prošila ga je, naj vseje teh cvetic krog kamna, ne katerem sta zadnji večer skupaj sedela, in da naj se ta prostor imenuje „kamen slovesa“.

Vsa semena so bila zavezana v priprostej culi iz cunj; ali Pavlu je bila jako draga, ker ste bili na njej črki P in V vdeleni, spleteni iz las, ktere je po njih lepoti brž spoznal, da so Virginijini.

Pismo te občutljive in poštene deklice je do solz ganilo vso družino. Mati njena jej je odgovorila, v imenu vseh, da naj ostane ali se vrne, kakor sama hoče; toliko je gotovo, da so z njo izgubili vsi največji del svoje sreče, kar je odšla, in da posebno ona sama je najbolj brez tolažbe.

Pavel jej je napisal precej dolgo pismo in zagotovil, da bo

vrt vredil tako, kakor je nje vredno, da bo evropakih cvetlic nasejal med afrikanske v podobi, kakor je ona na vrečico naredila črki. Poslal jej je zrelih kókosovih orchov od studenca. Nobenega družega pridefka, kakor je djal, noče pošiljati z otoka, zato, da bi tem prej hrepenela zopet videti domače sadje in da bi sklenila vrniti se, in prosil jo je, da naj s tem izpolni vročo željo vsej družini in posebno njemu, ker je veselje, kar je ona odšla, izginilo izmed njih.

Z največo skrbjo je Pavel sejal evropska semena, posebno vijolice in grintovce, ker so se te cvetlice nekako vjemale z značajem in stanom Virginijinim, ki mu jih je tolikanj priporočevala; pa bodi si, da se je seme na dolgem potu po morji pokazilo, bodi si, da jim afrikansko podnebje ni bilo vgodno na otoku, poganjale so le po malem in še te si niso mogle opomoči.

Toda zavidnost, ki večidel hodi pred človeško srečo, posebno na francoskih naselbinah, raznašala je po otoku novice, ktere so Pavla marsikdaj vznemirovale. Mornarji, ki so prinesli Virginijino pismo, pravili so za gotovo, da se ravno mož; imenovali so dvorskega gospoda, ki jo bo vzel; nekteri so celo trdili, da je reč dovršena in da so sami bile priče. V začetku se Pavel ni menil za te govorce, ker mornarji pogosto, kjer ostajajo z ladjami, nalašč trosijo laži. Ali ko ga je več otočanov milovalo zavoljo tega, katerim se je na vides smilil, v arcu pa so bili veseli njegove škode, začel je nekoliko verjeti. Šaj je videl v nekterih romanib, ktere je prebiral, da je ljudem pogosto lahka igrača, ako niso mož beseda, in ker je vedel, da take knjige le prevečkrat govoré resnico o evropskih šegah, torej se je bal, da ne bi se Turovkina hči izpridila in pozabila svoje stare obljube. Omika ga je že delala nesrečnega. Še bolj so mu pa rase skrbi, ko je v šestih mesecih prišlo več ladij iz Evrope na ta otok, pa nobena ni prinesla nikakoršnega sporočila od Virginije.

Nearečni ta mladenič, ki mu je toliko viharjev bučalo v arcu, hodil je pogosto k meni v vas, da bi mu jaz, ki sem toliko izkusil po svetu, opravičil ali pa ovrigel nepokoj.

Kakor sem že omenil, prebivam poldrugo miljo daleč od tukaj, ob majhnem potoku, ki teče poleg dolzega hriba. Tam životarim sam, neoženjen, nimam otrok niti sužnjih.

Ako nimaš redke sreče, da bi našel družico, ki bi bila prav za te stvarjena, potem je najsrečniši stan, če ostaneš sam. Vsakdo, ki je mnogo trpel pri družih, zamiče se v samoto. Res spomina vredno je, da pri vseh narodih, ki so v nesrečo zabredli po lastnem mnenji, po svojih šegah ali vladarskih načelih, nahajamo precejšnje število ljudi, ki so najraji v samoti živeli in brez zakona. Tako pri Egipčanih, o njihovem razpadu, zadnji čas pri Grkih; tako tudi sedaj pri Indijanih, Kitajcih, novih Grkih, Lahih in večidel pri ljudstvih v izhodnej in južnej Evropi. Samota zopet daje človeku srečo, ker ga odteguje družbinej nesreči. V sredi naših družeb, razcepljenih v toliko krivih misli, nahaja se duša v vednem

zibanji; zaletava se vanjo tisoč in tisoč viharjih misli, ona je drugej sovražna, in s takimi si hočejo udje zvitega in hudobnega društva drugi drugzega podvreči. V samoti pa se iznebi teh vnanjih zmotnjav, ki so jo vznemirjale, zavé se spet lastnega prostega bitja, narave in stvarnika. Ravno tako je z blatno vodo deroče reke, ki polja razdira; loči se od dirndaja in se ob kraji razlije v kako jamico, vrže blato na dno in se popolnoma očisti, da se v njej kaže reka sama, zemeljsko zelenje in nebeške luči. Tako ponavlja samota telesno in dušno harmonijo. Med puščavniki nahajamo take ljudi, ki so najvišjo starost dosegli, n. pr. braminje pri Indijanih. Jaz celo menim, da je sploh potrebna za srečo na svetu, nemogoče se mi zdi vživati bodi si kakoršno koli stalno veselje, ali vtrditi djanju pravo stališče, ako si ne ogradimo notranje samote, iz ktere malokdaj uide naše mišljenje, in kamor nikdar ne zaide tuje. Nočem trditi, da bi človek moral vselej sam živeti: zavoljo svojih potreb je v zvezi z vsaj človeško družbo, naj jej torej tudi on posvečuje svoja dela. Pa kakor je Bog vsakemu izmed nas dal ude, ki so popolnoma primerni življenju zemlje, na kterej živimo, noge so primerne tlém, pljuča zraku, oči svetlobi, tako da ne moreme nobene teh reči rabiti namesto druge: obdržal je daritelj življenja sam za-se najplemenitniši ud — srce.

Prebivam torej sam, daleč od ljudi, katerim sem hotel koristiti, ki so me pa preganjali zavoljo tega. Prehodivši velik del Evrope in nekatere dežele po Ameriki in Afriki, naselil sem se na ta otok, ki ima malo ljudstva, in kjer me je obdržalo milo podnebje in samotni kraji. Kočica, ki sem je sam postavil v gozdu poleg necega drevesa, majhno polje, ktero obdelujem z lastnimi rokami, potok, ki teče mimo vrat, vse to je dosti za moje potrebe in radosti. S tem veseljem združujem nekaj dobrih knjig, ki me učé, kako bi boljši prihajal. Z njimi povišuje svet moje srečo, daravno sem ga zapustil; v njih se mi kažejo podobe strasti, ki tako nesrečno delajo človeštvo na zemlji, in kedar njegovo osodo primerjam svoje, učé me prav ceniti lastno srečo. Kakor mornár, ki se je iz vtopljene ladije rešil na skalo, premišljam iz samote viharje, ki buče okoli po svetu. Veči mi prihaja mir v zavetji o hrumu daljnega hudega vremena. Odkar jaz nisem več ljudem na potu, niti oni meni, odslé jih ne sovražim, marveč obžalujem. Ako dobim kakega nesrečneža, rad mu pomagam s svetom, kakor popotnik ob reki stega roko po vtopljencu. Pa večidel je le nedolžnost pazila na moj glas. Za drugimi ljudmi zastoj vpije narava, vsak si jo slika tako, kakor dopada njegovim strastim. Celo življenje hodi za to senco, ki ga zapeljuje in potem toži nebo zavoljo zmotnjave, ktero si je sam napravil. V obilnem številu tistih nesrečnih, ktere sem hotel pripeljati na pravo pot, ni bilo nobenega, da ne bi bil zmešan od lastne znote. V začetku so me radi poslušali, ker so upali, da jim pomorem do slave ali do bogastva; ali ko so videli, da je hočem učiti, kako naj se tega ogibljejo, imeli so mene za ubožca, da ne letam za njihovo piškovo srečo;

smejali so se mojemu samotnemu življenju, trdili, da oni samo koristijo ljudem in napejali so se, da bi me spravili v svojo družalo. Ali da bi se tudi z vsem svetom seznanil, popolnoma se nikomur ne izročim. Pogosto inam sam sabo dosti opraviiti, kedar je treba poduka. V sedanjem pokoju pregledujem zdražbe prejšnjega življenja, ktere sem tolikanj cenil: priporočila, srečo, čast, mehkuznost in misli, ki se pretepljejo po vsej zemlji. Mnogo ljudi, ki sem je togotno videl pričkat se za prazne reči, in ki jih davno ni več, primérjam valovju svojega potoka, ki pene buha ob kamenje v strugi in izgine, da ga ni več. Kar se mene tiče, mirno se prepušdam časovemu tiru, naj me drvi proti morju prihodnosti, ki nima več meje, in harmonija v naravi me povzdiga k stvarniku, od ktereга na drugem svetu upam srečnišo osodo.

Daravno od moje puščave, ker stoji v sredi gozda, ne videš toliko reči kakor s te višave, na ktereј sediva, vendar ima marsikaj zanimivega, posebno za človeka, kteri kakor jaz, raji pogleduje v svoje notranje, ko drugam. Potok, ki teče mimo koč, vije se na ravnost skozi gozd, tako da napravlja dolg vodotok, ktereга zaraščā vsakovrstno drevje: tatamakov, ebenov les, in nekake jablane, olive in cimetrovci, kakor jim pravijo tukaj; palme vzdigujejo sem ter tje gola debla, nektera nad sto čevljev visoka, na vrhu s košatim pernatim vencem, in delajo, kakor da bi vrh gozda stal še drug gozd. Lijane raznovrstnega listja se spregajo z drevesa na drevo in delajo tu senčnate lópe, tam dolga zelena zagrinjala. Večidel silno lep duh se razširja s tega drevja, in celo oblačil se tako čvrsto prime, da človeka, ki je šel skoz ta gozd, dišiš več ur potem. Kedar je v cvetji, menil bi, da je na pol s snegom pokrit. Proti koncu polletja priletí mnogo ptičjih trum raznega plemena, prižene je nek nerazumljiv nagib iz daljnih prekmorskih dežel, da zobljejo seme po rastlinah tega otoka, in kako lepo je, videti njih pisano perje med gozdnim zelenjem v solnčnej bliščobi. Med drugimi so razna plemena papig in modrih golobov, ki je tu holandijske imenujejo. Opice so doma v tem gozdu in se igrajo po vejah v senci, odlikujejo se s sivo in zelenkasto kožo in v popolnoma črnim obrazom; nektere se za rep obehajo na veje in se zibljejo v zraku; druge skačejo z veje na vejo in nosijo mlade seboj. Nikdar ni puškin pok plašil teh prostih naravnih otrok. Tukaj se razlega le veselo kričanje, žvrgolenje in žvižganje kakih ptičev z južnih avstralskih otokov, ki tiho odmeva po gozdih. Potok se peni po kamnitem koritu in šumi med drevjem, v čisteј vodi gleda častiljiva truma svojo zelenjavo in senco in igrače svojih prebivalcev; tisoč stopinj naprej se valí čez več skalnatih stopnic, celi slap je en sam curek, svitel ko kristal, in spodej se razpršuje v kipčo peno. Stoteren zmešan hrum se razlega iz te razdražene vode, in ker ga veter raznaša po gozdu, čuješ ga zdaj bliže, zdaj dalje, zdaj ti je čisto na ušesih in doní kot zvonenje velike cerkve. Zrak, ker se nenehoma ponavlja z vodnim gibanjem,

vzdržuje ob potoku, vkljub poletnej vročini, vedno zelenje in blad, kakor ga malokdaj nabajaš na tem otoku, celó po hribih.

Nekoliko naprej od tam je skala tako daleč od slapa, da ti vodin hrum ne bije na ušesa, vendar dosta blizo, da ga vidiš, vživaš blad in žumenje. Včasih, kedar je bila huda vročina, hodili smo jest v senco te skale, Turovka, Marjeta, Virginija, Pavel in jaz. Kakor je Virginija pri vseh svojih celo najmanjših opravilih vedno gledala na to, da bi tudi drugim koristila: tako ni nikoli pod milim nebom pojedla sadú, da ne bi bila peške v zemljo posadila. Djala je: „Poženo drevesa, ki bojo dajala sadja popotniku, ali vsaj kakemu ptiču“. Necega dne je pod to skalo jedla papájevo sadje in seme vsejala. Kmaló potem je zrasko tam več papáj, vmes ena ženskega plemena, to je taka, ki sad rodi. Ko je Virginija šla od tukaj, segala jej je komaj do kolena, pa ker naglo raste, bila je v dveh letih že dvajset čevljev visoka in na vršičku imela več šopkov zrelega sadja. Po naključji je enkrat Pavel prišel v ta kraj in se silno razveselil, videvši toliko drevo, ki je pogrnalo iz peške, ktero je njegova tovarnica vpricho njega posadila; ali obšla ga je britka žalost, ker mu je drevo, tako visoko, pričalo, kako dolgo je ni nazaj. Reči, ktere imamo v često krog sebe, ne kažejo, kako naglo odhaja čas življenja, neobčutljive se starajo z nami; take pa, ktere nanagloma spet zagledamo, ko jih nismo videli več let, pričajo o silnej histroti, v kterej se suče kolo naših dni. Pri pogledu tega velicega in s sadjem obloženega drevesa je Pavel strmel in milo se mu je delalo pri srcu kakor popotniku, kteri po davnem času zopet pride v rojstni kraj, pa ne najde več svojih vrstnikov, ampak njihove otroke, ktere je bil pustil v zibel, pa so zdaj veliki ter sami očetje in matere. Koj je je hotel posekati, ker preveč britko mu je delalo dolgost časa, kar ga je preteklo od Virginijinega odhoda; brž pa je spet pomislil, da je spominke njene dobrodušnosti, objel je deblo in je nagovarjal s presrčnimi in premilimi besedami. O drevo, tvoj zárod še poganja po naših gozdih, tudi jaz sem te bolj vnct, in z večo častjo gledal ko rimske slavoloke. Da bi narava, ki dan za dnevom podira spominke časti lakomnih vladarjev, množila znamenja dobrodelnosti mlade revne deklice!

Pod tem drevesom sem gotovo dobil Pavla, kedar koli je prišel v moj kraj. Eukrat ga najdem čisto pobitega, in jela sva se pogovarjati, hočem vam povedati kaj, ako vam niso predolgočasni dolgi ovinki, po kterih vas vodim; pa prizanašajte mojej starosti in spominu zadnjega prijateljstva. Pravil vam bom tako, kakor sva se pogovarjala, da bote lože sodili, kako zdrave pameti je bil mladenič; lahko bote ločili govornika, njega po vprašanji, mene pa po odgovorih. Rekel mi je:

„Zelo sem v skrbéh. Dve leti je in dva meseca, kar je odšlo Turovki dekle; pa poldeveti mesec že teče, da nam ni ničesa sporočila. Ona je bogata, jaz reven, pozabila me je. Skorej da poščem ladijo, pojdem na Francosko, dobim kraljevo službo, na-

berem bogastva, in stara teta mi bo dala Virginijo za ženo, kedar bom velik gospod."

Starček.

"Ljubi moj prijatelj, ali mi nisi sam djal, da nisi od rodú?"

Pavel.

"Mati so mi tako rekli, jaz še ne vem, kaj je to: od rodú?" Tudi še nisem nikoli zapazil, da sem zato kaj manj od drugega, ali da je kdo drug več ko jaz."

Starček.

"Ravno, ker nisi od rodú, to bi ti na Francoskem zapiralo pot do visocih služeb. Dà, saj še celo ne moreš povzdignjen biti v noben viši stan."

Pavel.

"Pravili ste mi večkrat, da Francoska je tudi zato sloveča, ker tam najnižji človek dospe do vsega; več móž ste mi po imenu povedali, ki so se z nizkega povzdignili na visoko, potem sloveli in čast delali domovini. Ali bi mi radi srčnost jemali?"

Starček.

"Ljubi moj, nikoli ti je ne bom jemal. Govoril sem resnico o preteklih časih, ali zdaj se je dokaj sprevrglo; vse je podkupljivo na Francoskem, dandanes je vse dedšina majhnega števila družin ali pa delež vstavom. Kralj je solnce, velikaši in stanovi pa ga obdajajo kot oblaki; skorej nemogoče je, da bi eden njegovih žarkov tebe zadel. Nekdaj, o manj zmešanej vladi, lahko si videl take prikazni. Takrat se je povsod dvigal bister um in zaslug, kakor po novo obdelanej zemlji, iz ktere sad poganja z neomahljivo močjó. Ali malo je velikih kraljev, ki bi poznali ljudi in si jih vedeli voliti. Naj več se jih ravná po nagibih, ktere jim dajó velikaši in stanovi."

Pavel.

"Morebiti pa da bom našel ktereга teh velikašev, ki se bo potegoval za-me?"

Starček.

"Če češ, da se velikaši poganjajo za-te, moraš streči njihovej slavohlepnosti in njihovemu razveseljevanju. Ti ne bi nič opravil, ker nisi od rodú, in ker si pošten."

Pavel.

"Ali obnašal se bom tako pogumno, vselej móž beseda, tako

natančen v svojih dolžnostih, tako goreč in stanoviten v prijateljstvu, da bom vreden, da me kateri za sina vzame, kakor sem bral to v starih prigodbah, ki ste mi je posodili.“

Starček.

„O ljubi moj, pri Grkih in Rimljanih, tudi še, ko so že péšali, tam so prvaki v časti imeli krepost; ali mi imamo brez števila slavnih móž izmed vsake vrste ljudi, pa ni enega bi ti ne vedel povedati, da bi ga bila kaka imenitna hiša vzela za sina. Krepost bi brez naših kraljev na Francoskem ostala zmerom kmetica. Kakor sem ti pravil, včasih so jo v čast povzdignili, kedar so jo ravno videli; ali dandanes dajó poslavitve, ki bi se njej spodobile, le bogatincem.“

Pavel.

„Če ne najdem velikaša, prizadeval si bom dopasti kakej družbi. Navzel se bom njenega duhá in njenih misli in se s tem prikupil.“

Starček.

„Tedaj boš delal kakor drugi ljudjé, prodal boš dobro vest, da bi našel srečo?“

Pavel.

„Tega pa ne! Zmerom se bom držal resnice.“

Starček.

„S tem se ne boš prikupil, ampak sovražili te bojo. Saj se take družbe kaj malo pečajo za to, da bi našle resnico. Vse eno jim je, ako le morejo gospodariti.“

Pavel.

„O kako sem nearečen! Vse me odriva. Obsojen sem k težkemu delu nizkega stanú, daleč od Virginije!“

Na to je globoko izdihnil.

Starček.

„Bog ti bodi varh, in človeštvo družba, v katero se vpiši. Stanovitno ostani obema zvest. Družine, stanovi, narodje in vladarji, vsi imajo svoje krive misli in strasti, kterim mora pogosto služiti hudobnost! Bog in človeštvo sploh pa nam zapoveduje krepost.“

„Zakaj bi se pa tudi rad povišal nad druge ljudi? To ni naravna želja, ako bi jo vsakdo imel, bil bi na vojski s svojim bližnjim. Zadovoljen bodi s stanom, v kterega te je Bog postavil in spolnuj v njem svoje dolžnosti; vesel bodi svojega stanú, v

kterem lahko dobro vest ohranjaš, ki te ne zavezuje kakor velikaše, da bi svojo srečo moral staviti v mnenje manjših, ali pa kakor se nizkim godi, da bi se moral vklanjati velikašem zaradi lastnega živeža. Bivaš v deželi in v okolnostih, da ti za vsakdanji kruh ni treba goljufati, prilizovati se, niti s krivim hrbtom vklanjati se, kakor morajo večidel vsi, kateri po Evropi sreče iščejo; tvoj stan ti ne prepoveduje nikakoršne kreposti; brez škode smeš biti dober, resničen, odkrit, pameten, potrpežljiv, zméren, čist, prizanašljiv, pobožen, pa nobenega norca ne bo, da bi se mugal tvoje modrosti, ki se, se ve da, še le razvija. Bog ti je dal prostost, zdravje, dobro vest in prijateljev, kralji, pri katerih bi rad iskal milosti, niso tako srečni.“

Pavel.

„Oh, manjka mi Virginije! Brez nje nimam ničesa, z ujo bi imel vse. Ona je moj rod, moja slava in bogastvo. Ker pa stara tetá hoče dati jej moža slovočega imena, in ker si človek z učenjem in knjigami dobiva učenosti in slave, torej hočem učiti se. Nabiral se bom učenosti in z omiko koristil domovini, nikomur ne bom delal škode, pa tudi vklanjati se mi ne bo treba nikomur; slovel bom in ta slava bo moja lastna.“

Starček.

„Ljubi moj, bistre glave so še veliko redkeje ko plemeniten rod in bogastvo, in brez dvombe so največe blago, ker jih nihče ne more vkrasti in ker si povsod zadobé občno veljavo. Pa so tudi drage; v vsakem oziru se morajo zatajevati in truditi ter posebno natanko čutiti zalezovanje svojih vrstnikov, ki je delajo nesrečne. Visok uradnik na Francoskem nikakor ne zavidá slave vojaštvu, niti vojaštvo slave mornarju, ali vendar ti ves svet zapira pot, ker vsakdo meni, da ima bistro glavo. Praviš, da boš koristil človeštvu; ali kdor na svojem zemljišči en snop več žita pridelá, bolj mu koristi ko pisatelj kake knjige.“

Pavel.

„Oh, ona, ki je to posadila papájevo drevo, dála je prebivalcem teh gozdov koristniši in milši dar, ko če bi jim bila zapustila celo knjigarino.“ In pri teh besedah je spet objel drevo in je poljubil.

Starček.

„Najboljša knjiga je sveto evangelje, ki nas uči enakosti, prijateljstva, človekoljubja in edinosti. Ali v marsikterem stoletju je tudi ona morala potuho dajati dokaj nagnjusnim delom in mora še danes. Po tem takim kdo bi si domišljeval, da koristi ljudém s knjigo? Pomisli, kakošno osodo so večidel imeli modrijani, ki so učili modrost. Homér, ki jo je vpletal v tako lepe speve, moral je na starost beračiti. Sokrat, ki je tako ljubeznjivo

učil Atenčce z besedo in djanjem, moral je po njihovej ramsodbi strup piti in umreti. Njegov izvrstni učenec Platon je bil v sužnost prodan na povelje tistega vladarja, ki mu je bil prej zavetnik. In pred temi so Pítagora, ki ni učil samo človekoljubja, marveč tudi milosrčnost do živali, živega sežgali Krotoničanje. Kaj bi govoril? največ teh slavnih imen je dospelo k nam oskrujenih z norčavimi zabavijicami, s kakoršnimi so popisana; tako povražilo dopada nehvaležnosti človeške; da se je izmed te množice nekterih slava ohranila čista in neomadežana, izhaja od tod, da so le-ti daleč živeli ločeni od svojih vrstnikov; saj tudi po grških in laških deželah le take podobe (štátve) izkopavajo nepoškodovane, ki so se odtegnile besnosti ljutih rok, ker so bile v zemlji skrite.

Íz tega vidiš, da mora on, kdor hoče doseči viharno slavo učnosti, imeti veliko krepost in biti pripravljen darovati lastno življenje. Pa kaj meniš, da ta slava miče na Francoskem bogate ljudi? Pri njih le taki učenjáci kaj veljajo, ki so imenitnega stanú, v visokej službi, ali ki zahajajo na kraljevi dvor. Sedanji čas je mrzel za vse razen bogastva in razuzdanosti; učnost in krepost pa ste brez časti in slave, ker vse v državi je zidano na denarjih. Nekdaj ste imeli gotovo vredno plačilo, bodi si v duhovskeji bodi si v svetneji službi, dan današnji pa ste samo pomočnici pri spisovanji knjig. Toda le ta na svetu malo cenjeni posel je vendar zmerom vreden svojega nebeškega izvora. Šaj posebno knjige imajo lepo nalogo, da na dan spravljajo skrito krepost, tolažijo nesrečne, bistrijo narode in resnico pravijo tudi kraljem. To je gotovo najblažji poklic, s katerim nebesa časté umrjočega človeka na zemlji. Kteri pisatelj ne bi se tolažil zarad krivice in zaničevanja tistih, ki imajo bogastvo v rokah, ako pomisli, da njegovo delo bude od stoletja do stoletja in od rodú do rodú v bran stalo zoper zmoto in trinoštvo, in da iz temnega skrivališča, v kterem je živel, bude izhajala slava, ki bo temnila slavo mnogim kraljem, ker njihovi spominki se pogrezajo v pozabljivost, če so je tudi s tem bolj povzdigovali in slavili prilizovalci."

Pavel.

"Oh, jaz bi želel take slave le za Virginijo, da bi jo rad imel ves svet. Pa vi, ki ste tolikanj izvedeni in premeteni, povejto mi, ali se bova kedaj vzela? Jaz bi rad bil učen, da bi vsaj vedel prihodnje reči."

Starček.

"Kdo bi rad živel, ljubi moj, ako bi vedel prihodnje reči? Koliko nepotrebnege nepokoja nam prizadeva že ena nezgoda, ako je vemo prej! Zavest gotove prihodnje nesreče bi ostrupila vse poprejšnje dni. Celo tega, kar nam je bliže, ne smemo preveč preiskavati; Bog, ki nam je dal razum, da naprej vemo, česar

nam je treba, dal nam je tudi tacihi potreb, ki radovednosti oči zavezujejo.“

Pavel.

„Pravite, da za denar se v Evropi dobé visoke službe in čast. Pojdem torej v Bengalijo, da obogatim, in potem v Paris, da dobim Virginijo. Na ladijo moram.“

Starček.

„Kako, kaj češ zapustiti njeno in svojo mater?“

Pavel.

„Saj ste mi svetovali, da naj grem v Indijo.“

Starček.

„Takrat je bila Virginija še domá. Ali zdaj si ti edina pomoč svojei in njenei materi.“

Pavel.

„Virginija njima bo pomagala po bogatej šlahiti.“

Starček.

„Bogati le onim dobrote skazujejo, ki jim čast delajo po svetu. Bogata teta ima ljudi v rodu, ki so bolj milovanja vredni ko Turovka, ker morajo, da kaj dobé od nje, darovati svobodo in v samostanu živeti.“

Pavel.

„Čudna dežela je Evropa! O, da bi skorej prišla Virginija nazaj! Čemu jej je treba bogate tete? Kako srečna je bila v naših kočicah, kako lepo se jej je podajala rdeča peča na glavi in cvetlice v laséh! Virginija! vrni se k nam, popusti palače in velikost. Vrni se pod to skalo, v senco teh gozdov in pod najina kókosova drevesa. Oh, morebiti si ravno zdaj nesrečna!“ In jel se je jokati, potem mi je djal: „Oče, ne skrivajte mi ničesa: ako mi ne morete povedati, ali bom dobil Virginijo, razodeniti mi vsaj, če me ima še rada, v aredi velicih gospodov, ki so kraljevi prijatelji in ki njo hodijo gledat.“

Starček.

„O, ljubi moj, dobro vem, da te ima rada; veči reči mi potrjuje to, naj bolj pa, ker je poštena.“ Na to me je objel od veselja.

Pavel.

„Ali pa verjamete vi, da so evropske žene res tako hinavske

in zvite, kakor so popisane v gledališčinih igrah in v knjigah, ki ste mi jih posodili?"

Starček.

„Žene so povsod hinavske, koder je možjé zatirajo. Sirovost nareja hudovoljnost.“

Pavel.

„Kako morejo zatirati žene, kakošno je to trinoštvo?“

Starček.

„Ker je možjé zoper lastno voljo: mlado dekle dadó starcu, ženo mehkega srca mrzlemu možu.“

Pavel.

„Zakaj se ne jemljó taki, ki se vjemajo, mladenič naj vzame deklico, in taki, ki se ljubijo.“

Starček.

„Mladi ljudjé na Francoskem večidel nimajo premoženja, da bi se ženili, še le na starost si kaj pridobé. V mladosti rogovilijo in starost je tepe. To je plačilo večne pravice, ki gospodari svet. Prejānja hudobija se poznejšej nastavlja pod tehtnico. Tako živé Evropci večidel v dvojnej nerodnosti in le-tá se tem bolj množi, ker je le malo premožnih gospodarjev. Država pa je ko vrt, v katerem ne more rasti majhno drevje, ker veliko preveč sence dela; razložek pa je ta, da je vrt še lep, če ima nekoliko velicah drevés, ali v državi mora biti blagostanje vsem podložnikom enako, ne samo nekterim bogatincem.“

Pavel.

„Čemu je pa treba bogastva za ženitev?“

Starček.

„Zato da živé v preobilnosti brez dela.“

Pavel.

„Zakaj pa ne delajo? Saj tudi jaz delam!“

Starček.

„Teško delo v Evropi ni v časti. Celo poljedelstvo je zeló zaničevano, pravijo mu kmečko delo. Umetnika vse bolj časté mimo kmeta.“

Pavel.

„Koga! umetnost, ki človeštvo živí, kmetijstvo je zaničevano v Evropi? To mi ne gre v glavo.“

Starček.

„O mogoče je, človek, ki je odrasel po naravi, ne razumeva malopridnosti meščanskih ljudi. Rad si lahko umišljuješ, nerodnosti pa ne.“

Pavel.

„Pa bogati ljudje so vendar srečni. Nikjer jim ni zapreke; kogar imajo radi, delajo mu veselja, kolikor hočejo.“

Starček.

„Večidel so dryéni za vsako veselje, ker jim ne prizadeva nikakoršnega truda. Ali nisi izkušal, da, ako hočeš z veseljem počivati, moraš se prej utruditi, ako hočeš z veseljem jesti, moraš biti lačen, z veseljem piti, moraš biti žejen; tako tudi, če hočeš ljubiti in ljubljen biti, moraš se zatajevati in mnogo žrtvovati. Bogastvo jemlje bogatincem vsa ta veselja, ker nimajo za-nje skrbi. Temu prištevaj dolgi čas po tolikej sitosti, ošabnost, s katero je navdaja bogastvo in katero žali najmanjša potreba, in da jih celo največe veselice ne mičejo več. Vonjava tisoč rož je vnemlje le za tronotek, ali bolečina, ako je zbode en trn, traja še dolgo potem, ko je ne čutijo več. Majhno zelo v sredi razveseljevanja je bogatincem trn med rožami. Nasproti pa je revežem veselje med trpljenjem, roža med trnjem: tem bolj so je veseli. Vsako reč povzdiga nasprotna stran. V naravi je vse enake teže. Dobro pomisli, kaj bi ti raji: ničesa upati pa vsega se bati, ali pa, ničesa se bati pa vse upati. Prvi je stan bogatincem, drugi revežem. Toda oboje je enaka prenapetost in teža ljudém; prava sreča je v sredi in v kreposti.“

Pavel.

„Kaj pa je krepost?“

Starček.

„Ljubi moj, tebi je ni treba razlagati, ki živiš domače z delom svojih rok. Krepost je trud, ki si nalagamo, da bi drugim dobro delali, s tem namenom, da bi tudi Bogu dopadali.“

Pavel.

„O, Virginija je krepostna! Zavoljo kreposti je hotela biti bogata, da bi dobro delala. Krepost jo je odpeljala s tega otoka, krepost jo bo simo nazaj pripeljala.“

Misel, da se bode kmalo vrnila, vžgala je mladenču domišljijo, in izginil mu je ves nepokoj. Mislil si je, da zato ni pisala, ker je namenjena sama priti, češ, saj ni daleč iz Evrope, da je veter vgoden. Našteval je ladije, ki so prijadrale prej ko v treh mesecih nad tisoč in pet sto milj daleč. Ladija z Virginijo bi lahko

priveslala v dveh mesecih. Tesarji so dan danes umetni in mornarji ročni. Govoril je, kako slovesno jo bode sprejel, da jej bode pripravil novo stanovanje, vsaki dan učinil kaj novega in nepričakovanega, kedar bo njegova žena. Njegova žena! — to ga je veselilo. Djal mi je: „Oče, potem boste delali le, kar vas bo veselilo. Virginija bo premožna in imeli bomo dosta zamorcev, ki bojo delali za nas. Zmerom boste pri nas, ne boste imeli nobene druge skrbi, ko da se razveseljute in si kratek čas delate.“ In ves radosten je šel domu, da bi tudi domačim pokazal svoje veselje. —

Kmalò so prišle najhujše skrbi za velikimi upi. Prenapete strasti vselej vržejo dušo v nasprotno stran. Za tem dnevom je Pavel večkrat k meni prišel, ves pobit in žalosten. Rekel je: „Virginija še ni pisala. Ako bi se bila odpravila na pot, gotovo bi bila prej sporočila. Oh, bojim se, da bi ne bilo res, kar se je govorilo! Teta jo je omožila s kaccim velikim gospodom. Ljubezem do bogastva jo je oslepila, kakor toliko družih. V teh knjigah, ki tako resnično pišejo o ženah, rabi se krepost le za gradivo romanom. Ako bi bila Virginija krepostna, ne bi bila zapustila lastne matere in mene. Jaz celo življenje mislim na-njo, ona pa me je pozabila. Jaz sem žalosten, ona se razveseljuje. Oh, ta misel me spravlja v obup, delo mi je zóperno, vsaka družba mi je dolgočasna. Bog daj, da bi se vojska vnela v Indiji, tje pojdem smrti iskati.“ —

„Ljubi moj, tako sem mu odgovoril, srčnost, ki nas naganja k smrti, ta srčnost nas navdaja le za trenotek. Pogostoma jo budi nečimurnost, da bi nas svet hvalil. Veliko bolj redek in vse bolj potreben je pogum, da bi vsaki dan brez prič in brez hvale prenašali britkosti življenja; pravi se mu potrpežljivost. Le-ta se ne opira niti na družih misli, niti na nagon naših strasti, marveč na voljo božjo. Potrpežljivost je krepostna srčnost.“

„Oh, pravi, mar jaz nimam kreposti? Ali me mar vsaka reč pripravi v nemir in obup?“ — Jaz sem mu nadaljeval: „Krepost je zmerom enaka, stanovitna, nespremenljiva, ni dedšina človekova. Med toliko strastimi, ki nas nadlegajo, pamet temni in se kali; toda imamo svetilnikov, da jej na njih prižigamo luč: to so vede.“

„Vede, ljubi moj, so nebeško zavetje. Žarki so one modrosti, ki vlada svet in ki je učila človeka, da njo samo opazuje na zemlji, navdihujen z nebeško umetnostjo. Kakor solčni svetijo, razveseljujejo in razgrevajo, tudi njeni žarki, ki so luč iz nebes. Kakor ogenj delajo vso naravo nam služno. Po njih združujemo krog sebe reči, kraje, ljudi in čase. One nas opominjajo pravil človeškega življenja, one mirijo strasti, one ustavljajo pregrehe, one budé kreposti po izgledih blagih ljudi, ktere poveljujejo in nam kažejo njih vedno častitljive podobe. Vede so nebeške hčere, ki prihajajo na zemljo lajšat trpljenje človeškemu rodu. Veliki pisatelji, ktere navdihujejo, živeli so vselej v najtežjih časih, ko je vla-

dala divjost in spridenost. Vede so potolažile mnogo mož, ki so bili neskončno bolj nesrečni ko ti, ljubi moj: Kasnofonta, ki je bil pregnan iz domovine potem, ko je bil deset tisoč Grkov vanjo nazaj pripeljal; Scipiona Afrikanca, kterege je bilo osovražilo obrekovanje Kimljanov; Lukulija, ki so ga opletali z zvijačami; Katinata, kteremu je bil dvor nehvaležen. Premeteni Grki so vsaj iz med Modric, ki so varhinje vedam, izročevali del človeškega razuma, da so ga vodile: mi jim moramo torej prepuščati strasti, da je vladajo in brzda jo z jarmom in vajeti. One naj nam, gledé dušnih zmožnosti, opravljajo enako službo, kakor boginje Hore pri solncu, ki vozarijo z njegovimi konji in po pravem kolo vozu drdrajo.

„Le beri, ljubi moj. Modrijani, ki so pisali pred nami, so popotniki, kteri so pred nami hodili pot nesreče, migajo nam z roko in nas vabijo, naj jim bomo tovarši, kedar nas je vse zapustilo. Dobra knjiga je dober prijatelj.“

„Oh, vzdihne Pavel, ne bilo bi mi treba brati znati, ako bi bila Virginija tukaj. Tudi ona se ni več učila ko jaz; ali kedar me je gledala in prijatelja imenovala, ni mi bilo mogoče žalostnemu biti.“

„To je gotovo, odgovorim jaz, saj ni prijetnejšega prijatelja mimo puštene, ljubeznjive deklice. Ženstvo ima večidel neko neprisiljeno kratkočasnost, ki razjasnuje možovo čurnost. Ženska ljubeznjivost razganja temne prikazni, v ktere se zamišljujemo; na njenem obrazu bereš pohlevnost in zaupnost. Kterege veselja ne povisuje njeno veselje? Kterege čela ne razgrbanči njen smehlja? Čegava jeza se ne pomiri pri njenih solzah? Virginija se vrne bolj izkušena ko si ti. Čudita se bo, da ni vrt popolnoma predelan in v redu, saj ona vedno premišlja, kako bi bil lepši, ko jo, daleč od matere in od tebe, s silnostimi nadlega stara teta in drugi.“

Misel, da se Virginija kmalo vrne, obnovila je Pavlu srčnost in ga spremljala pri vsakdanjih opravilih; vesel je bil med trpljenjem, ker je pri delu imel namen, kakoršen je bil všeč njegovej strasti!

Neko jutro na vse zgodaj (bilo je 24. grudna 1744 l.) zagleda Pavel, vstavši, belo bandero, razpeto na gori Opazovalki. Bandero je bilo znamenje, da se je ladija prikazala na morji. Pavel hiti v mesto, da bi izvedel, če ni morebiti kakega pisma od Virginije. Pavel čaka, dokler se ne vrne krmar, kteri je, kakor po navadi, naproti veslal, da bi videl, ktera ladija se bliža. Le-ta možak se vrne še le zvečer in naznani poglavarju, da prihaja ladija po imenu *Sent-Géran*, ki ima moč za 700 kadi, vodi jo kapitan Avbia; pové, da je še kake štiri milje daleč in da, ako bo veter vgoden, prijadra drugi dan popoldne v mesto Port-Lui, drugega pa da ni ničesa treba. Krmar oddá poglavarju pisma, kar jih je ladija s Francoskega prinesla. Vmes je bilo eno na Turovko od Virginije. Pavel naglo zgrabi pismo in dene v šep, pa teče domú. Ze od daleč, ko so ga komaj videli domači, čakajoči ga

na višavi po imenu „skala slovesa“, vzdigaval je pismo na kviško, govoriti ni mogel. In brž se vai zberó k Turovki, da bi izvedeli, kaj piše. Virginija je sporočila materi, da je veliko huđega prestala pri starej teti, ker jo je hotela omožiti zoper njeno voljo, da jo je potem ob dedovino děla in jo odposlala o takem času, da mora v viharnih dnevih voziti se po morji na Francoski otok; zastonj si je prizadevala teto omečiti, zastonj pravila, kaj je dolžna materi in prijateljstvu svoje mladosti. Teta je ravnala ž njo kakor z nórim dekletom, kteremu so romani glavo zmešali. Pristavila je, da nestrpno pričakuje trenutka, v kterem zopet objame drage domače, in da bi se jej bilo že isti dan izpolnilo to vroče hrepenenje, ako bi jej bil kapitán dovolil prepeljati se s krmarjem; pa zabranil jej je, nekaj, ker je še daleč do kraja, posebno pa, ker je morje zelo nepokojno, dasiravno ni viharja. — Komaj je bilo pismo prebrano, bili so vsi prevzeti od veselja, vpili so: „Virginija je prišla!“ Vsi so se objeli in Turovka je rekla Pavlu: „Moj sin, pojdi povedat našemu sosedu, da je Virginija prišla.“ Domingo urno prižgé bakljo iz okroglega lessa, in odpravita se s Pavlom k mojej koči.

Bilo je menda ob desetih zvečer, ravno sem bil luč vgasnil in v posteljo legel, kar zagledam skozi stebrovje svoje kočé, da nekdo sveti po gozdu. Potem zaslišim Pavla, ki me je klical. Vstanem in se oblečem in že se me Pavel oklene krog vrató, ves spéhan, in pravi: „Urno, urno, Virginija je prišla! Brž k ladjostaji, jutro zgodaj pride do kraja!“ S potoma smo se odpravili. Ko smo šli po dolgem hribu in bili že na poti, ki pelje iz Pampelmusa k ladjostaji, zaslišim nekoga za nami iti. Bil je zamorec, ki je silno naglo hodil. Ko nas je došel, prašam, od kod je prišel in kam se mu tako silno muđi. Odgovoril je: „Prišel sem z onega kraja na otoku, kjer pravijo na Zlatem prahu, in grem poglavarju povedat, da francoska ladija stoji pri otoku Ambra. S kanonami strelja in kliče na pomoč, ker morje prihaja zelo nevarno.“ Izgovorivši to je brez pomude urno dalje korakal.

Rekel sem Pavlu: „Pojdimo na Zlati prah, Virginiji naproti; saj ni dalje od tukaj ko tri milje.“ Zavili smo torej proti severnej strani otoka. Bila je silna vročina. Mesec je bil že vzšel, videli so se krog njega trije veliki črni obroči. Grozna tema je bila po nebu. Nenehoma se je silno bliskalo in o tej svetlobi si videl dolge, temne in nizke kopice oblakov, ki so se neznano urno drvili ed morja in se kopičili nad otokom, da si ni bilo niti najmanjše sapice po zemlji. Gređoč smo menili, da grmi, pa ko smo bolj poslušali, spoznali smo da kanone pokajo in odmevajo. Med tem streljanjem in pod tako viharnim nebom me je groza obhajala. Vedel sem, da v sili strel grmi iz ladije, ki se pogublja. Kake pol ure poznej ni bilo ničesa več slišati, pa ta molk mi je bil še strašnej kot grozni hrum pred njim.

Tako smo dirjali naprej, pa nobeden ni besedice spregovoril, nihče si ni upal svojega nepokoja drugim razodevati. Okoli pol-

noči smo vsi pótni prišli do morsklega pobrežja, na Zlati prah. S silnim hrumom je tu valovje buhalo ob kraj ter raztresalo na skalovje in na peščeno obmorje svetlo belo peno, da so skorej iskre odskakovale iz kamenja. Daravno je bila gosta tema, vendar smo v tej nočnej bliščavi razločevali ribške čolnice, ki so je bile precej daleč po pesku razvlekli.

Nekoliko naprej smo na kraji gozda videli ogenj, krog kterega je bilo več ljudi zbranih. Sedli smo tje, da pričakujemo dneva. Ko smo sedeli pri ognju, pravil nam je eden onih možakov, da je popoldne videl ladijo na morji, ktero je slapovje rinilo proti otoku, v mraku pa da se mu je izgubila izpred oči; dve uri po solnčnem zahodu je slišal streljanje, pokali so na pomoč klicaje; ali morje je bilo tako nevarno, da ni bilo z nobenim čolnom mogoče naproti veslati; kmalo za tem se mu je zdelo, da vidi čuvajske svetilnice na ladiji prižgane in se je bal, da je prišla preblizo kraja in da ne more naprej med suho zemljo in med otokom Ambra; zašla je simo mislé, da Ambra je Mézni kot, mimo kterega jadrajo ladije, ki so namenjene v Port-Lui; če je tako (pa tega ni dobro vedel), bila bi ladija v najhujšej nevarnosti. Drug mož je pravil, da se je večkrat sam vozil po pretoku med Ambro in med velicim otokom, in da ga je pregledaval; djal je, da je morsko dno sidru popolnoma vgodno in da, če je ladija tam, je čisto na varnem, kakor v najboljšem ladišči. „Del bi va-njo vse svoje premoženje in tako spal kakor na suhem“ djal je ribič. Tretji se je oglasil, da se nikakoršna ladija ne more izgubiti v sotesko, koder komaj majhni čolni veslajo. Trdil je, da je videl, ko je sidro razpela pred Ambro, in da če zjutraj pravi veter vstane, bode lahko dosegla morsko širjavo ali pa prišla v ladišče. Drugi možaki so še drugač govorili. Med tem, ko so se pričkali med sabo po šegi lenih kreolov, bila sva s Pavlom smerom tiha. Ostali smo tu, da je zor napočil; pa bilo je pretemno, da bi se bilo kaj razločilo na morji, ki je bilo razen tega še z meglo pokrito; drugega nismo videli v daljavi, ko temno senco, djali so, da je otok Ambra četrt milje daleč od kraja. Druzega nisi videl v temnici, ko breg, kjer smo sedeli in nekaj viših hribov na otoku, ki so se od časa do časa prikazovali izmed oblakov, vrtečih se krog njih.

Okoli sedmih zjutraj smo začuli bobnanje v gozdu; jezdil je poglavar Burdoné in z njim je bila mu truma vojakov s puškami in mnogo prebivalcev in zamorcev. Postavil je vojake kraj morja in rekel vsem kmalu vstreliti. Komaj je počil vojaški strel, že smo na morji zapazili blisk in koj za njim čuli kanonin grom. Mislili smo, da ladija ne stoji daleč od nas in tekli smo vsi na ono stran, od koder je bilo znamenje dano. Kmalo smo zagledali skozi meglo okrov in stežnje velike ladije. Tako blizo smo bili, da smo v kljub morskemu hrumu slišali kapitanovo žvižganje, ki je zapovedoval pri verdovanji, in mornarsko kričanje, trikrat so povzdigili glas: „Bog živi kraljal“ Tako namreč kličejo Francozi v najhujših nevarnostih in v največem veselji, kakor da

bi v nevarnosti na pomoč klicali svojega kralja, ali mu pokazati hoteli, da so pripravljene za nj umreti.

Od trenutka, kar je Šent-Géran opazil, da smo pripravljene mu na pomoč priti, streljal je s topom na vsake tri minute. Poglavar Burdoné je na več krajih ob morji rekel močno zakuriti, ter je k vsem prebivalcem v okolici poslal po hrane, po desk, vrvi in praznih sodov. Kmalu je pridrla velika gubeča ljudi z Zlatega praha, s Flačkega okraja in z Remparške reke, z njimi so zamorci prinesli hrane in vrvja. Eden najstarejši mož iz okolice stopi k poglavarju in mu pravi: „Gospod, celo noč je nekačo zagatoš šumelo po hribji. V gozdu se trese listje po drevji, da-si ni vetra. Morske ptice begajo na suho: gotovo vse to kaže, da se bliža silen vihar.“ — „Prijetelji, odgovori poglavar, dobro, mi smo pripravljene, pa gotovo ladija tudi.“

In res, vse je kazalo, da se kmalu povzdigne orkan. Oblaki, ki smo je gledali nad sabo, bili so v sredi strašno temni, na robih pa rujavi ko baker. Po zraku je vse gomzelo tropiških ptičev, fregat in mnogo družih morskih ptic, ki so kričale, in daravno je bilo temno podnebje, vendar so od vseh strani letale in na otoku zavetja iskale.

Okoli devetih dopoldne se od morske strani hipoma počene prestrašen vriš, kakor da bi se neurniki med gromom vsuli po bregu. Vse je zakričalo: „Orkan, orkan!“ in ko bi trenil, silen vihar razčesne meglo, ki je zakrivala Ambro in vodotok. Razločno se je pokazal Šent-Géran, paluba je bila natlačena ljudi, rahnice in preklje so bile na vstrelje potegnjene, bandero je razpeto vihralo, bil je spredej s štirimi, in da bi bila večja gotovost, tudi zadej z enim mačkom zatrjen; stal je med otokom Ambro in med kopno zemljo v sredi ostrega skalovja, ki obdaja Francoski otok, zadevši na kraj, čez ktorega še ni nikoli nobena ladija prišla. Prvi konec je bil obrnjen proti slapom, ki so se iz širjega morja proti njemu valili, in kolikorkrat se buhnili va nj po vodotoku, zavzdignil se je sprednji del tako zeló, da se je greben visoko v zraku videl, zadnji konec se je poveznil pod vodo, kakor bi se bil vtopil in se je skrival očesu. Ko sta ga tako proti suhemu pahala veter in morje, bilo mu je enako nemogoče z mesta ganiti se ondot, koder je prišel, ali pa, mačke vzdignivši, priti do kraja, kamor mu je branila plitva voda in ostro skalovje. Vsaki val, ki se je prikobalil na obmorje, buhnil je tuleč v zatake in nad petdeset stopinj daleč vrgeł kamenja na suho; potem ko se je nazaj valil, pometel je velik prostor na pobježji in odbrusnil kreménovje s strašnim vreščanjem. Morje je naraščalo od trenutka ro trenutka, ker ga je veter naganjal, in cela soteska med suho demljo in med otokom Ambro je bila velikanska kopa bele pene, zapraskana s temnim kakor hribje visokim valovjem. Ta pena se je v zatokih kopičila nad šest čevljev visoko, in veter, ki jo je grabil s površja, zaganjal jo je nad pol milje daleč čez strmo pobježje na otok. Ko je brez števila teh kosmatulj navpik saga-

njalo se goram do podnožja, zdelo se ti je, da sneg pada iz morja. Obnebje je imelo vsa znamenja dolzega hudega vremena, morje in nebo sta bila kakor zamešana. Brez nehanja so se oblaki trgali, silne prikazni; nekaj jih je naglo švigalo nad nami ko ptice, drugi pa so nepremakljivi stali kakor velike skale. Nikjer ni bilo nobene jasne lise na nebu; samo neka rumenkasta, brljava svetloba je obsevala vse reči na zemlji, na morji in pod obnebjem.

Pri vedno zibajočej se ladiji se je zgodilo, česar smo se bali. Spredej so se vrvi potrgale, in ker je bila le še z eno samo zatrjena, vrglo jo je več sežnjev daleč od kraja na skalovje. Vsi kmalu smo od strahu zavpili. Pavel je hotel v morje skočiti, pa sgrabil sem ga za roko. Djal sem mu: „Ljubi moj, ali se češ vtopiti?“ — „Moram jo rešiti ali pa umreti!“ tako je vpil. Ker mu je obupnost vso pamet vzela, zavezala sva mu z Domingom vrv krog pasa in jo trdno držala na koncu, da bi ga pogube otela. Spustil se je proti Šent-Géranu, zdaj plaval, potem plezal čez skalovje. Kak trenotek je upal, da ga doseže; ker sem ter tje je morje, brez reda zibaje se, skorej na suhem pustilo ladijo, tako da bi bil lahko peš tje prišel; ali brž se je z novo divjostjo vrnilo in razbito ladijo pokrilo z velikanskimi vodenimi oboki, ki so prednji konec vzdignili, ubozega Pavla pa s krvavimi nogami, opraskanimi prsi in na pol mrtvega nazaj pahnili proti obrežju. Komaj pa se je zavedel, brž si je z obnovljeno silo prizadeval ladijo doseči, ktero je valovje med tem raztolкло.

Mornarji so vsi trumama poskakali v morje, obupavši nad rešitvijo; lovili so se za stežnje, deske, kurnike, mize in sodce. Na to se je pokazala stvar večnega usmiljenja vredna: mlada deklica je stala na mostovži na zadnjem koncu Šent-Gérana, in stegala roke proti onemu, ki se je tolikanj napenjal, da bi jo rešil. Bila je Virginija, po neprestrašenosti je v plavajočem spoznala svojega ljubljence. Z bolečino in obupom nas je navdajal pogled ljubeznjive deklice, ki je bila v takej strašnej nevarnosti. Virginija pa nam je z roko mahala, kakor da nam bi za smerom klicala: „Z Bogom!“ Vsi mornarji so bili že v morje poskakali, en sam je še bil na palubi; skorej popolnoma slečen je bil zastaven kakor Heroslav. Spoštljivo se je obrnil proti Virginiji, videli smo ga pred-njo, ko jo je hotel slačiti. Pa z mirno resnobo ga je odvrnila in mu hrbet obrnila. V tem trenotku se je od vseh strani razlegal klic: „Reši jo, reši jo! Ne pusti je!“ Pa hipoma se je med otokom Ambro in med suho zemljo privlalil slap strašne visokost na ravnost proti ladiji, žugajoč jej s črnimi stranmi in s penečim vrhom. Pri tem groznem pogledu je mornar sam skočil v morje, Virginija pa, videvša gotovo smrt, položila eno roko na oblačilo, eno pa na srce, čisto oko upré proti nebesom ter stoji kakor krilatec, ki vzletí v rajске višave.

O strašni dan! Oh, vse je valovje požrlo. Slap je nekaj gledalcev, ki so iz usmiljenja bliže stali, in mornarja, ki je hotel Virginijo rešiti, puhnili daleč na suho. Le ta mož, ki je ravno

odšel gotovej smrti, pokleknil je na zemljo rekoč: „O moj Bog! rešil si mi življenje, pa iz srca rad bi je bil daroval za ono častljivo dekle.“

Z Domingom sva nesrečnega Pavla iz morja potegnila, bil je v omedlevici, iz ust in ušes mu je kri tekla. Poglavar ga je izročil zdravnikom; midva pa sva iskala po morskem obrežji, če je morje kam vrglo Virginijino truplo; pa ker se je veter naglo spremenil, bala sva se žalostna, da še ne bomo mogli slovesnega pogreba napraviti nesrečnemu dekletu. Vsi smo se razšli s tega kraja, globoko presunjeni in z do krvavega ranjenim srcem zavoljo edine izgube, da-si je veliko ljudi bilo končanih, ko se je ladija razbila; mnogo jih je bilo, ki so skorej dvomili nad sveto previdnostjo, ob smrti tako blage deklice; ker tako strašno in nezasluzeno trpljenje celo modrijanom izpodbija up, če ni dosta utrjen. —

Med tem so Pavla, ki se je počasi zavedal, spravili v bližnjo hišo, dokler ni bilo mogoče nesti ga domú. Midva z Domingom pa sva se napotila tje, da bi Virginijino mater in njeno prijateljico pripravila za žalostni prigodek. Ko sva prišla k dolini reke Lantije, povedó nama zamorci, da morje tam vstric v zatoku izmetava mnogovrstne podrtije nesrečne ladije. Šla sva doli in kar sva skorej najpred zagledala, bilo je Virginijino truplo; na pol je bila s peskom zasuta in tako zravnana, kakor smo jo videli vtopiti se; obličje je bilo malo spremenjeno, oči zatienjene; čelo pa je bilo še jasno, le smrtna bledost se je mešala po licu z rožami sramožljivosti. Ena roka je držala oblačilo, ena pa je bila stisnjena na srce, trdno sklenjena in drvena. Komaj sem izkopal iz nje svetinjico, pa kako sem se čudil videč, da je Pavlova podobica, o kateri mu je obljubila, da je ne oddá, dokler bo živa. To zadnje znamenjene stanovitnosti in ljubezni nesrečne deklice me je posililo v britko jokanje. Domingo se je na prsi udarjal in silno tulil, ker ga je žalost morila. Nesla sva truplo v ribáko hišo in je v varstvo izročila revnim malabarskim ženam, ki so jo umile.

Ko so one to žalostno opravilo imele, šla sva midva proti naselbini. Tam sva Turovko in Marjeto našla v molitvi, čakajoči sporočila od ladije. Zagledavši me zaupije Turovka: „Kje je moja hči, moja preljuba hči, moj otrok?“ Ker sem molčal in se jokal, ni več dvomila o nesreči, napade jo stiska in huda bolečina, da jame stokati in vzdihovati, Marjeta pa je vpila: „Kje je moj sin? Sina ne vidim!“ in sgrudila se je na tla ter omedlela. Planili smo k njej in ko se je spet zavedla, zagotovil sem jej, da Pavel živi in da poglavar skrbi za-nj. Ko je bila popolnoma zavedna, stregla je svojej prijateljici, ki je pogostoma dolgo medlela. Silno veliko je Turovka po noči trpela, in iz tega silnega dolžega trpljenja sem sprevidil, da ni ničesa materinej bolečini enacega. Ko se je spet zavedala, gledala je trpko in temno proti nebu. Zastonj sva jej z Marjeto roke stiskala, zastonj klicala jo z najslajšimi imeni,

nič ni marala za najino staro prijateljstvo, le zamolki izdihljivi so se vzdigale iz tiskanih prsi.

Druge jutro so Pavla v nosilnici domu prinesli; zavedal se je popolnoma, govoriti pa še ni mogel. Njegovo združenje z materjo in Turovko, česar sem se prvo bal, imelo je boljši vpeh, ko vse moje prejšnje prizadevanje. Žarek tolažbe se je obema materama zasvetil na obrazu. Sedli ste k njemu, objemali ga in poljubovali, in solze so ju jele polivati, ktere je prej preobiloa bolečina zadrževala. Kmalo so se tudi Pavlu utrnile. Ko se je trem nesrečnim tako vlačjalo srce, premogle jih je po krčevitih bolečinah dolgo spanje, ter je zazibalo v brezčuten, smrtnemu spanju podoben pokoj.

Poglar Burdoné mi je skrivaj sporočil, da je na njegovo povelje Virginijino truplo prineseno v mesto in da jo bojo od tam nesli k Pampelmuškej cerkvi. Brž sem se odpravil v Port-Luis, tam sem našel obilno zbranih ljudi iz vseh krajev, ki so bili prišli k pogrebu. Bilo je, kakor da bi bila na otoku umrla najdražja oseba. Vse ladije v pristani so imele rahnice prekrizane, bandera razobešana in v dolgem prenehovanji so pokali topovi. Grenadirji s puškami po strani so bili spredej v procesiji; tamborji z dolgimi pajčelanastimi prevezani so žalostno bobnali, in na obrazih teh vojščakov, ki so tolikrat drzno in z nespremenjeno barvo gledali smrti v oči, bral si otožnost. Osem najimenitnejših mladih deklet v belih oblačilih in s palmovimi vejami v rokah je nosilo s cveticami ovenčano truplo blage tovaršice. Za njima je šla vrsta otrok, ki so žalostne pesmi peli, in za otroci prvi gospodje na otoku, poglar s spremstvom, in preobilna množica ljudi. —

Tako je gosposka vredila, da bi se Virginiji zadnja čast skazala. Ko so pa pogrebci prišli tik hriba, na katerem ste stali in se od daleč kazali kočici, kterima je bila toliko časa v srečo in v kterih je po njenj smrti žalost in obup, zmečala se je celo procesija; le izdihljivi in stoki so se čuli na ravni. Cele vrste mladih deklet so pritekale iz bližnjih hiš, da bi se z robci, z rožnimi vencji in cveticami detikale truge; častile so jo kakor svetnico. Matere so prosile Bogu za enakih hčer, mladenčji za tako zvestih tovarišic, reveži za enako usmiljenih prijateljic in sužnji tako dobrih gospodinj. Ko so prišli na pokopališče, nastavile so se zamerke iz Madagaskara in Kafre iz Mozambikve na okrog, po šegi zamorskih dežel z jerbasi polnimi sadja, in na bližnje drevje so razobesile razne tkanine. Indijanke s Bengalskega in iz Malabara so imele sabo kletke polne ptičev, ktere so vpricho njenega trupla izpustile na prostost. Tako so ljudje vseh stanov žalovali po tej ljubeznjivej deklici, in tolika je moč kreposti, da je spoznavalce tako raznih ver privabila k njenemu grobu.

Morali so straže postaviti na grob in siloma odpeljati nekaj deklet ubozih prebivalcev, ki so obupovaje hotele va-nj skočiti, rekoč, da jim ni nobene tolažbe več na svetu in da jim

druzega ne kaže ko umreti z njo, ki jim je bila edina dobrotnica.

Pokopana je bila poleg Pampelmuške cerkve, na večernej strani, med bambusovim drevjem; tam je rada sedela, ko je k maši hodila z materjo in z Marjeto, pri nekem drevesu, ki mu je djala, da je njen brat.

Po tej žalostnej slovesnosti je prišel poglavar in z njim nekaj spremstva na naselbino. Ponudil je Turovki vsakoršne pomoči, ki je v njegovej moči ter v malo besedah nevoljen omenil trdosrčne tete. Potem je stopil k Pavlu in govoril z njim vse, kar je menil, da ga bo tolažilo. Djali je: „Bog mi je priča, da sem le srečo želel tebi in tvojim. Zdaj moraš iti na Francoško, tam ti bom službo dobil in med tem skrbel za tvojo mater, kakor da bi bila moja lastna.“ Nato mu je roko podal, pa Pavel je svojo izmaknil in glavo obrnil, da bi ga ne videl.

Jaz sem ostal pri svojih nesrečnih prijateljicah, da bi njima in Pavlu po zmožnosti pomagal. V treh tednih je Pavel spet hodil, pa tem viša je bila njegova tuga, čim bolj so se množile telesne moči. Za vse je bil neobčutljiv, oči so bile temne, in na nobeno vprašanje ni odgovoril. Turovka, za smrt bolna, mu je djala: „Ljubi moj sin, kedar tebe vidim, menim, da vidim Virginijo.“ Tresel se je, kedar je slišal to ime in s peti je šel, če ga je s tem bolj prosila mati, naj ostane pri njenej prijateljici. Pobegnil je na vrt, sedel pod Virginijino kôkosovo drevo in gledal v studenec. Poglavarjev zdravnik, jako skrben za-nj in za ženi, nam je rekel, da mu preide otožnost, ako ga brez ugovora pustimo delati, kar hoče, in da je to edino sredstvo, ktero premaga trdoglavo molččnost.

Sklenil sem ravnati po tem nasvetu. Ko se je Pavel bolj močnega čutil, odhajal je dalje od doma. Jaz sem mu bil zmerom za petami; tedaj sem šel za njim in naročil Domingu, naj vzame kaj hrane in pride za nama. Čim dalje sva korakala po hribu, tem veselejši in močnejši se mi je zdel mladenič. Krenil je proti Pampelmusu in do cerkve prisedši zavil med bambusovo drevje, tje, kjer je videl novo gomilo; tam je pokleknil, obrnil se proti nebu in dolgo molil. To se mi je zdelo dobro znamenje in sodil sem po njegovej obnaši, da mu spet pamet prihaja, ker zaupanje do Najvišega je kazalo, da se njegova duša zaveda prave namembe. Po tem izgledu sva tudi midva z Domingom pokleknila in z njim vred molila. Po tem je vstal in se odpravil proti severnej strani otoka, nič pečaje se za naju. Ker sem vedel, da ne vé, kje je Virginija pokopana, da celo še vedel ni, če so jo dobili, poprašam ga, zakaj je molil pri bambusovem drevesu. Odgovoril je: „Tam sva bila z njo velikrat skupaj!“

Šli smo do tik gozda, kjer nas je noč vjela. Tukaj sem jaz jedel in to ga je privabilo, da je tudi on nekaj vžil; potem smo legli spat na travo pod neko drevo. Drugi dan sem mislil, da se povrne v Pampelmus. Res se je dolgo oziral proti cerkvi na bam-

busovo drevje in se zasuknil, kakor bi hotel tje iti; ali naglo se je obrnil in jo zavil proti severju v gozd. Vganil sem, kam namérja, pa zastoj sem ga pregovarjal, naj nikar ne hodi. Okoli poldneva smo prišli na Zlati prah; brž se je spravil doli na obmorje, vŕtric skalovja, na katerem se je razbil Šent-Géran. Gledaje na otok Ambro in na morski pretok, ki je bil gladek kakor zrcálo, klical je: „Virginija! o predraga moja Virginija!“ in zgrudil se je nezaveden na zemljo. Z Domingom sva ga nesla v bližnji gozd in ga komaj spet zdramila. Komaj se je prebrihtal, že je spet hotel tje vrniti se, pa prosila sva ga, naj ne ponavlja sebi in nama bolečin s tako groznimi spomini in drugam se je zasukal. Tako je v enem tednu obhodil vse kraje, koder se je kedaj veselil s tovarŕico svojih mladih dni. Prehodil je pot, po kateri sta nekđaj šla na Črno reko milosti prosit za sužnjo; obiskal je potem dolinico in potok pod Trozizkom, kjer je Virginija sedela, ko ni mogla naprej, in ŕel gledat onega mesta v gozdu, kjer sta bila zašla. Vsi oni kraji, ki so ga spominjali na skrbi, igrače, južine in na dobrotljivost mladostne tovarŕice, potem potok pod dolgim hribom, moja koča, slap tam blizo, papájevo drevo, katero je ona posadila, tratice, po katerih sta skakala, razpotja v gozdu, kjer sta veselo prepevala, vse ga je na novo pripravljalo v jok, in ta isti jok, ki je nekđaj obema skupaj odgovarjal na veselo kričanje, odmeval je zdaj žalostnemu klicu: „Virginija“, o predraga moja Virginija!“

Pri tem nerodnem in pohajaškem življenji so se mu oči udirale, lica rujavela in zdravje je čedalje bolj pešalo. Prepričan, da v veselih spominih človek dvakrat hujše čuti svojo nesrečo in da strasti naraščajo v samoti, premišljal sem, kako bi nesrečnega prijatelja spravil iz onih krajev, ki so mu budili spomin za britko izgubo, in ga pripeljal v kako okolico na otoku, kjer bi našel več kratkega časa. Peljal sem ga tedaj na obljudene višave Viljemovega okraja, kjer ŕe prej ni nikoli bil. Kmetijstvo in kupčija je razširjena ondot, zato je precej živo v onem kraju. Veliko veliko tesarjev dela tam, eni obsekavajo blode, eni žagajo deske; po vélikej cesti prihajajo in odhajajo vozovi, mnogo čred volóv in konj se pase po zelenih pašnikih, in krog in krog je vse polno hiš po deželi. Ker je precej visoko, raste tam marsikaj, kar se sicer le v Evropi nahaja. Sem ter tje vidiš žito po njivah, na gostoma raste jagode po gozdnih golaznih in rožna robida za poti. Hladan zrak krepi život in kaj dobro dé Evropecem. Z one višine, ki stoji na sredi otoka in ki je krog in krog z gozdi zaraščena, ne vidiš ni morja ni mesta Port-Lui, niti Pampelmuške cerkve ali kacic družih reči, které bi bile Pavlu budile misli na Virginijo. Celo gore, ki se na onej strani, kjer stoji Port-Lui, razcepiljo na več réber, delajo proti Viljemovim ravnim eno samo dolgo in strmo ert, nad katero več skalnatih piramid kipí v oblake. —

Na te ravni sem peljal Pavla. Nikoli mu nisem dal miru, hodila sva o lepem vremenu in v dežji, nalašč sem taval ž njim po gozdu in po polji, da bi se mu telo vtrudilo in duh razvedril in da bi mu misli nekoliko spremenil neznan kraj, kjer sva bila, ali pot, ki sva ga izgrešila. Toda trpeča duša nahaja povsod sledi svoje bolesti. Nobena reč ga ni mogla zamotiti, ni noč, ni dan, niti samota, ali hrup ljudskega gibanja, celo čas ne, ki izbrisa vsakršne spomine. Bil ti je kakor magnetna igla, ki se ti dá premikati, dokler jo držiš, kedar pa jo izpustiš, brž obstane ter se obrne proti tečaju, ki jo nateza. Ko sva bila na Viljemovih poljanah zašla, poprašam ga, kam bi se obrnila; po-kaže mi proti severju rekoč: „Tam-le so naši hribi, vrniva se tje.“ —

Videl sem, da vse nič ne izdà, s čimur sem ga hotel vdobrovoljiti, sklenem torej zelo izdreti s korenino, in zberem v ta namen vse svoje moči. Odgovorim mu: „Dà, tam so naši hribi, kjer je živeła Virginija, in tukaj-le je podobica, ktero si jej nekđaj dal in jo je še umiraje nosila na srcu, ki je za-te bilo do zadnjega trenutka.“ Pri tej priči mu dam podobico, ktero je bil njej izročil pri studencu pod kókosovim drevesom. Pri tem pogledu se žalostno nasmehlja, urno jo prime s slabotnima rokama ter jo poljubi. Prsi se mu stiskajo, oči pa, skorej krvave, ne morejo v jok. —

„Ljubi moj, tako sem govoril dalje, poslušaj mene, tvojega in Virginijinega prijatelja, ki sem ti že hotel okrepiti um za prihodnje nesreče, ko si še živel v veselih nadah. Kaj tako britko občatuješ? Ali svojo, ali Virginijino nesrečo?“

„Tvoja nesreča je res velika. Izgubil si ljubeznjivo deklico, ki bi bila gotovo najboljša zakonska tovaršica. Darovala tvojey svojo srečo, raji te je imela ko vse bogastvo in te izbrala za vredno plačilo.“

Ako kdo vé, ali ne bi bil ravno zavoljo te ljubljene stvari, od ktere si pričakoval zgolj sreče, imel neizrečeno veliko tuge in skrbi? Teta jej je dedšino vzela, bila je revna, in ti bi bil ž njo vred imel same skrbi, ktere bi si bila delila. Njena odreja jo je delala bolj nježno, in akoravno jej je nesreča dajala srčnost, vendar bi jo bil vsaki dan videl, kako omaguje pod težo, s ktero bi tvoj trud lajšala. Ako bi vama bil Bog dal otrok, bile bi se na novo množile skrbi in težave, kako bi čedalje bolj postarni stariši živili odraščene otroke.“

„Porečeš mi, da bi vaju bil poglavar podpiral. Ali pa veš, da bi bil vselej našel gospoda, kakoršen je Burdonč, na naselbini, kterej se tolikrat spreminja gosposka? Ali ne bi lahko prišel nesramnež na njegovo mesto, kteremu bi se tvoja žena zarad borne podpore morala prilizovati in tebe žaliti; ako bi se pa pošteno vedla, ostaneta reveža. Še dobro, ako ne bi je zavoljo lepote in kreposti preganjali oni, od kterih sta pričakovala pomoči.“

„Nato mi porečeš: Potem bi bil vsaj imel srečo, brez bogastva braniti jo, ker svesta lastne slabosti bi se bila na-me opirala, tolažil bi jo z lastno skrbjo, razveseljeval s svojo žalostjo, in v nasprotnih nadlogah bi bila tem večja ljubezen. — Res je, krepost in ljubezen vživata tako britko veselje; ali ni je več, ostalo pa ti je, kar ti je za njo najljubšega, njena in lastna mati, kateri silne bolečine v grob vlečejo. Pomagaj njima, kakor je Virginija pomagala, v tem išči sreče. Dobrodelnost je sreča kreposti, ljubi moj; ničesa ni na zemlji bolj gotovega in večega. Namerjati na veselje, pokoj, vžitek, obilnost in slavo ni dano človeku, ubogemu romarju na svetu. Glej, kako nas ona sama stopinja do bogastva drvi od prepada v prepad. Res, ti si se ustavljal, ali kdo bi bil mislil, da Virginijina pot ne bi bila njej in tebi v srečo? Vabila je bogata, stara teta, svetoval poglavar, vsa naselbina je bila vesela, častitljiv duhoven je nagovarjal; rekel bi, da so vsi krivi njene nesreče, in da nas oni, ki nas vodijo po previdnosti in z umom, pogubljaajo: ali človek obrača, Bog obrne. Ali je med vsemi ljudmi tukaj na teh ravninah, ali med množico onih, ki po Indiji sreče iščejo, ali celo med tistimi, ki v lastnej domovini mirno v Evropi zadovoljni opravljajo svoja dela, ali je le eden med njimi, da ne bi mogel izgubiti, kar mu je najdražje: čast, premoženje, ženo, otroke, prijatelje? Pav veliko ljudi mora v spominu tvoje izgube misliti tudi na lastno nespamet, ti pa, ako prashaš sam sebe, nimaš si ničesa očitati; ostal si zvest svojemu namesu, v najlepši mladosti si bil pameten in moder, da nisi krenil na stranska pota. Tvoje želje so bile pravične in čiste, odkritosrčne in nesebične, imel si sveto pravico do Virginije, ki je ne pretehta bogastvo. Izgubil si jo, pa tega ni kriva tvoja nespamet, niti tvoja pohlepnost ali napačna modrost, marveč vzel jo je Bog, Bog, od kterega imaš vse; on vse vidi, kaj ti je najboljša, in čegar modrost ti ne pripušča kesanja in obupa, ki hodita le za nesrečo, ktere smo si sami krivi.“

„Glej, lahko se tolažiš v svojej nesreči: „Nisem je zaslužil.“ Ali je pa Virginijin konec in njen sedanji stan, kar objokuješ, nesreča? Zadelala jo je osoda, ki je gotova imenitnim stanovom, lepoti in celo velikim kraljestvom. Človeško življenje z vsemi osnovami ni družega ko kratko potovanje, konec mu je smrt. Že pri rojstvu jej je bila namenjena smrt. Srečna, da je prej umrla ko njena in tvoja mati in ti, s tem se je ognila bolečine, da jej ne bo treba večkrat umirati pred lastnim koncem. — Smrt je vsem ljudem dobrota, ljubi moj; noč je za onim trudapolnim dnevom, kteremu pravimo življenje. O smrtnem spanji raji vselej zbeže bolezní, bolečine, tuge in strah, ki nenehoma trpinčijo nesrečne in umrljive ljudi. Prevdarjaj in spoznal bodeš, da ljudje, ki so najbolj srečni na videz, morali so drago kupiti dosedevno srečo; svetno čast so plačali z zoprnostjo pri hiši, bogastvo z izgubljenim zdravjem, redko srečo prave ljubeznji z vednim žrtvovanjem, in vendar proti koncu življenja, darovanega za tujo srečo,

gledajo krog sebe le hinavske prijatelje in nevhvaležne sorodnike. Virginija pa je bila srečna do zadnjega trenutka. Med nami je bila srečna po naravnej blagosti, drugot po lastnej kreposti. Bila je srečna celo v strašnem trenutku, ko smo jo videli vtoniti; bodisi, da je pogledovala na množico ljudstva, ki je plakalo zavoljo nje, ali pa na te, ki si jo tako nevstrašen hotel rešiti, videla je, kako ljuba je bila vsem. Vtrjena je bila za prihodnjost s spominom nedolžnega življenja in takrat je prejela plačilo, katero nebo pošilja kreposti, namreč srčnost, ktera ne pozna nikakeršne nevarnosti. Vesela je gledala smrti naproti.

„Ljubi moj, božji dar je, da more krepost prenašati britkosti življenja, da se pokaže, kako je le ona v stanu korist imeti iz tega in tako priti do sreče in slave. Komur Bog nameni veliko slavo, njega postavi na visok oder in ga pošlje na boj s smrtjo; tak junak nam je v izgled in še prihodnji zarod se jokaje spominja njegove nesreče. To je večni spominek kreposti na zemlji, na kateri vse mine in kjer celo imena mogočnih kraljev v pozabljivosti vgašajo.“

„Toda Virginija živi. Moj sin, glej, kako se vse spreminja na zemlji, vendar pa nobena reč popolnoma ne preide. Nobena človeška umetnost ne more ni enega drobca učiniti; če tedaj deli telesa samo spreminjajo, pa ne jemljejo konca, ali more poginiti duša, ki ima pamet, čutje, ljubezen, krepost in pobožnost? O, ako je bila Virginija srečna med nami, kako še vse bolj srečna za zdaj! Bog je, moj sin, to nam pričuje cela veseljnost in treba mi ni dokazovati. Le hudobnost človeška bi rada tajila večno pravico, ker se je boji. Ti pa ga čutiš v srcu, ako se oziraš na njegova dela. Ali meniš, da ne bo poplašal Virginije? Ali misliš, da ta ista vsemogočnost, ki je bila to blago dušo obdala s tako lepim telesom, ne bi bila mogla potegniti je iz valovja? On, ki je človeško srečo vrvnal po neznanih ti postavah, ali ne more Virginiji srečo deliti po zakonih, ki so ti enako neznan? Ako bi bili zmožni misliti, dokler nas še ni bilo na svetu, ali bi bili v stanu količkaj vedeti, kako vam bo sedaj tu na zemlji? In zdaj, ko smo v tem temnem in begočem življenji, kako moramo prevideti, kaj nas čaka unstran grobnih vrat, skozi ktera moremo iti? Mora li Bog samo po malej zemlji razodovati svoje mogočnost in dobroto, kjer je človeški rod? in ali ni mogel drugej ohranjati človeškega življenja ko med smrtnimi mejami? V morji ni nobene kapljice, da ne bi bila polna živih stvaric, ki so z nami v zvezi; ali mar ni prostora za nas po neštevilnih zvezdah, ki se sučejo nad nami? Kaj, da bi ne bilo drugej ko tukaj pri nas najviše modrosti in božje dobrote! Ali je mar prazen prostor in večni nič po brezštevilnih gorečih svetovih in po brezkončnih svetlih planjavah, ki je obdajajo, in katerih nikdar ne zakrivajo viharji niti noči! Ako bi se mi, ki ničesa nimamo sami od sebe, smeli predrzniti mejnike staviti oblasti, od ktere smo vse prejeli, potem bi morali verovati,

da smo tu na meji njenega kraljestva, kjer se življenje bojuje s smrtjo in nedolžnost s trinoštvo.

„Brez dvombe je nek kraj, kjer krepost vživa plačilo! Virginija je zdaj srečna. O da bi ti iz angeljskih prebivališč mogla kaj sporočiti, klicala bi ti, kakor nekdanj pri slovesu: „O Pavel, življenje je le izkušnja. Dopolnjeno je. Raji sem umrla ko ranila sramožljivost. Nebesa so določila, da sem dokončala zemeljsko pot. Na veke sem se odtegnila revščini, obrekovanju, viharju in pogledu tujega trpljenja. Ne doseže me nobena nadloga več in nikakoršno hudo, ki straši ljudi na zemlji, čemu me objokuješ? Svetla sem in nespremenljiva kakor luč, ti pa praviš, da sem v temnici življenja! O Pavel, preljubi moj prijatelj! spominjaj se dni, ko sva od zgodnjega jutra do večera vživala miloto nebeško, ko se je solnce dvigalo nad skalovje in s svojimi žarki gozde razsvetljevalo. Vživala sva silno radost, ne vedé njenega vzroka. Želela sva, vsa otroška in nedolžna, biti popolnoma oko, da bi prav vživala krasno bliščobo rumene zorje, popolnoma uho o ptičjem prepevanji, popolnoma duh, da bi bolj srkala cvetne vonjave in popolnoma srce, da bi spoznala vse te dobrate. Zdaj pa, pri viru krasote, od ktere prihaja vse, kar je prijetnega na zemlji, na ravnost gleda, vživa, sluša in prijemlje moja duša vse, kar je dosegala prej le s slabimi udi. Oh, kateri jezik bi bil v stanu popisati obmorje večne zarje, kjer bom na veke stanovala! Vse, kar je neskončna mogočnost in nebeška dobrota mogla stvariti nearečnej stvari v tolažbo, vse soglasje, kar ga prijateljstvo neštevilnih z mano enako srečnih bitij more napravljati v splošnem neizmernem veselji, vse vživamo brez premembe. Bodí stanoviten v izkušnji, ki ti je dana, da dosežeš Virginijino srečo v ljubezni, kterej ne bo več konca, in v stvarovščini, kjer nikdar ne vgasnejo luči. Tukaj ti bom vzela skrbí in izbrisala solze. O ljubi prijatelj, dragi moj ženin, k Neskončnemu dvigaj svojo dušo in lahko boš prenašal trpljenje majhnega trenutka!“

Lastna ganjenost mi je zaprla besede. Pavel pa me je srpó gledal in kričal: „Ni je več, ni je več!“ in spet se je zgrudil na tla pri teh bridkih besedah. Zavedši se reče: „Ker je smrt dobroti in Virginija zdaj srečna, hočem tudi jaz umreti in se z njo združiti.“ Tako mu je moja tolažba le obup množila. Bil sem kakor kdo, ki hoče reči rešiti svojega prijatelja, kedar se v reki vtaplja pa noče plavati. Bolečina ga je omamila. Oh, nezgode mladih dni vtrjajo človeka za poznejše življenje, toda Pavel jih ni izkušal.

Peljal sem ga domú. Njegovej materi in Turovki je bilo še hujše ko prej. Posebno Marjeta je bila vsa vsa pobita. Živahna srca, katerih se majhno trpljenje le na lahko dotiče, nikakor ne morejo vbrantí se velikim bolečinam.

Djala mi je: „Ljubi moj sosed, sinoč se mi je o Virginiji sanjalo; bila je v belem oblaku med grmičjem silno krasnega vrta. Govorila je: „Vživam srečo zavidanja vredno.“ Potem se je

smehljaje približala Pavlu in ga seboj odpeljala. Ko sem si prizadevala Pavla zadrževati, čutim, da se sama z neizrekljivo radostjo ž njim vred povzdigujem znad zemlje; ko sem hotela posloviti se od svoje prijateljice, naglo zapazim, da gre tudi ona za nami z Marico in z Domingom. Pa kar se mi posebno čudno zdi, je, da je Turova gospa sinoč imela enake sanje. — Odgovoril sem jej: „Prijateljica, jaz menim, da se nič ne godi na svetu brez božjega pripuščanja. Sanje so pogosto resnične.“

Na to mi je Turovka povedala svoje sanje, čisto enake, ktere je imela po noči. Nikoli nisem opazil pri teh ženah, da bi bili nagnjeni k kakaj praznej veri, torej so me tem bolj osupnile njune enake sanje, pa tudi nisem dvomil, da bi se ne izpolnile. Misel, da nam se včasih resnica v sanjah razodevije, nahajamo pri vseh narodih na zemlji. Najslavniši možje nekdanjega časa so verovali to, med drugimi Aleksander Veliki, Cezar, Scipioni, Katona oba, Brut, ki so bili vsi bistrega uma. Sveto pismo starega in novega zakona nam našteva mnogo izgledov, da so se sanje vresničile. Kar se mene tiče, imam o tem lastno izkušnje, prepričan sem se več ko enkrat, da nam sanje pošilja nekak duh, ki se peča za nas. Ne dadó se niti izpodbiti niti dokazati take reči, kterih ne dosega človeška pamet, to je nemogoče. Človeška duša pa je podobna božjega duha, in ako je človek v stanu po tihih in skrivnih potih svoje namere naznanjati do kraja svetá, a'i ne more najviše bitje, ki vlada veseljnost, imeti enakih pomočkov v enaki namen? Prijatelj tolaži prijatelja s pismom, ki mora prehoditi mnogo kraljestev in potovati med sovražnimi narodi, da enemu človeku prinese radosti in upa. Zakaj bi torej najviše varh nedolžnosti po skrivnej poti ne pošiljal pomoči krepostnej duši, ktera je vso svojo zaupnost njemu izročila? Ali mar potrebuje vidnih znamenj, da se izpolnuje njegova volja, on, ki nenehoma na skrivnom dela v svojem stvarstvu?

Zakaj bi dvomili o sanjah? Ali je življenje, polno tolikanj nečimurnih in praznih naklépov, kaj družega ko sanja?

Toda naj bo kakor hoče, sanje mojih nesrečnih prijateljic so se kimalo vresničile. Pavel je umrl dva meseca po smrti svoje drage Virginije, o kterej je vedno govoril. Marjeta se je osem dni poznej s sveta ločila z ono radostjo, kakorino le krepost daje. S presrečnimi besedami je slovo jema od Turovke rekó: „Upam, da se veseli in na veke združive.“ Djala je: „Smrt je največa in najbolj zaželena dobrota. Ako je življenje kazen, želi mi moramo konca, ako je poskušnja, prositi, da bi bila kratka.“

Gospoška je skrbelá za Dominga in Marico, ker nis'a bila več v stanu delati. Pa tudi nista dolgo živela po smrti svojih zapovednic. Ubogi Fidelček je konec vzel skorej ravno takrat, ko je umrl njegov gospodar.

Turovko, ki je bila pri vseh teh izgubah neverjetne dušne kreposti, vzel sem jaz k sebi. Do zadnjega trenutka je tolažila Pavla in Marjeto, kakor da bi le nesrečo drugih ljudi imela pre-

našati. Ko jih ni bilo več, govorila je o njih vsaki dan, kakor o ljubih prijateljih v soseski. Toda živela je le še mesec dni po tem. Pa ne da bi bila teti očitala nesrečo, ktere je bila kriva, marveč prosila je Boga, da bi jej odpustil ter jo rešil iz strašne dušne zmede, ker jela se jej je pamet mečati kmalo potem, ko je zapodila Virginijo; tako smo izvedeli.

To hudobno ženo je kmalo došla kazen zavoljo njene trd-srčnosti. Izvedel sem od več ladij, ki so zaporedoma prihajale, da jo napada dušna mornost, ktera jej je enako grenila življenje in smrt. Pogosto je sama sebe dolžila, da je kriva prezgodnje Virginijene in smrti njene matere. Potem spet je bila vesela, da je iz hiše sunila dvoje nesrečnih stvari, ki ste jej nečast delali z malopridno nagnjenostjo. Kedar je v Parizu videla množico revežev, jezila se je rekoč: „Zakaj jih ne pošljejo v naselbine, da bi tam konec vzeli?“ Blodila je, da so si človekoljubje, krepost in vero, ki imajo resnično veljavo pri vseh narodih, izmislili njihovi vladarji. Potem je spet narobe trobila in se prepuščala vražnej boječnosti, ktera jo je s strahom in grozo polnila. Nadlegala je duhovnike, da bi za njo Boga prosili in ga spravili z njo z darovi njenega bogastva, kakor da bi nebeškemu Očetu dopadale d-ritve, pritrgovane ubogim ljudem. Velikrat je v domašljiji videla goreča polja in ognjene gore, po kterih so se plazile grde požasti in jo klicale po imenu. Pri tem je poklekovala pred svoje prijatelje in jih prašala za svet ter si nalagala muke in pokoro. Pravična nebesa pošiljajo neznan strah pred Bogom trdovratnim dušam.

Tako je preživela več let, danes brezverna, jutri vražna, ter enako boječa se življenja in smrti. Ta ista reč, kterej je žrtvovala svoje naravne čute, pospeševala je konec njenega obžalovanja vrednega življenja. Z veliko jeso je morala videti na starost, da bojo po smrti imeli njeno premoženje taki sorodniki, ktere je sovražila. Zato jim je hotela še kolikor mogoče razvleči; drugim pa je prav prišla njena dušna mornost, dali so jo zapreti, češ, da se jej pamet meša, in premoženje so izročili skrbnim rokam. Tako jej je bogastvo k vrhu dogualo nesrečo, pa kakor je njo slepilo, tako je srca kvarilo tudi tistim, ki so hrepeneli po njem. Nazadnje je umrla in sicer, da je bila mera njene nesreče tem večja, v polnej zavednosti, da je spoznala, kako jo ropajo in zaničujejo tisti, kteri so jo v življenji vodili s svojim namenjem.

Pod tistem rožnim grmom kakor Virginija počiva, je tudi njen prijatelj Pavel, zraven obé ljubeznjivi materi in zvesta služabnika. Kamnit spominek ne stoji na nobenem grobu, nikakoršen napis ne povečuje njihovih kreposti, toda neizbrisljiv spomin jim živi v srcih vseh onih, kteri so dobro delali. Njihovi duhovi ne potrebujejo bliščobe, ktere so se ogibali v življenji; ako pa jim je še kaj mar za to, kar se na zemlji godi, gotovo radi zahajajo v borne kočje, kjer prebiva delavna krepost, tlažijo z osodo svojo nezadovoljno siromaštvo ter budé v mladih srcih stanovitno ljubezen do narave in do dela ter mrzenje do bogastva.

Ljudski glas, ki molči pri spominkih, postavljenih kraljem v slavo, kralj je nekaj mest tega otoka z imeni, ki bojo na veke oživljala spomin na Virginijino nesrečo. V sredi skalovja pri otoku Ambri se neka soteska imenuje Šent-Géran, ker tako ime je imela ladija, na kateri je prišla iz Evrope in ktera se je tam razbila. Tri milje daleč od tukaj vidite najzadnji z vodo pokriti krajec zemlje, mimo njega ni mogla ladija na večer pred viharjem in zato ni prišla v zavetje: tam se pravi na Hudem predgorji. Tu pred nama na koncu doline je Grobje, tam smo našli Virginijo s peskom zasuto, kakor da je morje hotelo njeno truplo prinesiti domačim ter častiti njeno sramožljivost na taistem bregu, kterega je ona slavila s svojo nedolžnostjo.

Mlada človeka! ki sta se tako srčno ljubila! Nesrečni materi! Predraga družba! Za vami žalujejo ti gozdi, ki so vam senco delali, ti studenci, ki so vas napajali, in griči, po kterih ste so počivali. Nihče za vami si ni upal zapuščenega zemljišča obdelovati, nihče bornih kočic popravljati. Vaše kozé so obdivjale, sadno drevje po vrto je polomljeno, razleteli so se vaši ptiči in leškopci še kriče sukaje se nad skalnato dolino. Jaz pa sem, kar vas več ne vglédam, kakor prijatelj, ki nima nobenega prijatelja več, kakor oče, ki je izgubil svoje otroke, in kakor romar tavam po zemlji, na kateri sem sam zaostal. —

S solznimi očmi se je dobri starček poslovil pri teh besedah, in meni so se več ko enkrat solze vtrinjale med to žalostno povestjo.

Poroka.

Povest.

(Po Henriku Steffensu poslovenil A. Podgorjanski.)

Otok Zelandija se dotika proti severozahodu z ozko, pusto in peščeno potezo prijaznega, rodovitnega in s cvetočimi vasicami obsejanega poluotoka, ki dela sam za-se poseben okraj. Onstran edinega mestica molí en del poluotoka v divji kategoriji ter kaže zelo samotno, divjo pokrajino. Sipni pesek je spodrinil vse rastlinje. Lahni peščeni griči, igrače nevihtam, od urzlega morja brez zapreke po deželi vršočim, spreminjajo hipoma svoje mesto; nastanejo, se razprše ter na drugem kraju zopet nakopičijo. Potujoč po tej okolici vstal sem tu celo uro, ki mi je zapustila nepozabljivo podobo divjega razdetja in ni bila brez nevarnosti. Ko sem sam jahal čez pusto, peščeno pokrajino, vzdigne se iz morja od severa sem nevihta z bliskom in gromom. Valovi se vzdigujejo,

oblaki se nemirno podé, nebo se temni in grozi, pesek se jame v zmiraj večih gručah izmikati izpod nog mojega konja, vzdigujejo se v vrtincih in napolnuje zrak. Pot se ne more razločiti, konj se globoko pogrezuje v rahlem pesku; nebo, zemlja in morje se burkajo in vse reči obdaja prašni in pešeni oblak. Ni sledu življenja ali rasti; nevihta vrši v zraku, valovi bližnjega morja pljuskajo na obrežje, grom bobni v daljavi in blisk komaj prešvigne nekako motno, mračno, rudečkasto skozi prašni oblak. Nevarnost je očitna; hipoma se vlije močna ploha, umiri pesek ter mi pomore, popolnoma premočenemu, najti pot v bližnje mestice. Bila je grozovita zmes vseh elementov. Kakor je potres prirode stok iz globokih pra, tako predočuje ta zmes podobo divje razkrušenega srca: vse upanje razpršeno, vsa radost pogreznena, razvaline preteklosti, pokrivajoče ljuto besnost in boleat, zasute pod pušobo burkajočih se strasti, glas vesti grizoč in gromu enak, v daljavi razjedajoči ogenj temnotno plapolajoč v kalni duši, dokler se ne odpró davno vsahnivši solzni viri z mogočnim tokom, in otožnost podkoplje razkrušeno dušo v svojih valovih.

* * *

V tej žalostni okolici stala je nekdanj vas Rervik, blizo četrtr milje oddaljena od obrežja. Svižec je vasico zasipal, prebivalci večidel brodarji in ribiči so se naselili tik ob bregu, le trdna, na holmcu sezidana cerkev stoji še na samini, okoli obdana od žalostne, giboče pustinja. In tu se godi ta prečudna povest.

V prvi polovici preteklega stoletja sedel je v samotni izbi stari, častitljivi duhovnik tega kraja, vtopljen v pobožno premišljevanje. Bilo je proti polnoči. Hiša je stala konec vasi in priprosti običaji stanovalcev poznali so medsebojno nezaupnost tako malo, da niso mislili na ključavnice in zapahе ter so vsa vrata ostala odprta. — Nočna svetilnica gorí motno, sveto tihoto moti le morsko šumenje in bleda luna se odsvita v morskem zrcalu. Duhovnik slíši vrata odpirati, čuje trde, moške korake na stopnicah ter že pričakuje poziva, nmrajočemu teči v dušno tolažbo. Dva ptuja moža, v bele plašče ogrujeja stopita v sobo. Eden se mu vjudno bliža rekoč: „Gospod, koj idite z nama, opraviti morate poroko; ženin in nevesta že čakata v oddaljeni cerkvi.“ — „Ta znesek“, reče na dalje kazaje starcu polno uošnjo zlatov, „Vam bodi za trud in strah radi takó nepričakovanega poziva“. Starec strineč in prestrašen gleda neznano prikazen, ki se mu zdi nekaj strašnega, nenavadnega. Ptujec ponovi svoj poziv priti-kaje in zapovedovavno. Ko se starec okrepi, jame vjudno ptujcema razlagati, da mu stan ne pripušča, izvršiti tako resnobno djanje brez poznanja oseb in brez tistih običajev, ki jih velevalo zakoni. Tu drugi grozeč stopi pred-nj. „Gospod volite: sledite nama ter vzemite ponujani znesek, ali pa ostanite tu, toda potem Vam kroglja raznese glavo.“ Reklí mu nastavi samokres pred čelo ter pričakuje odgovora. Stari du-

hovnik obleđi, se vzdigne strahoma in molčé, hitro se obleče in potem reče: „Jaz sem pripravljen“. Ptujca sta sicer dansko govorila, a tako, da se je lahko poznalo, da sta inostranca. Čudna moža gresta molčé v nočni tihoti čez vas; duhovnik za njima. Bila je popolnoma temna noč jesenska, kajti luna se je bila že skrila. — Ko pridejo konec vasi, vidi od straha in strmenja omoteni starec oddaljeno cerkev čarno razsvetljeno. Njegova spremljevalca še zmirom molčé stopata, zavita v bela plašča, hitro čez pusto, pečeno planoto med tem, ko duhovnik trudapolno in obotavno sledi. Ko dospeljo do cerkve, mu zavežeta oči. Škripaje se odpro prodikovalcu dobro znana stranska vrata in njega siloma suneta moža v gosto gnječo ljudstva. Okoli sebe čuje po vsi cerkvi šepetanje, v obližji pogovore v popolnoma neznanem jeziku. Kakor se mu je dozdevalo, bil je ruski. In ko z obvezanimi očmi od vseh strani stiskan, ne vó kaj bi počel in v veliki zmešnjavi tu stoji, ga prime neka roka in siloma vleče skvzi gnječo. Naposled, kakor se mu je zdelo, se ljudstvo odmakne; oči se mu odvežejo, zdaj spozná enega nočnih obiskovalcev in se znajde pred oltarjem. Velika vrsta gorečih voščeni svč na krasnih srebrnih svečnikih zaljša oltar; cerkev je z mnogobrojimi svetilnicami tako krasno razsvetljena, da so se razločile najbolj oddaljene reči; in če mu je bilo malo popred, ko je bil z zavezanimi očmi v mrgolenje goste množice pahujen, mrmranje strašno, mu zdaj neznanška tišina med veliko množico z grozo napolnuje plaho dušo. Dasiravno so bili stranski koti in stoli natlačeni z ljudstvom, vendar je bilo po sredi popolnoma prazno in duhovnik zapazi doli novo odprto rakev. Ptoša, ki jo je krila, stoji na stol vprta. Starec ne vidi družega kot možke, le v bolj oddaljenem stolu se mu zdi, da sedi ženska. Tišina vlada rekoliko trenutkov, nobeden se ne gane. Tako pređinjuje zapeljano dušo pred vsakim strašnim početjem tiho, zamolklo snovanje.

Naposled se vzdigne nek mož, kterega razločuje krasna obleka od drugih in razodeva njegov visoki stan. Brzo stopa po cerkvi, množica ga srpo gleda in njegovi koraki odmevajo po cerkvi. Mož je bil srednje rasti, širokih pleč, lepo zraščene postave; njegova hoja je bila prešerna, obraz rujavkast, lasje svitlo črni, obličje resno, ustnice zaprte, kakor bi bile polne arda; smelo zakrivljen nos je poviševal njegovo zapovedovavno birje, temne, dolge, šopaste obrvi obsenčile so mu majhne črne oči, v kterih je žaril divji plam. Oblečen je v zeleno, s subim zlatom oportano opravo, na kterej se lesketa žarna zvezda. Nevesta, memo njega klečeča je krasna, izborna nakinčana. Lazurna obleka, bogato s srebrom pretkana, obdaja tenko devo in se grbanči na nježnih udih. Šapelj lesketajoč se v dragih kamenih krasí zlatožolte lasi. Največja milina in lepota se lahko spozna na obličji, dasiravno že spremenjenem. Bleda lica so kakor zamrla, ni pičice rudečice ni na njih, ustnice blede, kakor mrtve, oči kot vgasnene in onemogle roke visé popolnoma doli ob zgrudenem telesu. Tako kleči

kot mrtev kip in zdelo se je, da je strašna groza tako zavest kot življenje prešinila v dobrodejnem snu.

Zdaj še le zapazi duhovnik grdo starko, v spačeno pisane obleki, s krvavo rudečim turbanom na glavi, kako zlobno, pošastno zre čez klečečo nevesto. Za ženih se je bil vstopil silno velik mož temnega pogleda, ter je nepremakljivo, srpo in resno pred-se zrl. —

Duhovnik, straha omoten, stoji nekaj časa tiho, kar ga divji pogled ženiho opomni na poroko. Kar ga na novo v dvom pripravi, je negotovost, ali bosta zaročenca razumela njegov jezik. Vender se osrči ter vpraša ženih za imeni: „Neander, Feodora“ odgovori ta s hripavim glasom.

Sivi starec jame poročni obred brati, glas se mu tresse in mora, večkrat zmotivši se, besede ponavljati, ali zaročenca njegove raztresenosti nista zapazila, s čemer je bil, čeravno ne popolnoma, preverjen v svojem dozdevku, da je obema jezik neznan. Ko tedaj popraša: „Neander, ali hočeš tu zraven sebe klečečo nevesto Feodoro za svojo pravo soprogo?“ dvomi, če bo ženi, jezika nezmožen, odgovoril; toda v njegovo veliko začudenje reče glasno, skoro kričé „Da“ v strašno zvenečem, po vsej cerkvi bernečem glasu. Globoki vzdih privró povsod iz množice in spremljajo ta strašni „Da“ in tih utrip, kot oddaljeni blisk šine v smrtno bled nevestin obraz. Potem se obrne glasneje govoreč, kakor bi jo hotel vzbuditi iz smrtnega spanja k nevesti, rekoč: „Ako hočeš, Feodora, zraven sebe klečečega Neandra za svojega pravega soproga“, odgovori s razločnim „da“. Tu se zdrami mrtvecu podobna nevesta; globoka, spreleteča groza prešine obledela lica, blede ustnice se tresó brzo pojemajoči ogenj se žari iz oči, prsi se vzdigujó, posiljen solzni tok ugasi očesni plam in „da“ se razlega, kakor ječanje kake umirajoče in najde v nehotelih glasovih bolesti, ki se vzdigujó iz slehernih prsi številne množice, globok odmev. Nevesta omahne ostudni starki v naročje. Nekoliko trenutkov preide v strašnem molku. Duhovnik vidi kot poprej nevesto v globoki ometici klečati in dovrši poroko. Ženi se vzdigne ter pelje omahujočo soprogo na prejšnje mesto; starka i visoki mož sledita. Spremljevalca duhovnikova se zopet prikažeta, zavežeta mu oči, peljeta ga ne brez muke skozi gnječo, in ko sta ga pahnila čez vrata, zapahmeta od znotraj ter ga prepustita samemu sebi.

Tako stoji sam in negotov, če ni bil prestrašni dogodek, s svojimi groznimi, da nerazložljivimi okoliščinami, le sen, ki ga je vznemirjal. Ko pa odtrga trak izpred oči, ko vidi razsvetljeno cerkev in sliši mešmanje množice, prepriča se o resnici te prečudne dogodbe. Da bi, kolikor mogoče konec zvedel, skrije se v cerkvenem kotu na nasprotni strani, in ko tu naaluša, čuje, kako nastaja šepetanje zmir močnejše, tako, kakor da se vnema prepir; zdelo se mu je spoznati hripavi glas ženiho, velevajoč tihoto. Potem dolg molk. Zasliši se strel in koj na to stok ženskega glasu. Zopet molk; potem rovanje i pékljanje, skoro četrť ure. Sveče se

ugasno, šepetanje zopet nastane in vsa množica dere iz cerkve ter hiti hrupeče proti morju.

Zdaj se vzdigne duhovnik in hiti v vas. Tu zbudi sosedo in prijatelje in jim strahoma pripoveduje, kar se mu je čudnega in skoro neverjetnega zgodilo. Ali vse mirno, tiho, po stari navadi se je tem priprostim ljudem zdelo, in nekaj družega jih je s strahom navdajalo. Menili so namreč, da je kak nesrečen pripetljij pripravil domišljijo ljubljenega učenika v nered, in le z veliko muko, in ker so hoteli ravnati po njegovih dozdevnih fantazijah, pregovori nektore, z železnimi koli in lopatami se oskrbeti in iti k cerkvi ž njim.

Med tem mine noč, solnce že pripluje, in ko gre duhovnik s spremljevalci po holmcu proti cerkvi, zapazijo vojno ladijo z razpetimi jadri, ki se je odmikala od obrežja in jadrala proti severju. Tako nepričakovan prizor v tej samini vzbudi pri spremljevalcih že dvom, še rajši pa starcu verjemó, ko najdejo stranska vrata siloma odpahnjena. Polni radovednosti stopijo v cerkev. Duhoven jim zdaj pokaže rakev, katero je po noči videl odprto. Lahko se spozna, da je bil kamen odvaljen in na novo nazaj položen; s koli ga odvzdignó in v grobu najdejo novo, bogato okinčano trugo. S skoro mladostno nestrpljivostjo stopi starec težavno v rakev, drugi za njim; pokrov odvzemó in starec najde svojo bojazen strašno vresničeno. V trugi leži nevesta usmrtena. Prekrasni šapelj jej manjka. Kroglja je prsi predrla blizo srca. Spremenjene črte globoke bolesti so zginile raz njeno obličje, nebeški mir je poveličal lepo podobo in kot kak angelj leži tukaj. Sivi starec se zgrudi glasno plakaje zraven truge in moli za dušo usmrteno in tiho strmenje i groza spreletuje spremljevalce.

Duhovnik se čuti zavezanega ta dogodek zelandskemu biskupu, kot svojemu nar večjemu uradu, sporočiti nemudno in natančno, in dokler bo iz Kodanja odgovor dobil, so mu morali prijatli priseči, da bodo molčali. Rakov zopet zapró in nobeden si ne upa kaj govoriti. Kmalo potem pride imeniten gospod iz glavnega mesta, izprašuje natančno o vsem, veli si grob pokazati, hváli do zdaj vladajoče molčanje in resno velevala, da naj bo dogodek večna skrivnost, vsacemu, kdor bi si o tem upal govoriti, žugajo z nar večjo kaznijo.

Po smrti duhovnikov se je našel pismen sostavek, to dogodbo pripovedujoč, ki je bil pridjan cerkveni knjigi. Nekteri menijo, da stoji v skrivni zvezi s hitrimi in silovitimi prestolnimi premembami po smrti Petra I. in cesarice Katarine. Globoko vganjko tega grozovitega djanja rešiti je težko, če ne nemogoče.

Bibliografija slovenska.

Slovensko knjigarstvo od začetka 1872. do konca
1873. leta.

Sestavil dr. E. H. Costa, predsednik Matice slovenske.

(Štev. 1-147 glej v „Letopisu“ za 1869. od 268.-281. strani, št. 148.-243. v „Letopisu“ za 1870 od 364.-371. strani, št. 244-331 v „Letopisu“ za 1871. od 345. 354. strani.)

I. Časniki.

352. *Besednik*. Kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo. Vreduje Šimen Janežič. V Celovcu. Izdateljica: Karolina Janežič. 4°. Četerti tečaj 1872. 192 str. Peti tečaj 1873 192 str.
Izhaja dvakrat na mesec.
353. *Brencelj* v lažnjivi obleki. V Ljubljani. Vrednik in založnik: Jakob Alešovec. 4°. Letnik IV. (1872). Letnik V. (1873). 24 št. na leto.
354. *Deželni zakonik* za vojvodstvo Kranjsko. 4°. V Ljubljani. Leto 1872. XXXVIII in 192 str. — Leto 1873.
355. *Državni zakonik* za kraljovine in dežele v državnem zboru zastopane. Na Dunaji 4°. Leto 1872. XXXVII in 664 str. — Leto 1873.
356. *Glas*. V Gorici. 4°. Izdavitelja in urednika: Ant. Val. Toman in Matija Kravanja; potem Anton Lakner recte Lužovec. I. tečaj 1872. 26 šteev. — II. tečaj 1873. 52 šteev.
Izhaja od 18. junija 1872 enkrat na teden.

357. *Gospodarski list za poljedelstvo, gospodarstvo, svilorejo, trtorejo itd.* Izdavatelj c. k. kmetijsko društvo v Gorici. Vrednik prof. F. Povše. V Gorici. Tečaj IV. 1872. 192 strani. Tečaj V. 1873. 8° 192 str.
Izhaja dvakrat na mesec.
358. *Novice, gospodarske, obrtniške in narodne.* V Ljubljani. Založniki: J. Blaznikovi dediči. Vrednik: Janez Murnik pozneje Alojzi Majer. 4°. XXX. tečaj 1872. 422 str. XXXI. tečaj 1873.
Izhajajo vsako sredo.
359. *Pravnik slovenski.* List za pravosodje, upravo in državoslovje. Leto III. Izdavatelj in urednik dr. J. R. Razlag, odvetnik. V Ljubljani 1872. 8° 384 str.
Izhaja dvakrat v mesecu.
360. *Starjan.* Časnik slovsten i uszjemen za Slavjane kniževne i prosvetljene. Vreduje in na svetlo dava Matija Majar v Celovcu (Klagenfurt). 1873. 8° 4 in 160 str.
Izhaja desetkrat v letu, od začetka 1873. leta.
361. *Slovenec.* Političen list za slovenski narod. Letnik I. 1873. Fol. Izdajatelj in za vredništvo odgovoren F. Pevec.
Izhaja od 14. oktobra 1873 trikrat na teden.
362. *Slovenska čebela.* Družbeni list za prijatelje čebelarstva po Kranjskem, Štajarskem, Koroškem in Primorskem. Ljubljana I. tečaj 1873. 8°. Izdavatelj „čebelarско društvo“. Vrednik Vatroslav Holc.
Izhaja vsaki mesec.
363. *Slovenski Gospodar,* podučen list za slovensko ljudstvo. Založilo katoliško tiskovno društvo v Mariboru. Vrednik dr. Jožef Ulaga. V Mariboru. 4°. VI. tečaj 1872. 274 str. VII. tečaj. 1873. 440 str.
Izhaja vsak četrtek.
364. *Slovenski Narod.* V Mariboru. Fol. V. tečaj 1872. Izdajatelj in urednik Martin Jelovšek, potem Ivan Semen. 150 števiik.
Je izhajal trikrat na teden.
365. *Slovenski Narod.* V Ljubljani Fol. VI. leto 1873. Izdajatelj in za uredništvo odgovoren Ivan Semen.
Izhaja vsak dan, izvzemši ponedeljke in dneve po praznikih.
365. *Slovenski prijatelj.* Vredil in založil Andrej Einspieler. V Celovcu. 8°. XXI. tečaj. Leto 1873.
Izhaja enkrat v mesecu.
- Priloženo: Razlaganje kričanskega katoliškega nauka, kterega je spisal po drugih spisih duhoven ljubljanske škofije. Četrto poglavje: Od svetih zakramentov. Drugi zvezek: Od blagoslovil. V Celovcu 1872. 8°. 4 in 368 str. — V. poglavje: kričanska pravica. V Celovcu 1873.

366. *Slovenski Tednik*. Politični in gospodarski list za kmečko ljudstvo. Izhaja vsak petek. I. leto 1873. 4°. Izdatelj in za vredništvo odgovoren Ivan Semen (potem Matej Stergar). Izhaja od 4. julija 1873 enkrat na teden.
367. *Slovenski učitelj*. List za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje. Lastnik J. Lapažne. Maribor. I. letnik 1873. 8°. Izhaja trikrat na mesec. Je nehal izhajati s koncem 1873. leta.
368. *Soča*. Organ (Glasilo) slovenskega političnega društva goriškega za brambo narodnih pravic. V Gorici F. l. Izdavatelj in odgovorni vrednik: Viktor Dolencec. II. tečaj 1872. 52 števk. — III tečaj 1873. 52 števk. Izhaja enkrat na teden.
369. *Učiteljski tovarš*. List za šolo in dom. Dvanajsti tečaj 1872. Odgovorni vrednik: Andrej Praprotnik. IV in 384 str. — Trinajsti tečaj 1873. Odgovorni vrednik: Matej Močnik. Izhaja dvakrat v mesecu.
370. *Vertec*. Časopis s podobami za slovensko mladost. Vrednik založil Ivan Tomšič, učitelj na c. k. vadnici. V Ljubljani 8°. II. tečaj 1872. 208 str. 196 str. III. tečaj 1873. 208 str. Izhaja enkrat v mesecu.
371. *Vestnik*. Znanstvena priloga Zori. I. tečaj 1873. Maribor. 8°. Izdajatelj in vrednik: Martin Jelovšek. 192 str. Izhaja 15. dne vsacega meseca.
372. *Zgodnja Danica*. Katolišk-cerkven list. Vrednik Luka Jeran. Založili Jožef Blaznikovi dediči. V Ljubljani 4°. XXV. tečaj 1872. 421 str. XXVI. tečaj 1873. 416 str. Izhaja vsak petek.
373. *Zora*. Časopis za zabavo, znanost in umetnost. I. tečaj 1872. Lastnik: Davorin Trstenjak. Urednik: Fr. Rapoc. Maribor. 4°. 4 in 328 str.
373. *Zora*. Časopis za zabavo in pouk. II. tečaj 1873. Izdatelj in odgovorni vrednik: Martin Jelovšek. 8°. Maribor. 384 str. Izhaja dvakrat na mesec.

II. Društvena dela.

Čebelarstvo za Kranjsko.

374. *Vabilo na pristop k čebelarskemu društvu za Kranjsko in sosedne dežele*. — *Pravila društva*. V Ljubljani 1873. 8° 6 strani.

Čitalnica narodna v Ljubljani.

(841 udov).

375. *Letopis* narodne čitalnice v Ljubljani o začetku leta 1872. V Ljubljani 8°. 28 str.
 Dodatek str. 25—28: Prolog k prvi besedi zimske sezone 1871/72
 Humoristično berilo dr. Jan. Bleiweisa.
376. *Letopis* narodne čitalnice v Ljubljani o začetku leta 1873. V Ljubljani 8°. 34 str.
 str. 25—34. Na Koprivniku. Dramatičen prizor. Zložila Lujiza Pesjakova.
377. *Na Koprivniku*. Dramatičen prizor. Predstavljan v slovesni besedi čitalnice ljubljanske Vodniku na spomin 4. dne svetovane 1872. Zložila Lujiza Pesjakova. V Ljubljani 8°. 15 str.

Čitalnica narodna v Novem mestu.

378. *Imenik* društvenikov narodne čitalnice v Novem mestu o začetku leta 1873. — *Pravila* čitalnice. 8°. 8 str.

Dramatično društvo v Ljubljani.

(387 udov).

379. *Letno poročilo* dramatičnega društva v Ljubljani za peto društveno leto 1871. V Ljubljani. 8°. 22 str.
380. *Letno poročilo* „Dramatičnega društva“ v Ljubljani za šestu društveno leto 1872. V Ljubljani 1873°. 8. 24 str.
381. *Slovenska Talija*. Zbirka dramatičnih del in iger. Peto leto. V Ljubljani 16mo. 1871.
 — *Visoki C*. Vesela igra v enem dejanji. Po M. A. Grandjeanu poslovenil Jakob Alešovec. 39 str.
 — *Gorenjski slavček*. Lirična opereta v dveh dejanjih od sl. deželnega odbora kranjskega počestvena s prvim deželnim darilom. Spisala Lujiza Pesjakova. Godbo zložil Anton Förster. 41 str.
 — *Požigalčeva hči*. Resna igra v petih dejanjih. Češki spisal Jos. K. Tyl, poslovenil Josip Stare. 94 str.
 — *Umetnost i narava*. Vesela igra v štirih dejanjih. Po A. Albini-ju poslovenil Andrejčekov Jože. 157 str.
 — *Zapravljivec*. Čarobni igrokaz v treh dejanjih. Po Ferd. Raimundu posl. J. Ogrinec. 130 str.

Društvo v pomoč bolnikom in za oskrbljevanje v Ljubljani.

(232 udov).

382. *Letno poročilo* za šestu društveno leto 1871. 8°. Laibach. 14 str.
383. *Letno poročilo* bolnike podpirajočega in preskrbovalnega društva v Ljubljani o sedmem društvenem letu 1873. Laibach. 8°. 16 str.

Glasbena Matica v Ljubljani.

384. *Glasbena Matica*. Zvezek 1. Obseg: Nedved „Mili kraj“, — Ipavec „Danica“ — Förster „V tihih noči“ — Gerbič „Mojemu rodu“. V Ljubljani. 4°. 9 str.
385. *Želje*. Pesem Viljem Urbas-ova, vglasbil za bariton ali alt s spremljevanjem na glasoviru Anton Nedved. Op. 8. V Ljubljani. Fol. 7 str.

Katoliška družba za Kranjsko.

386. *Letno sporočilo* katoliške družbe na Kranjskem za čas od listopada 1870 do konca grudna 1871. V Ljubljani 8°. 93 str. Udje društva str. 1—41. — Drugi občni zbor str. 43—63. — Tretji občni zbor str. 65—90. Zmrlji udje str. 93.
387. *Kršanska izveja* slovenske mladine. Vedrilno in podučno berilo za slovenski narod. Spisal Janez Ažman. Na svitlo dala in založila katoliška družba za Kranjsko. V Ljubljani 1873. 8°. 75 str. Pristavek str. 65—74: Četrto letno poročilo katoliške družbe za Kranjsko.
388. Govor prečastitega gosp. korarja Petra Urha pri slovesnosti, ki se je trejjo nedeljo po Binkočtih, to je 9. rožnika 1872 obhajala pri sv. Petru v Ljubljani v spomin, da je bila pred 400 leti cerkev sv. Petra od Turkov požgana, pa zopet od gorečih kristjanov zidana. V Ljubljani. 8°. 16 str.
389. Govor prečastitega gosp. kanonika P. Urha pri opravi za sv. Očeta na Dobrovi 15. avg. ali veliki Šmaren 1872. 8°. 16 strani.

Katoliško-politično društvo v Ljubljani.

(180 udov).

390. *Imenik* gospodov udov katoliško-političnega društva v Ljubljani po alfabetičnem redu. (V Ljubljani 1872.) 8°. 3 str.
391. *Imenik* gospodov udov katoliškega političnega društva po alfabetičnem redu. (V Ljubljani 1874.) 8°. 3 str.

Katoliško rokodelsko društvo.

391. Sedanji stan katoliško rokodelske družbe. Po poročilu njenega ravnatelja dr. Leona Vončine v 18. letni skupščini. Ljubljana 1873. 8°. 6 str.

Katoliško fiskevno društvo v Mariboru.

392. Kako ravnati z bolenim vinom, da ozdravi in kako z novim ali moštom, da se boleznim ovarje? (Posneto iz pečnika

zagrebačkoga gospodarskega lista in iz „slovensk. gospodarja“⁴⁰⁾ Izdalo katoliško-tiskovno društvo v Mariboru meseca decembra 1871. Snopič III. V Mariboru. 8°. 16 str.

393. *Katoliška cerkva* in njeni sovražniki. Spisal Fr. Kosar, korar Lavantinske stolne cerkve. Izdalo katoliško tiskovno društvo v Mariboru marca meseca 1872. Snopič IV. V Mariboru. 8°. 127 str.
394. *Mala apologetika* ali prijazni zagovori sv. katoliške vere. Napisal dr. Lavoslav Gregorec, profesor bogoslovja v Mariboru. Izdalo in založilo kat. tisk. društvo v Mariboru. 1873. 8°. 200 str.

C. k. kmetijska družba v Gorici.

395. *Planšarstvo* po dr. Wilhemovi nemški knjigi poslovenjeno. Izdala in založila c. kr. kmetijska družba Goriška a prepore c. kr. kmetijskega ministerstva. (Ponatisnjeno iz Gosp. lista). V Gorici 1871. 8°. 43 str.
396. *Pravila* c. kr. kmetijskega društva poknežene grofije goriške in gradiške. V Gorici. 8°. 8 str. (1873).

C. k. kmetijska družba Kranjska.

397. *Naznanila*. Na svetlo dala c. kr. kmetijska družba na Kranjskem. Letnik 1871. Zvezek I. V Ljubljani 1873. 8°. 47, 59 in 3 table.
Obseg. Poročilo o občnem zboru 23. novembra 1870. — Doklade: pridelovanje land na Kranjskem; zemljiščne razmere Kranjske; goveja plemena na Kranjskem. —
398. *Poročilo* glavnega odbora c. k. kmetijske družbe Kranjske za občni zbor 29. januarja 1873. V Ljubljani 8°. 21 str.
399. *Zboljšanje gospodarstva* na planinah. Po nemški knjigi Ad. lfa Trientl na prosto poslovenil Jožef Zelen, prvomestnik podružnice kmetijske in župan Senožeški. Izdala in založila iz državne subvencije c. k. kmetijska družba Kranjska. 1872. V Ljubljani. 8°. 43 str.

Marijna bratovščina v Ljubljani.

(1584 udov.)

400. *Letno sporočilo* društva Marijne bratovščine v Ljubljani na koncu leta 1871. V Ljubljani. 8°. 15 str.
401. *Letno sporočilo* društva Marijne bratovščine v Ljubljani na koncu leta 1872. V Ljubljani 8°. 15 str.

Matica slovenska.

(2123 udov.)

402. *Privodpis* živalstva s podobami. Za spodnje razrede srednjih šol izdelal dr. Alojzij Pokorny. Poslovenil Franc Erjavec,

- profesor na č. kr. višji realki v Gorici. Drugo predelano in pomnoženo izdanje s 490 podobami. V Pragi 1872. 8°. 309 str.
403. *Prirodopis* rastlinstva s podobami. Za spodnje razrede srednjih šol izdelal dr. Alojzij Pokorny. Poslovenil Ivan Tušek, profesor na č. kr. gimnaziji v Ljubljani. Drugo predelano in pomnoženo izdanje s 350 podobami. V Pragi 1872. 8°. 244 str.
404. *Atlant III.* snopič. Vrezal na kamen in tiskal F. Köcke na Dunaji.
Afrika; merilo —; Avstralija; merilo —; Rusija merilo 1,960.000.
405. *Letopis matice slovenske* za 1871. Uredil dr. E. H. Costa. S 27 p-dobami. 1872. 8°. XXVII, 105, 354 str.
Kazalo. Životopisne čertice oličnih udov Matice. Priobčuje Ant. Léšar: 1. Matija Debeljak. — 2. Anton Kos. — Turški boj v XV. in XVI. veku. Spisal Janez Parapat. Raziskovanja na polji staroslovenske zgodovine in mythologije. Spisal Davorin Trstenjak. Ciganje v Angleški. Zdelal Lav. Gorenjec. O vplivu podnebja na človeški organizem. Spisal dr. M. Samec. Iz ruske zgodovine. Studija Ferdinanda Kopa. Spektralna Analiza. Sestavil dr. Samec. Adananta. Poslovenil L. Gorenjec. Pisma o vedah. Spisal Andrejčekov Jože. Pesni. Zložil A. Podgorjanski. Moja Zvezdica. Spisala Lujiza Pesjakova. Mačeha in pastorka. Poslovenil Andrejčekov Jože. Pesni Lujize Pesjakove. Bibliografija slovenska za 1871. leto. Sestavil dr. E. H. Costa.

Meščanski zavod za umestovanje vojakov v Ljubljani.

406. *Sklep računa* meščanskega zavoda za umestovanje vojakov v Ljubljani konec leta 1871. V Ljubljani. 8°. 15 str.
407. *Sklep računa* meščanskega zavoda za umestovanje vojakov v Ljubljani konec leta 1872. 8°. 15 str.

Društvo sv. Mohora v Celovcu.

408. *Koledar* družbe sv. Mohora za navadno leto 1873. V Celovcu 1872. 8°. 175 str.
Iz obsega: Ali bogastvo samo že dá srečo? — Praga. Spisal J. Vošnjak. — Narodno gospodarstvo na Hrvaškem. Spisal F. Kočevar.
409. *Koledar* družbe sv. Mohora za navadno leto 1874. V Celovcu. 1873. 8°. 205 str.
Iz obsega: Nova mera in vaga. Spisal J. Verhovec. — Deveterih enega. Božična pripovedka; poslovenil L. Gorenjec. — Janez Sobieski, kralj poljski (1674 — 1696) spisal J. Stoklasa. — O zvezdah repaticah. Spisal K-m. — Spomini na Notranje v Kranjsko. Potopisne črte iz l. 1868. Sestavil Jože Levičnik. — Slovenskim fantom. Spisal Fr. Z-k. —

410. *Življenje svetnikov in svetnic Božjih*. Po najboljših virih spisal Matja Torkar, duhoven ljubljanske škofije. VII. snopič. V Celovcu 1872. 8°. str. 1—240. VIII. snopič. V Celovcu 1873. 8°. str. 241—400.
411. *Kristusovo življenje in smert v premišljevanjih in molitvah*. Poleg Gašparja Erharda za Slovence predelal Štefan Kociančič. IV. snopič. V Celovcu 1873. 8°. 481—636 str. II. del. 1. snopič. V Celovcu 1873. 8°. 144 str.
412. *Umno kletarstvo*. Slovenskim vinor-jecim v poduk. Spisal dr. Josip Vošnjak. Z 12 podobami. 1873. 8°. VIII in 168 str.
413. *Slovenskih večernic XXVI. zvezek*. Kupčija in obrtnija. Denar in blago. Slovenskemu ljudstvu v poduk spisal Ferdo Kočevčar. V Celovcu 1872. 8°. 215 str.
413. *Slovenskih večernic XXVII. zvezek*. Umni živinorejec s posebnim ozirom na govedje. Za prosto slovensko ljudstvo po najnovejših in boljših virih spisal France Govekar, viši učitelj. V Celovcu 1872. 8°. 96 str.
414. *Slovenske večernice za poduk in kratek čas XXVIII. zvezek*. V Celovcu 1872. 8°. 110 str.
Življenje Pija IX. Spisal J. E. Marinič. — V veri tolažba. Spisal J. Dobrčan. — Človeško oko in uh. Spisal A. Umek. Mesec in solce. — Običaji in navade na Ruskem. — Kosovo polje. Spisal J. Navratil. — Pogled v nočne skrivnosti. Spisal Fr. Cimperman.
415. *Slovenskih večernic XXIX. zvezek*. Izdajavec, zgodovinska povest. Spisal F. V. Slemenik. V Celovcu. 1873. 8°. 152 strani.
416. *Slovenskih večernic XXX. zvezek*. Domače in tuje živali v podobah. V. zvezek: Golazen. Slovenski mladini v poduk in kratek čas. Opisal Fr. Erjavec. V Celovcu. 1873. 8°. 136 strani.

Narodna šola v Ljubljani.

417. *Pravila društva „Narodna šola“ v podporo slovenskemu ljudskemu šolstvu*. V Ljubljani (1872) 8°. 3 str.

Okrajna posojilnica v Ljutomeru.

418. *Pravila okrajne posojilnice v Ljutomeru*. Maribor 8°. 11 str.

Zavarovalna banka „Slovenija“.

419. *Pravila prve občne zavarovalne banke Slovenije v Ljubljani*. 1872. V Ljubljani. 8°. 23 str.
420. *Imenik delničarjev prve občne zavarovalne banke Slovenije v Ljubljani*. V začetku meseca maja 1873. leta. V Ljubljani. 8°. 28 str.

421. *Dodatek k imeniku delničarjev prve občne zavarovalne banke Slovenije v Ljubljani* (26. maja 1873). 8°. 2 str.
422. *Izvedniško pretresovanje* naprave „prve občne zavarovalne banke Slovenije v Ljubljani.“ — Posnetek iz „Laibacher Zeitung“ od 17. dne februarja 1872. Založba ustanovnikov. V Ljubljani. 8°. 8 str.
423. *Slovenija 1873*. Zapisnik prvega rednega občnega zbora dne 29. majnika 1873 in društveno poročilo prve občne zavarovalne banke Slovenije. 4°. V Ljubljani 12 str.
424. *Prva občna zavarovalna banka Slovenija v Ljubljani*. Ustanovljena l. 1872. Glavnica 2,000.000 glđ. a. v. Oddelek: Zavarovanje na življenji. Nauk za gospode zastopnike in nadzornike in tarifi premijam. V Ljubljani 1873. 8°. 38 str. in 1 tabl.
425. *Prva občna zavarovalna banka Slovenija v Ljubljani*. Dovoljena z vis. razpisom ministerstva notranjih zadev dne 25. januarja 1872. št. 719. Temeljna glavnica 2,000.000 glđ. Oddelek: Ogenj. Nauk za bankine zastopnike. — Navod za opravilno rokovanje bankinim zastopnikom. Zavarovanje proti škodi po ognju. V Ljubljani. 8°. 15 str.
426. *Tarifi prve občne zavarovalne banke Slovenije v Ljubljani*. Zavarovanje na življenje. V Ljubljani 1873. 8°. 15 str. in 2 tabl.

Vendija, društvo tehnikov v Gradci.

427. *Vendijanec*, izšel 3. decembra v spomin triletnice obstanka društva Vendije na tehničkem učilšči v Gradci 1872. Na kamen risal Radivoj Poznik. 8°. 4 str.

III. Zgodovina.

428. *Odgovori* na pitana društva za jugoslovansko poviestnico i starine: od Jurja Humara, župnika; od Gasp. ra Križnika, čevlara v Motniku; od Josipa Potepana Škerljeva, kmeta u Zemona kod slovenske Bistrice.
Arhiv za poviestnicu jugoslavensku. Knjiga XI. Uredio Ivan Kukuljević Sakcinski. U Zagrebu. 1872. 8°. str. 234. 234. 261.
429. *Opis in zgodovina Trsta* in njegove okolice z uverstitvjo kratkega geografičnega in zgodovinskega pregleda starih in sadanjih Slavjanov, kakor še tudi kratke omembe njihove osode in omike. Po domače spisal, na svetlo dal in založil Josip Godina Verdeljski, c. k. finančni komisar prvega razreda, rojen v teržaški okolici. Do 7 lesorezi. V Trstu leta 1872. 8°. 424 str.
430. *Valentin Stanič*. Feuilleton iz „Soče.“ Spisal Paulus. V Gorici 1874. Založil Viktor Dolenc. 8°. 61 str.

IV. Geografija.

431. *Kratek pregled vésoljnega svétà sploh*, in posebno naše zemlje. Spisal in na svétlo dal Jožef Godina-Verdèlski, prostemu ljudstvu v poduk. Z obrisom obedveh polovic zemljiške kroglje. Cena znesè 25 soldov. V Trstu 1872. 8°. 48 str.
432. *Potovanje v sveto dešelo*, v Egipt, Fenicijo, Sirijo, na Libanon, Carigrad in druge kraje. Obhodil in popisal L. Jeran. — Ponatis iz „Zgodaje Danice“ 1872. (V Ljubljani.) Gerber. 8°. 424 str.
433. *Občni zemljepis*. Spisal in založil Janez Jesenko, profesor v Trstu. V Ljubljani 1873. 8°. 467 str.
434. *Imenik krajev vojvodine Kranjske*. Sestavljen na podlagi ljudskega številjenja od 31. decembra l. 1869 po c. k. statistični centralni komisiji. Ljubljana. Kleismayr in Bamberg. 1874. 8°. 140 str.
435. *Potovanje na Veliki Zvonik* (Grossglockner). Spisal France Kadilnik. V Ljubljani (1872). 4°. 4 str.
436. *Na Triglav*. Spisal France Kadilnik. V Ljubljani (1873). 8°. 4 str.

Ponatisnjeno iz „Novic“.

V. Pravoznanska in državoznanska dela.

437. *Odgovor*, to je opravičenje poslanca Antona Černe-ta na nezaupnico, katero je podpisalo 51 mož, ki se imenujejo volilci. V Tomaju meseca aprila 1872. V Trstu. Anton Černe, izdatelj 1872. 8°. 16 str.
438. *Deželni odbor* poroča deželnemu zboru poknežene grofije Goriške in Gradiške o tem, kar je opravljal od konca zadnje sejne dobe do 20. oktobra 1872. V Gorici. 4°. 30 in XL str.
439. *Političen katekizem za Slovence*. Izdal in založil odbor katoliško-konstitucionalnega društva v Celovcu. 1873. V Celovcu. 8°. 48 str. Spisal A. Einspieler. 1. in 2. natis.
440. *Knjžica* o volitvi v državni zbor. V Gradcu. Založil M. Hotschevar. 16°. 11 str.
441. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega v Ljubljani v drugi sesiji tretje volitvene dobe* od 14. septembra do 14. oktobra 1871. (Po stenografičnih zapisih). Laibach. 4°. 16, 61 in 616 str.
442. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega v Ljubljani v prvi sesiji četrte volitvene dobe* od 18. do 21. decembra 1871. V Ljubljani. 4°. 11, 30. in 10 str.
443. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega v Ljubljani v drugi sesiji četrte volitvene dobe* od 5. novembra do 7. decembra 1872. V Ljubljani. 4°. XXXV, 168, 582 str.

444. *Glavni register stenografičnim zapisnikom kranjskega deželnega zbora od začetka leta 1861 do včetega leta 1872.* Stavil deželni koncipist Josip Pfeifer. V Ljubljani. Založil deželni odbor. 1873. 4°. 58 str.
445. *Osnova političnega programa za državopravno stranko v Avstriji.* V Celovcu (1872.) Fol. 2 str.
446. *J. Pajka izbrani spisi.* Prvi zvezek. Politični, narodno-gospodarstveni, naučni spisi. Vredil in izdal Janko Pajk. V Mariboru 1872. 8°. VIII in 201 str.
 I s o b s e g a: Irako vprašanje. — Slovenske zadeve. — Program. — Štajerski Slovenci. — Pruska politika. — Slovenci in narodni jih program. — Tiskovna svoboda. — Govori v družbah. — Matica. — Založne. — Slovenski mladeži. — Mili o štedjenji. — Stihotvorstvo narodnih slov. pesnj. — Preširen in Petrarka. — Kratka srbska gramatika. — O uspešnem učenji. — Mladika. — Mariborski imenik. — Cerkev Matere božje na Črnej gori. — Zvon. — Slovani v Turčiji. — Stari rokopis kranjskega mesta. — Beseda o Simonu Jenku. —
447. *Poročilo kranjskega deželnega odbora o svojem delovanju od 14. oktobra 1871 do konca meseca oktobra 1872. I.* V Ljubljani (1872). 4°. 55 str.
448. *Poročilo o delovanji kranjskega deželnega odbora od 1. novembra 1872. do konca oktobra 1873. I.* (V Ljubljani 1873.) 4°. 107 str.
449. *Priročna zbirka postav o ljudskih šolah za pokneženo grofije Goriško in Gradiščansko.* Na Dunaji 1872. 8°. 164 str. V c. k. založbi šolskih bukev.
450. *Politični listi. I.* Volitve v državni zbor in slovenski shod v Celji. Izdaja slovenski centralni volilni odbor v Ljubljani. Založil dr. J. Vošnjak. 4°. 4 str.
451. *Slovarček na pomoč narodnemu duhovništvu v slovenskem uredu.* Spisal in založil R. B. (Rajš Božidar). V Mariboru. 1872. 16^m. 38 str.

VI. Jezikoslovje.

452. *Jeziknik ali Metelko v slovenskem slovstvu.* Spisal J. Marn. X. leto. V Ljubljani. Milic 1872. 8°. 98 str.
453. *Jeziknik ali Metelko v slovenskem slovstvu.* Spisal J. Marn. IX. X. in XI. leto. V Ljubljani. Milic. 1873. 8°. 145 str.

VII. Narodno gospodarstvo.

454. *Izvirak premožnosti ali pravi pomoček za nje napravo in ustanovitev med ljudstvom.* Spisal in na svetlo dal Josip Godina-Verdelaki, v Tratu leta 1873. 8°. 108 str.

455. *Naprave svilodnega semena po celičnem načinu.* (Spisal prof. Haberlandt). V Gorici. Založilo c. kr. svilorejsko poskuševališče. 4°. 3 str.
456. *Zgodovina in lastnosti pravih gvanskih gnojev.* Spisal J. G. Nesbit v Londonu. Ud društev za zemljeve in kemijo, dopisovajoči ud narodne in osrednje družbe za poljedelstvo na Francozkem itd. itd. S pisateljevem dovoljenjem prestavljeno iz Engleškega. V Londonu pri Rogersonu in Tuxfordu. V Hamburgu 1862. (Tiskarnica avst. Lloyda v Trstu.) 8°. 47 str.
457. *Vesoljnoznanstvo.* Razgernitev korenine, v kateri se vse znanstvene vejice zedinijo, in dokaz, kako vejica vejico podpira in razjašnjuje. Zapopadajoč: 1. Temeljite ugovore proti maraakter doslej o znanstvu veljavnih teorij (znanstvenih nauk) in 2. Znajdbo novih imenitnih resnic na mesto zavrženih, in sicer oboje narveč v naravoznanstvu, kakor n. pr. o teku zemlje krog solnca, o potresu, o vulkanih, o severni zarji, o tolči, o strelji, o skrivnosti raznih moči (electricija, magnetizem) i. t. d. Spisal za bistroumne Slovence Jožef Kregan v Gorici 1873. Kamnotiak. 8°.
- Prvi zvezek str. 1—16.
458. *Nova mera in vaga na trgu.* Razumljivo in z obzirom na resnične potrebe razložena. V Ljubljani. Založnik J. Giontini (1873.) 16°. 31 str.
459. *Nova metrična mera.* Slovenskemu ljudstvu v poduk. Velja 10 krajcarjev. V Celovcu 1872. 16°. 23 str.
460. *Tablice, iz katerih se zvej, kako se obsežek lesa v kubične mere prerajta.* Sestavil Mavricij Scheyer, nadlogar. V Ljubljani 1872. Giontini. 12°. 59 str.
461. *Spomenica o načrtu ilirskih osrednjih (centralnih) železnic.* 4°. 7 str. V Ljubljani.
Priložen je zemljovid v mérilu 1 : 864.000. — Doklada „Novicam“ 13. marca 1872. L.
462. *Sostava metrične mere.* Risal Jože Burnik v Idriji. Izdal in založil F. Stegnar. Kamnotiak Egerjev v Ljubljani. Tabla v vel. Fol.
463. *Statistično poročilo trgovsko-obrtniške zbornice v Ljubljani o trgovini, obrtniji in prometu na Kranjskem leta 1870.* V Ljubljani 1872. vel. 8°. 404 str.
Obseg: Uvod. — Obdelovanje zemlje. — Živinaraja. — Rudaraja. — Promet. — Obrtnija. —
464. *Mehanična teorija o toploti.* Spisal dr. Simon Šubič. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga XIX. V Zagrebu 1872. 8°. str. 12—61.
465. *Niše mérstvo.* Po hrvaškem Vekoslava Köröskeniya, predelal Ivan Tušek. Z 106 v tekst natisnjenimi podobami. V Ljubljani. Založil deželni odbor Kranjski. 18.2. 8°. 4V in 76 str.

VIII. Lepoznanstvo.

466. *Ričet iz Žabjeka*, kuhan v dveh mesecih in zabeljen s pasjo mastjó. Skuhal in osolil Jakob Alešovec. V Ljubljani 1873. 8°. 56 str.
467. *Nektere opazke* ruskega profesorja. (Ponatisnjeno iz „Soče“ leta 1872 in 1873.) Spisal J. Baudonin de Courtenay. Cena 30 kr. (Polovica čistega deneska je odločena za „Narodno šolo“.) Gorica 1873. 8°. 75 str.
468. *Deset krajcarjev* cesarja Jožefa. Podučna povest iz narodnega življenja. (Ponatisnjena iz „Vertca“.) V Ljubljani 1873. Giontini. 8°. 25 str.
469. *Dijak e Lunj*. Satirična noveleta. Spisal H. G. V Zagrebu 1871. 8°. 103 str.
470. *Potočnice mladosti*. (Prvenci) vije Boguš Goršič 1872. V Zagrebu. 8°. 109 str.
„Doktoru Jakobu R. Razlagu, voditelju „Slovenskoga Naroda“ posvečuje B. G., osmošolec.“
471. *Bratja*. Zbirka različnih pesmij. Zložila in založila L. Haderlap i Iv. Hribar. Maribor 1872. 16mo. 118 str.
472. *Lažnjivi Kljuckec*, kako se mu je na morji, na suhem in v vojski godilo. V Ljubljani. J. Giontini 1872. 8°. 72 str.
473. *Pesni in povesti* na poskušnjo zložil Janko Leban-Libijanski, tretješolec gimnazijski. V Gorici 1871. 12mo. 30 str.
474. *Listki*. Uredil in izdal Josip Jurčič, urednik „Slovenskega Naroda“. I. zvezek. V Mariboru 1872. 8°. 121 str.
Obseg: Stenografija, sp. dr. Ribič. — Životopisje, sp. Rajč Bož. — Prešern, sp. Fr. Levstik. — Novela, sp. Jurčič. — Macchiavelli, sp. dr. Ribič. — Pisma iz Rusije, sp. dr. Celestin. — Trštvo z grozdem na Ruskem, sp. dr. Vošnjak. — Čegava bode? sp. J. Ogrinec. — Narodni jezik in trgovina, sp. L. Haderlap.
— II. zvezek. Ivan Erazem Tatenbach. Izviren roman. Spisal Josip Jurčič. V Ljubljani 1873. 8°. 155 str.
III. zvezek. Novele. Spisal J. Skalec. V Ljubljani 1873. 8°. 109 str.
Prvi poljub. — Na črni zemlji.
— IV. zvezek. V Ljubljani 1873. 8°. 140 str.
Lepi dnevi, sp. Paulus. — Plašč Ruski, spisal Gogol, poslovenil L. Gorenjec. — Opazke o izdaji slovenskih narodnih pesnj. Spisal prof. Krek.
— V. zvezek. Meta Holdenis. Roman francozki, spisal Viktor Cherbouliez. Poslovenil Davorin Hostnik. V Ljubljani 1872. 8°. 287 str.

475. *Različne Burke*. Zlata knjiga za veselo slovensko ljudstvo, spisal in založil Gašpar H. Martelanec v Trstu 1872. 8°. 32 str.
476. *Rosa jelodvorska*. Lepa, podučilna in kratkočavna pripoved za mlade in odraslene ljudi. Poslovenil Dragoslav Pijelik. Drugi natis. V Ljubljani 1872. Ničnan. 12°. 156 str.
477. *Pesmarica*. V drugič in pomnoženo na svetlo dal dr. J. R. Razlag, odvetnik v Ljubljani. V Mariboru 1872. 16°. 239 str.
478. *Krištofa Šmid-a sto malih pripovedek za mladost*. Poslovenil Ivan Tomšič. (Z nekaterimi podobami.) V Ljubljani 1872. Giontini. 16°. 144 str.
479. *Dunajski soneti*. Zložil in založil Jos. Stritar. „Sapo zapri.“ Na Dunaji 1872. 12°. I. str. 1—16. II. str. 17—32. III. str. 33—48.
480. *Preširnova pisma iz Elizije*. Na svetlo dal in založil Jos. Stritar. I. Na Dunaji 1872. 8°. 16 str.

IX. Šolske knjige.

481. *Drugo berilo za slovenske šole*. (Z enim zemljevidom in s dodanimi pesmimi.) Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. 1873. 8°. 284 str.
482. *Prve vaje v pisanji*. Sostavil Fr. Gerkman. V Ljubljani. Giontini. 4°. 1.—4. zvezek.
483. *Cvetnik*. Berilo za slovensko mladino. Vredil Anton Janežič, bivši c. k. profesor na viši realki. Prvi del. Tretji natis. V Celovcu 1873. Tiskarnica družbe sv. Mohora. 8°. 176 str.
484. *Kratki katekizem v vprašanjih in odgovorih za ljudske šole ljubljanske škofije*. Cena 18 soldov. V Ljubljani 1872. Gerber. 8°. 96 str.
485. *Anatomične table za nagledki poduk v ljudskih in srednjih šolah*. Vsled povoda c. kr. ministerstva za nauk in bogočastje sestavil in razjasnil dr. Janez Kundrat, asistent pri patološko-anatomične stolici na Dunaji. V barvotisku izdelal in izdal artistični zavod Antona Hartingerja in sina, c. kr. dvornih bromolitografov. Pet tabel v velikem folio, ktere obsegajo 1. Kostjak, 2. mišice, 3. droblje, 4. žile in nerve, 5. čutila in možgane. Na Dunaji. V ces. kr. založbi šolskih bukev 1873. 8°. 65 str.
486. *Geometrija ali merstvo*. Za slovenske ljudske šole. Spisal Janez Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru. S 95 v les vrezanimi slikami. V Ljubljani 1872 Milic. 8°. 85 str.
487. *Mali sadjerejec*, to je: kratek nauk v sadjereji za učence na kmetih. (Petiga natisa.) V Ljubljani. Milic 1870. 8°. 16 str.

488. *Tretja Računica za slovenske ljudske šole.* Spisal dr. vitez Fr. Močnik. Številjenje s števili do tisoč z vajami v trstavkah. Številke v višjih številnih prostorih. Tretji po novem redu mere in uteži predelani natis. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1873. 8°. 80 str.
489. *Četrta Računica za slovenske ljudske šole.* Spisal dr. vitez Franc Močnik. Številjenje z desetinskimi drobi, mnogočnimi števili in navadnimi drobi. Mére, uteže in denarji. Po novem redu mére in uteži predelani natis. Na Dunaji. V c. kr. zalógi šolskih bukev. 1873. 8°. 84 str.
490. *Nova avstrijska mera in vaga.* Knjižica slovenskim šolsm v porabo. Spisal dr. vitez Franc Močnik. Na Dunaji. V c. kr. zalógi šolskih bukev 1874. 8°. 64 str.
491. *Prvo berilo in Slovnica za drugi razred slovenskih šol.* (S pesemsko prilogo.) Na Dunaji. V c. kr. založbi šolskih bukev. 1873. 8°. 194 str.
492. *Prva nemška slovnica za slovenske ljudske šole.* Na Dunaji. V c. kr. založbi šolskih bukev. 1872. 8°. 185 str.
493. *Prva nemška slovnica za slovenske ljudske šole.* Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1874. 8°. 188 str.
494. *Slovenska slovnica za prvence.* Spisal Andrej Praprotnik. (Tretji nespremenjeni natis.) V Ljubljani 1873. R. Milic. 8°. 93 str.
495. *Spisje za slovensko mladino.* Tretjega popravljenega natisa. Spisal Andrej Praprotnik. V Ljubljani 1873. Gerber. 8°. 188 str.
496. *Svete pesmi za šolsko mladost.* Nabral in izdal Andrej Praprotnik. Tretji natis. V Ljubljani. Milic 1871. 16^m. 142 str.
497. *Telovadba v ljudskeji šoli.* Knjižica za našo šolsko mladino. Spisal Janez Žima, učitelj v Ljubljani. V Ljubljani 1872. R. Milic. 49 str.
- (Priložene dve pesmi.)
498. *Slovensko-nemški Abecednik.* Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1872. 8°. 162 str.
499. *Slovenski Abecednik za prvi razred ljudskih šol.* Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1873. 8°. 91 str.
500. *Ključ za poštevnanje, razčítavanje i metrično mero.* Sestavil Andrej Žnidarčič, c. k. okrajni šolski nadzornik i vikar na Banjšicah pri Kanali. Lastnina pisateljeva. V Gorici 1873. 12^m. 2 str.
501. *Pojasnilo „Ključa.“* Spisal A. Žnidarčič. V Gorici 1873. 12^m. 4 str.
502. *Mali računar za prvi razred ali oddelek ljudskih šol.* Navod, kako naj učitelj prvošolce po pripovedih računati uči. Zložil in spisal Gregor Sommer, c. k. okrajni šolski

- ogleda. V Celovci 1874. Tiska rnica družbe sv. Mohora. 8°. X in 134 str.
503. *Popis najhnege telurija*, priprava za pojasnjenje zemljinega sukanja z luno okoli solnca ter drugih prikazni na teh nebnih truplih in kratek navod, kako je rabiti to učno sredstvo pri nauku. Sostavil Feliks Stegnar. Idrija 1872. 8°. 15 str. (in 1 tabla).
504. *Zgodbe svetega pisma stare in nove zaveze*. Za katoliške ljudske šole. S 112 podobšinami in 1 zemljevidom. Po nemško spisal dr. J. Schuster, poslovenil Anton Lésar, duhoven ljubljanske škofije. V c. k. založbi šolskih bukev na Dunaji 1873. 8°. XVI in 232 str.
505. *Tretja nemška slovnica* za slovenske ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1872. 8°. 214 str.

X. Šolska sporočila.

506. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole v Černomlji 1872. V Ljubljani 8°. 13 str.
507. *Odlomek francoske-slovenske slovnice*. Spisal C. Glaser. Programm des k. k. Gimnasiums zu Cilli am Schlusse des Schuljahres 1872. Cilli 8°. str. 23—34.
508. *Slovensko narodno pesništvo* sp. profesor M. Žolgar. Programm des k. k. Gimnasiums zu Cilli am Schlusse des Schuljahres 1873. Cilli 8°. str. 23—39.
509. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole c. k. rudnika v Idriji 1872. Laibach 8°. 25 str.
510. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole c. k. rudnika v Idriji 1873. Laibach 8°. 37 str. str. 3—6. Šola idrijska. Spisal Iv. Juvan.
511. *Letno sporočilo* čveterorazredne šole v Kamniku 1873. V Ljubljani 8°. 11 str.
512. *Letno sporočilo* javne štirirazredne ljudske šole Kranjske 1873. V Ljubljani 8°. 15 str. str. 3—6: Učiteljska knjižnica Kranjskega šolskega okraja. Spisal Fr. Spendal.
513. *Letno sporočilo* očitne štirirazredne ljudske šole Kranjske 1872. V Ljubljani 1872. 8°. 12 str.
514. *Letnik* c. kr. realne gimnazije v Kranji za šolsko leto 1872. Izdalo c. kr. ravnateljstvo. V Kranji 1872. 8°. 23 str. Različnosti v slovenskem ljudskem jeziku. Spisal M. Žolgar str. 3—16.
515. *Letnik* c. kr. realne gimnazije v Kranji za šolsko leto 1873. Izdalo c. kr. ravnateljstvo. V Kranji 1873. 8°. 23 str.
516. *Nadaljevalno* izobraženje ljudskih učiteljev na Kranjskem.

- Pójasnilo „letnega sporočila c. kr. izobraževalnice za učitelje v Ljubljani, na koncu šolskega leta 1872.“ (Ponatis iz „Uč. Tov.“) Na svetlo dalo več udov slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani. Čisti dohodki namenjeni so društvu „Šola.“ V Ljubljani 1872. 8°. 10 str.
517. *Jahresbericht der k. k. Bildungsanstalten für Lehrer und Lehrerinnen zu Laibach. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1873.* Laibach 1873. 8°. 90 Seiten.
Str. 61—90: Šolska sporočila.
518. *Letno sporočilo* prve mestne čveterorazredne ljudske šole pri sv. Jakobu v Ljubljani. 1872. V Ljubljani 8°. 14 str.
519. *Letno sporočilo* I. mestne čveterorazredne ljudske šole v Ljubljani 1873. 8°. 20 str.
520. *Letno sporočilo* II. mestne čveterorazredne ljudske šole v Ljubljani 1872. V Ljubljani 8°. 25. str.
Domača izreja in njeni nasledki za prihodnost. Spisal K. Belar.
Str. 2—11.
521. *Letno sporočilo* II. mestne čveterorazredne ljudske šole v Ljubljani 1873. 8°. 23 str.
522. *Letno sporočilo* čveterorazredne dekliške ljudske šole v pri Uršulinkah v Ljubljani 1873. 8°. 33 str.
523. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole v Ljutomeru konec šolskega leta 1871/72. 8°. 24 str.
Zgodovinske črtice Ljutomera in njegove okolice. Spisal Lapajne.
524. Šolsko poročilo narodne šole v Ljutomeru o šolskem letu 1872—73. V Ljubljani. 8°. 24 str.
Str. 3—12. Ljutomer in njegova okolica. Spisal J. Lapajne.
525. *Obsežek* Demostenovega govora Megalopoljskega. Spisal Janez Polanec.
„Programm des k. k. Real- und Obergymnasiums zu Rudolfswerth für das Schuljahr 1872—73.“ Laibach 1873. 8°. p. 3—9.
526. *Poslednje besede* šolskega vodja do učencev IV. razreda. *Jahresbericht der vierklassigen Volksschule zu Rudolfswerth* 1872. Laibach 8°. 8 str.
527. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole v Novem mestu 1873. Laibach 8°. 12 str.
528. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole v Postojni 1872. V Postojni. 8°. 10 str.
529. *Letno sporočilo* čveterorazredne šole v Postojni 1873. V Postojni. 8°. 10 str.
530. *Letno sporočilo* čveterorazredne deške šole v Škofjiloki 1872. V Ljubljani 8°. 11 str.
Dobre šole in slovenski starši.
531. *Letno sporočilo* čveterorazredne deške ljudske šole v Škofjiloki 1873. V Ljubljani. 8°. 12 str.
Str. 3—4. „O boji v šoli“. Spisal L. Sadar.

532. *Razredba učenk v dekliški obertnijski glavni šoli ž. g. Ursulinaricah v Škofji Loki* koncem drugega šolskega polletja 1872. 4°. 8 str.
533. *Razredba učenk v dekliški obertnijski glavni šoli pri ž. g. Ursulinaricah v Škofji Loki* koncem drugega šolskega polletja 1872. 4°. 8 str.

XI. Molitvene in podučne knjige.

534. *Dušna paša za kristjane, kateri želé v duhu in resnici Boga moliti.* Spisal Friderik Baraga, nekdanji kaplan v Metliki. Osmiga natisa. V Ljubljani 1872. Janez Klemens. 8°. 479 str.
535. *Bodi moj naslednik.* Molitvene bukve za mladost in odraslene ljudi. Spisal duhoven celovške škofije. Tretji pomnoženi natis. V Ljubljani 1872. J. Giontini. 16°. 286 str.
536. *Dika božja ili navod, po kojem neka mladi kršćanin Boga svaki dan diči i slavi.* (Molitvenjak za mladež). Osmo izdanje. Po nemackom molitvenjaku od Braunhubera. V Ljubljani 1872. Giontini 16°. 239 str.
537. *Jezus v srcu.* V podobah, kako se Jezus serca polasti, ga čisti in sabo zedinja; z mašnimi in drugimi navadnimi molitvami. Zložil Jožef Buh, indianski misionar v Minesoti severne Amerike. Tretji natis. V Ljubljani 1874. 16°.
538. *Jedro katoliškega nauka* ali ves keršanski nauk v 70 keršanskih naukih. Spisal in založil Andrej Einspieler. V Celovcu 1873. 8°. 568 str.
539. *Nar lepši dan,* ali pobožno praznovanje perviga svetiga Obhajila, kterimu so pridjane molitve pri sv. maši in družih posebnih priložnostih. Četverti popravljeni natis. Spisal Matevž Frelih, farman na Premu. V Ljubljani 1871. J. Giontini. 16°. 276 str.
540. *Bukvice polne molitev in lepih naukov za manji in večji mladost, kakor tudi za odraslene ljudi dobre.* Poleg nemških bukev P. Egidija Jajsa. Petega natisa. V Ljubljani 1870. J. Giontini. 16°. 336 str.
541. *Šmárnice Marije Device.* VI. Letnik. Spisal in na svetlo dal L. Jeran. V Ljubljani 1872. Ničman 8°. 304 str.
542. *Serce Marije prečiste Device.* Bračam in sestram Marijniga presvetiga serca z ozirom na podružnino te bratovšine pri sv. Petru v Ljubljani, spisal L. Jeran. Z eno podobo. V Ljubljani 1873. M. Gerber. 8°. 330 str.
543. *Jezus, dobri pastir,* to je, lepe molitvice pri sv. maši in drugih posebnih priložnostih s svetim križevim potom in pesmi. Osmi natis. V Ljubljani 1873. Ničman. 32°. 188 str.
544. *Jezus na križi moje ljubezen!* Molitvene bukve, ki obsegajo mašne, spovedne, obhajilne in druge molitve. Sv. križev pot.

- Litanije in pesmi. A. M. Peti natis. V Ljubljani 1873. Ničman. 8°. 352 str.
545. *Tomaža Kempčana*. Hoja za Kristom v čveterih knjigah s zbirko lepih molitev in pesmi. Na svitlo dali bogoslovci lavantinskega semenišča. Maribor 1872. 8°. 474 str.
Pisatelj te knjige je spiritual J. Bohinc. Drugi pomnoženi istis izdal se je l. 1873.
546. *Pravi Marijini služabniki*; molitvene in podučne bukve zlasti v prid keršanski mladosti. Spisal Jožef Kerčon. Druzoga natisa. V Ljubljani 1872. Ničman. 16°. 408 str.
547. *Cljuč nebeških vrat*. Jutranje, večerne in mašne molitve z več drugimi navadnimi molitvami in pobožnimi opravili. Spisal J. R. Peti natis. V Ljubljani 1872. Gerber. 8°. 328 str.
548. *Spovedna priprava za otroke*. V Ljubljani. Založil K. Klun. 16°. 8 str.
549. *Kruh angeljski*. Molitvene bukvice za otročiče. Spisal duhoven Celovške škofije. Drugi natis. Z eno podobo. V Ljubljani 1868. J. Giontini. 16°. 144 str.
550. *Keršanski posel* ali bukvice za posele in njih gospodarje, pa koristne tudi drugim ljudem s podukom in vsimi potrebnimi molitvami. Spisal V. L. (Valentin Lab). V Ljubljani 1872. Giontini. 8°. 384 str.
551. *Jezus Kristus devicam*, svojim nevestam na serce govori, ali Ena in trideset najtehtnejših resnic v premišljevanje . . . Spisal Anton Lésar. Drugi natis. V Ljubljani 1872. 8°. 286 str.
552. *Mali duhovni zaklad* ali Molitve pri sveti maši in drugih priložnostih. (S pristavkom potrebnih molitvic za spoved in sveto obhajilo poleg latinskega). V Ljubljani 1873. J. Giontini. 16°. 355 str.
553. *Marija Devica*, Gospá Jezusovega presvetega Serca, ali bratovškina v čast Marije Device, ki je imenovana Gospá najsv. Jezusovega Serca. Vstanovljena v Cerkvi misionarjev najsv. Serca v Issoudun-u na Francoskem. Drugi natis 1873. Založila M. Dekleva. Ničman. 16°. 51 str.
554. *Marija, dobra Mati* pobožnih otrok. Iz nemškega. Peti natis. V Ljubljani 1870. J. Giontini. 16°. 224 str.
555. *Marija, naša pomočnica* in šopek duhovnih cvetic, molitvic in pesmic posvečen milostivi Devici Mariji čaščena na Brezjah na Gorenjskem. Nabral in zložil A. P. (Tretjega natisa). V Ljubljani 1874. Ničman 16°.
556. *Jez sem pot, in resnica in življenje*. Molitvenik in pesmarica za mladino srednjih šol, posebno gimnazijsko, pa tudi za druge izobražene vérnike. Sostavil jih je gosp. Andrej Marušič, učitelj verstva na c. kr. gimnaziji v Gorici 1873. Založil Ferd. Wokulat. Osmi natis. 16°. 240 str.

557. *Serce ali spoznanje* in zboljšanje človeškega serca, katero je ali božji tempelj ali pa hudičev berlog. Za obuditev in vterditev keršanskega duha. Z navadnimi molitvami za vse okolišine in potrebe življenja. Spisal Fr. Metelko. Peti natis z 10 podobami. V Ljubljani 1873. Ničman. 8°.
558. *Molitvene bukvice* za pobožno mladost. Z navadnimi mašnimi molitvami, s križevim potom, litanijami i. t. d. Spisal J. P. V Ljubljani 1872. 32na. 252 str.
559. *Nebeške iskricice* za mladost pa tudi za odraslane ljudi. Spisal po najboljših molitvenih bukvah mnogih jezikov Lovrenc Pinter. Enajsti natis. V Ljubljani 1872. M. Gerber. 16na. 186 str.
560. *Družbine bukvice za dekleta*, ki so pri dekliški ali krišovski družbi v Konjicah in tudi za druge pobožne ženske. Spisal in založil Jožef Rozman. Sedmi natis. V Ljubljani 1873. M. Gerber. 8°. 530 str.
561. *Jezus moje želje*. Katoliške molitvene bukve z nauki in napeljevanjem k pobožnemu življenju. Poleg nemškega od častitljivega gospoda Alojzija Schlöra, doktorja sv. pisma. Enajsti natis. V Ljubljani 1873. J. Giontini. 8°. 546 str.
562. *Jezus, moje želje*. Katoliške molitvene bukve z nauki in napeljevanjem k pobožnemu življenju. Poleg nemškega od častitljivega gospoda Alojzija Šlöra, doktorja sv. pisma. Deveti natis. V Ljubljani 1872. J. Giontini. 12na. 443. str.
563. *Steza v sveti raj*, ali mašne bukvice z lepimi spovednimi, obhajilnimi molitvami i. t. d. Vredil J. P. Drugi natis. V Ljubljani 1874. Ničman. 32na. 316 str.
564. *Sveti Jožef*, naš najboljši varh in pomočnik v sedanjih slabih časih. Poleg nemškega. (S podobo sv. Jožefa). V Ljubljani 1870. J. Giontini. 8°. 91 str.
565. *Svete nebesa*, naša prava domovina. Molitve katoliškega kristjana v vseh okolišinah in potrebah življenja. Četertega natisa. V Ljubljani 1874. Ničman. 16°.
566. *Tersatski Romar*, ki obsega zgodovino in popis Božjega pota na Tersatu in razne molitve in pesmi za romarje. Spisal H. V. V Celovcu 1873. Tiskarnica družbe sv. Mohora. 8°. 212 str.
567. *Jezus in Marija* moja ljubezen ali nauki in molitve za slovensko mladost. Spisal Janez Volčič. Drugi natis. V Ljubljani 1873. Gerber. 8°. 222 str.
568. *Misijonski spomin*. Kratek zapopadek misijonskih pridig in nauki in molitve za bogoljubne keršanske duše. Spisal Janez Volčič. (Po 32. nemškem natisu.) Druzega natisa. V Ljubljani 1873. M. Gerber. 8°. 620 str.
569. *Vertec nebeški* ali molitvene bukvice za pobožne Slovence. Ispisal iz svojiga „Verta nebeškega“ Janez Volčič. Tretjiga pomnoženiga natisa. V Ljubljani 1872. M. Gerber. 8°. 349 str.

570. *Gospod, usliži mojo molitev!* Molitvene bukve za pobožne Slovence. Izpisek iz potrjenih bukev „Sveta ura“, ki jih je spisal Janez Volčič. V Ljubljani 1872. M. Gerber. 8°. 412 str.
571. *Getzemerni in Golgota.* Šola pobožnosti, pokoričine in ljubezni do smrti. Bukve premišljevanja in molitve k časti britkiga terpljenja in smerti našiga Gospoda Jezusa Kristusa . . . . Po nemškem natisu poslovenil Janez Volčič. Petiga natisa. V Ljubljani 1873. Gerber. 8°. 64 str.
572. *Navod za spovedanje.* Sostavil Andrej Zamejic, profesor pastirstva v ljublj. bogoslovju. V Ljubljani 1873. Kamnotis Egerjev. Založila bogoslovska knjižnica. 4°. 117 str.
573. *Večervo,* božja pot na Kranjskem. V Ljubljani. Milic (1872). 8°. 40 str.

XII. Različna dela.

574. *Kazalo založenih in komisijskih bukev* Janez Giontini-ja v Ljubljani na velikem trgu h. št. 237. Laibach 1872. 8°. 20 str.
575. *Knjiga za pisma* razne vrste in vošila. Trst 1871. (Meni neznan knjiga.)
576. *Poljna služba,* raztreseni red, nova puška in slovensko-nemški in nemško-slovenski slovarček. (S 4. podobami). Spisal in založil Andrej Komel, c. k. nadporočnik pri 7. peš-polku baronu Maroičiču. Celovec 1872. 12^m. IX in 153 str.
577. *Bojna služba,* raztreseno vojevanje, nova puška in slovensko-nemški in nemško-slovenski slovarček (S 4. podobami). Spisal in založil Andrej Komel, c. k. stotnik pri 7. peš-polku bar. Maroičiču. Drugi popravljeni in pomnoženi natis. V Celovcu 1872. 16^m. 156 str.
578. *Prepis* sledeče molitve, ki se je našla v Jeruzalemu na grobu našega gospoda Jezusa Kristusa. Založil J. N. Kopriutz v Artičah; natisnili J. Fichtingerjevi nasledniki v Linc-u.
579. *Vera in pamet* ali razodenje božje v naravi. Spisal B. Misliński. V Ljubljani. Narodna tiskarna. Založil M. Stergár 1874. 16^m. 32 str.
580. *Mala pratika* za navadno leto 1873, ki ima 365 dni. V Ljubljani. Blaznik. 16^m.
581. *Mala pratika* za navadno leto 1874 ki ima 365 dni. V Ljubljani. Blaznik. 16^m.
582. *Velika pratika* za navadno leto 1873, ki ima 365 dni. Na svitlo dana po c. k. kmetijski družbi. V Ljubljani. Blaznik. 16^m. (Vrednik podučnih spisov: Dr. Jan. Bleiweis.)
583. *Velika pratika* za navadno leto 1874, ki ima 365 dni. Na svitlo dala c. k. kmetijska družba. V Ljubljani. Blaznik. 16^m.

XIII. Muzikalija.

584. *Velika noč*. Besede A. Praprotnikove, napev Fr. S. Adamičev. Založil J. R. Milic v Ljubljani. 4°. 3 str.
585. 4 Tantum ergo. Postavil L. Belar. Tisk in zalog Milic ev v Ljubljani. 4°. 4 str.
586. 12 Cerkvenih pesem v napeve postavil Leopold Cvek. V zalogi J. Giontini-ja v Ljubljani. Kamnotis Jož. Blaznika (1872). 4°. 22 str.
587. *Dve veliki slovenski maši*. I. Oče večni v visokosti. Besede spisal A. Praprotnik. II. V ponižnosti klečimo. Besede spisal Fr. Cimperman. Za sopran, alt, tenor, bas in orglje zložil Anton Förster, vodja kora v stolni cerkvi. V Ljubljani. Tisk Egerjev 4°. 10 str.
588. *Teoretično-praktična pevska šola*. Zložil Anton Förster učitelj petja na c. k. srednjih šolah in vodja godbe v stolni cerkvi, Cena 60 kr. V Ljubljani. Založil A. Förster 1874. 8°. 21 in 33 str. (Godbene priloge).
589. *Slava Bogu na višavi!* Dva napeva za sv. Božični čas. Zložil in založil Josip Levičnik, narodni učenik v Železnikih. Tisk Egerjev v Ljubljani. 4°. 4 str.
-

Kazalo.

I. Del.

VII. Poročilo o delovanji slov. Matice od 1. septembra 1871. leta
do 1. julija 1873. leta.

	Stran
VII. občni zbor 15. februarja 1872. l.	1
XXIV. odborova skupščina 7. marca 1872. l.	11
XXV. " " 9. julija "	15
VIII. občni zbor 26. sept. 1872. l.	32
XXVII. odborova skupščina 31. oktob. 1872. l.	43
XXVIII. " " 17. julija. "	51
Proračun in sklep računa	61—63
Poročilo o Matični knjižnici	64
Upravništvo in imenik	67

Životopis odličnih udov Matice slovenske:

Potočnik Blaže, župnik v Št. Vidu nad Ljubljano	137
Dr. Matija Prelog, doktor zdravilstva v Mariboru	145
Janez Zalokar, župnik v pokoji	148
Baron Anton Zois	151

Pojasnilo pogreškov 159

II. Del.

Podučni in zabavni del.

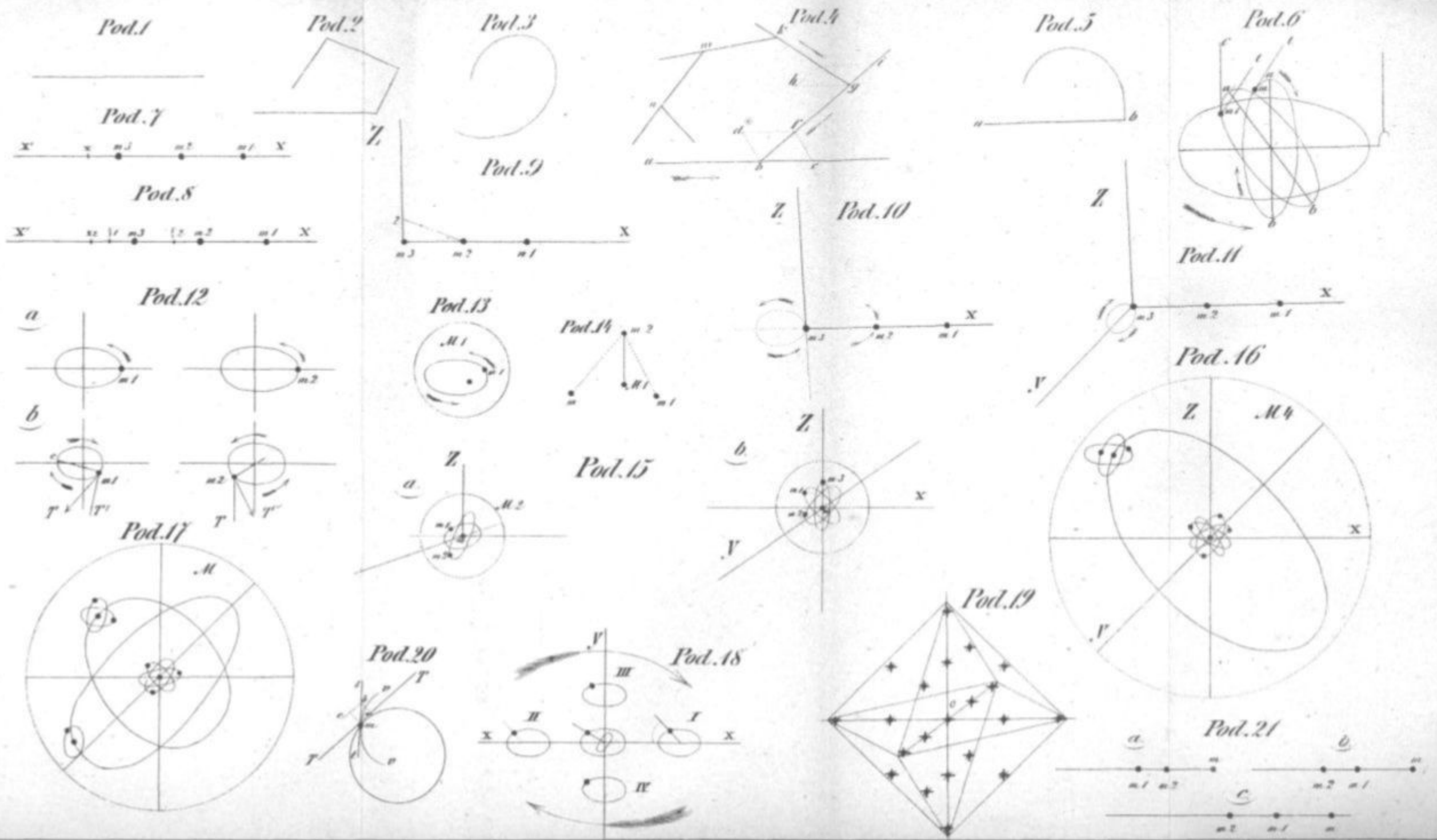
Doneski k zgodovini Kranjskih mest, spisal Janez Parapat	3
Gledališče v starih Atenah, spisal prof. M. Pieteršnik	13
Doneski k zgodovini samostana Velesovoškega. Nabral Janez Parapat	18
Človek in država. Poslovenil A. J.	32
Vse prikazni v naravi so nasledek ene same priproste stvari s eno samo bitstveno močjo (s privlačnostjo.) Spisal L. L.	71
O tednu in njegovih dnevnih imenih. Spisal Franjo Stifter	88

III. Del.

Lepoznanski spisi.

Taras Bulba. Poslovenil Lav. Gorénjec, Podgoričan	120
Pavel in Virginija. Poslovenil Anton Umek Okiški	210
Poroka. Poslovenil A. Podgorjanski	275
Bibliografija slovenska. Sestavil dr. E. H. Costa	280

Naznanilo.

Matične knjige imajo na prodaj:

<p>V Ljubljani: Janex Giontini; Jurij Lercher; Zeschko & Till; Otok Klerz.</p> <p>V Celovcu: J. Leon; E. Liegel.</p> <p>V Mariboru: E. Frilinc.</p>	<p>V Trstu: F. H. Schimpf; V. Essman.</p> <p>V Gorici: Karol Sohar.</p> <p>V Celji: Karol Sohar.</p> <p>V Ptujih: Vil. Blanke.</p> <p>V Pragi: Greg. & Dattel.</p>
--	---

Družbinim knjigam pak je ta-le cena:

1. Zgodovina slovenskega národa velja	—	gld. 60 kr.
2. Vojvodstvo Kranjsko	—	40 „
3. Vojvodstvo Koroško	—	34 „
4. Slovnica češkega jezika z berilom spis Mavn	—	60 „
5. Národní koledar in letopis za 1867. l. velja	—	40 „
6. Národní koledar in letopis za 1868. l. velja	—	40 „
7. Štirja letni časi veljajo	1	— „
8. Rudarinoslovje po Fellöckerji, velja	—	40 „
9. Národní koledar, sporočilo in letopis za 1869 l. velja	—	50 „
10. Olikani Slovencec velja	—	40 „
11. Slovenski Štajer I. snopič velja	—	50 „
12. Letopis za 1869 l.	—	80 „
13. Schoedler. Knjiga prirode. I. snopič Fizika	—	80 „
14. Nauk o telovadbi I. del s 50 podobami, velja	—	40 „
15. Nauk o telovadbi II del s 164 p. d. in VI. obrzci	—	80 „
16. Atlant. I. snopič. Poluti, Evropa in Avstrija	1	— „
17. V. Vodaik. pesni	—	60 „
18. Jovan Vesel-Kosecki. Razne dela z njegovo podobo	1	50 „
19. Atlant. 2. snopič. Azija, severna Amerika, južna Amerika	1	5 „
20. Slovenski Štajer. III. snopič	—	40 „
21. Schoedler. Knjiga prirode. 2. snopič Astronomija in Kemija	1	— „
22. Letopis za 1870. l. z dr. Lovro Tomanovo podobo	1	20 „
23. Letopis za 1871. l. s 40 podobami	1	50 „
24. Schoedler. Knjiga prirode. 3. snopič. Mineralogija in Geognozija	—	70 „
25. Atlant. 3. snopič. Afrika, Avstralija, evropska Rusija	1	5 „
26. Živalstvo po Pokorniji, Fr. Erjavc	1	— „
27. Rastlinstvo po Pokorniji, Iv. Tušek	—	85 „
28. Letopis za 1872. in 1873. l. z 2 podobami	1	50 „
29. Slovanstvo z dvema zemljovidi	1	— „

Opomba. Častiti družbeniki naj g. poverjenikom povernejo stroške, ki jih ti imajo s prejemanjem in razpošiljanjem družbinih knjig.